Muhammed b. Ali b. es-Serrâc
Hazırlayanlar Nejdet Gürkan
Mehmet Necmettin Bardakçı
Mehmet Saffet Sarıkaya

Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh

Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı

Kitap Yayınevi

TUFFÂHU'L-ERVÂH VE MİFTÂHU'L-İRBÂH

KİTAP YAYINEVİ – 305
İNSAN VE TOPLUM DİZİSİ – 75

TUFFÂHU'L-ERVÂH VE MİFTÂHU'L-İRBÂH / MUHAMMED B. ALİ B. ES-SERRÂC

© 2015, NEJDET GÜRKAN, MEHMET NECMETTİN BARDAKÇI, MEHMET SAFFET SARIKAYA
© 2015, KİTAP YAYINEVİ LTD.
TANITIM İÇİN YAPILACAK KISA ALINTILAR DIŞINDA HİÇBİR YÖNTEMLE ÇOĞALTILAMAZ

HAZIRLAYANLAR
NEJDET GÜRKAN, MEHMET NECMETTİN BARDAKÇI, MEHMET SAFFET SARIKAYA

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

TASARIM DANIŞMANLIĞI
BEK

KAPAK TASARIMI
DİLEK ÇETİNKAYA

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
KÂĞIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3
34408 KÂĞITHANE
SERTİFİKA NO. 12055
T: 0212 294 10 00 F: 212 294 90 80
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
ŞUBAT 2015, İSTANBUL

ISBN 978-605-105-141-3

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
KÂĞIT HANE BİNASI
HAMİDİYE MAHALLESİ, SOĞUKSU CADDESİ NO. 3/1-A
34408 KAĞITHANE İSTANBUL
SERTİFİKA NO. 12348
T: 212 294 65 55 F: 212 294 65 56
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Tuffâhu'l-Ervâh *ve* Miftâhu'l-İrbâh

Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı

Muhammed b. Ali b. es-Serrâc

Hazırlayanlar
Nejdet Gürkan
Mehmet Necmettin Bardakçı
Mehmet Saffet Sarikaya

Kitapyayınevi

İçindekiler

Kısaltmalar 6

Önsöz 7

I. İbnü's-Serrâc'ın Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Düşünceleri 11

İbnü's-Serrâc'ın Hayatı 11

İbnü's-Serrâc'ın Tarikat Silsilesi 13

İbnü's-Serrâc'ın Eserleri 15

İbnü's-Serrâc'ın Tasavvufi Düşünceleri 22

Talipte Bulunması Gereken Hasletler 23

Nefs Muhasebesi 23

Niyet, Sıdk ve İhlas 24

Tevbe 26

Havf ve Recâ 29

Zühd 30

Fakr 31

Sabır 33

Hamd ve Şükür 34

Tevekkül 35

Rıza ve Murakabe 36

Talibi Helake Götüren Hasletler 38

Dünya Sevgisi 38

Cimrilik 39

Hased 40

Gazab/Öfke 41

Makam Sevgisi 42

Kibir 42

Kendini Beğenmek (Ucb) 44

Riya 44

Çok Yemek 45

Çirkin Söz 46

Aşk 47

Müvelleh 48
Velayet ve Keramet 51
II. Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh 55
Menkıbe Geleneği ve Tuffâhu'l-Ervâh 55
Tuffâhu'l-Ervâh'ın Muhtevası 62
Tuffâhu'l-Ervâh'ta Sarı Saltuk 64
Tuffâhu'l-Ervâh'ta Görülen Keramet ve Menkıbeler 73
Kaynakça 81
Metnin Çevirisi 87
1. Mütekaddimûn 93
2. Mutavassitûn 143
3-Müteahhirûn 268
Ek: Eserlerin Nüshalarından Bazı Yapraklar 355

Kısaltmalar

DFİFM : Daru'l-Fünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h. : hicri
Haz. : Hazırlayan
H.nu : Hadis Numarası
(kr): : Kaddesallahu ruhahû/Allah ruhunu aziz kılsın
(ks): : Kaddesallahu sırrahû/Allah sırrını aziz kılsın
ö. : ölümü
(ra): : Radıyallahu anh/Allah ondan razı olsun
ss : sayfa sayısı
Sy : sayı
(sav) : Sallallahu aleyhi ve sellem/Allah'ın salat ve selamı onun (Hz. Muhammed'in) üzerine olsun
thk. : tahkik eden
TDK : Türk Dil Kurumu
TTK : Türk Tarih Kurumu
ty. : tarih yok
vb. : ve benzeri

Önsöz

İran ve Irak başta olmak üzere İslam coğrafyası için 13-14. yüzyıllar Moğol istilası nedeniyle bir yönüyle büyük bir yıkım olurken, diğer yönüyle de yeni bir başlangıcın temellerinin atıldığı bir devirdir. Moğolların hâkimiyet tesisine çalıştıkları Mezopotamya ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi bu sürecin en canlı yaşandığı coğrafya olmuştur. Fırat ve Dicle nehirlerinin suladığı bereketli topraklara sahip olan bu bölgenin önemli merkezleri Selçuklular, Eyyubiler, Memluklar ve Artukluların idaresinde kalmıştır. Nüfus yapısının hem din hem de milliyet açısından çeşitlilik arzettiği bölgede İslamiyetin yanı sıra Hıristiyanlık, Yahudilik, Sabiilik, Nesturilik, Keldanilik, Zerdüştlük ve Yakubilik gibi birçok din müntesip bulmuştur. Ermeni, Kürt, Arap, Fars, Frenk ve nihayet Türklerden oluşan çok çeşitli bir etnitisenin varlığı bilinmektedir. Bölgede konuşulan diller arasında Arapça, Farsça, Kürtçe, Türkçe, Süryanice ile bu dillerin farklı birçok lehçesi bulunmaktadır. Böyle çok dinli ve çok milliyetli bir coğrafyada hükümranlığın zorluğu ortadadır. Bu yüzden bölgede bir taraftan hanedan üyelerinin çekişmeleri, diğer taraftan Eyyubiler ile Memluklar, Artuklular ve Selçuklular arasındaki savaşlar ve hâkimiyet mücadeleleri sürüp gitmiştir.

Moğol Hanlığı'nın II. periyodunda (1256-1335) en önemli dini gelişme tasavvuf alanında olmuş, tarikatlar vasıtasıyla tasavvufi düşünce kurumlaşıp yaygınlık kazanmıştır. Sahip olduğu yeraltı ve yerüstü zenginlikleri ile tarihin her devrinde ilgi odağı olan Fırat havzasında Moğol istilası sonucu hayata dair bütün ümitlerini kaybeden halka tekke ve zaviyeler umut kaynağı olmuştur. İlim ve kültür, din ve tasavvuf alanlarında tefekkürün yerini taklitçiliğe bıraktığı bu yüzyılda halkın inançlarını kitabi din anlayışından ziyade sözlü kültür beslemiştir. Bu da tasavvuf zümrelerinin hem halk hem de idareciler üzerinde nüfuz sahibi olmalarına zemin hazırlamıştır. Böylece aşirete bağlı bir hayat tarzının toplumsal statüleri belirlediği, halkın ulemadan ziyade olağanüstülüklerle nitelenen

şeyhlere itibar ettiği Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kuvvetli bir tarikat kültürü oluşmuştur. Zamanla tekke ve zaviyeler ile şeyhlere ait türbeler etrafında halkın rağbet ettiği bir din anlayışı doğmuştur. İbnü's-Serrâc'ın *Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh* adlı eserinde konu edindiği ve kendi döneminde şahit olduğu anlatılar bu anlayışın izlerini açıkça göstermektedir.

Bu eserin odağında yoğunlaşan çalışmamız İnceleme ve Metin kısımlarından oluşmaktadır. İnceleme kısmında İbnü's-Serrâc'ın hayatı, eserleri, *Teşviku'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmı'l-Guyûb* adlı eserinden hareketle tasavvufi düşünceleri ortaya konulmuştur. Daha sonra temel kaynağımız *Tuffâhu'l-Ervâh*'ın muhtevası üzerinde bir değerlendirme yapılmış, çeviri hakkında bilgi verilmiştir. *Metin* kısmını ise *Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh*'ın metin çevirisi oluşturmaktadır. Eserde yazma nüshaların örnek sayfaları *Ek* olarak verilmiştir.

Araştırmamız esnasında İSAM, Süleymaniye Kütüphanesi ve Milli Kütüphane gibi çeşitli kütüphanelerdeki çalışmalarımızın yanında Arapça kaynaklarda kullanım kolaylığı sağladığı için internet ortamında bulunan www.shamela.ws ve www.arrawdah adresindeki Mektebetü'ş-Şamile'nin 3.48 sürümünü kullandık. Gerek *İnceleme* kısmında gerekse *Metin* kısmında ayetleri sure numarası/sure adı, ayet numarası şeklinde verirken hadisleri, çok kullanılan kaynaklardaki geleneğe uygun olarak müellif ve kitap adı, konu babı ve bab numarası şeklinde; İbn Hanbel'in *Müsned*'i için cilt ve sayfa numaralarını belirterek, daha az kullanılan kaynakları ise normal kullandığımız dipnot tekniğine uygun olarak vermeyi tercih ettik.

Bir proje kapsamında hazırladığımız bu çalışmanın ortaya çıkmasındaki desteklerinden dolayı TÜBİTAK kurumuna ve ilgili arkadaşlara şükranlarımızı sunuyoruz. Çalışma esnasında bütün gayretimize rağmen bizi aşan farklı disiplinlerle ilgili konularda fakültemizdeki mesai arkadaşlarımıza ve çeşitli fakültelerdeki meslektaşlarımıza danışarak bir sonuca vardık. Özellikle hadislerin tahrici konusunda bize yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Ahmet Yıldırım ve Prof. Dr. Nuri Tuğlu'ya teşekkür ederiz. Çalışmamızla ilgili çeşitli konularda görüşlerini bizimle

paylaşan ve eserin yayını konusunda bizi teşvik eden Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç, Prof. Dr. Reşat Öngören ve Prof. Dr. Dilaver Gürer'e teşekkür ederiz. Nihayet eserin yayınlanmasını gerçekleştiren başta Çağatay Anadol olmak üzere Kitap Yayınevi'nin tüm çalışanlarına teşekkürlerimizi sunarız.

Nejdet Gürkan
Mehmet Necmettin Bardakçı
Mehmet Saffet Sarikaya

İNCELEME

İBNÜ'S-SERRÂC'IN HAYATI, ESERLERİ VE TASAVVUFİ DÜŞÜNCELERİ

İBNÜ'S-SERRÂC'IN HAYATI

Tam adı, Muhammed b. Ali b. Abdurrahman b. Ömer b. Abdülvehhab b. Muhammed b. Tahir el-Kâdî İzzedddin Ebû Abdullah b. es-Serrâc ed-Dımaşkî eş-Şafiî'dir. Hakkında kaynakların verdiği bilgiler; bazı eserlerinin adları, Birecik, Besni ve Kâhta'da kadılık yaptığı ve vefat tarihiyle sınırlıdır. İbnü'l-Hacer onun Ahmed b. Şeybân'dan (ö. 675/1276-1277) hadis dinlediğini, Kâhta'da kadılık yaptığını ve Zilhicce 747/1347'de vefat ettiğini,[1] İbn Kâdı Şühbe ise onun Birecik'te kadılık yaptığını ve Zilhicce 747/1347'de Kâhta'da vefat ettiğini belirtir.[2] Bağdatlı İsmail Paşa ise müellifi "İbn Murâbıt" olarak kaydetmiştir.[3] Ancak bu adlandırma konusunda ne İbnü's-Serrâc'ın eserlerinde ne de başka bir yerde ima vardır. Onun *Teşvîkü'l-Ervâh* ve *Tuffâhu'l-Ervâh* ile ilgili verdiği 721/1321 telif tarihi muhtemelen edebiyatla ilgili yazdığı *Zevâhiru'l-Fikr ve Cevâhiru'l-Fakr* adlı esere aittir.[4]

Bununla birlikte İbnü's-Serrâc'ın incelediğimiz eserlerinde zaman zaman kendisinden ve çevresinden bahsetmesi kendi hayatıyla ilgi bazı hususları tespite imkân vermektedir. Öncelikle *Teşvîkü'l-Ervâh*'ın son yaprağında vefat tarihi tam olarak 2 Rebiü'l-ahir 747/23 Temmuz 1346 şeklinde verilmiştir.[5] Yine onun İmam Nevevî'den ders aldığını belirten ifadesini ve en-Nevevî'nin 677/1278 yılında vefat ettiğini[6] dikkate alırsak müellifin bu ta-

1 İbnü'l-Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalanî, *ed-Dürerü'l-Kâmine fi A'yâni'l-Mieti's Sâmine*, thk., M. A. Dân, Meclisü Daireti'l-Meârifi'l-Osmaniyye, Hindistan (1972); www. http://shamela.ws/, c. IV, s. 67.

2 İbn Kâdı Şühbe, Ebu's-Sıdk Takiyyüddin Ebû Bekir b. Ahmed, *Tarihu İbn Kadı Şühbe*, thk., A. Derviş, Institut Français de Damas, Dımaşk (1977-1994) c. II, s. 500.

3 Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli Alâ Keşfi'z-Zunûn*, thk. Ş.Yaltkaya-R. Bilge, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara (1945) c. I, s. 615.

4 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn, Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâu'l-Müellifîn ve Âsâru'l-Musannıfîn*, çev. R. Bilge, thk. M. K. İnal-A. Aktuç, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara (1955) c. II, s. 144.

5 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 323b.

6 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 152a; İbn Kâdı Şühbe, *Tabakâtü Fukahâi'ş-Şâfiiyye*, thk. A. M. Ömer, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye Kahire (ty.) c. II, s.156.

rihten önce, doğduğu ve en-Nevevî'den okuyacak bir yaşta olduğunu kabul etmek gerekir. Bu takdirde ileri yaşlarda vefat ettiği anlaşılmaktadır. Nisbesinde de ifade edildiği gibi Dımaşklı olan İbnü's-Serrâc'ın hayatı, esas itibarı ile Şam ve çevresinde, büyük ölçüde de Fırat Havzası'nda geçmiştir. Buna göre o, Birecik, Besni ve Kâhta'da görev yapmasının yanında Halep, Hama, Lazkiye, Menbic, Suruc gibi bölgenin diğer şehirlerinde de bulunmuştur.

İbnü's-Serrâc'ın *Teşvîkü'l-Ervâh*'ını ve burada belirttiği diğer eserlerini dikkate aldığımızda iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Eserde konuları ele alışı, tasnifi ve değerlendirmesi farklı dini ilimler hakkındaki bilgisini açıkça göstermektedir.[7] Menkıbe niteliğine sahip olmasına rağmen *Tuffâhu'l-Ervâh*'ta kelimelerin etimolojisiyle ilgili verdiği detaylar onun bilimsel yetkinliğini göstermektedir. Yaşadığı dönemde çeşitli kadılık görevlerinde bulunması ise bu yetkinliğinin bir sonucudur. Yine *Tuffâhu'l-Ervâh*'ta babasının da kadı olduğunu belirtmesi iyi eğitimli bir aile çevresine sahip olduğunu göstermektedir. O, babasının Lazkiye'de kadı'l-kudât olduğunu ve altı yıl burada ikamet ettiklerini, İsa el-Kürdî'nin zaviyesinde namaz kılıp hatim okuduklarını, şehrin siyaseten el değiştirmesinden sonra babasının yeni idarecilere istifasını sunduğunu belirtir.[8] Babasının büyük hadis âlimi İmam en-Nevevî'ye gidip geldiğini ve onun hayır duasını aldığını belirten İbnü's-Serrâc,[9] babasıyla birlikte kendisinin de imam en-Nevevî'den hadis dinleyip okuduğunu ifade etmektedir. Yine, onun "hocam" dediği[10] Taceddin b. el-Firkâh (ö. 690/1291) döneminde fıkıh, tefsir ve hadis gibi alanlarda bir otoritedir ve birçok öğrenci yetiştirmiştir.[11]

Hayatıyla ilgili ipuçlarına gelince; İbnü's-Serrâc, 700/1300-1301 yılında ailesiyle beraber Halep'te bulunduğunu belirtmektedir. Halep'te olma nedenini de kendilerine ulema ve fuzela diyen din düşmanlarının taassuplarına maruz kalmış olmakla açıklamaktadır.[12] Daha sonra onu 701/1302'de

7 Bkz., İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 4b-5a, 17a, 29a, 33a, 66a, 85a, 118a, 162a, 171b, 175.
8 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 152b-153b.
9 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 152.
10 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 186b.
11 es-Sübkî, Tâceddin, *Tabakâtü'ş-Şafiiyyeti'l-Kübrâ*, 2. baskı, thk., M.M. Tanâhî-A.M. el-Hulv, Daru İhyâi Kütübi'l-Arabiyye, Kahire (1413h.) c. VIII, s. 163-164; İbn Kâdı Şühbe, *Tabakâtü Fukahâi'ş-Şâfiiyye*, c. II, s. 173-176.
12 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 211b.

Besni'de kadı olarak görmekteyiz. Besni'deki kadılığı yaklaşık üç yıl sürmüştür. Buradaki görevinden 704/1304-1305 yılında azledilmiş, yerine aynı zamanda dostu olan Nasıruddin Mansur el-Banyâsî atanmıştır.[13] Kadılık görevinden azledilmesini bir olaya bağlamakla birlikte olay hakkında bilgi vermeyen İbnü's-Serrâc, 710/1310-1311 yılında ikinci kez Besni'de görev yapmak üzere Halep'ten yola çıktığını, Besni'den sonra da Kâhta'da kadılık yaptığını belirtmektedir.[14] Onun görev tarihlerini tam olarak tespit etme imkânımız yoktur. Görev değişiklikleriyle ilgili E.Öztürk'ün tasavvufi görüşlerinden dolayı tenkide uğrayıp azledilmiş olabileceği iddiasının[15] bir zan ve ihtimalden ibaret olduğunu, fakat daha muhtemel olarak müellifin babasının da yaşadığı gibi bölgedeki siyasi hâkimiyetin el değiştirmesine bağlı olarak benzer görev değişikliklerinin olağan olduğu kanaatindeyiz.

İbnü's-Serrâc'ın Tarikat Silsilesi

Silsile, tarikatların en önemli unsurlarından biridir. Tarikatlarda en son şeyhten tarikat pirine, ondan da Hz. Peygamber'e kadar ulaşan icazet zincirine silsile denir. Silsile, tarikat geleneğinin sahih bir şekilde devam ettiğini göstermekle birlikte tarikatların ortaya çıktığı 12. yüzyıldan sonra görülmeye başlar. Tarikat silsilesinde yer alan özellikle kurucu pirden önceki şahıslardan bir kısmının birbirlerini görmeleri ve mürit-mürşit ilişkisi kurmaları tarihi açıdan mümkün değildir. Tasavvuf zümreleri bu durumu üveysilik usulü ile açıklamaya çalışsa da bu, birçok sufinin aynı zamanda hadis ilmiyle meşgul olması sebebiyle onların hadis nakletme usulünden kaynaklanan bir olgudur.[16]

İbnü's-Serrâc, dönemin tasavvuf geleneğine uygun olarak 2 Cemaziye'l-âhir 708/17 Kasım 1308 yılında Ümmü Abîde'de yazılan icazetine göre kendisine kadar ulaşan Rifâi tarikat silsilesini şu şekilde vermiştir:[17]

13 İbnü's-Serrâc, *Teşvîku'l-Ervâh*, vr. 130a, 186a.
14 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 169b.
15 Eyüp Öztürk, *İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler (Teşvîku'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb İsimli Eseri Bağlamında)*, yayınlanmamış doktora tezi, AÜSBE İslam Tarihi Bilim Dalı, Ankara (2011), s. 141.
16 Kara, Mustafa, "Maruf Kerhî ve Tasavvuf-Şia İlişkisi Üzerine," *Fikir ve Sanatta Hareket*, Haziran-Temmuz (1980) s. 3-14; Aşkar, Mustafa, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIX, Ankara (1999) s. 551-554.
17 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 147b.

İbnü's-Serrâc
Sîdî eş-Şeyh Necmuddîn Abdurrahîm b. Ahmed b. er-Rifâî
Sîdî eş-Şeyh Tâceddin Muhammed b. Ahmed b. er-Rifâî
Sîdî eş-Şeyh Şemsuddin Musta'cil Ahmed b. Muhammed b. er-Rifâî
Sîdî eş-Şeyh Necmuddin Ahmed b. Ali er-Rifâî
Sîdî eş-Şeyh Kutbuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Abdurrahim b. er-Rifâî
Sîdî eş-Şeyh Şemsuddin Muhammed b. Abdurrahim b. er-Rifâî
Sîdî eş-Şeyh Muhyiddin İbrahim el-A'zeb b. Ali b. er-Rifâî
Sîdî eş-Şeyh Mühezzebu'd-Devle ve'd-Dîn Abdurrahîm b. er-Rifâî
Sîdî eş-Şeyh Seyfuddin Ali b. er-Rifâî
Eş-Şeyhu'l-Kebîru'l-Ârif Kudvetü't-Tavâif es-Seyyid Muhyiddin Ahmed b. Ebi'l-Hasan b. er-Rifâî
Eş-Şeyh Aliyyü'l-Kârî el-Vâsıtî
Eş-Şeyh Ebu'l-Fazl b. Kâmih
Eş-Şeyh Ebû Ali Gulâm b. Terkân
Eş-Şeyh Ali b. el-Bâzbârî
Eş-Şeyh Mümlî el-Acemî
Eş-Şeyh Ebû Bekir eş-Şiblî
Eş-Şeyh Ebu'l-Kâsım el-Cüneyd
Eş-Şeyh Sîdî Seriyyü's-Sakatî
Eş-Şeyh Ma'rûf el-Kerhî
Eş-Şeyh Dâvûd et-Tâî
Eş-Şeyh Habîb el-Acemî
Eş-Şeyhu'l-İmâm Ebû Saîd el-Hasan el-Basrî
El-İmâmu'l-Murtazâ Ali b. Ebî Tâlib (kerremallahu veche)
Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed Mustafa (sav)

Müellifin ifadesiyle bu silsilede müelliften Ahmed er-Rifâî'ye kadar dokuz kişi vardır ve bu dokuz kişi akrabalık bağıyla birbirini takip eder. Dolayısıyla müellif kendisini aile olarak da Ahmed er-Rifâî ile irtibatlandırır. Bu silsileyi Atâyî müellifin yerine Şeyh Ali b. Muhammed adını vererek ve "merhum Şeyh Ali'nin hattından menkul"dür kaydıyla hemen hemen

aynen verir.[18] Burada adı geçen Şeyh Ali b. Muhammed de muhtemelen müellifin akrabalarından biridir.

Bu silsile müellifin Rifailiğini ve bir Rifai şeyhi olduğunu açıkça göstermektedir. Bununla birlikte müellif, babası ve dedesinin büyük müvelleh sufi Yusuf el-Kamînî (ö. 657/1259)'nin nazarından geçtiklerini, miras yoluyla kendisinin de ondan bereketlendiğini ve çocukluğunda müvellehlerin yoluna girdiğini haber verir.[19] Dolayısıyla onun resmi silsile ve icazetinin Rifailikten olmakla birlikte müvellehlikten de nasiplendiği anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak da o, eserinin pek çok yerinde müvellehlere karşı müspet bir tavır takınmıştır. Ancak Ebu'l-Fazl el-Konevî'nin yaptığı gibi[20] İbnü's-Serrâc'ı sadece müvellehliğiyle değerlendirip, Kalenderîlikle ilişkilendirerek eleştirmek onun aleyhine bir haksızlık ve eksik bilgilendirme olacaktır.

İbnü's-Serrâc'ın Eserleri

İbnü's-Serrâc'ın çalışmamıza konu olan iki eseri *Teşvîkü'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb* ile *Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh*'tır.

Teşvîkü'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb

Bu eserin şimdilik bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, Amcazâde Hüseyin Paşa Bölümü, 272 numarada kayıtlıdır. Nüshada istinsah kaydı bulunmamaktadır. 20 x 14 cm dış, 15 x 9,5 cm iç ebadında olup, her sayfası 19 satır, nesih hattıyla ancak çoğu kere noktasız olarak yazılı 324 varak fersude niteliktedir. Nüshanın ilk 20 varağı büyük ölçüde; 72ab, 73ab, 80a-84b arası nispeten, diğer bazı varaklarda ise yer yer okumaya engel olacak bozukluklar vardır. Biz eserin digital nüshasını inceledik. M. Bayram nüshayı "sırtı ve kenar-bendi kahverengi, meşin soluk ebru kaplı, kopuk şirazeli güve yenikli, miklepli, çok fersude mukavva bir cild içinde, ...sahifelerde okumayı engelliyecek ölçüde güve yenikleri bulunmaktadır" diye tav-

18 Taşköprülüzâde, Ahmed b. Mustafa, *eş-Şakâik-un-Nûmâniye fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniye*, haz., A. S. Furat, İstanbul (1985); *Şakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri*, haz., A. Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul (1989) c. II, s. 69.

19 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 129b-130a.

20 Bkz., Ebu'l-Fazl Muhammed b. Abdullah el-Konevi, *es-Sûfiyyetü'l-Kalenderiyyetü -Târîhuhâ ve Fetvâ Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiye fihâ-*, Medine (2002) s. 210-214.

sif eder.[21] Fasıl ve bab başları siyah mürekkep ve kalın ucla yazılı, kenarlarda ve satır aralarında çokça ilaveler, düzeltmeler, karalamalar, kırmızı yazı ile söz başları ve ek bilgiler bulunmaktadır. Ebu'l-Fazl ve E. Öztürk eserin müellif nüshası olduğunu kaydederken[22] M. Bayram buna "muhtemel" kaydı koyar[23] ki biz de aynı kanaatteyiz.

1a'da eserin ve yazarının adı kayıtlıdır. Nüshanın 323b'sinde farklı bir kalemle müellifin bir kasidesi ve ölüm tarihi kaydedilir. Bu kayda göre müellif, 2 Rebiü'l-ahir 747'de (23 Temmuz 1346) vefat etmiştir.

Çalışmamızın "İbnü's-Serrâc'ın Tasavvufi Düşünceleri" başlığı altındaki bilgiler, onun *Teşvîkü'l-Ervâh* adlı eserinden çıkarılmıştır. Bu yüzden kavramlar hakkında daha fazla ayrıntıya girmeden genel bir bilgi vermenin uygun olduğunu düşünüyoruz.

Eser dört kısımdan oluşur. Kitâbu Nuri'l-Hâdî adını taşıyan I. Kısım 2a-152b arasındadır. Bu bölüm bir giriş ve yedi bab ile hatimeden oluşmaktadır. Müellif esere, Temhid ile başlar. Burada eserini peygamberlerin mucizelerini, evliyanın kerametlerini ve ahvalini açıklamayı, keramet ve istidraç arasındaki farkı belirterek evliyayı ve kerametlerinin hakkaniyetini inkâr edenlere gereken cevapları vermeyi amaç edindiğini belirtmiştir. Çalışma metodu ve kaynakları hakkında geniş açıklamalarda bulunmuştur (9a-16a). Daha sonra müridin sülûku ve sevgisini konu edindiği Mukaddime'de konuyu üç alt başlıkta açıklamıştır. Birincisi tasavvufi ahlakın dayandığı hasletler, ikincisi bunların zıtları, üçüncüsü ise dervişin gündüz ve gece yapacağı ibadet ve taatlerdir (16a). Eserin bablarına gelince; müellif, birinci babta tasavvuf terimleri hakkında detaylı bilgiler vermiş, terimleri açıklarken Kur'an ve hadisten, sahabe ve tabiîn sözleri ile ariflerin kelamından örnekler vererek konuyu anlatmıştır. İkinci babta zikir ve hakikatini konu edinmiştir. Üçüncü babta zikrin nerelerde yapılacağını, dördüncü babta zikir meclislerinin durumunu ve keyfiyetini, beşinci babta zikir için gerekenleri, altıncı babta seherlerde yapılan zikrin faziletini açıklamış ve yedinci babta da gafilleri uyarmıştır. Hâtime'de bu konu ile

21 Bayram, Mikail, "Türkiye Selçukluları Tarihi Hakkında Yeni Bir Kaynak," *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy.12, Konya (2002), s. 44.

22 Ebu'l-Fazl el-Konevi, *es-Sûfiyyetü'l-Kalenderiyye*, s. 208; E. Öztürk, *İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler*, s. 14.

23 Bayram, Mikail, "Türkiye Selçukluları Tarihi Hakkında Yeni Bir Kaynak," s. 44.

ilgili bazı kıssalara ve ibretlere yer vermiştir. İbnü's-Serrac bu bölümde genel olarak İslam dünyasında yapılan tefsir, hadis ve tasavvuf alanlarındaki çalışmalar ve gelişmeler hakkında geniş bilgiler serdetmiş ve özellikle de ilk devirlerde yaşayan yüzlerce ünlü mutasavvıfın hallerinden ve kerametlerinden, örnek kişiliklerinden hatıralar naklederek zamanındaki insanların ve eserlerinden faydalananların örnek almalarını tavsiye etmiştir. Bununla birlikte müellif, tasavvuf kavramlarını açıklarken nesh, Şam'ın fazileti (19b-22b), Behram'ın doğumunu müneccimlerin haber vermesi (35a) gibi değişik konulara da girmektedir. Mensubu olduğu Rifaiyye tarikatı mensuplarının bazı kerametlerinden övgüyle bahsettikten (122b-146a) sonra Abdülkadir Geylanî'nin mekânlardan fenası başlığıyla onun üstünlüğünü vurgulamaktadır (146-152b).

153a kitabın ve müellifin adıyla bir kapak sayfası şeklindedir ve buradan itibaren eserin ikinci kısmı olan "es-Sirâcü'l-Vehhâc fî Makteli Osman b. Affân ve Hüseyin b. Ali ve Hâlü'l-Hallâc" başlar. Bu kısım 153a-316a arasındadır. Birinci bölümden muhteva olarak farklı olan bu bölüm tıpkı üçüncü bölümü teşkil eden *Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftahu'l-İrbâh* gibi bir kitap olarak düşünülebilir. Bu kısım on fasıldır (154a). İbnü's-Serrac önce Hz. Osman ile Hz. Hüseyin'in öldürülmeleri ve bunların geri planındaki dini ve siyasi tavırları değerlendirmiştir. Sonra da Hallâc-ı Mansûr hakkında İslam âlim ve ariflerinin düşüncelerine yer vermiştir. Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Aişe ve Hz. Hüseyin'in faziletlerinden bahsetmiş, imamet konusu etrafındaki görüşleri ve tarihi olayları Sünni bir anlayışla ele almıştır. (154a-170a). İmamet konusunu tartışmaya açan müellif, İslam dünyasındaki Sünni ve Rafizi hareketleri anlatarak Haccac b. Yusuf'un şahsında zalim yöneticileri sert bir şekilde tenkit edip Râfızilere lanet etmiştir (170a-176b). Fütüvvet teşkilatı, Musa-Hızır kıssası, mucize ve keramet bu kitabın diğer konularını teşkil etmiştir (210a-223a). Daha sonra gece ve gündüz yapılması gereken ibadetlere yer veren müellif (223b-274a), bir müridin 24 saat boyunca yapacağı ibadetler, zikir ve evradlar ile uygulayacağı metodlar hakkında bilgi vermiştir. 255b'den itibaren tasavvufî hallerden bahsetmiş, 274a-314a'da musiki ve sema konularında açıklamalarda bulunmuştur. Semaya karşı çıkanların bu hali bilmeyenler olduğuna dikkat çekerek onun din açısından bir problem teşkil etmediğini ispata çalışmıştır. 314b'de kitabın hatimesini yapmış, ruh ve nefs hakkında bazı bilgilere yer vermiştir.

Müellifin III. Kısmı ayrı bir kitap olarak tasarladığı, burada hemen IV. Kısma geçişinden de anlaşılmaktadır. Zira "*Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftahu'l-İrbâh*" adını verdiği üçüncü kısım içerik itibarıyla bir kitap boyutundadır ve bu metinden ayrı kaleme alınmıştır. Bununla birlikte müellif defaaten bu eserin *Teşvîkü'l-Ervâh*'ın III. Kısım olduğunu vurgular.[24] Nitekim eserin bu kısmının nüshaları ayrı kütüphanelerde bulunmaktadır ve esere atıfta bulunan araştırmacılar *Tuffâhu'l-Ervâh* adını *Teşvîkü'l-Ervâh'ı* zikretmeksizin kullanmışlardır. Biz de araştırmada aynı tavrı gösterdik.

316a'da metne ara verilmeksizin kitabın IV. Kısmı başlatılır. IV. Kısmın başlığı "Semeratü'l-Âdâb min Şecerati'l-Âdâb"dır. 323a'da sona eren bölüm oldukça kısa olup müellife ait seçilmiş şiirlerden oluşmaktadır. 323a'da kitabın adı ve ferağ kaydı verilmiştir.

İbnü's-Serrâc, eserini 703/1303 yılında kaleme almaya başladığını ve 715/1315 yılında bitirdiğini dile getirmektedir.[25]

Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh

İbnü's-Serrâc tarafından *Teşvîkü'l-Ervâh*'ın III. Kısmı olduğu belirtilen eserin şimdilik bilinen iki nüshası vardır. Birinci nüsha ABD Princeton Üniversity Library Gift of Robert Garrett, Nu: 97'de kayıtlıdır. Nüshanın şimdiki kütüphane kaydı 1127Y olarak verilmiştir. Ayrıca Süleymaniye Ktb. Amcazade Hüseyin'de Nu: Özel 49 olarak nüshanın dijital bir nüshası bulunmaktadır. Yazı ebadı 14,5 cm x 9,2 cm olup 226 varaktır. Her bir sayfasında nesih hattıyla yazılı 15 satır bulunmaktadır. Eserin varak numaraları sonradan normal rakamlarla yazılmıştır. 1a'da kitabın ve müellifin adı kapak şeklinde yazılıdır, ayrıca eserin mukaddimesinde müellif kendinin (1b) ve eserinin adını (2b) zikreder. Eserin sonunda kitabın adı ile *Teşvîkü'l-Ervâh*'ın bir kısmı olduğu tekrar edildikten sonra müellif tam adını ve yazımın Cemâziye's-Sânî 715'te (Eylül 1315) tamamlandığını bildirir.

İstinsah kaydında ise, müstensih Ahmed Şihabüddin b. Muhammed Bedrüddin b. el-Hûlî'nin bu nüshayı 9 Şaban 997 Cuma günü (23 Haziran

24 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 205a ve 323a; *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 52b, 124a, 201a, 226b.
25 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 26b, 80b, 124a, 131a; *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 199a-b.

1589), 13 Muharrem 895 (7 Aralık 1489) tarihli bir nüshadan istinsah ettiği ifade edilmektedir.[26]

Diğer nüsha ise Berlin Staatsbibliothek W. Ahlwardt'da 8794 numarada kayıtlıdır. Eserin Süleymaniye Ktb. Amcazade Hüseyin Nu: Özel 217'de digital bir nüshası bulunmaktadır. Her bir sayfası okunaklı 15 cm x 9,5 cm yazı ebadında nesih hattıyla yazılmış 21 satırdan oluşan nüsha 124 varaktır. Eserin digital nüshasından anlaşıldığına göre sırtı ve kenarları kırmızı cilt bezli, kapağı mavi-yeşil renkli ebruludur. İç kapakta kırmızı mürekkeple "Târîhu'l-Evliyâ el-Mücelledü'l-Evvel min Kitâbi Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh" diye başlayarak eserin ve müellifin adı tam olarak verilmiştir. Diğer nüshadan farklı olarak yine kapak sayfasının en altına ser levha şeklinde kırmızı mürekkeple "Ve sallallahu alâ seyyidinâ Muhammed ve âlihi ve sahbihi ecmaîyn. Ve selleme teslîmen kesîran ila yevmi'd-dîn" yazılmıştır. 1b-2a'da farklı bir kalemle Abdulkadir el-Cîlî'ye nispet edilen bir keramet ve iki "İlbâsu'l-Hırka" hutbesi ve duası yazılıdır. Yazan kişi, "harrarahu falan b. falan ve hakka bi'l-lutfi gafarallahu zellelehu ve belağa emelehu" şeklinde kayıt düşerek adını vermemiştir. Eserde anlatı başları ve bazı söz başları kırmızı mürekkeple yazılıdır. Eserin hâmişinde anlatı sahibi arifler kaydedilmiş, yer yer okuma kayıtları düşülmüştür. Son varakta müstensihin Mustafa b. Muhammed el-Halebî olduğu, nüshanın 7 Ramazan 1267/6 Temmuz 1851 tarihinde istinsah edildiği kaydedilmektedir.[27]

Her iki nüshada üç ayrı yerde büyük boyutlarda metin kesintileri görülmektedir.[28] İlk nüshada metinde herhangi bir boşluk bırakılmaksızın devam edilirken ikinci nüshada ise eksiklikler için boşluklar bırakılmıştır. İlk kesinti 169. Anlatıdan sonra 174. Anlatıya geçilmektedir ki dört anlatı eksiktir. İkinci nüshada yaklaşık iki yaprak boş bırakılmıştır. İkincisinde 184. Anlatı devam ederken kesinti söz konusudur. Metin yaklaşık bir paragraftan sonra 189. Anlatıyla devam eder. Burada ikinci nüshada iki yaprak boştur. Üçüncü kesinti de ise 240. Anlatıdan 245. Anlatıya geçer ve metin devam eder. Burada da ikinci

26 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 226b-227.
27 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, Nüsha B, 124a.
28 Bkz., İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, Nüsha A, 92a; 101a, 139a; *Nüsha* B 50b-51a; 56a-56b; 77b-78a.

nüshada yaklaşık üç yaprak boştur. Yusuf en-Nebhânî eserden en geniş şekilde istifade etmesine rağmen iktibaslarında 169. Anlatıdan 174. Anlatıya geçişle ilgili bir ipucu görünmemektedir. 182-188. Anlatılara konu olan Yunus el-Kuneyyî'yi sadece bir paragrafla özetler. 240. Anlatıdan sonraki kesinti ise Ahmed er-Rifâî ile ilgilidir. Nebhânî burada da bütün anlatıları vermek yerine İbnü's-Serrâc'dan birkaç iktibastan sonra farklı kaynaklara geçer. Dolayısıyla en-Nebhânî'nin eserinde bu atlamaları telafi edebilecek bir iktibasa rastlanmaz.[29] *Tuffâhu'l-Ervâh*'ın içeriği hakkında ilgili başlıkta daha fazla bilgi vereceğiz.

İbnü's-Serrâc'ın Diğer Eserleri

İbnü's-Serrâc'ın bu eserlerinin dışında da eserleri olduğunu kendisinden öğreniyoruz. Nitekim *Teşvîk*'de bu eserinin dışında kaleme aldığı diğer eserleri hakkında bilgi verir. Ancak bu eserler henüz gün yüzüne çıkmamıştır. Haber verdiği kadarıyla bu eserleri usûl-i fıkıh, kelam, mantık gibi alanlarda İmam Gazzâlî ve Cüveynî gibi otorite kabul edilen âlimlerin eserlerini ihtisar ederek yeniden yazdığı veya onların metodunu örnek alarak yeni eserler ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Bu eserler şunlardır:

Semeratü'l-Âdâb min Şecerati'l-Âdâb

İbnü's-Serrâc, *"Teşvîk"*in 316- 323 varakları arasında bu eserdeki şiirlerinden örnekler sunmaktadır. Yine o, *"Teşvîk"*te bir kerametten bahsederken, söz konusu kerametin bu kitabında da olduğunu belirtmektedir.[30]

El-İltimâs fî Müzeyyili'l-İltibâs

İbnü's-Serrâc bu eserini 697/1297-1298 yılında Dımaşk'ta telif ettiğini bildirmektedir. Kendi ifadelerinden içerisinde fıkhi mevzuların tartışıldığı anlaşılmaktadır.[31]

El-Bahsü'l-Müşâ' fî Hukmi's-Semâ'

Semanın hükmüyle ilgili tartışmalar için yazılmış bir eserdir. İbnü's-Serrâc'ın *"Teşvîk"*te sema üzerine yaptığı geniş tartışmalar da muhtemelen bu esere dayanmaktadır.[32]

29 Bkz., en-Nebhânî, Yusuf b. İsmail, *Câmiu Kerâmâti'l-Evliyâ*, I-II, thk. İ. A. İvaz, Beyrut (2003).
30 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 206.
31 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 39a, 87a-b.
32 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 16b, 46b, 287b.

Nâdiru't-Teşbîh fî İhtisâri't-Tenbîh

İbnü's-Serrâc bu eserini 709/1309-1310'da yazdığını belirtmektedir. Fıkhî bir konu hakkında ulemanın fikirlerini arz ederken esere atıf yapmış ve konuyu orada sonuca bağladığını beyan etmiştir.[33]

Ravdatu'r-Ruvât

Teşvîk'te Enes b. Malik gibi ilk dönem hadis âlimlerini zikrettikten sonra, "Benzerlerini bu kitabımızda zikrettik" diyerek esere atıf yapmaktadır.[34]

Es-Sâfî

Usûl-i fıkıh alanında yazılmış muhtasar bir eserdir. İbnü's-Serrâc, 687/1288-1289 yılı sonlarına doğru İmam Gazzâlî'nin *"Mustasfâ"* isimli fıkıh usulü kitabından ihtisar ederek eseri meydana getirdiğini belirtmektedir.[35]

Safvetü'n-Nazar fî İhtisâri'l-Mihakki'n-Nazar

İmam Gazzâlî'nin mantık üzerine yazmış olduğu *"Mihakku'n-Nazar"* isimli kitabı yazarımız tarafından 687/1288-1289 yılında ihtisar edilerek meydana getirilmiştir.[36]

Mecâzu'l-Usûl ilâ Hakîkati'l- Mahsûl

İmam Fahreddin Râzî'nin *"el-Mahsûl"* isimli kitabına yapılan bir ihtisardır.[37]

Kifayetü'l- Acûl fî'l-İlmi'l-Usûl

İmamu'l-Harameyn el-Cüveynî tarafından kaleme alınan *"el-Verakât"* isimli fıkıh usulü kitabı örnek alınarak yazılmış bir usûl-i fıkıh eseridir. Kendi ifadesine göre 702/1302-1303 yılında kaleme almıştır.[38]

Zevâhiru'l-Fikr ve Cevâhiru'l-Fakr

Bağdatlı İsmail Paşa, onun bu eserinin edebiyat alanında olduğunu söylemekte ve 721/1321-1322 yılında tamamlandığını beyan etmektedir[39]

33 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 33b.
34 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 34a-35b.
35 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 38b.
36 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 38b.
37 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 38b.
38 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 38b.
39 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn*, c. II, s. 144; *İzâhu'l- Meknûn*, c. I, s. 615.

İbnü's-Serrâc, 13. yüzyılın son yarısı ile 14. yüzyılın ilk yarısında Şam'da yaşamış bir Rifai şeyhidir. Ömrünün bir kısmını kadı olarak görev yaptığı Güneydoğu Anadolu'da, Fırat Havzası'nda geçirmiştir. Yaşadığı dönemde Şam bölgesine bağlı olan Adıyaman, Besni, Kâhta, Urfa, Harran, Suruç, Birecik, Mardin ve Hakkâri gibi şehirlerde yaşayan tasavvuf şeyhleri ve zümreleri hakkında verdiği bilgiler ilk elden olduğu için önemlidir. Onların menkıbelerini çalışmamızın omurgasını teşkil eden *Tuffâhu'l-Ervâh* adlı eserinde geniş bir şekilde aktarmıştır. Tasavvufi düşüncelerini ise *Teşvîku'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb* adlı eserinde açıklamıştır.

İbnü's-Serrâc, *Teşvîku'l-Ervâh*'ın birinci kısmında tasavvuf kavramları hakkında bilgiler vermektedir. Gazzâlî'nin *İhyâ*'sının III. ve IV. ciltlerinde işlediği konulara benzeyen bir üslupla ele aldığı ve Sülûku't-Tâlibi ve Mehabbetihi başlığı altında yer verdiği kavramlar üç fasılda toplanmıştır. Bunlar talibi kurtuluşa ve helake götüren kavramlar ile gündüz ve gece yapması gereken ibadet ve taatleri içermektedir. Müellif burada kavramların anlamını verdikten sonra bazılarının etimolojik yapıları üzerinde de durmakta ve kelimelerin okunuşlarını vermektedir. Bir kavramla ilgili geniş bilgi vermek istediğinde "Fâide" şeklinde bir başlıkla "Birinci Fâide, İkinci Fâide..." diye sıralayarak konuyla ilgisi olduğunu düşündüğü bazı açıklamalara yer verip bir sonuca varmaktadır. İbnü's-Serrâc'ın bu kavramlar hakkında verdiği bilgiler onun sahih bir tasavvuf anlayışına sahip olduğunu göstermektedir.

"Sülûku't-Tâlibi ve Mehabbetihi" konusunun dayandığı hasletlerin oldukça çok olduğuna dikkat çeken İbnü's-Serâc, bunların asıllarını sıralayıp özetlemeye çalışacağını ifade etmiştir. Bu hasletler; nefs muhasebesi, sıdk ve ihlaslı niyet, tevbe ve istiğfar, havf ve recâ, zühd, fakr, sabır, tevekkül ve rızadır. Bunların zıddı olan ve insanı helake götüren hasletleri de on başlık altında sıralayan müellif, kalbe zarar veren bu hasletlerin dünya sevgisi, cimrilik, haset, gazap, makam sevgisi, kibir, ucb (kendini beğenmek), riya, çok yemek ve çirkin söz olduğunu belirtmiştir.[40]

İbnü's-Serrâc, bu kavramları açıklarken ilkönce kavramın sözlük anlamını vermiş, daha sonra da konuyla ilgili ayet ve hadislerle sahabe, tâbiîn

40 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 16a.

ve ariflerin sözlerine yer vermiştir. Ki bu yönüyle o Kuşeyrî'nin *Risâle*'de ve Gazzâlî'nin *İhyâ*'da uyguladığı metodu benimsemiş görünmektedir.

Talipte Bulunması Gereken Hasletler

Nefs Muhâsebesi

Talibin sahip olması gereken hasletlerin ilki nefs muhasebesidir. Müellife göre bunun gerçekleşmesi için samimi bir tevbe ve ihlaslı bir niyet şarttır.[41] Nefs, insandaki şehvet ve gazap kuvvetlerinin toplandığı, şerrin kaynağı, kötülüğün ve kötü huyların temelidir. İnsan ruh, nefs ve bedenden meydana gelir. Ruhun akıl, nefsin heva ve arzu, bedenin de duyu sıfatı vardır. İnsanda hem bu dünyanın hem de ahiretin nişanları bulunmaktadır. Bunları tanıdığı zaman Allah'ı daha kolay tanır.[42] İnsanın, biri hisseden diğeri de hissedilen olmak üzere iki yönü vardır. Nefsin hakikati bu iki özelliğin bir olma ve uyuşma noktasıdır. Nefsiyle uyum sağlaması ve bir olma yönü kendisinde değil, kendisinin üstünde bulunan Allah'ın yüce hakikatindedir.

Nefs muhasebesinin önemini vurgulayan İbnü's-Serrâc, bu konudaki ayet ve hadislerden bazılarını zikrederek düşüncelerini açıklamaya çalışmıştır. Nefs-i emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i mülheme ve nefs-i mutmainne hakkında bilgi vermiştir.[43] İbnü's-Serrâc'a göre nefs, kötülük işlemeye olan meyli dolayısıyla her an insanı bu yöne teşvik ve tahrik etmektedir. Hz. Yusuf bile nefsin bu özelliğini bildiği için kendisini, yani nefsini temize çekmemiştir. Öyleyse insan her an kendisini kötülüğe çağıran nefsine karşı uyanık olmalı, onun hilelerini boşa çıkarmalıdır.

İbnü's-Serrâc, Hz. Peygamber'in "Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz."[44] hadisi üzerinde tefekkür etmeyi ve gereğini yapmayı öğütlemiştir. Zira Hz. Peygamber bir başka hadislerinde "Senin en büyük düşma-

41 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 16a.

42 Abdülkerim el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye fî İlmi't-Tasavvuf*, Mısır (1966); 2. Baskı Beyrut (1995); *Kuşeyrî Risalesi*, hazırlayan: Süleyman Uludağ, 3. Baskı İstanbul (1991), s. 86-87; Ali b. Osman Cüllâbî Hucvirî, *Keşfu'l-Mahcûb, Hakikat Bilgisi*, hazırlayan: Süleyman Uludağ, İstanbul (1982) s. 309-312.

43 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 16b.

44 et-Tirmizi, Ebû İsa Muhammed, *Sünenü't-Tirmizi*, el-Mektebetu'l-İslamiyye, Kahire (1937) Sıfatu'l-Kıyâme, 25, H. nu: 2459.

nın nefsindir."[45] buyurmuştur. O, konuyu açıklarken başka ayet ve hadisleri de nakletmiştir.[46] Hz. Ömer'in nefsini sürekli hesaba çekişini örnek olarak veren müellif, müminlerin her türlü fiillerini kitap ve sünnete göre ayarlamalarını isteyerek bu konuda uyanık olmalarına dikkat çekmiştir.[47]

İbnü's-Serrâc, nefs konusunu açıklarken ruh hakkında da bazı bilgiler vermiştir. Ancak Kur'an'da çok az bilgi verildiği için ruhla ilgili fazla açıklama yapamayacağını belirtmiştir. Bununla birlikte İbnü's-Serrâc, nefs ve ruh terimlerinin fonksiyonlarına göre birbirlerinin ismi ile adlandırılabileceklerini belirterek ikisi ile de kastedilenin aynı şey olduğunu ifade etmiştir. Düşüncelerini temellendirmek bağlamında Kadı Iyaz'dan bazı alıntılar yapmıştır.[48]

Niyet, Sıdk ve İhlas

Niyet, kasıt demektir. Sıdk ve ihlasla tamamlanır. En'âm suresi 52. ayette geçen "Allah'ın zâtını isterler." ifadesinin bir niyet olduğunu belirten müellif, yapılan işlerin öneminin niyetle doğru orantılı olduğunu vurgulamıştır. Hz. Peygamber'in de belirttiği gibi "Ameller niyetlere göredir. Kim neye niyet etmişse karşılığı da odur. Kimin hicreti Allah'a ve Rasûl'üne ise onun hicreti Allah'a ve Rasûl'ünedir."[49] Müellife göre müminlerin inançlarını yaşayabilecekleri bir yer mutlaka vardır. Bu bakımdan onların zayıflıklarını gerekçe gösterip zulüm ve baskıdan kurtulmak için gayret göstermemelerinin bahane olamayacağı açıktır. Bu nedenle müminlerin zorluk ve sıkıntıları aşıp inançlarını yaşayabileceği bir yere hicret etmeleri gerekir. Müminin inancını yaşamasına büyük değer veren müellif, İmam Şâfiî ve İmam Ahmed b. Hanbel'e atfen "Bu hadisin ilmin üçte birini kapsadığını" ifade etmiştir.[50]

Müellif, niyetin kemale ulaşmasının sıdk ile mümkün olduğunu belirtmiştir. Zira sıdk, yalanın zıddıdır. Peygamberlerle ilgili birçok ayette

45 Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin, *Kitâbu'z-Zühdi'l-Kebîr*, thk. Â. A. Haydar, Beyrut (1987) s. 156-157.
46 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 16b-17a.
47 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 17a.
48 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 18a.
49 Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahîh-i Buhârî*, İstanbul (1981). Bedü'l-Vahy, 1; İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 28a-b.
50 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 28b-29a.

sıdk konusunun vurgulandığını ve peygamberlerin ilk özelliği olarak sunulduğunu ifade etmiştir. Nübüvvetten sonraki en yüce manevi makam sıddıkıyettir. Sıddik ise, çok doğru, dili ile söylediğini davranışı tasdik eden demektir. O, sıddıkların mertebe olarak şehitlerden önde geldiklerini belirterek, Zünnûn Mısrî ve Bayezid Bistamî'nin konuyla ilgili bazı sözlerine yer vermiştir.[51]

Niyetin gerçekleşmesinde önemli bir yeri olan ihlas ise, dini ve ibadeti yalnız Allah'a has kılma, Allah'ı birleme ve tevhiddir, bir başka deyişle Allah'ın dışındaki her şeyden temizlenmektir.[52] İhlas, Allah rızasını gözeterek amellerde samimi olma, gösterişten uzak durma, halisane bir kullukta bulunmadır. İhlas ile sıdk arasında bazı farklar vardır. Sıdk asıl olduğu için önce gelir, ihlas ise parçadır ve sıdka tabidir. Diğer bir fark da ihlasın amele başladıktan sonra olmasıdır. Sıdk için böyle bir şart yoktur.[53]

İbnü's-Serrâc'a göre niyet ihlaslı olmalıdır. İhlas ise bir şeyin özü ve aslı demektir. Kısaca ihlas, samimiyettir. Niyet ve amelde Rab Teâlâ'nın kurbiyetinin yalnız ve tek olmasıdır. Bu yüzden niyet Allah için olmalı, amel Allah için yapılmalıdır.[54]

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de ihlasın önemini şöyle belirtmiştir: "Dikkat edin! Din sadece Allah içindir."[55] "Kitapta Musa'yı da an. Çünkü o ihlaslı idi...".[56] Hz. Peygamber de ihlasla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Amellerinizi sadece Allah için samimiyetle yapınız. Allah Teâlâ yalnız kendisi için yapılan ibadetleri kabul eder." "Kim Allah için kırk gün ihlaslı olursa Allah dilinden hikmet pınarları akıtır."[57]

İhlas ve samimiyetle yapılan az bir amelin samimiyetsiz yapılan amelden daha faydalı olduğunu belirten müellif, âlimlerden bazısının ihla-

51 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr.31b-32a.

52 El-Cevherî, İsmail b. Hammad, *es-Sıhah*, Kahire (1982) c. III, s. 1037; el-Isfahânî, Râgıb, *el-Müfredât*, thk., S. A. Dâvûdî, Beyrut (1997) s. 154-155; İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânu'l-Arab*, Daru's-Sadır, Beyrut (1970) c. II, s.1227; S. Ş. Cürcânî, *Kitabu't-Ta'rifat*, Dâru'r-Reşâd, Kahire (1991) s. 24.

53 El-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 353; Cürcânî, *Kitabu't-Ta'rifat*, s. 24.

54 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 31a.

55 39/Zümer, 3.

56 19/Meryem, 51.

57 Ebu's-Serî, Hennâd, *Kitâbu'z-Zühd*, thk., A. b. Abdilcebbâr el-Ferivâî, Kuveyt (1985) c. II, s. 257, H. no: 678; İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 31a.

sı; tevhidin ihlası, amelin ihlası ve müminlerin kalbinin safası olmak üzere üç kısma ayırdığını ifade etmiştir.[58]

İbnü's-Serâc'a göre nefsin en büyük düşmanı olan ihlas, menfaat ve çıkar kaygısı gönüllere girdiği zaman zayıflar. Amellere riya girmeye başlar. Bu sebeple imanın bereketi amellerin çokluğundan ziyade ihlaslı olmasındadır.[59] Nitekim Cüneyd Bağdadî bu durumu şöyle ifade etmiştir: "İhlas Allah ile kul arasında bir sırdır ki; onu melek bilip de yazamaz, şeytan ifsad edemez, hevâ ve heves saptıramaz."[60] Sehl b. Abdullah Tüsterî ihlası nefse en ağır gelen şey olarak görür. Kişinin yalnız Allah rızası için hareket etmesi olan ihlasta nefsin nasibi yoktur.[61] Allah'ın emrettiği ibadetlerde Allah'tan başkasına bir irade ve pay ayrılırsa ibadetler batıl olur.

İhlas hakkında bilgi verirken bidat konusunu tartışmaya açan müellif, sonradan ortaya çıkan her şeyin bidat olarak değerlendirilemeyeceğini, Müslümanların iyi niyetle ortaya koydukları ve güzel gördükleri şeylerin Allah tarafından da güzel görüleceğini, bu sebeple bunların bidat-ı seyyie olarak anlaşılmaması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda musâfaha hakkında bilgi vererek "Sabah ve ikindi namazlarının ardından musâfaha yapılır başka zaman yapılmaz." şeklindeki anlayışın doğru olmadığını açıklamıştır.[62]

Tevbe

Tevbe, günahtan af dileyerek ondan vazgeçip geriye dönme, günahtan pişmanlık duyarak terk etmedir. Müellif, Ğ-F-R kök fiilinin örtmek, tevbenin ise, haya ve rücû' anlamında olduğunu belirterek tevbeyi, hakkın emirlerine muhalefetten sonra tâatle kurbiyete dönmek şeklinde açıklamıştır.[63] Tevbenin önemini belirtmek için bazı ayet ve hadislere yer vermiştir. Nitekim Allah Teâlâ tevbe ve istiğfârın önemini vurgulama bağlamında Hz. Hud (as)'un diliyle şöyle buyurmuştur: "Ey kavmim! Rabbinize istiğfar edin

58 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 31a-b.
59 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 31b.
60 El-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, 355.
61 El-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, 355; Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, Müessesetü'l-Halebi, Kahire (1957) IV, 369.
62 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 29b-30a.
63 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 40a.

sonra da ona tevbe edin. Gökten size yağmur indirsin."[64] Bu ayette istiğfar tevbeden önce zikredilmiştir. Zira kişi önce yaptığı günahlardan bağışlanma diler sonra da bir daha yapmamak üzere pişmanlığını dile getirir. Hz. Peygamber de müminlerin yaptıkları hatalardan ve işledikleri günahlardan bağışlanma dileyip tevbe etmelerini teşvik etmek üzere "Vallahi, ben Allah'a günde yetmişten fazla tevbe ve istiğfar ediyorum."[65] "Kalbimi bir şey kaplar ve ben ondan ötürü yüz kere tevbe ve istiğfar ederim."[66] buyurmuştur.

İbnü's-Serrâc'a göre, avamın tevbesi zahiri günahlardandır. Salihlerin tevbesi batını, kötü ve çirkin ahlaklardandır. Müttakilerin tevbesi ise, düşük konumlardan dolayıdır. Seçkinlerin tevbesi unuttukları zikir sebebiyledir. Ariflerin tevbesi ise, daha yüce bir makama yükselmeleri mümkün iken bulundukları makamda kalmaları sebebiyledir.[67]

Büyük günahlardan tevbe etmenin gerekliliğinin önemine dikkat çekerek küçük günahlarda ısrarlı olmanın onların artıp büyük günah olmasına yol açacağını hatırlatan İbnü's-Serrâc, İslam âlimlerinin tevbede dört şartın bulunmasını gerekli gördüklerini belirtmiştir. Bunlar: Çirkinliğinden ve kötülüğünden dolayı günahı terk etmek, aşırı gittiği için pişmanlık ve üzüntü duymak, alışkanlıklarını terk etmeye azmetmek ve vakit geçirmeksizin salih amel işleyerek günahın akabinde sevap işlemektir.[68]

Tevbeyi zahiri ve batını olmak üzere iki kısma ayıran müellif, kul ile Rabbi arasında olan batını tevbenin de iki kısma ayrıldığını belirtmiştir. Birincisi ne Allah'ın ne de her hangi bir kulun bir hakkı ile ilgili olmayan tevbedir. İkincisi de bunun aksidir. Bu, beş vakit namaz gibi bir farzın vaktinde kılınmayıp kaza edilmesi ile gerçekleşen tevbedir. Allah Teâlâ'nın ya da bir kulun hakkı ile ilgili batını tevbe ise, ilkönce helalleşmeyi ve başkasının haklarının ödenmesini gerektirir. Zahiri tevbe ise, fiili ve kavli günahlardan ötürü yapılır. Bu noktada müellif fiili günaha Kur'an'da yasaklanan zina yapmayı örnek vermiştir. Zina, fiili günahtır. Bu fiili yapan kişinin tev-

64 11/Hûd, 52.
65 Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, Deavât, 3.
66 Müslim, İbn Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahihu Müslim*, thk., M.F. Abdulbaki, I-IV, Beyrut (1983) İman, 293; İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 40b.
67 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 41a.
68 R. el-Isfahânî, *el-Müfredât*, s. 76; İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 41a.

besinin doğruluğu, bir yıl boyunca mizacında değişiklik, davranışlarında ahlakilik görülürse anlaşılır. Aksi takdirde onun tevbe etmesinin bir anlamı yoktur. Kavli günaha küfür ve iftirayı örnek veren müellif, bunların ıslah edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre bir kimsenin şahitliği iftira, tevbesi yalan ise onun tevbesi geçerli değildir.[69]

Müellif müminlerin işlediği günahların çokluğu sebebiyle karamsarlığa düşmemelerini, Allah'ın samimi bir tövbe ile kendisine yönelen kulunu bağışlayacağını vurgulamıştır.[70] "De ki: Ey nefisleri hakkında haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar."[71] "O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir."[72]

Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Vallahi, Allah Teâlâ bir kulun tevbe etmesine bir kişinin kaybettiği binitini bulduğu zamanki sevincinden daha fazla sevinir."[73] "Ben, cennete ilk girecek adam ile cehennemden en son çıkacak şahsı yakînen tanırım. Kıyamet günü bir adam hesap mahalline getirilip Allah tarafından meleklere: Onun büyük günahlarını gizleyerek küçük günahlarını kendisine birer birer gösterin, denir. Melekler de bu şahsın büyük günahlarını gizleyip: 'Sen, falan senenin filan gününün şu saatinde şöyle şöyle işleri yaptın.' derler. Adamcağız bu suçlarını dili ile ikrar edip itiraz etmeden kabul eder. Fakat tam büyük günahlarının da hesabının sorulacağı korku ve tedirginliği içinde iken: 'Onun her bir kötü amelini iyiliğe çevirin' denilir. Adamcağız hiç de beklemediği bir şekilde, ceza yerine mükâfatla karşılaşınca: Benim burada gördüklerimin dışında günahlarım da var, der." Ebû Zer şöyle demiştir: "Bu adamın tavrı karşısında ben Allah Resûl'ünün azı dişleri görününceye kadar güldüğünü gördüm."[74]

Allah ile kul arasındaki ilişkinin göstergelerinden biri olan tevbe, mutasavvıflar tarafından tasavvufi düşüncenin temeli kabul edilir. Bu sebeple tevbe, günahları siler ve örter. Nitekim Zünnûn Mısrî günahı kökün-

69 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 41b-42a.
70 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 42b.
71 39/Zümer, 52
72 42/Şûrâ, 25.
73 Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, Deavât, 4; Müslim, *Sahihu Müslim*, Tevbe, 8; İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 42b.
74 Müslim, *Sahihu Müslim*, İman 314; İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 43a.

den söküp atmayan bir tevbenin, yalancıların tevbesi olduğunu ifade ederek tevbede nedameti ve bir daha aynı günahı işlememeyi şart koşar. O, "Halkın tevbesinin günahlardan, seçkinlerin tevbesinin gafletten olduğunu" söyler.[75] Yahya b. Muaz da şu sözüyle tevbenin bozulmasını ve tekrar günah işlenmesini kınar: "Tevbeden sonra işlenen bir günah, tevbeden önce işlenen yetmiş günahtan daha çirkindir."[76]

Allah ile kul arasındaki ilişkinin göstergelerinden biri olan tevbe, arifler tarafından tasavvufi düşüncenin temeli kabul edilir. Bu sebeple tevbe, günahları siler ve örter. Bunları göz önünde bulunduran mümin bir taraftan günahının affedilmeyeceği endişesini taşırken diğer taraftan ümidini hiç kaybetmemelidir.

Havf ve Recâ

Havf, gelecekte hoşa gitmeyen bir şeyin meydana gelmesinden kalbin rahatsız olması ve korkmasıdır. Recâ ise gelecekte meydana gelmesi beklenen sevilip arzu edilen bir şeyin kalbe yerleşmesidir. Havf, ileride çirkin bir sonuçla karşılaşma endişesiyle Allah'tan gizli korkmaktır. Bu, ya yapılan bir kötülük sebebiyle ya da Allah Teâlâ'nın sıfatlarını bilmekten kaynaklanabilir. Recâ ise, ileriye dönük bir tamah, bir beklenti içinde olmaktır.[77]

İbnü's-Serrâc'a göre korkulacak şeylerin pek çoğu üst makamlardan gelir. Yani insan kendinden üstün mertebede olandan korkar. Çünkü fail dilediğini yaptığı için yüce olarak nitelendirilir ve kulları üzerinde her türlü yetkiye sahiptir. Bu bağlamda şu ayetleri örnek verir: "Üzerlerinde hâkim ve üstün olan Rablerinden korkarlar ve emrolundukları şeyleri yaparlar."[78] "Korku ve ümit kaynağı olarak şimşeği size göstermesi, gökten yağmur indirip onunla ölümünden sonra yeryüzünü diriltmesi O'nun varlığının delillerindendir."[79] "Rabbinin huzurunda duracağından korkan kimseye iki

75 Serrâc, Ebu Nasr, *el-Luma' fi't-Tasavvuf*, Kahire (1960); *Kitâbu'l-Luma' İslâm Tasavvufu*, çeviren: H. K. Yılmaz, İstanbul (1996) s. 68; el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 79-80.
76 el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 81.
77 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 46a.
78 16/Nahl, 50.
79 30/Rûm, 24.

cennet vardır."[80] "Kim Rabbi'nin huzurunda duracağından korkar nefsinin arzularına engel olursa, şüphesiz onun varacağı yer cennettir."[81]

Müellif konunun açıklamasını yaparken Hz. Peygamber'in şu hadislerini sıralamıştır: "Hikmetin başı Allah korkusudur."[82] "Kim Allah'tan korkarsa Allah her şeyi ondan korkutur, Kim ki Allah'tan korkmazsa, Allah da onu her şeyden korkar hale getirir."[83]

Müellif Allah'ın rahmetinin genişliğini vurgulayıp, müminlerin pişmanlıklarını dile getirerek tevbe ve istiğfar etmeleri halinde Allah'ın kendilerini affedeceğini ifade etmiştir. Çünkü Allah Teâlâ kendisinden ümit kesilmemesini istemiştir. Ebû Ali Rûzbârî'nin havf ve recâyı iki kanatlı bir kuşa benzetmesini örnek gösterip, kulun bu iki duygu içinde olmasının önemine dikkat çekmiştir.[84] Bunların farkına varıp korku ve ümidle Rabbine yönelen bir mümin zühd ve takvayı benimser.

Zühd

Zühd, bir şeye olan isteği ve arzuyu azaltmak, dünyayı küçük görmektir. Dünya malının ve sözün fazlasını terk etmektir. Zühdün hakikati, nefsin yapabileceği bir şey konusunda onu engellemektir.[85] Zühd, dünyaya ve dünyevi şeylere karşı kalben bir tavır almadır. Ruhun gerçek menşeini hatırlamasını, gönlün Allah sevgisiyle dolmasını temin eden bir çalışmadır. Nefisle mücadele ve mücahedenin çok derin tahlillerini ihtiva eden zühd hayatı, insan ruhunu kemale ulaştıran en emin yollardan biridir.

Kur'an'da "zühd" terimi bir yerde geçmekte,[86] ancak "dünya hayatının ve nimetlerinin geçici, ahiret hayatının daha hayırlı ve ebedi olduğu"na dair birçok ayet bulunmaktadır.[87] Bu ayetlerin zühd hayatının unsurlarını

80 55/Rahmân, 46.
81 79/Nâziât, 40-41.
82 Beyhaki, *el-Câmi'u li-Şuabu'l-İman*, thk. A. A. Hâmid, Mektebetu'r-Reşîd, Riyad (2003), I, 470; Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzilü'l-İlbas Amma İştehere mine'l-Ehâdîs alâ Elsineti'n-Nâs*, 2. Baskı, thk., A. Kalaş, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut (1979) I, 507.
83 Kudâ'i, Muhammed b. Selame b. Ca'fer, *Şihâbu'l-Ahbâr*, çev., A. Yardım, Damla Yayınları, İstanbul (1999) 102; İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 46a.
84 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 46b-47a.
85 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 50a.
86 12/Yusuf, 20.
87 3/Âli İmrân, 22, 117, 185; 4/Nisâ, 77, 94; 6/En'âm, 32; 8/Enfâl, 67; 9/Tevbe, 38; 13/R'ad, 26; 18/

kapsadığını söylememiz mümkündür. Müellif, Kur'an'daki şu ayetle konuya açıklık getirmeye çalışmıştır: "Onlardan bazı kesimlere, kendilerini sınamak için dünya hayatının süsü olarak verdiğimiz şeylere gözünü dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha kalıcıdır."[88] Bu ayet ve benzerlerini hayat felsefesi yapan Hz. Peygamber'in de dünyaya rağbet etmekten, dünya nimetlerine düşkün olmaktan müminleri sakındırdığını ifade etmiştir.[89] Hz. Peygamber'in zühd ve takvayı esas alan bir hayat tarzını tercih ettiği, lüks ve israftan hoşlanmadığı bilinmektedir. Nitekim kendisine peygamberlik gelmeden önce Mekke yakınlarındaki Hira mağarasında inzivaya çekilip deruni bir ruhani hayat yaşamıştır.[90] En yakın arkadaşları olan sahabe de genellikle bu tarz bir hayatı tercih etmişlerdir. İlk zahidler, Hz. Peygamber'in bu hayat tarzını, zühdle ilgili hadislerini ve sahabenin yaşayışını kendilerine örnek almışlardır.[91]

Süfyân es-Sevrî'nin zühdü emelin kısalığı olarak gördüğünü belirten müellif, onun çok yememenin ve pahalı güzel elbiseler giymemenin zühdle bir ilişkisi olmadığını ifade eden sözlerine yer vermiştir. Bu bağlamda Abdullah İbnü'l-Mübârek'in "Zühd, fakrı sevmekle birlikte Allah'a güvenmektir" sözünü aktarmıştır. Zühdün hakikatine ulaşmak isteyenlerin niyet amel bütünlüğü içerisinde tamahsız söz ve dünya ile alakasız amel işlemelerinin önemini vurgulamıştır.[92] Böyle bir hayatı tercih eden kişi, Allah'ın her şeyin sahibi ve çok zengin, kendisinin de O'nun nimetlerine muhtaç fakir bir kulu olduğu şuuruyla kibir ve gösterişten uzak hareket edecektir.

Fakr

Fakr, mal sahibi olmamak, hiçbir malı bulunmamak demektir. Fakir de geçimin temel omurgasını teşkil eden malı bulunmayan, Allah'ın

Kehf, 46; 57/ Hadid, 20; 87/A'lâ, 16.

88 20/Tâhâ, 131.

89 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 50a.

90 İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdulmelik el-Meâfirî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2. Baskı, thk., M. es-Sekâ-î. el-Ebyârî-A. Çelebi, Mısır (1955) 235-237; İbn S'ad, Muhammed b. Sa'd el-Mani el-Bağdadî, *Tabakatü'l-Kübrâ*, thk., A.M.Ömer, Mektebetü'l-Hancı, Kahire (2001) I, 400-410.

91 Bkz. Müslim, *Sahihu Müslim*, Zühd, 37; İbn Hanbel, Ahmed, *Müsned*, 2. Baskı, thk. Ş.Arnavud vd., Müessesetü'r-Risale, Beyrut, (1999) II, 169; et-Tirmizi, *Sünenü't-Tirmizi*, Zühd, 37.

92 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 50a.

taksimine razı olan kimsedir. Yahya b. Muâz bu manada şöyle demiştir: Fakir, sadece Allah ile yetinen kişidir. Allah Teâlâ onların durumunu şu ayette açıklamıştır: "Sadakalar, kendilerini Allah yoluna adayan, yeryüzünde dolaşmaya güç yetiremeyen fakirler içindir. İffetlerinden ötürü dilenmedikleri için bilmeyen onları zengin sanır. Sen onları yüzlerinden tanırsın. İnsanlardan arsızca bir şey istemezler. Siz hayır olarak ne verirseniz, şüphesiz Allah onu bilir."[93]

Bu ayette dile getirilen fakir muhacirlerin ashâb-ı suffa olduğu şeklindeki yorumlara yer veren müellif, her devirde bu özelliği taşıyan müminlerin fakir adıyla anıldıklarını ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in onların fakrını ve gayreti ile kalplerinin güzelliğini övdüğünü belirterek Allah'ın kendilerinden razı olduğunu haber verdiğini vurgulamıştır.[94] Ayrıca Hz. Peygamber, "el-Fakru fahrî/fakirlik övüncümdür"[95] buyurarak fakirlerin içinde bulundukları durumdan şikâyet etmemelerini istemiştir. "Herkesin bir özelliği vardır. Benim özelliğim de fakirlik ve cihaddır. Kim bunları severse beni sevmiş olur. Kim de sevmezse beni sevmemiş olur"[96] sözüyle de fakirlere karşı Müslümanların görevlerini hatırlatmıştır. "Allahım, beni miskin olarak yaşat, miskin olarak öldür ve miskinler zümresi ile haşret."[97] Kendisini sevdiğini söyleyen bir Müslümana da "Fakirliğe hazırlan"[98] buyurarak hayat tarzı hakkında ipucu vermiştir.[99]

Bunlara ilave olarak müellif, fakrın üstünlüğü ile ilgili olarak Hz. Peygamber'den ve bazı ariflerden birçok rivayet aktarmıştır. Bu bağlamda şu söz dikkat çekicidir: "Fakr; müttakîlerin elbisesi, mürşidlerin giyisi, râzı olanların elbisesi, müminlerin süsü, âbidlerin güzelliği, zâhidlerin sevinci, sabredenlerin lezzeti, sâdıkların anaparası, âriflerin ismeti/korunağı, sâlihlerin ma'kuli, verâ sahiplerinin harezi, müritlerin arzusu, itaatkârların

93 2/Bakara, 273.
94 İbnü's-Serrâc, *Teşvîku'l-Ervâh*, vr. 52b-53a.
95 Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, II, 87.
96 İbn Arrâk, Nureddin Ali b. Muhammed b. Ali Kinani, *Tenzihü'ş-Şeri'l-Merfua ani'l-Ahbâri'ş-Şeriati'l-Mevzûa*, thk., A.Abdullatif-A. M.es-Sıddık, Beyrut (1981) II, s. 182; Elbânî, M. Nâsıruddin, *Silsiletü'l-Ehâdisi'd-Daîfe ve'l-Mevdûa*, Riyad (1992) II, 40.
97 et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizi*, Zühd, 37, H.nu: 3252; İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul (1992) Zühd, 7, H.nu: 4126.
98 et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizi*, Zühd, 36, H.nu: 2350.
99 İbnü's-Serrâc, *Teşvîku'l-Ervâh*, vr. 54ab.

kalesi, günahkârların cennetleridir." Bu ifadelerden sonra müellif fakrın üstünlüğünün tam olarak anlaşıldığını belirtmiştir.[100]

İbnü's-Serrâc'a göre zühd ile fakr arasında bazı farklar vardır. Her derviş (fakir) zahiddir ama her zahid derviş değildir. Her sufi derviştir fakat her derviş sufi değildir. Fakr zühdden daha özeldir. Tasavvuf da fakrdan daha özeldir. Bu konuda farklı görüşlere de rastlanır.[101]

Müellif, zühd ve fakr kavramlarıyla ilişkisi olduğunu düşündüğü sufi ve tasavvuf kavramlarının anlamları hakkında da bazı sufilerin sözlerini aktararak tasavvuf terimi hakkında açıklayıcı bilgiler vermektedir. Ona göre tasavvufun özel ve genel yönleri vardır. Sufiler de tıpkı peygamberler gibi yün elbise giydikleri için sufi diye isimlendirilmiştir. Bununla birlikte onlar safa ehli olduğu için sufi şeklinde anılmıştır. O, böylece tasavvuf kelimesini yün anlamındaki "suf" ve arınmak, temizlenmek anlamındaki "safa" terimleriyle irtibatlandırmıştır.[102]

Hz. Peygamber (sav)'in tercih ettiği zühd ve fakrın sufiler tarafından bir hayat tarzı olarak benimsenmesi beraberinde sabırlı olmayı da gerektirmiştir. Zira zahid ve fakir, dünya nimetlerinin geçiciliğini bildiği için onlara karşı sabırlı olabilendir.

Sabır

Sabır, nefsi musibet anında akıl ve dini kurallar içerisinde tutmaktır. Başına gelen sıkıntılardan ötürü şikâyeti, sızlanmayı sadece Allah için terk etmeye sabır dendiği gibi, Allah'a ibadette devamlı olmaya, isyandan ve nefse haz veren şeylerden kaçınmaya da sabır denilir.[103]

Kur'an'da sabır şöyle müjdelenmiştir: "Sabredip iyi işler yapanlar için mağfiret ve büyük mükâfat vardır."[104] "Sabret, çünkü Allah güzel davrananların

100 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 58a.
101 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 59a.
102 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 59b-62a.
103 Cevherî, *es-Sıhah*, c. II, s. 706; R. el-Isfahânî, *el-Müfredât*, s. 273; İbn Fâris, Ahmed b. Faris b. Zekeriyyâ, *Mu'cemu Makâyısı'l-Luga*, thk., A. M. Hârun, Dârü'l-Cil, Beyrut (1991) c. III, s. 329; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. III, s. 2391-2392; el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 325; Cürcânî, *Kitabu't-Ta'rifat*, s. 149.
104 11/Hûd, 11.

ecrini zayi etmez."[105] Hz. Peygamber, "Sabrın felaketle ilk karşılaşma anında olduğunu"[106] haber verip şöyle buyurmuştur: "Herhangi bir Müslümanın başına bir musibet geldiğinde: "Bu Allah'ın emridir, biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz." Allah'ım! Bana yardımcı ol, benim için onun yerine daha hayırlısını ver!" derse Allah ona, onun yerine ondan daha hayırlısını verir."[107] "Sabır imanın yarısıdır."[108]

Sabrı cennet hazinelerinden bir hazine olarak tanımlayan müellif, Hz. Ali'nin sabrın önemini belirten şu sözünü nakletmiştir:[109] "Vücuda göre baş ne ise, imana göre sabır da odur."[110] Daha sonra Cüneyd Bağdadî'nin, "Sabır, yüzü ekşitmeden acıyı yudum yudum içine sindirmektir" ve Ruveym'in, "Sabır, şikâyeti terk etmektir" sözlerine yer vermiştir.

İnsana has ve nefs mücahedesinin en önemli şartı olan sabır, insanın musibetle karşılaştığı ilk anda olur. Bu sebeple belayı rıza ile karşılamak olarak değerlendirilir. Bunu gerçekleştirebilen bir mümin, Allah'ın kendisini nefsinin oyuncağı yapmamasından ötürü O'na hamdeder ve verdiği nimetlerin şükrünü cinsiyle eda eder.

Hamd ve Şükür

Hamd ve şükür, nimeti vereni iyiliklerinden dolayı övmek demektir.[111] İbnü's-Serrâc'a göre hamd, hamde layık olanı güzel sıfat ve fiillerle övmektir. Bir kimsenin övülen vasıfları çok olduğunda Mahmûd ve Muhammed denilir. Bu yüzden Hz. Peygamber'e Muhammed ismi verilmiştir. Hamd ve şükür birbirine yakın olmakla birlikte hamd şükürden daha umumi olduğu için Kur'an-ı Kerim hamd ile başlamaktadır. Zira şükür, özellikle nimet vereni övmek ve teşekkür etmektir. Şükür kalp, dil ve organlarla yapılır. Ona göre şükrün erkânı üçtür. Birincisi, nimeti ve bütün nimetlerin sahibi olan nimet vereni bilmektir.[112]

105 11/Hûd, 115.
106 Buhârî, *Sahih-i Buhârî*, Cenâiz, 7; Müslim, *Sahihu Müslim*, Cenâiz, 14-15; İbn Hanbel, *Müsned*, III, 130-143, 217.
107 Müslim, *Sahihu Müslim*, Cenâiz, 3-5; Mâlik ibn Enes, *el-Muvatta'*, İstanbul 1992, Cenâiz, 42,
108 Taberânî, Süleyman b. Ahmed b.Eyüb, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, thk. H. A. Selefî, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut (ty.) IX, s.104; İbnü's-Serrâc, *Teşvîku'l-Ervâh*, vr. 63a.
109 İbnü's-Serrâc, *Teşvîku'l-Ervâh*, vr. 63a-64a.
110 el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, 324.
111 el-Cevherî, *es-Sıhah*, c. II, s. 702.
112 İbnü's-Serrâc, *Teşvîku'l-Ervâh*, vr. 67b.

Hz. Peygamber'in de vurguladığı gibi hamd şükrün başıdır. Ayakları şişinceye kadar namaz kıldığında kendisine: "Senin geçmiş ve gelecek günahların bağışlandığı halde niçin böyle yapıyorsun?" denildiğinde "Şükreden bir kul olmayayım mı?"[113] şeklindeki cevabı Allah Rasûl'ünün hamd ve şükre verdiği önemin göstergesidir. Müellife göre şükrün en önemli özelliği nimet vereni ve nimeti tam anlamıyla bilmektir. Zira marifetullah bir hamddir.[114]

Günlük hayatta insan kendisine yapılan küçük bir iyiliğe teşekkür ederek muhatabının gönlünü almakta ve iyi ilişkilerini sürdürmektedir. Allah'ın verdiği sayısız nimeti her an kullanan insan, ona her zaman ve her yerde durumun gerektirdiği biçimde şükretmelidir. Yapılan bu şükür Allah ile arasındaki ilişkileri sağlamlaştıracak, nimetin artırılmasını sağlayacaktır. Böylece kulun Allah'a güveni gerçekleşecek ve insan ile Allah arasında bir sevgi ve muhabbet doğmasına zemin hazırlanmış olacaktır.

Tevekkül

Tevekkül, acizliğini itiraf edip başkasına güvenmektir. Bedenle kulluğun gereklerini yapmak, kalple Allah'a bağlanmak ve yetecek kadar şeylerle yetinmektir.[115] Kalbin Allah'a güvenini ifade eden tevekkülün doğruluğu her işte Allah'a tam güven ve O'nu yeterli bulmaktır. Bunun göstergesi de musibetler ve belalar karşısında sabırlı olmaktır.[116] Tevekkül kalple ilgili bir hal olduğu için, bedenle çalışıp kazanmak, tedavi olmak tevekküle zıt ve engel değildir.

Allah Teâlâ Kur'an'da tevekkül terimine birçok kez değinmiş ve kendisine tevekkül edenleri överek iman ve muhabbetle vasıflandırmıştır. "Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona kâfidir."[117] Yani kendisine güvenen ve şükreden kuluna yeterlidir.

Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: "Eğer siz Allah'a gerçek anlamda tevekkül ederseniz Allah sabah yuvalarından ayrılan kuşların rızkını verdiği

113 Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, Teheccüd, 6.
114 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 67a.
115 Serrâc, *el-Luma' fi't-Tasavvuf*, s. 50; el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 303-304.
116 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 70b-71a.
117 65/Talâk, 3.

gibi sizin rızkınızı da verirdi."[118] "İnsanların en güçlüsü olmanın kendisini sevindirdiği kişi Allah'a tevekkül etsin. İnsanların en keremlisi olmaktan mutlu olan kişi Allah'a ittikâ etsin. İnsanların en zengini olmak kendisini sevindiren kişi, kendi elindekinden daha çok Allah'ın katındakine güvensin."[119]

"Ümmetimden yetmiş bin kişi hesapsız olarak cennete girecektir." Orada bulunan bir adam: Ya Rasûlallah onlar kimlerdir? Diye sorunca şöyle buyurdu: "Onlar vücudlarını dağlamayanlar, muska okuyup üflemeyenler ve Rablerine tevekkül edenlerdir." Bunun üzerine Ukkâşe ayağa kalkarak: "Ya Rasulallah! Benim onlardan olmam için Allah'a dua et" dedi. Rasulüllah: "Sen onlardansın." buyurdu. Bunun üzerine hadisi rivayet eden "Bana da dua et" deyince Rasulüllah: "Ukkâşe seni geçti" buyurdu.[120]

Müellif, bu noktada Zünnûn Mısrî'nin, "Tevekkül, nefsi Rab olma durumundan çıkarıp kulluk yapmasını sağlamaktır" ve Ebû Türâb en-Nahşebî'nin: "Kul amelinde doğru olursa amele başlamadan önce tadını bulur. Amelinde ihlaslı olursa amele başladığı anda tadını bulur" sözlerine yer vermiştir.[121]

Allah'a gerçek anlamda tevekkül eden bir sâlik, O'nun her türlü tasarrufuna rıza gösterir. Her an Allah ile olduğunun bilincinde olarak lütfunu da kahrını da hoş karşılar.

Rıza ve Murakabe

Allah'a açılan en büyük kapı ve dünya cenneti olan rıza, ilahi hükmün, kaderin tecellilerinin akışı altında kalbin sükûn halinde bulunmasıdır.[122] İbnü's-Serrâc'a göre rıza itirazı ve ihtiyarı terk etmektir. Allah'ın insan için olan tercihini gönül hoşluğu ile kabul etmektir. Rıza, Allah Teâlâ'ya hem kalben gizli, hem de dil ile açıkça teslim olmaktır. Başlangıcı makamlardan, sonu hallerdendir. Çünkü rıza tevekkülün nihayetidir. O, bu ifadeleriyle İbnü'l-Arabî ile aynı kanaatleri paylaşmaktadır.[123]

118 et-Tirmizi, *Sünenü't-Tirmizi*, Zühd, 33; İbn Mâce, Zühd, 14.
119 Ali Müttaki, Ali b. Abdülmelik b. Kadı Han Müttaki el-Hindi, *Kenzü'l-Ummâl fi süneni'l- akvâl ve'l-efâl*, Müessesetu'r- Risale, Beyrut (1993) H.nu: 5686; İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 70b.
120 Müslim, *Sahihu Müslim*, İman, 371.
121 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 71b.
122 İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, III, 1663-1664; el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 336.
123 Bkz. İbnü'l-Arabî, Muhyiddin Muhammed b. Ali, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, Kahire (1293h) II, 281-

Rıza hakkında bilgi verdikten sonra murakabe konusuna geçen müellife göre murakabe, Allah'ı görüyormuş gibi ibadet etmektir.[124] Allah'ın her an bütün hal ve davranışları görüp vakıf olduğu şuur ve idraki içinde olmaktır. Kalbi zarar veren şeylerden korumak, gönle gelen şeylerin Allah'ın bilgisinin dışında olmadığını yakinen kavramaktır.[125]

Kur'an-ı Kerim'de bununla ilgili olarak şu ayetler vardır: "Allah her şeyi murakabe etmektedir."[126] "İnsan hiçbir söz söylemez ki onu gözetleyen, dediklerini zapteden biri hazır bulunmasın."[127] Hz. Peygamber de "ihsan hadisi" olarak şöhret bulan bir sözünde bu durumu şöyle açıklar: "Allah'a sanki O'nu görüyormuş gibi ibadet et. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görüyor."[128]

Zünnûn Mısrî'ye göre murakabenin alameti Allah'ın tercih ettiğini tercih etmek, büyük gördüğünü büyük görmek ve küçük gördüğünü küçük görmektir. Bu da Allah'ın iradesine teslim olmakla gerçekleşir. Cüneyd Bağdadî ise, "Bir kimse murakabenin hakikatine ererse, başkalarından değil, sadece Rabbinden alacağı nasibi elden kaçırmamak için kaygılanır." sözüyle bu hale ulaşan kişinin halktan temin edeceği menfaatleri düşünmeyeceğini belirtir.[129]

Müellif burada bazı sufilerden nakillerde bulunarak murakabenin önemini vurgulamaya çalışmıştır. Bu bağlamda şunları zikredebiliriz: Nasrabâzî: "Recâ tâatleri harekete geçirir, havf günahlardan uzaklaştırır, murakabe ise hakikat yollarına sevk eder." Ebû Muhammed el-Harîrî iki şeyle emrolunduklarını belirtmiştir: "Birincisi nefsini Allah rızası için murakabe altında tutmak, ikincisi ise zâhirin ilme ve şeriata uygun olmasıdır." Ebû Osman Mağribî: "Bu yolda insanın nefsine gerekli olan en üstün şeyler nefs muhasebesi, murakabe ve bildiğiyle amel etmektir."[130]

Bu sözleri aktaran müellif; "Allah bizi emrine razı olanlardan, dışını ve içini murakabe edenlerden kılsın." diyerek dua etmiş ve murakabenin

282; İbnü's-Serrâc *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 73b-74b.
124 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 75b.
125 Cürcânî, *Kitabu't-Ta'rifat*, s. 236.
126 33/Ahzâb, 52.
127 50/Kâf, 18.
128 Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, İman 37; et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, İman 4.
129 el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 333.
130 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 76a.

bir neticesi olan tasavvuf hallerinden mahv ve isbatın büyük ve zor işlerden olduğunu belirtmiştir.[131] Ona göre bu makam ve halleri yaşayan sâlik seyr ü sülûkunu tamamlayarak kemale erer. Ancak bu yol ve eğitim süreci o kadar kolay değildir. Sâlik bir mürşid-i kâmile intisab ederek tasavvuf eğitimine adımını attığı andan itibaren onu yoldan alıkoymaya çalışacak birçok engel karşısına çıkacaktır ki bunlar aynı zamanda sâliği helake götüren hasletlerdir. Bunların başında da dünya sevgisi gelmektedir.

Talibi Helake Götüren Hasletler

Dünya Sevgisi

İbnü's-Serrâc'a göre, insanı helake götüren hasletlerin başında dünya sevgisi gelir. Hub, sevgi demektir, buğzun/nefretin zıddıdır.[132] Dünya geçici ahiret ise baki olduğu için dünya sevgisini kontrol altında tutmak gerekir. Kur'an'da Yüce Allah dünya sevgisini yerip geçiciliğini vurgulamıştır. Bu konudaki ayet ve hadislerin rehberliğinde dünyaya da ahirete de kendilerine duyulan ihtiyaç kadar değer verilmelidir. Dünya ahiretin kazanıldığı yer olmakla birlikte dünyaya bel bağlamamalı, onun ve nimetlerinin fani olduğu gerçeğinden hareketle Selmân-ı Fârisî, Suheyb er-Rûmî, Bilal el-Habeşî gibi sahabenin suffa ehlinden olan fakirleri örnek alınmalıdır.

Yüce Allah dünya, kadın, mal ve evlat sevgisinin insanı Allah'ı anmaktan alıkoyan özelliğine dikkat çekerek bu konuda müminleri uyarmıştır.[133] Bu bağlamda şu ayetlere dikkat çekmiştir: "Bilin ki, dünya hayatı oyun, oyalanma, süslenme, aranızda övünme ve daha çok mal ve çocuk sahibi olmaktan ibarettir. Bu, yağmurun bitirdiği, ekicilerin de hoşuna giden bir bitkiye benzer; sonra kurur, sapsarı olduğu görülür, sonra çerçöp olur. Ahirette çetin azap da vardır. Allah'ın hoşnudluğu ve bağışlaması da vardır; dünya hayatı ise sadece aldatıcı bir geçinmedir."[134]

Takvanın insanı dünya sevgisine karşı uyanık tuttuğunu ifade eden müellif, bu bağlamda Hz. Ömer'in, "Takva, nefsini hiçbir kimseden üstün görmemendir" sözüne yer vermiştir.[135]

131 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 76a-77a.
132 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 85a-85b.
133 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 85a.
134 3/Âli İmrân, 14; 18/Kehf, 7, 46.
135 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 85b.

İbnü's-Serrâc, "Dünya ahiretin tarlasıdır" sözünden hareketle dünya nimetlerinden faydalanma konusuna değinerek şu açıklamayı yapmıştır: "Bu doğrudur fakat dünyanın geçiciliğini bilenler, zaruret miktarıyla yetinenler ve kazancını ahiret için harcayanlar için." O, bu ifadeleriyle dünyanın geçiciliğinin farkında olarak davrananlar için dünya malına sahip olmanın bir zararı olmadığını belirtmiştir. Dünya bir menzildir. Maksadına ulaşmak isteyen bu menzilde durup kalamayacağını bilir ve ona göre hareket eder. Eğer dünyanın lezzetlerine ve şehvetlerine kapılıp gayesini unutursa onun öldürücü etkisi altına girmiş demektir.[136]

Müellife göre, Hz. Peygamber'in de belirttiği gibi "Dünya sevgisi, bütün kötülüklerin başıdır"[137] dünyayı ve içindekileri kötüleyen birçok ayet ve hadis vardır. Bu bakımdan dünyaya mesafeli durmalıdır. Müttakî mümin, dünya sevgisini gönlünden silebilmek için gece ibadet etmeli, duaların en çok kabul edildiği seher vakitlerini dua ve istiğfarla geçirip değerlendirmelidir.[138]

Dünya sevgisi ile dolu kalplerin sahipleri ellerindeki nimetlerin azalacağı endişesiyle insanlara yardım etmeyi, fakir ve yetimleri gözetmeyi düşünmezler. Allah'ın kendilerini imtihan etmek için verdiği nimetlerin kadrini bilemediklerinden ötürü cimrilik yaparlar.

Cimrilik

Cimrilik, hem din hem de akıl tarafından çok kötü görülen bir haslettir. Övülen vasıf ise cevâd/cömertliktir. İbnü's-Serrâc'a göre cimriliğin tedavisi ihtiyaç sahiplerine elindeki maldan vermekle, imkândan yararlandırmakla mümkün olur. Bu yüzden mal biriktirmek ve hakkını ödememek Kuran ve hadislerde yerilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: "Allah'ın bol nimetinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar, bilakis bu onların kötülüğünedir. Cimrilik yaptıkları şey, kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah işlediklerinizden haberdardır."[139]

136 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 86b.
137 Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I, 344-345.
138 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 86b-87a.
139 3/Âli İmrân, 180.

"Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenlere can yakıcı bir azabı müjdele. Bunlar cehennem ateşinde kızdırıldığı gün, alınları, böğürleri ve sırtları onlarla dağlanacak, "Bu, kendiniz için biriktirdiğinizdir; biriktirdiğinizi tadın" denecek."[140] Müellife göre Leyl suresinde de konuya yer veren Yüce Allah cimriliğin bir kalp hastalığı olduğunu vurgulamıştır.[141]

Müellife göre Ebû Zer'in rivayet ettiği bir hadiste Allah Rasûlü kişinin öldüğünde geriye bıraktığı malı bu bağlamda yorumlayıp cimrilikle ilişkilendirmiştir. Ebû Zer'den bunu işitenler itiraz edince o yukarıdaki ayetle cevap verip "Siz Kur'an okumuyor musunuz?" demiştir. Hz. Peygamber bir başka sözünde cimrilikten Allah'a sığınarak bu hasletin kötülüğünü açıkça beyan etmiştir. Onun ifadesine göre cömert Allah'a, cennete ve insanlara yakındır, cehenneme uzaktır. Cimri bunun tam aksidir. Cömert bir cahil, cimri bir âlimden Allah'a daha sevimlidir. İnsanı helake götüren kalp hastalıklarından biri olan cimrilik, mal sevgisinden kaynaklanmaktadır. Çünkü mal sevgisi insanı Allah'tan uzaklaştırıp mâsivâ ile meşgul eder. [142]

Hased

Hased, başkasındaki bir nimetin zevalini istemektir ki bu haramdır. Gıbta ise, başkasındaki nimetin devam etmesini istemekle birlikte kendisinde de o nimetin olmasını istemektir ki bu caizdir. İbnü's-Serrâc, Kur'an'da ve hadislerde hasedin kötülüğünü vurgulayan birçok örnek olduğunu belirterek şu ayetleri örnek vermiştir: "Yoksa Allah'ın bol nimetinden verdiği kimseleri mi çekemiyorlar?"[143] ve "Hasetçinin şerrinden Allah'a sığınırım."[144]

İbnü's-Serrâc, hasetçileri Allah'ın düşmanı olarak değerlendirerek Hz. Peygamber'in "Haset, ateşin odunu tükettiği gibi iyilikleri siler" hadisine vurgu yaparak hasedin kinden kaynaklandığını belirtir.[145] Hasetçi herhangi bir konuda yalnız ve üstün olmayı, malı ve mansıbı paylaşmamayı,

140 9/Tevbe, 34-35.
141 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 81ab.
142 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 82b-83a.
143 4/Nisâ, 54.
144 113/Felak, 5.
145 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 90b-91a; Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as, *Sünenu Ebî Dâvûd*, thk., K. Y. Hût, Daru'l-Cinân, Beyrut (1988) Edeb, 44.

kendisinde olan bir şeyin başkasında olmamasını, başkasında olan bir şeyin de yok olmasını ister. Bir nimette eşit olmak hoşlarına gitmez. Bu yüzden hasetçiler hiçbir zaman tam anlamıyla sevinemezler. Çünkü onları üzecek başkalarının sahip olduğu bir şey mutlaka bulunur. Hâtemü'l-Asam'ın da ifade ettiği gibi söz taşıyıcılara güvenilmez, hasetçiler de başarıya ulaşamaz. Bu durum hasetçinin sevinmesine engel olur.

İnsan tanıdığı ve yakınında olanlara karşı daha fazla kıskançlık duyar ve ona kin besleyip haset eder. Bu konuda İblis'i hiçbir yaratılmış geçemez. Hz. Yusuf'u kıskanan kardeşlerinin ondan kurtulmak için her türlü hileye başvurmaları kardeş hasedine örnek gösterilebilir.[146]

Gazab/Öfke

Gazab, kendisine kızılan kişiden intikam alma isteğidir. İbnü's-Serrâc, bu yönüyle gazabın büyük bir yılana benzetildiğini ifade eder.[147] Hz. Peygamber gazabın kötülüğünü vurgulama bağlamında şöyle buyurmuştur: "Sabır balı bozduğu gibi öfke de imanı ifsad eder."[148] Bu yüzden "Öfkelendiğinde sus."[149]

Allah Rasûlü: "Kendisiyle Allah'ın size vereceği makamları ve derecelerinizi yükselteceği şeyi bildireyim mi?" deyince oradakiler "Evet, ey Allah'ın Rasûlü!" dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Senin hakkında cahillik edene yumuşaklıkla muamele etmen, sana gelmeyene gitmen, sana vermeyene vermen, sana zulmedeni affetmendir."[150]

Gazabın en önemli sebebi, kızılan kişiye karşı kibirlenmektir. Çaresi, gazabın sebepleri konusunda düşünmek ve kulun acziyetinin farkına varmaktır. Bir kimse öfkelendiğinde Hz. Peygamber'in de vurguladığı gibi, ayakta ise oturmalı, oturuyorsa uzanmalıdır. Çünkü öfke şeytandandır, şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Ateş de ancak su ile söndürülebilir. Bu yüzden öfkelenen kişinin abdest alması öfkesinin yatışmasına yardım eder.[151]

146 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 91a.
147 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 95b.
148 İbn Arrâk, *Tenzihü'ş-Şeri'l-Merfua ani'l-Ahbâri'ş-Şeriati'l-Mevzûa*, II, 103.
149 İbn Hanbel, *Müsned*, IV, 39; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, XI, 33.
150 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 96b; Heysemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekr, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbeı'l-Fevâid*, Dâru'l-Fikr, Beyrut (1412h) c. VIII 345, H. nu: 13695.
151 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 96b.

İbnü's-Serrâc'a göre iyi bir dost ve arkadaş insanın çaresiz kaldığı durumlarda kendisiyle ilgilenen kişidir. Nitekim Bayezid Bistamî kendisine kiminle arkadaşlık yapayım, diye soran Ebû Musa'ya: "Hastalandığın zaman seni ziyaret eden, günah işlediğin zaman senin için tevbe istiğfar edip dua eden biri ile arkadaşlık yap" diyerek bu duruma dikkat çekmiştir.[152]

Makam Sevgisi

Hubbu'l-câh, herkesin kendisinin emrine girmesini, hükmüne itiraz etmemesini istemektir. Müellife göre makam sevgisi, bütün insanlarda bulunan bir özelliktir. Çünkü nefs üstün olmayı, hükümran olmayı ve kendisine uyulmasını sever. Hatta bazıları bu konuda haddi aşıp ilahlık davasında bile bulunabilir. Bu duyguyu besleyen kişi eğer bir âlim ise, ilminin bütün âlimlerden üstün olduğunu, cesur biri ise, bütün cesaretlilerden daha cesur olduğunu iddia edip liderlik peşine düşer.[153]

Burada ahiretteki yüce makamları, özellikle refîku'l-alâ'yı istemekle dünyadaki mal ve makam, riyaset ve liderlik sevgilerini karıştırmamak gerekir. Çünkü Allah Teâlâ ve Rasûlü ahiretteki yüce mertebeleri istemeyi övmüş, dünyada mal ve mülk peşinde ömür harcamayı yermiştir. Hz. Peygamber vefatı sırasında "refîku'l-alâ'ya" diyerek gideceği yeri işaret etmiştir. Bununla birlikte dünyada Allah'ın zat, sıfat ve fiillerini bilme ilminde üstün mertebeye çıkmayı istemek ve dünya ile ilişkileri sınırlandırmak övülmüştür.[154] Zira bunlar Allah'ın rızasını elde etmeyi amaçladığı için haset bu güzel duygularla aynı kalpte barınamaz. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur. "Bu ahiret yurdunu, yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz. Sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır."[155] Bu ayetteki müjde Allah'ın müttakî müminlere bir ikramıdır.

Kibir

Kibir ve kibriyalık, bir kimsenin kendini başkalarından daha üstün görmesidir. Bu bakımdan kibriyalık Allah Teâlâ'nın kendisine aittir ve kul-

152 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 97b.
153 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 102b.
154 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 102b.
155 28/Kasas, 83.

ların kibriyâlık peşinde koşması uygun değildir. Kibirlenmek insanın kendine zulmetmesidir. Kibirli ve mütekebbir zalimlerin yeri ise cehennemdir.[156] Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Allah'a karşı yalan uyduranların, kıyamet günü, yüzlerinin simsiyah olduğunu görürsün. Böbürlenenler için cehennemde bir durak olmaz olur mu?"[157] Bir kudsi hadiste de şöyle buyurulmuştur: "Azamet izarım, kibriyalık ridamdır. Kim bu ikisi hususunda benimle çekişirse onu ateşe atarım."[158] Hz. Peygamber de kalbinde hardal tanesi kadar kibir olan kişinin cennete giremeyeceğini belirtmiştir.[159]

Müellife göre kibir, bazen ilim açısından olur ve bir âlimde kibir olması büyük bir afettir. Zira ilmi ile kibirlenenleri Hz. Peygamber sert bir şekilde tenkit etmiştir: "Kıyamet günü adam getirilir ve cehennem ateşine atılır. Bağırsakları dışarı çıkar. Sonra o kişi eşeğin değirmende döndüğü gibi dönmeye başlar. Cehennemlikler kendisine: "Ey filan, sen dünyada bizi iyilikle emredip kötülükten uzaklaştırmadın mı?" dediklerinde o şöyle cevap verir: "Evet, ben dünyada size iyiliği emrettim fakat kendim yapmadım, kötülükten sakındırdım fakat kendim yaptım."[160] Bununla birlikte Allah Rasûlü hiçbir âlimin bu hastalıktan uzak duramayacağını da ifade etmiştir. İbnü's-Serrâc'a göre bir âlimin kendisini başkasından ilim ve amel açısından daha üstün görmesi ve her şeyde ondan daha haklı olduğuna inanması bu tür bir hastalıktır.[161]

Kibrin sebebi olan ucb, kendini beğenmek ve üstün görmektir. Kalp hastalığı olan kibrin tedavisi insanın kendi yaratılış macerasını ve Allah'ın kendisine verdiği nimetleri akıllıca düşünüp acizliğinin farkına varmasıyla mümkün olur. İlk başta kokmuş bir meni, son halde kokmuş bir cîfe olduğunu bilen bir kimse kibirlenmez. Ancak bunları unutan ve varlık gayesini şaşıranlar kibirlenir. Kibrin zıddı tevazudur. İnsan yaratılışını ve dünyadaki gayesini anladığında acizliğinin farkına varır ve mütevazı olur.[162]

156 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 103b.
157 39/Zümer, 60.
158 Ebû Dâvûd, *Sünenu Ebî Dâvûd*, Libas, 26.
159 Müslim, *Sahihu Müslim*, İman, 147.
160 Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, Bed'ü'l-Halk, 10; Müslim, *Sahihu Müslim*, Zühd, 51.
161 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 104b.
162 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 104a-105b.

Kendini Beğenmek (Ucb)

İbnü's-Serrâc, talibi helake götüren hasletlerden biri olan ucbu şöyle tanımlar: Ucb, kulun yaptığı işlerde nefsini ve fiillerini öne çıkarıp Allah'ın nimetlerinden gafil olmasıdır. Allah'a isyan edenler gibi Allah'ın kendisine verdiği nimetlere sevinmemesidir. Mekr ve halin değişmesinden korkmamasıdır.[163]

Müellif, konuyu açıklama bağlamında Mekke'nin fethinden sonra yapılan Huneyn ve Evtas Savaşında Müslümanların içine düştüğü durumun ilgili ayetten hareketle böyle bir hal olduğunu belirtmektedir. On iki bin kişi ile savaşa katılan müminler kendilerinden az müşrikleri küçümseyince ilk anda bozguna uğramışlardır.[164] Konuyla ilgili ayette Allah Teâlâ olayı şöyle haber vermektedir: "And olsun ki Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği fakat bir faydası da olmadığı, yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti. Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, müminlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi; inkâr edenleri azaba uğrattı. İnkârcıların cezası budur. Allah bundan sonra da dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bağışlar ve merhamet eder."[165]

Sahip olduğu imkânların ve nimetlerin asıl sahibini unutup kendisinin zannederek kendini üstün gören bir kişinin kalbi manevi olarak hastadır. Bunun tedavisi Allah'ı hatırlayıp kendinin acizliğini idrak etmektir.

Riya

Riya, gösteriş demektir. Yapılan ibadet, verilen sadaka ve yardımları Allah rızası için değil de başkaları görsün diye yapmaktır. Müellif bu tür insanlarla ilgili olarak Bakara suresi 261-268 ayetlerden hareketle bazı çıkarımlarda bulunmaktadır. Ona göre yapılan yardımların boşa gitmemesi için temel şart hiçbir beklenti içine girmeden sırf Allah'ın rızasını kazanmaktır. Servetini gösteriş ve başkalarının övmesi için harcayan kişinin durumunun yağan yağmur sebebiyle üzerindeki toprağın akıp gittiği kayaya benzediğini ifade ederek onların hiçbir sevap kazanamayacaklarını belirtmektedir. Allah

163 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 109a.
164 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 109a.
165 9/Tevbe 25-27.

rızası için mallarını harcayanları ise verimli topraklara benzeterek onların rableri katında büyük nimetlere kavuşacaklarını vurgulamaktadır.[166]

İbnü's-Serrâc'a göre mürai yaptığı ameli büyük gördüğü için kıyamet günü kendisine herhangi bir faydası olmaz. Allah rızasını göz önünde bulunduran ise yaptığı amelin karşılığını Allah'tan beklediği için amelini aklına getirmez. Aynı şekilde gösteriş için kılınan namazın da insana bir faydasının olmayacağını Mâûn suresi 4-7 ayetlerinden hareketle vurgular.[167] Bir müridin kendisine sürekli gece namazı kılıyor, alnında secde izi var denilmesi için ibadet etmesi, derviş ve âlim zannedilmesi için derviş ya da âlim elbisesi giymesi de buna benzemektedir. Bir vaizin iyilikleri emredip kötülüklerden sakındırmakla birlikte kendi kalbinde bunlardan bir iz olmaması, namaz ve oruç emredip kendisinin hakkıyla bu ibadetleri ifa etmemesi de aynı kategoriye girmektedir. Riyayı zahir ve batın olarak ikiye ayıran müellif, insanlar için yapılmayan, halkın gördüğünde herhangi bir tepki vermediği fakat bu amelleri kendisine atfettikleri zaman sevindiği amelleri gizli riya olarak değerlendirmektedir.[168]

Çok Yemek

Çok yemek yemeyi kâfirlerin bir sıfatı olarak gören müellif, konuyla ilgili ayet ve hadisleri sıralayarak açlığın cennete götüren bir davranış, tokluğun ise cehennem ehlinin bir özelliği olduğunu vurgular. Ona göre, Ebû Süleyman Dârânî'nin de belirttiği gibi karnı doyan kimse ibadetin tadını kaybeder, hikmeti koruyamaz, insanlara şefkat edemez, ibadet kendisine ağır gelir ve şehveti artar. Tokluk cinsel birleşmeyi, mal biriktirme arzusunu ve şöhreti kamçılar. Bunlar da çok sulamaktan dolayı çürüyen bitkiler gibi kalbin manevi açıdan ölmesine yol açar. Açlık ve az yemek ise bunun aksine sağlıklı bir beden ve uyanık bir kalbe vesile olur. Böylece kalp safa bulup rabbani marifetleri kabul eder, şekâvet zail olur, Allah korkusu, kalp kırıklığı ve kendini zelil hissetmek, hırsın azalması, kanaat, kendini zengin görmek gibi güzel hasletler yerleşir.[169]

166 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 110a-b.
167 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 110b.
168 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 111a.
169 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 224a 225a.

Kısaca ifade etmek gerekirse müellife göre açlık insana faydalı, tokluk ise zararlıdır. Ancak bu her zaman böyle olmayıp bazı istisnaları da vardır. Nitekim savaşta aç bir askerin savaşması ile tok bir askerin savaşması aynı değildir. Aç asker düşmana karşı koymada sıkıntı çekerken tok asker daha başarılı olur. Öyleyse yemek yemenin adabı, zamana ve mekâna göre değişir.[170]

Çirkin Söz

İbnü's-Serrâc, çirkin sözlerin insanın kalbindeki duyguların bir dışa vurumu olabileceği fikriyle bunlardan sakınmak gerektiğini ifade eder. Kur'an-ı Kerim'de vurgulandığı üzere, "Allah'ın rızası dışında ne konuşulan sözün, ne verilen sadakanın, ne de yapılan iyiliğin bir faydası vardır."[171] Hz. Peygamber de "ademoğlunun hayır ve iyiliği yaygınlaştırma, kötülüğü engelleme ve Allah'ı zikir dışında konuştuğu her sözün aleyhine olduğunu" belirtmiştir.[172] Ağzını ve cinsel organını haramdan koruyan kimseleri cennetle müjdelemiştir. Cehenneme girenlerin çoğunluğunun bu organlarını koruyamayanlar olduğunu ifade etmiştir.[173]

Müellif, güzel ahlak sahiplerinin özellikleri arasında az konuşmayı, sözünde hayır yoksa susmayı sayar. Nitekim Ebû Zer'e "güzel ahlak ve az konuşmanın kıyamet günü mizanda çok ağır iki amel olacağını" vurgulayan bir söz öğreten Hz. Peygamber, "Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kimse ya hayır söylesin ya da sussun" buyurmuştur.[174] Hz. Ömer de çok konuşanın çok yanılacağını, çok yanılanın günaha gireceğini, günah sahibinin de cehennem ateşine düşeceğini belirtmiştir. Bu yüzden susmak ve konuşmak yerinde olmalı, kişi konuştuğunda cehaletini açığa çıkarmamalıdır.[175]

İbnü's-Serrâc, talibi kurtuluşa götüren ve helake sürükleyen vasıfları açıklayıp seyr ü sülûkta takip etmesi gereken usul ve adabı ortaya koymuştur. Nefsinin hevasına değer verip dünya sevgisini kalbine sokan, riyâ, öfke, kibir ve ucb gibi kalp hastalıklarına yakalananların en kısa zamanda

170 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 225a.
171 4/Nisâ, 114.
172 et-Tirmizi, *Sünenü't-Tirmizi*, Zühd, 62; İbnü's-Serrâc, 1315a: 227b.
173 Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, Rikak, 23; İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 228a.
174 Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, Edeb 31; Müslim, *Sahihu Müslim*, İman 74.
175 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 228b.

tevbe ve istiğfar ederek sadakat ve ihlasla iyi amellere yönelmelerinin önemine dikkat çekmiştir. Benliğini arındırıp güzel sıfatlarla bezeyenlerin saadete erebileceklerini vurgulamıştır. Ona göre vuslata ulaşmak, hakka yakın olmak için aşk merdivenlerinde yükselmek gerekir.

Aşk

İbnü's-Serrâc, talibi kurtuluşa götüren ve helake sürükleyen vasıfları açıklarken sevgi ve aşk hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Müntesibi olduğu Rifai tarikatında bu kavramın önemli bir yeri vardır. Zira cehrî zikri benimseyen tasavvuf zümrelerinde olduğu gibi Rifailer de Allah korkusundan ziyade Allah sevgisini vurgulamışlardır.

Muhabbet, halis sevginin ismi olup sevenin kendi sıfatlarından kaybolup, sadece sevilenin varlığının mevcudiyetidir. Aşk ise, sevginin son mertebesi, sevginin insanı tam olarak hükmü altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebidir.[176] Muhabbet, susamışlıktan kalbin kaynaması, taşması, sevdiğine ulaşmak için çırpınmasıdır. Fenâ vadisinin başında yer alan muhabbet, benlik davasından sıyrılarak Rablerine doğru yola çıkan ve ona kavuşuncaya kadar bu yoldan ayrılmayan samimi zümrelerin alametidir. Sahibinin sonundan, akıbetinden endişe edilen aşırı bir sevgi olan aşk ise, sevenin sevgilisinde yok olup âşık ve maşukun bir olması, aşkın yok olup sadece maşukun var olması halidir. Türkçe'de buna sevda denilir ki ileri derecesi kara sevdadır. Kur'an-ı Kerimde aşk kelimesi yer almamakla beraber sufiler arasında: "İman edenlerin Allah'a olan sevgisi daha şiddetlidir"[177] ayetinin aşka delalet ettiği anlayışı yaygındır.

Aşk mecazi ve ilahi olmak üzere ikiye ayrılır. Beşeri aşk da denilen mecazi aşk, bir insana veya diğer yaratıklara çeşitli özelliklerinden dolayı duyulan sevgidir. Mecazi aşk hakiki aşka bir basamak, bir vasıta ve bir alıştırmadır. Mecazi aşktan gaye; âşığın kalbinde rikkat ve yangınlığın meydana gelmesi, bütün maddi ilişkileri bir noktada yoğunlaştırıp hakiki aşka yönlendirmesidir. Müminlerin Hz. Peygambere olan sevgileri bu tür bir sevgidir. Zira Allah'ı sevdiğini söyleyen bir kimsenin, bu sevgisinde samimi

176 M. Asım Efendi, *Okyanus, Kâmusu'l-Muhît Tercümesi*, Dersaadet, İstanbul (1333 h.) c. III, s. 23; Suad el-Hakîm, *el-Mu'cemü's-Sûfi el-hikme fi hududi'l-kelime*, Daru Nedre, Beyrut (1981) s. 303).
177 2/Bakara, 165.

olmasının göstergesi, Allah'ın elçisine uymasıdır. Benliğinden uzaklaşarak mecazi aşkta eriyip ilahi aşka nail olan kişi, baktığında hakkı görür, konuştuğunda hakkı söyler. Neticede bir kudsi hadiste ifadesini bulan, "Ben kulumun gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum"[178] hitabı gerçekleşir.

İbnü's-Serrâc'a göre aşk, mutlak cemal sahibi muazzam Hazreti Allah'ı sevmektir. İnsan sevgi ile çeşitli mertebeleri elde edebilir ancak vuslata ulaşmak, Hak'ka yakın olmak için aşk merdivenlerinde yükselmek gerekir. Böylece âşık nebiler, sıddıklar, şehidler ile birlikte olabilir. Aşkın çeşitli kısımlara ayrıldığını ifade eden müellife göre, bunlar: nefsani hastalık, heva ve ilahi haberdir. Nefsani hastalık, ruh-ı tabii ile ilişkilidir ve bundan ötürü "şehvaniyye" olarak isimlendirilmiştir. Heva, hayvani ruhla ilişkilidir ve "gadabiyye" olarak adlandırılmıştır. İlahi haber ise, ruh-ı natık ile ilişkilidir ve ruh-ı ilahi olarak isimlendirilmiştir. Bu aşk, ilmî hakikatler bağlamında istenen ve arzu edilen aşktır. Bununla birlikte bu üç çeşit aşkın her birinin Kur'an ve hadisler çerçevesinde istenen ve istenmeyen yönleri de vardır.[179] Bu konuda meşayihin ve ulemanın sözleri aşkın hallerinin açıklanmasına yardımcı olabilir. Nitekim delilik, cünûn anlamına gelen "valeh" bu tür hallerden biri olup Rifai taifesinden meczub bazı dervişler de müvelleh olarak vasıflandırılmaktadır.[180]

Müvelleh

Tasavvuf, Kur'an ahlakını ve Hz. Peygamber'in sünnetini rehber edinerek Allah'ı görüyormuşçasına bir hayat tarzı yaşamaya çalışan kamil insanlar yetiştirmeyi gaye edinmekle birlikte tasavvuf zümrelerinin tümünü aynı kategoride değerlendirmek mümkün değildir. Çünkü tasavvuf zümreleri içerisinde dini prensiplerden taviz vermeyen, Kur'an ve hadis ekseninde bir hayat tarzını tercih eden zühd ve takva sahiplerinden Batıni Karmatiliğe kadar geniş bir yelpazede farklı düşünce ve davranış sergileyen insanlar bulunmaktadır. Nitekim İbnü's-Serrâc'ın *Tuffâhu'l-Ervâh*'ta "müvelleh" olarak isimlendirdiği bazı şeyhler ve kerametleri bu türden sayılabi-

178 Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, Rikâk, 38.
179 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 112b-113a.
180 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 122a. Bu konudaki değerlendirmeler için ayrıca bkz., E. Öztürk, *İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler*, 224 vd.

lir. Medrese kökenli sufilerden farklı bir karaktere sahip olan bu dervişler, toplumun genel kabullerine aykırı hareketler sergileyebilmekte ve tenkide konu olabilmektedir.

Müvelleh terimi "v-l-h/ه-ل-و" kök fiilinden ism-i mefuldür. Sözlükte v-l-h, hüzünlenmek, sevgiliyi kaybetmekten dolayı üzülüp aklını kaybetmek, aşırı sevgiden veya korkudan aklını yitirmek, hayrete düşmek, çocuğunu kaybetmekten dolayı çıldırmak, aşırı vecd halinde kendini kaybetmek, cezbelenmek ve mecnun olmak anlamlarına gelmektedir.[181] Tasavvuf tarihinde Cafer-i Sâdık tarafından ruhun menzillerinin en yükseği olarak işaret edilen veleh, Hallâc-ı Mansur tarafından ondan ödünç alınarak kullanılmıştır.[182]

Sevgiyi ifade eden "valeh" (ism-i fail) terimi, sevgilinin güzelliğini temaşa ederken aşk şarabıyla kendinden geçip sevgiye kanmak ve aşkı uğruna deli divane olmak demektir.[183] Müvelleh ise, cemalullahı seyrederken benliğinden sıyrılan, aşk ve üzüntüden aklını yitirip mecnun olan kişidir. Meczub dervişleri nitelemek için kullanılan "müvelleh" teriminin ilk defa 12-13. yüzyıl eserlerinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda İbnü's-Serrâc'ın eserlerinin yanı sıra Ebû Şâme el-Makdisî (ö.675/1276-1277)'nin *Terâcimu Ricâli'l-Karneyni's-Sâdis ve's-Sâbi* ve Safiyüddin ibn Ebi'l-Mansûr (ö.682/1283)'un *Risâle* adlı eserleri zikredilebilir.[184]

Müvelleh dervişler bazen meczub ve mecnun olarak nitelendirilmekte, bazen de meczub ile müvelleh aynı anlamda kullanılmaktadır.[185] Bir çekim kuvveti olan cezbe ile Allah'ın bir anda aklını aldığı meczub dervişler, hayatlarını bir tür delilik içerisinde geçirmektedirler. Onlardan bazısı namaz vakitlerinde kısa süreli kendilerine gelmekle birlikte diğer zamanlarda cezbelerine yenik düşmektedirler.

181 İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. VI, s. 4919-4920.
182 Massignon, Louis, *Doğuş Devrinde İslam Tasavvufu*, çev., M. A. Aynî, haz., O. Türer-C. Gündoğdu, Ataç Yayınları, İstanbul (2006) s. 86.
183 Bardakçı, M. Necmettin, *Sosyo-Kültürel Hayatta Tasavvuf*, 2. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul (2005) s. 118.
184 el-Makdisî, Ebû Şâme, *Terâcimu Ricâli'l-Karneyni's-Sâdis ve's-Sâbi'*, thk., M. Z. el-Kevserî, Dâru'l-Cîl, Beyrut, (1974) s. 146, 203; İbn Ebi'l-Mansûr, Safiyüddin, *Risâle*, thk., D. Grill, Kahire (1986). s. 84-89.
185 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 144a.

Müvelleh vasfını taşıyan sufilerin genellikle Şam bölgesinde yaşadıkları ifade edilmekle birlikte Mısır, Anadolu, Horasan ve Hindistan gibi bölgelerde de bu özellikte dervişler yaşamıştır. Bu durum, melameti tavırları sebebiyle velilik ve delilik arasındaki geçişleri yansıtan bir anlama sahip olan müvelleh halinin geniş bir coğrafyada tanındığını göstermektedir.[186] Terim muhtemelen farklı coğrafyalarda yeni yerel karşılıklarla ifade edilmiştir. Örneğin kavram Anadolu'da "abdal" terimiyle karşılanmıştır. Ayrıca Kalenderi, Haydari ve Cavlaki dervişleri ile bazı Rifai dervişleri de müvelleh teriminin geniş anlamı içinde kendilerine yer bulmuştur. Ancak bazı çalışmalarda terimin anlamının daraltıldığı müşahede edilmektedir. Nitekim Kalenderiler üzerine bir çalışma yapan Ocak, bazı dervişlerin dini ibadetlere karşı duyarsız, namaz kılmayıp oruç tutmayan davranışlarından hareketle "müvelleh" teriminin anlamını daraltan bir yaklaşımı tercih etmiş görünmektedir.[187]

Melameti bir tavır sergileyen müvelleh dervişlerin bazıları, toplumun temel ahlaki değerlerine karşı ilgisiz oldukları için ulema tarafından bazen görmezlikten gelinmiş, bazen tenkit edilmiş bazen de tekfir edilerek toplumdan dışlanmaya çalışılmıştır. Bu yaklaşım onların her zaman gizem arayan ve olağanüstülükler bekleyen halk tarafından benimsenmelerine engel olamamış aksine çevrelerinde kümelenmelere zemin hazırlamıştır. Öldüklerinde cenazelerine kalabalık kitleler katılmış, mezarları türbeye dönüştürülerek ziyaretgâh olmuştur.[188] Şam'da Kâsyûn'da Salihler Dağı da denilen müvellehler mezarlığı oluşturulmuştur.

Ulemanın bu menfi bakışının istisnaları da vardır. Nitekim Abdülkadir Geylanî, kendisine namaz kılmadığı söylenen Kâdibu'l-Bân'ın bütün namaz vakitlerinde Kâbe'de namaz kıldığını söylemiştir.[189] Sühreverdî-i Maktûl (ö.587/1191) Şam'da Ali el-Kürdî'yi ziyaret etmek istediğinde onun avret yerleri açık olarak gezdiği ve namaz kılmadığı söylenerek bu girişimi

186 Öztürk, Eyüp, *İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler*, s. 38.
187 Ocak, A. Y., *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK Yayınları, Ankara (1999) s. 35-36.
188 Meri, J.W., *The Cult of Saints among Muslims and Jews in Medieval Syria*, Oxford University Press Inc., New York (2002) s. 93-94.
189 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 76b-77a.

önlenmeye çalışılmış ancak şeyh onu ziyaret etmiştir.[190] Yusuf el-Kamini hakkında Zehebî'nin verdiği bilgilerden[191] onun mezbelelik yerlerde yaşadığı ve temizliğine ve dini ibadetlerine çok önem vermediği anlaşılmasına rağmen İbnu's-Serrâc'ın dedesinin müritlerinden birisi, bir zahir âliminin tavsiyesiyle hasta olan çocuğunu şifa bulması için Yusuf el-Kamînî'ye götürmüş ve çocuğu şifa bulmuştur. O sırada şeyhin etrafını şifayâb olmak isteyen insanlar çevirmiştir.[192]

Esasen "müvelleh," toplumun bilinen hayat tarzına karşı bir protesto ve muhalif yaklaşımı da temsil eder.[193] Çünkü bu sıfatla anılan dervişler, genellikle namaz kılmayan, oruç tutmayan, vecd halinde ateşe giren ve uzun süre suyun içinde kalan, uyuşturucu kullanan, pislikten rahatsız olmadan çöplüklerde yaşayan yarı çıplak tipler olarak tasvir edilmektedir.[194] Kaynaklarda çoğu kere bu dervişlere bir tarikatın nispet edilmemesi, tekke ve zaviyelerinin olmayışı onların yalnızlığı seven, cezbeli bir karaktere sahip olduklarını gösterir. Yerleşik hayatın normlarına uymayan bu tutum ve davranışlar sosyal ve kültürel hayata bir meydan okuma olarak da değerlendirilebilir.

Velayet ve Keramet

İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*'ta ilk dönemden başlamak üzere kendi zamanındakilere kadar birçok sufinin kerametlerine yer vermiştir. Anlatılardan edindiğimiz kanaate göre müellif, kerameti onların velayetlerinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirmiştir. Bunda ilk İslami yüzyılda sadık, muttaki ve muvahhid müminleri ifade etmek için kullanılan veli teriminin tasavvuf ilminin inkişafıyla birlikte anlamının genişlemesinin etkisi olmuştur denilebilir.

190 İbn Ebi'l-Mansûr, *Risâle*, s. 36; Molla Câmî, Abdurrahman, *Nefahâtü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds*, 2.baskı, çev., Lâmii Çelebi, haz., S. Uludağ-M. Kara, İstanbul (1998) s. 795-796.
191 ez-Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed, *Târîhu'l-İslâm*, thk. Ö. A. et-Tedmûrî, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut (1999) c. XLVIII, s. 329-330.
192 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 127a-b.
193 Meri, J.W., *The Cult of Saints among Muslims and Jews in Medieval Syria*, s. 91.
194 Örneğin bkz. İbnü'l-Kesîr, İmadüddin Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk., A. A. et-Türki, Merkezu'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye bi-Dâri Hicr, (1998) c. XVII, s. 390-391, 580-581.

Evliyanın sır bilgilerine sahip, gayb haberlerini bildiren bir kimliğe bürünüp karizmatik bir şahsiyet kazanmalarında Hz. Peygamber'in bazı mucizelerinin büyük tesiri olmuştur. Tasavvuftaki abdal ve ricalü'l-gayb anlayışına kaynaklık eden hadislerde zikredilen abdalların manevi bazı güçlere sahip oldukları, dünyanın onlar sebebiyle ayakta durup bozulmadığı, insanların onlar vasıtasıyla çeşitli nimetlere eriştiği şeklindeki ifadeler[195] tasavvuf zümreleri ve halk arasında onlara olağanüstü güçlerin atfedilmesine yol açmıştır. Bu tür rivayetlere sıhhatleri açısından ihtiyatla yaklaşmak gerekirken[196] Hz. Peygamber'in manevi mirasçıları olduklarına inanan sufilerin kendilerine ikram edilen harikulade olayları gösterebilecek ruhani güce sahip oldukları ifade edilerek "evliyanın kerameti, peygamberin mucizesidir" şeklinde bir anlayış ortaya çıkmıştır.

Tasavvuf zümreleri arasında veli denilince, mürşid, pir ve şeyh anlaşılmaktadır. Bunlar kendi aralarında hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Her veli Allah katında aynı mertebede değildir. Tasavvuf zümreleri kendi şeyhlerini en üst seviyede görmeyi arzu eder ve onu zamanın Gavsı ya da Kutbu olarak nitelendirir. Kutubluk bir makam olduğu için böyle bir anlayışa imkân vermektedir.[197]

Keramet, velilerin hayatlarında âdete, genel tabiat kurallarına aykırı olarak harika hallerin meydana gelmesidir. Mümin ve salih amel sahibi bir şahsın peygamberlik iddiasında bulunmaksızın harikulade haller göstermesidir.[198] Harikulade haller peygamberler tarafından peygamberliklerini ispat için gösterilirse mucize, veliler tarafından her hangi bir iddiaya dayanmaksızın zuhur ederse keramet, kâfirler tarafından ortaya konursa istidrâc adını alır. Mucizelerin bu adı almasının sebebi halkın bir benzerini meydana getirmekten aciz olmasıdır. Peygamberlerin mucizeleri ile velilerin kerametleri arasındaki en önemli fark, peygamberlerin mucize göstererek halkı hakka kulluğa çağırması ve mucizeyi nübüvvet davalarına delil

195 İbn Hanbel, *Müsned*, VI, 322.

196 Yıldırım, Ahmet, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara (2000) 142-151, 159-176.

197 Sultan Veled, *Küpten Sızan Sırlar, İntihâname-i Sultan Veled*, haz. Hülya Küçük, Ataç Yayınları İstanbul (2010) s. 60, 148.

198 Cürcânî, *Kitabu't-Ta'rifat*, s. 210; et-Tehânevî, M. Ali, *Keşşâfu Istılahâti'l-Fünûn*, I-II, edit., R. el-Acem, Beyrut (1996) I, s. 730-731.

olarak kullanmalarıdır. Veliler ise kerametlerini başkalarına değil sadece kendi nefislerine delil olarak kullanıp itminan ve yakine ermeye, iç sıkıntısı ve rızk endişesinden kurtulmaya çalışırlar. Peygamberler mucizeyi göstermekle görevli iken veliler kerameti gizleyerek kulluk şartına bağlı kalmak durumundadırlar.[199]

Sufiler, kerametin ortaya çıktığı halin üstünlüğü konusunda iki farklı görüştedir. Bayezid Bistamî, Zünnûn Mısrî, Muhammed b. Hafif, Hallâc Mansûr ve Yahya Muaz er-Râzî gibi sufilere göre kerametin meydana gelmesi sadece velinin haline mağlup olup her hangi bir iddiada bulunamadığı sekr halinde olur. Keramet kurb hali olan keşf halinde ortaya çıkar. Geçici olan bu halde iken velinin kalbine göre taş ile altın bir ve eşit olur. Cüneyd Bağdadî, Ebû Abbâs Seyyârî, Ebû Bekir Vâsıtî ve Hakîm Tirmizî gibi sufiler ise kerametin sahv ve temkin halinde meydana geleceği kanaatindedirler. Onlara göre sekr ve telvin, tasavvuf yoluna yeni girenlerin gördüğü hallerdir. Tasavvufun ileri merhalelerinde telvin temkin ile yer değiştirir. İşte o zaman salik hakiki manada veli, kerametler de sıhhatli olur.[200]

Dinin kurallarına muhalefet etmeyen müminlere Allah'ın bir mevhibesi olan kerameti hiçbir Müslüman inkâr etmemekle birlikte dini kurallar içinde istikamet üzere olmak ve dualara icabet edilmesi en büyük keramet olarak kabul edilmiştir. Ancak 12-13. yüzyıllardan itibaren keramet velayetle özdeşleştirilmiş, aşırılıklara ve hatalara sebep olmuştur. Sufiler de müritlerinin terbiye ve eğitimlerinde velayetin şartlarından olmadığı halde kerametlere itibar eder olmuşlardır. Bunun akabinde efsane ve mitolojik unsurlarla karışık kerametler sufilerin tenkit süzgecinden uzak bir şekilde halk arasında yayılmıştır. Velilerin kerametlerle özdeşleştirildiği rivayetler özellikle tarikatlarına müntesip kazandırmaya çalışan gayretkeş müritler tarafından yayılmaktadır. Zira bazı müritler şeyhleri için en tabii olayları bile olağanüstü kerametler olarak nitelendirmektedirler. Bu durum belli bir değer ölçüsü içinde tenkit mekanizmasının çalıştırılmasını güçleştirmekte, hatta imkânsız hale getirmektedir. Böylece özellikle tarikatlar dönemi şeyhleri, müntesipleri tarafından olağanüstü güçlerle donanmış, gayb âlemiyle

199 Serrâc, *el-Luma' fi't-Tasavvuf*, s. 311-312; el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*, s. 533-534.
200 Hucvirî, *Keşfu'l-Mahcûb*, 343-346.

sürekli ilişki içinde, hususi bilgilere sahip ve layüsel/sorgulanamaz kimseler olarak görülmektedir.

Tarikatların ortaya çıkıp yaygınlaşmaya başladığı XIII. yüzyıla kadar gelişen süreci özümseyen bir Rifai şeyhi olan İbnü's-Serrrâc, velayet ve keramet hakkında gelenekten farklı düşünmemektedir. Daha ziyade kerametin kevni ve sûri kısmına itibar ederek özellikle *Tuffâhu'l-Ervâh*'ta yer verdiği anlatılarla düşüncesini desteklemektedir. Nitekim ona göre keramet, Allah'ın sadık mümin kullarına, velilerine bir ikramıdır. Kur'an'da anlatılan Hz. Meryem'in bazı olağanüstü halleri, Hz. Süleyman'ın veziri Asaf b. Berhiyâ'nın Belkıs'ın tahtını göz açıp kapayıncaya kadar Yemen'den Kudüs'e getirmesi ve Musa Hızır kıssası kerametin kitabi delilleridir. Ona göre kerametin caizliği konusunda Mutezile ile Ehl-i Sünnet'ten Ebû İshâk dışında mutabakat bulunmaktadır.[201]

İbnü's-Serrâc, Allah'ın kendilerine ikramda bulunduğu bazı evliyasının toprak, taş ve demir gibi maddelerin evsafını değiştirebileceğini, bunu inkâr etmenin cehalet eseri olduğu kanaatindedir. Bu bağlamda evliyadan bir kısmının bir avuç toprağı veya abdest suyunu altın ve gümüşe, bir kap tuzlu deniz suyunu tatlı şerbete ve helvaya çevirmelerini zikretmiştir. Allah dostu olan bu seçkin kişilerin nazarında altın ile toprak eşit olduğu için kendilerine böyle bir ikramda bulunulduğunu belirtmiştir. Bazı âlimlerin bu tür kerametleri simya ilminin bir neticesi olarak görüp cisimlerin özelliklerinin değişmesinin mümkün olmayacağını iddia etmelerini Allah'ın iradesine karşı gelmek şeklinde değerlendirmiş ve onları "Allah kahretsin." "Allah onları yok etsin" diyerek lanetlemiştir.[202]

İbnü's-Serrrâc, peygamberlerin mucizeleri ile evliyanın kerametleri arasında bazı farklar olduğunu belirterek mucizenin meydan okumaya paralel olarak nebinin elinden çıkan ve başkaları tarafından yapılması mümkün olamayan harika işler olduğunu ifade etmiştir. Nebinin mucizesini açıkça göstermesi, velinin ise kerametini gizlemesi gerektiğini dile getirmiştir. Ona göre bazı âlimlerin kerametin sadık Müslümanlardan zuhur edeceği, sadık olmayanlardan bu tür bir olağanüstülüğün meydana çıkma-

201 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 214b-219a.
202 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 219b-220b.

yacağı şeklindeki kanaatleri doğru değildir. Mu'cizelerin ve kerametlerin Allah'ın nimetlerinden olduğunu, bu yüzden nebiden mucize, veliden kerâmet zuhur ettiğinde bunun onların sadık olmalarının da bir delili olduğunu vurgulamıştır.[203]

İbnü's-Serrâc, zamanındaki algıların dışına çıkamadığı için *Tuffâhu'l-Ervâh*'ta yer verdiği anlatılarda kevni ve suri kerametlere büyük değer vermiştir. Menkıbe türü eserlerin temel özellikleri arasında yer alan abartı burada da gözlenmektedir. Bazen dini normlara uygun olmayan mitolojik unsurları ve efsaneleri de keramet başlığıyla aktaran müellifin bu tutumu dini kurallar açısından eserin değerini tartışmaya açık hale getirmektedir. Bu tutum hadis nakleden bazı şahısların bir kısım uydurma sözlere de hadis gibi muamele etmelerine benzetilebilir. Ancak böyle olsa da elimizde bu tür eserlerden nasıl faydalanılabileceği ile ilgili çalışmaların olması, eserdeki dini ve tarihi gerçeklikler ile mitolojik ve efsanevi unsurların ayıklanmasını kolaylaştıracaktır.

II. Tuhffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh

Menkıbe Geleneği ve Tuffâhu'l-Ervâh

Menakıbnameler, Cenknameler, Gazavatnameler gibi eserler popüler kültür tarihimizin önemli kaynaklarındandır. Bu eserler, tarihi gerçeklikten uzak efsanevi, masalımsı ve mitolojik unsurların çeşitli harikuladelikler şeklinde bir anlatımını barındırdığından bilim dünyasında hak ettiği değeri kazanmak için modern tarih araştırmalarında geliştirilen yeni yöntemleri beklemek zorunda kalmıştır. Araştırmacıların, gerek bilimsel gerekse tarihi değeri açısından genellikle mesafeli durdukları bu eserler, içerikleri bakımından bir milletin kültürel hafızasını, şuur altındaki birikimlerini yansıtırlar. Bunlarda yer alan anlatılar detaylardan çok, dini ve ahlaki, sosyal ve kültürel mesajları bakımından büyük bir değere sahiptir. Öte yandan metin tenkidi ve neşri, metin okuma ve mukayese yöntemleri ile sembolik anlatımla ilgili yeni usullerin geliştirilmesiyle konu edindikleri dönemler için önemli tarihi kaynaklar olduğu teslim edilir. Bütün bunlara

203 İbnü's-Serrâc, *Teşvîkü'l-Ervâh*, vr. 220b-221a.

rağmen Türk kültür tarihi bakımından mevcut menakıbnamelerin yeterince incelenip gün yüzüne çıkarıldıklarını ve hak ettikleri bilimsel ilgiyi gördüklerini söylemek pek mümkün görünmemektedir.

Menakıbnameleri bilimsel bir metodla kaynak olarak ilk kullanan bilim adamımız M. Fuad Köprülü'dür. O, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*[204] adlı kitabını yazarken Ahmed-i Yesevî ve Hacı Bektaş menakıbnameleri başta olmak üzere birçok menakıbnameyi kullanır. Ele aldığı sufilerin tarihi ve menkıbevi hayatlarını ayrı ayrı inceleyerek bunlar hakkında en doğru neticelere ulaşmaya gayret ederken menakıbnamelerin nasıl kullanılabileceğinin ilk örneklerini verir. Köprülü "Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları" adlı makalesinde de menakıbnamelerin tarihi kaynak olarak değerini ve onlardan nasıl yararlanılması gerektiğini açıklar.[205] Zeki Velidi Togan da tarih araştırmalarında takip edilmesi gereken yöntemleri konu edindiği eserinde menakıbnamelerin önemine işaret eder.[206] Burada 1951'de yapılan Orhan F. Köprülü'nün *Tarihi Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırdaki Bazı Türk Menâkıbnameleri* adlı doktora tezini de zikretmeliyiz.[207] Daha sonra Abdülbaki Gölpınarlı edebiyat tarihiyle ilgili araştırmalarında menakıbnamelerden azami ölçüde istifade eder ve *Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî*'yi[208] neşreder.

Menakıbnameleri tarihi kaynak olarak metodolojik ve sistematik bir şekilde kullanan yaşayan bir tarihçimiz Ahmet Yaşar Ocak'ı ve çalışmalarını bu alanda ayrı bir yere koymak gerekir. Onun *Menakıb-ı Kudsiye*'yi esas alarak hazırladığı Babailerle ilgili monografisinden sonra *Bektaşi Menâkıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri* ve *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnameler* adlı çalışmaları önemlidir.[209] Özellikle sonuncu eserde menakıbnameler

204 Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 4. Baskı, Ankara, (1981).
205 Köprülü, M. Fuad, "Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları-I," *Belleten*, Ankara, Temmuz (1943), c. VII, s. 424. Ayrıca bkz., Ocak, A. Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler*, 2. Baskı. Ankara (1992) s. 65.
206 Togan, Z. Velidi, *Tarihte Usul*, İstanbul 1958; 2. Baskı İstanbul (1985).
207 Köprülü, O. Fuad "Tarihi Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırdaki Bazı Türk Menâkıbnameleri" (Yayınlanmamış doktora tezi) İÜ Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1951.
208 Örneğin bkz. Gölpınarlı, Abdülbaki, Yunus Emre, Mevlanadan Sonra Mevlevilik, İstanbul 1983. *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyetnâme*, İstanbul (1958) tıpkı 2. basımı Ankara, (1990).
209 Ocak, A. Yaşar, *Babaîler İsyanı*, İstanbul (1980). Eser, Ocak'ın 1979'da Fransa'da yaptığı doktora tezine dayanır; genişletilmiş 2. Baskısı, *Babaîler İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da*

hakkında metodolojik bir inceleme yapılır. Ocak'la aynı dönemde dil ve edebiyat tarihi çalışmalarıyla tanınan Abdurrahman Güzel'in *Kaygusuz Abdal* ve *Abdal Musa Velâyetnamesi*, adlı eserleri de menakıbnameler üzerine önemli incelemelerdir.[210] Ahmet T. Karamustafa'nın *Menâkıb-ı Hoca-ı Cihan ve Netice-i Cân* üzerine yaptığı incelemesi ve müteakip çalışmaları da bu bağlamda zikredilebilir.[211] 1990 sonrası yıllarda özellikle metin neşri ve dil incelemesi ağırlıklı olarak yapılan elli civarında çalışma bulunmaktadır. Bunlar arasında, Yağmur Say'ın *Seyit Battal Gazi, Şücâeddin Veli, Üryan Baba* çalışması;[212] Rıza Yıldırım'ın *Seyid Ali Sultan (Kızıl Deli) Velâyetnamesi* adlı incelemesi[213] tarihi analizler bakımından dikkate değerdir.

Bu metinler doğrudan Anadolu ve Türk kültür çevresinde oluştukları için dil bakımından Türkçedir. Bununla birlikte medrese-tekke çevreleriyle ilişkili dini edebiyat çevrelerinde Arapça ve Farsça menakıbnamelerin varlığı da bilinmektedir. Tezkireler ve Hilyeler olarak bilinen bu eserlerden ilki Ebû Abdurrahman es-Sülemî (ö. 421/1021)'nin *Tabakâtü's-Sufiyye*'sidir. Eserde beş tabakada yüz yirmi üç sufinin hayatı ve görüşleri anlatılmış, kerametlere ise yer verilmemiştir. Aynı dönemde kaleme alınan Ebû Nuaym el-İsfehanî (ö. 430/1038-39)'nin *Hilyetü'l-Evliya*'sında ise yedi yüz kadar sufinin hayatı, görüşleri ve menkıbeleri anlatılır. Eser sufilerin naklettikleri hadisleri de tahriç ettiği için ayrı bir öneme haizdir. 12. yüzyıl başlarında kaleme alınan Feridüddin Attâr (ö.618/1221)'ın *Tezkiretü'l-Evliya*'sı ise menkıbelerin hâkim olduğu, sufi dünyasını yansıtan coşkulu ifadelerin bulunduğu ve öncekilerden farklı olarak kadın sufilere de yer veren bir eserdir. Yine klasik tasavvuf kaynaklarından Abdulkerim el-Kuşeyrî (ö.465/1072)'nin *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye*'si ve Ali b. Osman Cüllâbî el-Hucvîrî (ö.465/1072)'nin *Keşfü'l-Mahcûb*'u tasavvufi konuları sistematik

İslam-Türk Heterosokisinin Teşekkülü, İstanbul (1996). Elvan Çelebi, *Menakıb-ı Kudsiye*, haz. Ocak-Erünsal, İ.E., İstanbul (1984); Ocak, *Bektaşi Menâkıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, Enderun Yayınları, İstanbul (1983).

210 Güzel, Abdurrahman, Kaygusuz Abdal, Ankara (1981); *Abdal Musa Velâyetnamesi*, Ankara (1999).

211 Karamustafa, Ahmet T., *Vâhidi's Menâkıb-ı Hoca-ı Cihan ve Netîce-i Cân, Tenkitli Metin Tahlili*, Tıpkı Basım, Harvard (1993); aynı mlf., *Tanrının Kural Tanımaz Kulları -İslâm Dünyasında Derviş Toplulukları (1200-1550)-*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul (2007).

212 Say, Yağmur, *Seyit Battal Gazi, Şücâeddin Veli Üryan Baba*, Ankara (2003).

213 Yıldırım, Rıza, *Seyid Ali Sultan (Kızıl Deli) Velâyetnamesi*, Ankara (2010).

olarak ele almakla birlikte bazı sufilerin biyografilerine de yer vermiştir. Ancak el-Kuşeyrî, cezbeli sufilere yer vermezken el-Hucvîrî'nin sözlerine uyulamayacağını da belirterek Hallac hakkında övgü dolu sözler söylemesi dikkat çekicidir. Bunların yanında 13. yüzyıldan sonra kaleme alınmış Ahmed Eflakî (ö.761/1360)'nin Mevlevilerle ilgili derlediği *Menakıbu'l-Arifin*'i, İbnü'l-Mülakkın (ö.804/1402)'ın *Tabakâtü'l-Evliya*'sı Abdurrahman Cami (ö. 898/1492)'nin *Nefahâtü'l-Üns*'ü, Taşköprülüzade'nin *eş-Şakaıku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniye*'si, M. Cemaleddin el-Hulvî'nin Halvetilerle ilgili *Lemezâtı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*'si, Bursalı Mehmed Tâhir Efendi'nin *Osmanlı Müellifleri*, Hüseyin Vassaf'ın *Sefînetü'l-Evliya*'sı ve Harîrîzade'nin *Tibyânu Vesâili'l-Hakâik*'ı (yazma) zikredilebilir.[214]

Üzerinde çalıştığımız İbnü's-Serrâc'ın *Tuffâhu'l-Ervâh*'ı da bu nitelikte bir eser olmakla birlikte muhtemelen müellifin ilmi şahsiyetine bağlı olarak menkıbe ve kerametlerin yanı sıra özellikle kendisinin bizzat yaşadığı, gördüğü ve büyüklerinden duyduğu olaylar hakkında bilgiler verdiği ve değerlendirmelerde bulunduğu bir eser olmasıyla dikkat çeker. Bilim dünyasında yeterince tanınmayan bu esere son zamanlarda yapılan bazı çalışmalarda atıflarda bulunulmuştur. 19. yüzyılın başlarında vefat eden Rifai şeyhi Ebu'l-Hüda es-Sayyâdî, Rifai şeyhlerinden bir kısmı hakkında bilgi verirken İbnu's-Serrac'tan istifade eder. Benzer bir şekilde Yusuf b. İsmail en-Nebhânî (ö.1350) de *Câmiu Kerâmâti'l-Evliyâ'* ve *Hüccetüllah ale'l-Âlemîn fî Mu'cizâti Seyyidi'l-Mürselin*'de Suriye bölgesi sufileriyle ilgili menakıblarda İbnü's-Serrâc'dan nakillerde bulunur. En-Nebhânî'nin eserini yazış gayesi kerametin hak oluşunu ispata yönelik olduğu için iktibas ettiği metinlerin sadece keramet ve menakıb kısımlarını herhangi bir değerlendirmeye tabi tutmadan kısmen özetleyerek aktarır.[215] İbnü's-Serrâc'ın yorumlarına yer vermez ve dolayısıyla eserde yer alan tarihi bilgileri de kullanmaz. O, kaynakları arasında *Tuffâhu'l-Ervâh*'ı gösterir ancak eserle ilgili künye bilgisi vermez. M. Bayram, en-Nebhânî'nin İstanbul'daki *Teşvîkü'l-Ervâh*

214 Burada zikredilen eserlerin biyografileri *Kaynakça*'da verilmiştir.

215 Bkz. en-Nebhânî, *Câmiu Kerâmâti'l-Evliyâ*, I, s. 180, 200-201, 212-214, 223-226, 286, 393-396, 399, 427-428, 454, 478, 490-491, 509, 613; II, s. 3-4, 15, 23-24, 32-33, 55, 73, 76, 100, 108, 113-114, 129, 145-146, 220, 238-239, 244, 291-292, 295, 303, 340, 442, 446-447, 452, 470, 490, 499, 534, 544.

nüshasını kullanmış olabileceğini söylemesine rağmen[216] onun iktibasları daha ziyade *Tuffâhu'l-Ervâh* ile örtüşmektedir, bu nedenle eserin farklı bir nüshasının bulunma ihtimalini düşündürmektedir. Yakın tarihte Balkan Bektaşiliği üzerine çalışmalar yapan M. Kiel de *Tuffâhu'l-Ervâh*'ı Sarı Saltuk ile ilgili kısmen kullanır.[217] Ebu'l-Fazl Muhammed b. Abdullah el-Konevî de Kalenderiler hakkındaki çalışmasıyla İbnü's-Serrâc'tan istifade eden bir araştırmacıdır.[218] Ancak araştırmacı Kalenderileri eleştiren sübjektif bir çalışma yaptığı için İbnü's-Serrâc'tan çokça iktibasta bulunmasına rağmen malzemeyi tarafgirane bir şekilde değerlendirir ve İbnü's-Serrâc'ın sufilerin lehine yorumlarını ve kitabi izahlarını görmezden gelir. Öte taraftan müellif kendi tarikat silsilesini vermesine rağmen onun ve babasının müvelleh dervişlerle ilgisini dikkate alarak İbnü's-Serrâc'ı müvelleh bir derviş olarak kabul eder.[219]

2000'li yıllarda Türk bilim çevrelerinin de İbnü's-Serrâc'ın eserlerine ilgisi artar. Ahmet Yaşar Ocak, Sarı Saltuk'la ilgili monografisinde M. Kiel'den naklen İbnü's-Serrâc'dan alıntı yaparak çeşitli yorumlar yapar.[220] İbnü's-Serrac'ın eserlerinin Anadolu dini tarihi için kaynak değerini ortaya koyan bir makalesinde M. Bayram, müellifin birbirini tamamlayan iki eserini de genişçe değerlendirir ve Ocak'ın ilgili değerlendirmelerinin eksik ve yanlı olduğunu göstermeye çalışır.[221] Daha sonra Müfid Yüksel de *Gap Bölgesinde Alevi Bektaşi Yerleşimleri ve Şanlı Urfa Kültür Mozayiğinde Kısas Sempozyumu*'nda sunduğu "İbnu's-Serrac ed-Dımaşkî'ye Göre Sarı Saltık" adlı bildirisinde *Tuffâhu'l-Ervâh* nüshasını dikkate alarak konuyu daha detaylı inceler.[222] Ancak Yüksel'in bildirisi sempozyum bildiri kitabında yer almamıştır. Bundan sonra bizim projemizle yaklaşık aynı zamanlarda çalışıldığı anlaşılan Eyüp Öztürk'ün *İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler (Teşvîku'l-Er-*

216 Bayram, Mikail, "Türkiye Selçukluları Tarihi Hakkında Yeni Bir Kaynak," s.14.
217 Bkz. Kiel, Machiel, "Sarı Saltuk: Pioner des Islama auf dem Balkan im 13. Jahrhundert," *Aleviler/Alewiten*, haz. İsmail Engin, Hamburg (2000) c. I, s. 261-266.
218 Ebu'l-Fazl Muhammed b.Abdullah el-Konevî, *es-Sûfiyyetü'l-Kalenderiyye*, Medine (2002).
219 Ebu'l-Fazl, *es-Sûfiyyetü'l-Kalenderiyyetü*, s. 212-213.
220 Ocak, A. Y., Sarı Saltık, Popüler İslam'ın Balkanlardaki Destanî Öncüsü, Ankara (2002), s. 64.
221 Bayram, Mikail, "Türkiye Selçukluları Tarihi Hakkında Yeni Bir Kaynak," s.39-57.
222 Yüksel, Müfid, "İbnu's-Serrac ed-Dımaşkî'ye Göre Sarı Saltık," Uluslararası GAP Bölgesinde Alevi Bektaşi Yerleşmeleri ve Şanlı Urfa Kültür Mozayiğında Kısas Sempozyumu, Şanlıurfa 25-27 Mayıs (2006).

vâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb İsimli Eseri Bağlamında) başlığıyla bir doktora tezine konu olmuştur.[223] İslam Tarihi Bilim Dalında yapılan çalışmada dönemin geniş bir perspektifi çizildikten sonra tasavvufi yapı ve "müvelleh" kavramı üzerinde durulur. Takip eden bölümlerde İbnu's-Serrâc ve eserleri konu edilir. Onun eserlerinde geçen ve "müvelleh" olarak nitelediği dervişler hakkında bilgi verilir. Ancak başlığına rağmen müellifin eserlerinden yeterince yararlanıldığını söylemek pek mümkün görünmemektedir. Örneğin Sarı Saltuk'la ilgili değerlendirmenin yapıldığı kısımda önemli ölçüde önceki bilgilerin bir derlemesinin yapıldığı gözlenmektedir.

İbnü's-Serrâc'ın eserleriyle bizim ilgimiz de Sarı Saltuk'la ilgili tartışmalar çerçevesinde olmuştur. Esasen bu tartışmalar Köprülü ve Gölpınarlı'ya kadar uzanır. Özellikle 13. yüzyılda Anadolu'da ortaya çıkan tarikatların oluşumu ve sufilerin zihniyet biçimleri ve dünya görüşlerinin ne'liğiyle ilgili farklı kanaatler bu dönemde halkın dini yapısı hakkında farklı yorumların oluşmasına yol açmıştır. Burada medrese ve cami merkezli oluşan ve resmi olarak benimsenen Sünniliğin yanında özellikle göçebe zümreler ve taşrada kitabi dine, Sünniliğe pek de uymayan, çoğu kere eski kültürlerden pek çok unsurun tekke geleneğiyle birleşerek İslama taşındığı ve uygulandığı farklı bir halk dini yapılanmasının da mevcudiyetine vurgu yapılmıştır. Bu yapının ne'liği, özellikle gayri Sünnilik/Sünnilik dışı anlamında kullanılan, ancak Batı literatüründe kullanım şekliyle İslami dini terminolojiye uymayan ve yanlış çağrışımlara yol açan "heretik, heteredoksi" vb. terimleriyle karşılanması ciddi tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Biz bununla ilgili metodolojik tartışmaları bir kenara bırakarak[224] konuyu özetlemek istiyoruz.

Köprülü'nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* çalışmasındaki tavrını *Anadolu'da İslamiyet* adlı makalesiyle birlikte giderek değiştirmesi ve popüler dini kültürün kitabi dinden çok farklı olduğuna dair vurgularına,[225] Gölpınarlı'nın bu farklılığı çeşitli eserlerinde Şiilikle izah etme ve Türkiye

223 Öztürk, Eyüp, *İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler*, Ankara (2011).
224 Bkz. Sarıkaya, M.Saffet, *Anadolu Aleviliğinin Tarihi Arkaplanı (XI-XIII. yy)*, İstanbul (2003) s. 22-36.
225 Köprülü, M. Fuad, "Anadolu'da İslamiyet," *DFİFM*, (1922) II, sy. 3, s. 188-221; II, sy. 4, s. 281-311; II, sy. 6, s. 457-486.

Aleviliğini Şiiliğin bir uzantısı gibi görme gayretleri[226] eklenir. Daha sonra A. Yaşar Ocak da benzer çizgide bilimsel neşriyatını sürdürür. M. Esad Coşan, E. Ruhi Fığlalı gibi bazı tarihçilerin ve ilahiyat kökenli akademisyenlerin konuya bakışı ise daha çok kitabi din ve Sünni eksenlidir.[227] Bu bakış açıları Türkiye Aleviliği tarihi için önemli bir yorum farklılığını da beraberinde getirir. Çünkü bir taraf Aleviliğin başlangıcından itibaren "heretik," gayri Sünni olduğu söylemini dile getirirken diğer taraf esasen Sünni yapılanmanın daha sonraki dönemlerde çeşitli etkenlerle Sünnilik dışına yöneldiği tezini ileri sürer. Dönemle ilgili yerli materyalin azlığı ve aynı malzemenin farklı bakış açılarıyla yorumlanması ilgili tartışmaların devamını beraberinde getirmiştir.

İbnü's-Serrâc'ın eserlerinin önemi burada ortaya çıkar ve onları bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Zira müellif menkıbe ve keramet ağırlıklı materyali öne çıkarmakla birlikte eserin yazılış tarihini kaydetmekte (715h./1315) ve bu dönem sufileriyle ilgili ilk elden bilgiler vermektedir. Eserlerin Sarı Saltuk ile ilgili gündeme gelişi ise müellifin Sarı Saltuk ve halifeleri Behramşah Haydarî, Barak Baba ve Baba Maristânî hakkında bizzat kendi gözlemlediği bilgileri aktarmasından kaynaklanır. Dolayısıyla şimdilik Sarı Saltuk hakkında bilgi veren en eski kaynak konumundadır. Bununla birlikte müellifin Birecik, Besni ve Kâhta başta olmak üzere GüneydoğuAnadolu'da bulunması ve sufilerle ilgili halk arasında tespit ettiği çeşitli anlatıları nakletmesi ve bazı değerlendirmelerde bulunması dönemin dini yapısının ortaya konulması bakımından önemli bilgiler içermektedir.

Bu araştırmada biz, İbnü's-Serrâc'ın *Teşvîkü'l-Ervâh*'ın bir kısmı olarak ifade ettiği *Tuffâhu'l-Ervâh*'ın Türk bilim çevrelerinde daha rahat kullanımını sağlamak için metin çevirisini hazırladık. Esere göre müellifin yaşadığı Fırat Havzası'nda Türk, Kürt, Arap, Ermeni, Frenk gibi farklı etnisitelerin bulunmasını göz önünde bulundurarak bu farklılıkların 13. yüzyıl-

226 Gölpınarlı'nın bu gayretini pek çok eserinde görmek mümkündür. Örnek olarak bkz. "İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı," *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, (1949-1950); tıpkıbasım İstanbul Ticaret Odası, İstanbul (2011); 1959-1950; *Mevlanadan Sonra Mevlevilik*, 2. Baskı, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul (1983).

227 Bkz. Coşan, M. Esad, *HacıBektaş-ı Velî. Makâlât*, İstanbul ty.; Fığlalı, E. Ruhi, *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*, Ankara 1990.

daki bir arada yaşama tecrübesinden hareketle günümüzde de yaşanabileceğini ortaya koymak istedik.

Tuffâhu'l-Ervâh'ın Muhtevası

Eser, Ocak'ın tasnifini yaptığı menkıbe türlerinden tarihi gerçeklere dayanan ve yazarı belli olan menkıbeler sınıfına girer.[228] Ancak tek bir şeyhin menkıbeleri yerine büyük ölçüde Rifai tarikatına mensup şeyhleri esas alan birçok şeyhin, velinin, arifin menkıbe ve kerametlerini içerir. Müellif sağlam bir dini kültüre sahip olmakla birlikte derlediği menkıbeleri halktan duyduğu ve kabul edildiği şekilde kaydetmiş, propaganda maksadı güderek bu anlatıların yaşanan gerçekler olduğunu ve inanılması gerektiğini belirtmiştir. Ancak zahire bağlı inatçı kaba softaların bunlara inanmayacağını ifade eden savunma cümlelerini sık sık tekrar etmiştir. Menkıbe türü eserlerin temel özellikleri arasında yer alan abartı burada da gözlenmektedir. Eserin daha ilginç olan boyutu ise biraz ileride gösterileceği gibi aynı dönemde derlenen diğer menkıbe türü eserlerle benzer keramet motiflerini bünyesinde taşımasıdır. Örneğin *Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli*'de geçen keramet motifleri eserde yer alan motiflerle büyük ölçüde paralellik gösterir. Ancak birincide kerametlerin tamamı büyük ölçüde Hacı Bektaş'a nispetle verilirken, *Tuffâhu'l-Ervâh*'da motifler farklı şeyhlere nispetle sunulmaktadır. Bazen dini normlara uygun olmayan mitolojik unsurları ve efsaneleri, tasavvufun ruhuna uygun olmayan davranışları keramet başlığıyla aktaran müellifin bu tutumu dini değerler açısından eseri tartışmaya açık hale getirmektedir. Bununla birlikte eserde, müellif yer yer kendisinden veya bizzat şahit olduğu yakın çevresindeki tarihi olaylardan söz ederek eserin içeriğini menkıbe boyutunun ötesine taşımayı başarmıştır.

İbnü's-Serrâc, eserin mukaddimesinde kendi adını verir ve içeriği şu cümleyle özetler: "Bu eser, içinde seçilmişlerden ve bilgelerden gelen kıymetli anlatılar, zarif haberler, nadir rivayetler, değerli sözler kaydettiğimiz muhtasar bir kitaptır." (1b). Zira Allah tarafından seçilmişlerin ve bilgelerin nuruyla hidayet bulunur, onların bereketiyle korunulur ve onların duasıyla kurtuluşa erilir. Müellif onları yad ederek yüceltmeyi ve dost edinmeyi umar (2a). Ancak kendisi Rifai olduğu için özellikle II. ve III. Kısım-

228 Ocak, A.Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnameler*, 34-37.

larda kerametlerini anlattığı arifler –ki bazılarının nisbesinde de ifade ettiği gibi– büyük ölçüde Rifai çevrelerinde yaşayan kimselerdir.

İbnü's-Serrâc, eserin beş yüz yirmi beş menkûl/anlatıdan oluştuğunu ve üçü kadın yüz elli beş kişinin anlatılarını topladığını ifade eder (2a). Ancak eserde üç yüz elli anlatı başlığında yüz dokuz ariften menkıbeler anlatılır. Bazı başlıklarda birden fazla anlatı ve arif kişi yer alsa da müellifin bahsettiği sayıya ulaşmak mümkün görünmemektedir. Aynı eksikliği eserin kısımlarında da görmek mümkündür. Müellif eseri, Mütekaddimûn/Öncekiler, Mutavassitûn/Ortadakiler, Muteahhirûn/Sonrakiler, Mütekadimîne dair ilave anlatılar ve Hâtime şeklinde tertip ettiğini söylemesine rağmen (2a) IV. Kısım eserde yer almaz. Eserin her iki nüshasında da 350. Anlatıdan sonra kitabın ferağ kaydı verilir, IV. Kısım ile ilgili bir atıf yer almaz. Muhtemelen İbnü's-Serrâc mukadimesindeki tasnifine eserin yazımı sırasında riayet edememiş ve III. Kısımdan sonra eseri tamamlamıştır.

Eserin I. Kısmı "Adı Bilinmeyen Bir Arif" ile başlar, Zünnûn el-Mısrî ile devam eder ve Tâcu'l-Ârifîn Ebu'l-Vefâ ile biter. II. Kısım Abdülkadir el-Geylânî ile başlayıp Ahmed er-Rifâî ile sona erer. İbnü's-Serrâc, Ahmed er-Rifâî'nin yaşadığı dönem itibariyle II. Kısmın başlarında yer alması gerektiğini ifade ederek, önemine binaen bu kısmın sonuna bırakıldığını –ki müellifin mensubu olduğu tarikatın şeyhidir- belirtir ve diğer şahıslara nispetle daha geniş yer verir. Müellif ona hürmeten kendi "icazetname"sini de bu bölümün sonunda verir. III. Kısım Rifai şeyhi Şemseddin Müsta'cil ile başlayıp Taceddin b. er-Rifâî ile sona ermektedir.

İbnü's-Serrâc, Tâcu'l-Ârifîn Ebu'l-Vefâ'nın şeyhleri ve 7/13. yüzyılda yaşayan halifeleriyle yine bölgede yaşayan diğer arifler hakkında oldukça önemli bilgiler vermektedir. Anadolu'da yaygın olarak bilinen *es-Seyyid Ebu'l-Vefa Menakıbnamesi*'nin aslı olan Vasıtî'nin Arapça kaleme aldığı *Tezkiretü'l-Müttakîn ve Tebşiratü'l-Muktedîn*'in 773/1371'de yazıldığını dikkate alırsak, burada verdiği bilgilerin daha eski olduğunu ve anlatılardaki benzerlikten hareketle muhtemelen kaydıyla Vasıtî'ye kaynaklık ettiğini söyleyebiliriz.[229] Burada kendilerinden nakillerde bulunan sufiler arasında

229 Bkz., Dursun,Gümüşoğlu, *Tacu'l-Arifîn es-Seyyid Ebu'l-Vefâ Menakıbnamesi, Yaşamı ve Tasavvufi Görüşleri*, Can yayınları, İstanbul (2006) s.7.

Mesleme es-Surûcî ve oğlu Akîl, Ebû Bekir b. Hevâra, Ebû Muhammed eş-Şenbekî, Adiyy b. Müsafir, Ali b. el-Hîtî, Abdurrahman et-Tafsuncî, Bekâ b. Battu, Mataru'l-Bazraî, Şeyh Çakır vd. bulunmaktadır. Ancak eserdeki anlatım şeyh-halife silsilesi şeklinde değildir; müellif yeri geldiğinde onların birbirleriyle ilişkilerini gösteren ifadeler kullanır. Anlatımdan bu sufilerin kesin çizgilerle bir silsileye bağlı olmadığı, yaşadıkları dönemdeki büyük sufilerden feyz almayı benimseyen bir tavra sahip münferit kimseler oldukları anlaşılmaktadır.

Eserin Müteahhirûn başlığı taşıyan kısmında ise İbnü's-Serrâc'ın kendi zamanına yakın tarihlerde yaşamış dervişler konu edilmektedir. Bu kısımdaki bilgiler çoğunlukla başka kaynaklarda olmayan, bölgenin sözlü kültüründen derlenmiş materyaldir. Dolayısıyla müellif yaşadığı coğrafyadaki halkın din algısını ve dini zihniyetini kısmen kendi yorumlarıyla zenginleştirerek vermektedir ki eserin çeşitli tarihi veriler bakımından orijinalliği bu malumattan kaynaklanmaktadır.

Tuffâhu'l-Ervâh'ta Sarı Saltuk (ve İlgili Dönemin Sosyokültürel Ortamı)

Yukarıda eserin Sarı Saltuk ile ilgili tartışmalar bağlamında dikkatimizi çektiğini söylemiştik. Dolayısıyla öncelikle eserdeki Sarı Saltuk'la ilgili bilgileri özetlemek istiyoruz. İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*'ta 194a'nın son satırından 201a'nın sonlarına kadar olan kısmı Sarı Saltuk'a ayırmıştır. 315-321 sıra sayısındaki yedi anlatı ve sonunda verdiği bilgiler kısmındaki bir kısa hikâyeyi de dikkate alırsak hakkında sekiz anlatı nakletmiştir. Naklettiği anlatıların hemen tamamını Sarı Saltuk'un müridi es-Seyyid Behramşah'dan ve başka güvenilir şahıslardan dinlediğini ifade etmiştir.[230] Burada anlatıları bir kenara bırakarak müellifin Sarı Saltuk hakkında verdiği bilgileri değerlendireceğiz.

İbnü's-Serrâc "Saltuk" kelimesinin okunuşunu vererek onun için "et-Türkî" nisbesini kullanır. Saltuk'un kumral olduğunu/أشقَرَ اللون, çoğu kere göğe baktığını, yaşca ve ilme hizmetçe Şeyhülislam İbnü't-Teymiye'ye benzediğini ancak kumrallık açısından ondan ayrıldığını ifade eder.[231] "Gençli-

230 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 194b.
231 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 199a.

ğinde kendisine Dımaşk'ta çok nasihat ettik. Kendisine Kuzey ülkelerindeyken sayısız mektup gönderdik."[232] diyen müellifin Sarı Saltuk'u yakından tanıdığı anlaşılmaktadır. Yine bu ifadelerden Sarı Saltuk'un Anadolu'dan önce Suriye'de bulunduğu, daha sonra kuzeye gittiği ve kuzey illerinde bulunurken de bu bölgeyle ilişkisini kesmediği anlaşılmaktadır.

İbnü's-Serrâc Sarı Saltuk'un kuzeyde yaşadığı şehirle ilgili şunları anlatır: "Şeyh Saltuk Kıpçakça Saçı "ضجي" veya "صجي" denilen küçük bir şehrin surlarında oturdu.... Bu belde, büyük bir şehir olan Akçakerman'ın Batısındadır. Halk Batılıdır. Yirmi günü denizden kalanı karadan olmak üzere bir aylık mesafededir. Şeyhin türbesi Saçı'ya yaklaşık üç saatlik mesafededir. Ona binlerce kişi ve kırk kız tabi oldu. Şeyh ölünce kızlar Hama'da oturdular."[233]

Müellifin Sarı Saltuk'un kuzeyde yaşadığı yer olarak Akçakerman'ın (bugünkü adı Byelgorod-Dinyestrovski) batı tarafındaki şehir adı bir harf farkıyla aynı dönem müellifi Ebu'l-Fida'nın verdiği bilgiyle örtüşmektedir. Ebu'l-Fidâ *Takvîmü'l-Buldân*'da kelimeyi "صڭ قجى " Sakçı" şeklinde vermiştir.[234] İbn Batûta'nın verdiği bilgiye göre de burası İstanbul krallığına en yakın sınır şehri konumundadır. Ancak, müelliften yaklaşık yirmi, yirmi beş yıl sonra geldiği şehrin adını "Baba Saltuk" olarak kaydeder[235] ki, bu Sarı Saltuk'un şöhretine bağlı olarak şehrin kısa zamanda onun adıyla anılmaya başladığını göstermektedir. Bu bilgiler, Memlukların ata diyarı deşt-i Kıpçakla ilgilerini kesmediklerini ve karşılıklı ilişkilerin farklı boyutlarda devam ettiğininin bir işareti kabul edilebilir. Dolayısıyla Sarı Saltuk'un bölgedeki faaliyetleri bu açıdan da dikkate alınarak değerlendirilmelidir.

İbnü's-Serrâc'ın Sarı Saltuk'un vefatıyla ilgili verdiği şu bilgiler de önemlidir: "Şeyh yaklaşık 70 yaşlarında 697 civarında vefat etti. Onun vefatıyla bu kitabın yazılması arası yaklaşık on sekiz yıl kadardır. Bu kitabı 715'te yazdık. Onun vefat ettiği gün, o güne şahit olan güvenilir kişilerin

232 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 199b.
233 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 200a.
234 Ebu'l-Fidâ, İsmail b. Ali, *Takvîmü'l-Buldân, Géografie D'Aboulféda*, nşr, M Reinaud- M. Le[Bon] Mac Gucin de Slain, A l'İmprimerie Royale, Paris (1840) s. 212-213.
235 İbn Batûta, Muhammed b. Abdullah, *Rıhletü İbn Batûta*, II, thk. A. Tâzî, Akademiyyetü'l-Memleketi'l-Mağribiyye, Ribat-Fas (1997) s. 244-245.

anlattığına göre meşhur bir gündür. Onların arasında es-Seyyid Behramşah da vardır. Öldüğünde üzerindeki gömleğini ve cenazeyi taşıdıkları tabutunu Müslümanlar arasında paylaştılar. Bundan bize de bir pay düştü. Bunu bir zayıflık olarak gören âlimlerin zayıf inancının aksine bereketinden istifade etmek ve kefenlerimize koymak üzere payımızı sakladık. Allah rahmet eylesin."[236] Bu ifadeler müellifin Sarı Saltuk'un vefatıyla ilgili kesin bilgilere sahip olduğunu ve onun yaşadığı bölgede şefaatinden istifade edilecek mübarek bir zat olarak tanındığını açıkça göstermektedir.

İbnü's-Serrâc, "Şeyh Saltuk, evliyanın büyüklerinden, tarikat önderlerinden ve seçkinlerden olup, pek çok kerametleri, açık burhanları, muazzam halleri, sayısız ve her zaman geçerli güzel menkıbeleri vardır." diyerek onun tasavvufa intisabıyla ilgili şu bilgiyi vermektedir:

"Bil ki, Şeyh Mahmud, Ümmü Abîde'ye gitti. Efendimiz Sultanu'l-Arifîn Seyyidü's-Sıddıkîn Ahmed b. Ebi'l-Hasen er-Rifâî (Allah nurunu takdis etsin, mezarını nurlandırsın)'nin türbesinin karşısında durdu. Bu bekleyiş, kendisine seçkin bir hal açılıncaya, bol nasip ve pak talih gelinceye kadar ikisinin arasında vasıtasız bir şekilde sürdü. Ahmed er-Rifâî'nin (hasetçilerin ve muhaliflerin öfkesine rağmen Allah onun şanını yüceltsin) şerefli revakında vaktin sahibi de vardı. Şurası aşikârdır ki, Efendimiz Şemsuddin Ahmed el-Mustacil (ra) zamanının gavsıydı. Şeyh Mahmud'un veliliğe ulaştığı ve keramet nurlarının yayıldığı zaman Şeyh el-Mustacil ona bir adam gönderdi. Adam şeyhe şöyle dedi: "Nasibinden bize ne bıraktın?" Şeyh cevaben: "Dörtte bir" veya bu anlamda bir söz söyledi. Denilir ki; "Şayet böyle demeseydi nasibinin hepsi gidecekti." Şeyh Mahmud onun halini kesin olarak kabul etti ve şeyhte iyi tesirler bıraktı. Sonra Şeyh Saltuk onun yoldaşı oldu, ondan nasibini aldı ve zamanının seçkinlerinden oldu. Küffar diyarında büyük yol kat etti. Orada çeşitli gruplar kendisine teslim oldu. Allah onun sayesinde pek çok insana hidayet verdi. Rabbani gücü ortaya çıktı; ilahi ve rabbani burhanı şöhret buldu."[237]

Buna göre Şeyh Mahmud'un (Hayrânî) tasavvufi eğitimini Ahmed er-Rifâî'den üveysi yolla aldığı anlaşılmaktadır. Hayranî'nin Ümmü

236 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 200a-b.
237 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 198b-199a.

Abîde'ye gittiğinde postnişin muhtemelen Şemsuddin Ahmed el-Mustacil b. Muhammed'dir. Şeyh Mahmud da bu nasibini Şeyh Mustacil'e onaylatmış ve Akşehir'de Rifai geleneğine göre faaliyetlerine devam etmiş görünmektedir. Bu metinden Sarı Saltuk'un Şeyh Mahmud'dan nasibini aldığı, Rifai nisbesine sahip olduğu ve Rifai tarikatı geleneğine bağlı olarak zamanının seçkinlerinden birisi olduğu ve gayrimüslimlerin içinde faaliyet göstererek onlardan pek çoğunun ihtidasına vesile olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu'ya Hacı Bektaş Veli'nin gelişi ve Rum erenleri ile Sarı Saltuk'un ona tabi oluşu ise bundan sonraki bir gelişmedir ve Sarı Saltuk-Hacı Bektaş Veli ilişkisi ayrıca değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda müridi Barak Baba'nın ve Yunus Emre'nin kendilerini Sarı Saltuk'a bağlayan dizelerini dikkate alarak özellikle Barak Baba'nın tarihi şahsiyeti üzerinden Sarı Saltuk'un Kalenderiliğini ileri süren A.Y. Ocak'a katılmadığımızı belirtmeliyiz.[238] Konu muhtemelen İbnü's-Serrâc'ın her iki sufi için de kullandığı "müvelleh" tabirinin anlaşılmasıyla ilgilidir. Yukarıda bu terimle ilgili genişçe bilgi verilmişti. Buna göre müvelleh dervişlere karşı ulemanın ve halkın farklı tavırlar sergilediği bilinmektedir. Terim muhtemelen farklı coğrafyalarda yeni yerel karşılıklarla ifade edilmiştir ki örneğin Anadolu'daki "abdal" terimi bunlardan biridir. Ayrıca Kalenderi dervişleri yanında, bazı Rifai dervişleri ve münferit dervişler de müvelleh teriminin geniş anlamı içinde kendilerine yer bulmuştur.[239] Dolayısıyla terimi münhasıran Kalenderiliğe indirgeyerek anlamlandırmak[240] pek gerçekçi görünmemektedir. Müellif, Sarı Saltuk'un halini "Bazen huzur, bazen müvelleh halindedir" diye tanımladıktan sonra huzur halinde iken ikamet ettiği bir sur dibinde kendisine bir zaviye yapıldığından ve şeyhin seccadeye oturduğundan söz eder.[241]

İbnü's-Serrâc daha sonraki sayfalarda Sarı Saltuk'un müritlerinden Seyyid Behramşah el-Haydarî, Baba Mâristânî ve Barak Baba hakkında bazı bilgiler verir ve onlara ait anlatıları nakleder.[242]

238 Ocak, A. Yaşar, *Sarı Saltık*, s. 78-84.
239 Öztürk, Eyüp, *İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler*, s. 224 vd.
240 Ocak, A. Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderîler* s. 35-36.
241 İbnü's-Serrâc, *Teşvîku'l-Ervâh*, vr. 197a.
242 İbnü's-Serrâc, *Teşvîku'l-Ervâh*, vr. ; 181b-182a, 197a; *Tuḥfâhu'l-Ervâh*, vr. 132b-133a, 199b-200a.

İbnü's-Serrâc, eserinde yeri geldikçe doğrudan tarihi bilgiler de verir. Bunlardan bazıları şöyledir: "Kalatür-Rûm" diye bilinen yerin kırk günlük bir kuşatmadan sonra es-Sultan el-Melikü'l-Eşref Salahuddin Halil b. es-Sultan el-Melik Mansûr Seyfeddin Kalavûn es-Sâlihî tarafından 11 Receb 691 Cumartesi günü Ermenilerin elinden alındığını ve "Kalatü'l-Müslimîn" denildiğini, bundan bir sene sonra da Şaban 692'de Besni'nin kendiliğinden teslim olduğunu belirtir. Birecik ile beraber bu üç şehrin Halep garnizonuna bağlı olduğunu bildirir.[243]

Müellif, Şeyh Ebû Bekir el-Yafûrî ile ilgili anlatılarda Akka Kalesi'nin fethini menkıbevi olarak anlatırken olayın tarihi boyutunu da nakleder. Buna göre şeyhin haber verdiği Akka ve bazı sahil şehirlerinin fethi el-Melikü'l-Eşref Salahuddin Halil b. el-Melikü'l-Mansur Seyfuddin Kalavun es-Sâlihî tarafından gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte müellif, Sultan el-Melikü'l-Mansur Seyfuddin Kalavun es-Salihî'nin Akka ve civarını fetih niyetiyle çıktığı seferdeyken 6 Zilkade 689 Cumartesi gecesi Kahire'nin dışında vefat ettiğini; saltanatının 678 Şaban'ında başlayıp on iki yıl, üç ay sürdüğünü ve oğlu Melikü'l-Eşref'e gazaya çıkmasını ve ülkeleri feth etmesini vasiyet ettiğini bildirir. Melikü'l-Eşref de 4 Rebiulahir 690 yılında Akka'nın üzerine yürümüş ve aynı yıl 17 Cemaziyelevvel Cuma günü şehri fethetmiştir. el-Melik daha sonra Şam sahillerindeki Beyrut, Sayda, Sur, Hayfa, Aslîs'i feth etmiştir. Akka'nın fethi bir hayli sıkıntılı geçmiş, şeyh şehri gören bir tepeden besmeleyle saçtığı iki avuç toprakla şehrin fethini kolaylaştırmıştır. Fetihten sonra el-Melikü'l-Eşref, Adana/Sîs'in Ermeni kralına bir mektup yazarak hem fethini haber vermiş, hem de onun kendisine itaat etmesini ve bunun gereği olarak bazı vergiler vermesini dile getiren bir mektubu Reîsü'l-Küttâb Fethuddin b. Abduzzâhir'e yazdırmıştır.[244] Akka'nın ve diğer şehirlerin fethinde yaşanan zorluklar dönemin tarih kaynaklarına da girmiştir.[245]

Şeyh Barak ile ilgili bir anlatıda, onun binitiyle Dımaşk'ta bir yerde bir cübbe veya bir sarığı sopasıyla dövüp kan sıçrattığını; daha sonra basiretli bir kadı'nın olanları görüp şeyhin sakinleşmesini beklediğini ve durumu

243 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 15b-16a.
244 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 175b-178b
245 Bkz. Makrizî, *es-Sülûk li-Ma'rifeti Düvel ve'l-Mülûk*, thk., M.A. Atâ, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (1997) c. II, s. 224-225; Görgün, Hilal, "Mansure" *DİA*, c. XXVIII, (2003) Ankara, s.16-17.

sorduğunda şeyhin de Mansura Vakıasında bulunup düşmanları perişan ettğini söylediğini ifade eder. Müellif daha sonra olayın 645/1247'de olduğunu ve olayı kendisine Şeyh Bedrüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi'l-Hasan eş-Şafiî'nin haber verdiğini onun da el-Melikü'l-Muazzam b. Turan Şâh b. Melikü's-Salih Necmüddin Eyüb'den Emir Cemaluddin Musa b. Yamer'e gelen mektupla olaya vakıf olduğunu bildirmiştir. Yine burada Melik'in Dımaşk naibi olduğunu ve mektupta "Dimyat'ı fethettik" diye yazdığını ve savaşla ilgili tafsilatın bulunduğunu haber verir.[246] Mansura Vakıasıyla ilgili verilen bilgi iki yıllık (647/1249) tarih farkıyla gerçek bir olaydır. Frenklerin Mısır'a yönelik hücumlarında birkaç yıl süren savaşlarda Dimyat ve civarında şiddetli çarpışmalar olur ve sonunda Dimyat Müslümanların elinde kalır ve Frenklerin bölgeyle ilgili hayalleri sona erer. Olaya istinaden müellif Şeyh Barak'ı eserinin Mutavassıtûn kısmında zikretmiştir. Daha sonra ise onu Sarı Saltuk'ın müritleri arasında saymıştır ki, bu bilginin doğruluğu kesindir.[247] Dolayısıyla Şeyh Barak'ın h.640'larda yaşaması ya tayy-i zaman yoluyladır ve bir keramettir veya müellif ikinci bir Şeyh Barak'tan söz etmektedir; ancak bununla ilgili en küçük bir ima bile yoktur.

İbnü's-Serrâc, Şeyh Ebû Bekir el-Yafûrî'yle ilgili bir anlatıda sözü Şeyh Nâsıruddin b. Şeyh Şehâbuddin el-Makdisî'ye getirerek onun başından geçenleri nakleder.[248] Buna göre Emevi Camisinde okunan *Divânu's-Seba*'ya bakmakla görevli Şeyh Nâsıruddin durumundan şikâyetçi olarak Şeyh Ebû Bekir ve Şeyh Ebû'r-Ricâl'den yardım ister. Onlar da durumun iç açıcı olmadığını bu uğurda başını vermesinin gerekebileceğini belirtirler. Şeyh Nâsıruddin her şeye razı olarak daha iyi bir makam için malını mülkünü satıp çeşitli hediyelerle Kahire'ye gider ve Akka'nın fethinden önce Şam vilayetinin idaresini üstlenen Emir Alemuddin Sencer eş-Şücaî'yle buluşur. Onun himayesinde saraya ulaşarak Dımaşk'taki pek çok göreve atanır. Bu görevlerden dolayı şeyhin konumu Dımaşk naibinden bile daha güçlü hale gelir. Ancak görev değişikliğinden rahatsız olanlar kısa zamanda şeyhin aleyhine delil üreterek şeyhin gözden düşmesine sebep olurlar.

246 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 132a-b.
247 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 201a.
248 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 179b-182b.

Önce Dımaşk'ta el-Melikü'l-ümera Hüsameddin Lâçin el-Mansûrî tarafından dövdürülüp Medresetü'l-Azrâviyye'ye götürülür, sonra kale komutanı Emir Alemuddin Erçuvaş'ın yazışmaları neticesinde sultandan gelen bir fermanla öldürülür. Müellif olayı iki şeyhin kerameti olarak menkıbevi tarzda anlatır. Ancak satır aralarındaki bilgiler, o dönemde görevliler arasındaki çekişmelerin görev değişikliklerinde hediyelerin ve saray bürokrasisinin etkisini açıkça göstermektedir. Bu tip değişikliklerde resmi bürokrasi, medrese ve tekke çevrelerinde çeşitli dedikoduların üretildiği ve olaya bir şekilde müdahil olunduğu anlaşılmaktadır.

Müellifin anlattığı benzer bir hadise de 700 yılında Ravendan ve Halep kalesindeyken bizzat şahit olduğu bir olaydır: "Karasungur el-Cünkendâr el-Mansûrî Hüsâmüddin el-Kermûnî'ye şöyle diyordu: "Sizin yanınızdaki filan bu zamanda imkânlar ölçüsünde şer'i şerîfin doğruladığı bütün hükümleri reddediyor. O şöyle şöyle bir adamdır, yani zayıf bir kuldur. Râvendân kâdısı falana gelince, onun dersleri ve kararları ne alınır ne reddedilir". Ya da bu anlama gelen sözler söyledi. Bu konuda ben derim ki: "Şüphesiz ben vallahi'l-Azîm, ne bunu ne de benzerini tercih ederim. Ancak bu konuşma doğrudur..."[249] Müellif bu girişten sonra söz konusu şahsın görev için çeşitli yetkin kişilere başvurduğunu ve onların tavassutuyla Maarratu'n-Numân kadılığına getirildiğini, oradaki medresede okuttuğu *el-Mühezzeb* derslerinin alay konusu olduğunu, kadılığı sırasında yaptığı bazı nahoş uygunsuz işleri naklettikten sonra bunu dedikodu için değil, tenbih ve ibret için anlattığını ifade eder. Burada anlatılanlardan, liyakatsiz kimselerin görevlerini ihmal ettikleri ve kötüye kullandıkları, eksikliklerini görmeksizin kendilerini haklı gösteren tavırlar içinde bulundukları dolayısıyla bunun da çeşitli sıkıntılara yol açtığı anlaşılmaktadır.

İbnü's-Serrâc'ın, Tatarlarla ilgili verdiği bilgiler, bazı tarihi gerçekler yanında dönemin Müslüman toplumunun Moğollara bakışını göstermesi bakımından önemlidir. O, Tatarları şöyle tavsif eder: "Tatar Meliki Hülâgu, peşine takılan kâfirlerle birlikte insanları helak etmek için yaratılmıştır. Onların küfürleri, zorbalıkları ve haddi aşmaları meşhurdur. Onlar ölü, diri ne varsa yiyen bir topluluktur. Öyle ki onlardan bir kadın ilk çocuğunu

249 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 211b-212b.

doğurduğunda onu kızartıp kocasıyla birlikte yemiştir. Onlarla ilgili bu ve benzeri haberler yakin derecesinde kesindir. Onlar, Yahudilik, Nasranîlik, Mecusilik, güneşe, aya, puta tapma gibi çeşit çeşit din ve mezheplere sahiplerdir. Onların ülkeleri tahrifi ve bozgunculuk çıkarmaları anlatılamaz ve tarif edilemez boyutlara ulaşmıştır."[250]

Burada sadece Moğolların kan dökücülüğüne değil aynı zamanda onların kendi çocuklarını bile yiyecek kadar vahşi ve barbar oluşlarına vurgu söz konusudur. Muhtemelen Tatarların önlerine geleni yakıp yıkarak Suriye Memluklu hudutlarına kadar gelmesi ve yenilmezlikleri bölge halkında sınırsız bir korku ve bu korkuyla birlikte çeşitli efsanelerin üretilmesine yol açmıştır. Nitekim müellif Tatar saldırılarıyla ilgili "Mihne" ifadesini kullanmış ve saldırı zamanlarında ülkenin daha güvenli kalelerine sığındıklarını ifade etmiştir. İbnü's-Serrâc'ın onların putperestlik yanında çeşitli semavi dinlere mensubiyetleriyle ilgili söylemleri ise dönemin Müslüman âlimlerinin Moğollara yönelik bakışını gösterir. Buna göre Hülâgu önce Müslümanların aleyhine, Hıristiyanlar ve diğer din mensuplarının lehine Müslümanları baskı altına alan, mabedlerini tahrif etmeye yönelik çeşitli uygulamalar için buyruklar çıkarmıştır. Durum Şemseddin Müstacil'in nezdinde şikâyet konusu olunca o oğlu Tâceddin Rifaî'yle birlikte bir grup dervişini sultana göndermiş, onların gösterdikleri kerametler sayesinde sultan Müslümanlar aleyhindeki uygulamalarından geri adım atmak zorunda kalmıştır. Müellifin anlatılarından Şeyh Tâceddin'in farklı zamanlarda Hülâgu, Ahmed Teküder ve Gazan Han'la görüştüğü, ateşe girip, yanmama, zehir içme ve vahşi hayvanlara hükmetme gibi kerametlerle onları etki altına aldığı anlaşılmaktadır. Bu durumun yarım asırlık bir sürece yayıldığını dikkate alırsak Moğol işgalcilerinin kendi din adamlarına benzeyen müvelleh dervişler vasıtasıyla İslama ısındıkları ve Müslüman olduklarını söylemek mümkündür. Nitekim müellifin Moğollar hakkındaki kanaatlerini dile getiren yukarıda verdiğimiz paragraftan sonra, bir kâfir olmasına rağmen Hülâgu'yu bahis konusu ediş nedenini Moğolların İslamlaşma süreci ortaya koymaktadır.[251] Hülâgu'nun karısı

250 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 220a-b.
251 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 224b-225a.

Zafer Hatun'un Hıristiyan olduğunu ve Moğolların karılarının sözlerine itibar ettiğini söyleyen müellife göre Zafer Hatun kocasını etkilemek için Hıristiyan rahiplerine büyük ve gösterişli bir dini tören düzenlemelerini emreder ve kocasını da buraya davet eder. Hülâgu bu törene giderken camiden ezan okuyan müezzinin sesini duyar ve törene iştirak etmekten vazgeçer. Buradaki ifadelerden Hülâgu'nun zahiren Müslüman olmasa da kalbinde İslamiyete karşı bir ilgi doğduğu neticesi çıkarılabilir. Ya da Hülâgu'nun hâkimiyeti altına giren Müslüman coğrafyasındaki halk, ona itaati meşrulaştıracak söylemler geliştirmiş ve onun gizli Müslümanlığıyla ilgili hikâyeler üretmiştir.

İbnü's-Serrâc'ın eserinde dile getirdiği ilginç bir konu da cin ve perilerle ilgili anlatılardır.[252] Müellif, Baba Dazlak ile ilgili anlatılarda sözü gulyabanilere getirir ve gulyabanileri kabul eden ve etmeyenlerin bulunduğunu belirterek kendisinin birinci elden duyduğu ve kesinlikle doğru kabul ettiği yedi anlatı sıralar. Müellifin anlatımından bunların ıssız yerlerde, su kenarlarında yalnız yaşayan, insanlara musallat olan cin ve peri türü varlıklar olarak kabul edildiği ve bunların kötülüklerinden korkulduğu, bunlarla karşılaşıp kurtulanlara kahraman gibi bakıldığı anlaşılmaktadır. Günümüzde çeşitli iletişim araçlarına ve yükselen eğitim seviyesine rağmen Adıyaman merkezinde bir medya mensubuna cinlerin musallat olarak evinde sebepsiz yere yangınlar çıkardıklarını ve adamı şehri terk etmek zorunda bıraktıklarının eğitimli kişiler tarafından bile anlatılması bölgede zihniyet olarak fazla bir değişikliğin olmadığını göstermektedir.

İbrahim Edhem'in türbesinin Sûr'da mı yoksa Cebele'de mi olduğunu tartışarak Cebele'nin bir makam olsa bile önce bir meşhed yapılarak Meşhed-i İbrahim denildiğini sonra buranın Türbe-i İbrahim'e çevrildiğini anlatan İbnü's-Serrâc, Frenklerin şehre musallat olduğunda bu makama müdahele edemediklerini beyan eder.[253] Daha sonra insanlar, nezirler adayarak, dualar ederek, salavatlar okuyarak burayı ziyaret mahalline çevirmişlerdir. Müellif, bu ziyaretlerin, bazı cahil zahir ehli tarafından kınandığını oysa "Amellerin niyetlere göre olduğunu" insanların kendi haline

252 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 168b-172b.
253 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 13b-14b.

bırakılmasının daha doğru olacağını ve ziyaretin men edilmesinin hiçbir yarar sağlamayacağını belirtir. Bunun sebeplerini de şöyle izah eder: Bu yerlerin ziyaretiyle halkın pek çok çirkinlikten kurtulması; buranın türbedarlarının nasibdar olmaları ve halka faydalı olmaları, bu tip ziyarete inananların inanç açısından zaafa düşmemesi. Müellifin ziyaretlerle ilgili bu yorumunun bölgede yaptığımız inceleme ve gözlemlere istinaden günümüzde de hâlâ geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Tuffâhu'l-Ervâh'ta Görülen Keramet ve Menkıbeler

İbnü's-Serrâc, zamanındaki velayet ve keramet algılarının dışına çıkamadığı için *Tuffâhu'l-Ervâh*'ta yer verdiği anlatılarda kevni ve suri kerametlere büyük değer vermiştir. Ona göre veliler; seçkin ve bilge kişilerdir. Allah onları seçip temiz kılmış, nurlandırıp yüceltmiş, dost edinip ikramda bulunmuştur. Allah'ın evliyası nurlarıyla hidayet rehberleridir. Onların bereketiyle Müslümanlar korunur, onların duasıyla müminler kurtuluşa erer. Onlara tabi olan felaha kavuşur, biat eden umduğunu elde eder, iyi muamele eden kazançlı çıkar, ayıplarını örtenin makamı kurtuluştur. Onlar, Allah'ın bütün kulları içinden seçtiği özü, kör ve inatçı olmayanlar için kâinatın zübdesidirler.[254] Onlar, tıpkı Hz. Muhammed (sav)'in mucizeleriyle yaptığı gibi, parlak delillerle, açık kerametlerle ve aşikâr harikuladeliklerle dini ayakta tutmaktadırlar. Böylece dinin kendisiyle ayakta durduğu, sağlam ipin güçlendiği batıni veraset kesilmeyecektir.[255]

İbnü's-Serrâc'a göre, ilimle uğraşan her kişinin âlim olamayacağı gibi her velayet talep eden de veli olamaz. O, evliyayı inkâr eden kimseye aldanmamayı, asfıyayı tenkit edenlere kulak vermemeyi, imkân nispetinde onlardan ve görüşlerinden uzak durmayı ve yollarından ayrılmayı öğütlemektedir. İslama onlardan daha zararlı kimse olmadığı için her müminin onlardan uzaklaşması gerekir.[256]

İbnü's-Serrâc, eserinde medrese tahsili gördükten sonra tasavvufa yönelip büyük dereceler elde eden sufilerin yanı sıra, dünyevi nimetlerin esiriyken veya eşkıyalık yaptığı sırada başına gelen bir olay sebebiyle tev-

254 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 2ab.
255 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 28b.
256 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 4a.

be ederek evliya olanlara da yer vermiştir. Cüneyd Bağdadî, Abdülkadir Geylanî, Ahmed er-Rifâî ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî medrese tahsilinin ardından sufiliğe intisap etmişlerdir. İbrahim Edhem bir prens, Ebû Bekir b. Hevâra ve Ebû Muhammed eş-Şenbekî yol kesen eşkıya iken karşılaştıkları bazı olayların ardından bu yola girmişlerdir. Bu bakımdan İbnü's-Serrâc'ın veli ve keramet anlayışında muttaki mümin tavrından her türlü olağanüstülüğe kadar geniş bir yelpaze yer bulur. Nitekim Zünnûn Mısrî'nin savaş sırasında dişi kırılan bir askerin dişini tükürüğüyle yerine yapıştırması, İbrahim Edhem'in bir gemi yolculuğu sırasında şiddetli bir fırtınaya yakalanarak ölümün eşiğine gelen yolcular için "Ey Allahım, kudretini gösterdin affını da göster" diyerek dua etmesi neticesinde denizin sanki bardaktaki zeytinyağı gibi sakinleşmesi, Sâbit el-Benânî'nin "Ey Allahım! Beni kabrimde yalnız başıma bırakma" duası sebebiyle defnedildikten sonra bir sebepten ötürü defnedildiği yerin açılıp bedeninin bulunamaması, Abdullah İbnü'l-Mübarek'in duası sebebiyle âmâ bir adamın gözlerinin iyileşmesi, Marûf el-Kerhî'nin duası sebebiyle kaybolan bir çocuğun bulunması, Mesleme es-Surûcî'nin, Frenk ve Ermenilerin Suruç'a hücum ettiği sırada dua etmesi üzerine atlarının geri dönmesi, Akîl el-Menbicî'nin seccadesi ile Fırat Nehri'ne dalıp ıslanmadan çıkması, Ebû Bekir b. Hevâra'nın bir aslanla konuşması ve nehirde boğulan bir çocuğu diriltmesi, Ebû Muhammed eş-Şenbekî'nin içki içen bir topluluk hakkında hayır dua etmesi sebebiyle onların hidayet bulması onun zikrettiği kerametlerden bazılarıdır.[257] Bu örneklerde de görüldüğü gibi, duaların kabul edilmesi keramet olarak değerlendirilerek velinin muttaki mümin özelliği vurgulanmıştır.

İbnü's-Serrâc, bunların dışındaki birçok olağanüstülüğü de keramet olarak eserine almıştır. Bunlardan bir kısmı dini kurallar açısından problem teşkil etmezken birçoğunun efsane ve mitolojik unsurlarla karışmış yerel inançlar olduğu açıktır. Bu bağlamda şu örnekler zikredilebilir: Sadaka el-Bağdâdî'ye vurmaya yeltenen bir kişinin elinin felç olması, Abdulkâdir el-Geylânî'nin Bağdat'taki medresesinde kendisini ziyarete gelen Halife el-Müstencid Billâh Ebu'l-Muzaffer Yûsuf'un hediye ettiği iki

257 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 8a, 12a, 14b, 19a, 19b, 30a, 32b, 36ab, 38a.

keseyi eline alıp sıkınca kan akması ve şeyhin halifeye: "Beni Müslüman kanıyla yüz yüze getirdiğin için Allah'tan utanmaz mısın" demesi, Ebû Yâkûb Yûsuf el-Buncerdî'nin vaaz ederken meclisindeki iki fakihin "sus, çünkü sen bidatçisin" demeleri üzerine; "siz susun, geberin" deyip o ikisinin oldukları yerde ölmesi, Adi b. Müsafir'in Ebû Hafs Ömer'i kiramen kâtibin meleklerinin yazdıklarına muttali kılması, Ebû Said el-Kaylûbî'nin ziyaret ettiği hastanın iyileşmesi ve kalbine nazar ettiği kişinin hidayete ermesi, Mâcid el-Kürdî'nin tecrid üzere hacca giden bir adama verdiği su kırbasının adam abdest almak istediğinde su, susadığında süt, acıktığında kavut olması, Şeyh Çakır'ın hamile bir ineğin karnındaki buzağının özelliklerini sayması ve doğduğunda dediği gibi çıkması, Hayyat b. Kays el-Harrânî'nin Harran'da bir mescidin mihrabını belirlemesinin ardından "kıble bu taraf" deyip muhalefet eden bir mühendise: "Bak, Kâbe'yi göreceksin" demesi üzerine mühendisin Kâbe'yi tam karşısında görmesi, Ebu'l-Hasan el-Cevsakî'nin dervişlerin aklını çelen bir şeytanı prangaya vurması, Musa ez-Zûlî'nin Mardin'de çıkan bir yangın sırasında bastonunu ateşe atmalarını söyleyip asa ateşe atılınca yangının sönmesi ve asaya bir şey olmaması, Muhammed es-Sekkâ el-Bîrî'nin kendisi ile alay etmek için melik tarafından gönderilen iki yük içkiyi yağ ve bala dönüştürmesi ve Ahmed er-Rifâî'nin sema sırasında dervişlerin ayakları altında ezilerek ölen bir küçük çocuğu diriltmesi İbnü's-Serrâc'ın eserinde yer verdiği kerametlerdendir.[258] Onun eserinde yer verdiği bu tür kerametlerde şeyhin olağanüstülüğüne vurgu yapılmıştır.

Bu olağanüstü halleri zikreden İbnü's-Serrâc, bazı velilerin zahiri ilimlerdeki yetersizliğini hal ilmindeki yetkinliğini ifade eden kerametlerle bertaraf etme eğilimindedir. Nitekim Bekâ b. Battû ile ilgili anlatıda böyle bir gayret dikkat çeker. Bekâ b. Battû'yu ziyarete gelen üç fakih, arkasında yatsı namazı kıldıkları şeyhin Fatiha okuyuşunu beğenmezler ve hakkında kötü zan beslerler. O geceyi şeyhin evinde geçiren üç fakih cünüp olurlar. Soğuk bir gecede zaviyenin kapısının önünden geçen nehirde yıkanmaya çıkarlar. Fakat heybetli bir aslan elbiselerinin üzerine yatınca sudan çıkamazlar ve soğuktan ölümün eşiğine gelirler. Şeyh zaviyeden çıkıp aslanın yanına gelir ve

258 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 43a, 81a, 54a, 57b, 62a, 63a-b, 64a-b, 71a, 81a, 90a, 111b-112a,140a-b.

elbisesinin yeniyle aslana vurup: "Bizim hakkımızda kötü düşünceleri olsa bile niye misafirlerimize musallat oluyorsun?" deyince aslan gider, onlar da nehirden çıkıp düşüncelerinden dolayı şeyhten af dilerler. Bunun üzerine Şeyh: "Siz kıraatinizi düzeltirsiniz ama yırtıcılar ve aslandan korkarsınız; biz ise kalplerimizi düzeltiriz aslanlar bizden korkarlar" der.[259]

Bir başka anlatıda namaz kıldırırken şiir okumasıyla tanınan Yûnus el-Kuneyyî, kendisinin durumunu tahkik etmek üzere Mardin ve Bağdat'tan gelen bir grup fakihe namaz kıldırmıştır. Şeyh Fatihadan sonra şiir okuyup secdeye varınca içlerinden secde edenler kurtulmuş, secde etmeyenlerin ise başları uçurulmuştur. Yine Yunus el-Kuneyyî'nin türbesine gelen bir grup oradan bir şeyler aldıkları için çarpılmışlardır. Cehlân el-Kürdî, bir değirmencinin müşterilerinden güzel bir kadına sarkıntılık teşebbüsünü anlayınca, değirmen taşını bir nefeste havada uçurup karşıdaki bir dağın yamacına saplatmıştır. İbrahim el-Ciâne, şeyhin bereketini ve kerametlerini inkâr eden iki fakihe dışkısını yedirmiştir. Şeyh Osman el-Mesûdî el-Mısrî, müritlerinden bir adamı kırk gün süreyle her gün üç kap yemek yiyerek fakat tek abdestle kırk gün namaz kılmak üzere halvete sokmuştur. Sürenin bitmesinin ardından istincaya çıktıklarında sadece bir fındık büyüklüğünde bir dışkı çıkaran bu adam onu saklayıp daha sonra da yiyerek keşfinin açılmasını sağlamıştır.[260]

İbnü's-Serrâc'ın bu sıra dışı örneklerini gerçek bir sufinin kerameti olarak görmek mümkün değildir. Ancak o, bunların keramet, sahiplerinin de büyük velilerden olduğu konusunda ısrarlıdır. Bu tür olayları inkâr edenlere tahammül edememekte ve onları sert bir dille tenkit etmektedir. Bu bağlamda şu sözleri örnek verilebilir: "Zahir uleması, içlerindeki haset ve topluma önderlikte tek başlarına kalmak maksadıyla kendilerini evliyaya sövmeye, asfiyayı yok etmeye adamışlardır. Allah onları helak etsin." "Fakih geçinenlerden ve benzerlerinden bu taifeyi inkâr edenlere şunu de ki: "Böyle niteliklerden bir şey sende var mı? Böyle bir şey yapabilir misin? Senin hocan veya doğru itikadından dolayı seni kınayan kimse böyle bir şey veya benzerini yapabilir mi? Asla."[261]

259 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 61a, 101a, 102b-103a, 156a, 162a-163b.
260 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 100b.
261 Bkz., İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 20b-21a, 27b, 108b, 126b, 157a, 158a, 163ab.

İbnü's-Serrâc'ın naklettiği başka bir menkıbe formu da kadın-erkek birlikte zikir meclisi düzenleyen şeyhler ve onlara yönelik şikâyetlerin yer aldığı anlatılardır. Anlatıya göre Muhammed b. Ebî Bekr el-Aravdek'in Birecik'te iken kadınlar başına toplanır. Bu durumu hoş görmeyen bir adamın haline batınen vakıf olan şeyh onu azarlar. Adam da özür dilemek zorunda kalır.[262] Diğer bir anlatıda ise, Hama'da ikamet eden Şeyh İzzüddin b. Musa Naîm'in kadınlı-erkekli zikir meclisi düzenlemesi şehrin melikinin huzurunda şikâyet konusu olur. Bunun üzerine bazılarının da tavsiyesiyle şeyhin zaviyesine şarap yükü gönderilir. Şeyh yüklerin indirilip çiğnenmesini emreder. Sonra yükler açılınca içinden dünyanın en leziz balı çıkar. Balın bir kısmını dervişler yer. Kalanını da şeyh, köz ve pamuğu yan yana koyduğu bir kutuyla beraber Hama melikine gönderir. Hediyeler melike ulaşınca melik yaptığına pişman olur.[263] Müellif bu olayın ancak kalp gözüyle bilinebileceğini ifade ederek mevcut durumu meşrulaştıran yorumlar yapar. Kutu içinde bir arada gönderilen köz ve pamuk motifi benzer bir anlatımla Hoca Ahmed Yesevî menakıbnamesinde de yer alır.[264]

Tuffâhu'l-Ervâh'daki Keramet Motifleri

Menkıbe kitaplarında yer alan inanç –keramet– motiflerinin menkıbeye konu olan tasavvuf zümrelerinin tarihi ve kültürel olarak geçmişten tevarüs ettikleri değerlerle irtibatı vardır. Nitekim Bektaşi menkıbelerinde görülen motifler, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türkler'in sosyal ve kültürel hayatında İslamiyetten önceki inançlarının varlığını sürdürdüğünün bir işareti olarak kabul edilebilir.[265] İbnü's-Serrâc'ın eserinde naklettiği anlatılarda yer alan keramet motifleri de İslamiyetin yanı sıra özellikle Mezopotamya'nın kadim dini ve kültürel mirasının izlerini taşımaktadır. Onun eserinde yer alan bazı keramet motiflerini şu şekilde tasnif edebiliriz:

262 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 161b.
263 İbnü's-Serrâc, *Tuffâhu'l-Ervâh*, vr. 191b-192a.
264 Köprülü, M.Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 33-34.
265 Ocak, A. Y., *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, s.19.

	Motif Adı	Anlatı Numarası
1.	Ateşe hükmetme	29, 111, 161, 309, 345, 347
2.	Az bir suyu farklı ihtiyaçlarda kullanma	42, 45, 107
3.	Az bir şeyi bereketlendirme	34
4.	Başkasına keramet kuvvetiyle üstün gelme	79,133, 292, 344, 345
5.	Bazı maddeleri yiyeceğe veya yiyeceklerini başka maddeye dönüştürme	117, 269, 296, 311, 312, 335
6.	Bulutla gölgelenme	38
7.	Cansıza hükmetme	1, 10, 43, 53, 64, 65, 72, 73, 80, 104, 128, 137, 199, 204, 213, 222, 228, 301, 308, 324, 329
8.	Çok hızlı yürüme	2, 18, 114, 119
9.	Don değiştirme	127, 130, 285, 318
10.	Düşmanlarla taş, değnek, vb. şeyle savaşma	126, 223, 225, 226, 275, 276, 278, 289, 305, 306, 315
11.	Gaybı bilme ve haber verme	37, 45, 63, 65, 67, 68, 71, 73, 93, 95, 109, 112, 131, 163, 164, 175, 181, 191, 195, 205, 206, 216, 219, 221, 232, 233, 234, 236, 237, 238, 247, 276, 290, 317, 326, 341
12.	Gaybı ve gayb erenlerini görme, gösterme	56, 90, 91, 98, 118, 120, 121, 130, 140, 178, 194, 231, 240, 252, 271, 338
13.	Gayrimüslimlere hükmetme ve hidayete erdirme	95, 114, 166, 211, 265, 273, 318, 319, 342
14.	Gökten yiyecek-içecek inme	3, 87, 147
15.	Hastalıkları ve yaraları iyileştirme	9, 30, 62,77, 81, 95, 102, 106, 114, 118, 121, 122, 136, 142, 146, 153, 155, 163, 177, 218, 220, 272, 313
16.	Hatiften ses işitilme	15, 114, 140, 271
17.	Havada uçma	1, 46, 52, 78, 105, 123, 128, 298
18.	Hayvanlara hükmetme	21, 24, 35, 38, 40,46, 48, 53, 62, 85, 86, 96, 99, 100, 105, 125, 134, 152, 159, 175, 201, 227, 300, 346
19.	Hayvanlarla konuşma	37, 56, 165, 167
20.	Hızır ile buluşma, konuşma	38, 80, 294
21.	Hiç görmediği kimseyi tanıma	3
22.	İçkiyi su, bal vb. şeye dönüştürme	60, 169, 310
23.	İstimdat isteyene yardım etme	76, 88, 176, 190, 198, 247, 250, 259, 270, 310, 325, 326
24.	Kaybolanın bulunması için dua etme ve kaybolanı bulma	31, 49, 54, 93, 160, 261, 283
25.	Kemiklerden diriltme	74, 337

26. Kendine zarar vermeye çalışanı, inanmayanı veya sözünü dinlemeyeni cezalandırma	36, 69, 81, 82,83, 94, 97, 101, 108, 118, 122, 129, 131, 132, 136, 138, 141, 154, 174, 182, 184, 189, 191, 192, 193, 202, 204, 206, 214, 216, 217, 220, 221, 222, 224, 256, 257, 258, 259, 262, 266, 267, 274, 277, 291,302, 303, 304, 307, 321, 331, 336, 340, 343, 350
27. Kuru ağacın meyve vermesi	46
28. Mecnunluk verme	260
29. Mevsimsiz meyve bulma	39, 73, 148, 229, 282, 323, 349
30. Ölü hayvanı diriltme	59, 75, 135, 160
31. Ölümünden sonra mezarda canlı kalma	16, 24, 279, 280, 281, 318
32. Ölümünden sonra tasarrufa devam etme	120, 127, 180, 181, 194, 208, 209, 210, 251, 288, 294, 299, 320, 330
33. Ölüyü diriltme	57, 92, 248
34. Rabbinden berat kâğıdı gelme	8, 239
35. Rüyada el alma	58
36. Rüyada veya yakaza halinde peygamberi görme	70, 139, 140,156, 157, 210, 215, 295
37. Sofra boş iken dolup taşma	61, 108
38. Su içinde ıslanmama	51, 265, 287, 327
39. Su üzerinde yürüme ve namaz kılma	51, 110, 265
40. Şeytanlara hükmetme	77, 150
41. Tabiat varlıklarına hükmetme ve onlarla konuşma	20, 22, 23, 44, 65, 66, 88, 96, 103, 110, 113, 114, 115, 116, 120, 143, 144, 148, 149, 154, 158, 163, 168, 196, 197, 217, 230, 284, 316
42. Tayy-i mekân, tayy-i zaman	50, 76, 84, 89, 114, 124, 128, 131, 133, 151, 176, 194, 198, 223, 226
43. Uzun süre aç kalabilme	45, 46, 117, 134, 140, 195, 235
44. Varlığıyla etrafını bereketlendirme	13, 20, 47, 86, 106, 127, 134, 156, 162, 163, 202, 203, 217, 228, 234, 245, 269, 313, 321, 322, 328, 332
45. Yerden ve kayadan pınar, su çıkarma	2, 14, 46, 53, 117, 145, 321
46. Zehirden zarar görmeme	345, 346, 348

Eserdeki keramet motiflerini tasnif ettiğimizde A.Y. Ocak'ın Anadolu'da yazılan menakıbnamelerde tespit ettiği elli civarında motifle karşılaşırız. Tabloda da görüleceği gibi bu motiflerden önemli bir kısmı şeyhlerin kendilerine inanmayanları tedip etme veya kendilerine zarar vermeye çalışanları engellemeye yönelik kerametleridir. Yine gaybla ilgili bilgi ve tecrübeler motifler arasında azımsanmayacak bir yere sahiptir. Bunu ateş, su,

rüzgâr, ağaç, dağ, taş vb. canlı cansız varlıklara hükmetme ve onları çeşitli şekillere çevirebilme kabiliyeti takip eder. Varlığıyla çevresini bereketlendirme ve bu bağlamda hastalara şifa dağıtma motifinin daha ileri boyutunu ise ölü hayvan veya insanların diriltilmesi teşkil eder. Tasavvuf kültüründe sıklıkla yer alan aynı anda farklı mekânlarda görülebilmeyi ifade eden tayy-i zaman ve mekân motifine de çokça rastlanır.

Eserde karşılaştığımız önemli motiflerden biri, yaşadıkları dönemde Müslümanların gayrimüslimlere karşı savaşlarında yardımcı olan gazi dervişlerin gösterdiği keramet motifidir. Genelde "tahta kılıçlı dervişler" olarak nitelenen bu gaziler eserde yanlarında bulunan çomak, sopa, nalın vb. şeylerle bazen yalnız, bazen müritleriyle savaşa gitmekte veya üzerine dua ettikleri bir avuç toprakla zafer için katkı sağlamaktadırlar. Bu tasvir kimi zaman zikir ve sema meclislerinde tayy-i mekân anlayışı içinde gerçekleşmekte, müritler önce şeyhin davranışlarına anlam verememekte fakat daha sonra gerçek anlaşılmaktadır. Öte yandan barış zamanlarında bu dervişler gayrimüslimler için de melce, sığınak olmakta veya onların kurtuluşuna vesile olabilmektedirler. Bunlar arasında Şeyh Raslan, Şeyh Yusuf b. en-Nebhan el-Eylûhî, Şeyh Ebû Bekir el-Aravdek, Şeyh Ebû Bekir el-Yafûrî, Sarı Saltuk, Barak Baba gibi kimseler vardır. Bunlar toplumda bir arada yaşama kültürünün en güzel örneklerini vermiş manevi önderler olarak kabul görmüşlerdir.

Kaynakça

ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzilü'l-İlbas Amma İştehere mine'l-Ehâdîs alâ Elsineti'n-Nâs*, I-II, 2. Baskı, thk., A. Kalaş, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut (1979).

AHMED EFLÂKÎ, *Âriflerin Menkıbeleri (Menâkıbu'l-Ârifin)*, I-II, çev., T. Yazıcı, 3. Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul (1995).

ALİ MÜTTAKİ, Ali b. Abdülmelik b. Kadı Han Müttaki el-Hindi, *Kenzü'l-Ummâl fi süneni'l- akvâl ve'l-efâl*, I-XVIII, Müessesetu'r- Risale, Beyrut (1993).

ALTUNSOY, Zeynep, *İlk Türk-İslâm Devletleri'nde Kullanılan İdârî ve Askerî Terim ve Unvânlar*, (YL Tezi) Gaziosman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat (2006).

AŞKAR, Mustafa, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili," *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIX, Ankara (1999), ss. 535-563.

ATTAR, Feridüddin, *Tezkiretü'l-Evliya*, 2. Baskı, haz., S. Uludağ, Erdem Yayınları, İstanbul (1991).

BAĞDATLI İSMAİL PAŞA, *Hediyyetü'l-Ârifin Esmâu'l-Müellifin ve Âsâru'l-Musannıfin*, I-II, çev. R. Bilge, thk. M. K. İnal-A. Aktuç, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara (1955).

BAĞDATLI İSMAİL PAŞA, *İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyli Alâ Keşfi'z-Zunûn*, I-II thk. Ş.Yaltkaya-R. Bilge, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, (1945).

BARDAKÇI, M. Necmettin, *Sosyo-Kültürel Hayatta Tasavvuf*, 2. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul (2005).

Baypars Tarihi, çev., M. Ş. Yaltkaya, TTK Yayınları, Ankara (2000).

BAYRAM, Mikail, "Türkiye Selçukluları Tarihi Hakkında Yeni Bir Kaynak," *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy.12, Konya (2002), ss. 39-57.

EL-BAYTAR, Abdurrezzak, *Hilyetü'l-Beşer fi Târihi'l-Karni's-Sâlis Aşer*, I-III, nşr. M. Behcet el-Baytâr, Kahire (1963), www.shamela.ws.

BEYHAKİ, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin, *el-Câmi'u li-Şuabu'l-İman*, I-XIV, thk. A. A. Hâmid, Mektebetu'r-Reşîd, Riyad (2003).

BEYHAKİ, *Kitâbu'z-Zühdi'l-Kebîr*, thk., Â. A. Haydar, Beyrut (1987).

BUHARİ, Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhârî*, I-VIII, İstanbul (1981).

BURSALI, M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire İstanbul (1333 h.); tıpkıbasım, haz., M. Tatçı- C. Kurnaz, Ankara (2000).

EL-CEVHERİ, İsmail b. Hammad, *es-Sıhah Tacü'l-Luga ve Sıhahi'l-Arabiyye*, I-IV, Kahire (1982).

COŞAN, M. Esad, *Hacı Bektaş-ı Velî, Makâlât*, Seha Yayınları, İstanbul (ty.).

CÜRCÂNÎ, Seyid Şerif, *Kitabu't-Ta'rifat*, Dâru'r-Reşâd, Kahire (1991).

Dinî Kavramlar Sözlüğü, edit., İ. Karagöz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara (2010).

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as, *Sünenu Ebî Dâvûd*, I-II, thk., K. Y. Hût, Daru'l-Cinân, Beyrut (1988).

EBU'L-FAZL Muhammed b. Abdullah el-Konevî, *es-Sûfiyyetü'l-Kalenderiyyetü -Târîhuhâ ve Fetvâ Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiye fîhâ-*, Medine (2002).

EBU'L-FİDÂ, İsmail b. Ali, *Takvîmü'l-Buldân Géografie D'Aboulféda*, nşr, M Reinaud- M. Le[Bon] Mac Gucin de Slain, A l'İmprimerie Royale, Paris (1840).

EBU'S-SERÎ, Hennâd, *Kitâbu'z-Zühd*, I-III, thk., A. el-Firyevâî, Dârü'l-Hulefa li'l-Kitâbi'l-İslâmiyye, Kuveyt (1985).

ELBÂNÎ, M. Nâsıruddin, *Silsiletü'l-Ehâdisi'd-Daîfe ve'l-Mevdûa*, Riyad (1992).

ELVAN ÇELEBİ, *Menakıb-ı Kudsiye*, haz., A. Y. Ocak- İ. E. Erünsal, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul (1984).
FIĞLALI, E. Ruhi, *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik*, Selçuk Yayınları, Ankara (1990).
GAZZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, I-IV, Müessesetü'l-Halebi, Kahire (1957).
GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlana'dan Sonra Mevlevilik*, 2. Baskı, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul (1983).
GÖLPINARLI, A., "İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı," *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, (1949-1950); tıpkıbasım İstanbul Ticaret Odası, İstanbul (2011).
GÖLPINARLI, A. *Menakıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli Vilâyetnâme*, İstanbul (1958), tıpkıbasım İnkılâp Kitabevi, İstanbul (1990).
GÖRGÜN, Hilal, "Mansure" *DİA*, XXVIII, (2003) Ankara, s.16-17.
GÜMÜŞOĞLU, Dursun, *Tacu'l-Arifin es-Seyyid Ebu'l-Vefâ Menakıbnamesi, Yaşamı ve Tasavvufi Görüşleri*, Can yayınları, İstanbul (2006).
GÜZEL, Abdurrahman, *Kaygusuz Abdal*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara (1981)
GÜZEL, A., *Abdal Musa Velayetnamesi*, TTK Yayınları, Ankara (1999).
HARİRİZÂDE, Mehmed Kemaleddin, *Tibyânu Vesâili'l-Hakâik fi Beyâni Selâsili't-Tarâik*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih İbrahim Efendi, Nu: 430-432, (yazma).
EL-HEYSEMÎ, Nureddin Ali b. Ebî Bekr, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbeı'l-Fevâid*, I-X, Dâru'l-Fikr, Beyrut (1412h).
HUCVİRÎ, Ali b. Osman Cüllâbî, *Keşfu'l-Mahcûb, Hakikat Bilgisi*, haz., S. Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul (1982) .
EL-HULVÎ M. Cemaleddin, *Lemezât-ı Hulviyye ez Lemezât-ı Ulviyye*, haz., M. S. Tayşî, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul (1993).
İBN ARRÂK, Nureddin Ali b. Muhammed b. Ali Kinani, *Tenzihü'ş-Şeri'l-Merfua ani'l-Ahbâri'ş-Şeriati'l-Mevzûa*, I-II, thk., A. Abdullatif - A. M. es-Sıddık, Beyrut (1981).
İBN BATÛTA Muhammed b. Abdullah, *Rıhletü İbn Batûta*, I-IV, thk. A. Tâzî, Akademiyyetü'l-Memleketi'l-Mağribiyye, Ribat-Fas (1997).
İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebû Abdurrahman b. Ebi'l-Hasan, *Sıfatu's-Saffe*, Beyrut (1979).
İBN EBİ'L-MANSÛR, Safiyüddin, *Risâle*, thk., D. Grill, Kahire (1986).
İBN EBÎ ŞEYBE, Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim, *el-Musannef*, I-VIII, thk., M. Avvame, Daru'l-Kurtuba, Beyrut (2006).
İBN FÂRİS, Ahmed b. Faris b. Zekeriyyâ, *Mu'cemu Makâyısı'l-Luga*, I-VI, thk., A. M. Hârun, Dârü'l-Cil, Beyrut (1991).
İBN HALLİKÂN, Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr, *Vefeyâtü'l-Âyân ve Enbâ Enbâi'z-Zaman*, I-VI, thk. İhsan Abbbas, Dâru Sadır, Beyrut (1994).
İBN HANBEL, Ahmed, *Müsned*, I-XXXV, 2. Baskı, thk. Ş.Amavud vd., Müessesetü'r-Risale, Beyrut, (1999).
İBN HİŞÂM, İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdulmelik el-Meâfirî, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, 2. Baskı, thk., M. es-Sekâ-İ. el-Ebyârî-A. Çelebi, Mısır (1955).
İBN KÂDI ŞÜHBE, Ebu's-Sıdk Takiyyüddin Ebû Bekir b. Ahmed, *Tabakâtü Fukahâi'ş-Şâfiiyye*, I-II, thk. A. M. Ömer, Mektebetü's-Sekâfeti'd-Diniyye Kahire (ty.).

İBN KÂDÎ ŞÜHBE, *Tarihu İbn Kadı Şühbe*, I-IV, thk., A. Derviş, Institut Français de Damas, Dımaşk (1977-1994).
İBN MÂCE, Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul (1992).
İBN MANZUR, Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Daru's-Sadır, Beyrut (1970).
İBN MÜLAKKIN, Siraceddin Ömer b. Ali b. Ahmed, *Tabakâtü'l-Evliyâ*, thk., N. Şeribe, Kahire (1973).
İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd el-Mani el-Bağdadî, *Tabakatü'l-Kübrâ*, I-VIII, thk., A. M. Ömer, Mektebetü'l-Hancı, Kahire (2001).
İBNÜ'L-ARABÎ, Muhyiddin Muhammed b. Ali, *el-Fütûhâtü'ı-Mekkiyye*, I-IV, Kahire (1293h).
İBNÜ'L-ESİR, el-Mübarek b. Muhammed el-Cezerî, *en-Nihâye fî Gârîbi'l-Eser*, I-V, thk., T. A. ez-Zâvî - M. M. et-Tenâhî, Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut (1979).
İBNÜ'L-HACER, Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalanî, *ed-Dürerü'l-Kâmine fi A'yâni'l-Mieti's-Sâmine*, I-VI, thk., M. A. Dân, Meclisü Daireti'l-Meârifi'l-Osmaniyye, Hindistan (1972); www. http://shamela.ws/.
İBNU'L-İMÂD, Abdulhayy, *Şezerâtü'z-Zeheb fî Ahbâri min Zeheb*, I-XI, Beyrut, (1986-1993).
İBN KAYYIM el-CEVZİYYE, Abdurrahman b. Ali, *Tarîku'l-Hicreteyn ve Bâbu's-Saadeteyn*, Kahire (ty.).
İBNÜ'L-KESİR, İmadüddin Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XXI, thk., A. A. et-Türki, Merkezu'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-Arabiyye ve'l-İslâmiyye bi-Dâri Hicr, (1998).
İBN KUTEYBE, Abdullah b. Müslim, *Uyûnu'l-Ahbâr*, I-IV, Daru'l-Kutub, (ty.).
İBNÜ'S-SERRÂC, Muhammed b.Ali, *Teşvîkü'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh*, Süleymaniye Kütüphanesi, Amcazade Nu: 272, 316 varak (1315a).
İBNÜ'S-SERRÂC, *Tuffâhu'l-Ervâh ve miftâhu'l-İrbâh*, Princeton Üniversitesi Kütüphanesi, Robert Garret Bölümü, Nu: 97; Süleymaniye Amcazade Özel: 49, 226 varak (1315b); Berlin Staatsbibliothek W. Ahlwardt Nu: 8794; Süleymaniye Amcazade Özel: 217, 224 varak.
EL-ISFAHÂNÎ, Ebu'l-Ferec, *el-Eğânî*, 3. Baskı, I-XXIV, Daru'l-Fikr, Beyrut (1995).
EL-ISFAHÂNÎ, Ebû Nuaym, *Hılyetü'l-Evliyâ ve Tabakât'ül-Asfiyâ*, I-X, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (1988).
EL-ISFAHÂNÎ, Râgıb, *el-Müfredât*, thk., S. A. Dâvûdî, Beyrut-Dımaşk (1997).
KARA, Mustafa, "Maruf Kerhî ve Tasavvuf-Şia İlişkisi Üzerine," *Fikir ve Sanatta Hareket*, Haziran-Temmuz (1980), ss. 3-14.
KARAMUSTAFA, Ahmet T., *Vâhidi's Menâkıb-ı Hoca-ı Cihan ve Netice-i Cân, Tenkitli Metin Tahlili*, Tıpkı Basım, Harvard (1993).
KARAMUSTAFA, A. T., *Tanının Kural Tanımaz Kulları -İslâm Dünyasında Derviş Toplulukları (1200-1550)-*, çev., R. Sezer, İstanbul (2007).
KIEL Machiel, "Sarı Saltuk: Pioner des Islams auf dem Balkan im 13. Jahrhundert," *Aleviler/Alewiten*, haz. İsmail Engin, I, Hamburg (2000). ss. 261-266.
KIEL M., "Sarı Saltuk" md., *DİA*, XXXVI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul (2009), ss.148-149.
KÖPRÜLÜ, M. Fuad, "Anadolu'da İslamiyet," *Darulfünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası*, cilt II, sy. 3, ss. 188-221; II, sy. 4, ss. 281-311; II, sy. 6, ss. 457-486, İstanbul (1922). Yeni harflerle baskısı haz., M. Kanar, İstanbul (1996).
KÖPRÜLÜ, M. F., "Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları-I," *Belleten*, cilt VII, sy. 27, TTK Yayınları, Ankara, Temmuz (1943), ss. 411-458.

KÖPRÜLÜ, M. F., *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, 4. Baskı, DİB Yayınları, Ankara (1981).
KÖPRÜLÜ O. Fuad, "Tarihi Kaynak Olarak XIV. ve XV. Asırdaki Bazı Türk Menâkıbnameleri" (Yayınlanmamış doktora tezi) İÜ Edebiyat Fakültesi, İstanbul (1951).
KUDÂ'Î, Muhammed b. Selame b. Ca'fer, *Şihâbu'l-Ahbâr*, çev., A. Yardım, Damla Yayınları, İstanbul (1999).
EL-KUŞEYRÎ, Abdulkerim, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye fi İlmi't-Tasavvuf*, 2. Baskı, Dâru'l-Hayr, Beyrut-Dımaşk (1995); çev., *Kuşeyrî Risalesi*, haz., S. Uludağ, 3. Baskı Dergah Yayınları, İstanbul (1991).
EL-MAKDİSÎ, Ebû Şâme, *Terâcimu Ricâli'l-Karneyni's-Sâdis ve's-Sâbi'*, thk., M. Z. el-Kevserî, Dâru'l-Cîl, Beyrut (1974).
MAKRİZÎ, Takiyyüddin Ebi'l-Abbas Ahmed b. Ali, *es-Sülûk li-Ma'rifeti Düvel ve'l-Mülûk*, I-VII, thk., M.A. Atâ, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (1997).
MASSİGNON, Louis, *Doğuş Devrinde İslam Tasavvufu*, çev., M. A. Aynî, haz., O. Türer-C. Gündoğdu, Ataç Yayınları, İstanbul (2006).
MERİ, J.W., *The Cult of Saints among Muslims and Jews in Medieval Syria*, Oxford University Press Inc., New York (2002).
MOLLA CÂMÎ, Abdurrahman, *Nefahâtü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds*, 2.baskı, çev., Lâmiî Çelebi, haz., S. Uludağ-M. Kara, İstanbul (1998).
EL-MUKRÎ, Ahmed b. Muhammed, *Nefhu't-Tayyib Min Ğusni'l-Endelüsi'r-Ratîb*, Beyrut (1968).
MÜSLİM, İbn Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahihu Müslim*, thk., M. F. Abdulbaki, I-IV, Beyrut (1983); Feriku Beyti'l-Efkâri'd-Devletiyye, Riyad (1998); www. http://shamela.ws/.
MÜTERCİM ASIM EFENDİ, *Okyanus, Kâmusu'l-Muhît Tercümesi*, I-III, Dersaadet, İstanbul (1333 h.).
EN-NEBHÂNÎ, Yusuf b. İsmail, *Câmiu Kerâmâti'l-Evliyâ*, I-II, thk. İ. A. İvaz, Beyrut (2003).
OCAK, A. Yaşar, *Babaîler İsyanı*, Dergah Yayınları, İstanbul (1980); Genişletilmiş 2. Baskısı, *Babaîler İsyanı Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterosokisinin Teşekkülü*, Dergah Yayınları, İstanbul (1996).
OCAK, A. Y., *Bektaşi Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, 2. Baskı, Enderun Yayınları, İstanbul (1983).
OCAK, A. Y., *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnameler*, 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara (1992).
OCAK, A. Y., *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK Yayınları, Ankara (1999).
OCAK A. Y., *Sarı Saltık, Popüler İslam'ın Balkanlardaki Destanî Öncüsü*, Türk Tarih Kurumu, Ankara (2002).
ÖZTÜRK, Eyüp, *İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler (Teşvîku'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb İsimli Eseri Bağlamında)*, (Dr. Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (2011).
SARIKAYA, M.Saffet, *Anadolu Aleviliğinin Tarihi Arkaplanı (XI-XIII.yy)*, Ötüken Yayınları, İstanbul (2003).
SAY, Yağmur, *Seyit Battal Gazi, Şücâeddin Veli Üryan Baba*, Alevi Akedemisi Yayınları, Ankara (2003).
ES-SEÂLİBÎ, Ebû Mansur Abdülmeliki *Yetimetü'd-Dehr fi Mehâsini Ehli'l-Asr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, (1973).
ES-SEMİN el-HALEBÎ, *ed-Dürru'l-Masnûn fi Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn*, I-XI, thk., Ahmed el-Hurât, Dımaşk (1987).
SERRÂC, Ebû Nasr, *el-Luma' fi't-Tasavvuf*, Matbaatü's-Saade, Kahire (1960); *Kitâbu'l-Luma' İslâm Tasavvufu*, çev., H. K. Yılmaz, Altınoluk Yayınları, İstanbul (1996).

SULTAN VELED, *Küpten Sızan Sırlar, İntihâname-i Sultan Veled*, haz. Hülya Küçük, Ataç Yayınları, İstanbul (2010).

ES-SUYÛTÎ, Celâluddin b. Ebî Bekr, *Câmiu's-Sağîr fi Ehâdîsi'l-Beşîr ve'n-Nezîr*, I-II, 2. Baskı Dâru Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (2005).

ES-SÜBKÎ, Tâceddin, *Tabakâtü'ş-Şafiiyyeti'l-Kübrâ*, I-X, 2. Baskı, thk., M. M. Tanâhî - A. M. el-Hulv, Daru İhyâi Kütübi'l-Arabiyye, Kahire (1413h.).

ES-SÜLEMÎ, Ebû Abdurrahman, *Tabakâtu's-Sûfiyye*, thk. N. Şeribe, 3. Baskı, Kahire (1986).

TABERÂNÎ, Süleyman b. Ahmed b.Eyüb, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, I-XXV, thk. H. A. Selefi, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut (t.y.).

TABERÂNÎ, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, I-II, Beyrut (ty.).

TAŞKÖPRÜLÜZÂDE, Ahmed b. Mustafa, *eş-Şakâik-un-Nûmâniye fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniye*, inceleme ve notlarla haz., A. S. Furat, İstanbul (1985); *Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri*, I-V, Haz., A. Özcan, Çağrı Yayınları, İstanbul (1989).

ET-TEHÂNEVÎ, M. Ali, *Keşşâfu Istılahâtı'l-Fünûn*, I-II, edit., R. el-Acem, Beyrut (1996).

ET-TİRMİZİ, Ebû İsa Muhammed, *Sünenü't-Tirmizi*, I-V, el-Mektebetu'l-İslamiyye, Kahire (1937).

TOGAN, Z. Velidi, *Tarihte Usul*, İstanbul (1958); 2. Baskı İstanbul (1985).

VASSÂF Hüseyin, *Sefine-i Evliyâ*, I-IV, haz., M. Akkuş-A. Yılmaz, İstanbul (2006).

EL-YAFİ'Î, Ali el-Yemânî, *Mirâtü'l-Cenân ve İbratü'l-Yakzân fi ma'rifeti Havâdisi's-Zamân*, I-IV, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (1980).

YÂKUT EL-HAMEVÎ, Mu'cemu'l-Buldân, I-V, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut (ty.).

YILDIRIM, Ahmet, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara (2000).

YILDIRIM Rıza, *Seyid Ali Sultan (Kızıl Deli) Velayetnamesi*, Ankara (2010).

YÜKSEL, Müfid, "İbnu's-Serrac ed-Dımaşki'ye Göre Sarı Saltık," Uluslararası GAP Bölgesinde Alevi Bektaşi Yerleşmeleri ve Şanlı Urfa Kültür Mozayığında Kısas Sempozyumu, Şanlıurfa 25-27 Mayıs (2006).

EZ-ZEHEBÎ, Şemseddin Muhammed, b. Ahmed *Târihu'l-İslâm ve vefayâti'l-Meşâiri ve'l-Alâm*, I-LIII, thk. Ö. A. et-Tedmûri, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, (1990-2000).

EZ-ZEVZENÎ, *Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seb'i't-Tıvâl*, Mektebetü Dâireti'l-Beyân, Beyrut (ty.).

Metnin Çevirisi

Bu Güzel Kitap

TUFFÂHU'L-ERVÂH VE MİFTÂHU'L-İRBÂH

(Ruhların Meyvesi ve Kazancın Anahtarı)

Teşvîkü'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb'un

(Ruhları ve Kalpleri Gaybları En İyi Bileni Zikre Teşvik)

Bir Bölümüdür

Telif: 715/1315

Müellif

Eş-Şeyhu'l-İmam Müfti'l-Enâm Muktedâ'l-Eyyâm Allâmetü'z-Zaman

Şâfiiyyü'l-Evân Melikü'l-Kudâti'l-Hukkâm İzzetü'l-Mille ve'd-Dîn

Ebi'l- Mefâhir Muhammed b. Akda'l-Kudât

Kemâlüd-Devle ve'd-Dîn Ebi'l-Hasen

b. Ali b. Abdurrahman b. Ömer b.

Abdi'l-Vehhâb b. Muhammed b. Tahir

b. Es-Serrâc el-Kureşî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî

(Allah ömrünü uzatsın celalini kuvvetlendirsin ve ona rahmet etsin)

1b Bismillahirrahmânirrahîm.

Allah'a hamdolsun, seçilmiş kullarına selam olsun. O peygamber, ne güzel tabi olunandır. Ortaya çıktığı dönemde veya ona yakın olan zamanda kendisine bakılıp takip edilirse insanların gidişatını ıslah eden en uygun kişidir. Ondan uzaklaşma veya onun yokluğu ise fesada yol açar.

İmdi, Allah'a muhtaç ve onunla zengin olan Muhammed b. es-Serrâc el-Kureşî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî'yi Allah bağışlasın. Onun anne-babasını, kardeşlerini ve diğer Müslümanları bağışlayıp rahmetiyle ve salih kullarının sevgisiyle kendilerini cennetle ödüllendirsin. Bizi evliya ve mukarrabînle haşr etsin. Bütün yaratılmışların kötülüğüne karşı o bize yetsin.

Bu eser, içinde Allah'ın has kulları, sevgilileri, ehllullah, evliyası, seçilmişler, bilgeler hakkında kıymetli anlatılar, zarif haberler, nadir rivayetler, değerli sözler kaydettiğimiz muhtasar bir kitaptır. Onlar ki, Allah'ın seçtiği, temiz kıldığı, seçkin yaptığı, **2a** nurlandırdığı, yücelttiği, değer verip yakınlaştırdığı, dost edinip ikramda bulunduğu, nuruyla hidayet bulduğumuz ve rehberliğine tabi olduğumuz kimselerdir. Onların bereketiyle Müslümanlar korunur, onların duasıyla müminler kurtuluşa erer. Kim onlara tabi olursa felaha erer, kim onlara biat ederse umduğunu elde eder, kim onlara iyi muamele ederse kazançlı çıkar, kim onların ayıbını örterse kurtuluşa erer. Bu ve benzeri şeyleri anmakla dünya ve ahiret şerefi elde edilir. Biz bu kitapla, Allah adına onları sevmek, Allah'ın izzetiyle kendilerini yüceltmek amacıyla dünya ve ahirette değerli elbiseler içinde itibar görmeyi umuyoruz. Şüphesiz onlar, Allah'ın bütün kulları içinden seçtiği özü, kâinatın zübdesidir. Körlük ve inat bu hakikatı örtmez. Bunun böyle olduğunu ilim kalesi sağlam olan hakkıyla bilir, irfan köşkü latif olan yakîn ile teslim eder.

Bu kitapta Allah'ın dilemesiyle, güzelliğiyle aklı anlayışlı, idraki kavrayışlı yapan beş yüz yirmi beş anlatıyı topladım. Allah'a yemin olsun ki, ondan bereket isteyen kazanır, umduğu bütün hayırları elde eder. Bu kitapta adı geçen yüz elli beş kişi vardır. Bunlardan yüz elli ikisi erkek, üçü kadındır ki onlar mukaddes suyla temizlenmişlerin kardeşleridir ve kendilerini eleştirenlere karşılık vermezler.

Kitabı dört kısım ve sonuç şeklinde oluşturdum.
Birinci kısım: el-Mütekaddimûn/Öncekiler
İkinci kısım: el-Mütevassıtûn/Ortadakiler
Üçüncü kısım: el-Müteahhirûn/Sonrakiler
Dördüncü kısım: Mütekaddimîne dair ilave anlatılar.
Sonuç: **2b** Düşünenler için onların şereflerini açıklama hakkındadır.

Bütün bunlar müminlerin bildikleri şeylere nispet edilerek yapılmıştır. Her bir anlatının isnadı evliyaullahın düşmanlarının buğzunu çekecek özellikte olsa da bu senetleri sadece kitabı kısaltmak maksadıyla kaldırdım. Kitaba *Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh* adını verdim. Allah Teâlâ bu kitabın bereketiyle seven ve dost olan kimseyi mükâfatlandırsın, görkemiyle, buğz sahibi ve tarafgir olanı öfkelendirsin. O Allah, el-Kerîm, el-Cevâd, el-Müte'âl'dir. Şimdi Allah'ın bereketiyle bu kitaba başlama zamanıdır. Allah Teâlâ onu hak inkârcılarından korusun. Allah'ın ihsan ve cömertliği, onun dostlarının bereketi ve onun yüceliği yeter.

Birinci Kısım

MÜTEKADDİMÛN

Bu kısım altmış yedi anlatı içerir.

ADI BİLİNMEYEN BİR ARİF

1. ANLATI

Salih ariflerin birinden nakledildiğine göre bir şeyh suçlanıp hapse atıldı. Öğrencisi de onunla birlikte hapse girdi. Hapiste şeyh, "Bismillahirrahmânirrahîm" dedi ve bağlarından kurtulup namaza kalktı. Öğrencisi, "Marifetin hakikati nedir" diye sordu. Şeyh, "Bu meseleyi, yarın geldiklerinde ve onu çarmıha gerip, ellerini ve ayaklarını kestiklerinde –yani şeyh burada kendisinden bahsediyor– sor" diye cevap verdi. Bunun üzerine öğrenci bayıldı. Ertesi sabah, bir gün önce söylediği şeyleri şeyhe yaptılar. Onun kanından bir damla dökülür dökülmez "Allah, Allah" yazdı. Öğrencisi ona bakınca "Gel, sorunu sor bakalım" dedi. Öğrenci, soruyu sordu ve o şöyle cevap verdi: "Nimette şükrettiğin gibi bela ve mihnette de Allah'a şükretmendir." Sonra iki kez "Allah Allah!" dedi ve bağları koptu, ipi çözüldü, çarmıh havada dağıldı ve şeyh gözden kayboldu. Bundan sonra kimse onu görmedi. Allah ondan ve benzeri seçilmiş 3a ricalden razı olsun.

Onlar, bu varlığın gayesidir. Onların sahip oldukları güzellikler ve ihsanlar ulaşılacak son noktadır. Onların bereketinden nasibdar değilse yeryüzüne yazıklar olsun! Onların makbul duasından mahrum olanın acısı ne büyük! Çünkü onlar ne hakikatte yeri doldurulacak, ne de tarikatta, kâinatta benzerleri olacak kimselerdir. Biz bu konuda sayılamayacak kadar çok söz duyduk. Ricalden kalabalık gruplarla beraber olduk, kitaplar ve mezheplerle meşgul olduk, rağbet edilen nadir şeyleri elde etmeye çalıştık. Bu yorgunluk ve emek, gayret ve çabadan sonra gönüllerin kendisini anarak huzur bulduğu, derin ilim sahibi ve akıllı kişilerin mühim işleri kendisine havale ettiği bu rabbani taife ve üstün ilahi topluluğun dışında kimse bulamadık. Bu görüşü ve benzerini halk arasında inkâr edenler olsa da. İnkârcı kişi, "Bu anlatı ve benzerleri uydurulmuş birer yalandır, bu batıla körü körüne uyan-

ların uydurmasıdır, fakrı ve fukaralığın derecesini yücelten Muattıla[1] mezhebi mensuplarının mugalatasıdır" der. Onlar verdikleri haberlerin gerçekliği olmasa da tartışma anında hasımlarının delillerini çürütürler. Bütün bu rivayet ve benzeri tartışmalardan akıl sahipleri bir fayda elde edemezler. Şayet onu, herhangi bir zorunluluk, benzeri bir olguyu tasdike yönlendirse –bu yöneliş ya onun olayı bizzat görmesinden veya naklin sübutundandır– rezil bahislerle onu iptale çalışır ve çürük delillerle zayıflığına işaret eder. 3b Bütün bunların şeytanların fiillerinden ve yapılan kötülükten, ya da simya, sihir, nefsin tesiri gibi inançlardan, yalan ve inat sahiplerinin düzmeceleri ile kalbi eğri ve fesat dolu olanların dinin kurallarını hiçe saymasından olduğunu söyler.

Bil ki, bütün bunların sebebi düşmanlıktır. Bu, ya Hanîf dine düşmanlık veya kirli tahrifçi nefislerin hasetleridir. Ki onlar, liderlikte yegâne olmayı severler, başında ve sonunda işlerin kendilerine tahsis edilmesini tercih ederler, faziletleriyle kendilerine itibar edilmesini isterler ve böyle sıfatlar ve olgunlukları kendilerinden başkalarına uygun görmezler. Ömrü boyunca herkesin ezbere bildiği sözleri tartışmak veya büyük adamların elinde semere vermiş bilgileri araştırıp durmakla meşgul olduğu hayatında, bulanık benliğine şeref payesi bulamaz. Kuru gürültü yapan böyle bir insandan bahsedilirken söylenebilecek övgü sözleri "Filanca pek araştırır, anlatacak pek çok şeyi vardır. Filancanın ayrıcalığı vardır, faziletlidir, olgundur, şu kadar birikimi vardır" ifadelerinden öteye geçmez. Onun hakkında söylenebilecek en son söz 'tasnif ve teliflere, birtakım faydalı bilgilere sahip olduğu'dur. Günahıyla, sevabıyla o bunları yapabilir mi? Onun niyetini en iyi bilen Allah Sübhânehû ve Teâlâ'dır.

Ricalin hallerine, kahramanların kerametlerine ve Allah'ın kendilerine mükâfat olarak verdiği ihsana, lutfu kemalinden bağışlanmasına gelince, 4a Allah'a hamd olsun, o adamın bu konuda bir nasibi yoktur. Aksine kötü işi nedeniyle, maksada ulaşmada hata eder, doğruyu bulamaz. Şayet onlar hak yolda yürüseler, doğruluğun yolunu izleseler, dervişlere, şeyhlere gidip-gelseler, tıpkı bir öğrencinin zahiri ilimleri üstadından öğrenirken

1 Muattıla: Allah'ın isim ve sıfatlarının kendisine nispetini kabul etmeyerek inkâr eden anlamında, Batıniyye, Cehmiyye, Mutezile gibi farklı fırkalara nispetle kullanılan bir terimdir.

yaptığı gibi yüce batını ilimleri öğrenseydi onlardan Allah'ın başarılı kıldığı kimseler isteğini elde eder, yardım pınarının içkisini tadardı. Çünkü ilimle her uğraşan âlim olmaz. Her velayet talep eden de veli olmaz, o konuda hüküm sahibi olmaz. Ey kardeş! Evliyayı inkâr eden kimseye aldanma. Asfıyayı tenkit edenlere kulak verme. İmkân bulabilirsen onlardan ve görüşlerinden uzak dur, yollarından ayrıl. İslama onlardan daha zararlı kimse yoktur. Her müminin onlardan uzaklaşması gerekir. Tohumu yarana, insanları yaratana yemin olsun ki, biz bunu Allah'ın kendilerine bolca nimet ve ihsanlarını verdiği kimselere anlattık ve anlatırız. Dinin kaynakları, bu haberleri yalanlamak şöyle dursun, başka bir dille ifade ve ima eder, doğruluğuna işaret eder. Sadece Allah'ın kalplerini mühürlediği, basiretlerini bağlayıp gözlerini kör ettiği kişilerden bir grup anlayamaz. Onların basiretleri, onların cehaletlerini artırır, hasetleri ise onların binalarını yıkmaya ve perdelerini yırtmaya kadar götürür. **4b** Onlar söz ve fiil olarak, "Bu şerefli Muhammed ümmeti için bu derece keramet yoktur" diye iddia ettiler. Yemin olsun ki yanıldılar. Allah Teâlâ bu ümmetin bahtını açtı, bereketini artırdı. Bu alçak ve reziller iftira ettiler, yalan söylediler. Fakat Allah'ın kendisine nur vermediği kişi için nur nerede?

ZÜNNÛN EL-MISRÎ

2. ANLATI

Zünnûn el-Mısrî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Bir sene hacca giderken yolumu kaybettim. Ölümün eşiğine geldim. O sırada ağaçlar ve mihrap bana göründü. Kendimi bir ağacın gölgesine attım. Güneş batınca rengi atmış, çelimsiz bir genç geldi, mihraba geçti. Ayağıyla yerdeki bir tümseğe vurdu, tatlı bir su gözü çıktı. O sudan içti, abdest aldı ve mihrapta namaza durdu. Sonra ben de o kaynaktan su içtim, abdest aldım ve onunla birlikte tan ağarıncaya kadar namaz kıldım. Genç sevinçle sıçradı ve var gücüyle bağırdı: "Gece, içindekilerle gitti, yeni gün, aydınlığıyla ufukta gözüktü. Ben sana karşı görevimi yapamadım. Ah! Bedenini senden başkası için yoran, arzusunu senin dışındakine yönelten kimse ziyandadır." Sonra gitmek istedi. Ben ona, "Rağbet ettiğin lezzetleri sana veren, senden yorgunluk ve bıkkınlığı kaldıran adına, bana merhamet et. Ben yabancıyım,

hacca gitmek istiyorum, yolumu kaybettim" dedim. **5a** Genç, "Ey tembel! O, kendisine ulaştırmadan gelenin yolunu keser mi" diyerek şöyle devam etti: "Beni takip et." Hac alanı görününceye kadar ayağımızın altından yerin dürüldüğünü gördüm. Sonra bir gürültü işittim. Bana dedi ki: "İşte senin adamların bunlar." Sonra bir şiir inşad etmeye başladı:

Kim Allah'a takva ile amel ederse
Yalnızlığında da ondan korkarsa
Saf sevgisinden bir kadeh ona ikram eder
Allah dünya lezzetini ona unutturur
Allah halkı ondan uzaklaştırır
Kul Mevla'sıyla yalnız kalır.

NOT: Dilciler dedi ki: *er-reklü*: tekmeleme. Tek ayakla olur. *Merkelün*: Atın üzengisi, binen kişinin iki taraftan ayaklarını koyduğu yerdir. Kazıcının, toprağa girmesi için ayağıyla küreğe vurması bu fiille ifade edilir. *Er-Rabvetü*: Tepe, yerin yüksek olan kısmıdır. *El-azbü*: Tatlı sudur. *Ve kad azebe uzûbeten*: Su tatlılaştı. Bir topluluk tatlı su içmek isteğinde *ista'zebe'l-kavmü mâehüm* denir.

Kelime, *e'zabtüke*: Bu işten seni yasakladım, anlamına gelir. *Azzebtüke* de aynı anlama gelir. *El-Ma'zûb*: Hapsedilmiş anlamı vardır. *İsta'zebe –an* harf-i ceriyle 'bitirdi' anlamına gelir, *el-azîb*, ise şiirde, "coşkulu âşık" demektir.

3. ANLATI

Zünnûn el-Mısrî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Çölde yalın ayak yürüyen bir adam gördüm. Şöyle **5b** diyordu: 'Sevenin gönlü yaralıdır. Ona rahat yoktur.' Ona selam verdim. 'Sana da selam olsun ey Zünnûn' dedi. 'Sen beni önceden tanıyor muydun' diye sordum. 'Hayır' dedi. 'Sendeki bu firaset nereden geliyor' dedim. 'Kalbimi nurlandırıp seni bana tanıtanın bağışından geliyor, ey Zünnûn. Kalbim hasta, bedenim meşgul' dedi veya bunun tersini söyledi. 'Yirmi yıldır çölde geziyorum. Ne bir ev bilirim ne de bir çatı tanırım. Eğer sen anlatabilirsen benim durumumu bana anlat' dedi. 'Kalp hastalandığında, onda üzüntü ve hastalıklar dolaşır. Bu durumda kalbe bir çare yoktur' dedim. Adam güçlü bir çığlık attı. Sonra, 'Ben kim şikâyetçi olmak kim' dedi. Sonra ekledi, 'Bugün seninle arkadaşlık yapın-

caya kadar hiçbir arkadaşım olmadı.' 'Haydi, kalk azıksız olarak yürüyelim' dedim. Çöle daldık üç gün (üç gece) yürüdük. Bana, 'Acıktın mı' dedi. 'Evet' dedim. 'Allah'ın adını vererek iste, seni doyursun' dedi. 'Tohumu yaran, insanı yaratan hakkı için ondan hiçbir şey istemem' dedim. Gülümsedi ve şöyle dedi: 'Şimdi yürü.' Üzerimize güzel yiyecekler ve tatlı içecekler yağdırıldı. Sonunda Mekke'ye sağ salim girdik ve o benden ayrıldı."

Zünnûn bunu her anlattığında ağlar ve onun arkadaşlığından ayrıldığına hayıflanırdı. Allah onlardan ve onlar gibilerden razı olsun. Ve ikisinin bereketiyle bizi faydalandırsın. Âmin.

4. ANLATI

Zünnûn (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: **6a** "Deniz kıyısında yürürken üzerinde yıpranmış yün elbiseler olan bir cariye gördüm. Zayıf, kuru ve cılız bir kadındı. Ne dediğini duymak için ona yaklaştım. Hüzünlü, biçare bir hali vardı. O anda rüzgâr esti, dalgalar coştu, büyük balıklar çıktı. Sonra bir çığlık attı ve yere düştü. Sonra ayıldı ve hıçkıra hıçkıra ağladı. "Ey efendim, senin sayende halvetlerde kalanlar teferrüd makamına erişti. Senin yüceliğinden balıklar coşkun denizde tesbih etti, kudsiyetinin celâliyle kabaran dalgalar çarpıştı. Sen osun ki, gecenin karanlığı, gündüzün aydınlığı, dönen felek, coşan deniz, parlayan ay senin için secde eder. Her şeyin senin katında bir ölçüsü vardır." Şiir:

Ey yalnızlıklarında kullara dost olan
Ey misafirlerini en iyi ağırlayan
Senin sevgini tadan daha fazlasını istemez
Sensin ümit kaynağı, senin dışındakiler anlamsızdır.
"Bizim için daha fazlasını söyle" dedim. "Benden uzaklaş" dedi ve gözünü semaya dikerek şöyle devam etti:
Ben seni iki sevgiyle seviyorum
Biri âşıkların sevgisi, diğeri senin layık olduğun sevgi
6b Âşıkların sevgisi Senden başkasıyla meşgul etmeyen sevgidir
Sana layık olan ise, Seni görmem için senin perdeleri kaldırdığın sevgidir
Ben ona buna hamd etmem, her türlü hamd senin içindir

Sonra derin bir iç çekti, bir de baktım ki dünyadan göçmüş. Ondan gördüklerime şaştım kaldım. O sırada üstlerinde kıldan abiyeler olan kadınlar çıkıp geldiler. Onu alıp uzaklaştılar. Biraz sonra yanıma getirdiler. "Öne geç ve namazını kıldır" dediler. Onlar cemaat oldular ben de namazını kıldırdım. Sonra onu alıp gittiler.

NOT: Dilciler dediler ki:

eş-Şecenü, çoğulu *şücûn*: İhtiyaç, demektir. Şöyle denilir: *Ve'n-nefsü beyne şücûnihâ*: Kişi ihtiyaçlar içindedir. *Eşcân, şecen* kelimesinin çoğuludur. *Eş-Şehkatü ve'ş-şehîk*: Üzüntülü veya kederli nefes almak, iç geçirmektir. *Cebelün şâhik*: Yüksek dağ demektir. *Fülânün zû şâhikın izâ imtedde ğusnuhû, (racülün zû şâhikın izâ'ştedde ğazabuhû)* denildiğinde, birisi çok fazla öfkelendi, 'nefesi derin' burnundan soluyor anlamındadır.[2]

5. ANLATI

Zünnûn (Allah rahmet eylesin) dedi ki: Ben Şam topraklarında giderken karşıma mağaradan bir âbid çıktı. Beni görünce ağaçların arasına saklandı. Sonra şöyle dedi: "Ey efendim, beni senden başkasıyla meşgul edecek şeyden sana sığınırım. Ey tövbeleri kabul eden sevgili! Sadıkların yardımcısı, sevenlerin son umudu! Vah ağlamaktan gözleri kör olana! 7a Dünyada çokça kaldığından dolayı kederli olana!" Sonra şöyle devam etti: "Sadıkların kalbine kendisiyle meşgul olma tadını verenin şanı ne yücedir. Onların yanında Allah'ı anmaktan, ona yalvarırken yalnız kalmaktan daha tatlı bir şey yoktur." Sonra üç kere "Kuddûs, Kuddûs, Kuddûs" diyerek yürüdü. Ona seslendim, "Ey âbid! Beni bekle." Durdu ve şöyle dedi: "Kalbimi bütün ilişkilerden kes ve beni yarattıklarının dışında sadece kendinle meşgul et." Ben ona selam verdim ve kendim için Allah'a dua etmesini istedim. Bana şöyle dedi: "Allah kendi yolunda yükünü hafifletsin, seni kendi rızasına eriştirsin ki seninle onun arasında başka bir engel kalmasın." Sonra da yırtıcıdan kaçar gibi koştu gitti.

6. ANLATI

Zünnûn el-Mısrî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Ben Mağrib Dağları'nda iken, dağın tepesindeki bir âbid gözüme takıldı. Ona selam

2 Bkz., İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c. III, s.2353.

verdim. Kafasını öne eğdi ve başını kaldırıp selamımı aldı. Ona, 'Neden buradasın' diye sordum. Şöyle dedi: 'Çarşıdan kaçırdığım malımı buraya gömmek için yanımda getirmiştim.' 'O nedir' diye sordum. 'Tevhid gerdanlığı, vicdanımın gizli özüdür' dedi. Ona şöyle dedim: 'Keşke insanlara alışabilseydin.' Dedi ki: 'Onlardan kaçtım. Benim dışımda ümitvar olanların yöneldiği kimseye yöneldim ve onu cana yakın buldum.' **7b** Sonra başını göğe kaldırdı ve 'Sen, sen' dedi. Baktığı yere doğru baktım. Gözlerimi tekrar ona çevirdiğimde artık yerinde yoktu."

7. ANLATI

Zünnûn (Allah rahmet eylesin) dedi ki: "Ben Kudüs Dağları'nda iken şöyle diyen birini duydum: 'Hizmet edenlerin bedenlerinden üzüntüler gitti. Taatle, yeme içme kesildi. Her şeyi bilen melikin huzurunda onların bedenleri çokça namaz kılmaya alıştı.' Sesi takip ettim. Baktım toy bir delikanlı. Sararmış, rüzgârın dalı eğdiği gibi eğilmiş. İki parça bezi vücuduna sararak örtünmüş. Benden kaçıp ağaçların arasına gizlendi. 'Ey âlim, yüz çevirmek müminlerin ahlakından değildir. Benimle konuş ve tavsiyede bulun' dedim. Hemen secdeye kapandı ve söze başladı: 'Bu, sana sığınıp marifetinden yardım isteyenin ve muhabbetine ülfet edenin makamıdır. Ey kalplerin ve kalplerdeki senin yüce şanına ait şeylerin İlahı! Beni senden alıkoyanlardan koru.' Sonra kayboldu, onu göremedim."

8. ANLATI

Zünnûn (Allah rahmet eylesin) dedi ki: "Kâbe'nin yanında çokça rükû ve secde eden bir genç gördüm. Ona yaklaştım. 'Sen çok namaz kılıyorsun' dedim. 'Ayrılmak için Rabbimden izin bekliyorum' dedi. 'Azîz ve Gafûr olandan **8a** sadık kuluna, geçmiş ve gelecek günahların bağışlanmış olarak ayrıl' yazılı bir kâğıdın üzerine düştüğünü gördüm."

9. ANLATI

Ebû Muhammed Numan b. Musa el-Cibrî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "İki kişinin dövüştüğü yerde Zünnûn el-Mısrî'yi (Allah rahmet eylesin) gördüm. Dövüşenlerden biri sultanın dostlarındandı. Halktan olan, sultanın dostunun dişini kırdı. Asker, halktan olan bu kişiyi kıskıvrak yakaladı, sultana götürmek istedi. İnsanlar, 'Şeyhe gidin' dedi. Zünnûn dişi

aldı, tükürüğüyle ıslatıp yerine koydu. Adamın ağzını ve dudağını sağa sola hareket ettirdi. Adam ağzını yokladı, aziz ve celil olan Allah'ın kudretiyle dişlerini yerine yerleşmiş buldu."

10. ANLATI

Ebû Cafer el-Aver (Allah rahmet eylesin) dedi ki: "Zünnûn el-Mısrî'nin (Allah rahmet eylesin) yanındaydım. 'Eşyanın evliyaya itaati' sözünü müzakere ettik. Zünnûn dedi ki: 'Bu sedire, evin her tarafını dolaşıp sonra olduğu yere dönmesini söylemem onun da bunu yapması bahsettiğimiz itaattendir.' Sedir dönüp dolaşıp yerine geldi. Orada bir genç vardı, ağlamaya başladı ve o anda öldü (Allah rahmet eylesin)."

11. ANLATI

Ahmed b. Muhammed es-Sülemî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Bir gün, seher vakti Zünnûn'un (Allah rahmet eylesin) yanına girdim. Önünde altın dolu bir leğen gördüm. Etrafında tütsü, amber çevrelenmişti. **8b** 'Sultanlara eşref saatlerinde konuk olanlardansın' dedi ve sonra bana bir dirhem verdi. Bir kısmını Belh'e giderken harcadım."

O, Ebu'l-Feyz Zünnûn el-Mısrî'dir. Adına, el-Feyz ve Yunan denilir. Zünnûn onun lakabıdır. Babası İbrahim Nûnî'dir. Mısır'ın köylerinden İhmîmlidir. Daha sonra şehre (Kahire) yerleşti. O ricalin büyüklerinden, yolun efendilerinden, evliyanın önderlerinden, seçkinlerin reislerindendir. Onun meşhur halleri, nakledilen açık kerametleri, iz bırakan harikuladelikleri, övülen burhanları vardır. İbnü'l-Cellâ dedi ki: "Altı yüz şeyh gördüm. Onlardan dördü gibisiyle hiç karşılaşmadım. Onlardan birisi Zünnûn'dur." Şunlar şeyhin sözlerindendir:

"Salihlerin sohbetiyle hayat güzelleşir. Hayır, salih arkadaşta toplanmıştır. (Hakkı) unuttuğunda sana hatırlatır. (Hak) hatırında olduğunda ise sana destek olur."

"Ahlakta, fiil, emir ve sünnetlerde Allah'ın Habib'ine (sav) tabi olmak Allah için sevenin alametlerindendir."

Mısır'ın cahilleri ona "zındık" diyorlardı. Öldüğünde kuşlar onun cenazesini gölgeleyince Mısırlılar onun kabrine saygı gösterdiler. Yazıklar olsun o cahillere!

Cîze'de vefat etti. Köprüde insanların izdihamından korkulduğu için bir sandalla Fustat'a getirildi. 28 Zilkade 246 (245 de diyen var) Pazartesi günü defnedildi (Allah ruhunu takdis etsin).

Zünnûn üzerinde fazlaca durulduğu için ona öncelik vermemiz gerekti. Her ne kadar telifte özetleme metoduna aykırı olsa da her rivayette onun adını tekrar ettim. Çünkü okur rivayetlerin herhangi birisinden başlayabilir veya ilk rivayeti duymamış biri gelir ve ravinin kim olduğunu bilmeyebilir. Gayrimüslimleri de geçerli bir nedenle öne aldım. Bundan dolayı rivayetin arkasından rivayet edilen kişinin adının zikredilmesi gerekti. Bu böyle bilinsin.

ADI BİLİNMEYEN BİR ARİF

12. ANLATI

Salihlerden biri (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Dağın birinde rengi sararmış, gözleri çökmüş, bedeni titreyen, dişleri takırdayan, yerinde duramayan ve gözyaşları sel gibi akan bir genç gördüm. 'Sen nerelisin' dedim. 'Efendisinden kaçmış bir köleyim' dedi. 'Dönüp özür dilersin' deyince: 'Özür, delil getirmeyi gerektirir. Kusurlu olan nasıl özür dilesin!' dedi. 'Araya şefaat edecek birisini koyarsın' dedim. O, 'Bütün şefaatçiler ondan korkar' dedi. Sonra 'O kim' diye sordum. 'Küçükken beni büyüten, büyüdüğümde isyan ettiğim bir Mevla. Bana bir iş yükleyip hakkımı tam verdi. Benim için kefil olduklarını bana ulaştırdı. Ben ise ahdimi bozdum. O beni gördüğü halde ben ona asi oldum. Onun ihsanlarına karşılık, benim yaptığım iş ne kötü. Vah benim hayâsızlığıma!' diye cevap verdi. 'Bu Mevla nerede' diye sordum.'Nereye dönersen onun yardımcılarıyla karşılaşırsın. Ayağını nereye bassan onun evi orasıdır' dedi. 'Kendine merhamet et. Bu korku seni yakıp kavuracak' deyince, 'Onun korkusuyla yanan ateş belki de onun rızasına daha layık ve daha uygundur' diyerek şu şiiri inşad etmeye başladı:"

Senin korkun bende ne gözyaşı ne de sabır bıraktı,
Şüphesiz ben bu kederle ölmüşüm,
Ben aczimi itiraf ederek gelen mahzun bir kulum,
Onun ateşi ciğerleri ve böğürleri yakar,

Korkudan yeryüzü kuluna dar oldu,
Yarın huzuruna çıkarsa lütfundan bahşet ona.

Dedim ki: 'Ey delikanlı! İş, senin zannettiğinden daha kolaydır.' 'Bu batıla dalmışların fitnesindendir. Farzet ki o bağışladı ve affetti. İhlastan ve safadan üzerimde hiç mi emare olmasın' diye cevap verdi, bir çığlık attı ve ruhu çıktı. Dağdaki bir mağaradan üzerinde eski püskü elbiseler bulunan ihtiyar bir kadın çıkıp şöyle dedi: 'Bu bahtsız şaşkının imdadına kim yetişti?' Dedim ki, 'Ey Allah'ın cariyesi, ben onu ümide davet ettim.' Dedi ki: 'Ben de onu ümide davet ettim. Bana, 'Safâsız recâ şirktir'[3] diye cevap verdi. 'Sen onun nesisin' diye sordum. 'Annesiyim' diye cevap verdi. 'Yanında kalıp oğlunun defninde sana yardım edeyim' dedim. 'Bırak, vefat ettirenin huzurunda kalsın. Belki ona Muîn ismiyle nazar edip merhamet eder.' (Allah ondan razı olsun).

Deriz ki: Bunların haline bak! Bu nasıl tartışmadır? Onları kabul etmemenin ötesinde "Safâsız recâ şirktir" diyen bir adam nasıl bu insanlarla konuşur? **9a**

ADI BİLİNMEYEN BİR ARİF

13. ANLATI

Musar'dan (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) nakledildiğine göre, dağda yaşayan bir âbide her gün iki arpa ekmeği azık olarak getirilirdi. Musar'dan başka birisi de azığı getirenin beyaz bir kuş olduğunu söyler. Râvi şöyle devam eder: Bir gün kuş onun azığını getirdi. Bir dilenci geldi. Ekmeğin birini dilenciye verdi. Sonra bir başka dilenci geldi. Diğer ekmeğinin yarısını da ona verdi. Sonra, "Şu kalan, ne bana yeter ne de verdiğim ekmek ona yeter. Bir kişinin doyması iki kişinin aç kalmasından iyidir" diyerek kalan ekmeği de ona verdi. Açlıktan kıvrılarak geceledi. Uykusunda "İste" denildi. O da mağfiret istedi. "İstediğin sana verildi" denildi. "İnsanların beklediği yağmurun yağmasını istiyorum" dedi. O yıl kıtlık yılıydı. Onun bereketiyle insanlar yağmura kavuştu.

3 Buradaki safâ, "kalp temizliği" anlamındadır.

ADI BİLİNMEYEN BİR ARİF

14. ANLATI

Cafer el-Huldî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Bir sene haccettim. Sufilerden ilim ve marifette parmakla gösterilen adamlardan birisi bana eşlik etti. Bir dağa geldik. Kalabalıktık ve suya ihtiyacımız oldu. Yakınlarda hiç su yoktu. Kendisinden su istedik. Sufi bir su kırbası aldı ve kırbanın ağzını dağa yanaştırdı. Kulağımla suyun sesini duydum. Kırba doldu. Cemaate içirdi. **9b** Gözlerim suyu doldurduğu yerdeydi. Ne sudan bir iz ne de dağda bir yarık gördüm. Bir adam anlatı sahibi Cafer'e bu hali sorunca, 'Bu Allah'ın dostlarına ikramıdır' diye cevap verdi."

SABİT EL-BENÂNÎ

15. ANLATI

Sâbit el-Benânî (ra) şöyle dedi: "Arafat'ta vakfedeydim. İki genç gördüm. Biri diğerine şöyle seslendi: 'Ey sevgili!' Diğeri cevap verdi: 'Buyur, ey seven.' 'Ne dersin, uğruna birbirimizle sevgi ve muhabbet duyduğumuz zat, yarın kıyamet günü bize azap eder mi' dedi. Bunun üzerine kulakların duyduğu gözlerin görmediği bir münadinin şöyle dediğini duyduk: 'O, öyle bir şey yapmaz.'

16. ANLATI

Yusuf b. Atiyye (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Sâbit el-Benânî'nin Humeyd'e, 'Ey Ebû Ubeyde! Peygamberlerin dışında kendi kabrinde namaz kılan birini biliyormusun' diye sorduğunu duydum. Humeyd, 'Hayır' diye cevap verdi. Sâbit, 'Allahım, eğer sen birisine kabrinde namaz kılması için izin vermişsen Sabit'e de izin ver' diye dua etti. Sinan b. Cezz babasından şöyle nakletti: 'Allah'a yemin olsun ki, Sâbit el-Benânî'yi kabrine koydum, yanımda Humeyd et-Tavîl veya başka bir adam vardı. Üzerine tuğlaları kapattığımızda bir tuğla düştü. Kabre baktığımızda onu namaz kılarken gördük.'"

17. ANLATI

10a İbrahim b. es-Sımme el-Mühellebî (Allah ona rahmet eylesin) şöyle dedi: "Kaleye geceleyin gelenler bana şöyle anlattı. Sâbit'in kabrinin başına vardığımızda Kur'an kıraatı duyduk."

Biz diyoruz ki: Bu Ebû Muhammed Sâbit b. Eslem el-Benânî, tabiînin büyüklerindendir. Onun güzel halleri, değerli makamları, menkıbeleri, mücâhedeleri ve büyüklerin kendisiyle ilgili övgü dolu değerlendirmeleri vardır. Kendisinden kerametler zuhur etmiştir. Enes b. Mâlik'ten (ra) rivayet edilmiştir: "Hayrın birçok anahtarı vardır. Sabit de hayrın anahtarlarından biridir." Bekre b. Abdullah'tan (ra) nakledildiğine göre: "Kim ki çağın en âbid kişisine bakmak isterse Sâbit el-Benânî'ye baksın." Cafer b. Süleyman'ın (Allah ona rahmet eylesin) şöyle dediği nakledildi: "Sâbit el-Benânî'nin şöyle dediğini duydum: Cami-i Kebîr'de dibinde Kur'an'ı hatmetmediğim ve ağlamadığım bir sütun bırakmadım." Sâbit, İbn Ömer ve İbn Zübeyr'in de aralarında bulunduğu bir sahabe topluluğundan hadis rivayet etmiştir. Rivayetinin çoğu Enes'tendir. İçlerinde Atâ, Katâde, Eyyüb, Yûnus b. Ubeyd, el-A'meş'in (Allah onlara rahmet eylesin) de bulunduğu bir tabiîn topluluğu Sâbit'ten hadis rivayet etmiştir.

İBRAHİM EDHEM

18. ANLATI

Abdullah **10b** b. el-Ferec el-Âbid (Allah ona rahmet eylesin) şöyle dedi: "İbrahim b. Edhem (Allah ona rahmet eylesin) kendisinin ilk durumuyla ilgili şöyle anlattı: 'Bir gün yola bakan bir odadaydım. Eski elbiseli bir şeyh sıcaktan konağımın gölgesine oturmuştu. Bir hizmetçiye dedim ki: 'Benden ona selam söyleyin ve içeri girmesini isteyin.' Onun duruşu kalbimi büyülemişti. Şeyh içeri girdi ve selam verdi. Onunla neşelendim ve ona yemek ikram ettim. Fakat yemedi. 'Nerelisin' diye sordum. 'Maverâunnehr'denim' dedi. 'Nereye gitmek istiyorsun' diye sordum. 'İnşallah hacca' dedi. O gün Zilhicce ayının birinci veya ikinci günüydü. 'Bu vakitte mi' dedim. 'Allah dilediğini yapar' dedi. 'Sana arkadaşlık edeyim mi' deyince, 'Nasıl istersen' dedi. Akşam olunca, 'Kalk' dedi. Ben yolculuğa hazırlandım. Elimden tuttu. Birlikte Belh'ten çıktık. Yolda yürürken yeryüzü dalga gibi sanki altımızda akıyordu. Kûfe'ye kadar, 'Burası şu şehir, şurası şu şehir' diyordu. Sonra bana şöyle dedi: 'Şu vakitte burada buluşalım.' Yani, akşam olup vakit geldiğinde o çıkıp geldi, elimden tuttu. 'Bismillah' deyip önceki gibi: 'Burası şu şehir şurası şu şehir' diyordu. Ben de daha önceki gibi yere

bakıyordum. Rasûlüllahın (sav) kabrine geldik. Sonra, 'Gecenin şu vaktinde namazgâhta buluşalım' dedi. **11a** Vakit geldiğinde namazgâhta buluştuk. Elimi tuttu, öncekiler gibi yaptı. Geceleyin Mekke'ye geldik. Ayrılmamızı istedi. 'Arkadaşlığımız ne olacak' dedim. 'Ben Şam'a gideceğim' diye cevap verdi. 'Ben ne yapacağım' dedim. 'Hac bittiğinde buluşma yerimiz Zemzem'in yanıdır' dedi. Hac bittiğinde onunla tavaf yaptık. Sonra çıktık, daha öncekiler gibi yaptı. Bir de baktım ki, Beytü'l-Makdis'teyiz. Şehre girince beni selamla uğurlayıp, 'İnşallah ben şurada olacağım' dedi. Sonra ne onu görebildim, ne de adını öğrenebildim. Adeta sürüne sürüne Belh'e kadar yürüyerek döndüm. Benim halimin başlangıcı budur."

Biz diyoruz ki: O, şayet isteseydi, onu aynı anda Mekke ve Kudus'e götürürdü. Fakat bunda sırlar vardır. Mübtedîler için böylesi daha tesirlidir. Böyle bil.

19. ANLATI

İbrahim b. Edhem (Allah rahmet eylesin) bir gün şöyle dedi: "Ey Şam halkı! Niçin benim halime şaşıyorsunuz? Şayet şaşıracaksanız İskenderiyeli şu adama şaşırın. Ben onu İskenderiye dağlarında aradım. Sekiz gün sonra buldum. Korku ve ürperti içinde namaz kılıyordu. Sonra bana doğru döndü, 'Sen kimsin' diye sordu. 'Ben Bedeviyim' diye cevap verdim. 'Bana söyleyecek bir şeyin var mı' diye sordu. Ona beş harf söyleyince düşüp bayıldı. Bir süre sonra ayıldı ve dedi ki: 'Sen buraya gel, ben oraya varayım.' **11b** Sonra ben onu yapmak istedim fakat yapamadım."

20. ANLATI

Muhammed b. Mübarek es-Sûfî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Ben İbrahim b. Edhem'e (Allah rahmet eylesin) Kudüs yolunda yoldaşlık ettim. Kaylule vaktinde bir nar ağacının altına oturduk. Birkaç rekât namaz kıldık. Nar ağacının kökünden şöyle bir ses duydum: 'Ey Ebû İshak! Bizim meyvemizi yemekle bizi şereflendir.' İbrahim başını önüne eğdi. Bu ses üç kere tekrarlandı. Sonra şöyle dedi: 'Ey Muhammed! Bizden bir şey yemesi için şefaatçimiz ol.' 'Ey Ebû İshak! Duymadın mı' dedim. İbrahim b. Edhem kalktı, iki nar kopardı. Birini yedi, diğerini de bana verdi. Nar ekşiydi, ağaç da kısaydı. Ziyaretten dönerken baktık ki aynı ağaç uzun, meyveleri tatlı,

yılda iki kere meyve veren bir ağaç olmuş. Ona Âbidler Narı adını vermişler ve âbidlere gölgelik eder olmuştu."

Biz diyoruz ki: Ey mümin kardeş! Bu halleri düşün. Allah'ın evliyasına tahsis ettiği bu kerametleri tefekkür et. Buna, benzerlerine ve daha büyüklerine yakinen inananlardan ol. Muhammed ümmetinin evliyasına bu tür şeyleri ve benzerlerini çok görme. Halkın cahilleri ya da lider olma sevdası kendilerini bu tür şeyleri inkâr etmeye yönelten, onu çürütüp batıl ve düzenbazlık gibi 12a şeylerden sayıp eleştiri konusu yapan zahir âlimleri gibi olma. Allah onları kahretsin. Kulları ve ülkeleri tez zamanda kendilerinden uzak etsin. Onlar saptılar ve saptırdılar. Ayakları kaydı ve ayak kaydırdılar. Haktan yüz çevirdiler, haktan uzaklaştırdılar. Bu milletin düşmanlarına olabildiğince eleştiri fırsatı verdiler. Yeryüzünde ne onlardan daha çekilmez ne de Allah'ın buğzunu daha fazla hak eden bir kimse vardır. Her muhakkik âlim bunu bilir, her musaddık buna inanır. Sen de bu konuda şüpheye düşme ve onların şerrinden Allah'a sığın.

21. ANLATI

İbrahim b. Edhem (Allah rahmet eylesin) bir grup arkadaşıyla beraber iken kendilerine yırtıcı hayvan saldırdı. Dediler ki: "Ey Ebû İshak! Bize yırtıcı hayvan saldırdı." İbrahim öne çıkıp, "Ey aslan! Bizimle ilgili bir şeyle emr olunmuşsan onu yap, yoksa dön" dedi. Aslan geri döndü. Onlar da yola koyuldular.

22. ANLATI

Musa b. Tarîf (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "İbrahim b. Edhem gemiye bindi. Onlar şiddetli bir fırtınaya yakalandılar. Ölümün eşiğine geldiler. İbrahim başını abasının içine soktu ve uyudu. Onlar, 'Bu sıkıntıya ne diyorsun' deyince: 'Bu bir sıkıntı değil, asıl sıkıntı insanlara muhtaç olmaktır' dedi ve ekledi, 'Ey Allahım! Kudretini gösterdin affını da göster.' Bunun üzerine deniz sanki bardaktaki zeytinyağı gibi sakinleşti."

23. ANLATI

12b Halef b. Temim (Allah rahmet eylesin) dedi ki: "Ben, Ebû Recâ el-Herevî ile mescidinde birlikteydim. Atlı bir adam geldi, atından indi, selam verdi ve ayrıldı. Ebû Recâ onun hakkında şu bilgiyi verdi. Kendisinin

denizde İbrahim b. Edhem'le birlikte olduğunu, fırtına çıkıp ölümün eşiğine geldiklerini, o anda hatiften,'Aranızda İbrahim b. Edhem olduğu halde korkuyor musunuz' diyen yüksek bir ses işittiklerini söyledi."

24. ANLATI

Âbid Abdullah b. Ferec (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: İbrahim b. Edhem'le Şam'da bir bahçede karşılaştım, o uyuyordu. Başucunda, ağzında bir demet nergiz olan bir yılan vardı. Onu koruyordu.

Ebû İshak İbrahim b. Edhem b. Mansûr, Belh'in bir köyündendir. Eşraftan olduğu söylenir. Babası zengindi. Onun sultan çocuklarından olduğu da söylenir ki, kesin olmasa da meşhur olan budur. Bir gün maiyetiyle ava çıktığında "Bu boşuna iştigal niye? diye bir ses duydu.

"Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?"[4] Allah'tan kork ve onunla buluşma gününe hazırlan." "Bunun için mi yaratıldın, yoksa bununla mı emr olundun" veya "Allah'a yemin olsun ki, bunun için yaratılmadın, bununla emr olunmadın" denildiği de söylenir. Sesi her cihetten işitir. Hatta atın eğerinden bile... Rivayetler farklı olsa da anlam aynıdır. Yani o, 13a dünyayı terk etmek ve ahiret işlerine yönelmekle emr olunur. Hayvandan iner, üzerindekileri çıkarır. Babasının çobanından yün bir cübbe alır. Çıkardığı elbiselerini çobana verir. Çöle dalar. Sonra Mekke'ye gider. Süfyân es-Sevrî ve Fudayl b. İyâz ile arkadaşlık yapar. Sonra Şam'a gidip orada ölür. Elinin emeğini yer, bostan bekçiliği vb. şeylerle geçinirdi. Bunlarla 18. Anlatı'da verdiğimiz ilk halini örtüştürmek mümkündür. Böyle biline.

İbrahim, tabiînden Ebû İshak es-Sebî'î, Ebû Hâzim gibi kimselerden rivayet etmiştir. Bazı tebeü't-tabiînden de rivayet etmiştir. Hîre'de ölüp Sûr'a götürüldüğü ve orada defnedildiği söylenir (Allah ona rahmet eylesin). Böyle anlatılmıştır. Onun türbesini deniz kıyısındaki Lazkiye-Markab arasındaki Cebele'nin dışında gördük. Burası el-Melikü'l-Mansur Seyfeddin Kalavûn es-Salihî'nin (Allah onun saltanatını uzatsın) Rebîulevvel 684'te lanetli Frenklerin elinden aldığı, onların artan belasından kurtardığı yerdir. Biz oranın üzerinde kendisine nispet edilen zata yakışan bir heybet ve celalet gördük. Onun naaşı bir vakit, bir sebepten dolayı Sûr'dan buraya

4 23/Müminûn, 115.

nakledilmiş olabilir. Kendisine müntesip bazı evliya da muhtemelen buraya gömülmüştür. **13b** Burası önce kendi adıyla bilinirdi. Sonra bu ad unutuldu, İbrahim'in adıyla bilinir oldu. Belki de o, seyahatlerinde buraya gelip-giderdi. O günlerde velayete erdiği yerde meşhede benzer bir şey yaptı. Zaman geçince oraya "meşhed-i İbrahim" yerine "türbe-i İbrahim" demeye başladılar. Biz de buna uygun olarak orada ibadet ettiği bir mağaranın bulunduğunu rivayet ettik. Frenkler (Allah onlara lanet etsin) ne zaman orayı almaya niyet etseler mağaranın kapısının kapandığını gördüler. Oradan ayrıldıklarında mağaranın kapısı tekrar açılırdı. Bu anlatılanlar hasetçileri kahrından öldüren faziletlerden bazılarıdır. Allah, yeryüzünde evliyasına düşmanlık eden kimseyi bırakmasın!

Biz mağarayı gözümüzle gördük. Orası su çekildiğinde denizden yüksekteydi. Yakınlarında İbrahim'in üzerine oturup elbisesini yamadığı bir taş vardı. O, muhtemelen gizlice Sûr'dan Cebele'ye nakledildi. Daha sonra naaşın taşınması bir velinin dilinden veya rü'yâ-yı sâdıka yoluyla bildirildi. Akıl sahibi hiç kimse bunu imkânsız görmez. Bunun örneklerini ileride anlatacağız.

Bütün bunlardan sonra arifin niyeti hayır ve ihsan bilirlik, güzelleşme ve daha nice maslahatları kendinde toplamak ise bu gibi haberleri tevil ile anlaması gerekir. **14a** Böyle biri eşyaya hoyratça, kabalıkla, merhametsizce, kuru gürültü ve huzursuzlukla yaklaşmaz. İlim, ustalık ve yüksek mertebe kazanma iddiasında bulunarak, ariflere yaraşır tecrübe ve dirayeti olmaksızın kudemânın önüne geçip büyüklere dil uzatmaz. Böyleleri Mısır diyarındaki Hüseyin ve Seyyide Nefîse meşhedlerini de eleştirmiş ancak kimse onları dikkate almamıştır. Nitekim doğru olan da budur. Bu mekânlara dair bilgiler kesin olmasa da güzel bir nispetle bilinmiş halkın oraya olan inancı güçlenmiştir. Orası nezirler adanarak, dualar edilerek, salavatlar okunurak ziyaret edilmiştir. "Ameller niyetlere göredir."[5] Bundaki faydaları fazıllar bilirler cahiller inkâr ederler. Allah'a yemin olsun ki, bu işin kendi haline bırakılması her açıdan doğrudur. Bunun değiştirilmesinde yarar yoktur. Bunu emreden kimseye muhalefet ve onu yaptığı şeyden men etmek gerekir. Bunda şu fesatlar söz konusudur.

5 Buhârî, *es-Sahîh*, Bedü'l-Vahy, 1.

1. İnançları kendilerine gerçekten faydalı olan inanç sahipleri zaafa düşer.

2. Yine bu mübarek mekânların hizmetçilerine yardım etmeyi arzulayanlar azalır. Onları Allah yaratmıştır ve bu mekânlarda Allah'ın yarattıkları yine Allah'ın yarattıklarına müracaat eder. Eğer bereket talep ederken tavassut ve güzel itikat olmasaydı bu zikredilenler gerçekleşmez, **14b** bu mekânlardaki işin ehli olanların zaruri ihtiyaçlarını giderecek yardımı hiçbir güç insanlardan ne kadar zorlasa da alamazdı.

3. Bu yerleri ziyaret etmek suretiyle pek çok insan, kötülüklerden geri durur. Bu mekânların kutsallığından etkilenir ve orada birisinin kendilerine beddua etmesinden korkarlar. Zira böyle bir bedduaya muhatap olan kişinin başına musibet geldiği meşhur olmuştur.

Bu konuda derin fazilet ehlinin bildiği dini ve hikemi etkiler söz konusudur. Allah dalaverecileri, çokça cehalete düşenleri ve işleri tersine çevirenleri kahretsin. Söylediğimizin doğruluğuna delil olabilecek şeylerden biri özetle şudur: Bu mekân, uzun zamandan beri vardır. Sahip oldukları ilim ve imkânlarla ehl-i ilim burayı gördü, ehl-i fazl müşahede etti, ehl-i hakikat hakkıyla tanıdı. Olumsuz bir müdahaleleri olmak şöyle dursun burayı ziyaret ettiler, burada dua ettiler. Hatta inşa hizmeti, vakıf ve daha başka mekânın maslahatına mazhar olan işlerle bu yerin yüceltilmesine katkıda bulundular. Bunu bil ve güven.

Yukarıda bahsedeceğimizi söylediğimiz örneklere gelince bunların kimi onun (İbrahim b. Edhem) öncesinde, kimi de ondan sonra vuku bulmuştur. Öncekilerden biri Sâbit el-Benânî (ra) hakkında rivayet ettiğimiz bir olaydır. Sâbit el-Benânî defnedildikten sonra defnedildiği yer bir sebepten dolayı arandı bulunamadı. Bunun sebebi çokça şu duayı yapmasıdır: "Ey Allahım! Beni kabrimde yalnız başıma bırakma."

Burada kabrinde namaz kıldığıyla ilgili daha önce naklettiğimiz 16. Anlatı ile bunun arasını birleştirmek mümkündür. **15a** Şöyle ki, önceki duasına icabetin bir eseri olarak kabrinde namaz kıldı. Sonra da diğer duasına icabetle kabrinden götürüldü. Böylece o kendisine fevkalade ikramda bulunulup, eleştirenlerine söz söyleme mecali bırakmayacak derecede yüceltilmiştir. Bunu anla.

Ondan sonra vuku bulanlara gelince, bu konuda iki vakıadan bahsedeceğiz.

1. VAKIA: Şeyh Takıyyüddin Muhammed b. Ebi'l-Berekât b. Ebi'l-Fazl b. Kadîseti'l-Balî el-Ensârî, el-Hanbelî el-Kâdirî (Allah onu başarılı kılsın) babasından naklederek bize şöyle haber verdi: Şeyh Osman el-Adevî, Nâsıriyye Devleti zamanında Dımaşk'a bir günlük mesafedeki Meşğarâ yakınlarındaki Deyr-u Nâıs Köyü'ndeyken beni çağırdı. Kendisi hastaydı. 'Beni defnetmeni istiyorum' dedi. Dördüncü gün de öldü. O ölmeden şöyle demişti: 'Sadece yerin yarılıp, (üzerime) taş toprak konulmasından korkuyorum. Ancak Allah'ın keremiyle beni orada bırakmayacağını umuyorum.' Onu gömmek için kabre indiğimde kefen ve pamuktan başka bir şey bulamadım. Bir süre baygın kaldım, sonra korku içinde ayıldım. Bu durum orada hazır bulunan cemaatte büyük bir tesir bıraktı. Ne olduğunu anlayamadılar. Allah'ın adını vererek olanları anlatmamı istediler. Ben de onlara olanı haber verdim. 'Demek ki o tesir bundan dolayı imiş' dediler.

Deriz ki: Haber verenin güvenilirliği bilinmektedir. Kendisinden haber verilenin meziyeti de Şam bölgesinde kesindir. O bu tür keramet ve ikramlara layıktır.

2. VAKIA: 15B Rebîu'l-evvel 715'te Kalatü'l-Müslimîn'de[6] Fulat b. el-Hâc Mahmûd b. Ahmed b. Melek Şah vefat etti. Aslen es-Siyûlîflidir. On dört yaşında, iyilikleriyle meşhur bir genç idi. Yirmi üç gün sonra bir mescitte gömüldüğü ortaya çıktı. Babası ve gassal onun mezarını açtı. Kefene ulaşınca onu taşıdılar fakat hafif buldular. Kefeni katladılar, katlandı, açınca içinde pamuktan başka bir şey bulamadılar. Kefende hiçbir değişiklik olmamıştı. Bu, mezarın olağanüstü rabbani bir emirle nakledilmiş olmasını gerektirir. Kefenin ve pamuğun olduğu gibi kalması bu naklin açıklanmasına en büyük delildir. Yoksa "Ölüyü alıp attılar ve cesedi vahşi hayvanlar yedi" denilirdi. Bu mesele üzerinde ancak cahil, anlayışsız, zihni ve inancı bozuk olanlar durur. Allah bizi onlardan ve benzerlerinden uzak tutsun. Âmin.

6 Müellif, Rumkale'nin Müslümanlar tarafından ele geçirilmesinden sonra adının "Kaletü'l-Müslimîn" olarak değiştirildiğini ifade eder ve bu adı kullanmayı tercih eder. Ancak mahal günümüzde de Rumkale olarak bilinmektedir.

Not: Kal'atü'l-Müslimîn eskiden Rumkale diye bilinirdi. Sultan el-Melikü'l-Eşref Salahaddin Halil b. Sultan el-Melik Mansûr Seyfeddin Kalavûn es-Sâlihî 11 Receb 691 Cumartesi günü **16a** kırk günlük kuşatmadan sonra onu lanetli Ermenilerin elinden kurtarınca bu kaleye "Elbânî" adı verildi. Onun bir sene sonra Şaban 692'de Besni'yi teslim yoluyla (Allah onu mükâfatlandırsın) ilk fetheden olduğu söylenir. O Dımaşk'a heybet ve korku salarak hükmetti. Orası yaklaşık otuz yıl Ermenilerin elinde kalmıştı. Şam bölgesinde Büyük Fırat'ın kıyısında Müslümanlar tarafından kurulmuştur.

Birecik, Kalatü'l-Müslimîn'in az evvelindedir. Bu ikisinin arasında Harzem kıyısına bir günden daha az mesafe vardır. Besni Kalatü'l-Müslimîn'in kuzey batısında olup aralarında bir günlük mesafe vardır. Üçü de Halep garnizonuna bağlıdır. Bunu burada zikretmemizin sebebi ehline faydalı olmak içindir. Ki onların bilgisizlik içinde kalmaları, kendilerine fayda vermez. Böyle bil. İnşallah başarılı olursun.

YAHYA B. MUÂZ ER-RÂZÎ

25. ANLATI

Yahya b. Muâz er-Râzî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Bir seyahatteyken çölde bir yerlerde ansızın önüme şeker kamışından bir kulübe çıktı. Ona yöneldim. Kurtçukların etini yedikleri bir yaşlıyla karşılaştım. 'Allah'tan seni iyileştirmesi için dua etmemi ister misin' dedim. Başını kaldırdı. O âmâ biriydi. 'Yahya b. Muâz er-Râzî, senin Allah katında böyle bir yetkin varsa nara olan düşkünlüğünün senden giderilmesini neden istemedin' dedi. Yahya, 'Nara olan düşkünlüğüm dışındaki arzularımı terk edeceğim konusunda Allah'a sözüm var' dedim. **16b** Bana, 'Ey Yahya! Allah dostlarına karşı gelmekten sakın. Aksi takdirde onların yanında kusurların ortaya çıkar' dedi.

Biz diyoruz ki: Batında temekkün ehli ve sahih hal sahibi olmakla birlikte Yahya b. Muâz'ın hali buysa, zahir ulemasının ve avamın onlara karşı gelmesi talihsizlik, mahrumiyet, bahtsızlık, aklın hezeyanı ve fart-ı cehaletten başka bir şey değildir. Biz de Allah'tan tam bir hidayet istiyoruz.

Ebû Zekeriya Yahya b. Muâz er-Râzî el-Vâiz, ricalin büyüklerinden, tarikatın önderlerindendir. Büyükler arasında özel bir konumu vardır, o marifet tercümanıdır. Sözlerinden bazıları:

"Kaybetmek ölmekten daha kötüdür. Çünkü kaybetmek, haktan ayrılmaktır. Ölüm ise mahlûkattan ayrılmaktır."

"Allah'a gizlice ihanet eden kimsenin örtüsünü Allah herkesin önünde aleniyetle kaldırır."

Belh'e gitti, bir müddet orada kalıp Nisâbur'a döndü. 258'de orada vefat etti (ra).

HÂTEMÜ'L-ASAM

26. ANLATI

Hâtemü'l-Asam'a (Allah ona rahmet eylesin), "Şurada âbide bir kadın var" denildi. Hâtemü'l-Asam onun yanına girdi ve selam verdi. O da selamını aldı. Ağzından mum ışığı gibi bir ışık çıktı. Hâtem, "Ey bacı, sen ne haldesin" dedi. Kadın, "İki yakîn, iki havf, iki şükür halindeyim. İki yakînden biri, benim inanan biri olmam, diğeri, Allah'ın müminlere cenneti vaad etmesidir. **17a** İki korkudan biri, geçmiş günahlarımdan olan korku, diğeri, ahiret akibeti korkusudur. İki şükürden ilki, Allah'ın, ezeli ilminde bana İslamı takdir etmesidir, diğeri, beni yüz dört küfür hendeğinden koruyup Muhammed (sav) ümmetinden kılmasıdır" diye cevap verdi.

Biz diyoruz ki: Hiçbir akıllı, küfür hendekleri konusunda bu mümine kadının söylediklerini çok görmesin. Zira Allah bilir bu sayı daha fazladır. Bu konuda Hz. Pegamberden (sav) şöyle rivayet edilmiştir: "Ümmetimin arasında şirk, karıncanın yavaş yavaş yürüme sesinden daha gizlidir."[7] Bundan dolayı hakkı inkâr çoğaldı. Zahir ehlinin Allah dostlarına eleştirisi ve saldırısı arttı. Onların güzelliklerini yok etme konusundaki hırs, onların Allah katında elde ettikleri şeylere karşı çekememezlik konusundaki ihtilaf da arttı. Allah onların inandığı batıl şeylerden ve onların yardımcılarından bizi korusun.

Biz diyoruz ki: Ebû Abdurrahman Hâtemü'l-Asam'ın babası Anvân'dır. Yusuf olduğu da söylenir. O, el-Müsennâ b. Yahya el-Mehâribî'nin mevlasıdır. Sufilerin önde gelenlerinden, baş muhakkiklerden zahir ve batının yola girenlerin imamlarından, Horasan şeyhlerinin büyüklerindendir. Şakîk el-Belhî'nin arkadaşlarındandır. Şakîk ise İbrahim b. Edhem'in arka-

7 İbn Hanbel, *el-Müsned*, c. XXXII, s. 384, H.nu: 19606.

daşlarındandır. Hâtemü'l-Asam, Ahmed b. Hadraveyh'in üstadıdır. Allah onlara rahmet eylesin.

Bir kadın Hâtem'e bir mesele sordu. Bu esnada kadından bir ses çıktı. **17b** Kadın utandı. Hatem kendisini sağır sanması için kadına, "Sesini yükselt" dedi. Kadın buna sevindi. O günden sonra kendisine "Asam (Sağır)" lakabı verildi. Kendisine: "Ne arzu edersin" diye sorulunca, "Bir günlük sağlık ve afiyet isterim" diye cevap verdi. "Bütün günler afiyet içinde değil mi" denilince, "Benim afiyet günüm, içinde Allah'a isyan etmediğim gündür" dedi (Allah ondan razı olsun).

AHMED B. ABDULLAH İBNÜ'L-CELLÂ

27. ANLATI

Ahmed b. Abdullah ibnü'l-Cellâ (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Zü'l-Huleyfe'de idim. Üzerine su dökülmüş bir genç gördüm. 'Ya Rab! Lebbeyk Allahümme lebbeyk demek istiyorum. Fakat karşılığını alamamaktan korkuyorum' deyip bu sözü çokça tekrarladı. Ben, ihramın gerekli olduğunu, söyledim. 'Korkuyorum' deyip bunu tekrarladı. Ben, 'Hüsnü zan üzere ol ve benimle Lebbeyk de' dedim. Orada Lebbeyk sözünü uzattı ve 'Allahümme' derken ruhu çıktı, yere düşüp öldü (Allah ondan razı olsun).

Deriz ki: Ahmed b. Abdullah ibnü'l-Cellâ, Bağdat asıllıdır. Remle ve Dımaşk'ta ikamet etmiştir. Şam şeyhlerinin büyüklerindendir. Yüksek mertebesi ve kıymetli sözleri vardır. Ebû Türâb (en-Nahşebî), Zünnûn, Ebû Abdullah el-Busrî ve babası el-Cellâ'nın sohbetinde bulunmuştur.

Ana-babasına, "Beni, Azîz ve Celîl olan Allah'a bağışlamanızı istiyorum" dedi. Ana-babası da, "Seni Allah'a bağışladık" dediler. Bir süre ortalıktan kayboldum. Döndüğüm zaman yağmurlu bir gecede kapıyı çaldım. Birisi, "Kim o" dedi. "Oğlunuz Ahmed" dedim. **18a** İçeriden, "Bizim bir oğlumuz vardı, onu Allah'a bağışladık. Biz Arab'ız, hibe ettiğimizi geri almayız" dediler. Ve kapı açılmadı.

Onun derisinin altında ﷻ "Allah için," şeklinde bir damar vardı. Öldüğünde kendisine bakanlar güldüğünü gördüler. Tabib, "Yaşıyor," dedi. Nabzına bakınca, öldüğünü söyledi. Sonra yüzünü açıp, "Ölü müdür, diri midir anlayamadım" dedi (ra).

28. ANLATI

İbn Mahbûb şeyhi Ebu'l-Edyân'dan (Allah ikisine de rahmet eylesin) rivayet ederek şöyle dedi: "Ben vakfedeyken bir genç dışında bu kadar çok korkan birini görmedim. İnsanlar gurup vaktine kadar vakfede dua eder iken o başını öne eğmiş duruyordu. Ona, 'Dua için elini aç' dedim. 'Duada bile bir uzaklık var' dedi. 'Bugün af günüdür' dedim. Elini açar açmaz düşüp öldü (ra)."

29. ANLATI

İbrahim b. Şeyban (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: "Ben şeyhim Ebû Abdullah el-Mağribî ile Tûr Dağı'nda idim. Bizimle birlikte yetmiş kadar adam vardı. Bir gün üzerinde huşû emareleri olan bir genç geldi. Bizimle namaz kılıyordu, ilim hakkında konuşurken o da bizi dinlemek üzere oturuyordu. Bir gün bir ağacın altında oturuyorduk. İlkbahar günleriydi. Şeyh marifet ilimleri üzerine konuşuyordu. Bu gencin nefes nefese kaldığını gördüm. **18b** Önündeki otlar tutuştu. Sonra kayboldu. Bundan sonra onu görmedim. Şeyh dedi ki: 'İşte bu ariftir. Bu da onun niteliğidir.'

Deriz ki: Abdullah ibnü'l-Mübarek (ra) bu konuda şöyle dedi: "Dünya ehli ondaki en güzel şeyi tatmadan dünyadan çıkar." Ona, "Dünyadaki en güzel şey nedir" denilince, "Marifetullahtır" diye cevap verdi.

Ebû Bekir b. Şâzân, İbrahim b. el-Kassâr'ı "Marifet, Allah azze ve celleyi her türlü vehimden uzak tutmaktır" derken duydum, demiştir. İbnü'l-Mübârek'ten bilahare bahsedeceğiz.

İbnü'l-Kassâr, Cüneyd'in (Allah rahmet eylesin) akranlarından olup uzun süre yaşamıştır. Şam'ın şeyhlerinin pek çoğu onun sohbetinde bulunmuştur. Allah onlardan razı olsun.

İbrahim b. Şeybân ise, Ebû İshak el-Kırmîşînî olup Kırmîşîn'e yerleşti ve orada öldü. Kendisi bir şeyh idi. Ebû Abdullah el-Mağribî ve İbrahim el-Havvâs'a yarenlik etmiştir. Ondan gelen bir söz şöyledir: "Kim atalete düşmek ve batıla dalmak isterse, Allah'a isyan eden iradesizlere ve sefillere itaat etsin."

30. ANLATI

Ebû Vehb şöyle dedi: "Abdullah ibnü'l-Mübarek âmâ bir adamla karşılaştı. Âmâ adam, 'Senden, gözlerimi geri vermesi için Allah'a dua etmeni istiyorum' dedi. **19a** Benim gözümün önünde Abdullah ibnü'l-Mübarek Allah'a dua etti, Allah da gözlerini ona iade etti."

Deriz ki: Ebû Abdurrahman ibnü'l-Mübarek, babası Türk olup Benî Hanzale'ye mensup bir tüccarın Mevlasıdır. Annesi Harezmli bir Türktür. O, ilim sahibi, dindar, muttakî, vera ehli büyük bir imamdır. Öyle ki, bir gün bir kitapta "Abdullah'ın söylediğine itimat ederiz" şeklinde bir ifade gördü. Bunun üzerine "Benim sözümü buraya kim yazdı" diye sordu. "Onu yazan eliyle kazıyıp silmeye de çalıştı" denildi. "Ben kim oluyorum ki sözüm yazılsın ve onunla istişhâd yapılsın" dedi.

Abdurrahman b. Mehdî: "Gözüm Süfyân gibi birini görmedi. Ebû Abdurrahman ibnü'l-Mübarek'in önüne de hiçbirisini geçirmem" deyip, şunu ekledi: "Bu ümmetin içinde ondan daha samimi olanı görmedim."

Ölüm haberi Fudayl'a (Allah rahmet eylesin) ulaşınca şöyle dedi: "Yerine onun gibi bir kişi gelmedi."

Atâ b. Müslim de, "Ne İbnü'l-Mübarek gibi birini gördüm, ne de onun gibi biri görülür" demiştir.

Süfyân es-Sevrî kendisine bir mesele sorulduğunda sorana, "Sen nerelisin" dedi. Adam, "Doğuluyum" deyince, "Doğunun en bilgin kişisi sizde değil mi" dedi. Adam "O kim" dedi. Bunun üzerine Süfyân, "Abdullah ibnü'l-Mübarek" cevabını verdi. Adam "Doğunun en bilgini o mu" deyince **19b** o, "Evet, Batının da en bilginidir" dedi.

İbn Uyeyne şöyle der: "Sahabenin ve İbnü'l-Mübarek'in hallerine baktım. Sahabenin Nebi'nin sohbetinde bulunmaları ve onunla birlikte savaşmaları dışında ona bir üstünlüklerinin olmadığını gördüm."

O, aralarında Hişam b. Urve, el-Â'meş, Humeyd et-Tavîl gibilerin bulunduğu tabiînden bir grupla aynı dönemde yaşadı. İbnü'l-Mübarek, es-Sevrî, Şu'be, el-Evzaî ve diğer imamlardan rivayette bulundu. 118 yılında Merv'de doğdu. 119'da doğduğu da söylenir. 18 Ramazan 181 tarihinde bir gazve dönüşü Hît'te Peygamber'le (sav) aynı yaşta vefat etti.

31. ANLATI

Süleyman er-Rûmî'den (Allah rahmet eylesin) rivayet edildiğine göre Halil es-Sayyâd şöyle dedi: "Oğlum Muhammed kayboldu. Buna çok üzüldük. Marûf el-Kerhî'ye geldim ve 'Ey Ebû Mahfûz! Oğlum kayboldu ve annesi ona yas tutuyor' dedim. 'Ne istiyorsun' dedi. Ben de 'Allah'a onu getirmesi için dua etmeni istiyorum' dedim. 'Ey Allahım, gökyüzü de yeryüzü de senindir. O ikisi arasındakiler de senindir. Muhammed'i getir' dedi. Halil dedi ki: 'Şam kapısına geldim. Muhammed orada bekliyordu.' Ona, 'Ey Muhammed neredeydin' deyince, **20a** 'Babacığım şu anda Enbar'daydım' dedi."

32. ANLATI

Muhammed b. Mansur et-Tûsî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Ben Ebû Mahfûz Marûf el-Kerhî'nin yanındaydım. Benim için dua etti. Ertesi gün ona tekrar geldiğimde yüzünde bir iz vardı. Birisi ona şöyle dedi: "Ey Ebû Mahfûz, dün biz seninle beraberdik, bu iz yüzünde yoktu." O, "Seni ilgilendiren şeyi sor" dedi. Adam, "Allah aşkına söyle" deyince, Marûf, "Dün burada namaz kıldım. Sonra Kâbe'yi tavaf etmek istedim. Mekke'ye gittim tavaf ettim. Su içmek için zemzeme eğildim. Ayağım kapıda kaydı ve yüzümde gördüğün şey oldu" diye cevap verdi.

Deriz ki: Bu Marûf b. Firûz el-Kerhî büyük adamlardan, seçkin evliyadan, duası makbul, kabrinde yağmur duası yapılan biridir. Bağdatlılar der ki, "Marûf'un kabri denenmiş bir çare kapısıdır. O, Seriyyü's-Sakatî'nin (Allah hepsinden razı olsun) üstadıdır. Marûf, kendisine, "Bir gün Allah'tan bir şey isteyecek olursan, benim adıma yemin ederek iste" demiştir."

Rivayete göre ana-babası Hıristiyan idi. Kendisini bir mürebbîye teslim ettiler. Mürebbî ona, "Üçün üçüncüsü"nü söyleme telkininde bulunuyordu. O ise, "Hayır, o birdir" diyordu. Bir gün mürebbî ona sert bir tokat attı. Bundan dolayı o kaçtı. Babası, "Belki de istediği dine girmiş olarak döner" diyerek kendisine anlayış gösterdi. **20b** Sonra Ali b. Musa er-Rıza'nın (Allah o ikisinden razı olsun) elinden Müslüman oldu ve evine döndü. Kapıyı çaldı, "Kim o" denilince, "Marûf" diye cevap verdi. "Hangi din üzeresin" dediklerinde "Hanîf dini üzereyim" dedi. Bunun üzerine ana-babası da Müslüman

oldu. O da, Ali b. Musa er-Rıza'nın mevlası oldu. Bu Mevlalık İslam Mevlalığı idi. Bir gün bir sakaya uğradı. Saka "İçene Allah rahmet eylesin" diyordu. Onun yanına geldi, su içti. Kendisine "Sen oruçlu değil misin" diye sorulunca, "Evet, fakat onun duasını umarak orucumu bozdum" dedi.

Marûf el-Kerhî, 200 yılında vefat etti. 201 yılında vefat ettiği de söylenir. Allah ondan ve benzerlerinden razı olsun.

SERİYYÜ'S-SAKATÎ

33. ANLATI

Hikâyede geçtiğine göre, Seriyyü's-Sakatî (Allah rahmet eylesin) dünyayı terk edip uzlete çekilince kız kardeşi onun geçimini yün eğirerek sağlıyordu. Bu iş bir gün aksayınca kız kardeşine sebebini sordu. O da, "Eğirdiğim yünü satın almadılar ve yünün karışık olduğunu söylediler" dedi. Bunun üzerine Seriyyü's-Sakatî kardeşinin getirdiği yemeği yemedi. Daha sonra kız kardeşi onun evine gittiğinde ihtiyar bir kadının onun evini süpürdüğünü ve ona iki çörek getirdiğini görüp üzüldü. Ahmed b. Hanbel'e şikâyetçi oldu. Ahmed bu konuda Serî ile konuştu. Serî ona şöyle dedi: "Ben onun yemeğini yemeyince, Allah Teâlâ dünyayı bana hizmet ettirmek suretiyle geçimimi sağladı."

Deriz ki: İnkâr etmeden buna cevap veren kişiye bak. Şayet, "Bugün böyle bir şey olmaz" denilse, de ki: "Zahir taifesi bu tür şeyleri dönüştürüp hurafe sayarak hile ve yalan gibi rezil tabiatına, 21a aşağılık karakterine ve çirkin aslına uygun şekilde def edip inkâr etmeyi benimsemiştir." Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur.

Ebu'l-Hasan es-Serî b. el-Muğlis es-Sakatî, Cüneyd'in dayısı ve hocasıdır. Marûf el-Kerhî'nin öğrencisidir. Verada ve güzel hallerde çağının tek adamıydı.

O, bir gün çarşıda idi. Marûf el-Kerhî onun yanına bir yetim getirdi ve "Bunu giydir" dedi. Serî onu giydirince Marûf çok sevindi ve "Allah, seni dünyadan nefret ettirsin ve içinde bulunduğun durumdan uzaklaştırsın" diye dua etti. Serî, "Bundan sonra dükkândan ayrıldım. Artık benim için dünyadan daha çirkin bir şey yoktu. Yaşadığım bütün bu haller Marûf'un bereketiyledir" dedi. Cüneyd de, "Serî'den daha âbid birisini görmedim" der.

98 yıl yaşadı. Rivayete göre, ölüm hastalığı hariç yatağa yatmamıştır.

Onun şöyle dediği anlatılır: "Yapıp ettiklerimden dolayı sûretimim bozulmasından korkup 'Allah yüzümü karartmış mı' diye her gün defalarca burnuma bakarım."

Cüneyd şöyle dedi: "Serî'yi Bağdat dışında ölme arzusunu ifade ederken duydum. Kendisine, "Niçin" diye sorulunca, "Kabrimin beni kabul etmemesinden ve rezil olmaktan endişe ediyorum" diye cevap verdi." Yine Cüneyd, onun şöyle dediğini duydum der: "Ey Allahım, bana ne ile azap edersen et, fakat hicab zilletiyle azap etme."

21b O, 257'de vefat etti.

CÜNEYD EL-BAĞDÂDÎ

34. ANLATI

Ebû Amr ez-Zeccâcî (Allah rahmet eylesin) dedi ki: Cüneyd'in yanına gittim. Hac yapmak istiyordum. Bana hakiki bir dirhem verdi. Onu peştemalime bağladım. Girdiğim bütün evlerde dostluk, alaka buldum, paraya hiç ihtiyacım olmadı. Hac yapıp Bağdat'a döndüm. Onun yanına varınca elini uzattı ve "Ver" dedi. Ben de dirhemi geri verdim. "Yolculuğun nasıl geçti" diye sordu. "İyi geçti" dedim.

Deriz ki: Ebu'l-Kâsım b. Muhammed el-Cüneyd aslen Nihâvendlidir. Doğum yeri ve yaşadığı yer Irak'tır. Babası cam ticareti yapardı. Bundan dolayı kendisine camcı denilirdi. Ebû Sevr mezhebinde bir fakihti. Şeyh ve mürşit idi. Dayısı Seriyyü's-Sakatî ve Hâris el-Muhâsibî (Allah ikisinden razı olsun) ile dostluk kurdu. Sufi taifesinin seyyidi ve imamıydı.

Kendisine arif hakkında sorulunca, "Arif, sen sustuğun halde senin sırrından haber verendir" diye cevap verdi. Yine o, "Halka Hz. Peygamberin (sav) sünnetine tabi olmak dışında bütün yollar kapalıdır" demiştir.

Ebu'l-Hüseyin Ali b. İbrahim el-Haddâd şöyle dedi: Ebu'l-Abbas b. Süreyc'in meclisine katıldım. Usul ve fürû konusunda beğendiğim güzel sözler söyledi. **22a** Benim beğendiğimi anlayınca dedi ki: "Bunlar nerden geliyor, biliyor musun?" "Sen, yani kadı söylüyor" dedim. "Bu, Ebu'l-Kâsım Cüneyd ile aynı mecliste bulunmamın bereketiyledir" dedi.

Cüneyd'e, "Bu ilmi kimden aldın" diye soruldu. Evindeki merdiveni işaret ederek, "Otuz yıl bu merdivenin altında, Allah'ın huzurunda oturarak buldum" dedi.

Deriz ki, bu büyük imamın Cüneyd hakkındaki şahitliğine bak. İnsanların zamanımızda ilim ve fazilet sahibi olduklarını iddia edenlere uyanlar gibi değil, bu büyük imam gibi olması gerekir. İlim ve fazilet sahibi olduğunu iddia edenler kötü usulleri ve kötü inançlarından dolayı kendilerini, evliyayı eleştirmek, asfiyaya sövmek, onların tarikatlarını gölgelemek, görüşlerini aşağılamak gibi benzeri kötü davranış ve çirkin kanaatlerle görevli sayarlar. Allah bizi onlardan korusun. Bizimle onlar arasına bir engel koysun. Yeryüzünü onlardan temizlesin. Kulları da onların belasından korusun.

Vefatı, 297 veya 298 tarihindedir (ra).

İBRAHİM EL-HAVVÂS

35. ANLATI

İbrahim el-Havvâs (Allah rahmet eylesin) şöyle anlatır: Yolda giderken bir harabeye girdim. İçeride bir yırtıcı hayvan vardı. Ondan korktum. O anda hatiften bir ses geldi. "Yerinde dur! Şüphesiz etrafındaki yetmiş bin melek seni korumaktadır."

Deriz ki: Ebû İshak İbrahim b. Ahmed el-Havvâs, tasavvuf zümresinin büyüklerindendir, **22b** tarikatın ulularındandır, evliyanın önde gelenlerindendir. Onun tevekkül ve riyazet konusunda büyük nasibi vardır. O, Cüneyd'in ve es-Sevrî'nin akranıdır.

Onun şöyle dediği rivayet edilir: "İlim, rivayetlerin çokluğu değildir. Âlim, ilmi az olsa da, ona tabi olan, onu ameline yansıtan ve sünnetlere uyan kişidir."

el-Ezdî ondan şöyle rivayet eder: "el-Havvâs'ın şöyle dediğini duydum: "Şu beş şey kalbe devadır: Düşünerek Kur'an okumak, karnı boş bulundurmak, geceyi namazla geçirmek, seher vakti yalvarıp yakarmak ve salihlerle oturmak."

el-Havvâs, 291'de Rey'de vefat etti (ra).

EBU'L-HÜSEYİN EN-NÛRİ

36. ANLATI

Ca'fer ed-Debîlî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Nûri suya girdi. Hırsız elbiselerini aldı. Sonra elbiselerini geri getirdi. Eli kurumuştu. Nûri, "Ey Allahım! O benim elbiselerimi geri getirdi, Sen de onun elini geri ver" diye dua etti. Hırsız şifa buldu.

Deriz ki: Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed en-Nûri, Bağdat'da doğmuş ve orada yaşamıştır. Aslen Bagalıdır (Bağavî). Seriyyü's-Sakatî ve İbn Ebi'l-Havârî'ye eşlik etmiştir. Cüneyd'in akranıdır. Evliyanın büyüklerinden, muhakkiklerin önde gidenlerindendir.

Cüneyd şöyle dedi: "Nûri öldüğünden beri hiç kimse sıdkın hakikati hakkında konuşmadı." **23a** Ebû Ahmed el-Meâzilî, "Nûri'den daha âbid birini görmedim" deyince, "Cüneyd de mi" denildi. O, "Cüneyd de" diye cevap verdi.

O, 295'te vefat etti (Allah onlardan razı olsun).

EBÛ MÜSLİM

37. ANLATI

Osman b. Ebî Âtike (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Biz Rum topraklarında gazvelerden birindeydik. Vali bir müfreze gönderdi ve onlara bir buluşma yeri belirledi. Onlar gelemedi. Ebû Müslim mızrağını sütre edinmiş namaz kılarken bir kuş mızrağın ucuna kondu ve "Müfreze ganimet kazandı ve falan vakitte gelecekler" dedi. Ebû Müslim kuşa, "Allah sana merhamet etsin, sen kimsin" diye sorunca kuş, "Müminlerin kalbinden hüznü giderenim" diye cevap verdi. Ebû Müslim valiye kuşun verdiği haberi iletti ve söylediği gibi oldu.

BİŞR B. EL-HÂRİS

38. ANLATI

Bişr b. el-Hâris'ten (Allah rahmet eylesin) nakledildiğine göre, Amr b. Utbe (ra) namaz kılarken başının üzerinde bir bulut, etrafında kuyruğunu sallayan bir yırtıcı hayvan vardı.

Deriz ki: Ebû Nasr Bişr b. el-Hâris el-Mervezî, Bağdat'ta yaşadı ve orada öldü. Evliyanın büyüklerinden ve tarikat önderlerindendir. Tövbesinin sebebi şudur: Üzerinde Allah Teâlâ'nın adının yazılı olduğu, ayaklar altında çiğnenmiş bir kâğıt buldu. Onu pahalı kokularla kokuladı ve bir duvarın yarığına koydu. Rüyasında **23b** kendisine şöyle denildi: "Ey Bişr, sen benim adımı güzel kokuyla kokuladın, ben de senin adını dünyada ve ahirette güzelleştireceğim."

Bilâl el-Havvâs (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Benî İsrâil'in Tih Çölü'ndeydim. Ansızın bir adamın benimle beraber yürümeye başladığını gördüm ve şaşırdım. Onun Hızır olduğu vehmine kapıldım. Şöyle konuştuk: "Hak adına sen kimsin" dedim. "Kardeşin Hızır" dedi. "Sana bir şey soracağım" dedim. "Sor" dedi. "Şafiî hakkında ne dersin" dedim. "O evtaddandır" dedi. "Ahmed b. Hanbel hakkında ne dersin" dedim. "O çok doğru bir adamdır" dedi. "Bişr b. el-Hâris hakkında ne dersin" dedim. "Ondan sonra onun benzeri gelmedi" dedi. "Ben seni hangi sebepten gördüm" dedim. "Rahatlığı terk etmen sebebiyledir" dedi.

Bişr, 227'de vefat etti.

EBÛ TÜRÂB EN-NAHŞEBÎ

39. ANLATI

Muhammed b. Yusuf el-Bennâ (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Ebû Türâb en-Nahşebî keramet sahibiydi. Bir yıl kendisiyle seyahate çıktım. Yanımızda kırk adam vardı. Bir gün yokluğa düştük. Ebû Türâb, yolda bizden ayrıldı. Üç beş muzla döndü. Getirdiği muzlardan biz yedik, fakat yanımızdaki bir genç yemedi. Ebû Türâb kendisine, "Ye" dedi. Genç dedi ki: "İnandığım bu hal, malumatı terk etmektir. Sen bildiğim birisi oldun. Bundan sonra sana eşlik etmeyeceğim." Ebû Türâb, "Sana vaki olan hal ile ol" dedi. İbnü'l-Cellâ dedi ki: **24a** "Ebû Türâb gönül huzuruyla Mekke'ye geldi. "Ey üstad, nerede yemek yedin" diye sordum. "Basra'da, Nebâc'da ve burada yedim" diye cevap verdi."

Deriz ki: Ebû Türâb Asker b. Hasîn en-Nahşebî, bu taifenin önderlerindendir. Evliyanın büyüklerinden olup yüksek mertebesi vardır. Hâtemü'l-Asam ve Ebû Hâtim el-Attar el-Mısrî'nin arkadaşıdır. İbnü'l-Cellâ şöy-

le der: "Altı yüz şeyhle görüştüm. İçlerinden dördü gibisiyle karşılaşmadım. Birincisi Ebû Türâb en-Nahşebî'dir." Şunlar onun sözlerindendir:

"Fakirin azığı bulduğu şeydir. Elbisesi üzerine örttüğü şeydir. Meskeni kaldığı yerdir."

"Kul işinde sadık olursa, yapmadan önce de işin tadını alır. İşinde samimi olursa, işi yaparken tadını alır."

Onun vefatı 245 yılıdır (ra).

CÂBİR ER-RAHBÎ

40. ANLATI

Câbir er-Rahbî şöyle dedi: Rahbe halkının çoğu, kerametleri inkâr ederlerdi. Bir gün bir yırtıcı hayvana binip Rahbe'ye girdim. Dedim ki: "Nerede Allah dostlarını yalanlayanlar?" Bundan sonra benden uzak durdular.

EBÛ CAFER B. BEREKÂT

41. ANLATI

Ebû Cafer b. Berekât (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Bir gün dervişlerle oturuyordum. Bana bir dinar verildi. **24b** Onu dervişlere vermeye niyetlendim. Sonra kendi kendime, "Benim ihtiyacım olabilir" dedim. Azı dişi ağrısına tutuldum. Bir dişi söktüm, diğerinden muzdarip oldum. Onu da söktüm. Gaipten bir ses şöyle dedi: "Dinarı onlara vermezsen ağzında tek bir diş kalmaz."

EBÛ SÜLEYMAN ED-DÂRÂNÎ

42. ANLATI

Ebû Süleyman ed-Dârânî (Allah rahmet eylesin) şöyle anlattı: Âmir b. Abdulkays Şam'a doğru yola çıktı. Yanında deri bir kırba vardı. İçinde isterse namaz için abdest alacak su, isterse içecek süt oluyordu.

NOT: Şekve:[8] Küçük su kabı, kırba demektir.

Deriz ki: Ebû Süleyman Abdurrahman b. Atiyye ed-Dârânî, Dımaşk'a iki saatlik mesafede Batı tarafındaki Dâreyyâ Köyü'ndendir. Bu tai-

8 Şekve kelimesi: Noktalı ش ve ك ve و ve ه şeklinde yazılıp okunur.

fenin büyüklerinden evliyanın önde gelenlerindendir. Onun büyük şöhreti, pek çok kerameti ve kalplerde sevgisi vardır. Şu sözleri ondan naklettiler:

"Gündüzünü güzel ihya eden gece mükâfatını alır. Gecesini güzel ihya eden gündüz mükâfatını alır."

"Şehveti terk konusunda sadık olan kimsenin Allah kalbinden şehveti uzaklaştırır. Allah Teâlâ kendisi için terk edilmiş bir şehvet yüzünden kalbe azap etmez, daha fazla ihsanda bulunur."

"Dünya kalbe yerleşirse ahiret ondan göç eder." **25a**

"Amellerin en faziletlisi, nefsin arzularına karşı koymaktır."

"Her şeyin alameti vardır. Gözden çıkarılmanın alameti ağlamayı terk etmektir."

O, 215'te vefat etti (ra).

43. ANLATI

En-Nadr (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Bir elbise satın aldım. Biraz kısa geldi. Rabbimden onu bir karış uzatmasını istedim. O da uzattı. Daha fazlasını isteseydim, onu da yapardı.

NOT: İbn Fâris *Mücmel*'inde şöyle der: *el-Mağt*, uzatmaktır. *Mağattuhu, imteğata* dersin. *Et-Tamağğut*, atın dörtnala koşması demektir. Günün yükselmesine *inmağata* deriz. Kelime م ve noktalı غ kısmındandır. Yine daha önce م ve noktasız ع babında *el-Mat* şeklinde geçer. Bu da, uzatmak demektir. Örneğin, kılıcı kınından çıkardım, denilir. Böylece bil.

EBÛ BEKİR EŞ-ŞİBLÎ

44. ANLATI

eş-Şiblî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Bir vakit helalden başka bir şey yememeye niyet ettim. Çöllerde dolaşıyordum. Bir incir ağacı gördüm. Yemek için elimi uzattım. Ağaçtan bana bir ses geldi. "Ahdini koru, benden yeme, çünkü ben bir Yahudiye aidim."

Deriz ki: Ebû Bekir Dülef b. Cahder eş-Şiblî, Bağdat'ta doğmuş ve orada yaşamıştır. Aslı Esdeşenelidir. **25b** Cüneyd'in ve çağdaşlarının sohbetlerinde bulundu. Hal, amel, tarikat ve ilim bakımından çağının şeyhidir. Maliki mezhebindendir. Ricalin büyüklerinden, evliyanın önderlerinden,

muhakkiklerin liderlerinden, tarikatın seçkinlerindendir. Bize nakledildiğine göre, uykusuzluğa alışmak için tuzdan sürme çekerdi. Ramazan geldiğinde taatte yoğunlaşır, şöyle derdi: "Bu Allah Teâlâ'nın yücelttiği bir aydır. Benim ise bu ayı hayli hayli tazim etmem gerekir."

247'de doğdu 87 yaşında 334'te vefat etti (ra).

EBÛ ABDULIAH MUHAMMED B. HAFÎF

45. ANLATI

Ebû Abdullah Muhammed b. Hafîf (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Hac yolunda Bağdat'a vardım. Üzerimde sufiliğin gururu vardı. Kırk gün ekmek yemedim. Cüneyd'in yanına da gitmedim. Su içmeden Bağdat'tan çıktım. Abdest bozarken kuyunun başında su içen bir ceylan gördüm. Ben de susuzdum. Yaklaşınca ceylan ürktü. Su dibe çekilmişti. Yürüdüm ve "Ey Allahım! Benim senin katında bu ceylan kadar da mı değerim yoktur" dedim. Arkamdan bir ses duydum: "Biz seni tecrübe ettik, sabretmedin. Geri dön ve suyu al." Döndüm, baktım ki kuyu dolmuştu. **26a** Kırbamı doldurdum. Hem ondan su içiyordum hem de şehre kadar temizliğim için bu suyu kullanıyordum. Su tükenmedi. Kuyudan su çektiğim esnada hatiften şöyle bir ses duymuştum: "Ceylan kırbasız ve ipsiz geldi. Sen ise kırbayla birlikte geldin."

Hacdan döndüğümde camiye girdim. Cüneyd beni görünce, "Şayet bir müddet sabretseydin ayağının altından su çıkacaktı" dedi.

Deriz ki: Ebû Abdullah Muhammed b. Hafîf eş-Şirâzî, Ruveym, el-Cerîrî, İbn Atâ ve diğerlerinin sohbetinde bulundu. Şeyhlerin şeyhi ve zamanının yegânesidir. Şunlar onun sözlerindendir:

"İrade yorgunluğun devam etmesi, rahatın terkidir."

"Mürit için ruhsatları tercih etme ve tevilatı kabul konusunda nefse hoş görülü davranmaktan daha zararlı bir şey yoktur."

"İlk başlarda ben bir rekâtta on bin defa "İhlâs" okurdum. Bazen bir rekâtta Kur'an'ın tümünü okurdum. Bazen de sabahtan ikindiye kadar bin rekât namaz kılardım."

O, 371'de vefat etti (ra).

46. ANLATI

İbrahim el-Herevî, Muhammed b. Mübarek es-Sûrî'den **26b** (Allah ikisine de rahmet etsin) bir başka rivayette Ali b. Bedr er-Remlî, es-Sûrî'den naklederek şöyle dedi: Lübnan dağına çıktım. Bir anda üzerinde yenleri parçalanmış yün elbise olan bir adam gördüm. Üzerinde "Satılmaz ve satın alınmaz." yazılıydı. Adam huşû örtüsüne bürünmüş, kanaat gömleğini giymiş, tevekkül başlığını takmıştı. Beni görünce bir ağacın arkasına gizlendi. Allah adına kendisini çağırdım, meydana çıktı. Dedim ki: "Ey Allah'ın kulları, siz yalnızlığa sabredersiniz, bu çöllere ve ıssızlığa katlanırsınız." Adam güldü ve yenini başına çekerek şu şiiri inşad etti:

Ey kalplerin Sevgilisi! Benim senden başka kimim var
Bugün Sana gelmiş bir günahkâra rahmet et
Sen benim gayemsin, ümidimsin, sevincimsin
Bu kalp senden başkasını sevmeyi reddetti
Cennet nimetlerini talep değildir amacım
Ne var ki ben onları seni görmek için istiyorum

Sonra gözden kayboldu. Burayı bir yıl gözledim, fakat onu bir daha göremedim. Ebû Süleyman ed-Dârânî'nin hizmetçisiyle karşılaştım. Onu sordum. Ağlayarak şöyle dedi: "Onu bir defa daha görmeyi ne çok arzularım!" "O kimdir" diye sordum. "O, Ayyaş el-Mecnûn'dur. Her ay iki defa bu ağacın meyvesinden ve buralardaki otlardan yiyerek altmış yıldan beri ibadet eder (ra)."

Deriz ki: Cebel-i Arc, **27a** Mekke ve Medine arasında yeryüzünün harikalarındandır. Şam'a doğru uzanır, Humus'ta Lübnan'la birleşir, Dımaşk'tan geçer, sonra devam edip Antakya ve Masisa Dağları'yla buluşur. Orada bu dağa el-Lükâm (Amanos) denilir. Sonra Malatya ve Samsat Dağlarıyla birleşir. Harezm Gölü'ne kadar ulaşır. Bu dağlarda "fâik" denilen pek çok geçitler vardır. Bu Lübnan Dağı, mübarek bir dağdır.

Orada her zaman salih adamlar bulunur. Onlar bu dağa sığınırlar, zaman zaman gelir orada ibadet ederler. Onlar gibi olanlar, arkadaşları ve

sevenleri de yanlarına gelirler. Onlar türlü halleri yaşarlar ve kendilerinden olağanüstü işler sudur eder. Halk bu adamların hallerini bilen ve anlayan kişilerden başkasının neredeyse inanmayacağı şeylere şahit olur. Biz onları gören pek çok insan gördük. Şahit oldukları şek ve şüphe edilmeyecek pek çok şeyi bize anlattılar. Onlardan kimileri ot yer, kimileri ağaç kabukları veya ağaç yaprağı yer. Aralarında iftar zamanında kuru ağaçların kendilerine meyve verdiği kimseler vardır. İhtiyaç zamanında içmeleri ve abdest almaları için kendilerine pınar fışkıranlar vardır. Kimisi yırtıcı hayvanlara ve diğer vahşilere biner, **27b** bazısı ağaç ve kamışa biner, onunla istediği yere havadan uçar. Onlardan kırk kadarı, bazı zamanlar bir mekânda toplanır. Allah'ın bu amaca uygun kıldığı bazı kişiler onlarla bir araya gelir. Bazı vakitler kendilerinde sadece onların bereketi hasıl olur. Bazı vakitler onları faydalı işlere yöneltirler. Onları çeşit çeşit hayırla müjdelerler. Bazen onlara kılavuzluk yaparlar ve birlikte otururlar. Böylece Allah'ın kendilerine olan bağışıyla, kendilerinden feyz ve türlü türlü haller hasıl olur. Kimisi yerli halkın kıyafetiyle, kimisi yabancı kıyafetle gözükür. Hatta bazılarının vücut kılları o kadar uzamış ki kıyafete ihtiyacı olmaz. Gören neredeyse onu vahşi gibi çıplak görür. Bunda şüphe yoktur.

Zamanımızdaki bazı âlimler bu işleri inkâra kalkıştılar. Onları batıl kılmaya çalıştılar. Bunu da ancak ümmetin evliyasını eleştirerek yapmaya gayret ettiler. Velayet türlerini kabul etmediler. O kadar ileri gittiler ki, şöyle demeye getirdiler: "Üzerinde hayvan gibi kıl olan bir insan ancak cindir." Ve Allah'ın şu sözünü kaydettiler: "Doğrusu insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazılarına sığınırlardı da, **28a** cinler onların taşkınlıklarını artırırlardı."[9] Müfessirlerin ifadesine göre, "Cahiliyye döneminde bir insan yolculuğu esnasında bir çölde akşamlayıp, 'kavmin sefihlerinin şerrinden bu vadinin efendisine sığınırım' derse cinleri kast etmiş olur." *er-Raheku*: Acele ve cahillik demektir. Ayetteki *fezâdûhüm rahekan*, "Bu sığınış, onların tuğyanını artırdı" demektir. "Bizim efendimiz cinler ve insanlardır" derler. Bu sözü söyleyen, bunu, cinlerden bazılarının beşer suretinde ortaya çıktığı ve olağanüstü işler yaptığı fikrinden hareketle ifade etmiştir. İnsanlar, bunların salih kişiler olduğunu düşünürler. Biz ise, bu ve benzeri sözleri söy-

9 72/Cin, 6.

leyen bu sözlerden vazgeçerse, ondan yüz çevirirse ve ona karşı çıkmazsa, iki dünyada helak olmaktan kurtulacağı kanaatindeyiz. Böyle bir durumdan Allah'a sığınırız.

Şuna inanır ve şunu söyleriz ki: Amil olsun, âlim olsun İslam milletinin düşmanları Muhammed ümmetini eleştirmeye girişseler bu ve benzeri haller **28b** nedeniyle onları kınamaktan ve İslamın dostlarını mahvetmekten utanırlar. Onlar evliyaya uygun işleri yapabilmelerini ve velayet görüntüsü içinde olmalarını, ya yalanla, ya cinin insana benzemesiyle açıklar veya bunların benzeri harice yönelik eleştirilerde ve nahoş yorumlarda bulunurlar. Bu rezil inançlar, çirkin görüşler ve saçma şeylere güvenmekten Allah'a sığınırız. Değersiz nefislerimiz Hanif dinin güzelliklerini gizlemek için seferber olsa da, dindeki en muazzam topluluğun bu eleştirilen evliya taifesi olduğunu bihakkın teslim ederiz. Çünkü onlar tıpkı Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (sav) mucizelerinde yaptığı gibi parlak delillerle, açık kerametlerle ve aşikâr harikuladeliklerle dini gönlümüze yerleştiriyorlar. Böylece dinin kendisiyle ayakta durduğu, onun vasıtasıyla apaçık hakkın dik durduğu, onun varlığıyla sağlam ipin güçlendiği batını veraset kesilmemiş olur. Bunun hakikatini fazilet sahipleri, söz ve davranış olarak şeri ilimler ve akli hikmetlerde derinlik kazananlar bilir. Nefislerini söz sahibi kılıp eşsiz üstünlüklerine adeta iman etmiş değersiz inanç, cahili nefis ve şeytani amaç sahibi **29a** kimseler bilemez. Onların halinden Allah'a sığınırız, ondan ihsan ve keremiyle muamele edip onların kötü veballerini bize yüklememesini isteriz.

SADÛN EL-MECNÛN

47. ANLATI

Atâ es-Sülemî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Bir gün yağmur duasına çıktık. Sadûn el-Mecnûn (ra) ile karşılaştık. "Ya Atâ! Semavi kalplerle mi yoksa dünyevî kalplerle mi duaya çıktınız" diye sordu. "Ben, semavi kalple çıktım" deyince, "Ya Atâ! Eğilip bükülme. Sorgulayan görür" dedi. Ondan utandım. Biz dua ettik yağmur yağmadı. Ona, "Allah'a dua et, bize yağmur versin" dedim. Başını semaya kaldırdı ve "Bismillahirrahmanirrahim, dün gece ikimizin arasında olanın hürmetine bize yağmur ver" diye dua etti. Sözünü tamamlar tamamlamaz yağmura kavuştuk. Sonra ağlayıp geri döndü.

Biz diyoruz ki: Ebû Atâ Saîd'e "Sadûn el-Basrî" lakabı verilir. Kendisinden yağmur duasıyla ilgili rivayetler aktardık. Ona ait birçok haber, rivayet, şiir ve halifelerle arasındaki yazışmalar ve mektuplar olup açıklaması uzun sürer. Ebû Vehb Behlûl b. Amr b. el-Muğire el-Mecnûn el-Kûfî'nin çağdaşıdır. Onun da diğeri gibi güzel nükte ve şiirleri vardır. **29b** el-Feth b. Sâlim'den gelen bir rivayete göre Sadûn gezgin, konuşmaya düşkün bir kişidir. Bir gün onu Fustat'ta Zünnûn el-Mısrî'nin halkasında ayakta gördüm. Aralarında şöyle bir konuşma geçti: "Ey Zünnûn! Kalp esir olduktan sonra ne zaman emir olur?" Zünnûn şöyle cevap verdi: "el-Habîr olan gönlümüzdekine bildiğinde ve gönlümüzde sadece el-Habîr göründüğünde." Sadûn bir çığlık attı ve düşüp bayıldı. Sonra ayıldı ve şöyle dedi: "Şikâyet makamından başkasına şikâyetin hiçbir anlamı yoktur. Sabır olmadığı zaman şikâyet gerekir." Sonra, "Estağfirullah, lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh" dedi. Sonra, "Ey Ebu'l-Feyz! Kuşkusuz ki, kalpler arasında öyle kalpler vardır ki günah işlemeden önce istiğfar eder. Evet, onlar itaatten önce sevap kazanan kalplerdir. İşte bunlar, yakîn ruhunun ışığıyla kalpleri aydınlanmış olan topluluktur" dedi. Sonra şöyle devam etti: "Allah Teâlâ peygamberlerinden birine şöyle vahyetti: "Bütün varlığınla Benim için ol ki, Ben de bütün varlığımla senin için olayım. İtaatkârlara de ki: 'Bana itaat etmiyorsanız da Ben'den kaçmayınız.' " (Allah onların hepsine rahmet eylesin).

Riya ve benzeri kötülüklerden uzak olan bu adamı düşün. Bu ve benzerleri gibi olmak asıl gayedir. Bu konuda onun kapısına gidilir. Buna muhalif olan, çokbilmişlik taslayan ve **30a** dedikoduyu seven kimseler dikkate alınmaz.

MESLEME ES-SURÛCÎ

48. ANLATI

Şeyhu'l-meşâyih Mesleme es-Surûcî'nin (Allah rahmet eylesin) mecnun olduğu günlerde Frenk ve Ermeni kâfirleri Suruç'a yöneldiler. İnsanların kimisini öldürdüler, kimisini esir aldılar, sonra zaviyeye yöneldiler. Haber zaviyedekilere ulaşınca, "Ey efendimiz! Düşman bize geldi" dediler. "Sabrediniz" dedi. Onlar, "Aramızda bir taş atımlık mesafe var" deyinceye kadar sözünü tekrar etti. Sonra şeyh zaviyeden dışarı çıktı, mübarek elle-

riyle onların dönmelerini işaret etti. Atlar, süvarilerini zorla geri götürdü. Ne kadar uğraştılarsa da atları çeviremediler. Bu hengâmede atlar onların çoğunu öldürdü. Aynı şekilde atlardan da ölenler oldu. Düşman kırılıp perişan halde şehrin surlarına kadar çekildi. Sonra edebe uygun olarak zaviyeye yönelip şeyhten af ve bağışlanma dilemek üzere elçi gönderdiler. Şeyh elçiye şöyle dedi: "Kendilerine de ki, 'İnşallah yarın yaptıklarının cevabını alacaklar.' " Ne olduğunu anlayamadılar. Müslüman askerleri ertesi gün erkenden baskın yaptılar. Onlara hak ettikleri cezayı verdiler. Onların kökünü kazıyıp yerin dibine geçirdiler.

49. ANLATI

30b Rivayete göre bir defasında zelil düşman şeyhin oğlu Nime'yi (Allah ikisine de rahmet eylesin) esir aldı. Bir müddet onların yanında esir kaldı. Bayram gecesi annesi ağladı. Şeyh karısına ağlama sebebini sordu. Anne, "Oğlum esir iken halim nasıl olsun!" diye cevap verdi. Şeyh "Ne istiyorsun" deyince, annesi, "Şeyhin yardımını istiyorum" dedi. Şeyh, "Yarın inşallah onu getireceğiz" dedi. Ertesi gün müritlerine, "Tell Hermel'e gidiniz ve onu getiriniz" dedi. Müritleri gittiler ve şeyhin oğlunu bir aslanla beraber buldular. Durumu sorunca oğlan şöyle dedi: "Bu aslan geldi ve esir olduğum evden beni sırtına bindirip buraya getirdi." Onlar dönerken aslan da geldiği yöne koşarak gitti.

NOT: Tell Hermel, Şeyh Mesleme'nin türbesinin doğusunda bir köydür. İkisinin arasındaki mesafe bir saat ya da daha fazladır.

50. ANLATI

Şeyhin zaviyesinden bir adam hacca gitti. Bayram gecesi annesi, "Kalbimden filanı geçirerek çörek ve kek pişirmiştik" dedi. Şeyh Mesleme ona, "Onun nasibini getir, onun adına çıkın içinde saklayayım" dedi. Hacılar gelince, adam çıkını getirdi. Annesi sordu. O ve yanındaki arkadaşları dediler ki: "Bayram gecesi, bu çıkını, içinde çörek ve keklerle bulduk. Sanki fırından yeni çıkmışlardı."

Deriz ki: Bu ve benzeri şeyler **31a** pek çok ricalden anlatılmaktadır. Bize göre hepsi de gerçektir. Her akıllı kişiye göre, salihlerin böyle şeyler yapması çok görülmez.

Bu Şeyh Mesleme b. Nime, "Ebû Nime es-Surûcî" olarak künyelenir. Şeyhu'l-meşâyih, seyyidü'l-evliya, seçkinlerin reisi, muttakilerin önderi, derinlik sahibi, yüksek himmetlidir. Şeyh ilim, ibadet, vera, sağlam din, kerem ve seha sahibidir. Çokça misafir ağırlayan, gariplere ikram eden, fakirleri gözeten, zayıflara acıyan, miskinlere merhamet eden bir zattır. Onun hakkında bize ne söylemek düşer ki!

Nakledildiğine göre, "Kırk yumurtayı kuluçkaya bastım. Şeyh Akîl el-Menbicî dışında hiçbiri bozuk çıkmadı" demiştir. Bu bahsi geçen Şeyh Akîl'in dahi aralarında Şeyh Adiyy b. Müsâfir, Şeyh Musâ ez-Zûlî, Şeyh Raslan ed-Dımaşkî, Şeyh Şebîb el-Bastî'nin de bulunduğu kırk öğrencisi vardır. Şeyh için bu kadarı yeter.

Şeyh 466 yılı Recep ayında öldü (Allah rahmet eylesin). Suruç'a bir buçuk saatlik, doğu tarafında köyüne defnedildi. Onun türbesine yaptığımız ziyaretleri ve hakkındaki anlatıları, tarihi itibarıyla daha sonra cereyan ettiği için Dördüncü Kısım'da anlatacağız. **31b** Mesleme'nin oğlu Şeyh Nime aynı yıl ramazan ayında öldü ve babasının yanına gömüldü. Nime'nin oğlu Şeyh İbrahim babasının ve dedesinin tariki üzere ona halife oldu. İbrahim de oğlu Nime'yi yerine halife bıraktı. Harran'da oturdu. 550 küsur yıllarında öldü. 60 küsur yaşlarındaydı. O da, oğlu İbrahim'i Harran'da yerine halife bıraktı. İbrahim öldüğünde Nime ve Ali adlı iki oğlunu halife bıraktı. İşte bu onların tarihinden bize gelen bilgidir. Derviş Müslim es-Sûfî (Allah rahmet eylesin) Mesleme es-Surûcî'nin ardından yazdığı mersiyede şöyle demiştir:

Sabrım kalmadı, uykum da kaçtı
Göz kapaklarım uykusuzluğunla sürmelendi
Beni endişeye sokan üzüntüm, uzun kederim ve düşüncem değil
Muradım ve eğlence isteğimdir
Salih, muttaki, yiğit ve cömert kardeşimi
Kaybetmem benim üzüntümü alevlendirir
Cömertliğimin kaynağı hayır sahibi Mesleme'nin kaybındandır,
O Seyyidlerin ve kahramanların direğidir
Bu bağırıp çağırma günü değildir diyerek
Salih, tövbekâr gencin ağıtıyla beni hayrette bıraktı

Cömert Mesleme'ye ağıt yapmaya çağırdığında
Sabrımı zayıflattı, kalbimi kanattı
Bu kalp onun şu sözüyle hastalandı
Vay bu cömert insanların başına gelenlere!
Ey Şeyh! Senden sonra belaya ehil olan kim?
Bu inatçıları muhatap alacak kim?
Sen doğru yola ileten köşe taşıydın, dinin direğiydin,
Kim Kur'an dersi verecek, kim gece namaza kalkacak?
Senden sonra kim sapıtanlara yol gösterecek?
Ey karanlığın kandili, ey Hak yolunun rehberi!
Ey yalan söylemeyen doğru kişi!
Dervişleri, salihleri ve âbidleri toplayan kim olacak?
Sen ilimde meclislerin kokususun,
Kalplerin ve bedenlerin şifası,
Sana "âh"lar yükselir. Sen bir sığınaksın.
Memleket halkına faydalı bir timsalsin.
Keşke bilsem, miskinler, yetimler, analar ve çocuklar için kim var?
Ömrüme yemin olsun ki, şu yaşanan olaylar
Geçmişi arzu edip arayarak ağlatır.
Keşke sen ölmeden bir gün seni görseydim,
O benim son azığım olurdu.
Senden sonra kalplere ilim gıdasını,
Vücutlara azığını kim verecek?
Ancak bu cömert Ni'me, vefakârlık ve doğruluk üzere olmaya devam ediyor.
İyi amel işleme hususunda şeyhlere tabidir.
Hasetçilerin istememesine rağmen
Babasının izinden gitti zannımca.
Beklendiği gibi de oldu.
O ikisinden İbrahim'in şahsına, asilerin zehri,
Düşmanların öfkesi isabet etti.
Çünkü zahidin mikrobu bile "hayr" olarak adlandırılır,
Ve o, sallanan taze dallarında olgunlaşır. **32b**

Deriz ki: O ve başkaları bu ve benzeri bin kadar beyitle ağıt yaksa, Şeyh Mesleme için yine de az olurdu. Bizde onunla ilgili çok bilgi var. Tatarların Bağdat'ı almasından kısa bir süre önce Hz. Muhammed'in (sav) hücresi (orada oturanlara selam olsun) yandığında, aynı tarihte Şeyh Mesleme'nin türbesi de yanmıştır. Bu, ikisi arasındaki gizli ve âşikâr tevâfukun azametindendir. Ehl-i irfan bunu bilir, ehl-i hezeyan ise inkâr eder. Sen de böylece bil ve güven; Allah'ın meşîetiyle doğruyu bulursun.

AKÎL EL-MENBİCÎ

51. ANLATI

Akîl el-Menbicî (Allah rahmet eylesin), Şeyh Mesleme'nin cemaatinden bir grupla birlikte yola çıktı. Büyük Fırat'a vardıklarında her biri seccadesini suyun üzerine serdi ve seccadenin üzerinde yürüyerek nehri geçti. Şeyh Akîl, seccadesini suyun üzerine koydu ve seccadesine oturdu. Sonra suya daldı, öbür kıyıdan çıktı. Onun hiçbir tarafı ıslanmamıştı. Bunu Şeyh Mesleme'ye söylediklerinde dedi ki: "Akîl dalgıçlardandır." Bundan dolayı ona "Gavvâs/Dalgıç" denilir.

52. ANLATI

Şeyh Akîl, memleketin Doğu tarafında yer alan köyünde ikamet ediyordu. Taşınmak istedi ve **33a** minareye çıkıp bağırdı. İnsanlar toplanınca onlar bakarken havada uçtu. Onu Menbic'te buldu. Bunun için ona, "Tayyar" da denilir.

Peygamber düşmanlarının varisleri olan bazı evliya düşmanları: "Bu, bir göz bağcılığıdır" diyebilir. Çünkü böyle bir şey onlara göre, ya mutlak anlamda imkânından haberdar olmadıkları için ya da Allah Teâlâ'nın bu ümmete ikramını bilmedikleri için imkânsızdır. İnanacak olsalar bile "Şeytan daha fazlasını yapar" der, sözlerinin cahillikten kaynaklandığını fark etmezler. Zira böyle bir şey şeytandan sadır olduğunda şeytan tabiatına ve sıfatına uygun bir şey yapmış olur. Beşerden sadır olduğunda ise ortada harikulâde bir durum vardır ve bundan dolayı beşerden sadır olan keramettir. Eğer biz, bu sözleri dinlemeye kapıyı açarsak düzen bozulur. Böyle bil.

53. ANLATI

Şeyh Akîl, Menbic'in dışındaki bir dağın eteklerindeydi. Yanında salihlerden bir topluluk vardı. Onlardan biri, "Ey efendim! Sadık kimsenin alameti nedir" diye sordu. Şeyh, "Eğer o şu dağa, hareket et, diye emir verse dağ hareket eder" dedi. Çok geçmeden dağ hareket etti. O kişinin, "Varlıkta tasarrufunun alameti nedir" sorusuna "Şayet kara ve denizlerin yırtıcılarına bir araya gelmelerini emretse onlar toplanırdı" diye cevap verdi. Sözünü tamamlar tamamlamaz **33b** dağdan vahşi hayvanlar inmeye başladı; ta ki her tarafı kapladılar. Avcılar o sırada Fırat kıyısının çeşit çeşit balıklarla dolduğunu haber verdiler. Daha sonra o kişi şöyle sordu: "Mübarek kişinin zamanındakilere karşı alameti nedir?" Şeyh, "Kayaya ayağıyla vursa pınarlar fışkırır" diye cevap verdi, önlerindeki kayadan pınarlar fışkırdı. Sonra kaya eski haline döndü.

Deriz ki: Şeyh Akîl, şeyhlerin seçkinlerinden, bu tarikatın büyüklerindendir. Menkıbesi çoktur. Şam'a hırka-i Ömeriyye ile giren ilk şahıstır. Halep bölgesinde bir şehir olan Menbic'te kırk yıl civarında yaşamış, ileri yaşta bu şehirde vefat etmiştir. Biz 14 Zilhicce 705 tarihinde onun (ks) kabrini ziyaret suretiyle bereketlendik. Beş gün sonra ikinci kez kabrini ziyaret ettik. Orada bir gece kaldık (ra). Onunla ilgili diğer anlatıları inşallah bu kitabın Dördüncü Kısmında nakledeceğiz. Şeyhu'l-meşâyih Mesleme'yi anlatınca onun sohbetinde bulunan bu büyük öğrencisinden de bahsettik. **34a**

Burada teberrüken hırka-i Ömeriyye'nin silsilesini veriyoruz:

Şeyh Akîl
Şeyh Mesleme es-Surûcî el-Havlânî
Şeyh Muhammed el-Kalansevî
Şeyh Ebû Saîd Süfyân el-Harrâz
Şeyh Ali b. Alîm
Şeyh Ağlebek er-Remlî
Şeyh Yûsuf el-Gassânî
Şeyh Ahmed b. Tîbe b. Ebi'l-Havârî
Şeyh Ebû Süleyman ed-Dârânî
Şeyh Ebû Müslim el-Havlânî
Emiru'l-müminîn Ömer ibnü'l-Hattâb

Seyyidü'l-evvelin ve'l-âhirîn Muhammed b. Abdullah b. Abdulmuttalib Rasûl-i Rabbi'l- Âlemîn (sav).

Rasülullah ise şöyle buyurdu: "Rabbim beni terbiye etti, ne güzel terbiye etti."[10].

Bazı cahiller ve batıla dalanlar bu ve benzeri silsilelere itiraz ederler, iltifat etmezler ve onları önemsemezler. Çünkü onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği, gözlerini ve gönüllerini kör ettiği kimselerdir.

NÂSIRUDDÎN NASR EL-CA'BERÎ/ES-SURÛCÎ

54. ANLATI

34b Şeyh Nâsıruddin Nasr (Allah rahmet eylesin) Caber Kalesi'nde nakîb veya benzeri bir makamdaydı. Kale komutanının kendisi veya ailesinin ihtiyaçları için kullandığı gümüşle süslü iki ceylanı vardı. Komutanın ava çıktığı bir gün ceylanlar da kayboldu. Geri döndüğünde şeyhi ceylanları bulmakla yükümlü tutup idamla tehdit etti. Şeyh şehrin surlarına çıktı ve onları çağırdı. İnsanların bakışları arasında büyük bir toz bulutu kalktı. Toz bulutu dağılınca iki ceylan çıkıp geldi. Şeyh onları kale komutanına teslim etti ve içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtuldu. Bundan sonra şeyhin izine rastlanmadı. Bu olay onun iyi halinin başlangıç zamanlarında veya geldiği sırada oldu.

Yirmi yılı aşkın bir süre sonra şeyh, görenin vahşi sandığı ve kendisinden kaçtığı acayip bir surette Suruç'a geldi. Bir müddet bu halde yaşadı. Sonra insanlarla ünsiyet izhar etti ve Suruç'un dışındaki bir zaviyede yıllarca ikamet etti. Orada pek çok harikuladelikleri vuku buldu. Daha önce adı geçen Şeyh Mesleme'yle görüştüğü nakledilse de bize göre bu sabit değildir.

55. ANLATI

Suruç'ta çok sayıdaki rical arasında, dervişleri ve salihleri seven **35a** ekâbirden birinin (Allah onlara rahmet eylesin) -muhtesip veya ona yakın görevde bulunmasıyla ilgili ravi şüpheye düştü- Şeyh Nedî ve Şeyh Nâsıruddin'den hangisine öğrencilik yapacağı konusunda kararsız kaldı. Bir kerametin zuhurunu gerektiren konuşmalar oldu. Bu söz şudur: Şeyh Nâsıruddin muhtesibe, "Şeyh Nedî'ye, geceleyin beni kim alırsa ben onun öğ-

10 Es-Suyûti, *Câmiu's-Sağîr*, c I, s. 14; el-Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ*, c. I, s. 70.

rencisiyim de!" dedi. Gece yarısı olunca Şeyh Nâsıruddin zaviyesinden seslendi. Muhtesib çıktı baktı, şeyhin zaviyesi bir meydan halini almıştı. Bina surun içinde kayboldu. Bahçeler en görkemli hallerindeydi, yol kenarında parlayan mumlar ve kandillerle ortalık gündüz gibi aydınlıktı. Yollar, yürüyene ünsiyet veren insanlarla doluydu. Şeyh ikinci kez onu çağırdı: "Ey filan!" Muhtesib ona doğru yürüdü, ondan söz aldı. Allah'tan başka kimsenin bilmediği bir halde memleketteki evine döndü. Neredeyse aklını kaçırıp, deli olacaktı. Hakkı da vardı. Sabah olunca Şeyh Nedî'ye geldi (Allah rahmet eylesin). O bir şey söylemeden şeyh: "Dün senin başına geleni baştan sona biliyorum" dedi. Sonra ona olup biteni anlattı. "Ey evladım!" dedi, "Senin ona öğrenci olman uygundur." Sonra Şeyh Nâsıruddin'e medh u senalarda bulundu ve onun güzel vasıflarından uzun uzun bahsetti.

Deriz ki: Bu Şeyh Nâsıruddin Nasr **35b** önce Caberlidir, sonra Suruçlu olarak da bilinmiştir. Tarikatın büyüklerinden, evliyanın liderlerinden, salihlerin seçkinlerindendir. Suruçlular onunla ilgili bize birçok hal naklettiler. Bunlardan seçtiğimiz bir kısmını anlattık, bir kısmını ise inşallah eserin Üçüncü Kısmında anlatacağız. Şeyh Nâsıruddin Nasr 580 yılında vefat etti. Onun vefatıyla Şeyh Mesleme'nin vefatı arasında yaklaşık 41 yıl vardır. Türbesi Suruç'un batısında yarım saatlik yoldadır. Türbesinin kalplerde büyük bir heybeti vardır. Bu yerde oturan herkes onun kerametlerini anlatır. Herhangi bir taraftan kabrine yaklaştıklarında insanların içi ürperir. Torunu Birecik'te bir zaviye sahibiydi. Onun hallerini de bu anlatıların Dördüncü Kısmında anlatacağız (Allah ikisine de rahmet etsin). Caber Kalesi'ne gelince, Fırat kıyısında Haznevî toprağındaki güzel bir uc kalesidir. Birecik'e Şam tarafından üç günlük mesafede, Sıffîn vak'asının gerçekleştiği bölgenin karşısında yer alır. Ancak şu anda terk edilmiştir. Biraz bakım yapılsa Allah'ın izniyle eski mamur haline döner. Bu iki şeyhi **36a** Şeyh Mesleme'den sonra anlatmak münasiptir. Böylece biline.

EBÛ BEKİR B. HEVÂRA

56. ANLATI

Şeyh Ebû Muhammed eş-Şenbekî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Bir gün şeyhim Ebû Bekir b. Hevâra'nın (Allah rahmet eylesin) önünde

büyük bir aslan gördüm. Onu muhatap almış gibi yanaklarını toprağa buluyordu. Şeyh de sanki ona cevap veriyordu. Sonra aslan ayrıldı. Şeyhe dedim ki: "Sana nimet veren aşkına aslana ne dedin? O sana ne dedi?" Şeyh şöyle cevap verdi: "Ey Şenbekî! Aslan bana dedi ki: "Üç gündür yemek yemedim. Açlık bana zarar vermeye başladı. Bu gece seher vakti Allah'tan yardım istedim. Bana, 'Senin rızkın Hümâmiye'de bir sığırdır, onu başına gelecek bir kötülük karşılığı avlarsın' denildi. Ben de bundan korktum, ne olduğunu bilemedim." Ben ona, "O sağ tarafındaki bir yaradır. Bir hafta ondan muzdarip olacaksın" dedim. Şeyh sonra devamla: "Ey Şenbekî! Ben levh-i mahfûza baktığımda ona ait bir rızık olduğu belliydi. Hümâmiye'den on bir adam çıkar, onlardan üçü ölür. İkisi ikişer saat arayla, üçüncüsü ise yedi saat sonra ölür. Onlardan biri aslanı yaralar." Şenbekî şöyle dedi: "Hümâmiye'ye koştum, bir de baktım ki aslan beni geçmiş, Hümâmiye halkından bir grup çıkmıştı. Aslan yaralandı. **36b** Aslan sığırı sürüklerken yarasının kanadığını gördüm. O gece adamların yanında kaldım. Adamlardan biri, grup vaktinde, diğeri yatsıdan sonra üçüncüsü de seher vakti öldü. Sonra şeyhin yanına geldim, aslanı onun yanında iyileşmiş olarak gördüm."

NOT: *el-Hümâmiye*: Ümmü Abîde'ye bir günlük yakınlıktaki yol üzerinde bir köydür. Oradakilere selam olsun.

57. ANLATI

Batâih'ten bir kadın Şeyh Ebû Bekir b. Hevâra'ya geldi ve şöyle dedi: "Benim oğlum kıyıda boğuldu, benim ondan başka kimsem yok. Sana Allah adına yalvarıyorum, Allah sana onu getirme gücü verdi. Şayet bunu yapmazsan yarın Allah ve Rasûl'üne seni şikâyet ederim. Derim ki: Ben üzüntü içinde geldim. Bana çare olmaya muktedir olduğu halde bunu yapmadı." Şeyh başını öne eğdi sonra "Nerede boğulduğunu bana göster" dedi. Kadın çocuğun boğulduğu yeri ona gösterdi. Bir de baktılar ki çocuk suyun üzerinde ölü gibi duruyor. Şeyh yüzerek gitti ve onu alıp getirdi, annesine verdi. Sonra, "Ben, onu diri olarak buldum" dedi. Kadın oğluyla birlikte yürüyerek ayrıldı.

58. ANLATI

Şeyh Muhammed eş-Şenbekî şöyle dedi: Şeyhimiz Ebû Bekir b. Hevâra intisabından önce Batâih'de yol kesen bir eşkıya idi. Bir gece bir

kadının kocasına şöyle dediğini duydu: "İbn Hevâra'nın bizi yakalayıp alıkoymaması için burada duralım." İbn Hevâra ağladı ve **37a** "İnsanlar benden korkuyor, ben ise Allah'tan korkmuyorum" deyip tövbe etti. Avanesi de onunla beraber tövbe etti. Sıdk ile Allah'a yöneldi. Allah'a ulaştıracak birisine kendisini teslim etme düşüncesi içine doğdu. Irak'ta meşhur bir şeyh yoktu. Rüyasında Nebi (sav) ve Ebû Bekir'i (ra) gördü ve dedi ki: "Ya Rasûlallah! Bana bir hırka giydir." Nebi (as): "Ben senin peygamberinim.", Ebû Bekir'i işaret ederek, "Bu da şeyhindir." buyurdu. Sonra "Ey Ebû Bekir, emrolunduğun gibi adaşın İbn Hevâra'yı giydir." buyurdu. Hz. Ebû Bekir ona tâc ve hırka giydirdi. Eliyle başını okşadı ve alnını sıvazladı. "Allah seni mübarek kılsın" dedi. Rasûlüllah (sav) şöyle buyurdu: "Ey Ebû Bekir! Irak'ta tarikat ehlinin sünnetleri kaybolduktan sonra seninle tekrar canlanacak. Söndükten sonra Allah dostlarından hakikat erbabının feneri aydınlanacak. Irak'ta meşihat makamı kıyamet gününe kadar sende kalacak. Allah'ın meltemi senin zuhurun için esmiştir. Allah'ın nefesleri senin kaim olman için gönderilmiştir." Sonra Ebû Bekir b. Hevâra uyandı, kendisine giydirilen elbise üzerinde, tâc da başındaydı. Ve ben gittim. Sanki ufuklardan şöyle seslenildi: "İbn Hevâra Allah Teâlâ'ya ulaştı." İnsanlar ona doğru akın akın koştular. Allah Teâlâ'ya yakınlık alametleri üzeride zuhur etti. Rabbinden aldığı haberler yayıldı. Batîha'da olduğu bir gün yanına gitmiştim. Ayaklarının dibinde gözlerini ona dikmiş **37b** yüzlerini yere süren aslanlar vardı.

Biz diyoruz ki: Bu Şeyh Ebû Bekir b. Hevâra, salihlerin büyüklerinden ve tarikatın şeyhlerindendir. Onun yüce makamları, meşhur halleri vardır. Irak'ta risalet şeyhleri ve onların takipçilerinden (Allah onlara rahmet eylesin) sonra meşihatı ilk kuran kimse odur. Kısa bilgiler vermeyi tercih ettiğimiz için onun haberlerinden bu kadarıyla yetindik. Şeyh Hevvâriyyûn diye tanınan Kürt kabilesindendir. İleri yaşta vefat etti. Kabri bilinen bir ziyaretgâhtır. Öldüğünde Batîha'nın dört bir yanından cinlerin ağıtları ve bağrışları duyuldu.

Dervişliğinin başlangıcından bahsetmesi sebebiyle bu üçüncü anlatı daha önce zikredilebilirdi. Ancak onun halini açıkladığı ve hakkındaki sözleri içerdiği için anlatıyı buraya almayı uygun bulduk.

59. ANLATI

Şeyh Ebû Muhammed eş-Şenbekî (Allah rahmet eylesin), bir gün Batîha'da yalnız başına oturuyordu. Yüzden fazla kuş geldi ve etrafına kondu. Sesleri birbirine karışıyordu. Dedi ki: "Ey Rabbim, bunlar benim dikkatimi dağıtıyor." Bir anda hepsi öldü. Dedi ki: "Ben onların ölmesini istemedim." Sonra kuşlar silkinip canlandılar ve kanat çırpıp uçtular.

60. ANLATI

Şeyh Ebû Muhammed ellerinde içki şişesi ve oyun aletleri bulunan bir topluluğa rastladı. **38a** "Ey Allahım, onları bu dünyada iyi yaşattığın gibi ahiretlerini de güzelleştir" diye dua etti. Bir anda içki suya dönüştü. Allah Teâlâ onlara haşyetini ilka etti. Gözyaşları içinde bağırışarak elbiselerini paraladılar ve şişeleri kırıp tövbe-i nasuh ettiler.

61. ANLATI

Şeyh Ebû Muhammed'e müritlerinden bir adam geldi. "Sultan'a haber gönder, bana faydalanacağım bir şey versin" dedi. Ertesi gün tekrar geldi ve "Efendim, sultana haber gönderdin mi" diye sordu. Şeyh "Evet" dedi. Mürit, "Ne dedi" deyince, şeyh: "Ben onu yaşadığı sürece yaratıklarımdan kimseye muhtaç etmem" dedi, şeklinde cevap verdi. Gerçekten de acıktığında Allah onu doyuracak, çıplak kaldığında giydirecek birilerini gönderir, paraya ihtiyaç duyduğunda o istemeden ona ulaştırırdı. Ölünceye kadar bu böyle devam etti (Allah rahmet eylesin).

Deriz ki: Şeyh Ebû Muhammed eş-Şenbekî, başlangıçta yol keserdi. Bir gece o ve avanesi Şeyh Ebû Bekir b. Hevâra'nın köyünden bir kafileyi çevirdi. Bir kısmını öldürdüler ve mallarını paylaştılar. Şeyhin köyünden **38b** seher vakti geçerken Ebû Muhammed avanesine "Siz gidin, şeyh benim kalbimi esir aldı" dedi. Avanesi ona, "Biz de seninle beraberiz" dediler ve beraberlerindeki her şeyi bıraktılar. İbn Hevâra müritlerine şöyle dedi: "Kalkınız duaları kabul olanları karşılayalım." Sonra gelenler şeyhi gördüklerinde dediler ki: "Ey efendimiz, haram lokma halâ karnımızda, kılıçlarımız halâ kanlı." Şeyh, "Onları bırakınız, olduğunuz gibi kabul edildiniz" dedi. Bunun üzerine tövbe ettiler. Şeyh Ebû Bekir üç gün Ebû Muhammed'in iş-

lerini takip etti. Dördüncü gün şöyle dedi: "Haddâdiye'ye git." O da denileni yaptı. Şeyh sonra şöyle dedi: "Ebû Muhammed üç günde Allah'a ulaştı."

Ebû Muhammed'e, "Ne ile ulaştın" denilince: "Birinci gün dünyayı terk ettim. İkinci gün ahireti, üçüncü gün sadece Allah'ı istedim ve onu buldum" diye cevap verdi. Ebû Muhammed öyle yükseldi ki, Irak'ta tarikatı yayma vazifesinde şeyh Hevâra'ye halife oldu. Güzel hallere, yüce makamlara erişti. Büyüklerden pek çok kişi kendisine öğrencilik yaptı. Bu zatların arasında Şeyh Ebu'l-Vefâ Tâcu'l-arifîn'in (Allah onlara rahmet eylesin) dahi bulunduğunu söylersek başka bir şey anlatmamıza gerek kalmaz. Zira fazilet olarak bu yeter.

Zamanımızda kendisine Şeyh Servet el-Kürdî denilen ve 260 yıl yaşayan bir adam vardı. **39a** Vaktinin çoğunu Halep kasabalarından Ravendan'da geçirirdi. Ravendan Kalesi Şam Mardin'i olarak adlandırılır. Gerçekten de çok korunaklıdır. Biz 700 yılındaki Tatar istilası sırasında ailemizle birlikte oraya sığınanlardanız. Kardeşlerim ve arkadaşlarım Şeyh Servet ile görüştü fakat ben kendisini görmedim. Onun yeni dişleri ve saçları çıkmıştı. Hali meşhurdur. Çok sayıda insan onunla ilgili bana haberler verip onun şu sözünü naklettiler: "Şeyh Ebû Muhammed eş-Şenbekî ve öğrencisi Ebu'l-Vefâ Tâcu'l-Arifîn'e altmış sene civarında hizmet ettim." Ona dediler ki, "Gördüğün bir şeyi anlat." Şöyle dedi: "Sofrayı kurup kaldırmak benim görevimdi. Sofrayı boş asar, dolu indirirdim." Dediler ki, "Sofranın ekmeği nasıldı?" "Kürtlerin ekmeği gibiydi" diye cevap verdi. Kendisini tanıyan ve arkadaşlık edenlerin tanıklıklarına istinaden, Şeyh Servet'in doğruluğu hakkında şüpheye düşülmez. O, bunun akabinde ölmüştür.

AZZÂZ B. MÜSTEVDA EL-BATÂİHÎ

62. ANLATI

Şeyh Azzâz b. Müstevda el-Batâihî (Allah rahmet eylesin) Batîha'da bir aslanla karşılaştı. Bu aslan bir gence saldırmış, bacağını ikiye ayırmış, yolkesmiş, insanları yormuştu. Şeyh aslana bağırdı, aslan yıkıldı. **39b** Bakla kadar bir taşla aslana vurdu. Aslan düşüp öldü. Sonra gencin kopan bacağını yerine koydu elini üzerinde gezdirdi, genç ayağa kalkıp yürüyerek ailesine gitti.

63. ANLATI

Halife Muktedî bi-Emrillah kendisiyle bereketlenmek için Şeyh Azzâz'ı Bağdat'a huzuruna davet etti. Şeyh sarayın dehlizlerinden geçerken araya çekilen perdelere baktığı anda perdeler parça parça oldu. Sonra halifeye dedi ki: "Acem sultanı karşı koyamayacağın bir orduyla senin üzerine yürüyecek. Ordun ordusuna, sen sultana mâlik olacaksın." Şeyhin dediği gibi oldu. Sultan esir edildi. Bağdat'ta günlerce tutuklu kaldı. Sonra büyük bir fidye karşılığı serbest bırakıldı.

Deriz ki: Şeyh Azzâz, meşayihin büyüklerinden, ariflerin seçkinlerinden, salihlerin önde gelenlerinden, mukarrabinin liderlerindendir. Sadık delilleri ve harikulade nefesleri vardır. Tam bir temkin ve umumi tasarruf sahibidir. Batâih'deki Revâku'n-nukebâ'da kaldı, uzunca yaşadı ve orada vefat etti (kr).

MANSUR EL-BATÂİHÎ

64. ANLATI

Acem ordusu bir defasında **40a** Bağdat'a yöneldi. Şeyh Mansur Batâihî (Allah rahmet eylesin) müritleriyle hâkim bir tepede oturuyordu. Sağ elini açtı ve dedi ki: "Bu Irak ordusu için." Sol elini açıp, "Bu Acem ordusu için" dedi. Sonra ellerini çırptı, iki ordu çarpıştı. Sonra elinin parmaklarını sertçe yumdu. Acem ordusu Irak ordusuna galip geldi. Sonra sol elini açtı ve Irak ordusu galip geldi, Acem ordusu bozguna uğradı.

65. ANLATI

Şeyh Ebû Muhammed Abdurrahman et-Tafsuncî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Irak'ın üzerine gökyüzünden her tarafı ve her dinden insanları kaplayan bulut parçaları gibi bir belanın indiğini gördüm. Şeyh Mansur belayı defetmek için izin istedi. Kendisine izin verilmesi üzerine, bir değnekle belaya doğru işaret etti ve bela parçalandı. "Allahım onu üzerimize rahmet kıl" diye dua etti. O bela yağmur bulutu oldu, insanlar yağmurdan faydalandı.

Biz diyoruz ki: Şeyh Mansur, efendimiz Şeyh eş-Şerîf Ahmed b. Ebi'l-Hasan er-Rifâî'nin (kr) dayısıdır. Onun sohbetinde yetişmiştir. Karısı

onun vefatı sırasında "(Tarikat halifeliğini) oğluna vasiyet et" dedi. Şeyh, "Hayır, bilakis vasiyetim yeğenim Ahmed'edir" dedi. Kadın aynı isteğini tekrar edince şeyh oğlu ve yeğenine "Bana çimen getirin" dedi. **40b** Oğlu birçok ot getirdi. Efendimiz Sîdî Ahmed bir şey getirmedi. Ona sebebini sorunca, "Bütün otları Allah'ı tesbih ederken buldum" diye cevap verdi. Şeyh karısına, "Benden ısrarla istekte bulundun ama bana "kız kardeşinin oğlu Ahmed" denildi" dedi. Başka bir rivayete göre Şeyh her birine hiç kimsenin görmediği bir yerde kesmeleri için birer kuş verdi. Oğlu ıssız bir yerde kuşu kesti. Kız kardeşinin oğlu ise kesmedi ve şöyle dedi: "Allah'ın olmadığı hiçbir yer yok." Her iki olayın da vukuu muhtemeldir.

Şeyh Mansur, meşayihin seçkinlerinden, tasarruf ehli, makamı yüksek, temkin sahibi, meşhur tasavvuf büyüklerindendir. Özetle onun güzel hallerinden birisi şöyledir: Annesi hamileyken şeyhi ve amcası Şeyh Muhammed eş-Şenbekî'yi (ra) ziyaret ederdi. Onlar akrabaydı. Şeyh, annenin önünde hep ayakta dururdu. Bu durum tekerrür edince şeyhe soruldu. Şöyle cevap verdi: "Karnındaki cenine saygı için ayağa kalkıyorum."

Bazı insanların şöyle diyerek itirazda bulunduğunu biliyoruz: "Çektikleri onca yorgunluk ve sıkıntıya rağmen peygamberlerden dahi böyle haberler nakledilmemişken onun askerlerle ve belalı bulutlarla ilgili tasarrufta bulunması nasıl mümkün olabilir?" **41a** Bu, meselelerdeki usulü kavrayamayan cahillerin sözüdür. Peygamberlerin hali içinde oldukları durumu gerektirir. Şeyhlerin yaptığı bütün işler ise sadece Peygamberin (sav) mucizelerinden kabul edilir. Bunu ehli bilir. Cehli kendisine hâkim olan ise inkâr eder.

EBU'L-VEFÂ TÂCU'L-ÂRİFÎN

66. ANLATI

Abdurrahman et-Tafsuncî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Kendimde olmadığım bir zaman Kalmînyâ'ya gitmemeyi ve oradakilere yani şeyhimiz Tâcu'l-Arifîn'e gitme ihtiyacı hissetmediğimi içimden geçirdim. Sonra "Estağfirullah" deyip şeyhin yanına geldim. Beni görünce, "Sen şöyle şöyle mi diyorsun" diye sordu. "Evet" dedim. "Şimdi hangi vakittir" dedi. "Öğle vaktidir" dedim. Orta parmağını işaret parmağının üzerine koydu. "Şimdi bak hangi vakittir" dedi. Bir de baktım ki zifiri karanlıktır. "Şimdi

bana göre gecedir" dedim. Yüzüğünü çıkardı ve seccadesinin ucunu kaldırdı. O sırada yüzüğünü elinden düşürdü. "Bak nereye gitti" dedi. Bir de baktım ki o derin bir çukurun içinde ateştedir. Onun görünüşü beni korkuttu. Şeyh şöyle dedi: "Yemin olsun ki, şayet babanın oğluna şefkati olmasaydı, onun yerinde sen olurdun."

67. ANLATI

Şeyh Ebu'l-Vefâ ölmeden önce zaviyesinin yakınındaki bir ağacın altına geldi, 41b elini üzerine koydu: "Bas, bas" dedi. Ölünce ağaç kesildi ve ondan bir sanduka ve türbenin kapısı için bir eşik yapıldı. İşte o zaman söylediği şey anlaşıldı.

Deriz ki: Bu şeyh İslamın önderlerindendir. Onun sayısız talebeleri vardır. Irak'taki şeyhler şöyle derlerdi: "Ondan ilim öğrenen müritlerin arasında on yedi sultan vardır." Batâih şeyhleri şöyle derdi: "Ebu'l-Vefâ'nın zatını anıp, Allah'ın adını yücelten kişi nasıl olur da onun heybeti karşısında saygıyla eğilmez, şaşarız!" Bazıları, "Onun gözleri nasıl olur da öne düşmez" dedi. Ki Irak'ta Tâcu'l-Arifîn adını alan ilk kişi odur. Kerametleri bir kitapta toplanmıştır. En-Nercisiyye denilen Kürt kabilesindendir. Irak'ta Kalmînâ denilen köyde yaşadı ve orada 500'lerden sonra seksen yaşlarının üzerinde vefat etti (Allah rahmet eylesin).

Burası birinci kısmın sonudur.

İkinci Kısım
MUTAVASSITÛN

Bu kısım yüz seksen dokuz anlatı içerir.
İkinci Kısmın ilk, eserin altmış sekizinci anlatısı şudur.

ABDULKADİR EL-CÎLÎ

68. ANLATI

Güvenilir bir adam Ebû Sâ'd Abdullah b. Muhammed b. Hibetullah b. Ali b. el-Mutahhar b. Ebî Asrûn et-Temîmî eş-Şâfiî (Allah rahmet eylesin) 580'de Dımaşk'ta senediyle haber verdi: Ben gençliğimde Bağdat'a gittim. İbnü's-Sekkâ Nizamiye'den arkadaşımdı. **42a** O sırada Bağdat'da "Gavs" olduğu söylenen açık ve gizli halleri olan bir zat vardı. Ona gitmeye niyet ettik. Yanımızda o sıralarda genç olan Abdulkadir el-Cîlî de vardı. İbnü's-Sekkâ, "Ona cevap veremeyeceği bir soru sorayım" dedi. Ben, "Ben de ona bir mesele sorayım, bakalım ne diyecek" dedim. Abdulkadir, "Allah korusun, onun huzurunda, bakışının bereketine nazır olacağım" dedi. Bulunduğu yere girdik, ama onu göremedik. Bir süre orada kaldık. Bir de baktık ki, orada oturuyor. İbnü's-Sekkâ'ya öfkeyle baktı ve "Yazıklar olsun sana, böyle mi diyorsun. Mesele şudur, cevabı budur. Ben küfür ateşinin senin içinde yandığını görüyorum" dedi. Sonra bana döndü, "Ey Abdullah! Böyle mi diyorsun? Mesele şudur, cevabı budur. Sen edepsizliğinle boyuna kadar dünyaya batacaksın" dedi. Sonra Abdulkadir'i kendine yaklaştırdı ve ona ikramlarda bulundu. "Allah ve Rasûlünü edebinle hoşnut ettin. Seni Bağdat'ta bir kürsüden insanlara hitap ederken görür gibiyim, 'Ayağım bütün evliyanın boynunun üzerindedir' diyorsun ve zamanının evliyaları sana olan tazimden dolayı başlarını eğmişler" dedi. Sonra gözden kayboldu, bir daha onu görmedik.

Abdulkadir'e gelince, onun kurbiyetinin emareleri ortaya çıktı, herkes Gavs'ın söyledikleri üzerinde ittifak etti, evliya onun faziletini kabul etti.

42b İbnü's-Sekkâ ise engin ilim sahibi oldu, münazaracıları alt etmekle meşhur oldu. Akıcı bir dili ve göz alıcı bir duruşu vardı. Halife, onu

elçi olarak Rum kralına gönderdi. Kral kendisine hayran oldu. Onunla münazara yapmak için Hıristiyan âlimleri topladı. O da onlara galip gelip, onları susturdu. Böylece kralın yanında değeri arttı. Kralın kızını gördü ve ona tutuldu. Babasından, kendisini kızıyla evlendirmesini istedi. Kral, "Hıristiyan ol, evlendireyim" dedi. O da oldu ve kızla evlendi. İbnü's-Sekkâ, Gavs'ın sözünü hatırladı ve bu işin kendi başına onun yüzünden geldiğini anladı.

Bana gelince, Dımaşk'a geldim. Sultan Nureddin eş-Şehîd, beni vakıfların yönetimiyle ödüllendirdi. Dünyaya çok meylettim. Gavs'ın bizimle ilgili sözleri hepimiz hakkında doğru çıktı.

Deriz ki: Ey kardeş! Bak, bu topluluğa karşı edebi bilmenin meyvesi hayırdır. Edepsizliğin meyvesi ise şerdir. Ehli olmadığı halde ilim iddia eden bu cahil zümre, bu ve benzeri şeylerle niçin edeplenmez. Onlardan bir şahsın ne zaman yıldızı parlasa, bu onun haktan ayrılmasının bir sebebi olur. Onu ehl-i sıdkı eleştirmeye sevk eder. Kendinden öncekilerden ibret alıp geri adım atmaz. Kahrolsun o cahiller! Onlar ne kadar cahillerdir, onlar ne de çok sapıtıyorlar. Kahrolasıcalar ne kadar da cahiller; ne kadar inatçı ve gafiller! "Biz Allah'ın kullarıyız ve biz ona döneceğiz"[11]

69. ANLATI

43a Şeyh Sadaka el-Bağdâdî (Allah rahmet eylesin) şeriat yoluna uygun olmayan bir söz söyledi. Bunun üzerine halife onun getirilmesini ve tazir edilmesini emretti. Tazir için başı açılınca öğrencisi, "Vah şeyhim!" diye bağırdı. Ona vurmaya yeltenenin eli felç oldu. Allah vezirin kalbine bir korku düşürdü. Halife durumu araştırdı. Onun hali böyle idi. Şeyh Sadaka oradan ayrıldı ve Şeyh Abdulkadir'in (Allah rahmet eylesin) ribatına girdi. Orada şeyhleri ve diğerlerini, şeyhin kendilerine konuşmak üzere kürsüye çıkmasını beklerken buldu. Şeyh, kürsüye çıkınca sustu. Kur'an okuyan kişiye okumasını da emretmedi. İnsanlarda büyük bir vecd meydana geldi. Şeyh Sadaka kendi kendine, "Bu sükût ile beraber vecd nereden geliyor" diye sordu. Şeyh ona baktı ve "Ey falan! Beytü'l-Makdis'ten bir mürit, bir adımda bana geldi ve önümde tövbe etti. Bugün huzurdakiler onun misafiridir" Şeyh Sadaka kendi kendine şöyle dedi: "Onun söz ettiği kişi kim,

11 2/Bakara, 156.

neden tövbe etti, şeyhe ne ihtiyacı var?" Şeyh Abdülkadir ona dönüp, "Ey falan! Hevaya düştüğü için tövbe ediyor. Allah'ın muhabbetine giden yolu kendisine öğretmeme ihtiyacı var" dedi. Sonra şöyle devam etti: "Ben, kılıcı çekili, yayına kiriş bağlı, okları hazır, mızrağı çevrili, atı eğerli adamım. Ben "Allah'ın, tutuşturulmuş ateşi"yim[12] **43b** Ben halleri gasp eden, sahili olmayan bir denizim. Ben, benden başkası hakkında söz söyleyenim. Ben mahfûzum, dikkate değerim ve talihliyim. Ey çokça oruç tutanlar! Ey çokça namaz kılanlar! Ey dağ halkı! Dağlarınız yerle bir oldu. Ey zaviye sahipleri! Zaviyeleriniz yıkıldı. Allah'ın takdirlerinden bir takdire koşunuz. Ey rical! Ey kahramanlar! Ey abdallar! Ey çocuklar! Bana koşunuz, sahili olmayan denizden alınız. Ey Azîz! Sen semada teksin, ben yeryüzünde tekim. Bana gece gündüz yetmiş kere "Ben seni seçtim"[13] denilir. Yine yetmiş defa "Nezaretim altında yetiştirilensin."[14] denilir. Bana, "Ey Abdulkadir! Konuş seni dinlesinler. Ey Abdulkadir! Sana olan hakkım adına ye. Ey Abdulkadir! Sana olan hakkım adına iç. Ey Abdulkadir! Sana olan hakkım adına konuş. Seni reddedilmekten korudum. Bu sene gelip bana selam vereceksin, şu ayda, şu haftada şu günde olan şeyi şöyle şöyle diye bana haber vereceksin" denilir."

Bunu bize, Şeyh Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman (Habbâz diye tanınan) salih Şeyh Ahmed el-İskâf'tan nakletti. Allah hepsine rahmet eylesin.

70. ANLATI

Şeyh Ali b. Hîtî (Allah rahmet eylesin) kürsünün altında Şeyh Abdulkadir'in **44a** karşısında oturuyordu. Kendisini uyku bastı. Şeyh insanlara susmalarını söyledi. Sadece onların nefes alıp vermeleri duyuluyordu. Sonra kürsüden indi, edepli bir şekilde Şeyh Ali'nin önünde durdu ve gözlerini ona dikti. Uyandığı zaman aralarında şöyle bir konuşma geçti:

"Rüyanda Nebî'yi (sav) gördün mü?"

"Evet, sen de bundan dolayı edepli davrandın."

"Nebî sana neyi tavsiye etti?"

"Sana uymamı tavsiye etti" diye cevap verdi. Şeyh Ali'ye 'edepli

12 104/Hümeze, 6.
13 20/Taha, 13.
14 20/Taha, 39.

davrandın' demesinin manası sorulunca, "O, Nebi'yi yakaza halinde gördü" dedi. O gün bu olayın tesiriyle yedi kişi öldü. Bazısı olduğu yerde, bazısı bayıldığı yerden taşındıktan sonra aynı gün öldü (Allah onlara rahmet eylesin).

71. ANLATI

Şeyh Ebu'l-Muzaffer el-Hasan b. Temîm b. Ahmed el-Bağdâdî et-Tâcir, 521 yılında Şeyh Hammâd ed-Debbâs'a (Allah ikisine de rahmet eylesin) geldi ve şöyle dedi: "Ben Şam'a gitmek üzere kendime ait yedi yüz dinarlık mal bulunan bir kafile hazırladım. Şeyh Hammâd dedi ki: "Eğer bu yıl yolculuk yaparsan öldürülürsün ve malın da yağmalanır." Ebu'l-Muzaffer hüzünlü bir halde çıktı ve o sıralarda henüz genç olan Abdulkadir ile karşılaştı ve başından geçeni ona anlattı. O da, "Yolculuğa çık, salimen gider ve zengin olarak dönersin, ben garanti ediyorum" dedi.

Ebû'l-Muzaffer sefere çıktı. **44b** Malını bin dinara sattı. İhtiyaç için Halep'te bir çeşme başında mola verdi. Çeşme başında bin dinarı unuttu. Eve geldi ve uyudu. Rüyasında Bedevilerin, kafilesinin önünü kestiklerini ve onları öldürdüklerini ve birisinin de kendisine hançer darbesiyle vurup öldürdüğünü gördü. Dehşet içinde uyandı, boynunda kan izi vardı ve boynu acıyordu. Bin dirhemi hatırlayınca kalkıp koştu. Paranın eksik olmadığını gördü. Bağdat'a döndü. Kendi kendisine, "Ziyarete daha büyük olan Şeyh Hammâd ile mi başlasam yoksa onun sözünü düzelten Şeyh Abdulkadir ile mi başlasam" derken Sultan Çarşısı'nda Şeyh Hammâd ile karşılaştı. Şeyh dedi ki: "Abdülkadir ile başla, o muhabbete şayandır. Allah'tan senin için yakaza halinde takdir edilen ölümü rüyaya, fakrı nisyana çevirtinceye kadar on yedi kez istedi." Şeyh Abdülkâdir'e geldi ve ziyarete ondan başladı. Şeyh, "Şeyh Hammâd on yedi defa dedi ancak Allah'a yemin olsun ki senin için Allah'tan bir on yedi, bir on yedi daha değil tam yetmiş kere istekte bulundum, anlatılan şey hasıl oldu" dedi.

72. ANLATI

Cîlan'ın meşhur şeyhlerinden üçü, Şeyh Abdulkadir'i (Allah onlara rahmet eylesin) ziyaret etmek için geldiler. Onun yanına girdiklerinde **45a** ibriğin kıbleden farklı bir yöne çevrili durduğunu, hizmetçinin de ayakta

beklediğini gördüler. Garipser gibi birbirlerine baktılar. Şeyh elindeki kitabı koydu ve onlara şöyle bir baktı. Sonra hizmetçiye baktı. Hizmetçi düşüp öldü. Sonra ibriğe baktı, ibrik kendi kendine kıbleye döndü.

Deriz ki: Bu ve benzeri vakıalar, zahir fakihlerinin bilmeden üzerinde konuştukları ve anlamadan fetva verdikleri bir meseledir. Onları dinleyen sözlerine kanar. Onların manayı anlamadığını, hedefi kavrayamadıklarını bilmez. Halbuki susmaları, onlar için daha iyi, meseleyi başkasına havale etmeleri daha uygun olurdu. Musa-Hızır kıssası bu konuda yeterlidir, hastalıklarına şifadır.

73. ANLATI

Abdullah el-Hüseyin el-Mevsılî (Allah rahmet eylesin) senediyle rivayet ettik: Bir gece Muhyiddin Abdulkadir el-Cîlî'nin Bağdat'taki medresesinde bulunuyorduk. Halife el-Müstencid Billah Ebu'l-Muzaffer Yûsuf, şeyhin yanına geldi ve şeyhten öğüt istedi. Önüne on hizmetçinin taşıdığı on kese para koydu. Şeyh bunu geri çevirdi ve almaktan kaçındı. Halife ısrar edince **45b** sadece iki kesesini eline aldı. Onları sıktı ve keselerden kan aktı. "Beni Müslüman kanıyla yüz yüze getirdiğin için Allah'tan utanmaz mısın" dedi. Halife bayıldı. Şeyh, "Allah'a yemin olsun ki, onun peygamber ile akrabalığı olmasaydı, bırakırdım kan evine kadar akardı" dedi.

Abdullah şöyle dedi: Bir gün halifeyi onun yanında gördüm. Halife, "Kalben mutmain olmak için bir keramet istiyorum" dedi. Şeyh Abdulkadir, "Ne istiyorsun" dedi. Halife, "Elma" dedi. O sırada Irak'ta elma mevsimi değildi. Şeyh ellerini uzattı birden ellerinde iki elma beliriverdi, onlardan birini halifeye uzattı, elinde kalanı ise böldü. Birden içinden misk kokusu gelen bir yumurta çıktı. Halife el-Müstencid diğerini böldü, içinden kurtçuk çıktı. "Bu ne" dedi. Şeyh "Ona zulüm eli değdiği için kurtlandı" dedi.

Deriz ki: Bu tür şeyler zamanımızda fukaha ve halk yanında zuhur etse, armut isterim, sonra ayva isterim, sonra nar isterim vs. sayar giderlerdi. Dervişler arasında Şeyh Abdulkadir ile arasında yaşının küçüklüğü, şöhreti istememesi sebebiyle bağı olmayan, olağanüstü işler yapan bir derviş gördük. Taşı, toprağı, külü şeker **46a** veya fıstıklı, cevizli tatlı yapıyor, peyniri ve benzerini taşa, taşı ve benzerini peynir ve yağa çeviriyor, taşı şekere, çakılı akike, ateş korunu akike, fındık içini taşa çevirir, o derviş, "Güzel

hurmalar yiyiniz" derdi. Hurmaların çekirdeklerini sedir (arap kirazı) olarak veya tatlı olarak ya da her ikisinden yarı yarıya bulurlardı. "Nar yiyiniz" der. Narın tanelerini, yarısı nar yarısı arap kirazı iki parça bulurlardı. "Kuru üzüm çekirdeklerini ateşe atın" der, çekirdekleri arap kirazı olarak koklarlardı. Haddini aşan münkirler hamamda kendisine şöyle dediler: "Bize bir şey göster." Derviş, "Beraberindeki sabunu ye, aslında o bir tatlıdır" dedi. Sabunu yiyen onun bir tatlı olduğunu gördü. Bir diğerine, "Arap kirazını ye, onu tereyağı olarak bulacaksın" dedi. Onu yiyen tereyağı olduğunu gördü. Daha anlatılması uzun pek çok şey gösterdi.

Bütün bunlardan sonra daha önce anlattığımız surette ithamlarda bulunurlar. Yaptıkları, kâfirlerin peygamberlere karşı davranışına benzer. Ya 'bu simya veya benzeri ilimdir.' Veya 'bu şeytan işidir' derler. Bunlar günümüzde bazı fakihlerin meşhur söylemleridir. Böylece hiç kimsede, salihlere karşı doğru bir inanç, müminler hakkında hüsnü zan kalmadı. Bu söylemleriyle fakih, 'İslam evliyası bukalemun gibi yalancıdır', 'şeytâni gurura sahiptir' tezini tespit ve tahkim ediyor. **46b** Hiçbir âlim düşmanca tavırlarıyla meşhur ve tartışma merakı aşikâr olduğundan dolayı o fakihle karşılaşmak istemez. Ki, fakihin etrafında avamdan pek çok insan toplanır. Onun yöneticiler katında aleni bir şöhreti vardır. Kim bu fakihe düşmanlık ederse yöneticiler ona karşı tavır alırlar, kim karşı gelirse fakihe yardım ederler. Nitekim bu ortamda hakkın şöhreti zayıftır ve haklının kıymeti neredeyse hiç bilinmez. Artık zaman gizlenmesi gereken şeyin zuhurunu gerektirir, kırılması gereken şeyin ikamesini gerektirir oldu. Güç sadece Allah'a aittir.

74. ANLATI

Bir kadın çocuğunu Şeyh Abdulkadir'e getirdi ve "O sana çok bağlıdır. Ben Allah ve senin için onun üzerindeki hakkımdan feragat ediyorum" dedi. Şeyh kabul etti ve çocuğa mücahede emretti. Kadın bir gün çocuğunu sararmış halde arpa ekmeği yerken, şeyhin önünde ise sıyrılmış tavuk kemikleri bulunan bir kap gördü. Şeyhe bunun anlamını sordu. Şeyh elini kemiklerin üzerine koyup, "Çürümüş kemikleri dirilten Allah'ın izniyle kalkın."[15] dedi. Tavuk canlanarak kalktı. Şeyh, "Oğlun böyle olduğunda ne isterse yesin" dedi.

15 36/Yasin, 78.

75. ANLATI

47a Şeyhin meclisine fırtınalı bir günde bir çaylak geldi. Sesiyle meclisi karıştırdı. Şeyh Abdulkadir, "Ey rüzgâr, onun başını al" dedi. Hemen kuş, başı kesilmiş halde yere düştü. Kürsüden indi, kuşu aldı, elini üzerinde dolaştırdı ve "Bismillâhirrahmânirrahîm" dedi. İnsanların bakışları arasında kuş canlanarak uçtu.

Deriz ki: Bu iki anlatı çok şeyler söyler. İslam milletinin güzelliklerini mahvetmeye ve iyiliklerini yok etmeye çalışan düşmanları için yetip de artacak bilgiler barındırır. Böyleleri İslam milletinin namusunu koruduklarını ve samimi olduklarını iddia ederler, ancak Allah şahittir ki yalan söylüyorlar. Vallahi, onlar İslam milletinin düşmanıdır. Onları buna sevk eden şey aşağılık nefislerinin arzularıdır. Onlar kendilerinin ulaşamadıkları bu tür ihsanlara sahip olmadıklarını gördüklerinde cehaletleri ve tek başına idare tutkusu onları Allah'ın başkalarına verdiği şeyleri inkâra götürür. Ki o başkaları Allah'ın, seçkin kulları ve evliyasından hoşnut olduğu kimselerdir. Bu konuda akıllı bir kimse tereddüte düşmez, cahiller dışında kimse bu konuyu tartışmaz. Bunu bil ve Allah'a güven. İnşallah doğru yolu bulursun.

76. ANLATI

Ebû Amr Osman es-Sarifînî ve Ebû Muhammed Abdulhak el-Harimî (Allah ikisine de rahmet eylesin) **47b** dediler ki: 3 Safer 555 Pazar günü şeyhimiz Abdulkadir'in yanında idik. Takunyalarıyla abdest aldı ve iki rekât namaz kıldı. Sonra güçlü bir şekilde haykırdı. Sonra takunyanın birini kaldırıp fırlattı. Takunyanın teki gözlerimizden kayboldu. Ötekini de attı, o da kayboldu. Sonra oturdu. Hiç kimse ona bir şey sormaya cesaret edemedi. Yirmi üç gün sonra Acem diyarından bir kafile geldi. Onlar dedi ki: "Bizim şeyhe bir nezrimiz var. İzin istiyoruz." Şeyh, "Nezri alınız" dedi. Bize, bir miktar altın ve birkaç parça ipek elbise verdiler. Bir çift de takunya getirdiler ki şeyhin takunyalarının aynıydı. Biz onlara sorunca durumu şöyle anlattılar: "3 Safer günü seyahat ediyorduk. Birden üzerimize Bedeviler çullandılar. Onların öncüleri mallarımızı yağmaladılar, bazılarımızı öldürdüler. Sonra aldıklarını paylaşmak üzere vadiye oturdular. Biz de vadinin öbür kenarına oturduk. "Eğer Şeyh Abdulkadir'i anıp ona bir adak adarsak bu işten kurtuluruz" dedik. Bu sözleri söyler söylemez, vadiyi dolduran iki güçlü

haykırış duyduk. Biz Bedevilerin korkuya kapıldıklarını gördük ve yanlarına kendileri gibi bir grup geldiğini zannettik. Onlardan bir kısmı bize geldi ve "Gelin, mallarınızı alın. Başımıza neler geldi bir bakın" dediler. **48a** Onların iki öncüsünü ölmüş bulduk, yanlarında ıslak iki takunya vardı." Eşyalarımızı bize geri verdiler ve "Bu işte büyük bir ibret vardır" dediler.

Biz diyoruz ki: Bu ve benzeri şeyler hasetçi fakihler ve diğerlerinin kalplerini yakar. Çünkü zahiri ilimlerle çokça uğraşıp, aşırı derecede yorulmakla birlikte onlarda bu tür şeylerin zerresi görülmedi. Bu nedenle Allah'a yakın olan hakikat ehlinin aleyhine hüküm verdiler. Onların kötülüklerini araştırmaya ve eleştirmeye başladılar. Eleştirdikleri kişiler her halükârda insandır, masum değillerdir. Çünkü ismet, ancak peygamberlere aittir. Ancak evliyanın iyiliği daha çok, kötülüğü daha azdır. Halleri her halükârda başkalarının halinden daha iyidir. Masum olmayışları onları zamanımızdaki bazı seçkinlerin zannettiği gibi kitap ve sünnetin yolundan çıkarmaz. Bunu böyle bil, bu görüşe güven ki, inşallah başarılı olasın.

77. ANLATI

Isfahan'dan cariyesi saralı bir adam geldi. Saralı kadın kendisine musallat olanlardan bezmişti. **48b** Şeyh Abdulkadir dedi ki: "Buna musallat olan Serendip vadisinden bir şeytandır. Adı Hâbis'tir. Kadın sara olunca kulağına şöyle de: "Ya Hâbis! Bağdat'ta oturan Abdulkadir sana, 'Bir daha bunu yapma yoksa ölürsün' diyor." Adam on yıl ortalıktan kayboldu. Daha sonra geldiğinde şeyhe dediği gibi yaptığını haber verdi. Böylece saralı kadının başına bir daha sara nöbeti gelmedi. Şeyh Abdulkadir'in hayatında, kırk yıl boyunca Bağdat'ta bir daha sara görülmedi. O (ra), öldükten sonra sara vaki oldu.

78. ANLATI

Şeyh Ali b. el-Hîtî ve Şerîf Ebu'l-Ganâim el-Hüseynî ed-Dımaşkî el-Bağdâdî (Allah ikisine de rahmet eylesin), Şeyh Abdulkadir'in (ks) evine geldiler. Evin holünde sırtüstü atılmış bir adam gördüler. Adam, Şeyh Ali'ye, "Benim için şeyhe şefaatçi ol" dedi. Şeyh Ali şeyhin huzuruna girince durumu söyledi. Şeyh de adamı ona bağışladı. Huzurundan çıktılar ve adama bağışlandığını haber verdiler. Adam holdeki bir aralıktan çıkıp havada uçarak gitti. Bunun üzerine Şeyh Abdulkadir'in yanına döndüler, olanı haber verip

durumu sordular. Şeyh, "Havada uçtu ve Bağdat'ta adam gibi bir adam yok" dedi. Derhal halini ondan çekip aldım. Şayet Şeyh Ali olmasaydı, halini geri vermezdim."

79. ANLATI

Şeyhu'l-arif **49a** Ebû Muhammed Müferric b. Nebhân eş-Şeybânî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Şeyh Abdulkadir meşhur olunca Bağdat'ın önde gelen fakihlerinden yüz tanesi, her biri ilim konusunda bir mesele sormak ve onu susturmak üzere toplandı. Ben onun meclisindeydim. Onlar huzura gelince şeyh başını önüne eğdi ve göğsünden Allah'ın görmesini istediklerinin dışında kimsenin görmediği parlak bir ışık çıktı. Bu parıltı yüz kişinin göğsüne uğradı. Parıltıların uğradığı her bir kişi vecde gelip coştu. Sonra onlar çığlık atıp elbiselerini parçaladı, başlarını açtı ve kürsüye şeyhin yanına çıkıp başlarını şeyhin ayağının üzerine koydu. Mecliste büyük bir gürültü koptu. Bağdat, bu gürültüyle sarsıldı zannettim. Şeyh, hepsini birer birer göğsüne yasladı. Sonra onlardan her birisinin sorusunu ve cevabını söyledi. Sonra yanlarına gidip "Neler oluyor" diye sordum. Onlar "Oturduğumuzda sanki hiçbir şey öğrenmemişiz gibi bildiklerimizin tamamını unuttuk. Şeyh bizi göğsüne yaslayınca bu bilgiler geri geldi. Sorularımızı ve bulamadığımız cevapları bize söyledi" diye cevap verdiler.

80. ANLATI

49b Şeyh Ebu'l-Hasan b. Tantana (Allah rahmet eylesin), Şeyh Abdulkadir'in (kr) vefat günü şunu anlattı: Şeyh Abdulkadir'in hizmetinde çalışırdım. İhtiyaç duyacağı anları kollamak için uyumadığım çok olurdu. Safer 553'te bir gece evinden çıktı. İbriği kendisine uzattım, almadı. Medresenin kapısına yöneldi. Kapı açıldı sonra kapandı. Sonra şehrin kapısına yöneldi, o da aynı şekilde açıldı sonra kapandı. Daha sonra biraz yürüdü, baktım ki tanımadığım bir beldedeyiz. Ribata benzer bir yere girdi. İçerde altı kişi vardı. Şeyhe selam verdiler. Ben, bir sütunun dibinde oturdum. Burada bir inleme sesi duydum. Biraz zaman geçince ses duyulmaz oldu. Bir adam geldi, içeri girdi sesin geldiği taraftan başka bir adamı taşıyarak çıktı. Başı açık uzun bıyıklı bir adam girdi ve şeyhin önünde oturdu. Şeyh, ondan kelime-i şehadet üzere söz aldı. Saçını ve bıyıklarını kısalttı. Tac giydirdi ve ona Muhammed adını koy-

du. Oradaki altı kişiye şöyle dedi: "Ben bu ölünün yerine onu koymakla emr olundum." "Baş üstüne" dediler. Sonra şeyh çıktı, biraz yürüyünce Bağdat'ın önüne geldik. **50a** Tıpkı önceki gibi şehrin kapısı açıldı, sonra kapandı. Sonra medresenin kapısına geldik, o da önceki gibi açıldı, sonra kapandı.

Ertesi günü okumak üzere şeyhin önüne oturdum. Onun heybeti bana engel oldu. Şeyh, şöyle dedi: "Ey oğul! Oku. Dert edecek bir şey yok." Allah'ın adını vererek dün gece gördüğüm şeyle ilgili açıklama yapmasını istedim. Dedi ki: "O belde Nihavend'dir, gördüğün altı kişi ise nücebâ ve abdallardır. İnleyen kimse ise onların yedincisiydi. Onun ölümünde bulunmak için gelmiştim. Onu taşıyan Ebu'l-Abbas Hızır olup, onu techiz ve tekfin için götürdü. Kelime-i şehadet getiren kişi ise Kostantiniyyeli bir Hıristiyandı. Onu müteveffanın yerine koymakla emr olundum." Onun yaşadığı sürece bunu anlatmamam için benden söz aldı.

Biz diyoruz ki: Şeyh Ebû Muhammed Muhyiddin Abdulkadir b. Ebî Salih Musa el-Cîlî, Şerîfî, Hasenîdir, Hanbelî âlimidir. Derin ilmi, mükemmel halleri, yüksek makamları vardır. Tam bir temkin sahibidir. Onu öne geçiren şey güç ve kuvvetten uzak durmakla birlikte tevfîz ve muvafakat sahibi olmasıdır. Onun tarikatı, ubudiyyet konumunda durmakla birlikte tevhidin tecridi ve tefridin tevhididir. Bir şey ile veya bir şey için olmaksızın ubudiyyet makamında duran bir beşerdir. **50b** Onun ubudiyyeti, rububiyyetin kemalini gözetlemeye dayanan doğru bir ubudiyyettir. O şeri hükümlere mültezim kalmakla birlikte tefrikadan uzaklaşarak cem haline ulaşan yüce bir kuldur.

Bize Şeyh Ebû Abdullah Muhammed b. Ebi'l-Feth el-Herevî şöyle anlattı: Efendim Şeyh Muhyiddin Abdulkadir el-Cîlî'ye kırk yıl hizmet ettim. Yatsı abdestiyle sabah namazı kılardı. Abdesti bozulursa tekrar abdest alır ve iki rekât namaz kılardı. Yatsı namazını kıldıktan sonra yalnız başına halvete girerdi. Şafak atıncaya kadar halvetten çıkmazdı. Halife geceleyin defalarca gelmesine rağmen onunla fecirden önce bir araya gelemezdi. Ben onun yanında üç beş gece kaldım. Önce gecenin başında biraz namaz kılar, ilk üçte birinde zikir çekerdi. El-Muhît, er-Rabb, eş-Şehîd, el-Hasîb, el-Fa'âl, el-Hallâk, el-Halik, el-Bârî, el-Musavvir şeklinde dokuz ismi söyleyerek zikrederdi. Bedeni kâh küçülür, kâh büyür, kâh havada uçar kâh görünmez olurdu. Gecenin üçte ikisi geçinceye kadar ayakta durarak namaz kılar son-

ra Kur'an okurdu. Secdesini öyle uzatırdı ki yüzü yere yapışırdı. Sonra fecre kadar müşahede, 51a murakabe durumunda Allah'a müteveccih bir halde otururdu. Sonra acz ile alçalma, dua ve niyaz başlardı. O esnada onu neredeyse içinde kaybolduğu gözleri kamaştıran bir nur kaplardı. O esnada "Selâmün aleyküm" diyen bir ses duyardım. O da, sabah namazına çıkıncaya kadar bu selama karşılık verirdi.

Onun hal ve harketlerine gelince, o âlim elbisesi giyer, taylasan takar, katıra binerdi. Katır üzerinde sultanların âdeti gibi etrafına çekilmiş bir örtü bulunurdu. O, buna sultanlardan daha layıktır. Yüksek bir kürsüde konuşurdu. Biz bunu, sadece bu tür şeyler zahidler, salih âlimler ve diğer güzel insanlar aleyhinde, usulü, geleneği ve bu topluluğun hallerini bilmeyenler tarafından eleştiri konusu yapılmasın diye zikrettik. Zira bahsettiğimiz fitne yayıldıkça yayıldı; -Güç ve kuvvet sadece Allah'ındır- onun güzel hasletleri ve övgüye layık hallerini nasıl araştırıp da öğrenesin!

Şeyh Bekâ b. Battû ve Şeyh Ali b. el-Hîtî (Allah ikisine de rahmet eylesin) onun medresesinin kapısının önünü süpürür ve oraları sular, izinsiz içeri girmezlerdi. Şeyh onlara "Oturun" derdi. O ikisi de "Destur var mı" derler, eğer, "Evet" derse edeplice otururlardı. Onlardan birisi gelirse, o katırına bindiğinde önündeki perdeyi kaldırır, onunla birkaç adım yürürdü. O ikisinin de bunu yapmasını istemezdi. 51b Irak meşayihinin çoğu medreseye geldiklerinde kapısının eşiğini öperlerdi.

Şeyh Ebu'l-Hasan Ali el-Muhammedî şöyle dedi: Şeyhu'l-imam Irak müftüsü Muhyiddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî et-Tevhîdî'den 636 yılında imla yoluyla yazdım. Şeyh Muhyiddin Abdulkadir, gözü yaşlı, kalbi korkuyla titreyen, heybetli, duası makbul, ahlakı güzel, asil, insanların kötülükten en uzağı ve hakka en yakın olanıdır. Mukaddesata saygısızlık edildiğinde çok serttir. Kendi nefsi için kızmaz, Rabbinden başkasının tarafını tutmazdı. Dilenciyi geri çevirmez, iki elbisesi olsa bile birini verirdi. Tevfik öncüsü, teyid yardımcısı, ilim süsü, kurbiyet destekçisi, muhadara hazinesi, marifet sığınağı, hitap mesleği, murakabe elçisi, üns yareni, bast meltemi, sıdk bayrağı, feth sermayesi, ilim sanatı, zikr veziri, fikir uykusuzluğu, mükâşefe gıdası, müşahede şifası, şeriat adabı zahiri, hakikatın sıfatları döşeğiydi.

52a 'İlim talep etmenin farz olduğunu" öğrendiğinde kolları sıvadı, usul ve fürûyu elde etmeye koştu, İslamın imamlarına yöneldi, Kur'an'ı özümsedi. Ebu'l-Vefâ Ali b. Akîl, Ebu'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed el-Kelvezânî, Ebu'l-Hüseyin Muhammed b. el-Kâdî Ebî Yalâ ve diğerlerinden fıkıh öğrendi. Ebû Zekeriya Yahya b. Ali et-Tebrîzî'den edebiyat okudu. Muhakkiklerin önderi Şeyhu'l-arif Ebu'l Hayr Hammad b. Mesleme ed-Debbâs'ın sohbetine katıldı, onun tarikatına girdi ve onun terbiyesinde yetişti. Kâdı Ebû Sad el-Mübarek'in elinden hırka giydi. İlim, amel, zühd, marifet, riyaset ve kabul açısından çağdaşlarını geçti.

Esmer tenliydi, kaşları bitişik, bıyıkları kazınmış, sakalları enli ve uzun, geniş göğüslü, zayıf bedenli, orta boylu, gür sesli ve güzel görünüşlüydü. Yaklaşık 470'te doğmuştur. Cîl'e nispet edilir.[16] Cîl Taberistan'ın öbür tarafında çeşitli yerlerden oluşan bir bölgedir. Neyf Kasabası'nda doğdu. Buraya Cîlân veya Gîlân da denilir. ج yerine ك kullanılır. 52b Biz onun haliyle ilgili *Teşvîku'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb*'da bazı şeyler anlatmıştık. Bu kitap *Teşvîk*'in bölümlerinden biridir. Sözün akışına bağlı olarak bu anlatılarda onlar hakkında konuşan kimselerin hallerinden de bahsettik.

Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhîr'den (ra) nakledildiğine göre o, "Cehennem korkusu, neredeyse benimle Allah'tan cenneti istemem arasına girecekti" demiştir. Ravi, Mutarrif'in şal ve başlık taktığını, ata bindiğini, sultanı ziyaret ettiğini de aktarır. Bunu anla! Katâde aracılığıyla yine Mutarrif'in şöyle bir söz söylediği rivayet olunur: "Safâ ehlinin safasını şu ölüm bozar. Siz ölümün bulaşmadığı bir safâ arayın." Şeyh Abdulkadir'in hali ile ilgili aktardıklarımızı garipseyen cahillere Mutarrif'in durumundan bahsettik.

NOT: *Mitraf* çoğulu *metârif*: İki ucu açık giyecek, (şal, pelerin vb.) demektir.

HAMMAD B. MESLEME ED-DEBBÂS

81. ANLATI

Halife el-Müsterşid'in memluklarından biri ara sıra Şeyh Hammâd b. Mesleme ed-Debbâs'ın (Allah rahmet eylesin) yanına gelir giderdi. Şeyh

16 Cîl kelimesi: Kesralı ج, altı iki noktalı ى ve ل ile yazılır.

onda eskiden Allah'a yakınlıkla ilgili bir nasip görmüştü. Durumunu ona haber verdi ve dünyayı terk edip Allah Teâlâ'ya **53a** yönelmesini emretti. Adam, halifenin yanındaki konumundan dolayı çekindi. Bu durum tekerrür edince, şeyh şöyle diyerek onu dünyadan men etti: "dilediğim yolla seni ona çekmem-yöneltmem için beni hakem kıldı. Ben de alaca hastalığına seni sarmasını emrettim." Sözünü bitirir bitirmez alaca hastalığı onun vücudunun her tarafını kapladı. Orada bulunanlar şaşırıp kaldılar. Adam kalkıp halifenin huzuruna gitti. Bütün doktorlar toplandı, hastalığının dermanı olmadığında ittifak ettiler. Halifeye, onu saraydan uzaklaştırması tavsiye edildi. Adam, şeyhe geldi, halinden şikâyet ederek çare istedi, onun rızasına mültezim oldu. Şeyh adamın gömleğini çekip aldı ve "Ey hastalık! Geldiğin gibi git" deyince bütün vücudu gümüş gibi oldu. Aklına ertesi günü halifeye dönmek geldi. Şeyh parmağını yüzüne götürdü, alnına bir çizgi çekti. Bu alaca çizgisiydi. "Bu seni halifeden men eder" dedi. Adam, ölünceye kadar şeyhten ayrılmadı.

82. ANLATI

Şeyh Hammâd (Allah rahmet eylesin) bir gün Bağdat'ın köylerinden birisine uğradı. El-Mustazhiriyye hükümetindeki ricalden birinin sarhoş olduğunu gördü. Adamın durumunu hoş karşılamadı. Adam da şeyhin üzerine yürüdü. Şeyh, "Ey Allah'ın kısrağı! Onu al" dedi. At, adamı rüzgâr veya çakan şimşek gibi alıp götürdü. Hiç kimse nereye gittiğini bilemedi. **53b** Halife arkasından atlılar gönderdiyse de, ondan bir haber alamadılar.

Şeyh Ebu'l-Vefâ (Allah rahmet eylesin) dedi ki: "Yücelik sahibine yemin olsun ki, onun atı ne denizde ne de karada durdu, hatta onu Kaf Dağı'nın arkasına götürdü. Böylece orada diriltilecektir."

Deriz ki: Bu, Allah'ın velilerine düşman olanların hak ettikleri bir cezadır. Onlar evliya ile alay ederler. Dünyanın süsüyle aldattığı bu kişilerin Allah kalplerini mühürlemiş, gözlerini kör etmiştir. Bu tür hikâyelerde nice ibretler vardır. Onlar bu hikâyeleri işitirler, fakat kibirlenip, bildiklerinden şaşmazlar. Günümüzde fakih geçinenler ve bazı zahir âlimleri arasında kendini beğenen, bilgisine aldanan, işi basite alarak ihmalkâr davranan ve bu ilahi taifeyi eleştiriye yeltenerek herhangi bir vakitte bunu açıkça ifade edenler vardır. Evliyaya buğz eden insanlara iltifat ederler, onları küfretmeye teşvik ederler, yolu bozarlar. Onlar gerçeği inkâr ederler. Bütün bunlar

nefisten kaynaklanan ve mahrumiyetten kaynaklanan yaklaşımın eseridir. Rezilliğin ve kötü ahlakın yaygınlığından dolayı zaman bunu gerektirir. Bu zamanda muhakkik dervişlerin çoğu görünmez oldu. Ortada olanlara da cahiller musallat oldu. Bu cahiller dervişlere ta'n eder, söylemeye müehhel olmadıkları sözleri onlar hakkında söyler, bedbahtlıklarıyla Allah dostlarının düşmanlığını kazanırlar. Böylelerine yazıklar olsun! Allah bizi bu tür kimselerden uzak tutsun. Âmin.

Şeyh Hammâd, meşayihin ulularından, zahidlerin büyüklerindendir. 54a Sohbetine yetişenler arasında Şeyh Muhyiddin Abdulkadir el-Cîlî'nin bulunması şeref olarak ona yeter. Şeyh Necîbüddin es-Sühreverdî şöyle derdi: Eğer Ebu'l-Kâsım Kuşeyrî, Şeyh Hammâd'ı görseydi, onu birçok şeyhin önüne geçirirdi, yani *er-Risâle*'de zikrettiği birçok şeyhin önüne geçirirdi. Onun kovanına ne eşek arısı ne de sinek girerdi. Aslen Şamlıdır. Bağdat'ta oturdu. Orada ilerlemiş yaşta 525'te vefat etti. Eş-Şûnîzî kabristanına gömüldü. Allah rahmet eylesin.

EBÛ YÂKÛB YÛSUF EL-BUNCERDÎ

83. ANLATI

Şeyh Ebû Yâkûb Yûsuf b. Eyyûb b. Yûsuf b. Hasen b. Şuayb el-Buncerdî el-Hemedânî (Allah rahmet eylesin), bir gün insanlara hitap ediyordu. Meclisinde iki fakih ona, "Sus, bidatçinin tekisin" dediler. O da, "Siz susun, canları çıkasıcalar" dedi. O ikisi oldukları yerde öldüler.

Deriz ki: Allah'ın velilerine düşman olup, batılla onlara karşı çıkanlara böyle davranmak gerekir. Onlardan biri fıkhın ya da zahiri ilimlerden bir başkasının kokusunu koklar ve kendini adam sanır. Sonra ahmaklığı ve inkâra dalışı onu evliyayı inkâr çukuruna kadar götürür. Kötü yolda gitmeye devam eder. Onun niyeti, 54b Allah ve Rasûlünü inkâr etmesine rağmen insanların kendisini arif ve âlim sanmasıdır. Ona güvenilmez, o inancında hatalıdır. Bunu böyle bil ve bu görüşe güven ki, inşallah doğru yolda olursun.

84. ANLATI

Hemedanlı bir kadın ağlayarak bu Şeyh Ebû Yakûb'a geldi. Frenkler oğlunu esir etmişti. Şeyh, "Ey Allahım! Zincirlerini çöz ve onu bir an önce

kurtar" diye dua etti. Sonra da kadına, "Evine git, inşallah onu evde bulacaksın" dedi. Kadın evine geldiğinde çocuğu oradaydı. Çok şaşırdı, oğluna durumu sordu. Oğlu şöyle anlattı: Ben şimdi Büyük Kostantiniye'deydim, ayaklarım bağlıydı, etrafımda muhafızlar vardı. Daha önce görmediğim bir adam geldi, beni yüklendi ve göz açıp kapayıncaya kadar buraya getirdi. Kadın şeyhe geldi. Şeyh, "Allah'ın işine şaşıyor musun" dedi.

Bu şeyh, meşayihin büyüklerinden, kıymetli seçkinlerden, ilim ve amel bütünlüğünü sağlayanlardandır. Şeyhleri arasında Bağdat'ta *et-Tenbih* sahibi Ebû İshak eş-Şîrâzî ve başkaları, Nisâbur'da ise Ebu'l-Meâlî el-Cüveynî bulunmaktadır. Hepsine Allah rahmet eylesin. Onun köyü Buncerd, Hemedân'ın köylerindendir. Orada doğmuştur. Rebiu'l-evvel 535'te Herat'tan Merv'e giderken Belamin'de vefat etti. Bir süre oraya defnedildi. Daha sonra Merv'e nakledildi, kendisine nispet edilen hazireye tekrar defnedildi. Allah cennetine ulaştırsın. **55a**

EBÛ YAZÂ EL-MAĞRİBÎ

85. ANLATI

Şeyh Ebû Yazâ el-Mağribî -adı Yelnur'dur (kr)-. On beş yıl azıksız olarak, sadece ebegümeci yiyerek dağda bayırda yaşadı. Aslanlar onu sığınak bilir, kuşlar başucunda dururdu. Oduncular ona ormandaki aslanların çokluğundan şikâyet edince hizmetçisine ormana karşı yüksek sesle şöyle bağırmasını emretti: "Ey aslan sürüsü! Ebû Yazâ size bu ormandan gitmenizi emrediyor." Aslanlar yavrularını da yüklenerek ormandan ayrıldı. O günden sonra bir daha ormanda aslan görülmedi.

86. ANLATI

Şeyh Ebû Medyen (kr), Mağrib'in kıtlık zamanında Ebû Yazâ'nın yanına geldi. O sahradaydı. Çevresinde aslanlar, yırtıcı hayvanlar ve daha birçok çeşit hayvan vardı. Birbirlerine zarar vermeksizin yanında duruyorlardı. Başının üzerinde çok sayıda kuş vardı. Bir yırtıcı hayvan Ebû Ya'zâ'nın yanına yaklaştı, onunla konuşurcasına sesler çıkardı. Ebû Yazâ ona şöyle dedi: "Rızkın filanca mekândaki filanca şeydir." Yırtıcı hayvan gitti. Aynı şekilde diğer vahşi hayvanlar ve kuşları da yönlendirdi. Ona dedim ki:"Ey efendim!

Bu ne hal?" Şöyle cevap verdi: "Ey Şuayb! **55b** Bana komşu kalmak istedikleri için Mağrib dışında yaşamak istemediklerini ama açlıktan da muzdarip olduklarını söyleyerek toplanıp arz-ı halde bulundular. Allah da bana onların rızıklarının yerini ve vaktini bildirdi. Ben de onlara söyledim, gittiler."

Bu Şeyh Ebû Yazâ, tarikatın önderlerinden, şeyhlerin seçkinlerinden, salihlerin liderlerinden, sülûk sahiplerinin büyüklerindendir. Mağriblilerin onun hürmetine yağmur istemeleri ve refakatinde yetişenler arasında zamanının Sîdî Ahmed'i olan Şeyhulİslam Ebû Medyen'in bulunması onun yüce mertebesini gösteren hususiyetlerden bazılarıdır. Mağrib'deki Fas şehri kasabalarından Bâine'de ikamet etti. İleri yaşta orada vefat etti, kabri oradadır ve ziyaret edilmektedir (kr).

ADÎ B. MÜSÂFİR

87. ANLATI

Bize anlatıldığına göre Şeyh Abdulkadir (kr) şöyle dedi: Gençliğimde Bağdat'tan tecrid üzere ilk haccımı yapmak üzere yola çıktım. Ümmü'l-Kurûn diye bilinen minarenin yanında o zamanlar genç olan Şeyh Adî ile karşılaştım. O da tek başınaydı. Nereye gittiğimi öğrendikten sonra "Yola beraber devam edelim mi" diye sordu. "Ben, tecrid üzereyim" dedim. "Ben de öyleyim" dedi. Beraber yürüdük, birden karşımıza cılız, burkalı Habeşli bir cariye çıktı. **56a** Durdu ve dikkatle yüzüme baktı. "Ey genç! Nerelisin" diye sordu. "Acem topraklarındanım" dedim. "Bugün beni yordun" dedi. "Niçin" dedim. O da, "Az önce Habeşistan'da idim. Allah'ın senin kalbine tecelli ettiğini ve bildiklerim arasında başkasına vermediği vuslatı sana verdiğini müşahede ettim. Seni tanımak istedim" dedi. Sonra şöyle devam etti: "Bugün ikinizle arkadaşlık yapacağım ve sizinle iftar edeceğim." Vadinin bir kenarından yürümeye başladı. Biz önden gidiyorduk. Akşam olunca bize gökten bir tabak indi. İçinde altı çörek, sirke ve bakla vardı. Cariye, "Bana ve iki misafirime ikramda bulunan Allah'a hamdolsun. Bana her gece iki çörek indirilir" diye şükretti. Biz de gönderilen ikramları yedik. Sonra üç ibrik indirildi. Bambaşka bir lezzette su içtik. Sonra cariye bizden ayrıldı.

Tavafta iken Allah Adî'ye nurlarından bağışlayınca o bayıldı, hatta öldü zannedildi. Derken onun başucunda beliren cariye onu öpüp şöyle

diyordu: "Seni öldüren diriltir de. Allah'ın şanı ne yücedir ki, cemalinin tecelligâhı olan havâdis ancak onun sebat vermesiyle kaim olur. Onun sıfatlarının zuhur ettiği kâinat ancak onun desteğiyle istikrar bulur. **56b** Onun kudsiyet haşmeti akılların idrakini kapatır, onun güzellik parıltıları üstatların aklını başından alır."

Sonra hamdolsun ki Allah Teâlâ bana kendi nurlarından ihsan etti. İçimden bir sesleniş duydum. En son sözü şuydu: "Ya Abdulkadir! Zahiri tecridi bırak, tevhid tefridine ve tevhid tecridine yapış. Sana ayetlerimizden harika şeyler göstereceğiz. Bizim muradımızla kendi arzunu karıştırma. Huzurumuzda ayağını denk tut. Varlıkta bizden başka tasarruf sahibi görme ki, bizi müşahede etmeye devam edesin. İnsanlara faydalı olmak için meclis kur. Bizim has kullarımız var, onları senin vasıtanla kendimize yaklaştıracağız."

Cariye bana dedi ki: "Ey genç! Bugün senin halini anlayamıyorum. Üzerine nurdan bir çadır kuruldu, melekler ufka kadar seni kuşattı. Kendi makamlarında evliyanın bakışları sana çevrildi ve bakışlar sana verilen nimet gibi bir emele yöneldi." Sonra cariye gitti ve bir daha dönmedi.

88. ANLATI

Şeyh Ebû İsrail Yakub b. Abdulmuktedir b. Ahmed el-Humeydî el-Erbilî es-Sâih (ra) şöyle anlattı: Bir defasında Abadan'a gitmek üzere Adî b. Müsafir ile vedalaştım. **57a** Şeyh şöyle dedi: "Yırtıcı bir hayvan görüp korkarsan, "Adî b. Müsafir sana diyor ki, 'yoluna git ve beni rahat bırak,' de. Denizin insanı ürküten halini görürsen, 'ey coşkun dalgalar Adî b. Müsafir size sakin olun diyor,' de." Ben yırtıcılardan biriyle karşılaştığımda bu sözü söyledim, başını eğdi gitti. Denizde boğulmak üzereyken onu söyledim, rüzgâr dindi deniz sakinleşti.

89. ANLATI

Yıllarca Şeyh Adî'ye hizmet edenlerden Şeyh Ebû Hafs Ömer b. Muhammed dedi ki: Bir gün bana Şeyh Adî şöyle dedi: "Hint Okyanusu'ndaki altıncı adaya git ve mescide gir. Orada bir şeyh göreceksin, ona, "Adî b. Müsafir sana şöyle diyor: 'itirazdan sakın! Kendi içinde iraden olan bir şeyi seçme' de" dedi. Kendi kendime, 'bunu nasıl yapabilirim' derken şeyh beni iki omzumdan tutarak Laleş'teki zaviyenin dışına itti. Birden kendimi adada buldum.

Mescidde tefekküre dalmış heybetli bir şeyh gördüm. Ona selam verdim. Şeyhin sözünü ona iletince ağladı ve "Allah ona hayır versin" dedi: "Ey efendim! Bu ne iş" diye sordum. Dedi ki: "Ey oğul! Yedi **57b** havastan biri ölüm döşeğinde. Ben onun yerine geçmeye tamah ettim. Tam bunu düşünürken sen geldin." Hakkâri Dağları'na giderken, ilkinde olduğu gibi şeyh beni attı, bir de baktım Laleş'teyim. Şeyhim bana, onun on havastan biri olduğunu söyledi.

Deriz ki: Bu şeyh ve bu hikâyesinin benzerleri başka büyükler hakkında da anlatılır. Haset illetine yakalanmış hasta kişi bunları kabul etmez, saçma, itiraz nevinden ifadeler kullanarak inkâr eder. Sen onunla söz alışverişinden ve karşılaşmaktan sakın. Onunla görüşmekten ve onunla yakınlaşmaktan uzak dur. Onunla konuşma ve ona cevap verme.

90. ANLATI

Şeyh Ebû Hafs Ömer yine dedi ki: Bir gün Şeyh Adî'ye "Bana mugayyebâttan bir şey göster" dedim. O da bana mendilini verip "Onu yüzüne koy" dedi. Sonra "Onu kaldır" dedi. Kâtip melekleri ve yazdıkları amelleri gördüm. Bu halde üç gün kaldım. Hayatım karardı. Yardım istedim. Mendili tekrar yüzüme koydu, sonra kaldırdı. Bu hal benden gitti.

Buna ve benzerlerine bir bak! İnkâr edenlerde böyle bir duruma rastlanıyor mu? Asla! Onların hali Allah'ın dostlarına verdiği üstünlüğü **58a** inkâr etmekten ibarettir. Güç sadece Allah'ındır.

91. ANLATI

Yine Şeyh Ebû Hafs Ömer b. Muhammed dedi ki: Bir gün Şeyh Adî bana arşın altında namaz vakitlerinde öten horozu tasvir etti. "Onun sesini bana duyur" dedim. Öğle vakti olunca "Bana yaklaş ve kulağını kulağıma koy" dedi. Horozun ötüşünü duyunca, bir saat baygın kaldım.

Bu Şeyh Adî, büyük sufilerden, kıymetli şeyhlerden, tarikat önderlerindendir. Onun hakkında şöyle denilir: "Şayet nübüvvete ibadetle ulaşılsaydı zamanında ondan başkası nübüvvete ulaşamazdı." Bu söz onun hakkında çok görülmez. O, Şeyh Abdulkadir el-Cîlî'nin, kendisi hakkında övgüyle söz söylediği ve saltanatına şahitlik ettiği kişilerdendir. Nasıl böyle olmasın! O, mücahadede öyle bir noktaya ulaşmıştı ki secde ettiğinde kuru kabaktaki tohumun tıngırtısı gibi beyninin sesi duyulurdu.

Lakabı Şerefü'd-dîn, künyesi Ebu'l-Fezâil'dir. Tam adı, Adî b. Müsafir b. İsmail b. Musa b. Mervan b. el-Hasan b. Mervan b. el-Hakem b. Mervan el-Emevî'dir. **58b** Aslen Hûrânlı olduğu söylenir, ancak doğrusu ailesi Beyt-i Fâr'lıdır. Burası Şam'a bir günlük mesafede Lübnan Dağları'nda el-Bukâu'l-Azîz'i içine alan bir köydür. 499'daki felaket yılından sonra Mecdel-i Ayni'l-Cur'dan kaza merkezi ve vilayet oraya nakledildi. Adî, Musul'a dört günlük mesafede, doğudaki Hakkâri Dağı'nda Laleş'e yerleşti. İlerlemiş yaşında 558'de Laleş'te vefat etti, zaviyesine defnedildi. O, Tâcu'l-Ârifîn Ebu'l-Vefa'nın (Allah her ikisine de rahmet etsin) cenazesini yıkamıştır.

Türbenin ziyaretçileri çeşitli haller gördüklerini anlatırlar. Onların söylediği bütün sözler Şeyh Adî'nin mertebesini anlatmaya yetmez.

ALİ B. EL-HÎTÎ

92. ANLATI

Ali b. el-Hîtî (Allah rahmet eylesin), savaşmak üzere olan düşman iki köye uğradı. Yerde yatan bir ölü vardı. Her iki köy de onu öldürmekle itham ediliyordu. Şeyh Ali adamın alnından tuttu ve "Ey Allah'ın kulu seni kim öldürdü" diye sordu. Adam oturdu, gözlerini açıp ona baktı, katilin ve babasının adını verdi. Sonra tekrar öldü.

93. ANLATI

Bu şeyh bir gün bineğine binip Nehru'l-Melik'in kasabalarından bir yere gitti. Orada bir şahsa misafir oldu. Adam onu hürmetle karşıladı. Şeyh ondan önünde bir tavuk **59a** kesmesini istedi. Tavuğun karnından altın parçacıkları çıktı. Adam şaşırmıştı. Hikâye şöyleydi, adamın kız kardeşinin altın gerdanlığı kopup dağılmış, tavuk altın tanelerini yutmuş, aile ise başka bir şey olduğunu zannederek kızı suçlamıştı. O gece kızı öldüreceklerdi. Şeyh dedi ki: "Allah sizin bütün işlerinizi bana haber verdi. Bunu ortaya çıkarmak için izin istedim. O da bana bu konuda izin verdi."

94. ANLATI

Şeyhler, fakihler ve dervişlerden bir cemaat Zerîran'da semaya katıldılar. Şeyhler semadan haz aldılar, fakihler ise semadan haz almadılar. Şeyh

Ali b. el-Hîtî fakihlerin etrafında döndü. Her önünde durduğu adama baktığında o, Kur'an da dâhil bütün bildiklerini unutuyordu. Fakihler gittiler, öylece bir ay kaldılar. Sonra gelip özür dilediler, şeyhin ayağına kapandılar. Şeyh onlara sofra açtı, yediler. Her biri bir lokma yediğinde unuttukları şeyler geri geldi.

95. ANLATI

Acem sultanı bir defasında Bağdat'a yöneldi. Halife ona karşı koymaktan aciz kaldı. Korkusu arttı. Şeyh Muhyiddin Abdulkadir'e yardım isteğiyle geldi. Şeyhin yanında Ali b. el-Hîtî de vardı. Şeyh Abdulkadir Ali b. el-Hîtî'ye, "Onları Bağdat'tan çıkar" dedi. O da "Başım gözüm üstüne" diyerek hizmetçisine, **59b** "Acem ordusunun en arkasına git. Orada çadır gibi asa üzerinde yükseltilmiş örtünün altında üç adam bulacaksın. Onlara Ali b. el-Hîtî size 'gidin' diyor, de" der. Eğer onlar, "Biz buraya emirlerle geldik" derlerse şöyle de: "Ben de size bir emirle geldim." Hizmetçi onlara ulaşıp aralarında şeyhin söylediği konuşmalar geçince, onlardan birisi asayı attı, örtüyü katladı ve üçü Acem tarafına doğru gittiler. Askerler de çadırları topladılar ve onların peşlerinden gittiler.

Bu Şeyh Ali b. el-Hîtî, meşayihin büyüklerinden, tasavvuf erbabının önde gelenlerinden ve zamanın liderlerindendir. Şeyh Ebu'l-Vefâ Tâcu'l-Ârifîn'in onu övmesi ve başkaları üzerine takdim etmesi büyüklüğüne kâfidir. Şeyh Abdulkadir onu çok över, muhabbet besler, tazim eder ve şöyle derdi: "Evliyadan ve gayb âlemiyle şahadet âleminden Bağdat'a misafirliğe gelen herkes, bizim misafirimizdir. Biz de Ali b. el-Hîtî'nin misafiriyiz." O, doğuştan körleri ve alaca hastalarını iyileştirirdi.

Şöyle demiştir: "Kara bir karınca kara bir gecede Kaf Dağı'nda yürüse, Rabbim o karıncayı bana bildirmezse böğrüm şişer." Onun konumu hakkında bu söz yeterlidir.

Zerîran[17], Hafîran veznindedir. Nehru'l-Melik'in kasabalarından bir beldedir. Şeyh Ali b. el-Hîtî orada 120 yaşının üzerinde **60a** 564'te vefat etti. Allah rahmet eylesin.

17 Zerîrân kelimesi: ز, sonra noktasız kesralı ر, sonra altında iki noktalı ى, noktasız ر, sonra ا, sonra ن ile yazılıp okunur.

96. ANLATI

Şeyh Abdurrahman et-Tafsuncî'nin müritlerinden birisi şöyle anlattı: Irak çöllerinden birinde şeyh ile birlikteyken o şöyle dedi: "Çöllerde vahşi hayvanların kendisini tesbih ettiği Allah'ı tesbih ederim." O anda önünde vadiyi dolduran yabani hayvanlar belirdi. Kendi dillerince terennüm ederek coşuyorlardı. Aslanlar, ceylan ve tavşanlar bir aradaydılar ve bazıları şeyhin ayaklarının dibinde yüzlerini yere sürüyorlardı. Sonra şeyh şöyle dedi: "Yuvalarında öten kuşların tesbih ettiği Allah'ı tesbih ederim." Bir anda gökyüzünü her cins kuş kapladı. Sesleri şarkı, nağmeleri beste gibiydi. Şeyhin başının üzerine konacak kadar yaklaştılar. Şeyh sonra şöyle dedi: "Fırtınaların kendisini tesbih ettiği Allah'ı tesbih ederim." Her taraftan rüzgâr esti. Rüzgârın bu kadar hoş ve latifi daha önce hiç görülmemişti. Sonra, "Yüce dağların kendisini tesbih ettiği Allah'ı tesbih ederim" deyince altındaki dağ sarsıldı ve kaya parçaları kopup düştü.

97. ANLATI

Şeyh Abdurrahman, ezan vakti şiir terennüm eden bir adam duydu. **60b** Onu bundan men etti. Fakat adam onu dinlemedi. Bunun üzerine şeyh, "Sus ve benim iznim olmadan konuşma" dedi. Adam üç gün konuşamadı. Sonra şeyhe geldi, özür diledi. Şeyh ona, "Abdest al" dedi. Adam abdest aldı ve konuşmaya başladı.

98. ANLATI

Şeyh Abdurrahman'ın elinde sürme kutusu ve sürmedanlığı vardı. Salihlerden biri ondan sürme çekmesini istedi. O da ona bir kere sürme çekti. Bunun üzerine yüce ve büyük işler ona aşikâr oldu. Ferşten arşa her şeye nazar etti.

99. ANLATI

Şeyh Abdurrahman'ın Tafsunç'taki ribatında sema vardı. Sema esnasında şu şiiri söylediler:

Ey kalbimi varlığıyla dolduran!
Ben onu unutmuyorum ki, hatırlayayım
Vaslına şâyân eylese ne mutlu bana

Cefa verse de onu değiştirmem
O benim Mevlamdır, ben ona itaat ederim,
Hem ona iştiyak duyar, hem de çekinirim.

Kalpleri hoş oldu ve kendilerini vecd kapladı. Yanlarına aslanlar geldi ve onlarla karıştılar. Oradaki adamlardan birisi öldü.

Şeyh Abdurrahman, evliyanın büyüklerinden ve ariflerin seçkinlerindendir. Tafsunç'ta yüksek bir kürsü üzerinde şeriat ve hakikat ilimleri hakkında konuşurdu. Salihlerden biri Peygamberi (sav) rüyasında gördü ve şeyhi ona sordu. Peygamber şöyle buyurdu: "O Kudüs çevresinin mütekellimlerindendir."

Âlim elbisesi giyer, katıra binerdi. Irak topraklarından Tafsunç beldesinde 61a ikamet etti. İleri yaşta orada öldü. Kabri ziyaretgâhtır. O öldüğünde Şeyh Abdulkadir hayatta idi (Allah hepsine rahmet eylesin).

BEKÂ B. BATTÛ

100. ANLATI

Şeyh Bekâ b. Battû'yu üç fakih ziyaret etti. Arkasında yatsı namazı kıldılar, fakat Fatiha okuyuşunu beğenmediler. Hakkında kötü zan beslediler. O geceyi şeyhin evinde geçirdiler ve cünüp oldular. Soğuk bir gecede zaviyenin kapısının önünden geçen nehirde yıkanmaya çıktılar. Heybetli bir aslan elbiselerinin üzerine yattı. Ölüm ile yüz yüze geldiler. Şeyh çıktı, aslan da onun ayakları önünde debelenmeye başladı. Şeyh şöyle diyerek elbisesinin yeniyle aslana vuruyordu: "Bizim hakkımızda kötü düşünceleri olsa bile niye misafirlerimize musallat oluyorsun?" Aslan gitti. Onlar da nehirden çıkıp af dilediler. Şeyh, "Siz kıraatınızı düzeltirsiniz ama yırtıcı hayvanlardan ve aslandan korkarsınız, biz ise kalplerimizi düzeltiriz aslanlar bizden korkar.

Bu ve benzeri olayları başka gruplardan da naklettik. Zira Allah dostları bu tür inkârcılara karşı sürekli imtihan olur.

101. ANLATI

Bir gün Nehru'l-Melik'ten içinde askerler bulunan bir gemi geçti. Beraberlerinde asi kulların âdeti olan şarap ve sakiler gibi masiyet sebeb ola-

cak şeyler vardı. Şeyh Bekâ kıyıdan onlara şöyle seslendi: "Ey denizciler! Allah'tan korkun ve iyiliğe yönelin." Ancak onlar kulak asmadılar. Şeyh dedi ki: "Ey emre amâde nehir! **61b** Bu fasıkları yakala." Bunun üzerine nehir yükselerek askerlere kadar ulaştı, boğulmanın eşiğine geldiler ve şeyhten yardım dilediler. Açıkça tövbe ettiler. Şeyh onları affetti, kurtuldular. Bundan sonra bu topluluk şeyhi sık sık ziyaret etti.

Bu şeyh, meşayihin kıymetlilerinden, önde gelen şahsiyetlerden, bol nasip sahiplerindendir. Öyle ki, Şeyh Abdulkadir onun hakkında şöyle demiştir: "Bütün şeyhlere bir ölçüye göre verildi, ancak Şeyh Bekâ'ya sınırsız verildi."

Battû[18] Nehrü'l-Melik'in köylerinden birinde ikamet etti. "Nineva" diye adlandırılır. Orada yaklaşık 552 yıllarında seksen yaşlarının üzerinde vefat etti. Kabri halâ ziyaretgâhtır.

EBÛ SAÎD EL-KAYLÛBÎ

102. ANLATI

Şeyh Ebû Saîd el-Kaylûbî bir gün kürsüde konuşurken örtülü iki küfe taşıyan bir grup geldi. Şeyh "Siz beni imtihan için gelmiş Rafizîlersiniz" dedi ve inip küfelerden birini açtı. İçinde kötürüm bir çocuk vardı. Çocuğun elinden tuttu ve "Kalk" dedi. Çocuk kalkıp yürüdü. Sonra diğerini açtı, içinden sağlam bir çocuk çıktı. Şeyh gelip kaldırarak perçeminden tuttu. Sonra "Otur" diye emretti. Çocuk kötürüm oldu. Bunun üzerine şeyhe gelenler Allah'tan başka kimsenin bu iki çoçuğun durumunu bilmediğine dair yemin ederek Rafızîlikten tövbe ettiler.

103. ANLATI

Şeyh Ebû Saîd öğlen vakti Kaylûbe'nin dışındayken büyük bir kayanın üzerinde ezan okudu. **62a** Tekbir getirdiği sırada kayadan beş parça koptu.

104. ANLATI

Şeyh Ebu'l-Hasan Ali el-Fırnıtî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Hacete çıkan Şeyh Ebû Saîd el-Kaylûbî'yi ardından bir ibrik suyla takip ettim. İb-

18 Battu kelimesi: طو بـ طوّ ve شدّو vezninde altında noktalı ب şeddeli ve dammeli ط sonra sakin و ile yazılıp okunur.

rik düşüp kırıldı, ondan başka ne ibrik vardı ne de su. Şeyh kırıkları derleyip toparladı ve elini üzerine sürdü. İbrik, dolu olarak eski haline döndü.

Bu Şeyh Ebû Saîd, önemli şahsiyetlerden, tasarruf sahiplerinden, duası makbul kimselerdendir. Hangi hastayı ziyaret etse aynı gün hasta iyileşirdi. Harap olmuş bir kalbe rıza gözüyle bakar bakmaz onu tamir ederdi. Bunun tersini de yapardı. Kaylûbe'de yüksek bir kürsüde şeriat ve hakikat ilmine dair konuşurdu. Aralarında Ali el-Fırnitî, Şeyh Muhammed el-Fîdî'nin de bulunduğu ekâbir onun sohbetine gelirdi. O hem Şerîf'tir, hem Hüseynî'dir. Âlim kisvesi giyerdi. Taylasan takar, katıra binerdi. Nehru'l-Melik köylerinden Kaylûbe'de ikamet etti, orada öldü (kr).

MATARU'L-BAZRÂÎ

105. ANLATI

Bazrây'a ufku kaplayan büyük bir çekirge sürüsü geldi. Bir çekirgeye binen ve onlara öncülük eden bir adam "Lâ ilahe illallah Muhammedün Rasülüllah bütün nimetlerin sahibi Allah" diye avazının çıktığı kadar bağırıyordu. Çekirgeler de onu takip ediyordu. Şeyh Mataru'l-Bazrâî, zaviyesinin dışına çıkıp şöyle bağırdı: **62b** "Ey Allah'ın askerleri! Geldiğiniz yere geri dönün." Çekirgeler gerisin geri döndüler. Adam havadan kartalın süzülüşü gibi şeyhin önüne düştü. Şeyh, "Be adam, seni, benden izinsiz bu memlekete gelmeye sevk eden şey nedir" dedi. Adam bağışlanma dileyerek şeyhin ayaklarına kapanıp şeyhin ayaklarını öptü. Ondan aldığı şeyi geri vermesini istedi. Şeyh, "Kalk git" dedi. Adam, anında kalkıp havada ok gibi gitti. Çekirgeler Irak'a indi, günlerce orayı yiyip bitirdiler. Şeyh, "Onun vasıtasıyla Allah, ürünleri ve nesilleri helak etmek istedi. Ben Rabbimden onları defetmek için izin istedim. O da izin verdi" diyerek durumu açıkladı.

106. ANLATI

Şeyh el-Celîl el-Halîl b. Ahmed es-Sarsarî (Allah rahmet eylesin) babasından naklederek şöyle dedi: Bir gece seher vakti Bazrâ'da güzelliğiyle gönülleri mest eden bir koku aldım. Onun arkasından ufku aydınlatan bir ışık huzmesi çıktı. Bana şöyle denildi: "Hak bu gece tecelli etti sonra perdelendi. Kul Matar, şahit olduğu şeyin devamı için hasretle iç geçirdi. İşte o

koku, onun hasret nefesinin mis kokusuydu. Sonra, o tecelliyi arayarak varlığı hayretle temaşa etti. O ışık, 63a bu hayret temaşasının nûruydu." Sabah erkenden şeyhe geldim. Zaviyesinin önünde yeşermiş otlar gördüm. Halbuki ben onların dün kuru olduğunu biliyordum. Dün gördüğüm biri âmâ diğeri çok zayıf iki hasta iyileşmişti. Arkadaşları, -'şeyhin dün gece otların üzerinde uyuduğunu, hastaya da bu otların sonunda bir yatak serdiklerini ve âmâyla birlikte sabahladıklarını ve durumun gördüğüm gibi olduğunu.'- söylediler.

Şeyh Matar, sufilerin önde gelenlerinden, evliyanın büyüklerindendir. Şeyh Ebu'l-Vefâ Tâcu'l-Ârifîn (ra) ona "Koca Dağ" lakabı takmış, onu övgüyle anmış ve üstünlüğüne dikkat çekmiş, "Şeyh Matar, malımın ve halimin varisidir" demiştir. Şeyh Matar duası kabul edilen bir zattı. Nazarı bir asiye değse o hemen itaatkâr olur. Unutkan birisine nazar etse o zeki olur. Yahudi ve Hıristiyan kim onun yanına gelse Müslüman olur. O bir Kürt idi. Şeyhinin emriyle Irak topraklarından dağın eteğindeki Bâzray'da ikamet etti. Orada vefat etti. Kabri ziyaret edilmektedir (kr).

MÂCİD EL-KÜRDÎ

107. ANLATI

Bir adam Mâcid el-Kürdî'ye (kr) hac mevsimi öncesi vedalaşmak için geldi ve "Tecrid üzere[19] hacca niyetlendim" dedi. Şeyh ona 63b bir su kırbası verdi ve şöyle dedi: "Bu abdest almak istediğinde su, susadığında süt, acıktığında azıktır." Bu şahıs Hamrin'den Mekke'ye giderken, Hicaz'da kaldığı sürece, Irak'a dönerken kırbadan abdest almak istediğinde tuzlu su ile abdest aldı. İçeceği zaman bazen tatlı su, bazen bal ve süt olarak içti. Bazen yediği şekerli azık ise, dünya lezzetlerinden daha çekici ve daha tatlıydı.

108. ANLATI

Salih Şeyh Selman b. Şeyh Mâcid el-Müsemmâ'nın (Allah ikisine de rahmet eylesin) haberine göre o, babasının halveti sırasında yanındaydı. Halvethanede yiyecek-içecek hiçbir şey yoktu. Halvetten çıktı. Yanına yirmi derviş geldi. Şeyh bana, "Halvete gir, bize yiyecek getir" dedi. Karşı çıkamadım, yanımda iki hizmetçiyle birlikte halvete girdim. Orada yemek dolu

19 Yanına hiç azık almaksızın yola çıkma.

kaplar vardı. Yemekleri çıkardık, dervişler hepsini yediler. Sonra otuz derviş geldi. Şeyh bana önceki gibi emir verdi. Yine halvete girdik, birinciden farklı yemekler bulduk. Yemekleri çıkardık ve dervişler yediler. Şeyh içlerinden ikisine baktı, bayılıp yere düştüler. Kütük gibi kaldırılıp evlerine taşındılar. Günlerce evlerinde kaldılar. Anneleri ağlayarak şeyhe geldi, çocuklarının hallerinden dert yandı. Şeyh bana, **64a** "Ey Selman! O ikisini getir" dedi. Ben de gidip, "Babam sizi çağırıyor" dedim. Onların her biri yanlarına hiçbir destek almadan kalktılar ve yürüyerek benimle babamın yanına geldiler. Bir süre tövbe istiğfar ettiler. Ben onların durumlarını sordum. Onlardan biri, "İkinci kez gördüğüm şey beni ürkütünce bunun bir sihir olduğunu düşündüm" dedi. Diğeri "Ben de bunun cin işi olduğunu düşündüm" dedi.

Deriz ki: Onların başına gelen birçok insanın başına gelir. Rabbani hallerin sihir vb. gibi gözükmesinde veya sihrin rabbani hallere benzerliğinde Allah'ın bir muradı vardır. Allah'ın rüşd, hidayet, tevfik verip seçtiği, hassası kıldığı ve razı olduğu kişilerden başka ilâhi tasarrufata iman eden bulunmaz.

Şeyh Mâcid, Irak'ın büyük şeyhlerinden, önde gelen âlimlerinden, muhakkiklerin liderlerindendir. İlim ve ameliyle bu yolun evtadındandır. Irak'taki Hamrin Dağı'nda ikamet eden bir Kürttür. İleri yaşta 561'yılından sonra bu bölgede vefat etti, kabri ziyaret edilir (ra).

ŞEYH ÇAKIR

109. ANLATI

Bir defasında Şeyh Çakır'ın yakınından inekler geçti. Şeyh onlardan birisine işaret edip, **64b** "Bu alnında beyazı olan kırmızı güzel bir buzağıya hamiledir" dedi. Özelliklerini saydı, ne zaman doğacağını, onun kendisine nezir olduğunu, onu dervişlerden kimin keseceğini ve kimlerin yiyeceğini belirtti. Aynı şeyi diğer inek için de yaptı. "Onun buzağısı dişidir ve onda kırmızı bir köpeğin nasibi vardır" dedi. Dedikleri tamı tamına oldu. Bir kırmızı köpek zaviyeye girdi ve dişi buzağının etinden bir parça kaptı.

110. ANLATI

Vasıtlı bir adam ticaret niyetiyle Hind Denizi'ne açılmak için izin istedi. Şeyh "Zora düşersen adımı an" dedi. Altı ay sonra şeyh ayağa sıçradı,

avuçlarını çırptı ve şöyle dedi: " 'Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik.'"[20] Bir sağa bir sola adım atıp yürüdü, sonra oturdu. Etrafındakiler ona sordu. "Vasıtlı falan kişi Allah kurtarmasaydı, neredeyse boğuluyordu" dedi. Cemaat buna tarih düşürdü. Yedi ay sonra adam gelip şeyhin ayaklarına kapanıp öperek şöyle dedi: "Siz olmasaydınız biz helak olmuştuk." Oradakiler yalnız kalınca ona olanları sordular, şöyle anlattı: "Çin'e doğru giderken Hint Okyanusu'nun derinlerine daldık. Yolumuzu kaybettik ve ölümle yüz yüze geldik. Tarihini yazdığınız vakitte kuzeyden fırtına esti, dalgalar çarpıştı. Neredeyse boğuluyorduk. 65a Şeyhin sözünü hatırlayıp kalktım, Irak'a doğru yöneldim, "Ey Şeyh Çakır! İmdadımıza yetiş!" diye bağırdım. Sözümü bitirir bitirmez onu gemide yanımızda gördük. Yeniyle kuzeye doğru işaret etti. Rüzgâr sakinleşti. Sonra sıçradı, suyun üzerinde kaldı, ellerini çırptı, " 'Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik.'"[21] ayetini okudu. Sağa sola birkaç adım yürüdü, deniz sakinleşti. Sonra yeniyle güneye işaret etti, tatlı bir rüzgâr esti ve bizi kurtuluşa ulaştırdı. Şeyh gözden kayboluncaya kadar su üzerinde yürüdü. Biz de onun bereketiyle kurtulduk." Orada bulunanlar şeyhin o vakit gözleri önünden kaybolmadığına dair yemin ettiler.

III. ANLATI

Şeyh Çakır zaviyesinde, kalabalık bir grubun hazır bulunduğu bir dernek kuruldu. Odun dışında bütün ihtiyaçları temin etmiş, odun toplamayı ise unutmuşlardı. Hizmetçi durumu bildirdi. Ancak insanlar gelmiş ve bir şey yapacak zaman kalmamıştı. Şeyh Çakır, mutfağa girdi ve "Kapıyı kapatın" dedi. Şeyh iki ayağını ocaktaki her tencerenin altına bir defa koydu. Ocak ateşle doldu. 65b İki yüzden fazla tencereye böyle yaptı ve yemek kısa zamanda pişti.

Şeyh Çakır, evliyanın büyüklerinden, makam sahiplerinden, meşayihin önde gelenlerindendir. Ebu'l-Vefâ Tâcu'l-Ârifîn (Allah rahmet eylesin), "Allah'tan Çakır'ın benim müridim olmasını istedim. Onu bana verdi" dedi. Onu çok överdi, tacını Ali b. el-Hîtî'yle birlikte ona gönderdi ve ona,

20 43/Zuhruf, 13.
21 43/Zuhruf, 13.

"Bana vekâleten tacı onun başına koy" dedi. Onun huzuruna gelişini zorunlu kılmadı.

Şeyh Çakır Kürttür, Irak Çölü'nde Samarra'ya bir günlük mesafedeki Rasas köprüsüne yakın bir yerde ikamet etti. Orada ileri yaşta öldü. Bir grup teberrüken onun türbesinin yakınına bir köy inşa etti (kr).

EBÛ MUHAMMED EL-KÂSIM B. ABD EL-BASRÎ

112. ANLATI

Şeyhu'l-arif Şehâbeddin Ebî Hafs Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî el-Basrî (kr) şöyle dedi: Şeyh Ebû Muhammed b. Abd'i ziyaret etmek için Basra'ya indim. Yolda hayvanlar, ekinler ve hurma bahçeleri gördükçe onların kime ait olduklarını soruyordum. Hepsinin de Şeyh Ebû Muhammed'e ait oldukları söylendi. Onun sultanlar kadar zengin olduğunu düşündüm. En'am suresini okuyarak Basra'ya vardım. **66a** Okurken şeyhin evine vardığımda hangi ayetin denk geleceğini tefe'ül ile evin kapısına ulaştığımda şu ayeti okuyordum: "İşte bunlar Allah'ın doğru yola eriştirdiği kimselerdir, sen de onların yoluna uy."[22]

Ben kapıyı çalmadan önce hizmetçi süratle dışarı çıktı ve şeyhin yanına girmem için beni davet etti. Şeyh: "Ey Ömer! Yavaş ol, gördüğün bütün bu şeylerden İbn Abd'in kalbinde bir şey yoktur" dedi. Hayretim arttı.

113. ANLATI

Şeyh Ebu'l-Hasan Ali b. Abdi'l-Cebbâr şöyle dedi: Basra'da bir arkadaşımın bahçesindeydik. Saçı başı dağınık perişan bir derviş geldi ve "Beni doyur" dedi. Bahçe sahibi ona bir ölçek[23] incir verdi. Sonra her seferinde artırarak adam doyuncaya kadar bin rıtl[24] incir yedi. Sonra adam nehirden epeyce su içti ve oradan ayrıldı. Arkadaşım, incir hasadından normalden kat kat fazlasını aldığını söyledi. Sonra ben ikinci yıl hacca gittim. Kafilenin önünde yürürken o adam aklıma geldi ve onu görmeyi arzu ettim. Baktım ki sağımda, afalladım ve sevindim. Beraberce yürümeye başladık. O

22 6/En'am, 90.

23 Vezne: Yaklaşık 100 kg civarında bir ağırlık birimi.

24 Rıtl: Ratl da okunur. Bir ağırlık birimi, Mısır'da= 449.28 gr; Suriyede=3,202 gr; Beyrut ve Halep'te=2,566 kg.

oturunca kafile konaklıyor, o yürüyünce kafile yürüyordu. Tabanına çamur çökmüş bir su göletine geldik. Avucuyla çamurdan koparıp, 66b helva gibi yemeye başladı. Epeyce yedi, bana da bir lokma verdi. Heştiyânek dolmasından daha lezzetli, misk gibi keskin kokuluydu. Sonra çokça su içti. Bana dedi ki: "Ey Ali! Bu yiyecekle içecek arasında bir fark yoktur." "Bu nereden geldi" diye sordum. Şöyle dedi: "Şeyh Ebû Muhammed b. Abd bana nazar etti ve kalbimi sevgiyle doldurdu. Sırrımı Rabbime ulaştırdı. Âlem bana boyun eğdi. Ayan bana ram oldu. Uzak bana yakın oldu. Onunla maksadıma erdim. Beşeriyet hükümlerinin geçerli olduğu vakitler hariç bana, yiyecek ve içeceğe muhtaç bırakmayan bir anlam kattı." Sonra kayboldu, bir daha onu görmedim.

114. ANLATI

Sâlih Şeyh Ebû Abdullah Muhammed el-Belhî (ra) uzlet ehliydi. Viranelerde yaşar, ne yiyip içtiğini kimseler bilmezdi. Geniş bilgi sahibi ve marifet ehliydi. Şöyle anlatır: Mekke'de (Allah onu şereflendirsin) mücavir olarak bulunuyordum. Bir gün kuşluk vakti Makâm-ı İbrahim'de otururken Şeyh Ebû Muhammed b. Abd el-Basrî dört kişiyle birlikte geldi. Birkaç rekât namaz kıldılar, sonra bir hafta tavaf yaptılar. Daha sonra Benî Şeybe kapısından çıktılar. Onları takip ettim. Birisi beni geri çevirmek istedi. 67a Şeyh "Bırak onu" dedi. Sonra durup, onları beş saf halinde dizdi. Arka arkaya dizildiler. En arkada ben vardım. Yürürken her birine, ayaklarını öndekinin ayak izine koymasını emretti. Biz emrettiği gibi yürümeye başladık. Yer bizim altımızda dürülüyordu. Kısa zamanda peygamber şehri Medine'ye geldik. Sevinç içinde öğle namazını kıldık ve aynı şekilde yürüdük. Biraz sonra baktık ki Kudüste'yiz. İkindi namazını kıldık ve aynı şekilde yürüdük. Bir süre sonra Yecûc ve Mecûc seddine geldik. Akşam namazını kıldık ve aynı şekilde yürüdük. Biraz sonra kendimizi Kaf Dağı'nda bulduk. Yatsı namazını kıldık. Şeyh bu dağın zirvesine oturdu, biz etrafındaydık. Dağın dört bir yanından heybetli aslan gibi insanlar geldi. Onların güneş ve ayı gölgede bırakacak ışıkları vardı. Şeyhe selam verip önünde edeplice oturdular. Havada parlak şimşek gibi yürüyen başkaları da indi. Onun etrafını çevirdiler ve şeyhten kendilerine vaaz etmesini istediler. Onların içinde şimşek gibi çakan, yıldırım gibi gürleyen, gözyaşı döken, çığlık atan, havada

yürüyüp gözümüzden kaybolan türlü türlü kimseler vardı. **67b** Sanki dağ altımızda sarsılıyordu. Şeyh onlara sabah namazını kıldırıncaya kadar bu hal devam etti. Sonra dağın ardına indi. Toprak bembeyazdı, parıltısı çoktu, ucu bucağı gözükmeyen şeffaf biçimdeydi. Ayaklarımızın altından keskin misk kokusu yayılıyordu. İnsan suretine benzeyen taifelerin yanından geçiyorduk. Onlar benzeri duyulmamış seslerle Allah'ı çeşitli şekillerde tesbih ile anıyorlardı. Nurları neredeyse gözleri kamaştırıyordu. Ecel tayin edilmiş olmasaydı, onları gören ve seslerini duyan kimse ölürdü. Şeyh dağın etrafında tesbih ediyor, vecd halinde kendini bir sağa bir sola atıyor, bazen boşlukta ok gibi uçuyor ve bazen de şöyle diyordu: "Özleminden bî-karârım. Firkatin katlime ferman. Korkunla yitip giderim; ümidin bana yeniden hayat verir. Benden yüz çevirmen ölümüm. Beni benden alır muhabbetin; kurbiyetinle toplanır şetâtım. Câna yakınlığın ferahlığım. Seninle halvetim bana düğün dernek. Bütün işlerinin tasarrufunu elinde tuttuğun kimseye merhamet et." Bu durum kuşluğa kadar sürdü. Geldiğimiz yere geri döndük. Dün gördüklerimiz gibisini görmedik. Az zaman sonra altın ve gümüşten yapılmış bir şehre vardık. Orada iç içe geçmiş ağaçlar, sürekli akan nehirler, sıra sıra dizilmiş pek çok meyveler vardı. Oraya girip yiyip içtik. **68a** Şeyh her birimize bir elma almayı emretti. Beni ilk başta geri çevirmeye çalışanın dışında hepimiz elmalardan aldık, o alamadı. Şeyh ona, "Bu senin edepsizliğindendir, bu adamın hatırını kırmandandır" derken bana işaret etti. "Ey falan! Allah'tan istiğfar dile. Bu iş edebi muhafaza etme ve onun ahkâmını gözetme üzerine bina edildi" deyip sözlerine şöyle devam etti: "Arkadaşların gibi elmayı al." Adam elini uzattı ve elmayı aldı. Sonra Şeyh, "Burası evliya şehridir, oraya ancak veli girebilir" dedi. Birlikte yürüdük. Şeyhin yanından geçtiği her bir kuru ağaç yeşerip yapraklandı. Derdine çare bulamayan kimse kalmadı. Derken Mekke'ye geldik. Öğle namazını kıldık. Benden, kendisi yaşadıkça bu konuda herhangi bir şey söylememem için söz aldı. Sonra kayboldular, hiçbirini göremez oldum.

Bir süre sonra onu özleyip Basra'ya geldim. Günlerce yanında kaldım. Bir gün Basra'nın dışına çıktı. Sahabi Talha b. Ubeydullah el-Ensârî'nin türbesine geldi. Uzaktan kabri görünce geriye döndü. Sonra tekrar gelip kabri ziyaret etti. Başı öne eğik ve edepliydi. Kendisine, olanı sordum. Dedi ki: "Onu

önce otururken gördüm. Üzerinde yeşil bir elbise vardı, inci ve mücevherlerle süslü bir tac, yanında iki huri vardı. Utandım ve geri döndüm." Peygamberin (sav) adını vererek dönmem için ısrar etti. Bunun üzerine döndüm." **68b** Allah'a yemin olsun ki bu konuda o hayattayken hiçbir şey anlatmadım.

Şeyh Ebû Muhammed el-Kâsım b. Abdi'l-Basrî, büyük evliyadan, önde gelen salihlerden, büyük ariflerdendir. Seçkin şeriat âlimlerinden ve İmam Malik mezhebinin faziletlilerindendir (Allah rahmet eylesin). Şeriat ve hakikat ilimlerinde Basra'nın hatırı sayılır âlimlerinden biriydi. Ebu'l-Abbas Hızır'la (as) görüşen kimselerdendir. Onunla çeşitli haller yaşamıştır. Şeyhin büyüklüğüne şahit olarak bu bile yeter, bunu anla!

Şeyh Basra'da ikamet etti. İleri yaşlarında yaklaşık 580 yılından önce orada öldü. Bugün kabrinin yeri bellidir, ziyaretgâhtır. Şeyhin cenaze namazı kılındığı gün gökten davul sesleri duyuldu. Aynı gün bir grup Yahudi ve Hıristiyan Müslüman oldu. Bu bilinen tarihi bir gündür.

EBÛ AMR OSMÂN B. MERZÛK

115. ANLATI

Bir defasında Nil taştı. Sular neredeyse bütün Mısır'ı kaplayacak, ekin vakti geçecekti. Halk Şeyh Ebû Amr Osman b. Merzûk'a (ra) ağlayıp sızlayarak geldi. Şeyh nehrin kenarına geldi, abdest aldı. Nehir iki zira[25] çekildi, toprak göründü. Halk ertesi günü ekin ekmeye başladı.

116. ANLATI

69a Bir yıl Nil çekildi. Ekinlerin çoğu telef oldu. Fiyatlar çok yükseldi. Halk şeyh Ebû Amr Osman'a velveleyle geldiler. Şeyh hizmetçisinin taşıdığı ibrikle nehrin kenarında abdest aldı. Aynı gün Nil yükseldi ve önceki haline dönerek akmaya başladı. O sene ekinler önceki senelerde olmadığı kadar bereketlendi.

117. ANLATI

Şeyhin hizmetçisi Şeyh Salih Ahmed b. Berekât es-Sâdî el-Mukrî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Şeyh Ebû Amr ile birlikte Şam'a tecrid

25 Zira: 50 cm ile 70 cm arası ölçü birimidir.

üzere gittik. Ben ikinci kişiydim. Hiçbir şey yiyip içmeden üç gün geçirdik. Neredeyse yığılıp kalacaktım. Şeyh bu halimi görünce bir kum yığınına yöneldi. Kumu avuçlayıp şekerli kavuta çevirerek doyuncaya kadar bana yedirdi. Sonra elini kum yığınına vurdu, oradan çok tatlı bir su çıktı. Susuzluğum gidinceye kadar içtim.

Şeyh Ebû Amr Osman b. Merzûk b. Humeyd b. Selâme el-Mısrî el-Kureşî, Mısır meşayihinin önde gelenlerinden, ariflerin büyüklerinden, meşhur âlimlerin liderlerindendir. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebi üzere müftülük yapmıştır. Mısır'da yaşadı ve yetmiş yaşının **69b** üzerinde 564'te vefat etti. Karafe'de İmam Şafiî'nin kabrinin doğusuna defnedildi. Kabri ziyaretgâhtır. Allah hepsine rahmet eylesin.

HAYYÂT B. KAYS EL-HARRÂNÎ

118. ANLATI

Asil Şeyh Ebû Hafs Amr b. Şeyhu'l-arif Hayyât b. Kays el-Harrânî (Allah ikisine de rahmet eylesin) şöyle dedi: Şeyh Zuğayb babamı ziyaret etmek için Rahbe'den Harran'a geldi. Sabah namazından sonra evin kapısının önünde babamla buluştu. Önünde bir keçisi vardı. Selam verdi ve yakınına oturdular. Babam onunla konuşmadı. Zuğayb "Rahbe'den geldim" dedi ve keçisiyle meşgul oldu. Babam ona baktı ve "İtirazından dolayı seni cezalandırmakla emr olundum. Bu ceza senin zahirine mi yoksa batınına mı olsun, seç" dedi. O da, "Ey efendim! Zahirime olsun" dedi. Babam, parmağını ona biraz uzattı, Zuğayb'ın gözü yanağına aktı. Yenini öptü, sonra Rahbe'ye döndü. Yıllar sonra Mekke'de onunla karşılaştım. İki gözü de sağlamdı. Ona halini sorunca şöyle dedi: "Rahbe'de bir semaya katıldım. Mecliste babanın bir müridi de vardı. Elini gözümün üstüne koydu, gözüm iyileşti. Baban işaret edip de gözümü kaybettiğimde, kalbimde sırları, kaderleri ve Allah'ın harikulade işaretlerini gördüğüm bir göz açıldı." **70a**

Not: Onun gözünü geri getiren derviş, Şeyh Hayyât'ın kız kardeşinin oğlu Vessâb'tır. Ona gözünü geri getirince Zuğayb ağladı. "Niçin ağlıyorsun" diye sorulduğunda "Gözümün yerine telafi olarak verilen şeyi kaybettim" diye cevap verdi (Allah hepsine rahmet eylesin).

Salih Şeyh Gânim b. Ya'lâ et-Tikrîtî et-Tâcir (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Yemen'den Kızıl Deniz yoluyla Hint Okyanusu'na açıldığımızda yolumuzu kaybettik. Her taraftan rüzgârlar ve dalgalar üzerimize geldi. Gemi parçalandı. Bir levha üzerinde boş bir adaya çıkıp kurtuldum. Etrafı dolaştım. Ada bereketli bir yerdi ve bir de mescit vardı. Mescide girdiğimde dört kişi vardı. Onlara selam verdim. Selamımı aldılar ve beni buyur ettiler. Oturdum, onların Allah'a karşı olağanüstü tevecühlerini ve yönelişlerini gördüm. Yatsı vaktinde Şeyh Hayyât el-Harrânî mescide girdi. Koşuştular ve ona selam verdiler. Şeyh onlara yatsı namazını kıldırdı. Sonra sabaha kadar namaz kıldılar. Şeyh Hayyât'ı şöyle münacaat ederken duydum: "Ey Allahım! Benim senden başka arzum yoktur. Sığınacak senden başka kimsem yoktur. Senden başka gideceğim kapı yoktur. Kapına çöktüm, hicabın kaldırılmasını bekliyorum. Beni sıkıntılardan ne zaman kurtarıp kurb meclislerine sokacaksın? **70b** Nefsimi senin sevincinle bağladım ve senin zikrinle mühürledim. Arzumun coşkunluğunun içimde huzur bulduğu gizli sevinçlerim, vuslatın ortaya çıkaracağı hallerim var. Ey tövbe edenlerin sevgilisi! Ey ariflerin sevinci! Ey âbidlerin göz bebeği! Ey tefrid ehlinin dostu! Kendisine sığınanların ilticagâhı! Ey dünyadan bağını koparıp kendisine yönelenlerin destekçisi! Ey sadıkların kalplerinin özlem duyduğu! Ey muhiblerin gönüllerinin ünsiyet bulduğu! Ey havf sahiplerinin arzularının kendisine bağlandığı!" Sonra çokça ağladı. Nurların onu kuşattığını gördüm. Bulunduğu yer dolunay gibi aydınlandı. Sonra şu şiiri inşad ederek ayrıldı:

Âşıkın maşuka yürüyüşünde teennî olmaz
Yaşadığı hallerden mütesebbib, kalbinde karar olmaz
Ayağımın altında çöller dürülür
Sana sürer beni hep, dağlar ovalar

Dört şeyh bana, şeyhi takip etmemi söyledi, ben de dediklerini yaptım. Kara, deniz, ova, dağ altımızda katlanarak emrimize amade oldular. Her bir adımda "Ey Hayyât'ın Rabbi! Hayyât'a destek ol!" diyordu. Sabah namazında Harran'a ulaştık.

120. ANLATI

Salih Şeyh Ebû Tâlib Abdullatîf b. Muhammed b. Ali el-Harrânî, 71a -ki o İbnü'l-Gaytî (Allah rahmet eylesin) diye tanınırdı- Harran'da bir mescit yaptırdı. Şeyh Hayyât geldi ve mihrabın yerini tayin etti. Mühendis "Kıble bu taraf" deyip muhalefet edince şeyh, "Bak, Kâbe'yi göreceksin" dedi. Mühendis baktı, Kâbe'yi tam karşısında engelsiz olarak gördü ve bayılıp yere düştü.

Şeyh Hayyât b. Kays el-Harrânî, tarikatın büyüklerinden, meşayihin önderlerinden, ariflerin reislerindendir. O ölümünden sonra da hayattaymış gibi tasarrufta bulunabilen şeyhlerdendir. Daha önce anlattığımız gibi Harranlılar yağmur duasında, Allah'ın sıkıntılarını gidermesi amacıyla kendisine iltica ederlerdi. Harran'da ikamet etti ve orada 581 Cemaziyelahir ayının sonunda çarşamba gecesi vefat etti. Kabri bilinir ve ziyaret edilir (Allah rahmet eylesin).

SÜVEYD ES-SİNCÂRÎ

121. ANLATI

Sincâr eşrafından bir hasta sekarâta girdi. Her şeyi söyleyebiliyor, sadece kelime-i şehadet getiremiyordu. Kendisine kelime-i şehadet hatırlatıldığında, "Bana izin verilmedi" diyordu. Bunun sebebi, büyüklere dil uzatan biri olmasıydı. İnsanlara bu durum çok ağır geldi. Şeyh Süveyd es-Sincârî'den (ra) yardım istediler. Şeyh gelip hastanın yanına oturdu, uzun süre başını önüne eğdi. Sonra ona kelime-i şehadet getirmesini emretti. 71b Hasta, kelime-i şehadeti söyledi ve tekrarladı. Şeyh, "Geçmiş günahları nedeniyle bundan men edilerek cezalandırılmıştı. Ben ona şefaatçi oldum. 'Geçmiş evliya da razı olursa biz seni şefaatçi kılarız' denildi. Huzura girdim. Maruf el-Kerhî, Seriyyü's-Sakatî, Cüneyd, Şiblî (Allah rahmet eylesin) ve diğerlerinden onun günahının affını istedim. Dili çözüldü, şehadet getirebildi." Adam dedi ki: "Her ne zaman şehadet getirmek istesem siyah bir şey sıçrıyor ve ve şöyle diyordu: 'Ben senin Allah dostları hakkında işlediğin günahınım.' Sonra ışık saçan bir nur geldi, onu benden uzaklaştırdı. 'Ben, Allah dostlarının rızasıyım' dedi. Şimdi yer ile göğün arasını dolduran nurdan atlar ve süvariler görüyorum; başları heybetin önünde eğilmiş 'Subbûhun kuddûsun rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh' diyerek tesbih ediyorlar." Adam ölünceye kadar şehadet getirmeye devam etti.

122. ANLATI

Salih Şeyh Ebû Amr Osman b. Aşûr es-Sincârî, şeyhimiz es-Süveyd es-Sincârî'yle birlikte Sincâr'ın bir caddesinde yürürken gösterişli bir kadına gözlerini dikmiş bakan bir adam gördü. Şeyh onu bundan men etti. Fakat adam imtina etti. Bunun üzerine şeyh, "Allahım onun bakışını körelt" diye dua edince o kör oldu. Yedi gün sonra körlüğün karanlığından şikâyetle **72a** şeyhe geldi. Tövbeyle boyun eğdi. Şeyh elini açıp "Allahım, gözlerini günahlardan başka her şeye aç" diye dua etti. Adam iyileşti. Mahreme bakmak istediğinde gözünün önüne perde çekiliyordu.

Bu Şeyh Süveyd es-Sincârî, ricalin büyüklerinden, ariflerin seçkinlerinden, muhakkiklerin önde gelenlerindendir. Şeriat ve hakikati kendisinde toplayandır. O dertlilere derman olanlardandır. Şeyh Abdulkadir kendisini çok överdi. Sincâr'da ikamet etti. İleri yaşta orada öldü. Kabri ziyaret edilir (ra).

RASLAN ED-DIMAŞKÎ

123. ANLATI

Şeyhu'l-arif Ahmed b. Muhammed el-Kürdî eş-Şeybânî el-Yahyalâvî şöyle dedi: Bir defasında Raslan ed-Dımaşkî'yi havada gördüm. Kâh yürüyor, kâh bağdaş kurup süzülüyor, bazen de ok gibi fırlıyordu. Pek çok kez de onu suda yürürken gördüm.

124. ANLATI

Şeyh Ahmed el-Müsemmâ şöyle dedi: Bir defasında hacca gitmiştim. Arafat'ta beraberce bulunduk ve hac menâsıkının tamamında kendisini gördüm. Sonra kaybettim. Dımaşk'a gelince baktım, yolculuk yaptığına dair hiçbir eser yoktu. **72b** Bu durumu sordum. Dımaşklılar, "Vallahi, o bizden tam bir gün asla ayrılmadı. Arefe, kurban ve teşrîk günlerinin bir kısmında ayrıldı" dediler.

125. ANLATI

Yine Şeyh Ahmed şöyle dedi: Şeyh Raslan'ı oturmuş, aslanları da ayağının dibinde eşelenirken gördüm. O, ise içinde bulunduğu istiğrak halinden dolayı hiçbir şeyi görmüyordu.

126. ANLATI

Yine Şeyh Ahmed şöyle dedi: Şeyh Raslan'ı bir keresinde Dımaşk'ın dışında gördüm. Önünde bulunan çakılları fırlatıyordu. Ne yaptığını sorunca şöyle dedi: "Bunlar Frenklere atılan oklardır." O vakit Frenkler, memleketlerinden çıkıp Şam bölgesine saldırmışlardı. Arkadan onları gören Müslümanlar, "Gökten Frenklerin başına inen çakılların süvarileri ve atlarını helak ettiğini gördük. Bu şekilde pek çok kayıp verdiler" dediler.

127. ANLATI

Şeyhu'l-imam Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Şeyh Ebi'l-Alâ Necm b. Şerefi'l-İslâm Ebi'l-Berekât Abdi'l-Vehhâb el-Hazrecî, -İbnu'l-Hanbelî diye bilinir- babasından naklen dedi ki: Şeyh Raslân Dımaşk'taki bir evde semaya katıldı. **73a** Orada meşayihten ve salihlerden birçok kişi toplanmıştı. Kavvâl şiir söylemeye başladı:

Biz aşkın yüceliklerine çıkmıştık
Oraya varınca, ben tuttum o ise bıraktı
Dedikoducular eğer senin niçin ayrıldığını sorarlarsa
Onlara de ki: Özgür kişi, teselli edildi ve o da teselli buldu
Helâl ü hoş olsun Azze'ye; izzetimiz, onurumuz
O helâl gördüyse çiğnemeyi, tüm şerefimiz

Şeyh Raslân, orada hazır bulunanların gözü önünde havaya sıçrıyor birkaç defa dönüyor, sonra yere iniyordu. Bunu defalarca yaptı. Sükûnet bulunca evin bahçesindeki bir incir ağacına dayandı. Bu ağaç bir müddettir kuruydu ve meyve vermemişti. O sene yeşermeye başladı ve meyveye durdu.

Şeyh Raslân b. Yakûb b. Abdurrahman el-Husayrî sonra Dımaşkî, hizarcı ve zahid olup meşayihtendir. Ricalin seçkinlerinden, zamanında Şam'daki ariflerin liderlerindendir. Lakabı Boz Şahin'dir. Bunun sebebi şudur: O, Efendimiz Ahmed b. er-Rifaî'nin bir hurmalığına bakıyordu. Şeyh, Raslân'a bir hurma ağacı ayırdı ve olgunlaşınca ona hediye etmeye niyet etmişti. Bir müddet sonra o ağacı sordu. "Hiç kimse ona çıkmadı. **73b** Ancak her gün boz bir şahin ağaca gelip yiyor, sonra uçup gidiyor" dediler. Şeyh, "O, Raslân'dır" dedi. Ümmü Abîde ile Dımaşk arasında iki aylık mesafe vardır.

Şeyh Raslân Dımaşk'ta ikamet etti. İleri yaşta orada 565 veya 566'da vefat etti. O, Sultan Nureddin Mahmûd eş-Şehîd'in çağdaşıydı (Allah ikisinden de razı olsun). Kabri Bâb-ı Tuma'nın dışındadır. Üzerinde bir ruhaniyet ve bambaşka bir aydınlık vardır. Cenazesi taşınırken yeşil kuşlar üzerinde döndü, naaşının üzerine kondular. Cenazesinin etrafında cenazeyi dikkatle izleyen boz atlı süvariler göründü. Cenazeden sonra da bir daha görünmediler. Allah rahmet eylesin. İnşallah Dördüncü Kısım'da bu zattan tekrar bahsedeceğiz.

EBÛ MUHAMMED ABDURRAHİM

128. ANLATI

Ebu'l-Haccâc el-Uksurî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Şeyh Abdurrahîm ve Şeyh Abdurrezzâk Kahire'de bir araya geldi. Abdurrahîm bir müddet başını öne eğdi ve Abdurrezzâk'a: "Ey kardeşim! Levh-i mahfûzda şu anda Beytü'l-Makdis'te vefat etmek üzere olan bir abdalı gördüm. Onun vefatında bulunmakla emr olundum" dedi. İkisi kalkıp, abdalın yanına geldiler. Ölümünde, cenazenin techiz, tekfin ve defninde hazır bulundular ve aynı gün Mısır'a döndüler. Şeyh Abdurrahîm, Şeyh Abdurrezzâk'a şöyle dedi: " 'Haydi, Allah **74a** Nil'deki falanca gemideki bir şeyhe abdallık makamını verdi. Onu getirmekle emr olundum'." Birlikte Nil kıyısına gittiler. Gemi karşı taraftaydı. Abdurrahîm yere bir değnek dikti, gemi durdu. Şeyh, su üzerinde yürüyerek gemiye ulaştı. Adamı adıyla çağırdı. O yaklaşınca elinden tuttu ve suda yürüyerek karşı kıyıya geldi. Değneği yerinden çıkardı, gemi hareket etti. Sonra bu üçü Beytu'l-Makdis'e gittiler ve orada akşam namazını kıldılar. Adam vefat eden abdalın makamına oturdu.

129. ANLATI

Şeyh Abdurrahîm el-Mağrîbî el-Müsemmâ Kınâ'da bir semaya katıldı. Orada şeyhlerden bir topluluk da vardı. Kavvâl şunu söylüyordu:

Düşman korkusuyla gizlediğim sende nice alamet var
Fakat gözyaşlarım onları açığa çıkarıyor
Uzayan gecede benim Sana olan iştiyakım, şevkim

Nice iniltiyi ortaya çıkarıyor sonra da duruluyor
İçinde yangınla titreyen bu kalbe merhamet et!
Bu alev cehennemi bile söndürür fakat onun yangınını söndüremiyor
Benim bedenimde hiçbir uzuv, hiçbir hücre yoktur ki
Hepsinde senin aşkın var ve bu aşk onların varlığından öncedir
Sema edenler de, şeyh de dilhûş oldular. Kavvâl şöyle devam etti:
Sevincim, seni görmek ve senin de beni görmendir
Sevincim, senin yerinin benim yerime yaklaşmasıdır **74b**
Her gün seninle buluşarak yaşarım
Bütün ümitlerim bir yana bu bana yeter
Eğer beni ulaştırır ve benim yakınlığımı istersen
Bu senin hakkındır, bana cefa edene aldırış etmem

Şeyhi olağanüstü bir hal kapladı. Kavvâl'a söylemeye devam etmesini emretti. Adam gevşeklik gösterdi. Şeyh de "Sus" dedi, adam günlerce konuşamadı. Daha sonra gelip özür diledi. Şeyh, "Kur'an'dan bir şey oku" dedi. Adam okudu ve sevinç içinde ayrıldı. Sonra sadece Kur'an okuyabilir halde kaldı. Tekrar gelip yardım istedi. Şeyh, "Git ve konuş" dedi. Bunun üzerine adam önceki gibi konuşmaya başladı.

Şeyh Ebû Muhammed Abdurrahîm, Mısır meşayihinin seçkinlerinden evliyanın büyüklerindendir. Halleri ve kerametleri meşhurdur. Şeriat ve hakikat ilimlerini kendisinde toplamıştır. Şeyhu'l-arif Ebi'l-Hasan b. es-Sabbâğ onun müritleri arasındadır. Yukarı Mısır'ın güneyinde yer alan mübarek hallerinin korunmuşluğu ve şeyhleriyle meşhur Kınâ'da yaşadı, orada doksan yaşlarının üzerindeyken 592 yılında vefat etti. Aslen Mağriblidir.

Şeyhu'l-imam Ebû Abdullah Muhammed b. Şeyhu'l-imam Mecduddin Ebû'l-Hasan Ali b. Vehb el-Kuşeyrî (Allah rahmet eylesin) babasından naklen şöyle dedi: **75a** Şeyh Ebu'l-Hâccâc el-Uksurî'yle (Allah rahmet eylesin) beraber Şeyh Abdurrahîm'in Kınâ'daki türbesini ziyaret ettim. Şeyh Abdurrahîm'in kabrinden güneş halesi gibi bir nur çıktı, Şeyh Ebu'l-Haccâc'ı kapladı. Ben o anda "Bu, Şeyh Abdurrahîm'in nurudur" diyordum (ra).

KADÎBU'L-BÂN EL-MAVSÎLÎ

130. ANLATI

Şeyhu'l-arif Ebu'l-Hasan Ali el-Kureşî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Kadîbu'l-Bân'ın Musul'daki evine gittim. Evin her yerini kaplamıştı. Bu olağanüstü büyüklükten ürküp çıktım. Sonra geri döndüm, onu evin bir köşesinde serçe kılığında gördüm. Tekrar çıktım, sonra geri döndüm, onu normal halinde gördüm. "Ey efendim! Bana birinci ve ikinci hal nedir, bilgi verir misin" dedim. "Sen onları gördün mü" dedi. Ben de, "Evet" dedim. "Görmemen gerekirdi. Birincisinde O, cemâliyle benim yanımdaydı. İkincisinde ise ben, celâlinin huzurundaydım" diye cevap verdi. Kureşî ölmeden bir süre önce âmâ oldu.

131. ANLATI

Şeyh Ebû Abdullah el-Marîzî şöyle dedi: Ben, Şeyhu'l-imam Cemaleddin b. Yûnus'un Musul'daki medresesindeyken, Kadîbu'l-Bân'dan bahsedildi. Onu çekiştirdiler. Şeyh de onlara katıldı. Onlar söze dalmışken birden Kadîbu'l-Bân çıka geldi. Afalladılar. **75b** "Ey İbn Yûnus! Sen Allah'ın bildiği her şeyi biliyor musun" dedi. İbn Yûnus, "Hayır" diye cevap verdi. "Ya ben senin bilmediklerindensem!" deyince İbn Yûnus şaşırdı. Kendi kendime "Gece gündüz peşinden ayrılmayıp ne yaptığını göreyim" dedim. Yatsı vakti sokaklara daldı, yedi parça ekmek topladı ve bir kapıyı çaldı. İhtiyar bir kadın çıktı, "Geciktin" dedi. Ekmek parçalarını ona verdi. Musul kapısına geldi. Kapalı olan kapı kendisine açıldı. Çıkıp biraz yürüdük. Bir nehir ve bir ağaçla karşılaştık. Üzerindeki eski elbiseleri çıkardı ve nehirde yıkandı. Ağaçta asılmış olan elbiseleri alıp giydi. Sabah namazını kıldı. Beni bir uyku tuttu. Güneşin ışıkları üzerime vuruncaya kadar uyumuşum. Uyandığımda, etrafta hiçbir yapının bulunmadığı ıssız bir çöldeydim. Bu işe şaşıp kaldım. Yakınımdan bir kafile geçti. "Yatsı vakti Musul'dan çıktım" deyince onlar buna inanmadılar ve "Musul nere, burası nere!" dediler. Bir ihtiyar öne çıktı ve "Hikâyen nedir" diye sordu. Ben de olanları anlattım. İhtiyar, "Seni ancak buraya getiren geri götürür, şu an Mağrib'deyiz. Musul'la aramızda altı aylık yol var. Burada bekle belki o döner" dedi. Gece olunca Kadîbu'l-Bân geldi **76a** ve tıpkı önceki yaptığı gibi yaptı. Tan yeri ağarırken

bu elbiseleri çıkardı, eskileri giydi ve yürüdü. Ben de arkasındaydım. Biraz yürüdükten sonra Musul'a geldik. Eğilip kulağımı büktü ve "Bir daha yapma ve sırrı ifşadan sakın" dedi. Sabah namazında insanlara yetiştik.

132. ANLATI

Birden çok kişinin yer aldığı muttasıl senetle Şeyh Kemaleddin b. Yûnus el-Mavsîlî hakkında şunlar anlatılır: Bir gün derse giderken Kadîbu'l-Bân'a uğradı. O elbisesini yamıyordu. Dedi ki: "Ey İbn Yûnus! Biz onu diktik." İbn Yûnus her ne kadar zahir ilimlerde mahirse de onun kastını bilemediği için sözünü anlayamadı. Ders vermeye oturunca titredi. Bütün alanlardaki malumatı birbirine karışmıştı. İnsanlar ta Acem diyarından gelip çeşitli alanlarda ondan eğitim alırlardı. Ancak şeyhe besmele dahi unutturulmuştu. Bu hal uzayıp gidince Şeyh düşündü ve "Biz onu diktik" sözünün anlamını kavradı. Talebelerine, "Siz burada durun" dedi ve Kadîbu'l-Bân'a gidip özür dilemek için bineğine bindi. Henüz özrünü dilememişti ki Şeyh Kadîbu'l-Bân, "Buna gerek yok, dikişi ayırdık, dersine dön" dedi. Bütün bilgileri –hatta daha fazlasıyla– eski haline döndü.

133. ANLATI

76b Musul kadısı şöyle dedi: Kadîbu'l-Bân'ın pek çok meşhur kerameti olmasına rağmen onun hakkında kötü zan beslerdim. Musul'da onu sultan'a şikâyet etmeyi içimden geçirdim. Musul sokaklarından birinden geçerken onun şehrin merkezinden geldiğini gördüm. Orada benden ve ondan başka kimse yoktu. Kendi kendime, "Şimdi birisi olsa da onu tutmasını söylesem" dedim. Bir adım attı, bir Kürt suretinde göründü, bir adım sonra Bedevi, sonraki adımda fakih görünümündeydi. Sonra bana, "Kâdı işte dört suret, bunlardan hangisini sultana şikâyet edeceksin. Hangisi Kadîbu'l-Bân'dır" dedi. Bunun üzerine yere kapanarak ellerini ve ayaklarını öpüp bağışlanma dilemekten kendimi alamadım.

Şeyh Hasan Kadîbu'l-Bân el-Mavsîlî, evliyanın büyüklerinden, seçkinlerin önderlerinden, derin ilim sahibi ve yüksek himmet ehlindendir. Abdulkadir el-Cîlî ile Adî b. Müsafir arasında mektupları getirip götürürdü. Sürekli istiğrak ve vecd halindeydi. Zahiri şeriat düşkünlerinden bazıları buna karşı çıksa da bu iki fazilet ona yeter.

Onun hakkında Şeyh Abdulkadir şöyle dedi: 77a "O, mukarreb bir velidir. Allah ile özel hali vardır, sadıklardandır." "Biz onun namaz kıldığını görmedik" denilince, "O sizin görmediğiniz yerde namaz kılıyor. Üzerine düşen farzları eda etmediği ne bir gün vardır, ne de bir gece. Musul'da veya başka bir yerde namaz kıldığında onu Kâbe'nin kapısında secde ederken görüyorum" diye cevap verdi. Bu konuda bu şahitlik sana yeter. Kadîbu'l-Bân Musul'da yaşadı ve 570 civarında orada vefat etti (ra).

EBÛ AMR OSMAN B. MERVEZE EL-BATÂİHÎ

134. ANLATI

Şeyh Ebû Amr Osman b. Merveze el-Batâihî (Allah rahmet eylesin), Batâih'de on bir yıl gezgin olarak yaşadı. Her sene bir adamın getirdiği yün bir cübbe giyerdi. Bir gece teheccüd kılarken Cenâb-ı Azam'dan kendisine ansızın bir münazele vasıl oldu. Kendisine kapkara bir ışık huzmesi gözüktü. Yedi yıl hiçbir şey yemeden ve hiçbir şey hissetmeden gökyüzüne bakarak kaldı. Sonra beşeriyetine döndü. Kendisine, "Köyüne dön ve ailenle birlikte halvete gir. Senden çocuk olma zamanı geldi" denildi. Köyüne döndü ve evinin kapısını çaldı. Ailesine durumu bildirdi. Karısı, "Eğer bunu yaparsak insanlar benim hakkımda ne der" deyince 77b şeyh dama çıktı ve "Ey köy halkı! Ben falancayım. Sizler hanımlarınızla halvete girin, ben de gireceğim" diye bağırdı. Allah onun sesini köylüye ulaştırdı. Sözün manası anlaşıldı. O gece onun çağrısına uyan kim varsa salih bir evlat sahibi oldu. Onların kırkının bu söze uyduğu ve kendilerinden kırk velinin dünyaya geldiği anlatılır. Sonra yıkandı ve Batîha'ya döndü. Tekrar aynı şekilde durmaya başladı. Saçları avret yerini örtüp otlar etrafını sarıncaya; evcili ve vahşisiyle birçok hayvan onunla birlikte yaşamaya başlayıncaya kadar aynı hal üzere kaldı. Daha sonra beşeriyetine geri döndü. On dört yılın farzlarını kaza etti. O öyle biriydi ki, yırtıcı hayvanlarla köpekler onun yanında arkadaşça geçinir giderdi.

135. ANLATI

Yedi avcı Şeyh Osman b. Merveze'nin Batîha'sına geldi. Onun yakınında büyük bir kuşu avladılar. Kuş ölüp düşerken şeyh, "Bunu yemek

helal değildir" dedi. "Neden" diye sordular, "Çünkü o ölüdür" diye cevap verdi. Avcılar, birçok insanın yaptığı gibi alay ederek "Öyleyse sen de dirilt" dediler. Şeyh de "Bismillah Allahuekber, ufalanmış kemikleri dirilten Allahım ona can ver" dedi. Kuş canlanıp kalktı, uçarak gözden kayboldu. Bunu gören avcılar gördüklerinden tövbe edip şeyhin hizmetine yöneldiler. **78a**

136. ANLATI

Şeyh Osman'a Batâih'ten âmâ ve cüzzamlı iki adam kendisinin duasıyla şifa umarak geldiler. Sağlam başka bir adam bu ikisiyle karşılaştı. Adama durumlarını anlattılar. Adam, Allah'ın evliyasını inkâr edenlerin âdeti gibi "Bu İsa b. Meryem değil ki, sizi iyileştirdiğini görsem bile onu tasdik etmezdim" dedi. Sonra bedbahtlığından kaynaklanan edepsizlikle âmâ ve cüzamlı ile birlikte şeyhe geldi. Şeyh onlar geldikten sonra şöyle dedi: "Ey körlük ve cüzam! O ikisinden uzaklaşıp şu münkire geçin." O ikisi sıhhatine kavuştu, körlük ve cüzzam inkârcıya geçti. Şeyh, "Şimdi ister inan ister inanma" dedi. Onlar bu hal üzere öldüler.

Şeyh Ebû Amr Osman b. Merveze el-Batâihî, büyük dervişlerden, ileri gelen şeyhlerden, keramet ve yüce hal sahiplerindendir. Batâih'de ikamet etti. Oradayken ileri yaşlarda vefat etti. Seyyid Ahmed b. Ebi'l-Hasan er-Rifâî'nin çağdaşlarındandır. Kabri ziyaretgâhtır.

Şöyle derdi: "Ruhum çağrıldığında icabet eder." Ölüm vakti geldiğinde, "Lebbeyk" dedi ve öldü. Şeyhlerden biri onu rüyasında gördü ve "Rabbin sana ne yaptı" diye sordu. **78b** O da "Bundan sana ne! Lakin Rabbimin huzuruna gittiğimde 'Ey kulum!' dedi, bende 'buyur', dedim ve böyle diyerek dünyadan ayrıldım."

MEKÂRİM EN-NEHRU HALİSÎ

137. ANLATI

Şeyh Ebu'l-Hasan el-Cevsakî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Bir gün bir mescitte Şeyh Mekârim müritlerine şevk ve muhabbetten bahsediyordu. Şeyh, "Muhiblerin esrarı heybet ve celal sultanının ortaya çıkmasıyla coştuğunda o sırlar nurları sebebiyle nefeslerinin değdiği her nuru söndürür" dedi. Sonra nefes alıp verdi ve mescidin bütün lambaları söndü.

Otuzun üzerinde kandil vardı. Bir saat sonra şöyle dedi: "Sırları berdevam olduğunda ise üns ve cemal nurları tecelli eder, bu nurlar sebebiyle nefeslerinin değdiği her karanlığı aydınlatırlar." Sonra nefes alıp verdi. Kandiller uyandı. Önceki gibi ışık verip aydınlatmaya başladılar.

138. ANLATI

Ravi şöyle dedi: Şeyh Mekârim bir gün müritilerine konuşurken cehennemi ve Allah'ın cehennem ehli için hazırladıklarını hatırlattı. Kalpler ürperdi, gözyaşları aktı. Orada bulunan bir inkârcı: "Bu bir korkutmadır, 79a cehennem yoktur" dedi. Şeyh, "Andolsun, onlara Rabbinin azabından ufak bir esinti dokunsa, hiç şüphesiz, 'Vah bize! Hakikaten biz zâlim kimselermişiz!' derler"[26] ayetini okudu o ve herkes sustu. İnkârcı, "Medet, medet" diye bağırdı ve şiddetle sarsıldı. Burnundan çıkan bir duman gördüler ve leş gibi kokan kötü bir koku hissettiler. Şeyh, "İnsanlar, "Rabbimiz! Bu azabı bizden kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz" derler"[27] ayetini okudu. İnkârcı sakinleşti. Kalktı ve şeyhin ayaklarına kapandı ve tecdîd-i İslam etti. Sonra şöyle dedi: "İçimde alev alev yükselen, yalazlı bir ateş hissettim. Neredeyse can verecektim. Sonra içimden bir duman ve leş gibi bir koku belirdi. Neredeyse ölüyordum. İçimden şöyle bir ses duydum: "Bu sizin o yalanlayıp durduğunuz ateştir. Bu da mı sihir? Yoksa siz görmüyor musunuz?"[28] Şayet şeyhin bereketi olmasaydı helak olacaktım."

Şeyh Mekârim en-Nehru Halisî, sufilerin büyüklerinden, meşayihin seçkinlerinden, tasarruf ve etkili nazar ehlindendir. Tâcu'l-Ârifîn'in dostlarını gördü ve onlardan istifade etti. Şeyh Ali b. el-Hîtî onun faziletine ve başkalarından daha önde olduğuna dikkat çekerdi. Irak topraklarında en-Nehru Halis yakınlarında bir köyde yaşadı. Köy onunla şöhretlendi. İlerlemiş yaşta orada öldü. Kabri oradadır ve ziyaretgâhtır. 79b Şeyh Muhyiddin Abdulkadir el-Cîlî'nin çağdaşıdır (Allah onlardan razı olsun).

NOT: *Nehru'l-Halis*: Bağdat'ın doğusunda bir konak mesafededir. Onun defnedildiği Dolab Köyü, nehrin kıble tarafındadır.

26 21/Enbiya, 46.
27 44/Duhan, 12
28 53/Tur, 14-15.

139. ANLATI

Şeyh Ebû's-Suûd el-Harîmî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Şeyh Halîfe, Peygamberi rüyasında çok gören birisiydi. Bir gece de on yedi kez görmüştü. Peygamber ona şöyle dedi: "Ey Halîfe! Evliyadan fazla rahatsız olma. Onlar beni görme hasretiyle yanıp tutuşurlar. Ey Halîfe! Sana duana katabileceğin bir istiğfar öğreteyim mi?" "Evet" deyince Peygamber (sav) ona şöyle demesini buyurdu: "Ey Allahım! İyiliklerim senin lütfundan, hatalarım senin hükmündendir. Lütfun hükmünü de kaplasın ya Rab, lütfunla hükmünü sil. Celâlin ne yücedir ki sana itaat ancak senin izninle olur, isyan ancak ilminle. Ey Allahım! Sana isyan ettiğimde senin hakkını küçümseyerek isyan etmedim veya azabını da hafife almadım. Suçu ezeli ilminle işledim. Tövbe Sana sunulur, af senden beklenir."

140. ANLATI

Bağdatlı salihlerden biri **80a** şöyle dedi: Bir gece seher vakti Câmiu'r-Rasâfe'de gizlice tevekkül ederek oturmak üzere Allah'a söz verdim ve bunu zamanında yaptım. Orada üç gün kaldım ve hiç kimseyi görmedim. Açlıktan ölmekten korktum. Nefsime uyarak dışarı çıkmayı hoş bulmadım. Canım sıcak kepap, buğday ekmeği ve Bernî hurması çekti. Bu haldeyken mihrabın duvarı yarıldı, zenci kılıklı bir adam geldi. Elinde bir sofra örtüsü vardı. Onu koydu ve "Şeyh Halîfe sana şöyle diyor: 'Canının çektiğini ye ve çık. Sen tevekkül makamının erbabı değilsin.' " dedi, sonra gözden kayboldu. Sofrada canımın çektikleri vardı, yedim ve Nehru Melik'te Şeyh Halîfe'nin yanına geldim. Ben daha bir şey demeden, "Ey falan! Adamın, zahiri ve batını ilişkileri kesme hususunda muhkem bir temeli olmadan mütevekkil olarak oturması söz konusu değildir. Aksi takdirde kişi sebepleri terk ettiğinden dolayı asi olur" dedi.

Şeyh Halîfe b. Musa en-Nehru Melikî, sufilerin seçkinlerinden, meşayihin büyüklerinden, evliyanın önderlerindendir. Uykudayken ve uyanıkken peygamberi görürdü. Dediler ki: "Çoğu işlerini peygamberden öğrenirdi. Uykuda ve uyanıkken o işleriyle ilgili emir alırdı." Şeyhi Ebû Saîd el-Kaylûbî, "O, mükemmel bir şeyhtir" diyerek kendisini çokça överdi. **80b**

O, Irak topraklarındaki Nehru'l-Melik'de bulunan "Bedevi Köyü" diye bilinen bir köydendir. Irak'ta Nehru'l-Melik'e yerleşti. İlerlemiş bir yaşta orada vefat etti. Kabri ziyaretgâhtır.

NOT: *Nehru'l-Melik*: Bağdat'ın batısında bir konak mesafededir.

Kendisine ecel gelince şehadet getirdi, yüzünü bir sevinç kapladı ve şöyle dedi: "İşte Muhammed ve ashabı beni Allah'ın rızasıyla ve bana olan selamıyla müjdeliyorlar. Şunlar da melekler beni kerîm olan Allah'ın huzuruna götürmekte acele ediyorlar. Mümin kulunun ruhu kabzedileceğinde hakk tecelli edip ona şöyle der: "Ey huzura kavuşmuş kişi! Sen ondan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir!"[29]." Ayeti tamamlar tamamlamaz, ruhunu teslim etti. Namazını kılmak için musallaya konulduğunda çeşitli yönlerden gelen, "Ey Müslümanlar! Allah'ın sevgilisinin namazına koşun" şeklinde yüksek bir nida işitildi. Fakat çağıran görülmüyordu. Bu gün tarihi bir gündür (ra).

EBU'L-HASAN EL-CEVSAKÎ

141. ANLATI

Şeyh Müberred el-Muhâribî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Şeyh Abdurrahman b. Ceyş ve bazı kişilerle birlikte Şeyh Ebu'l-Hasan el-Cevsakî'yi (Allah rahmet eylesin) ziyaret etmeye niyet ettik. Dicle'nin karşısındaki **81a** Cevsak'a geldiğimizde kötü görünüşlü, iğrenç, prangaya vurulmuş bir adam gördük. Bize seslendi. Biz de onun yanına vardık. "Şeyh Hasan'dan beni serbest bırakmasını isteyiniz. Çünkü gördüğünüz şeyi bana o yaptı" dedi. Ricada bulunmak için şeyhin yanına vardığımızda biz daha bir şey demeden şeyh, "Benden onun hakkında bir şey istemeyin, o, münzevi dervişlerin aklını çelen bir şeytandır. Onu bundan men ettim, fakat o dinlemedi" dedi.

142. ANLATI

Şeyh Ebu'l-Hasan Cevsak'ta bir sema meclisine katıldı. Orada Şeyh Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ceyş el-Bağdâdî ve salih şeyhler vardı. Kavvâl şu şiiri inşad etti:

29 89/Fecr, 27-30.

Kınayanlar uzak durmak isterken
Özlem coşkuları ancak Sana yönelmektedir
Benim senden yüz çevirmem ne usançlıktandır
Ne de Sana yönelişim sadece yakın olmak içindir
Ne, bu sevgim sadece bir vesile
Ne de bu sabrım korkudandır
Senin gözcün kalbime yerleşti
Eğer Sen bana kolaylık istersen zorlaştır

Şeyh bununla neşelendi. Topluluktaki kambur bir adamla kucaklaştı, adamın kamburu gitti. Bu tarihi bir gündür.

143. ANLATI

İbn Debîkî şöyle dedi: Bir gün öğle vakti Cevsak'a gittim. **81b** Şeyh Ebu'l-Hasan'ı bir ıssız arazide sağa sola dönerken vecd halinde gördüm. Okudukları arasında şu şiir vardı:

Sevgilim aşkına bütün çölleri dolaştım

Sonra çok ağladı ve şu beyitleri okuyordu:

Ruhum her şeyiyle Sana odaklandı
O şayet sende helak olsa da senden vazgeçmedi
O, her şeyiyle bitkin bir halde senin için gözyaşı döktü
Bu nedenle ağlamaktan parça parça oldu denildi
Sevgi bakışıyla ona bak ki
Belki senin ona bir faydan olur, o da faydalanır

Sonra güçlü bir çığlık attı ve bayılıp düştü. Daha sonra ayıldı ve şu şiiri okudu:

Sana olan arzumu şikâyet etmeye cesaret edemem
Parmakların seni göstermesine de
Bakışımı senden başkasına doğru çevirsem de,
O yine de Sana doğru döner.

Sonra sevinçle 'Lâ ilâhe illallah' dedi ve şu şiiri okudu:

Senin bütün anlamların bende tecelli edince
Kendimin hiçliğini fark ettirdin

Sen beni bana öğrettin. Bu sebeple
Her şaşırtıcı şeyin farkına varıyorum
Üzgünüm, bir bakışını bile göremiyorum
Üzgünüm bulunduğunu sandığım yerde de yoksun

Orada biri meyveli diğeri meyvesiz ve kökü kurumuş iki hurma ağacı vardı. Meyveli ağaç tarafından bir ses duydum. "Ey Ebu'l-Hasan! **82a** Allah adına benim meyvemden yemeni istiyorum." Adam ellerini uzattı, ağacın dalları da aşağı sarktı ve meyvelerden yedi. Sonra kuru ağaç tarafına geçti. Kuru ağaçtan "Allah için benim dibimde abdest almanı istiyorum" diye bir ses geldi. Sonra ağacın altından bir su gözü fışkırdı. Şeyh abdest aldı, ondan içti. Ağaç yeşillendi ve aynı anda meyve verdi. Sonra su gözü kayboldu. Şeyh giderken şöyle dedi: "Ey Allahım! Kimi muhatap alırsan her canlı onunla konuşur." İbn Debîkî şöyle devam etti: "o geceden sonra oraya uğrar, bunları hatırlar ve gözyaşları dökerdim. Şeyhin bereketini umarak bu iki hurmadan yerdim" dedi.

Şeyh Ebu'l-Hasan, sufilerin büyüklerinden, meşayihin seçkinlerinden, tarikatın önderlerindendir. Şeyh Ali b. el-Hîtî'nin müritlerindendir. Zaman zaman Şeyh Abdulkadir el-Cîlî'ye gelir giderdi (Allah her ikisinden de razı olsun). Irak topraklarındaki Nehru'l-Cebel üzerindeki Cevsak'ta ikamet etti. İleri yaşta orada vefat etti. Kabri ziyaretgâhtır. Allah rahmet eylesin.

EBÛ ABDULLAH MUHAMMED EL-KUREŞÎ

144. ANLATI

Şeyh Ebû Abdullah Muhammed el-Kureşî şöyle dedi: Bir gün bir üzüm arastasına uğradım. Oradan dönerken küfelerden birinden inleme sesi duydum. Sonra bu inleme arttı. **82b** Geri döndüm. Küfe, iki üç dirhem kıymetindeydi. Ancak adamın biri ona daha fazla ücret ödedi. Adam, üzümlerden şarap yapardı. Ben de aynı ödemeyi kabul ettim. Ancak üzüm sahibi bana satmadı. Onun ödediğinden daha fazlasını ve elbiselerimi de çıkarıp ona verdim. Üzümleri kurtardım, iniltileri kesildi.

145. ANLATI

Yine aynı şeyh şöyle dedi: Ben Mina'daydım. Susadım. Yanımda hiçbir şey yoktu. Su aradım. Kuyunun yanında su çeken yabancıları gördüm.

Onlardan birisine, "Şu kovaya su koy" dedim. Adam beni dövdü ve kovayı uzağa fırlattı. Gönlüm kırık vaziyette kovanın yanına vardım. Kovayı tatlı su göletinde buldum. Elimi yüzümü yıkadım, içtim, arkadaşlarıma su getirip dağıttım. Ve olanları anlattım. Onlar da gittiler, fakat ne su ne de sudan bir iz bulabildiler. Bunun bir keramet olduğunu anladım.

146. ANLATI

Ebû Muhammed Abdulhalık b. Ebû Bekâ Salih b. Ali b. Zeydân el-Kureşî el-Emevî eş-Şafiî en-Nahvî şöyle dedi: Şeyh Ebû Abdullah el-Kureşî, melikü'l-kâmil ve nâibu's-saltana bir kaptan süt içtiler. Şeyhin cüzzam olmasından dolayı nâib sütü ona vermekten kaçındı. **83a** Şeyh, "Eğer bundan dolayı yemiyorsan" dedi, sonra ıslak elini kaldırdı ve "Buyur bu elime arkadaş olup ye" dedi ve gümüş gibi parlak bir el çıkardı.

Şeyh Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. İbrahim el-Kureşî el-Hâşimî, meşayihin önde gelenlerinden, ariflerin büyüklerinden, sufilerin seçkinlerindendir. Sözlerinden bazıları şöyledir:

"Kıyameti ve orada mahlukatın mertebelerini, peygamberlerin makamlarını ve amellerin sahipleri üzerinde nasıl göründüğünü gördüm. Ölülerin berzahtaki durumunu da gördüm."

"Mağrib ve Mısır meşayihindan birçoğuyla sohbet ettim. Altı yüz kadar şeyhle karşılaştım."

Şeyh, Ebû Medyen ile görüşüp yanında bir müddet kaldı. Mısır büyüklerinden bir grup ondan icazet aldı. Bunlar arasında Kâdı'l-Kudât İmâdüddin el-Bekrî ve Şeyhu'l-imâm Bahâuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Fezâil Hibetullah el-Himyerî ve Şeyh Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Atlânî sayılabilir. Takriben 544 yılında Endülüs'te doğdu, Mısır'a yerleşti, bir süre orada yaşadı. Daha sonra Kudüs'e geçti ve orada ikamet etti. **83b** 6 Zilhicce 599 yılında Kudüs'te vefat etti. Kabri ziyaretgâhtır.

EBÛ BEREKÂT B. SAHR MÜSÂFİR EL-EMEVÎ

147. ANLATI

Şeyhu'l-arif Carullah Ebû Hafs Ömer b. Muhammed el-Mağrîbî şöyle dedi: Şeyh Ebu'l-Berekât'ın tasarrufu aşikârdı, kerametleri çoktu. Daima

murakabe halindeydi. İnsanlara karşı şefkatli, merhametliydi, duası makbuldü. Kendisine hâkim olan hal, terk-i tedbir ve terk-i ihtiyardı. Bir gün Laleş'de yanındaydım. Canım şiddetli bir şekilde sıcak pidenin üzerinde kebap çekti. Ağzımın suyu aktı. Bir aslan, ağzında pideyle geldi ve Ebu'l-Berekât'a yöneldi. O aslana, "Pideyi Şeyh Ömer'in önüne koy" dedi. Tam da istediğim şeydi. Çok geçmeden gökten saçı başı dağınık bir adam indi. İştahım kaçtı. Her şeyi yiyip bitirdi, sonra şeyh ile konuşmaya başladı. Daha sonra koştu ve havada uzaklaştı. Şeyh şöyle dedi: "Ey Ömer, canı kebap çeken asıl bu adamdı. Bu zat el üstünde tutulanlardandır. Aklına bir şey gelmeye görsün, derhal kendisine sunulur. Şimdi Çin diyarının ücra bir bölgesine vardı bile."

148. ANLATI

Şeyhu'l-arif, el-Âlim el-Mukrî, **84a** Ebu'l-Feth Nasr b. Rıdvan b. Servân ed-Dârânî şöyle dedi: Ben, dervişlerden bir grup ve Şeyh Ebu'l-Berekât, hep beraber sonbaharda Devâbbe'den Cebel'e çıktık. Şeyh, "Bugün canım tatlı ve ekşi nar çekti" dedi. Sözünü bitirmeden vadideki ve dağdaki her tür ağaç narla doldu. Şeyh, "İstediğiniz kadar nar toplayın" dedi. Elma, armut, kayısı ve diğer ağaçlardan nar topladık. Aynı ağaçtan hem tatlı hem ekşi nar koparıyorduk. Doyuncaya kadar yedik. Bir saat sonra oradan ayrılırken ağaçlarda bir tek nar bile göremedik.

149. ANLATI

Şeyh Ebû Muhammed Abdullah b. Şeyhu'l-arif Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Şeyhu's-Salih Ebu'l-Feth Nasrullah b. Ali el-Humeydî eş-Şeybânî el-Hakkârî şöyle dedi: Babamı şöyle derken işittim: Fırtınalı bir günde bir adam dağın eteğinden yürüyerek geliyordu. Rüzgâr onu vadinin dibine fırlattı. Şeyh Ebu'l-Berekât dağın karşısında oturuyordu. Eliyle o tarafa işaret edince adam havada durdu ve sanki onu tutan biri varmış gibi bir saat olduğu yerde kaldı. **84b** Sonra şeyh, "Ey rüzgâr onu dağın tepesine çıkar" deyince, rüzgâr onu sanki birini taşıyormuş gibi yavaş yavaş yukarı çıkardı.

Şeyh Ebu'l-Berekât b. Sahr b. Müsafir b. İsmail b. Musa el-Emevî, meşayihin büyüklerinden, tarikatın seçkinlerinden, sufilerin önde gelenle-

rindendir. Amcası Şeyh Adî b. Müsafir'in sohbetine katıldı ve Lâleş'te onun halifesi oldu. Onun hakkında Ebu'l-Berekât dedi ki: "Ezelden davet alıp huzura en önden girenlerdendir. Sohbetine salih bir topluluk yetişmiştir. Oğlu Şeyhu'l-asîl Ebu'l-Mefâhir Adî onlardan biridir." Aslen Beyt-i Fâr köyündendir. Lâleş'te yaşamış ve orada ileri yaşlarda vefat etmiştir. Amcası Adî b. Müsafir'in yanına defnedilmiştir.

EBU'L-HASAN B. ES-SABBÂĞ

150. ANLATI

Şeyh Ebu'l-Fazl İsmail b. Şeyh Nâsik Ebu'l-Kâsım Nasrullah b. Ahmed el-Esnâî babasından şöyle nakletti: Şeyh Ebu'l-Hasan b. es-Sabbâğ bir adamı halvete soktu. Gece gündüz halvettekileri yokluyordu. Ramazanın sonlarında bir gece bu adamın yanına girdi, onu ağlarken buldu. "Niçin ağlıyorsun" diye sordu. Adam, "Ben burada Kadir gecesini yaşıyorum. Her şeyi secde halinde görüyorum. Her secdeye niyetlendiğimde 85a içimde beni engelleyen demir çubuk gibi bir şey hissediyorum" dedi. Şeyh şöyle dedi: "Ey evladım! Endişelenme o çubuk benim sana verilmiş sırrımdır. Gördüğün şeyler ise şeytanî bir variddir. Hedefi şudur ki onun sebebiyle secde edesin ve böylece sana gelecek bir yol bulsun." Adam dedi ki: "Sufilerin usullerini inkâr eden ve şeyhlere karşı bilgiçlik taslayan insanların çoğunun yaptığı gibi içime bir kurt düştü. Aklıma 'bunun doğru olduğunu nereden bileceğim' diye bir düşünce gelmişti ki şeyh, "Ben sana bunu söylüyorum, sen ise delil istiyorsun" deyip sağ elini uzattı. Elinin Maşrık'ın en ucuna kadar uzandığını, diğer taraftan sol elinin ise Mağrib'in en ucuna kadar uzandığını gördüm. Sonra ellerini birbirine yaklaştırmaya başladı. Gördüğüm her şey, iki elinin arasındaki bir zira'lık mesafede yoğunlaştı. Sonra o nur ve içindeki her şey bir insan suretine büründü. Kendisinden bir inkârcının medet çığlıkları duyuluyordu: "Efendim, bir daha yapmayacağım. Medet, medet!" Şeyh avuçlarını birbirine yaklaştırdıkça adamın bağırışı artıyordu. Şeyh, Allah dedi, ağzından gördüğüm her şeyi aydınlatan bir nur çıktı. o insan sureti kötü kokulu siyah bir şeye dönüştü. Neredeyse beni yok edecekti. Sonra bir duman oldu ve havada yok olup gitti.

151. ANLATI

85b Ebu'l-Hasan Ali b. Yûsuf el-Kureşî el-Mısrî el-Müezzin şöyle dedi: Amcam Şeyhu'l-fâzıl Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Sinan el-Kureşî'den şöyle işittim: Şeyh Ebu'l-Hasan b. es-Sabbâğ'ın hizmetindeydim. Ailemden dokuz ay ayrı kaldım. Kınâ'da ribattayken aile özlemi duydum. O vakit şeyh oturup, "Aileni mi özledin" dedi. "Evet" dedim. Beni bir eve yalnız başıma soktu. "Hazırlan" dedi. Sonra, "Başını kaldır" dedi. Bir de baktım Mısır'da evimin kapısının önündeyim. Ailem beni karşıladı ve selamladılar. Dehşete kapıldım. Halimi gizledim. Günümün geri kalanını evde geçirdim. İki öğün yemek yedim. Anneme yirmi dirhem verdim. Akşam ezanı okununca dışarı çıktım, kendimi bir anda Kınâ'da buldum. Şeyh ayakta bekliyordu. "Özlemin dindi mi" diye sordu. "Evet" dedim. Şeyhin yanında bir ay kaldım. Daha sonra şeyhten izin aldım ve on beş günde Mısır'a ulaştım. Ailem sevindiler ve dediler ki, "Senden ümidi kesmiştik. Akşam namaza çıkıp dönmeyince öldürüldüğünü düşündük." Annemden yirmi dirhemi aldım. Şeyh hayatta olduğu sürece bundan bahsetmedim.

152. ANLATI

Şeyh Alemuddin el-Menfelûtî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Bir gün Şeyh Ebu'l-Hasan ile birlikte Nil kıyısındaydım. **86a** İbrikle abdest alıyordu. Bir çığlık duydu ve "Ne oluyor" diye sordu. "Bir adamı timsah kaptı" denildi. Abdest almayı bıraktı ve koştu. Timsah adamı suyun ortasına kadar götürmüştü. Timsaha, "Bırak!" diye bağırdı. Timsah durdu, şeyh "Besmele" çekerek suyun üzerinde yürüdü. Sanki yerde yürüyor gibiydi. Nil alabildiğince coşkundu. Nihayet timsaha ulaştı. "Onu bırak" dedi. O da bıraktı. Adamın uyluğuna kadar yemişti. Şeyh elini timsahın üzerine koydu ve "öl" dedi. Timsah öldü. Adama, "Karaya çık" dedi. Adam, "Hem bacağım yaralı hem de yüzme bilmem" deyince şeyh, "Git, bu senin kurtuluş yolundur" dedi ve kıyıya çıkış yolunu işaret etti. Bunun üzerine bulundukları yerden kıyıya kadar olan kısım taşa benzer bir hal aldı. Üzerinden yürüyüp beraberce kıyıya çıktılar. Adam sonra eski haline döndü. Toplanan insanlar nehirden timsahın ölüsünü çıkardılar.

153. ANLATI

Şeyhu'l-kudve Ebû Bekir b. Şâfî' şöyle dedi: Şeyhimiz Ebu'l-Hasan zamanında bir sabah Kınâ pazarında iki derviş biribiriyle kapıştı. Birisi arkadaşının gözünü çıkardı. Dava Kınâ valisine arz edildi, o da onları şeyhe gönderdi. Şeyh önce sofrayı sermelerini emretti. Orada yemek yedi. Kavvâla bir şeyler söylemesini emretti. İki hasım dervişlerle beraber geldiler. Gözü çıkarılan başını açtı ve istiğfar etti. **86b** Şeyh, "Neden istiğfar ediyorsun" dedi. "Ben ona vurmasaydım, o da benim gözümü çıkarmazdı" dedi. Arkadaşı da onun arkasından şöyle dedi: "Ey Allahım! Şu anki hakirliğim ve pişmanlığım hakkı için ve onun hilminin hakkı için, gözünü geri ver." Bunun üzerine arkadaşının gözü düzeldi. İnsanlar sevinçle bağrıştılar. Şeyhin bereketiyle o ikisinin gönlünün berraklaştığı, söyleniyordu.

154. ANLATI

Şeyhu'l-arif Ebu'l-Haccâc el-Uksurî şöyle dedi: Şeyh Ebu'l-Hasan bir keresinde kuşluk vakti Kûs bahçelerinden geçiyordu. Bir ağaç üzerinde öten hüzünlü bir güvercin sesi duydu. Dinledi, vecd ve istiğraka girip şu şiiri inşad etti:

Ey misvak ağacındaki güvercin!
Kime seslenir kime ağıt yakarsın
Vah sana! kâlplere hüzün getirdin
Sel gibi gözyaşı döktün
Gel! Ayrılık nedeniyle matem tutalım.
Ayrılan sevgililerimize ağlayalım
Eğer sen mutlu olacaksan, ağıtla seni mutlu edeceğim
Mahzun kimseye mahzun kişi böyle teselli verir

Sonra uzunca bir süre ağladı ve şu şiiri okudu:

Eyk ağacı güvercini dostunu kaybettiğinden dolayı
Ağlarken ben nasıl sabrederim.
Aşk hastalığı içimde gömülü iken
Nasıl aldırış etmeyeyim, gözyaşı dökmeyeyim
87a Kalbim onu sevmezden önce katıydı
Eğer bu mihnet sürerse o yumuşayacak

Cefa veren aşka karşı bir yardımcı var mı?
Benim şiddetli üzüntüme bir yardım eden olacak mı?
Sonra düşüp bayıldı. Ayılınca şu şiiri okudu:
Ayrılık hakkında bana hüzünlü şarkılar söyle!
Zira içimde gömülü bir aşk var
Allah aşkına! Gözyaşında bana karşı cömert ol
Ve ağlamama yardımcı ol
Gözyaşından öte, kan ağlıyorum
Ayrılık günü gözlerim pınar misali ağlıyor

Dedi ki: "İki gözünden kan akıyordu." Güvercin düştü ve kanatlarını çırparak öldü.

Şeyh Ebu'l-Hasan Ali b. Humeyd b. es-Sabbâğ, meşayihin önderlerinden, sufilerin büyüklerinden, ariflerin ileri gelenlerindendir. Şeyh Ebû Muhammed Abdurrahîm b. Ahmed el-Mağrîbî ve Ebû Muhammed Abdurrezzâk b. Muhammed el-Cezûlî'nin sohbetinde bulunmuştur. Onun hakkında Abdurrahîm şöyle dedi: "Ebu'l-Hasan, bizim geçemediğimiz bir kapıdan geçti." Abdürrezzâk da şöyle dedi: "Ebu'l-Hasan'a, bize verilmeyen bir sır emanet edildi." Aslanlar ve yılanlar kendisine gelirdi. Taş ve bitkiler dâhil bütün mahlûkat onunla konuşurdu. Şöyle derdi: "Allah'ın muhatap aldığı **87b** kimseyi herkes muhatap alır." Kendisine, "Şanı yüce olan Allah'ın celâl nurlarını gören kişinin varlığa bakışı nasıldır" diye sorulunca şöyle cevap verdi: "Bütün varlığın kendisiyle hayat bulduğu varlıktaki sırra bakar, eksik olana bakarsa tamamlar, unutana bakarsa hatırlatır." "Bunun alameti ve özelliği nedir" denilince, "Şayet şu taşa baksa, heybetinden taş erirdi" dedi ve büyük sert bir kayaya baktı, kaya suya dönüşüp akıp gitti.

Onun pek çok halifesi arasında Şeyh Ebû Bekir b. Şâfî' el-Kûsî, Şeyh Alemuddin el- Menfelûtî ve Şeyh Mecdüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Dakîk el-Îd de vardır. O, şeriat ve hakikat ilimlerinde âlim idi. Kınâ'da yaşadı ve orada 622 yılı Şaban ayının ortasında vefat etti. Kabri Şeyh Abdurrahîm'in yanındadır ve ziyaretgâhtır (Allah hepsine rahmet eylesin).

155. ANLATI

Ebu'l-Fazl Salih b. Yakûb el-Gîmî el-Yakûbî, babasının şöyle dediğini nakletti: Oğlum İsmail beş yaşındayken kötürümdü. Onu, Şeyh Ali b. İdris'e getirdim. Çocuğu iyileştirmesini istedim. İsteğimi reddetti. Ben de çocuğu yanına bıraktım. **88a** Ona bir portakal attı. Portakal çocuğun dizine geldi ve çocuk kalkıp yürüdü, portakalı aldı, ribatta koştu. İnsanlar 'Lâ ilâhe illallah' dediler. Birlikte yürüyerek ayrıldık.

156. ANLATI

Ebu'l-Meâlî Abdurrahîm b. Muzaffer b. Mühezzeb el-Firnitî, İbn İdris'in müritlerinden olan babasından rivayetle şöyle dedi: Kıtlık zamanında Firnit valisi bize çokça zulmetti. Onu şikâyet için şeyhe geldim. Bakûbâ'da heybetinden suskun halde üç gün yanında oturdum. Şeyh dördüncü gece akşam namazını bahçede kıldı, müritleri etrafına oturmuştu. Birinin elinde ok ve yay vardı. Şeyh yayı aldı, oku yaya yerleştirdi, bana, "Atayım mı" diye sordu. Ben de "Nasıl isterseniz" dedim. Soruyu üç defa tekrarladı, ben de aynı cevabı verdim. Şeyh, oku attı, ok dört zira uzaktaki bir ağacın köküne saplandı. Şeyh, "Oku atıp, Firnit valisini boynundan vurdum" dedi. Ben tekbir getirdim. Diğerleri de tekbir getirdiler. Sabahleyin şu haber geldi. Vali, akşamdan sonra Firnit'teki evinin damında yatarken nereden geldiği bilinmeyen bir ok onu öldürdü.

Deriz ki: **88b** Muhalif zahir ehline cevap niteliğinde yine buna benzer başka bir rivayette Abdullah b. Muâz el-Usrî, kardeşi Müsennâ, o da Câbir en-Nahvî'den nakille şöyle dedi: Benim Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in gıybetini yapan bir sohbet arkadaşım vardı. Ben ona engel olmaya çalışırım, o daha da ileriye giderdi. Bir gün ona gerektiği şekilde cevap veremediğim için kızgın bir şekilde yanından ayrıldım. Uyudum ve rüyamda Peygamber (sav) ve o ikisini gördüm. "Ya Rasûlallah! Benim bir arkadaşım var. Bu ikisinin gıybetini ederdi. Ben onu men ederim, o daha da ileri gider" dedim. Hz. Peygamber yanındaki birine, "Git onu öldür" dedi ve kişi gitti. Sabah olunca kendi kendime, "Ona gitsem ve olanı haber versem belki gıybet etmeyi bırakır" dedim. Kapısının yanına yaklaşınca bağrışmalar duydum. "Bu gece

ölüm onun kapısını çaldı ve o öldü" dediler. Deriz ki: Allah Teâlâ zulüm ve kötülük ehline daima böyle yapar.

Şeyh Ebu'l-Hasan Ali b. Ebû Bekir b. İdris el-İdrîsî er-Ravhavî el-Bakûbî (Allah rahmet eylesin), tarikatın büyüklerinden, meşayihin önderlerinden ve muhakkiklerin imamlarındandır. Şunlar onun sözlerindendir:

"Bana, baştan sona bütün âlem ayan beyan göründü. Her şeyin dili bana çözüldü. Kendisine her şey natık olmayan zaten "şeyh" değildir. Ahlakında ve kelamında hiç şüphe yoktur. **89a** Nasıl olsun?"

Zamanın şeyhleri hakkında şöyle demiştir: "O, meleklerin, insanların, cinlerin, kuşların, yılanların ve yırtıcı hayvanların dilini bilir."

Şeyhi Ali b. el-Hîtî onun Kudüs divanının müdavimlerinden olduğunu söyler. Öldüğünde şeyhler şöyle dedi: "Irak şeyhleri parlak yıldızlar gibiydi. Şeyh Ali b. İdris ise doğan güneş gibiydi."

Aynı şekilde o, Şeyh Abdulkadir'in meclisinde bulunmuş ve ona hizmet etmişti. Şeyh Abdulkadir ona dua etti ve ileride büyük bir mertebeye ereceğini haber verdi. Çok sayıda insan ona yarenlik etti, büyük kalabalıklar ondan istifade etti. Halifeler, kendilerine bir musibet geldiğinde ona sığındılar.

Şeyhe dedesi İdris'e nispetle el-İdrîsî, Ravha'ya nispetle er-Ravhavî denilirdi. Ravha, Bakûbâ'ya yakın bir köydür. Zilkade ayının sonunda 619'da Bakûbâ'da vefat etti. Ertesi gün ribatına defnedildi (ra).

NOT: Bakûbâ, Bağdat'ın kuzey doğusunda bir günlük mesafede merkezi bir beldedir.

ALİ B. VEHB

157. ANLATI

Şeyh Ali b. Vehb'in imamı Şeyh Ali b. Ebû Bekir (Allah ikisinden razı olsun) şöyle dedi: Şeyhe kırk yıl namaz kıldırdım. Ona ilk hallerinin nasıl olduğunu sordum. Şöyle anlattı: "Ben ilimle meşgul idim. **89b** Bedriye dışındaki mescidde ibadet ederdim. Bir gece rüyamda Ebû Bekir es-Sıddîk'i gördüm. 'Bu tacı sana giydirmekle emrolundum' dedi. Tacı yeninden çıkardı ve başıma koydu. Uyanınca tac aynen başımdaydı."

158. ANLATI

Şeyh Ali b. Vehb'in seçkin bir öğrenci grubu vardı. Bunların arasında Şeyh Kays eş-Şâmî ve Şeyh Sad es-Sâlihî de bulunuyordu. Şöyle anlatılır. Şeyh, arkasında kırk hal sahibi bırakarak vefat ettiğinde bu kırk zat onun zaviyesinin karşısındaki bahçede toplandılar. Her biri bahçe bitkilerinden bir tutam aldı ve üzerine üfledi. Beyaz, sarı, yeşil, mavi vb. renklerde çiçekler açtı. Böylece her biri yekdiğerinin temkin sahibi olduğunu teslim etti.

159. ANLATI

Ali b. Vehb bir vakit çift sürüyordu. Çift öküzlerini övendereyle dürtmez, sadece "Yürü" der, onlar yürür, "Dur" der, onlar da dururdu. Tohumu ektiğinde anında biterdi.

160. ANLATI

Şeyhin bir ineği ölmüştü. Şeyh boynuzlarından tutup, "Allahım onu benim için dirilt" diye dua etti. İnek anında dirildi.

Şeyh Ali b. Vehb, **90a** ariflerin önde gelenlerinden, evliyanın büyüklerinden, sıddîkların seçkinlerindendir. Şu söz ona aittir: "Allah bana mühürlü bir hazine verdi. Yine ondan gelen imkân ve kuvvet ile hazineyi olduğu gibi teslim edeceğim." Bu yüzden marifet ehli ona, "kaybolanı geri getiren" adını taktı. Çünkü o kaybolmuş hali, kaybedene fazlasıyla geri getirmekle şöhret bulmuştu.

O, uykuda Ebû Bekir Sıddîk'tan tac giymiş ve uyandığında da tacı aynen bulmuş iki kişiden birisidir. Bâzar köyünde yaşadı. Burası Kınâ Pazarı/Kınânın Bedriyesi olarak bilinir. Sincâr'ın kıblesinde üç saatlik mesafededir. Şeyh seksen yaşlarının üzerinde orada vefat etti. Kabri ziyaret edilir (ra).

MUSA EZ-ZÛLÎ

161. ANLATI

Mardin'de büyük bir yangın çıktı. Şehre yayıldı. İş büyüdü. Şeyh Musa ez-Zûlî'den yardım istediler. Ateşe bastonunu atmalarını emretti. Sanki hiç olmamış gibi yangın söndü. Asayı çıkardılar, ne yanmış, ne kararmış, ne de ısınmıştı. Bunun üzerine şeyh, "Allah Teâlâ elimin değdiği hiçbir şeyi yakmayacağına dair bana söz verdi" dedi.

162. ANLATI

Şeyh'un-Nâsik Ebu'l-Fidâ İsmail 90b b. İbrahim b. Zeri' b. Ebi'l-Hasan el-Münzirî el-Makkârî el-Mağrîbî babasından o da dedesinden (Allah onlara rahmet eylesin) şöyle nakletti: Şeyh Musa'ya bir çocuk getiren bir kadın gördüm. Kadın, "Bu falanın oğlu falandır, dört aylıktır" dedi. Şeyh çocuğu çağırdı, çocuk yürüyerek geldi. Ona İhlâs suresini okuttu. O da fasih bir dille okudu. Çocuk yürüyor, konuşuyordu. Şeyhin ölümünden otuz yıl sonra onu gördüğümde fesahati ilk konuştuğu zamanki fesahatten öteye geçmemişti.

163. ANLATI

Aynı isnad ile gelen habere göre Şeyh Musa, gaybden çokça haber veren birisiydi. Haber verdiği şey sabahın aydınlığı gibi vaktinde ve aynı nitelikte gerçekleşirdi. O duası kabul edilen bir zattı. Âmâ birine dua ettiğinde gözleri açılır, bir fakire dua ettiğinde zengin olurdu. Her iki işin aksini de yapabilirdi. Sıkıntıya düşene, hasta birine dua ettiğinde derman bulurdu. Bir şeyin bereketlenmesi için dua etse o şey şaşılacak şekilde berekete kanardı. Birisi hakkında bir şey istese tesiri anında üzerinde görülürdü.

Şeyh Musa ez-Zûlî, büyük dervişlerden, tasarruf sahiplerinin önderlerinden, muhakkiklerin seçkinlerinden ve ariflerin liderlerindendir. Şeyh Abdulkadir kendisini çok över ve yüceltirdi. 91a Onun hakkında, "Ey Bağdat halkı, üzerinize şimdiye kadar doğmamış bir güneş doğacak" dedi. "Kim" diye sorulduğunda "Şeyh Musa ez-Zûlî" diye cevap verdi. Sonra iki günlük mesafeden onu karşılamalarını emretmiştir. O da gelince şeyhin huzuruna çıkmış, son derece hürmetkâr davranmış, şeyh tarafından ikramlara mazhar olmuştur.

Gelişi hac vesilesiyle idi. Hz. Peygamber'i çokça müşahede ederdi. Pek çok hali tevkifiydi. Hz. Peygamber'in işaretiyleydi. Demire dokunsa reçine gibi olurdu. Mardin'de ikamet etti ve ilerleyen yaşlarda orada vefat etti. Kabri Mardin'in kuzeybatı tarafında yarım günlük mesafededir, ziyaretgâhtır.

ZİYÂUDDİN EBÛ NECİP ES-SÜHREVERDÎ

164. ANLATI

Şeyhu'l-arif Şehâbeddin Ebû Abdullah Ömer b. es-Sühreverdî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Amcam şeyhimiz Ziyauddin (Allah rahmet

eylesin) bir müride biraz ayrıcalık göstermeye görsün, o kişi muhakkak meyve verir, arkadaşlarından farklılaşırdı. Birisini halvete soktuğunda her gün kendisine gider, "Gece sana şu varid olacak, şu keşf olacak, şu hale ve makama ulaşacaksın, şu vakitte sana şu vasıflarda bir sûret gelecek ve şöyle şöyle diyecek, o şeytandır, ondan sakın" derdi. Şeyhin söylediği gibi olurdu.

165. ANLATI

Aynı isnad ile şöyle dedi: **91b** Şeyh Sevâdî, bir buzağı getirdi ve onun adağı olduğunu söyleyip gitti. Buzağı şeyhin önünde durdu. Şeyh dedi ki: "Bu bana şöyle diyor: 'Beni Şeyh Ali b. el-Hîtî'ye adadı. Senin için de kardeşimi adadı.'" Şeyh Sevâdî, bir öncekine benzeyen bir buzağı getirdi. Olanı anlattı ve sonra getirdiğini bıraktı, birinciyi alıp gitti.

166. ANLATI

Aynı isnad ile şöyle dedi: Şeyhin yanına üç Yahudi ve üç Hıristiyan geldi. Şeyh onlara İslamı teklif etti. Onlar imtina ettiler. Bunun üzerine her birinin ağzına bir yudum süt koydu. Ve Müslüman oldular. "Karnımıza bu karışınca içimizde İslamdan başka her şey silindi" dediler. Şeyh şöyle dedi: "Yüce Mabud'a yemin olsun ki siz, şeytanlarınız benim elimde Müslüman oluncaya kadar Müslüman olmadınız. Ben sizi Allah'tan istedim." Sonra elini gözlerinin üzerine sürdü. Şeytanlarını gördüler ve onlara İslam kelamıyla teklif ettiler.

167. ANLATI

Aynı isnad ile şöyle dedi: Şeyh, Bağdat'ta Sultan Pazarı'ndan geçiyordu. Derisi yüzülmüş bir koyun gördü. Kasaba, "Bu hayvan murdar olduğunu söylüyor" dedi. Kasap bayıldı ve tövbeye geldi.

168. ANLATI

Aynı isnad ile: Şeyh ile köprüden geçiyorduk. Fazla miktarda meyve taşıyan bir adam gördü. Adama, "Onları bana sat" dedi. Adam, "Niçin" deyince şeyh, "Meyveler; bizi kurtar, sahibimiz bizi şarap yapıp içmek istiyor diyorlar," dedi. **92a** Adam bayıldı, düştü. Sonra ayılıp şeyhin elinde tövbe etti ve "Bunu Allah'tan başkası bilmiyordu" dedi.

169. ANLATI

Aynı isnad ile: Şeyh ile bir gün Kerh'e gittik. Sarhoşların seslerinin birbirine karıştığını duyduk ve kötü kokular hissettik. Şeyh dehlizde iki rekât namaz kıldı. Adamlar oradan bağrışarak çıktılar. İçeri girdik bir de baktık ki, şarapları suya dönüşmüş. Adamlar şeyhin elinde tövbe ettiler.

Şeyh Ziyâuddin Ebu'n-Necîb Abdulkâhir b. Abdullah b. Muhammed es-Sühreverdî, Necîbüddin lakabı taşır. Ebû Bekir Sıddîk (ra) neslindendir. Meşâyıhın seçkinlerinden, sufilerin büyüklerinden, tarikatın önderlerinden, muhakkiklerin önde gelenlerindendir. Nizamiye'de müderrislik ve fetva makamlarında bulundu. Fetva işleriyle ilgilendi. Şeriat ve hakikat konusunda kıymetli kitaplar yazdı. "Irakeyn Müftüsü" lakabını aldı. Şeyh Şehâbeddin Ebû Abdullah Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî onun sohbetine yetişti. Birçok sufi meşayihinin silsilesi kendisine ulaşır. Âlimlerin kisvesini giyer, taylasan takar, katıra biner, önünde bir perde çekilirdi. Bağdat'ta yaşadı. 563'te orada vefat etti. Medresesine defnedildi (Allah rahmet eylesin).[30]

İBRAHİM EL-AZEB

174. ANLATI

92b Şeyhu'l-arif Ebû'l-Mecd Sâdullah b. Sadân el-Vâsıtî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Şeyh İbrahim konuşurken onun meclisindeydim. Şöyle diyordu: "Rabbim bana, huzuruma gelen herkesle ilgili tasarruf yetkisi verdi. O sadece benim tasarrufumla hareket eder." Ben içimden, "İşte burada ayağa kalkıyor ve oturuyorum" diye düşündüm. Şeyh bana yöneldi ve "Ey Sâdullah! Eğer gücün yeterse kalk" dedi. Kalkamadım. Bağlanmış gibiydim. Yarı tarafım felç oldu. Beni evime taşıdılar. Böyle bir ay kaldım. Bunun itirazım nedeniyle olduğunu anladım ve tövbe ettim. Ailemden beni şeyhe götürmelerini istedim. Beni şeyhe götürdüler, "Efendim! O sadece bir düşünceydi." Şeyh kalktı ve elimden tuttu. Onunla birlikte yürüdüm. Sıkıntım kayboldu.

30 Metnin burası, 170-173 arası anlatılar her iki nüshada da eksiktir. İkinci nüshada iki satır kadar ifade yer almakla birlikte anlam bütünlüğü olmadığı için çevrilmemiştir.

175. ANLATI

Şeyhu'l-arif Ebû'l-Ferec Abdulmecîd b. Meâlî b. Hilâl el-Abadânî babası vasıtasıyla dedesinden anlattı (Allah onlara rahmet eylesin). Şeyh İbrahim'i (ra) şöyle derken duydum: "Biz istemedikçe hiç kimse bizi ziyaret edemez." Bir keresinde ona gitmeye niyet ettim ve dedim ki, "İstese de istemese de." Revakın kapısına geldiğimde büyük bir aslan gördüm. Aslan üzerime atladı. Çok korkarak kaçıp gittim. Aslında ben aslan avına ve aslan öldürmeye alışıktım. Sonra uzak bir yerde durdum. **93a** Aslan benden başkasına saldırmıyordu. Ertesi günü geldim. Aslan yine benim üzerime geldi. Ben yine kaçtım. Bir ay böyle devam etti. Kapıya yaklaşamadım. Batâih şeyhlerinden birine halimi anlattım. O bana durumu sordu, ben de aklımdan geçeni anlattım. Şöyle dedi: "Bu şeyhin halini temsil eden bir aslandır." İstiğfar edip tövbeye niyet ettim. Sonra geldim. Aslan kalktı şeyhin yanına geldi ve ona sırnaştı. Şeyhin elini öpünce, "Hoş geldin tövbekâr" dedi.

176. ANLATI

Ebu'l-Meâlî Âmir b. Mesud el-Irâkî et-Tâcir el-Cevherî şöyle dedi: İran'a giderken veda etmek üzere Şeyh İbrahim'e geldim. Şeyh, "Eğer bir sıkıntıya düşersen adımı an" dedi. Horasan çölündeyken eşkıya bize saldırdı, mallarımızı alıp götürdü. Şeyhin dediğini hatırladım. Yoldaşlarım hatırı sayılır kimselerdi. Açıkça şeyhin adını anmaktan hayâ ettim. Yani, özellikle bağnaz fıkıhçı geçinenlerin bunu doğru anlamayacağını düşünerek içimden yardım dileğini geçirdim. Düşüncem bitmeden onu dağın tepesinde asasıyla eşkiyaya işaret ederken gördüm. Bütün mallarımızı getirdiler ve şöyle dediler: "Salimen gidiniz. Sizde büyük bir haber var." Biz, onu sorunca, dediler ki: "Dağda asasıyla sizin mallarınızı geri vermemizi işaret eden bir adam gördük. **93b** Heybetinden gökyüzü bize dar geldi. Ona karşı gelirsek helak olacağımızı anladık. Biri bizden ayrılmıştı. Asasıyla onu da getirdi ve hepimizi topladı. Gökten inmiş olmasından başka bir ihtimal görmüyoruz"

177. ANLATI

Şeyh Mamer Ebu'l-Muzaffer el-Mansur b. el-Mübarek b. el-Fazl el-Vâiz el-Vâsıtî, "Cerâde" diye bilinir (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Şeyh

İbrahim'le birlikte uyuz hastalığına yakalanan birini ziyaret ettim. Hasta, çok sıkıntı çektiğinden şikâyet etti. Şeyh hizmetçisine işaret ederek "Bunu ondan alır mısın" diye sordu. O da "Evet" dedi. Şeyh dervişe "Bu hastalığı senden aldım hizmetçiye verdim" dedi. Hastalık bu hizmetçiye intikal etti. Dervişin bedeni gümüş gibi bembeyaz oldu. Sonra ayrıldık, hizmetçi hastalıktan muzdaripti. Bir süre gittikten sonra yolda bir domuz gördük. Şeyh hizmetçiye, "Hastalığı senden aldım domuza verdim" dedi. Hizmetçi şifa buldu, domuz uyuz oldu.

178. ANLATI

Salih Şeyh Ebû Abdurrahîm Asker b. Abdurrahîm en-Nusaybînî şöyle dedi: Ümmü Abîde revakında Şeyh İbrahim'in de bulunduğu bir semaya katıldım. Kavvâl şu şiiri okuyordu:

94a Gördüğün gibi, o benden yüz çevirmekle beni yaraladı
Beni hasta edip güçsüz bıraktı
Bütün vaktim leziz ve tatlıdır
Mevlam beni gördükçe
Her halde onun yaptığı işten hoşnutum
Onun beni yaralamasından hoşnutsuzluk duymam
Ey benim gördüğümü göremeyen kimse!
Sen beni gören gözden mahrum kaldın

Şeyh vecde geldi ve insanların üzerinde havaya sıçradı. Sonra kavvâl şu şiiri okudu:

Eğer bir gün içimde vefasızlık taşırsam
Veya buna niyet edersem, ruhum emeline ulaşmasın
Veya bu göz, senden ayrılalı bir gün senden başkasına
Baktıysa, gözpınarları ona ihanet etsin
Yahut bu nefis senden başka bir makama davet ettiyse
Onun üzerinde düşmanlar hükümran olsun
Nefes alırken sen nefesimde oldun
Bu ruh benden seni alıp kendi yoluna götürür

Sonra terennüm etti ve şu şiiri okudu:

İlahi bahçedeki ariflerin kalplerinin
Dolaştığı yerin altında toprak örtüsü var
Karargâhımız ve meyve topladığımız yer o bahçede
Yaklaştıkça Allah'a yakınlık rüzgârı eser
Ona verdi ve yaklaştırdı, ruh, aşkın hududunda şaştı kaldı
Ki, Ondaki tul-i emel olmasaydı aşktan ölmüştü

Şeyh İbrahim bir çığlık attı ve "Ey Gayb erenleri!" diye bağırdı. Ben havadan ricâlü'l-gaybın ikişer ikişer, üçer üçer, dörder dörder onun yanına "Lebbeyk, lebbeyk!" diyerek indiklerini gördüm. **94b**

Es-Seyyid Şeyh İbrahim b. es-Seyyid Şeyh Ali, "A'zeb" diye lakaplanır. Tasavvufun büyüklerinden, mukarrabînin önderlerinden, muhakkiklerin öncülerinden, ariflerin liderlerindendir. Sultanu'l-Evliya Efendimiz Ahmed b. Ebi'l-Hasan er-Rifâî'nin (Allah o ikisinin ruhunu Azîz kılsın) sohbetine yetişmiştir. Ahmed er-Rifâî onun anne tarafından dedesi, babasının dayısıdır. Babası Ali, amcası Abdurrahîm'dir. Bunların babaları Osman b. Hasan b. Abîle'dir. Anneleri, Sittu'n-Neseb bt. Ebi'l-Hasan Sîdî Ahmed'in aynı anne babadan olan kız kardeşidir. Ali Fatıma ile evlendi. İbrahim onların çocuğudur. Fatıma'nın başka çocuğu olmadı. Abdurrahîm Zeynep'le evlendi. Altısı erkek ikisi kız, sekiz çocukları oldu. Fatıma ve Zeynep Seyyid Ahmed'in kızlarıdır. Seyyid Ahmed, ikinci kızı Zeynep'e şöyle dedi: "Azîz olan Allah bana 'senin zürriyetini onunla devam ettireceğim', diye vaat etti." Gerçekten de öyle oldu (Allah onlardan razı olsun).

Irak şeyhlerinden bir grupla görüştü. Batâih halkından bir grup onun terbiyesinde yetişti. Ümmü Abîde'de babası Ali'nin meşîhatte halifesi oldu. Bir Şafii fakihiydi ve âlim elbisesi giyerdi. Ümmü Abîde'de yaşadı ve 10 Zilkade 610 yılında kuşluk vakti vefat etti. Şeyh Abdulcebbar el-Müezzin onu yıkadı. **95a** Kubbe-i Şerîf'te dedesinin ve babasının yanına defnedildi (Allah onlardan razı olsun). Öldüğü gün güneş tutuldu.

Şeyhu'l-arif el-Kureşî Dımaşk'ta şöyle dedi: "Bugün gökyüzünün güneşi tutuldu, yeryüzünün güneşi battı." Kendisine, "Kim o" diye sorulunca şöyle cevap verdi: "Şeyh İbrahim Azeb vefat etti."

Batâih şeyhlerinden biri onu rüyasında gördü ve "Rabbin sana ne yaptı" diye sordu. O şu şiiri inşad etti:

Onunla hemhal oldum, mülahaza halinde beni gördü
Onun manevi etkisiyle kendimden geçtim
Onu görme amacım gerçekleşince
Bu mülahazam gerçekten himmetime tanıklık etti

HÜSEYİN EL-HALLÂC

179. ANLATI

Hüseyin el-Hallâc (ra), hakkındaki bir olaydan dolayı zahiri bir imtihana tabi tutuldu. Bu olay meşhurdur. Müftülerden biri katline fetva verdi ve hapsedildi. Halife kararı bekletti ve şöyle dedi: "Zahiri ve batını ilimlere sahip filan kişi, fetva verinceye kadar onu öldürtmeyeceğim." O zat gelip hapishanede el-Hallâc'ın yanına girdiğinde prangaların ve zincirlerin çözülmüş olduğunu gördü. Şeyh namaz kılıyordu. Duvarda cennet bahçelerine benzeyen manzaralı güzel bir pencere vardı. O zat, "Bu ne hal" dedi. Şeyh, "Bu gördüğün şey sadece benim Hz. Muhammed'in (sav) **95b** şeriatine hürmetimden dolayı verildi. Aksi takdirde ben bunu kaybederdim" diye cevap verdi. O zat, "Senin durumunla ilgili benden fetva istendi. Senin halinin doğruluğunu, sırrının temizliğini bildiğim için senin iznin olmadan ben bu fetvayı vermeyeceğim" dedi. Şeyh, "Şeriat hakkı için, fetva ver" dedi. O zat hapishaneden çıktı, derviş elbisesini çıkardı, zahir ulemasının elbisesini giydi. Halife onu karşısında görünce hoşuna gitmedi. Huzurundakiler, "Fetva için beklenen zat budur" dediler. Toplantıda Halife kendisine sordu, o da olanı anlattı ve fetvayı verdi. Genellikle giydiği elbiseyi değiştirme sebebi sorulunca şöyle dedi: "Ben onu öldürmeyi düşünmeyen birinin kıyafeti içindeyken bu fetvayı vermem iyi olmazdı" duyan herkes buna hayret etti.

Yusuf b. Cemâa en-Nesûrî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Meşâyıh, fetva verdiği meseleyi bilerek fetva verenin, şeyh hırkasını giymesi konusunda ihtilaf etti. Bazısı şöyle dedi: "O hırkayla vasıflanmıştır, sonra İbn Hafîf, en-Nûrî ve Ebû Nasr el-Eyâdî'nin huzurunda Hallâc'ın eliyle giymiştir" denilir ki: "Onu, eliyle Ebû'l-Bişr el-Harîrî giydirdi."

180. ANLATI

El-Hallâc çarmıha gerildiğinde ve kanı yere aktığında, üç kere "Allah" lafzını yazdı. İşte bu, onun Allah aşkının bütün vücudunu sardığının delilidir. Onun durumunu tasdik gerekir. Gizli olanın delili de aşikâr oldu. Allah onu ve benzerlerini verdikleriyle kutlu kılsın. Velayet verdiği şeylerde de mübarek kılsın. **96a** Görünen varlıktan maksat sadece kederdir.

181. ANLATI

Hallâc, hırkasını kız kardeşine verdi. Onun yüce izinden giden bir başkasına verdiği de söylenir. O şöyle dedi: "Falan tarihte Dicle çok yükselecek, Bağdat helakın eşiğine gelecek. O zaman sen halifeye, 'Kardeşimin katline fetva veren âlimlere, bu belayı Müslümanlardan uzaklaştırmalarını söyle' dedi." Halife, onlara bunu söylediğinde onlar bu işi yapamadılar. Çünkü onlar böyle bir şeyin zerresini bile yapmaktan acizdirler. Kız kardeşi şöyle dedi: "Kardeşim bana bu hırkayı verdi ve şöyle yapmamı söyledi. 'Onların acziyetleri ortaya çıkınca hırkayı Dicle'ye at, anında eski güvenli haline dönecektir'." Halife, "Onu at" dedi. Olay söylediği gibi gerçekleşti.

Bu Şeyh Hüseyin b. Mansûr'un, künyesi Ebû Muğîs'tir. Tasavvufun büyüklerinden, muhakkiklerin önderlerinden, tarikatın imamlarından, tahkik ehlinin liderlerindendir. O, derin anlayış sahibi, cömert, fesahat sahibi ve doğru hallidir. Cüneyd, Ebu'l-Hüseyin en-Nûrî ve el-Fûtî ile başka birçok şeyhin sohbetine katıldı. Bazı sufiler başına gelen olayda zahiri gözeterek onu suçladılar. Çoğunluk ise onu mazur gördü. Bunlar arasında Ebu'l-Abbas **96b** b. Atâ, Ebû Abdullah Muhammed b. Hafîf ve Ebu'l-Kâsım en-Nasrâbâzî vardır. Onlar şeyhi övdüler ve halinin doğruluğunu ifade ettiler, sözüne önem verdiler ve onu muhakkiklerden biri olarak kabul ettiler. Hatta İbn Hafîf onun, "Rabbani bir âlim olduğunu" söylemiştir. İbn Süreyc kendisinden fetva istediklerinde şöyle diyerek onu iyi görmüştür: "Durumu gizli bir adamdır veya onun hali hakkında bir şey söyleyemem."

Şunlar şeyhin sözlerindendir:

"Onlara isim perde oldu ve böylece hayatta kaldılar. Şayet onlara kudretinin ilmini gösterseydi şaşırırlar, hakikatı açsaydı ölürlerdi."

"İdrak bakımından Allah'ın adları sadece isimdir. Hak açısından ise bir hakikattır."

"Hak düşüncesine hiçbir şey karşı koyamaz."

"Kul, marifet makamına yükseldiğinde kendisine ilham edilir. Sırrı korunur. Hakkın dışında hiçbir şey aklına gelmez."

"Peygamberler (as) sözün sultanıdır., sözü istedikleri gibi kullanırlar, sözler onları yönlendiremez. Diğer insanlara gelince, sözün esiridirler, söz onları yönlendirir, onlar ise söze hükmedemezler."

"Gözü amelde olan kişi, amelin kendisi için yapıldığı makamı görmekten perdelenir. Gözü o makamda olan ise amelleri görmekten perdelenir." **97a**

"Bir'i gören ya da Bir'i zikreden kişinin şöyle demesi caiz değildir: 'Ben Bir'lerin kendisinden zuhur ettiği Bir'i tanıdım.' "

"Kim iman nuru ile hakkı isterse yıldızların ışığıyla güneşi isteyen kimse gibi olur."

"Arif ne beşeriyetin kendisinden ayrıldığı ne de kendisinde küllî ittisâlin hasıl olduğu kimsedir."

Kendisine, "Mürit kimdir" diye sorulunca şöyle cevap verdi: "İlk niyetinde Allah'ı gaye edinen ve ona vasıl oluncaya kadar yükselendir."

Kendisine, Musa'nın (as) –salat u selâm onun ve efendimizin üzerine olsun– ruyet konusunda niçin tamah ettiği sorulduğunda şöyle dedi: "Çünkü Musa hakk ile baş başa kaldı. Bütün manalarında hakk onunla tek başına muhatap oldu. Hakk baktığı her yerde onun karşısındaydı. Gayb halinde değil açık bir keşifle kendisinde hiçbir sınırlama olmaksızın zahiri görüntüsüyle onun karşısındaydı. İşte onu ru'yet isteğine sevk eden şey budur, başka bir şey değil."

Şayet, "Biz zahir ehlinden bazısının, onu mertebesinden düşürdüğünü, tarikatının esaslarını eleştirdiğini, onu yergide oldukça ileri gittiklerini, sonunda onu itibarsızlaştırmaya kadar işi vardırdıklarını kanın yukarıda anlattığımız şekilde yazı yazmasını imkânsız bulup bunun gibi şeylere inananları aldanmış ve batıla gark olmuş saydıklarını; hastalıklı kalpler ve hasetçi nefislerden bu minvalde daha birçok sözün sadır olduğunu görmekteyiz de-

nilirse biz de deriz ki: **97b** Kendisinden bu tür şeyler sadır olan kişiye gerçekten çok şaşarız. Böyle davranarak ne fayda elde ettiğini bir bilseydik. Aksine biz, bunun ancak itikadı olmayandan sudur ettiğine inanırız. Şeytan onun kanına girer, ona, 'Bu kimseler hakkında ağır eleştiri yapmak bilgeliktir.' şeklinde vesvese verir, adam da ona tabi olur. Eğer o kişi, bizim bir veliyi mahvettiğimizi, Rabb'ine isyankâr kılıp kerametlerini iptal ettiğimizi, mucizelerinin delillerini yok ettiğimizi, onun yalancı olduğunu ortaya çıkardığımızı, onun ihsandan elde edeceği ve insanın tercih ettiği şeylerden ona gerekli olanı batıl adına istediğini tespit ettiğimizi düşünmek istese, asla böyle bir şey mümkün değildir. Vallahi, bu, sadece düşmanların yapacağı bir iştir. Muhalifin bizi eleştirmek için bundan daha iyi bir yol bulabileceğini düşünmüyoruz. Allah Teâlâ pek çok kulun kalbine Hallâc'ı tenkit edenlerin şer ve inat ehlinden olduğunu ilkâ etmiştir. Ki onların revaç bulan tenkitleri kanın yazı yazması üzerine yoğunlaşır; "Böyle bir şey yoktur" derler. Biz ise, bize böyle bir haber nakledildiğinde " 'Biz ona inandık' deriz." Çünkü makâm, buna uygundur. Böyle birşey mümkündür. İnsanlar veya insanların çoğu böyle düşünmese de, **98a** kalbi ve liyakati olan kişi böyle düşünür.

Kabir azabı ile kabrin diğer hallerini sâdık olanın haber verdiğini bilmiyor musun? Sonra, pek çok insan kabir azabını inkâr eder ve kabir azabı batın olduğu için onun sıhhati konusunda getirilen eleştirilere dayanırlar. Oysa görünen şey için delil gerekmez. Çünkü genelde herhangi bir kimse böyle bir konuya ilgi duymaz. Kabir azabını inkâr edenlerden biri ölünün göğsüne tütsü veya benzeri şeyler koyar. Günler sonra kabri açar ve her şeyi olduğu gibi görüp şöyle der: "Hani ölü kabirde ayağa kalkar, oturur, daha başka şeyler yapardı?" Biz ise, sâdık kimsenin haber verdiği şeyden şüphe duymayız. Allah bir şeyi murad ettiğinde, eşyanın ilk hali mahfuz kalarak bu iradenin gerçekleşebileceğini de biliriz. Allah salihlerden bazısını bu hakikate muttali kılar. Ve onlar bunu açıkça görürler. Allah isterse salih olmayanları iradesine muttali kılabilir.

Özetle, Allah Teâlâ'nın ehil gördüğü kimseye bu şeyi bildirmesi herhangi bir şekilde ihtimal dâhilindedir. Sonra haber bize ulaşır. Böyle bir şeyi tasdik etmemizin herhangi bir engeli yoksa Allah'a hamd olsun, biz onu tasdik ederiz. Böyle büyük bir adam ve derin ilim sahibi kişi hakkında

bu kadarını az bile görürüz. Bu mesele şayet böyle olmasaydı, muhalif olan kişiyi inkârda bırakan kim olurdu? Onun inkârı önemsizdir. O, zelil ve aşağılık durumdadır. O, inkârındaki katılıkta çok aşırı gitmiştir. **98b** Bu, ona varid ve sadır olan her şeyde söz konusudur. Eğer inkârın dinin maslahatını muhafaza için olduğunu iddia ediyorsa yemin olsun ki bu yaptığını hidayet ehli ihanet kabul eder, yakın sahipleri de ihanete yakın addeder. Ey dinleyen! Bizim söylediklerimizden şüphe edersen veya naklettiğimiz hususlarda tereddüt içinde olursan yahut evliyaya karşı duran bu Harici zihniyetli kişinin inkârı sana tesir etmişse, bu seçkin kişilerin düşmanlarından zuhur eden laf kalabalığı seni vehme düşürmüşse, muhakkiklerin kutbu ve müdekkiklerin reisi, sultânu'l-arifîn, sülûk ehlinin rehberi eş-Şeyh Muhyiddin Abdülkâdir el-Cîlî'nin (ra) şahit getirdiği şeylere kulak ver. Çünkü o, hükmedenlerin en iyisinin seçtiği adil ve emin bir kişidir.

Abdülkâdir el-Cîlî'nin bu konudaki sözlerinden bazıları şöyledir: "Ariflerden biri "Ene'l-Hak" kanatlarıyla iddia ufuklarına doğru uçtu. Ebediyet bahçesinin hissiyat ve ünsiyet sahibi kişilerden ari olduğunu gördü. Ölümünden kinaye olsun diye kendi konuştuğu dilden başka bir dilde kuş gibi öttü. "Allah âlemlere muhtaç değildir."[31] ayeti çerçevesinde Melik'in kartalı ortaya çıktı ve "Her canlı ölümü tadacaktır."[32] pençesi onun derisinden tuttu ve ona, 'Süleyman zamana hükmetti, böyle konuşmadı ve sen niçin kendi dilinden başka bir lisanla konuştun? Niçin sen, senin gibilerden duyulmamış bir şiveyi terennüm ettin' dedi. **99a** Şimdi beden kafesine gir ve yüce kıdem yolundan zelil hudûs boğazına geri dön. 'Bir, biri tek kılmaktır' diye ikrar et ki sadece iddia sahipleri seni duysun. Tarikatı korumanın temeli şeriat hizmetlerindeki vazifeleri yerine getirmektir."

Abdülkâdir el-Cîlî'ye, "İblis, 'Ben kovuldum' diyor, Hallâc ise 'Ben mukarrabim' diyor. Bu konuda ne dersin" diye sorulduğunda şöyle dedi: "Hallâc'ın 'Ben' sözüyle kasdı şudur: O, o olmadan baki kalacaktır. Bu sözden sonra o, visal meclisine götürüldü ve kendisine beka elbisesi giydirildi. İblis ise 'Bâkî' olmayı kastetti. Bunun üzerine velayeti bitti. Nimeti alındı, derecesi düşürüldü, laneti artırıldı."

31 29/Ankebût, 6.
32 3/Âli İmrân, 185; 29/Ankebût, 57.

Hallâc'ın 'Ene'l-Hak' ve Ebû Yezîd'in (Bayezıd-i Bistâmî) 'Sübhânî' sözü hakkında kendisine sorulduğunda Abdulkadir el-Cîlî şöyle dedi: "Hallâc aşk yolunda ilerledi. Oradan muhabbet sırrının cevherini alıp, halini gizlemek gayesiyle kalp mahzenindeki en gizli mekâna emanet etti. Onun basiret gözü o cevherin güzellik nurunun parıltısıyla karşılaşınca mevcudatı görmez oldu. Mekânın âyandan halî olduğunu zannetti. Aldığını itiraf etti. Bu nedenle elinin kesilmesi ve ölüm ona müstehak oldu. Hayatına yemin olsun ki bu cevhere sahip olan, en üst muhabbet derecesinden gayrısına kanaat etmez, **99b** o da gınâ mertebesidir. Ebû Yezîd ise, açıklamasıyla ne bir sevgiye işaret etti ne de bir aşktan haber verdi. Sadece seyr ü sülûkta son mertebelere ulaştıktan sonra tarikat yorgunluğunun tozları üzerine bulaştı. Vuslata şükran sebebiyle 'Rabbinin nimetini dile getir.' "[33] fetvasınca 'Sübhanî' dedi.

Yine Hallâc kapıya varınca kapıyı çaldı. Kendisine, "Ya Hallâc, bu kapıdan ancak beşeriyet sıfatından arınmış ve insanlık sıfatını terk etmiş olanlar girebilir" diye nida edildi. Bu nedenle o, sevgi sebebiyle öldü, aşkla eridi. Ruhunu kapıda teslim etti. Perde kaldırıldığında canını feda etti. Dehşet makamında, hayret ayakları üzerinde durdu. Fenâ kendisini dilsiz yapınca şükür onu konuşturdu ve "Ene'l-Hak" dedi. Heybet muhafızı ona şöyle cevap verdi: "Bugün kesilme ve ölüm, yarın ise kurb ve vuslat zamanıdır." O, hal lisanıyla şöyle dedi: Kanımı akıtırken onlardan bir bakış yakalamıştım ki, Ebû Yezîd içerden onun yanına geldi. Konağı güzelleşti, bahçesi yeşillendi. Bu fenâ esnasında kudret eliyle kurb davulu çalındı. Müşahede çadırları bu sıcak ortamda özenle dikildi. Onun konuşan iki dili, parlayan iki ışığı vardı. Dilin birisi temcid neşesiyle konuşuyor. Diğeri tevhid hakikatlerini anlatıyordu. **100a** Bir dil onun temcidini terennüm etti ve şöyle dedi: "Bir şeye bakar bakmaz ondan önce Allah'ı gördüm." Bunun üzerine tevhidin hakikatini anlatan dil "Sübhânî" diye cevap verdi. Sonra vecd nuru "Şüphesiz kurb beni yok etti, sonra diriltti" diye bağırdı. Vuslat nuru ise " 'Ene'l-Hak' sözü beni baki kıldı sonra da beni yükseltti, "Sübhânî" sözü ise benim Deyyânım ve Rahmanıma aittir" diye seslendi.

Ey onun ırak topraklarındaki evi! Ziyaret yakındır
Ama öncesinde sıkıntılı bir yol vardır

33 93/Duha, 11.

Kimin zerre kadar ilmi veya aklı varsa Muhyiddin Abdulkadir'in bu konulardaki şahitliğini kabul eder. Çünkü o tasavvuf konusunda yetkindir. Kim bilmediği bir konuda şahitlik eder, anlamadığı bir şeyi konuşursa, ya da ehil olmadığı bir konuda fikir yürütürse onun şahitliği kabul edilmez. Cehaleti aşikâr olur. Bu münkirler Hallâc'ın lehinde veya aleyhinde tanıklık edip, onun hakkında cahilce ileri geri konuşmak şöyle dursun onun haline dair zerre kadar bilgi ve idrake sahip olamazlar. Ölümü o seçmiş ve ölüm, şeriatın zahirine hürmeten kendisi için seçilmiştir. Zira şeriat varlığın düzenidir. Allah'ın kendisini muvaffak kıldığı kişiye bu böyle malum ola. Hallâc'ın haliyle ilgili bildiklerimize dair ciltler dolusu kitap telif etsek de hakkını veremeyiz. Bu kadarıyla yetinelim.

Aslen İran'ın Beyzâ köyündendir. **100b** Irak'ın Vâsıt şehrinde yetişti. Bağdat'ta Bâbu't-Tâk'ta 24 Zilkâde 309 Salı günü öldürüldü. Allah ondan ve onun sebebiyle bizden razı olsun.

Bizim onun adını ve takipçilerinden Şeyh Yûnus'u buraya kadar ertelememiz de sahih bir gaye ve bunu evla kılan toplayıcı bir unsur vardır. Allah her şeyi bilir.

YÛNUS EL-KUNEYYÎ

182. ANLATI

Mardin ve Bağdat'tan bir grup fakih kendisinin şiirle namaz kıldığı iddiasını tahkik etmek üzere Şeyh Yûnus el-Kuneyyî'ye (Allah rahmet eylesin) gönderildiler. Şeyh, Fatiha'dan sonra şu şiiri okudu:

> Ey kıblem, şahsımı içindeki bir şahsa secde eder gördüğünde
> Secdemi secdeyle karşıla
> Onun ilahiliği benim insanlığıma hulûl etti ve beni kutsallaştırdı
> Benim gibi birisine, nasıl ibadet edilmez şaştım kaldım

Sonra secdeye vardı. Onlardan bazısı secde etti ve kurtuldu. Geriye kalan secde etmeyenlerin ise başları uçtu. Durum secde edenlere sorulunca, "Bize doğrultulmuş kılıçlar gördük ve secde ettik" dediler. Bu topluluk şeyhin yanından ayrılmadı, ölene kadar hizmetinde kaldılar ki onlara da bu yaraşırdı. Bunlar tanınan bir topluluktur.

Not: *Kıbletî* kelimesindeki zamire uygun olarak *âyenti* kelimesinin ت 'si kesralıdır.

"Bu şeyh Hulûlî'dir" diyen adama kulak verme, öyle değildir, açıklaması uzun sürer.

183. ANLATI

Şeyh kendisine layık bir kalabalıkla halvete girdi. **101a** Halvetten çıkınca şu şiiri inşad etti:

"Allahuekber" yay atıcısıyla geldi
Yakın ve uzaktaki insanlar bağrıştılar
Meliklere de ki; yerlerinden olacaklar
Çünkü dünyayı çekip çeviren bir genç geldi

Meşayihten bir grup o anda bulundukları makamlarından çıktılar, sonra döndüler ve onun bu ve benzeri sözlerini haber verdiler.

184. ANLATI

el-Meliku'l-Eşref Musa b. el-Meliku'l-Âdil Ebû Bekir (Allah ikisine de rahmet eylesin), kendisine keramet haberleri ulaşan Şeyh Yûnus'a hürmeten selam vermek için uğradı. Onun bereketinden istifade etmek istedi. Onu namaz kılarken buldu. Benzerlerinin yaptığı gibi kendisinden bir kötü davranış sadır oldu. Ki böyleleri dünyaya meyledince haddi aşar, ahireti ihmal ederler, ahiret işleriyle ilgili düşünceleri kalmaz. Bunun üzerine burnundan o kadar fazla kan aktı ki neredeyse ölecekti. Elbiseleri kan içinde kaldı. Maiyeti de aynı duruma düştü. Yere kapaklandılar, çevresindeki atlar, köpekler ve kuşlar kaçıştılar.

[34].....
Dikkat et, tevhidin özünde kal
Yüce yakınlığın gayeleri sayılamaz
İlim makamında şöyle dedi:
Beni yakaladı, kalbimde kendisinden başka bir şey bırakmadı
Bütün varlığımı başkasının dostluğundan müstağni kıldı **101b**
Beni benden kurtardı ve kendisine yaklaştırdı

34 Metin burada kopuktur. İkinci nüshada iki yaprak boş bırakılmış. Nitekim takip eden metinden sonra 189. Anlatı'ya geçilir.

Yolculuğumun meşakkatini hafifletti
Beni sarhoş gibi meyhaneye oturttu
Bana meyhanenin kubbesi altında vuslat kadehiyle içirdi

Bu makama erişip celâl ve ikram ile bezenince, cömertlik ve nimet elbiseleri içinde gururla yürüyünce, el-Azîz ve el-Allâm'ın katında mukarrabînlerden olunca, izzet ve ikram derecelerine yükselince, müşahede şarabıyla sarhoş olunca, gece sohbetinin meltemiyle sağa sola sallanınca, husûl kavvâlının nağmesini dinlediğinde vuslatın nihayetiyle neşelenince, bedenin kalıbı nefse dar geldi, fakat nefis bedenden ayrılamazdı. Üzerindeki beden kıyafeti ona mihnet oldu. Şeyh ilahilerle çoştu, elhanı elhan ile tercüme etti. O mecliste kendi gibi birini daha göremedi. Sevinci ve neşesi onun üstünü başını paralayıp kölelerin ve ayak takımının arasında, "Kâinatta benim gibisi yoktur" sözünü söylemeye sevk etti. El-Melikü'd-Deyyân'ın yüceliğine yemin olsun ki, dinler tarihi âlimi bu durumunu inkâr etmez.

Bu yüce mertebeden hasıl olan şerefli hal arkadaşları arasında yayıldı. Sevdiklerinin tabiatına işledi. Böylece onların nefisleri aziz oldu, davulları çalındı, gelinleri çıktı, yıldızları parladı, uğursuzlukları kayboldu, refaha erdiler ve fakirlikten emin oldular. Sultanlar, hükümdarlar gibi oldular. Her ne kadar aralarında cin ve şeytana benzeyenler olsa da bu böyledir. Saman çöpü altın tozuna, karış kulaca karışabilir, **102a** hakeza cin meleğe benzeyebilir. Azıksız yola çıkan telef olur gider.

Kendisinden rivayet edilen cahillerin ve zındıkların küfürle itham ettiği şiirlerine gelince, bunlar ne onların ne de gafillerin zannettiği tarzdadır. Bilakis o şiir te'vil götürür ve açıklanabilir. Şiirinde uygun olmayan şeyler vardır, ama bunların ona nispeti kesin değildir. Bu tür beyitler ehli arasında "Durun Ağlayalım" şiiri,[35] gibi meşhur, hatta ondan daha çok bilinir. Rivayet edilen bu beyitlerin ona nispeti kesin olsa da muhtemelen gaybet halinde söylenmiştir. Söyleyen mazurdur. Her haliyle aynı yoldan geçip bu ilme ulaşan kimse onu nasıl mazur görmesin! Zira hubb/sevgi ve kurb kapısı kınanmayı, tenkidi, hatta en azından çarmıha gerilmeyi celbeder. Allah, bilmeyen kişiye kendisine rehberlik edecek bir mürşit verir.

35 Ez-Zevzeni, *Şerhu'l-Mu'allakâti's-Seb'i't-Tıvâl*, s. 50, (İmrü'l-Kays, 1.beyit).

Şeyh Yûnus (ra) 619'da vefat etti. Mardin'in kıblesinde yaklaşık bir günlük mesafedeki Kuneyye Köyü'ne defnedildi. Ziyaretgâh olan türbesi iyisi kötüsüyle bütün insanlarda bir ruhaniyet, neşe, hürmet ve heybet etkisi bırakır. Cahillerden bir grup türbenin boş ve korumasız olduğu zamanda türbeye geldiler zorla içeriye girip bir şeyler aldılar ve çarpıldılar. Çok şükür ki bu çarpılanların, evliya düşmanlarının 'kendi vehmi inançlarından ve tesir altında kaldıklarından çarpıldılar' demelerine mahal verecek itikatları yoktu. Bunu demeye fırsat arayana dünya ve ahirette Allah'tan hak ettiği cezayı versin. **102b** İslamı ondan ve benzerlerinden en kısa zamanda rahata çıkarsın. Allah daima işiten ve duaları kabul edendir. Âmin.

Şimdi konunun anlatımı şeyhten sonra onun iki müridini zikretmemizi gerektiriyor. Çünkü buradaki açıklamalar onun mertebesini beyan eder, ona ve benzerlerine buğz edenlere hak ettikleri cevabı verir. Var gücüyle Allah dostlarına ta'n edenleri mahcup eder.

CEHLÂN EL-KÜRDÎ

189. ANLATI

Şeyh Yûnus'un, adının zıddına kendisine "Cehlân" denilen ve fevkalade kerametler gösteren Kürt bir müridi vardı. Kendisinin kerametlerinden biri şudur: Bir gün Musul kasabalarından birinde değirmene geldi. Orada güzel bir kadın gördü. Değirmenci onun buğdayını öğütmeyi kötü bir amaçla geciktiriyordu. Nihayet Şeyh Cehlân ve kadın kalınca değirmenci, "Ya Cehlân! Buğdayını getir" dedi. Cehlân "Kadın benden önce" diyerek değirmenciye karşı çıktı. Tartıştılar. Şeyh olanlardan rahatsız olarak dışarıya çıktı ve "Çabuk ikiniz de dışarıya çıkın" diye bağırdı. Değirmenci gerçeği anlamıştı ama iş işten geçmişti. Dışarıya çıktılar. Şeyh ayağını kaldırdı, derin bir nefes aldı ve taşın altından üfledi. Değirmen taşı ok gibi yerinden fırladı ve değirmenin duvarını yıkıp bir kazık gibi dağa girdi, **103a** değirmen tamamen yıkıldı. Bu yetmedi, şeyh şöyle dedi: "Allah Teâlâ'nın izzetine yemin olsun ki, onun tamirine asla izin vermeyeceğim." Yakın sahibi olmadığı ve hakikat bilgisinden yoksun olduğu için değirmenci birçok kez değirmeni tamir etti ancak bir randıman alamadı. Sonunda acziyet ve sıkıntı içinde bu işten vazgeçti.

Bu tasarruf hakkında bir düşün. Şeyh hangi sebeple bunu yaptı? Bunu akıllı kişiye bildirmek üzere basit bir sebeple mi yaptı? Benim nefsim aşağılık bir haldeyken böyle yaparsa, yüce mertebelere çıktığında neler yapabilir. Bu durum, bu sebep üzerine kafa yormayan kimselerden herhangi biri eleştirse de böyleydi.

Bize nakledildiğine göre, Ebû Hureyre (ra) şöyle demiştir: "Bizler üç beş kişi Rasûlüllah'ın etrafında oturuyorduk. Aramızda Ebû Bekir ve Ömer de vardı. Bir ara Rasûlüllah aramızdan kalkıp gitti, yanımıza dönmesi de gecikti. Kendisinin başına bir şey gelir diye korktuk ve telaşla harekete geçtik. İlk telaş edip kalkan bendim. Rasûlüllah'ı aramak için çıktım. Nihayet Ensar'dan Neccaroğullarına ait duvarla çevrili bir bahçeye geldim. Kapısını bulmak ümidiyle etrafını dolaşırken suyun aktığı küçük bir arkın bahçeye girdiğini gördüm. Tilkinin ön ayakları üzerine çömelip yanaşması gibi, dizüstü gelip sokuldum, Rasûlüllah'ın yanına girdim. "Ne arıyorsun ey Ebû Hureyre" diye sordu. Ben de olanı anlattım. "Ötekiler de arkamdadır" dedim. Bana ayakkabılarını verdi ve "Şu iki ayakkabımı al götür ve Allah'tan başka ilah olmadığına kalbiyle kesin olarak şahitlik eden kim ile karşılaşırsan **103b** cennetle müjdele." buyurdu. Ömer ilk karşılaştığım kimse oldu. "Ey Ebû Hureyre! Bu ayakkabılar da neyin nesi" dedi. Olanı anlattım. Bunun üzerine Ömer eliyle göğsümün üzerine sertçe vurdu ve arkaüstü düştüm. Beni geri döndürdü, Rasûlüllah'ın yanına geri döndüm. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. Ömer de peşimden beni takip etmişti. Rasûlüllah (sav) "Ne oldu" diye sorunca ben olanı anlattım. Bunun üzerine Rasûlüllah: "Ey Ömer! Niye böyle yaptın" buyurdu. Ömer, Hz. Rasûlüllah'ın Ebû Hureyre'yi müjdeci olarak gönderdiğini kendisinden duyunca, "Böyle yapma. Halkın buna güvenip başka bir şey yapmamalarından korkarım. Bırak onları çalışıp çabalasınlar" dedi. Bunun üzerine Rasûlüllah, 'Öyle olsun.' buyurdu."[36] Bunu bize Müslim rivayet etmiştir. Anla, düşün, ariflerin inkâr etmediğini sende inkâr etme.

NOT: *en-Nefer*: Üçten ona kadar erkek topluluğudur. Cevherî'nin *es-Sıhâh*'ında dediği gibi *en-nefîr* de aynı anlamdadır. *El-Feza'*: Korku, demektir.

36 Müslim, *es-Sahîh*, Kitabu'l-Iman, 31. Müellif, burada hadisin bazı kısımlarını özetlemiştir.

İnsanların başlarına gelen kötülük nedeniyle kendisine sığındıkları kimse veya yer demektir. *El-Feza'*: Aynı zamanda yardıma koşmak demektir. Hz. Peygamber, Ensar hakkında şöyle buyurdu: "Yardım zamanında çoğalır, tamah zamanında azalırsınız."[37] Araplar birisini korkuttuğu zaman *"efza'tuhu"* der. Birisine yardım ettiği zaman da aynı kelimeyi kullanır. "Kendisine sığındım, o da bana yardım etti" anlamında *"fezi'tu ileyhi fe-efzeanî"* denilir. Kelime şeddeli olduğunda *"fezza'tu anhu"*, "Onun korkusunu giderdim" demektir. Ayette "Nihayet onların yüreklerinden korku giderilince"[38] şeklinde varid olmuştur. **104a** İbn Fâris bunu *Mücmel*'inde zikreder. Cevherî *Sıhâh*'ında şöyle der: *el-hâitu* çoğulu *el-hıytânu*: Kendisinden önceki harf kesralı olduğu için vâv (و) yâ(ي)'ya dönüşmüştür. "*Havveta kermehû tahvîtan*," bağının etrafını duvarla çevirdi, *"kermun muhavvat"* duvarla çevrili bağ demektir. Araplar, dönmek anlamında "Ben bu bağın etrafını çeviriyorum" der.

Bu hadis, Mutezile ve Havâric gibi fırkaların, asilerin cehennemde ebedi kalacaklarıyla ilgili görüşlerini reddeder. Aynı şekilde, 'İmanla beraber masiyet zarar vermez' diyen Mürcie'yi de reddeder. Deriz ki: Kısastan sonra katil cennete gider. Buradaki azabı reddetmekten kasıt azabın ebediliğini reddetmek demektir. Bu hadisle vaîd hadislerinin arası cem ve tevfik edilir. İbn Müseyyeb, Zührî ve diğerleri, "Kısas ayeti feraizden önce nazil oldu" dediler. Hasan el-Basrî ise, "Ayet mücmeldir" der. Bundan maksat, günahların karşılığını çekmektir. Bir başkası ise, "Bu tövbe ve pişmanlıktan sonra olur" dedi. Buhârî de bu görüştedir.

MA'TÛK EL-BÂAŞKÎ

190. ANLATI

Şeyh Ma'tûk el-Bâaşkî (Allah rahmet eylesin), Şeyh Yûnus'un son müritlerindendir. Seyr-i sülûkunu Amr Doğanî'de tamamladı. Bir başka rivayete göre o bir süre Bağdat'ta yaşadı ve zamanımızda orada vefat etti. Onun yüce halleri vardır. **104b** Birisi şöyledir: Sahib-i Divan, Abaka Hülâgu'ya kardeşi Mengüdemür'ün kendisi yerine vekâleten ordunun başında 680 yılında Şam bölgesine göndermesini tavsiye etti. Mengüdemür recep

37 İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye fî Gârîbi'l-Eser*, c. III, s. 443.
38 34/Sebe, 23.

ayında Humus topraklarında bir süvari birliğiyle yenilince Abaka, Sahib-i Divan'a: "Sen bir hileyle beni kardeşimden ve ordumdan geri bıraktın" dedi. Sonra onun ve Bağdat halkının katlini emretti. Sahib-i Divan musibetle karşı karşıya kalınca hemen muhakkikler nezdinde meşhur olduğu üzere Şeyh Ma'tûk'u vesile edinerek Allah'tan yardım istedi. Şeyh Ma'tûk şöyle dedi: "Mabudun izzeti hakkı için kimsenin size hoşlanmadığınız bir şey yapmasına müsaade etmeyeceğim." Musibetten kurtuldular ve Allah onu tüm onuruyla tekrar makamına ulaştırdı.

191. ANLATI

Salih arkadaşlarımızdan birinin aktardığına göre Dımaşk'ta kendisine Şeyh Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Şibl el-Mâlikî el-Cezerî el-Bağdâdî denilen zattan başka Mâlikî müftüsü yoktu. Ravi bize dedi ki: "Şeyh Şemseddin ve Şeyh Ma'tûk'un Bağdat'ta bulunduğu bir sırada iki fakihle beraber Şeyh Ma'tûk'u ziyaret için yola çıktık. Yoldayken, "Şeyh Ma'tûk malında şüphe **105a** ve haram bulunduğu bilinen Sahib-i Divan'ın malını nasıl yer" dediler. Yanına vardıklarında Şeyh Ma'tûk, "Evladlarım! Siz benim hakkımda şöyle şöyle diyordunuz" diyerek söylenenlerin hepsini tekrarladı. Sonra ilave etti: "Yapacak bir şey yok. Allah beni bir kahpenin vergisiyle doyuracaksa onu yerim." Onun heybetinden utandılar ve çokça özür dilediler.

Deriz ki: Bu ve benzeri olayları ancak cahiller tartışır. Eğer zahiren sabit olmamışsa da kesinlikle batınen olmuştur. Bazı insanlarda bu ve bunun gibi halleri gizli kalsa da bunda şaşılacak bir durum yoktur. Bil ve anla.

Şeyh Matûk'un başına gelen başka bir olay şöyledir: Onun zamanında meşhur bir vaiz vardı. Ancak, cahili tassubun bazı insanları onu inkâra götürmemesi için vaizin adını vermeyeceğim. Bir gün vaiz şeyhi ziyarete niyet etti. Onun geldiği bildirilince şeyh önemsemedi, yanına girince de ayağa kalkmadı. Bu durum huzurdakilere ağır geldi. Şeyhin tavrını beğenmediler. Vaiz de üzüldü. Şeyhin müritleri de işin hakikatini kavrayamadıkları için durumu yadırgadılar. Şeyh, "Allah'a yemin olsun ki onun durumuna vakıf oldum. Şeytanın kendisine vesvese verdiğini gördüm. O helak olmanın eşiğindeydi. Ben böyle davranarak onu tedavi ettim, içindeki şeytan nefhası çıkıp gitti ve kibir hastalığından şifa buldu" dedi. Vaize bunu anlattıklarında, "Vallahi doğru söyledi. Allah ecrini artırsın" dedi ve onun büyük muhiblerinden biri oldu.

Not: **105b** *Bâaşkâ*: Musul vilayetinde bir köydür. Yukarıda Şeyh Ma'tûk'a seyr-i sülûkunu tamamlatan kişi olarak bahsettiğimiz Şeyh Amr ed-Doğânî ise Şeyh Yûnus'a bir müddet müritlik etti. Onun yanında birçok farklı hal yaşadı ve temkine ulaştı. Şeyh Yûnus'tan ayrılıp bağımsızlaşacaktı ki kendisini bundan alıkoyan bir durum gördü ve boyun eğip şeyhin hizmetine geri döndü. Amr ed-Doğânî'nin halleriyle ilgili haberler vardır. Bunların anlaşılmasında sıkıntı olacağından anlatmayı uygun görmüyoruz.

Kendi hali ve müritlerinin hali böyle olan Şeyh Yûnus ile ilgili olarak, "O hiçbir şey değildir, zayıftır veya haşa zındıktır." nasıl denilebilir?

Not: *Doğan*:[39] Mardin'e yakın bir köydür.

Durum böyle olunca biz şöyle deriz: Bir kavmi kovup bir kavmi yaklaştıran, bir kavmi şaki yapıp bir kavmi mesud eden, bir kavmi saptırıp diğerini hidayete erdiren, birini kör edip diğerini gördürenin şanı ne yücedir. Ondan lütuf ve hüsn-i tedbir isteriz. O, her şeye gücü yetendir.

ABDULLAH EL-YÛNÎNÎ

192. ANLATI

Şeyhu'l-kebîr Abdullah el-Yûnînî (ra) el-Melikü'l-Emced Muhammed'e daima "Ey Müceyyed!"[40] derdi. İçlerinde zamanın âlim ve seçkinlerinden de bulunmak üzere bazı bedbahtlar –günümüzde ne kadar da çoklar– şöyle dediler: **106a** "Sen sultansın. Şeyh seni aşağılıyor. Bu sultanlığın için bir eksikliktir." Çok geçmeden sultan birini çağırıp şöyle emir verdi: "Şeyhe git ve de ki: "Bu şehir senindir ve el-Melikü'l-Emced bu şehri bize bağışlamanı istiyor" dedi. Kötü elçisi şehre vardığında şeyhin elçisi kendisini karşılayıp şöyle dedi: "Şeyh sana diyor ki, 'Müceyyed'e geri dön ve ona de ki: 'Bu şehir benim, ben senin şehre girmeni yasaklıyorum. Oraya girme'." Onlar bu haldeyken birden melik çıka geldi. Atı ürktü, geri dönüp yıldırım gibi koştu. Maiyeti de aynı şekilde geri dönmek zorunda kaldı. Ne atlarının yönünü değiştirebildiler, ne de atlar kendi kendine duruncaya kadar inebildiler. Atlar Humus topraklarındaki Kürtler Kalesi'ne kadar gittiler. Bu

39 Doğan kelimesi: Noktasız د, و, noktalı غ, ا ve ن ile yazılıp okunur.
40 "Emced" İsm-i tafdil sıgasındaki kelimeyi ism-i tasgîr/küçültme sıgasında "Müceyyed" olarak kullanıyor.

iki elçi, Ba'lebek'e bir günlük mesafedeydi. Humus'ta el-Melikü'l-Emced'e düşman bir yönetici, Kürtler Kalesi'nde ise o vakit melun Frenklerin büyük bir kuvveti vardı. El-Melikü'l-Emced ve maiyeti ölüme yakındı. Atları Ba'lebek tarafına sürdüler, ancak atlar gitmedi. Her biri atlarından inip Ba'lebek'e doğru yürümek istediler. Yine olmadı. O zaman melik, "Yazıklar olsun size! Bu sizin yüzünüzden oldu. Siz beni edepsizliğinizle ricalullaha karşı cüretli davranmaya sevk ettiniz. Gelin tövbe edip **106b** Allah'tan bağışlanma dileyelim" diyerek onlara sövüp hakaret etti. Bu süre zarfında kötü niyetli elçi de onlara yetişmişti, onların başına gelen onun da başına gelmişti. "Evet" dedi, "bütün bunlar bizim yüzümüzden, şeyh cevabında 'senin şehre girmeni yasaklamıştı'." Böylece melikin haklılığı ortaya çıktı. Onlar oturup başlarını açtılar, uzun süre tövbe istiğfar edip ağlaşıp sızlaştılar. Akılları başlarına geldi. Atlarına binip Ba'lebek'e doğru sürdüler. Hiçbir engelle karşılaşmadılar. Şehre yaklaşınca şeyhin elçisi kendilerini izin ve rıza haberiyle karşıladı. Şehre girdiler. Melik geldi, şeyhin ayaklarını öptü, tövbe istiğfar etti. Bu bilinen bir gündür.

Güvenilir ravilere göre el-Melikü'l-Emced büyük taşlar ve ağır aletlerle şehirde imara başladı. Ba'lebek, taşlarının ağırlığıyla bilinir, bir gün işçiler dağ gibi bir taşı, "es-sâri" denilen bir aletle kaldırıyordu. Ne var ki, Allah taşın düşmesini takdir etmişti. İşçiler bunun farkında değildi. Ancak Şeyh Abdullah havadan gelip onu ayağıyla tepeledi. Taş madeni bir para hafifliğiyle uzağa düştü. Böylece büyük bir kalabalık ölümden kurtuldu. Eğer onların üzerine düşseydi parçaları bile kalmazdı. El-Melikü'l-Emced ve oradakilerin tamamı yalınayak, süklüm püklüm şeyhin zaviyesine yöneldiler. Eşikleri öptüler, toprağa yüz sürdüler. Artık onlara böylesi müstehaktı.

107a Bu iki olaydan hangisinin daha önce olduğunu bilmiyoruz. Bu nedenle ikisini birlikte anlattık. Böylece biline.

193. ANLATI

Şeyh Abdullah el-Yûnînî'ye etkileyici, cazibeli bir kişilik verilmişti. Kim onu görse ayrılacağı zaman neredeyse ölecek gibi olurdu. Bir defasında Dımaşk'a geldiğinde evliya düşmanları ve Allah'ın verdiği lütfu kıskananlar, "Bu adam kamu düzenini bozdu" diye vaveyla kopardılar. Bu konuda şeyhe, "İşin sahibi kim" diye sorulunca, dervişlerin kavvâlına işaret etti. Bu işaretle

onlar ilahiler söyleyip topluca raks ederek yürüdüler. Şeyh efendi de havada onlara eşlik ediyordu. Dımaşk'ın doğusuna yarım günlük mesafedeki Ukab Geçidi'ne kadar yürüdüler. Bu olay, halk arasında büyük yankı uyandırdı. Bunun üzerine bazı dostları, insanlara merhamet edip Ba'lebek'e dönmesini tavsiye ettiler. Şeyh de geri döndü (Allah rahmet eylesin).

194. ANLATI

Büyük bir emirin kızı bu Şeyh Abdullah'a bağlanmıştı. Hakkıydı da. Kızın şeyhe ziyaret arzusu arttı. Babasından Dımaşk'ın dışındaki Berze Köyü'nde bulunan el-Halîl makamına (Peygambere ve el-Halîl'e salat ve selam olsun) ziyaret için izin isteyip, "Yarın öğlen dönerim" dedi. Bir katıra binip akranlarının âdeti üzere hadım hizmetçiyle **107b** Ba'lebek'e gitti. Karanlık çökerken oraya vardı. Şeyhe vaktinin sınırlı olduğunu bildirdi. Şeyh: "Korkma Allah bizimledir" dedi ve müezzin ikinci gün öğle ezanı okuyuncaya kadar sabretmesini istedi. Kız, "Efendim, helak oldum" dedi. Şeyh, "Hayır, şimdi git" dedi. Hizmetçisiyle ikisi bineklerine bindiler ve bir anda Dımaşk'ta babasının evinin kapısına geldiler. İnsanlar öğlen namazındaydı. Gördüklerinden dolayı akılları başlarından gitti. Olması gereken de bu idi. Sonra babası durumu öğrendi. Kızını şeyhe bağışladı. Şeyh kızla evlendi. Onların çocukları oldu.

Bu konuya bak ve Allah'ın ayetlerini düşünerek ibret al. Biz bunu sadece imanın artması, şeytanın kovulması amacıyla zikrettik. Sen bu ve benzeri şeyleri anlatıp, onu şeytanın işi sayan kimseye kapılma. Çünkü o, meseleleri karıştırmıştır. Bu ümmete iyilik ettiğini, bertaraf edilmesi gereken şeyleri bertaraf ettiğini, ümmet için sabitlenebilecek her şeyi sabitlediğini düşünüyor. Allah'a yemin olsun ki, o yolun tam aksi yöndedir, tuzağa düşmüştür. Gücünün yettiği kadar halkı saptırır ve imkânı ölçüsünde tefrikaya neden olur, zararı büyüktür. Kendisine karşı çıkanlara korku salar. Ona ve benzerlerine yazık. Ömürleri boşa geçti, amelleri heba oldu, hem de başkalarını helak ettiler. Kendilerine va'z ü nasihat için mahal ve imkân kalmadı. "Biz Allah'ın **108a** kullarıyız ve biz ona döneceğiz."[41]

Şeyh Abdullah b. Osman b. Cafer b. Muhammed el-Yûnînî, sufilerin büyüklerinden, muhakkiklerin önderlerinden, evliyanın seçkinlerinden,

41 2/Bakara, 156.

asfiyanın liderlerindendir. Tam bir yetkinlik, yüksek himmet sahibidir. İlahi destek ve rabbani güce dayanan birisidir. Faziletleri meşhurdur. Güzel ahlakıyla tanınır. Kerametleri açık ve seçkindir. Aslen Ba'lebek'in kuzeyinde bir konaklık mesafedeki büyük bir köy olan Yûnîn'dendir. Zilhicce'nin ilk on günü içinde seksen yaşlarında 617'de vefat etti. Ba'lebek'in kıble tarafındaki türbesine defnedildi. Türbesinin üzerinde büyük muazzam bir kubbe vardır.

Cuma gecelerinin çoğunda kabrinde uzanmış bir aslan görülürdü. Deriz ki, bu şeyhin bir sırrıdır. Bazı usta, iddiacı, âlim geçinen lafazanlar inkâr etse de bu böyledir. Onlardan sakın, onlara kulak verme.

Güvenilir kişiler onun şu şekilde temkine ulaştığını anlatırlar. Büyüklerden birini bulmak üzere zaviyesinden Lübnan Dağları'na yönelir. Onun hizmetçisini mağaranın dışında görür ve "Şeyhin nerede" diye sorar. Hizmetçi eliyle içeriyi işaret eder. Yunûnî girer ve selam verir. Şeyh, "Ey Abdullah! Gel, yerimizi ifşa eden şu işgüzarın hakkından gelelim" der. **108b** Çıktıklarında adamı ölü bulurlar. Şeyh Abdullah o anda su ve gasil edevatını görür. Birlikte ölüyü yıkarlar. Gasli takiben nasıl geldiklerini bilemedikleri kırk adam görür. Onun namazını kılarlar. Açık bir kabir görür. Cenazeyi oraya gömerler ve kırk adam gözden kaybolur. Sonra o zat, "Ey Abdullah!" der. "İstediğin şeyi sana verdim. Bu kamışa bin ve zaviyene git. Niyetinin meyvesini göreceksin. Allah'a hamd olsun sende bir ehliyet var. Bu yüzden seni hesaba çekmedik."

Diyoruz ki: Zahir ehli anlattığımız bu tarz şeyleri, bu adam gibi işin özüne vakıf olmadıkları için kıskanır. Allah bizi haddi aşan hasetçilerden, isyankârlardan uzak kılsın. Âmin.

el-Melikü'l-Emced, Ba'lebek emiri Behramşah b. İzzeddin Ferahşah b. Şâhinşah b. Eyyüb'dür. Şehri elli yıl idare etti. Ölümünden kısa süre önce şehri kaybetti. Şehri kendisinden alan amcaoğulları Dımaşk'ta idiler. Durumun kötüleştiği günlerden birinde onların Dehşe'de olduklarını duydu. Burası Dımaşk'ın batıya bakan dış kesiminde bugüne kadar gezinti yeri olarak bilinen bir yerdir. Burada Dehşe'ye doğru akan bir akarsu vardır. Emced bir not yazıp Dehşe'ye salimen ulaşabilecek bir şekilde suya bıraktı. Amcaoğulları onu gördüklerinde alıp okudular ve şu şiiri gördüler: **109a**

Ey mağaranın gençleri! Köpeğiniz korku içinde
Kapınızda kollarını uzatmış bekliyor

Şiiri yazanın Emced olduğunu anladılar ve onu getirttiler. Ne halde olduğunu anlatınca kalpleri yumuşadı. Ba'lebek'i kendisine verdiler. O da bundan büyük sevinç duyarak evine gitti. Denildiğine göre bu ev Dımaşk'ta Bâbu'n-Nasr kapısının içinde Dâru's-Saâde olarak bilinir. Şu anda uzun senelerden beri Dımaşk'taki Melikü'l-Umerâ'nın konağıdır. "Ba'lebek'in bize geri verilmesi nedeniyle âdete uygun olarak eğlence yapmak istiyoruz. Bu eğlencede falanca şarkıcı olsun" dediler. El-Melikü'l-Emced'in kendisine çok düşkün olduğu bir kölesi vardı. "Başkası olsun" dedi. Tartıştılar. Köle efendisine öldürücü bir kılıç darbesi vurdu. Sonra evin damına çıkıp intihar etti. El-Melikü'l-Emced kendi kanıyla şu şiiri yazdı:

Ben öldürüldüm, katilim mehtabımdır
Hayır, Allah katilimi benim kanımla aldı

El-Melikü'l-Emced'in, içindeki duygusal şiirler sebebiyle *"gurâbu'l-beyn"* diye adlandırılan güzel bir *Divan*'ı vardır. 12 Şevval 628 Çarşamba gecesi Dımaşk'ta vefat etmiştir. Allah onu affetsin. Biz bunu sadece içerisinde ehline malum faydalar ve ibretler olduğu için anlattık. Böyle bilinsin.

ABDULLAH EL-ACEMÎ

195. ANLATI

109b Günümüzde el-Emîru'l-Kebîr Bedruddin Muhammed b. el-Kâdı el-Ecelli'l-Âlim Şerefuddin İbrahim b. el-Halîl, halihazırda Halep'teki halkanın öncülerinden biridir. Babası el-Emîru'l-Kebîr Gazi Cemalüddin Akkaş el-Muînî (Allah rahmet eylesin) zamanında Birecik kadısıydı. Bu nedenle İbnü'l-Kâdı diye bilinir. Şöyle anlatır: Anne tarafından dedem Ali b. Ebû Bekir b. el-Fellâh el-Irâkî Birecik muhtesibiydi. Rahat bir geçim sürüyordu. Dervişleri ve salihleri severdi. Bu dervişlerden biri de Şeyh Abdullah el-Acemî'ydi. Şeyh Abdullah, Birecik'in kıble tarafında Kefertaş Köyü'nde hem bahçede çalışır, hem bekçilik yapardı. İyiliği ve kerametleri meşhurdur. Dedem, bir

gece rüyasında şöyle diyen birini gördü: "Kardeşin Şeyh Abdullah, dikenli bir ağaçlığa girdi. Yanında da Şeyh Abdurrahman el-Behîsnî var. 'Bize sıcak sabun kalıbına benzer helva getirip üç lokma yedirinceye kadar, buradan ayrılmayacağız' dediler." Nihayet dedem uyandı ve cariyeleri de uyandırdı. Cariyeler helva ve tereyağlı, baharatlı Hûrânî çöreği yaptılar. Hizmetçiler çörekleri yüklendi. Dedemin rüyasında ilham olunan yere geldiler. Şeyh Abdullah'ı Şeyh Abdurrahman ile beraber denildiği gibi buldu. Şeyh dedemin rüyasını kendisine anlatmıştı. Dedem onlarla konuştu, **110a** cevap vermediler. Onlarla şakalaştı. Sonra Allah onlara üçer lokma vermesini ilham etti. Helvayı yeyince konuşmaya başladılar. Dikenliğin içinde iki gün iki gece geçirmişlerdi.

Not: Bu olay, Şeyh Abdullah'ın türbesinin kıblesinde bulunan Zeytun Nehri üzerindeki köprüde geçmiştir. Köprüyle türbenin arası yaklaşık iki ok atımı mesafededir. Bu köprü, Kefertaş vakfıyla Zeytun Vadisi arasında sınırdır.

Şeyh Abdullah Birecik'te Yahudi Sarraf Osman'ın bahçesinde bekçilik yapıyordu. Babasının mesleğini devam ettiren oğul sarraf en-Nefis'le Birecik'te karşılaştım. Şeyhin bereketiyle en-Nefîs, zürriyeti ve babasının zürriyeti Müslüman oldu.

196. ANLATI

Kudüs'ü Frenklerden kurtaran Selahaddin Yusuf b. Eyyûb'un torunu Zahir Muhyiddin b. Dâvûd Birecik'in yöneticisiydi; orada yaşayıp orada vefat etti (Allah rahmet eylesin). Bir gün bahçelerin ve bostanların olduğu Kefirtaş tarafına gitti. Şeyh Abdullah'ı bir bahçede gördü ve "Ey bekçi! Bize tatlı bir nar yedir" dedi. O da bir nar verdi. Melik narı yiyince şeyh, narın ekşi olduğunu anladı ve mahcup oldu. Şeyh o güne kadar nar tatmamıştı. **110b** Sonra iki rekât namaz kılıp Allah'tan melike vermek üzere tatlı narı kendisine bildirmesini istedi. Allah iradesinin bir tecellisi olarak melikin basiretini açtı, ağaçları Şeyh Abdullah'a secde ederken gördü. Attan indi ve şeyhin ayaklarını öpmeye başladı. Şeyh ona engel olmaya çalışsa da başaramadı ve "Sana ne oluyor" dedi. Melik, "Şöyle şöyle gördüm" dedi. Şeyh Abdullah, "Sana öyle gelmiştir" dedi. Melik, "Hayır, vallahi, sizler meliksiniz bizler sizin hizmetçileriniziz" dedi. Bu ve benzeri şeyleri gördükten sonra,

"Kızımı seninle evlendirmek istiyorum" deyince şeyh, "Siz meliksiniz, ben ise hiçbir şeyim" dedi. Uzun münakaşalardan sonra melik, "Kesinlikle böyle olacak, evlendireceğim" diye ısrar etti. Şeyh ehlinin bildiği gibi Allah'a rücu ve hayra yöneliş konusunda onun için hasıl olanı gördü. Ona olumlu cevap verip kızla evlendi.

Şeyh bunun devam edeceğine inanmamıştı. El-Melikü'z-Zahir eve gidip hanımına şöyle dedi: "Filan kızımı hazırlayın ben onu evlendirdim." Hanımı, "Hangi melikle" dedi. O da "Falancayla" dedi. Kadına bu durum çok ağır geldi. Melik şeyhin mertebesini hanımına anlattı. Bunun üzerine kadın kabul edip kızı şeyh için hazırladı. Yaklaşık üç yüz yük çeyiz düzdü. Gelin sultanların kızlarına layık taht-ı revan içindeydi. Bu durumu birisi şeyhe haber verdi. O, "Gerçekten el-Melikü'z-Zahir bu anlattıklarını yaptı mı" diye sordu. O da "Evet" dedi. Kalktı, gelini karşıladı ve taht-ı revanın yanında durdu. "Ey kızcağız, benim senin kocan olmama razı mısın" diye sordu. Kız da "Evet" dedi. Şeyh ona "İn" dedi. Kız indi. Şeyh, **111a** "Üzerindeki süslü püslü ziynetleri çıkar" dedi. Şeyh kadına peçe yerine abaye ve örtü giydirdi. Onu bostan bekçisine uygun bir eve götürdü.

Bu olaya ve anlatılanlara bak. Allah meliki böyle bir şeyi yapması için şeyhe nasıl müsahhar kıldı. Aynı şekilde kızı nasıl müsahhar kıldı ki bir anda saray halinden sıyrılıp fakr ve zühd haline tahavvül etti. Bu ve benzeri harikulade olaylar ehli tarafından bilinir. Başka bir defasında, "Senden bize narla ilgili pek çok haber geldi. Narın tadını keşfen niçin bilemiyor" denilmez. Bunu akıllı bir kimse söylemez. Böylece bil.

197. ANLATI

Şeyh Abdullah ile el-Melikü'z-Zahir arasında geçen vakıanın haberi Irak'taki bir adama ulaşınca Birecik'e geldi. Bir gün Şeyh Abdullah bahçenin otunu çöpünü temizlemeye girişti. Iraklı şeyh ota çöpe işaret edince hepsi bahçenin dışında bir yere toplandılar. Şeyh Abdullah sordu: "Bu nedir" Adam, "Şeyhin rahat etmesini istedim" dedi. Şeyh Abdullah, "Bizim buna gücümüz yeter, ancak maksadımız alın terimizle yemek" dedi ve terini sildi. Ter yere doğru aktı. Sonra ota çöpe, "Geçin yerinize" dedi. **111b** Otlar, bittikleri yere döndüler. Bunun üzerine Iraklı Şeyh Abdullah'ın ayağını öptü ve ölünceye kadar yanından ayrılmadı.

Bu adam Abdullah el-Acemî, tasavvufun büyüklerinden, evliyanın seçkinlerinden, asfiyanın önderlerinden, tarikat ehlinin yol göstericilerindendir. Biz de onun halleriyle ilgili çok şeyi tespit ettik. Burada en azla yetindik. Zamanımızda meydana gelen iki tanesini bu eserin Dördüncü Kısım'da anlatacağız. Türbesi Kefertaş'tadır. Üzerinde ehlinin bildiği nur ve azamet vardır. Biz oraya sık sık gelir gideriz, orada geceleri zikir ve tefekkürle geçiririz. Bizim ondan, onun fazilet ve ihsanıyla bolca batını nasibimiz oldu. Hicri 7. yüzyılın ilk yarısında kırk yılı civarında (640'lı yıllar) vefat etti. Araştırmamıza rağmen tarihini tam tespit edemedik (ra).

MUHAMMED ES-SEKKÂ EL-BÎRÎ

198. ANLATI

Evliya düşmanlarından biri el-Meliku'z-Zahir'in huzurunda Şeyh Muhammed es-Sekkâ el-Bîrî aleyhinde dedikodu yaptı. Bunun üzerine Melik istiddârıyla (mutfak sorumlusuyla) birlikte şeyhe alay ve aldatma maksatlı şarap dolu iki paket hediye gönderdi. Şeyh, "Hoş geldiniz" dedi. Dervişlere de "Ey dervişler! Paketi açın" dedi. Elçi, "Efendim zaviye kirlenir" dedi. Şeyh "Paketi açın, önemli değil" dedi. Paketi açtılar. İçinden hiçbir şey çıkmadı. Şeyh, "Tekmeleyin" dedi. İki paketi tekmelediler. **112a** Olabilecek en güzel cinsinden birinden yağ diğerinden bal çıktı. Bunu gören elçi bayıldı. Şeyh bir süre sonra müridiyle bunlardan birazını el-Meliku'z-Zahir'e teberrüken gönderdi. El-Meliku'z-Zahir tövbe istiğfar etti. Bu konuda rivayetler muhteliftir. Bir rivayete göre Melik elçi gönderip özür diledi, dervişlere pek çok hediyeler verdi. Diğer rivayete göre ise kendisi zaviyeye gelip şeyhin ayaklarını öptü. Rivayetlerin ittifak ettiği el-Meliku'z-Zahir'in ölünceye kadar şeyhin hizmetçilerinden biri olarak kaldığıdır.

Melikin yaşadığı manidar hallerden biri şöyle anlatılır: Melikin zaman zaman ağrısı olur, ilaç olarak kendisine içki verilirdi. Bir defasında yine tedavi için içkiye ihtiyacı oldu. Tövbesinden dolayı arkadaşları bir hal çaresi düşündüler ve ısıtarak içmesi söylendi. O da böyle yaptı. Şeyhi hissettiği anda yanında belirdi ve elini tutup azarladı. "Bunu bir daha yapma, ben senden gafil değilim" dedi. Melikin ağrısı tamamen kayboldu. Kendi kendine, "Herhalde bir hayal gördüm" dedi. Sonra "Belki de Şeyh kalenin

içinde bir yerdedir" diyerek tellalı, "Şeyh Muhammed nerededir" diye seslenmek üzere kalenin suruna gönderdi. "Zaviyesinde" dediler. El-Meliku'z-Zahir'in imanı arttı. Kalede olsa bile saltanat evine böylece girebilmesi ve Melikin başta edebe muhalif davranmasıyla sonuçlanan gıybet hadisesi kifayet etmez mi? 112b Melik'in önde gelen adamlarından bazıları dediler ki: "Dedikodu yapan adamın adı İyas'tı. Şeyhin hizmetinde bulunur, bu sebeple melikin hizmetinde kusur ederdi. Melik Zahir bir gün hizmetindeki aksamadan ve mazeret olarak da şeyhi işaret etmesinden dolayı adama kızdı ve nispet olsun diye eline içkileri verip şeyhe gönderdi. Adam içkiyi utana sıkıla ulaştırdı. Şeyh kendisine yaptığı şeyi haber verdi. Adam tekrar şeyhin hizmetine girdi, bütün her şeyi açıkladı ve şeyhe tövbesini yeniledi. Allah bizim ve Müslümanların tövbesini kabul etsin. Âmin.

Şeyh Muhammed es-Sekkâ, Birecik'te kerametleriyle meşhur olarak bilinen evliyadandır. Kendisiyle ilgili anlatılanlardan kesin olanları aktardık. Tam olarak tespit edilememekle birlikte 7. yüzyılın ilk yarısında vefat etti. Birecik civarına defnedildi. Türbesi bilinmekte ve ziyaret edilmektedir. Elhamdülillah orayı sık sık ziyaret ediyoruz.

EBÛBEKİR EZ-ZÂHİR EL-BÎRÎ

199. ANLATI

Şeyh Ebû Bekir ez-Zahir (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: el-Meliku'z-Zahir'e Evrem Köyü'nden Ermeni çiftçiler geldi. "Bu Ebû Bekir, her cuma gecesi Fırat'a gider oradan Zirkal Dağı'na tırmanır, orada kendi gibi olanlarla toplanır" dediler. O zamanlar ez-Zahir de, tıpkı pek çok cahil gibi bu insanlardan hoşlanmazdı. Sadece cahillerin değil, Allah'ın mahrumiyete düçar ettiği ve hayırdan nasibini azalttığı kişinin tavrı böyle olur. 113a Yalanlaması yetmezmiş gibi onu getirmek için birini gönderdi ve huzuruna getirtti. "Ey hoş olmayan işler yapan! Senin hakkında şöyle şöyle söylendi. Ben seni imtihan edeceğim. Eğer denildiği gibiyse ne âlâ, yoksa helak olursun, biz de senden kurtuluruz" dedi. Sonra onu dibinde mezar olan, düşenin nefes alamadığı, uçları sivriltilmiş mızrakların dikildiği bir çukura attı. Melik, "Ondan kurtulduk" dedi. Ertesi günü sarayın penceresinden dışarıya baktığında şeyhin geçtiğini gördü ve yanına getirtti. Onun yanına

gidip pişmanlık duyarak tövbe ettiği de söylenir. Şeyh şöyle dedi: "Ey mübarek! Biz senden bir şey istemezken, senin için bir yük değilken bizden ne istiyorsun? Ermeni milleti bile bizim halimizi beğendiler, bize ikramda bulundular ve ayaklarımızı öptüler. İmanın artması için sana; 'bize dünyalık bir şeyler vermenin senin için faydalı olacağını sanıyoruz' dediler. Allah ve evliyası için kurduğun tuzak ne çirkin!" Melik şöyle cevap verdi "Ben seni imtihan etmek istedim." Şeyh dedi ki: "Bu rabbani halin o anda bende olmama ihtimali de vardı. Ben böyle bir olaya hazır olmayabilirdim. Allah'tan kork, bir daha dervişlerin işine karışma."

Deriz ki: Bu vakıa Şeyh Muhammed es-Sekkâ'nın vakıasından öncedir. Kendilerini mütedeyyin kabul eden, Allah ve peygamberine içten bağlı olduğu iddiasında bulunduğu halde aslında böyle olmayan işgüzâr biri onu saldırıya sevketti. **113b** Bunun aksi de muhtemeldir.

200. ANLATI

Şeyh Ebû Bekir bir keresinde el-Melikü'z-Zahir'e geldi. Gündüz onun bereketinden nasiplendi. Gece olup da saray ve kale kapısı kapatıldığında Melik dedi ki: "Haremimi de senden bereketlenmeleri için sana getirmek istiyorum." Melik içeri girince şeyh gitti, arkasından çıktılarsa da onu bulamadılar. Sabah olunca Melik şeyhin köyüne gitti ve ona sitem etti. Şeyh: "Bizim kadınlara ihtiyacımız yok, onlara sadece dua ederiz."

201. ANLATI

Şeyh Ebû Bekir ne zaman tahıl öğütmek istese yükü hazırlar, yabani eşekleri getirir, tahılı onlara yükler, değirmende öğüttükten sonra onlara yükleyerek geri eve getirirdi.

Zahid Şeyh Ebû Bekir, sufi büyüklerinden, tarikat reislerindendir. Pek çok halleri vardır. Emin olduklarımızı naklettik. Onunla ilgili zamanımızda olan olayları ise bu eserin Dördüncü Kısmında anlatacağız.

Şeyh Ebu Bekir bir Kürttür. Adeviyye (Şeyh Adî b. Müsafir) hırkası giymiştir. Birecik'in kasabalarından Fenek Köyü'nde ikamet etmiştir. Burası Cizre yolunda Fırat kenarında Birecik'e dört saatlik mesafededir. Türbesi orada meydandadır ve ziyaret edilmektedir. Köy onun nesline vakfedilmiştir. Tam olarak tespit edilmemekle birlikte 7. yüzyılın ilk yarısında

vefat etti. **114a** Türbesini pek çok kez ziyaret ettik, orada türlü hallerle karşılaştık (ra).

NOT: el-Melikü'z-Zahir 632 başlarında vefat etti. Kardeşi el-Melikü'z-Zahir Gâzi 613'te vefat etti. Oğlu el-Melikü'l-Azîz b. el-Melikü'z-Zahir ise 634'te yirmi dört yaşında vefat etti. Babası ez-Zahir ise yetmiş yaş civarındaydı.

EBÛBEKİR EL-HUZÂÎ

202. ANLATI

Şeyh Abdullah el-Ermevî -son olarak el-Ermevî olarak tanındı-, Şeyh Ebû Bekir el-Huzâî'ye (Allah rahmet eylesin) bir süre hizmet etti. Bir gün bir hataya düştü. Şeyh, "Bugün git ve Halep Şehri'nin kapısında otur" dedi. O da oraya gidip oturdu. Göz alıcı bir görüntü içinde, hizmetçisi ve katırı ile meyhaneci kadın yanından geçti. Kadın onun gönlüne düştü. Peşinden gitti. Kadın, "Seni Şeyh Ebû Bekir mi gönderdi? Buyur gir" dedi. Onun üzerindeki derviş libasını çıkarıp bir sene boyunca meyhane hizmetçilerinin giydiği kıyafetlerden giydirdi. Bir sene sonra ona elbiselerini geri verdi ve "Şimdi şeyhe git" dedi. Şeyh Abdullah, "Sen kimsin" diye sordu. Kadın, "Ben onun hapishanesiyim" dedi. Çıkıp yürüdü ve şeyhe vardı. Şeyh onu görünce "Dımaşk'ı sana ikta olarak verdim" dedi. Orada büyük haller yaşadı. Onlardan birini gelecek anlatıda nakledeceğiz.

203. ANLATI

114b Şeyh Abdulah'ın Şeyh Muhammed denilen bir arkadaşı vardı. Bir gün kendisine açlıktan şikâyet etti. Şeyh Abdulah mübarek elini karnının üzerinde gezdirdi ve "Artık hiç aç kalmayasın" dedi. O, keşkek teknesi ve işkembe gibi artık çok yemek yer oldu. Bu adam bir ücret almadan yemezdi. Yüz paralık bir koyun başı kendisine ikram edildiğinde "Yüzü getir, öyle yiyeyim" derdi, insanlar da bundan zevk alırdı. O bu konuda sadece besili bir koyun başı getiren bir adama mağlup olduğunu söyler. "Adam kelleyi evin kapısından içeri atıp kaçtı. Ben de ücret almadan karşılıksız kelleyi yedim." Böylece o, Obur Muhammed lakabını aldı.

Şimdi bu keramet ve bu tasarrufa bak. O, çok yemek yiyerek varlığa hükmetti. O ancak ücretle yerdi. Bunda düşünen kimseler için çeşitli ibretler vardır.

Deriz ki: Şeyh Ebû Bekir el-Huzâî, Halep'in kasabalarından Huzâalıdır. Onun değerli öğrencileri, yüce halleri, kıymetli ve meşhur menkıbeleri vardır. Abdullah da onun öğrencisidir. Birincinin nesli Halep çevresinde ikincinin nesli Dımaşk'tadır. Şeyh Abdullah el-Ermevî 29 Şevval 631'de vefat etti. Kâsiyûn Dağı'nın eteklerine defnedildi (Allah hepsinden razı olsun).

MUHYİDDİN İBNÜ'L-ARABÎ

204. ANLATI

Dımaşk'ta (Allah şehri korusun) **115a** şeyhe muhalif müstensih bir Şerif vardı. Evliya düşmanlarının ve yalanla bilgiçlik taslayan kimselerin yaptığı gibi iftira ile onun namusuna dil uzatıyordu. Böyleleri ulaşamadıkları bir üstünlükle kendilerinin önüne geçen kimseleri kıskanırlar ve kendilerini büyük görüp bilgiçlik taslarlar. Şerîf,[42] birisi için bir keresinde bir kitap istinsah etti. Başlangıcını, bitişini ve bablarını altınla, diğer yerlerini de güzel boyalarla tehzîb etti. Elinde bulunan fasikülleri o adama vermeden önce incelemek ve sanatını temaşa etmek üzere birbirinden ayırdığında bir kedi, kandili kitabın üzerine devirdi. Kandilin yağı kitabı tamamıyla bozdu. Şerîf, kızgın bir şekilde yattı. Ertesi günü kitabı atmak için erkenden Dımaşk'taki Bâbu'l-Ferâdis'in önündeki Beradâ Nehri'ne geldi. Bir medresenin kapısında Şeyh Muhyiddin İbnü'l-Arabî'yi (ra) gördü. Şeyh, kendisine, "Gel ey Şerîf! Ben bir seferinde bir kitap istinsah etmiştim" diye başlayıp tamamıyla Şerîf'in başından geçenleri anlattı. Şerîf, eski cehaleti ve sapıklığıyla, "Anladım, sen bir tahminde bulunuyorsun" dedi. Bunun üzerine şeyh şöyle dedi: "Kitabı bana göster, belki bir çare bulurum." Şerîf, "Bu sahtekârın şerri bugün benden ayrılmıyor" dedi. Şeyh, mendili uzatıp "Bana kapının ardından bir avuç süprüntü getir" dedi. Adam süprüntüyü getirdi. Şeyh onu kâğıtların üzerine serpti. Şerîf İbnü'l-Arabî'ye, **115b** "Senin gibi pespayeden ancak böyle şey sadır olur, kitabı daha da berbat ettin. Ey Fâil, ey Sâni!" deyince, Şeyh, "Nehre atmak istiyordun ya, şimdi at" dedi ve gitti. Adam kendi kendine "Bu herhalde sihir yaptı" dedi ve sonra kitabı açıp tozunu silkeledi. Kitabı yeni bitirdiği halden (ferağ) daha güzel buldu. Şeyhe gelip, "Ey sah-

42 Şerîf: Hz.Hasan soyundan gelen kişilere verilen unvan; müstensih kitapları yazarak çoğaltan kişi demektir.

tekâr, ne güzel sihir yaptın" dedi. Şeyh, "Sen halâ eski halinde misin" deyip elini uzattı ve "Allah'ın bazı adamları vardır ki onlardan birisi, 'Bismillahirrahmânirrahîm', der" dedi ve eliyle Şerif'in başını kopardı. Bir anda Şerif kendi başsız vücuduna bakar oldu. Bir süre sonra Şeyh "Allah'ın adamları vardır ki onlardan birisi 'Bismillahirrahmânirrahîm', der" dedi ve Şerif'in başını vücudunun üzerine koydu. Baş vücuda döndü. Şerîf, "Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed onun Rasûl'üdür. Sen de onun velisisin" dedi. Şeyh, şöyle dedi: "Ey şerif! Allah'a yemin olsun ki, sadece Rasûlullah'tan hayâ ettiğim için seni sapıklıktan kurtardım. Onun soyundan gelmene rağmen seni sevmekten geri durursam bana sitem etmesinden korkarım." Böylece şerif ve bu büyük olayı görenler Şeyh İbnü'l-Arabî'nin (ra) en büyük sevenlerinden oldular. Bizimle şeyhin arasında bu olayın güvenilir ravileri vardır.

205. ANLATI

Faziletiyle meşhur Şeyh Sadreddin el-Konevî'yi (Allah rahmet eylesin) –Konya'da vezir veya benzeri bir görevde olan– **116a** babası, onun terbiyesini, edep ve sülûkunu üstlenmesi için, Şeyh Muhyiddin'in hizmetinde bulunmak üzere Dımaşk'a gönderdi. Şeyhe iki yıl boyunca hediye ve ihsanlarda bulundu. Sadreddin el-Konevî bir gün Konya'daki ailesini ziyarete niyetlendi. Şeyh, "Sabret senin için bir hediye ayarlayalım" dedi. Sadreddin el-Konevî, "Efendim! Sen fakirsin. Gelen her şeyi de Allah rızası için dağıttık" dedi. Şeyh, "Hediyesiz olmaz" diye cevap verdi. Bir müddet sonra onu Dımaşk'ta bir yere götürdü. Orada bulunduğu müddet içerisinde kendilerine gelen hediyelerden kat kat fazlasını gördü. Aklı başından gitti. Şeyh Muhyiddin Şeyh Sadreddin'i uğurlamak için onunla birlikte yola çıktı. Şeyh Sadreddin her bir konak yerinde dönmesini rica ettiğinde Şeyh Muhyiddin 'yetmez' diyordu. Böylece beraberce Konya'ya vardılar.

Şehre girdiklerinde Konya'nın hükümdarı, beraberinde, Sadreddin'in babası ve büyük bir kalabalık onları karşılamaya çıktılar. Sadreddin'in evine varınca, babası, "Ey ahali, Sadreddin'in anası hariç evimde ne varsa Şeyh Muhyiddin'e aittir" dedi. Şeyh, "Sufiye bu mahalde istisna olmaz, ben ancak hepsini alırın" dedi. Yürüyüp camiye geçti ve orada konakladı. Vezir, hükümdarla birlikte evine yöneldi. Geri döndü, düşüp ayağını kırdı ve hemen öldü.

Şeyh Muhyiddin'e başının üzerindeki tablada **116b** et satan bir çocuk geldi. Şeyh, "Bu çocuğu hamama götürün sonra şu hilati giydirin" dedi. Onlar da öyle yaptılar. Sonra çocuk tahta geçti ve orada bulunanlar kendisine biat ettiler. Ahali, "Hükümdar hayattadır, bu nasıl olur" dediler. Çok geçmeden hükümdarın nar yerken boğazına tane kaçtığı ve vefat ettiği haberi geldi. İnsanlar, "Kurtulduk, sultan öldü. Ancak et satan işçi bir çocuk nasıl onun yerine geçer" dediler. Şeyh, "Sultanın anasını getirin" dedi. Sultanın anası gelince ona, "Senin kaybolan bir çocuğun var mı" diye sordu. O da "Evet, üç yaşında bir çocuğum vardı. On iki yıl esarette kaldı" dedi. Şeyh, "Çocuğunla ilgili bildiğin bir alamet var mı" diye sorunca kadın, "Evet, doğduğunda uyluğunda zeytine benzeyen bir ben vardı" diye cevap verdi. Kadın, sonra çocuğa bakıp bahsettiği beni bulunca, "Vallahi bu benim çocuğum. Beni çocuğuma kavuşturan Allah'a hamd olsun" diye şükretti. Çocuk, sultanın yerini aldı, memleketi idare etti. Sadreddin'in annesinin iddeti dolunca Şeyh Muhyiddin onunla evlendi. Bu, ehlinin katında müthiş kerametlerdendir. Bizimle şeyhin arasında bu olayı nakleden iki güvenilir ravi vardır.

206. ANIATI

Salih Şeyh Haydar b. Ebi'l-Hüseyin b. Haydar el-Caberî el-Bağdadî'den, o Seyyid Zeynüddin el-Hüseynî el-Hâmirî **117a** el-Bağdâdî'den, o Seyyid Zeynüddin Reşid el-Hıllî'den, o Şeyh İzzeddin ed-Dengânî el-Horasânî'den -ki bu şahıs ilmiyle amil seçkin âlimlerden biridir- naklederek şöyle dedi: Horasan'da Şeyh Muhyiddin'e çokça söven ve ona tabi olanları her türlü yolla inciten bir adam vardı. İnananları, şeyhe onun hakkında, "Artık bizde sabır ve tahammül kalmadı" diyecek kadar çokça şikâyette bulundular. Nihayet kaderin hükmünü tatbik emri şeyhe ulaşınca, bir adama, "Şöyle şöyle vasıftaki hançeri bana getir" dedi. Şeyh adamı tanımıyordu. Bununla birlikte insan şekli verilmiş bir kâğıdı aldı ve onu hançerle boğazladı. Sonra "Şu anda Horasan'da bize düşmanlık eden o adamı boğazladım. Evinin tavanından ve duvarlarından köprü yaptım. Hançeri de onun altına koydum. Onu ancak yirmi kişi kaldırabilir. Hançerin üzerine onun kanıyla, 'Bu kişiyi, Şeyh Muhyiddin ibnü'l-Arabî kesti' yazdım" dedi. Orada bulunan şikâyetçiler Horasan'a gittiklerinde ahali aynı vakti kastederek 'filan gün filan saatte falan şahsın öldürüldüğünü' konuşuyordu. Onlara olanları haber

verdiler. Pek çok kişi töhmetten kurtuldu. Söylendiği gibi köprünün başını kaldırdılar ve şeyhin dediği gibi hançeri ve üzerindeki yazıyı buldular. **117b**

NOT: Hançer, büyük bıçaktır.

Eğer cahilin biri, "Bu nasıl olur? Ben bunu asla kabul etmem" derse, deriz ki: Kabul etmek zorunda olmadığın gibi karşı çıkmandan da bir zarar gelmez. Senin irapta mahallin yoktur ki behey miskin!/Bu tür şeylerde sırlar olduğunu; Allah'ın âlimlere malum, cahillere meçhul muradının ve tedbiratının bulunduğunu bilmez misin? Duvarların kendileri için yarıldığı insanları duymadın mı? Yekpare sert bir kaya olsa bile onlar girerler, çıkarlar ve ortada hiçbir iz bırakmazlar. Kilitli muazzam kapılar bu insanların önünde açılır, sonra kapanır. Döndüklerinde yine açılır, sonra eski haline döner. Bu hal, Allah izin verdiği sürece sayısız ve süresiz devam edip gider. Kimileri kapıları kilitli mekânlara kapılar açılmaksızın girer. Anahtarlar sahiplerinde durur. Onlar çıkar giderler. Kapılarda hiçbir değişiklik olmaz. Akıllar buna şaşsa da müşahedeyle sabit olduğu ve birçok insan böyle olayları bizzat gördüğü için inkâra mahal yoktur. Bazıları bu şekilde girdikleri mekânlara beraberlerinde orada bulunmayan yiyecek, içecek vb. şeyler getirirler. Sonra bunları taşıdığı kapları kimden aldıysa o kişi gelip **118a** 'filan kişi şu şu vakitte benden almıştı' diyerek kapları ister. Bazıları bulundukları meclislerden bir şeyler alıp başkalarına ulaştırır, kaplar ya da içindekiler götürüldükleri yerde bulunur. Bunlarda akıl sahipleri için hiçbir şüphe yoktur. Boynuzlu öküzden başka hiç kimse bu konuda kibre kapılıp inkâr etmez. Vallahi, hiç şüphe yok ki bu konuda kibirlenen kişi hayvandan daha aşağılıktır. Bunu bil.

Deriz ki: Şeyh Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Arabî el-Hâtemî et-Tâî el-Endelûsî, onu tanıyanlar için Dımaşk'ın medar-ı iftiharıdır. Onun birçok kerametleri, parlak harikuladelikleri, seçkin makamı ve şerefli mevkisi vardır. Hakikat ehlinin dilinde sözleri dolaşır. Muhtemelen onun gibisi geçmiş zamanlarda yaşamamıştır. Genellikle Dımaşk Camisi'nde (Allah o camiyi mamur kılsın) Gazzâlî'nin inzivaya çekildiği köşede otururdu. Bu köşe, caminin kuzey ve batı duvarının bitiştiği yerdir. Gazzâlî, ehli nezdinde "Huccetü'l-İslam"dır, hasetçilere göre ise değildir. O hasetçiler, keskin dilleriyle önde gelenleri inciten ve yaralayan, kalplerinde fazilet sahiplerine karşı zerre kadar sevgi taşımayan kimselerdir. Şeyh Muhyiddin'in orada bulundu-

ğu bir gün müderris gelmemişti. Fakihler, "Efendim, bize bir ders anlatın" dediler ve ısrar ettiler. Şeyh, "Ben Malikî mezhebindenim. Ama dün okuduğunuz yeri bana bir gösterin" dedi. **118b** İmam Gazzâlî'nin fıkıhla ilgili *el-Vasît*'inden bir yer açtılar. Şeyh onlara okuyup uzunca izahta bulunarak bir ders verdi. O kadar ki fakihler, 'Biz böyle bir ders hiç dinlememiştik" dediler.

İbnü'l-Arabî, Mekke'de (Allah orayı şereflendirsin) *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* adını verdiği büyük bir kitap yazmıştı. Ki bu isimlendirme mezkûr kitabın ilham eseri olduğuna delalet eder. Hasetçiler ve cahiller bunu beğenmediler. Irak'a geldiğinde Iraklılar kendisinden kitabı istediler. Şeyh, "Nüsha Mekke'de" diye cevap verdi. Iraklılar, "Bize onu mutlaka getir, o bize lazım" dediler. Zira Allah'ın ona bağışladığı muazzam lütfun ve hadden efzûn temkinin farkına varmışlardı. Şeyh de onlara kitabı yazdırdı. Sonra Mekke'deki nüsha geldi, ikisi arasında hiçbir fark yoktu. Halktan bir kısmı hasedinden çatlasa ve üzerlerine vazife olmayan sözler söyleseler de bu işe ve büyüklüğüne bak. Çünkü onlar, Allah'ın evliyasına lutfettiği faziletin kokusunu almamışlardır. O hasetçiler kimi yerlerde şeyhin eserlerinin çeşitli yerlerine baktıklarında kendi zayıflıklarından dolayı eserde kast edilen manayı anlayamadılar ve eserin gayelerini idrak edemediler. Bu ve benzeri konularda başkalarını da zayıf düşürdüler. Şöyle dememiz gerekir: Nice âlim ve fâzıl bir şahsın yanılış yaptığı hususunda kesin hüküm vermiş, sonra o şahsın haklı olup kendilerinin yanıldığını anlamışlardır. Mesele şudur ki, bu şahsın dayanağı ve meramı bu topluluğa gizli kalmıştır. Bu konularda söz çoktur, açıklaması uzun sürer. Lütuf, güzel söz ve iyi bir işaretle dikkat çekmek zaruri de olsa burada ihtiyatı elden bırakmamak evladır.

Biz onun çocuğunu **119a** ve müritlerini Dımaşk'ta gördük. Keşke onu da görseydik. Şeyhin vefatı 22 Rebiulahir 638 yılı Cuma gecesi sabaha karşı Dımaşk'ta vuku bulmuştur. Cuma günü Kâsiyûn Dağı'nın eteğindeki İbnu'z-Zekî olarak bilinen Kâdı'l-Kudât'ın türbesine defnedildi. Allah ondan ve benzerlerinden razı olsun. Onların bereketiyle bize merhamet etsin ve onların zümresiyle bizi haşretsin. Öğrencisi Sadreddin el-Konevî ise zahiri ve batını kemale ermiş tam bir temekkün sahibi olarak, Sultan ve benzeri devlet adamlarının onun emir ve yasaklarına uymasından sonra seksen yaşlarında bizim bu kitabımızı teliften yaklaşık kırk yıl önce vefat etti (ra).

207. ANLATI

Halepli Nehhâs oğullarından bir adam gönlünü Şeyh Şebîbü'l-Fırâtî'ye kaptırmıştı, ona muhabbetle bağlıydı. Gençlikte böyle şeyler mazur görülür. Ailesini bırakır, şeyhe hizmet ederdi. Bir keresinde ticaret için Bağdat'a gitmesi gerekti. Şeyhe 'Senin rızan ve duan olmadan gitmem' dedi. Şeyh, "Allah, Rasûlü ve bizim rızamız seni korusun" diye dua etti. Eşkıya kafilenin tümünü çevirdi. Eşkıya başı "Bu gence ve elindekilere kimse dokunmasın' dedi. Elleri bomboş Bağdat'a ulaştıklarında yöneticilere durumu **119b** arzettiler. Sonunda halife durumdan haberdar oldu. "Haramiler bu gencin arkadaşlarıydı. Onları bize saldırmaya o sevketti" diye şikâyette bulunulması üzerine genci hapsettiler ve eziyet ettiler. Genç de şeyhinden yardım istedi. Bunun üzerine halife rüyasında Şeyh Şebîb'i gördü. Şeyh, "Ben filan köyden falanım. Bu gençle benim aramda şöyle şöyle bir mesele geçti" deyip olanları anlattı. Halife genci çağırdı ona ikramda bulundu, onu güzelce ağırladı, durumunu kendisine anlatmadığı için sitem etti. Genç, "Size ulaşamadım" diye cevap verdi.

Genç şeyhin yanına varıp daha bir şey söylemeden şeyh olan biten her şeyi kendisine anlatınca "Sana hizmetten başka hiçbir şeyde hevesim kalmadı; ne ticarette, ne de başka bir şeyde" diyerek ölünceye kadar şeyhe hizmetten ayrılmadı (Allah rahmet eylesin).

208. ANLATI

Güvenilir bir topluluğun bize anlattığına göre Şeyh Şebîb'in türbesini genellikle mübarek cuma gecelerinde büyük bir nur kaplardı. Öyle ki bu hali bilmeyip onu uzaktan gören şöyle derdi: "Şeyhin türbesi kesinlikle yandı."

209. ANLATI

Şeyh Şebîb (ra) Tevbeles'in doğusundaki Hammârîn Köyü'ndendir. Burası Tevbeles'e üç saatlik bir mesafededir. Şeyh, Tevbeles'i sevdi ve orada bir müddet yaşadı. **120a** Oradan Hammârîn'e gelir giderdi. Öldüğü zaman ailesi onun nereye defnedileceğiyle ilgili olarak işi kavgaya vardırdılar. O esnada hizmetçisi, "Tabutu koyunuz.", dedi. Sonra "Ey Şeyh! Seni defnetmek için birbirlerini öldürecekler. Sen nereye defnedilmek

istersin" diye sordu. Tabut Tevbeles'e doğru yirmi adım yürüdü. Hammârîn halkı tartışmayı kesti. Bu bilinen bir gündür. Bize bunu anlatan güvenilir raviler ve babalarından dinleyip aktaran yaklaşık elli adam vardır. Cahiller evliya kerametlerini nakletmede gelişi güzel hareket ettiğimizi zannetmesinler. Ancak Allah korusun, bilakis biz söylediğimiz şeyleri tahkik edip tespit ediyoruz. Bu bizimle Allah arasında lehimize ve aleyhimize bir delildir.

210. ANLATI

Tevbeles halkından kalabalık bir cemaatten rivayete göre, çoğu gece şeyhin türbesinin üzerinde, cuma geceleriyle kayıtlı olmaksızın nur gözükürdü. Öyle ki bu konuda bilgisi olmayan birisi, "Türbe yanıyor" derdi.

Bu şeyh, tasavvufun büyüklerinden meşayihin önderlerindendir. Onun Hz. Peygamberle ilgili olarak çok özel bir durumu vardır. Şöyle ki âlimler bir **120b** hadis konusunda ihtilaf ettiklerinde kendisine sorarlar, ona da Hz. Peygamber rüyasında haber verirdi.

Deriz ki: Havâstan birinin: "Onun peygamberi görmesi sadece yakaza halinde olabilir" demesi, çoğu kişinin hal bilgilerinin eksikliğinden kaynaklanır."

Şeyh (ra), 637 yılının Şevval ayının sonlarında vefat etti. Daha önce söylediğimiz gibi Tevbeles'teki türbeye defnedildi.

NOT: *Tevbeles*:[43] Fırat kıyısında Menbic'e bir konak uzaklıkta bir köydür. Oranın sakinleri iyi bir topluluktur. Köyün cuma namazlarının eda edildiği bir camisi vardır.

Hammârîn:[44] Tevbeles'in doğusunda bir köydür. Biz şeyhin türbesini ziyaret ettik. Orada birkaç gece geçirdik ve elhamdülillah bu batını manalar müşahedeyle bize yazdırıldı. Bu konuda inkârcı ve vesvese sahiplerine itibar edilmez. Çünkü onlar inatçı ve isyankârdırlar. Biz onların inkâr yollarını ve delillerini biliyoruz. Bu konuda söylenecek çok sözümüz olmakla birlikte özetlemek en iyisidir. Allah her şeyi gören ve her şeyden haberdar olandır.

43 Tevbeles kelimesi: Üste iki noktalı ve fethalı ت, sonra sakin و, sonra altta noktalı fethalı ب, sonra ل, sonra noktasız س ile yazılıp okunur.

44 Hammârîn: Noktasız ح, şeddeli م, sonra ا, kesralı ر, altta iki noktalı ى,ve ن ile yazılıp okunur.

211. ANLATI

121a Harezmliler Şam'a girdiklerinde melikleri Busr yakınlarında konaklayıp çokça bozgunculuk yaparak ülkeyi harap edince Şeyh Ali el-Harîrî (Allah rahmet eylesin) müritlerinden birisine "Kalk, şu cebbarın yanına gidelim" dedi. Mürit korktu ve "Efendim, bizim bu azgınlarla ne işimiz olabilir? Siz yalnızsınız. Biz onların düşmanca saldırılarından korkarız. Belki de bizim yüzümüzden bizden başkalarına da eziyet edilir" dedi. Şeyh, "Kalk ve Allah'ın ayetlerini gör" diye cevap verdi. Şeyh eşeğine bindi biz de onun peşi sıra yürüdük. Çadırına yaklaştığımızda melik şeyhi tanımamasına rağmen onu krallar gibi karşıladı. Korkudan titreyerek şeyhin önüne oturdu. Şeyh istediği emir ve yasakları sıralıyordu. Her söylediği sözde asasını yere vurup "Şöyle olacak" diyor, melik de "Baş göz üstüne" diyordu. Bu iş, şeyhin istekleri sona erinceye kadar devam etti.

Bu tür olayların benzeri, şayet Benî İsrâil peygamberlerinden birisi için vuku bulaydı gerçekten büyük olay olurdu. Bu olayı bana çocukken şeyhin hizmetinde bulunan bir genç anlattı. Dımaşk'ın eşrafındandı. Müritler arasında hal ve tarikat açısından büyük bir adam vardı. Üzerinden sekînet ve vakar eksik olmazdı. Kendisine Şeyh Davut ed-Dest (Allah yattığı yeri serinletsin) denilir.

212. ANLATI

121b Müritlerinden birisi hacca gitmek için şeyhten yardım istedi. Şeyh kendisine küçük bir kese verdi. Mürit, içinde dinar var zannetti. Şeyh ona, "Bunu kendin için harca, malımızı da bize geri getir" dedi. Mürit şöyle anlattı: "Baktım kesede tek bir dirhem var. Üzüldüm ve geri vermeye niyetlendim. Sonra şeyhin hali benim üzerime daha baskın geldi ve kendi kendime, "Bunda bir bereket olmalı" dedim. Daha sonra ben harcadıkça, harcadığım kadarını kesede buluyordum. Geri dönünceye kadar para bana yetti."

Şeyh, bu işi başka iki müridine de yaptı. İstese bin kişiye de yapardı. Kâmil bir zat için bir ile binin farkı yoktur. Onun makamı buna uygundur ve mahal buna kabildir. En iyisini Allah bilir.

213. ANLATI

Dımaşk'ta büyük kerametleriyle meşhur olan Şeyh Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin ahiret yurduna yönelik ilahi işler hakkında kıymetli kitapları vardır. Bunlardan biri *Fusûsu'l-Hikem*'dir. İsmiyle müsemma bir kitaptır. Kitabı Şeyh Muhyiddin'e okuyarak icazet alan güzide öğrencilerinden Necmeddin Kübrâ (Allah onlardan razı olsun) adında bir zat şerh etmiştir.[45] Zamanımızda öne çıkan bir şahıs onu eleştirip tekfir etse de o bundan beridir. Aksine o, zahir ve batın ilimlerinde derinleşmiş, seçkin âlimlerin şahitliğiyle mükemmel imamdır. **122a** Hasetçilerin vay haline! İnkârcıların kaybı ne büyüktür!

Rivayet edildiğine göre İbnü'l-Arabî bütün kemali kadri ve kıymetiyle birlikte şöyle anlatır: "'Ben mi yoksa Şeyh Ali el-Harîrî mi' diyerek hangimizin daha temkin sahibi olduğu konusunda şüphe ederdim. Bir gün bir yerde otururken kalbime yine bu şüphe geldi. Çalışmakta olduğum kitap üzerinde kalem oynatamaz oldum. Halim kötüleşti, gönlüme kapıya bakma fikri düştü. Bakar bakmaz Şeyh Ali el-Harîrî'yi gördüm. Şeyh, 'Kalem niçin durdu' dedi. Ben 'Efendim! Dervişler güvenilir kişilerdir' diye cevap verdim."

Deriz ki: Bizimle İbnü'l-Arabî arasında ondan gelen bu rivayetle ilgili olarak dervişlerden, fakihlerden ve âlimlerden pek çok güvenilir kişi vardır. Şeyhin haliyle ilgili bazı rivayetleri 204. anlatıda zikretmiştik.

214. ANLATI

Bu ve benzeri ilahi ve rabbani önderlerin (Allah onlardan razı olsun) durumundan habersiz cahil fakihler, inkârları artıp haddi aştıklarında –ki bunun sebebi nefislerinden taşan hasetten başkası değildi; zira şeyhin faziletlerinin zerresinden bî-behre idiler– Emevî Cami'nin (Allah onun bereketini artırsın) kıble kapısındaki Emîniyye Medresesi'nde büyük bir meclis düzenlediler. **122b** Bütün usta hatipler, fasih konuşmacılar, her zaman kazanan cedelciler, güçlü mügâlatacılar toplandılar. Şeyh (Allah ondan bizi faydalandırsın) bilinen tevazusuyla gelince "Sen neyin nesisin" dediler. Şeyh, "Ben hiçbir şeyim" diye cevap verdi.

45 Necmuddin Kübrâ'nın *Füsûs şerhi* bilinmemektedir. Adı Necmeddin olan bir *Füsûs* şârihi de tespit edilmemiştir. Bkz., Füsûsu'l-Hikem. *DİA* c. XIII, s. 230-237.

Hüsn-i niyeti, kalbinin doğruluğu ve güvenilirliği sebebiyle bu söz dinleyenleri etkiledi. Nasıl etkilemesin! O, evliyanın medar-ı iftiharı, seçkinlerin istinadgâhıdır. O, zahiri görünüşünde nüktedan olsa da bu nükteleri içinde güzel yorumlanamayacak ve açık anlamlı olmayan bir söz yoktur. Ne var ki pek çoğu bunu farketmez. Vaktimiz olsa bu konuda bir cilt kitap bile yazarız. Bu kalabalık meclisi, bu güzel cevapla hitama ermiş. Çoğunluk böylesi bir cevaptan habersiz ve zıddına itimat etmiş. Onun sözünün ne manasını kavrayabilmişler, ne menşeini idrak edebilmişler. Söyleyen ne güzel söylemiş. Ahmaklardan ve riyakârlardan uzak dur! Zahir ehlinin riya, nifak, eyyamcılıkla ve değersiz insanlarla oturup kalkarak dine verdikleri zararın ve inananlara verdikleri huzursuzluğun boyutlarını kimse bilemez. Allah onların durumunu düzeltsin, lütfuyla onların iyi emellerini gerçekleştirsin.

215. ANLATI

123a Şeyhin oğlu Salih Şeyh el-Fakih Muhammed b. Ali el-Harîrî'nin babasıyla arasında hakikat ve tarikat konusunda bir konuşma geçti. Muhammed kalktı ve üzgün bir halde uyudu. Rüyasında Hz. Peygamberi (sav) gördü. Hz. Peygamber, "Korkma ben seninle beraberim" dedi. Uyandı ve babasının yanına kendisinden emin bir kalp ile geldi ki buna hakkı vardı. Şeyh söze başladı: "Ya Fâil, Ya Sâni'! Eğer Rasûl seninleyse, onu gönderen benimledir" dedi. Muhammed'i meclisten baygın şekilde götürdüler ki bunu da hak etmişti.

216. ANLATI

Bize rivayet edildiğine göre takdir-i ilahi Şeyh Allâme Takiyyüddin b. es-Salah (ra) ile Şeyh Ali el-Harîrî'yi bir mekânda buluşturdu. Şeyh Ali, "Bugün bizim, Şeyh Takiyyüddin'i fakirhanemizde bir şeyle ağırlamamız gerekir" dedi. Sözünü tamamlar tamamlamaz oradan bir koyun sürüsü geçti. Müritlerinden birisine, "İçlerinden bir koyun seç, getir" dedi. Seçilen koyun tahminen yüz dirhem değerindeydi. Şeyh Takiyyüddin içinden, "Bu bir imtihandır. O bana haram yedirecek. Ben yemeyeyim" diyerek büyük bir sıkıntıya düştü. Yemek hazır olunca sofrayı kurmaya niyetlendiler. Şeyh **123b** Takiyyüddin, uygun olmayan bir söz söylemeye niyetlendiği anda bir adam çıka geldi. "Bugün size bizim çoban uğradı mı" diye sordu. "Niye so-

ruyorsun" dediler. Adam, "Koyunlarım ondaydı. İçlerinde şu şu vasıfta bir koyun vardı. Şeyh hazretlerine nezr edilmişti" dedi. Ona "Evet, onu aldık şuradaki cemaatin önündeki sofradadır" diye cevap verdiler. Adam, "Onu sahibine ulaştırana şükürler olsun" dedi. Şeyh Ali, Şeyh Takiyyüddin'e baktı ve "Efendim! Kul zannıyla efendisini nasıl suçlar" dedi. Şeyh Takiyyüddin, "Hatırıma gelen şeyden dolayı Allah'a istiğfar ederim. Bana hakkı gösterecek düşünce gücüne hiçbir şekilde sahip değildim" diye cevap verdi.

NOT: Şeyh Takiyyüddin Ebû Amr Osman b. Abdurrahman b. Osman b. Musa eş-Şehrezûrî el-Fakîh eş-Şâfiî'nin, Dımaşk'ta büyük bir itibarı vardır. El-Melikü'l-Eşref Musa b. el-Melikü'l-Adil Ebû Bekir (Allah ikisinden de razı olsun) Eşrefiyye Dâru'l-Hadis'ini kendisine tahsis etti. Onun itibarıyla ilgili, kendisiyle güzelleşmiş bu kadar aydınlık bir yeri zikretmek yeterlidir. Melik, bu şeyhe ve diğer şeyhlere küçük bir talebenin hocasına gösterdiği gibi saygı gösterirdi. Bu durum bize tevatüren ulaştı. Allah onu en güzel mükâfatlandırsın.

Deriz ki: Bu Şeyh Ali el-Harîrî, Ebu'l-Hasan **124a** b. Mansur ed-Dımaşkî er-Rebîlânî'nin oğludur. O, ricalin seçkinlerinden, muhakkiklerin büyüklerinden ve tarikatın liderlerindendir. Muazzam halleri, kıymetli menkıbeleri vardır. Lakin kendisinden zahire uymayan bazı şeyler zuhur etti. Ehl-i tahkîk katında yoruma müsait, farklı anlaşılabilecek olaylar vardır. Onları marifet bilgisine sahip olanlar anlar. İnce eleyip sık dokuyanlar, hikâye kurgulayanlar, sözü süsleyenler ve hezeyan ehli anlamaz. Onun halini ancak sünnete ve hadislere muttali olmayan kişi veya kibirli, gerçeklere arkasını dönen, riyazattan nefret eden kötü huylu kimseler inkâr eder. Allah bizi böylelerinden uzak tutsun. Bizi ve mümin kardeşlerimizi onların batıl yollarından geçirmesin.

Biz bu konuyu ve benzerini *Teşvîku'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb*'da anlattık. Bu kitap onun bir cüzüdür. Biz onu, doğru delillerle destekledik. Bu delillerden birisi şudur: Bir adam Medine'ye (en güzel salat u selam burada sakin olanın üzerine olsun) gelen lezzetli ve özel yiyeceklerden Nebî aleyhisselama hediye eder, efendimiz hediyeyi yediğinde de sahibini getirip 'parasını öde' derdi. 'Sen onu bana hediye etmemiş miydin' diye sorduğunda 'Yiyesin istedim; ama satın alacak param yoktu' diye cevap verirdi.

Bu delillerden bir diğeri de Şam yolunda **124b** Ebû Bekir'in (ra) beraberindeki bir hürün köle olmadığını söylemesine rağmen "O benim kölemdir" denilerek satılmasıdır. Parasını ödeyip onu aldılar. Sonra Ebû Bekir'in (ra) araya girmesiyle onu serbest bıraktılar. Dönünce bunu peygambere (sav) anlattılar. Peygamber buna ses çıkarmadı. Bir yıl boyunca bu olaya güldüler. Buna benzer daha birçok örnek zikredilebilir.

Bize oğlu Ebû Ali el-Hasan'dan gelen rivayete göre, o tarikatın büyüklerinden, batın ve zahir ashabının şahitliğine göre kavminin önderlerindendir (Allah rahmet eylesin). Oğlu şöyle dedi: "Babama, 'Temkini senden daha güçlü olmakla birlikte Şeyh İsmail el-Kûrânî'nin gölgede kalması, senin ise bu kadar şöhretli olmanın sebebi nedir' diye sordum. Dedi ki: 'Allah'ı sevdim, O da beni ifşa etti. El-Kûrânî'ye gelince Allah onu sevdi ve gizledi.'" Bu manada biz de diyoruz ki: el-Cüneyd b. Muhammed (Allah rahmet eylesin) şöyle der: "Allah seni severse seni uyutur. Şayet sen onu seversen seni uyandırır. O seni severse korur ve kurtarır. Sen onu seversen yorar ve imtihan eder."

O aslen Busrludur.[46] Burası Dımaşk (Allah şehri korusun) bölgesinde Hûrân beldesinin köylerindendir. Dımaşk'a iki konak mesafede bir çiftliktir.[47] **125a** Burası Busrâ'ya yarım günlük mesafede kuzey tarafındadır. Busr ile Busrâ'nın farkı ص'ın yerine س'in bulunması ve sonundaki ي'nin düşmesidir. O, 26 veya 27 Ramazan 645 yılında vefat etmiş ve kendi köyü Busr'a gömülmüştür. Şeyh İsmail b. Ali b. Muhammed el-Kûrânî ise 18 Ramazan 644'te vefat etmiş, Dımaşk'ın dışındaki sufi mezarlığına gömülmüştür. Allah ikisinden de razı olsun.

"İtibarlı kişilerden, onunla ilgili olumsuz hüküm veren kim vardır" denilirse, deriz ki: Onlar arasında şeyhimizin şeyhi İzzeddin b. Abdusselâm vardır. Çünkü onu tanımamıştı, bu nedenle ölümüne fetva verdiği söylenir. Şeyh Takiyyüddin b. es-Salâh ise onun hapsine fetva verdi. Bu gerçeğe daha uygundur. Sonra şeyhimizin şeyhi kararından döndü. Harîra'dan Mısır'a gelen herkese Şam'dan gelmeleri sebebiyle ikramlarda bulunurdu. "Onda eleştirdikleri şeylerden bir örnek duymak isteriz" denilirse, deriz ki: Allah

46 Busr kelimesi: Noktalı dammeli ب, noktasız sakin س, ve ر ile yazılıp okunur.
47 عزرا kelimesinin aslı زرا dır. Dammeli ز, ر ve ا ile yazılır. Ancak ا noktasız ع na dönüşmüştür.

Teâlâ ona büyük bir çekicilik ihsan etti. **125b** İnsanların kalbinde büyük bir makam bahşetti. Öyle ki, dünya malına gark olanlardan biri onu gördüğünde ahiret yurduna özlem duyarak üzerindeki görkemli elbiselerden, rahat binekten, geniş evden, revnaklı bahçelerden sıyrılmak ister. Sonra anne-babasını ve ailesini bırakarak şeyhe tabi olur. Şeyh kovsa ve aşağılasa da geri dönmez.

Bütün bunlarda rabbani hikmetler ve ilahi manalar vardır. Kendisine pek çok büyük kişi tabi olsa da, "Tekliflerden kurtulma isteği onları bu işe sevk etti" denilir. Bununla birlikte onlar zengin de olsalar azardan ve sertlikten kurtulamazlardı. Kendisine tabi olanlar toplumun büyüklerinden olsalar, haklarında 'mükellefiyetten kurtulmak için bunu yaptılar' denilir. Zenginseler yine sert yorumlardan kurtulamazlar. Çocuklar ilahi nuru görmeye rabbani anlamdan tam bir etkilenmeye daha yakındırlar. Ki bu rabbani anlamı Allah evliyasına emanet etti ve seçtiği kullarının kalbine yerleştirdi. Bunu Allah'ın hidayet verdiği kimse bilir. Allah'ın desteklediği kimse inanır. Şayet hülasa isteğimiz olmasaydı konuyu delilleriyle izah ederdik. Söylediğimize güven ki, isteğin gerçekleşsin. Bazı insanlar, 'Bu, nefislerin işidir.' gibi sözler ederek kapanmayacak fitne kapıları açar, insanları değil velayet konusunda, nübüvvet hususunda dahi şüpheye düşürürler. 'Ey nasihat edenim, ey rezil edenim!' diyen kimse gibi. Allah için, el-Harîrî ne güzel söylemiş:

Karnım harap, kalbim mamur
Gözüm kör, kalbim görür

Yine o şöyle der: **126a**

Ben keşişin yıllanmış şarabının müptelası
Rüzgârın saçını başını dağıttığı kulcağızıyım
Nedimler beni özlemimden tanırlar
Beni Zeyd'e, Amr'a ihbar eden ise tanımaz
Yazıyla fakirlik iddiası mümkün değildir
Fakirlik tek bir harftir zira; kelime olup okunmaz

Deriz ki: Bunun anlamı açıktır. Bazıları onun nazmını beğenmediler, onu ölçüye vurdular. Oysa maksad anlamın uygun düşmesidir. Bu gibi şeyler rabbani sır olduğu için nazmedilir ve ehli onu bilir. Yine onların

ilimlerle bir şekilde meşgul olmadıkları böylece bilinir. Böylece sen onlardan ortaya çıkan şeyin sanat için yapıldığını ve hayal mahsulü bir çeşit ilim olduğunu anlayamazsın. Bundan sonra denildi ki, bu duruma az rastlanır. Bu, Allah'ın kuluna bahşettiği bereketleriyle hiç kimsede göremediğin bir sözdür. Ancak onların üzerine münkirlerin itikadınca hezeyanlar değil, o kapılardan hidayetler açar. Onlara nebileri için mucize kabul edilen büyük kerametler sunar. Allah onların dillerini düzeltmeye güç yetirir ve onların her ilimde sancaklarını yükseltmeye kâdirdir. "Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın"[48] ayeti bunun delilidir. Allah en iyi bilendir.

YÛSUF EL-KAMÎNÎ

217. ANLATI

Bir gün erkenden Yusuf **126b** el-Kamînî (ra) Dımaşk'taki Bâbu'z-Ziyâde çarşısına gitti. Orası Emevî Camisi'nin (Allah oranın şerefini artırsın) kıble kapısıdır. Bir kadın elini şeyhin eski elbiselerinin üzerine koyup sonra âdet olduğu üzere, teberrüken kendi yüzüne sürdü. Dükkânını açan bir usta kadına, "Ne yapıyorsun? Elin kirlendi" dedi. Şeyh ertesi günü erkenden yine oraya geldi ve "Sen bizim makamımızı gördün. Yazıklar olsun dünkü necis olana" dedi. Usta kendini yere attı, şeyhin ayaklarına kapandı. Sonra bayıldı. Onu bir eve götürdüler. Üç gün sonra ayılınca ona, "O gece ne gördüğünü." sordular. Şöyle cevap verdi: "Şeyh Yusuf'u denizin üzerinde ayakta dururken gördüm. O kollarını sıvamış abdest alıyordu. Üzerinde elbiseleri vardı. Yüzü dolunay gibi parlaktı."

Deriz ki: Bu ve benzeri olaylar, zahiren âlim görünen cahillerin eleştirisinden kurtulamaz. Çünkü onlar kalplerine mühür vurulmuş, hak bilgisinden uzaklaştırılmış, irfan kapısı kesin olarak üzerlerine kapanmış kimselerdir. Derler ki: "Bu ve benzeri şeyler şeytanların ilkâsıdır." Bunlar aslı olmayan laf kalabalığıdır. Temelde bir neticesi de yoktur. Onlara hidayet diler ve merhamet bekleriz. Vallahi biz, onlara üzülürüz ve onların mahrumiyetinden kederleniriz, böyle cahil adamların kendilerini İslam dinine nispet etmelerine rıza göstermeyiz. **127a** Bu tür kimselerde hasetçinin kal-

48 29/Ankebût, 48.

bine şüphe sokan bir tutuculuk vardır. Ben Şeyh Yusuf'un ve yol kardeşinin zamanına yetişmiş olan Yahudi ve Hıristiyan bir grubu gördüm. Onun yol kardeşi, Dımaşk'ın dışında eş-Şâûr'daki hamamların külhanlarından birinde mukim olan aslen dağlı Ebu'l-Ceyş'tir. İbrahim el-Cîâne bu ikisinden sonra gelir. Bana onların hallerini inanarak, tasdik ederek ve hatta onların bereketinin kendilerine ulaşmasını temenni ederek anlattılar. Güç Allah'ındır. Ondan hidayet, velayet halleriyle tasdik isteriz.

218. ANLATI

Dedemin müritlerinden bir şahsın oğlu hasta oldu. O, yaratılış ve huy bakımından insanların en güzeli olup adam için çok değerliydi. Ölümün eşiğine geldi. Hekimler kendisinden ümidi kestiler. Uzman âlimlerden biri -zamanında kendileriyle sınandığımız zayıf âlimlerden değil- "Şeyh Yusuf'a git. O keşif ve tasarruf sahibi bir adamdır" dedi. Adam şeyhe gelip oradaki kalabalığın gerisinde durdu. Onlar şeyhin etrafını çevirmişlerdi. Her birinin bir derdi, bir talebi vardı. Şeyh ortadan kalkıp eliyle ona işaret ederek: "Ey falan! Çocuğunu tut, **127b** biz onu iyileştireceğiz. Sonra al götür" dedi. Adam şöyle devam etti. "Eve geldim. Çocuğu sanki bağından kopmuş halde buldum. Bütün sıkıntısı yok oldu. Onu tanıyamadım. O 'Ey babacığım! Allah beni Şeyh Yusuf'un bereketiyle iyileştirdi. Bana uykuda haber verildi. Gördüğün gibi uyandım' deyinceye kadar gözetlemeye devam ettim." Komşular ve dostlar bu duruma şaşırıp kaldılar. Onların şaşırması normaldir.

Diyoruz ki: Bu ve benzeri garip vakalar inkârcı ve sapık insanlar yanında cereyan etseydi, bunu yapanın velayetine inanırlar ve ona ikram edip tazim eder ve onu yüceltirlerdi. Bu Müslüman beldesinde, sağlam dinin mensupları içinde şeri ve akli ilimlerde iddialı, hatta kutupluk iddiasında bulunanlar bu meseleyi bile inkâr ederler. Bunu inkâr edilecek şeylerden görürler ve bunu yapanın temelde hiçbir şeyini kabul etmezler. Günümüzde de buna benzer iddia sahipleri vardır. Bu inkâr edilenler arasında, kendisine Şeyh İbrahim el-Müvelleh denilen büyük halleri, zahiri kerametleri bulunan birisini inkârcılar ihanet edip dövdüler. Hali nedeniyle Müslümanlar arasında büyük eziyet gördü. **128a** Bu bizim üzerimizde bir kusurdur. Bu adamlar dinimize karşı çıkanlardır. Bu da onlara haktır. Allah'tan başka güç yoktur.

219. ANLATI

Rivayete göre Şeyh Yusuf, Dımaşk hamamlarının birinde külhanlığa girişti. Biz orayı biliyoruz ama bir sebeple adını vermiyoruz. Bir Ramazan gecesi oradaki görevli ateşçiye dedi ki: "Yazıklar olsun, ey cimri!" Adam, "Emret, ey usta!" dedi. "Şu an, canım bol şekerli, badem, misk ve gül suyu ile süslenmiş bir tepsi kadayıf çekiyor." Adam "Eşime, 'Ben bunu nasıl yaparım' dedim" dedi. "Ki, bu benim ustam ve bereketimdir. Ben daima onun faziletine muhtacım. Bana gelen bütün hayırlar onun vesilesiyledir. Elbisemi getir. Başka elbisem de yok. Bunu rehin veremem." Bunun üzerine şeyh, "Yazıklar olsun, niçin 'hayır' diyorsun" dedi. Kabul etmedim ve çıktım. Birkaç adım yürüdüm. Birden bir hadımağası karşıma çıktı. Önünde şeyhin istediği şeyi taşıyan bir köle vardı. Sevinçle döndüm. Dönmem de gerekiyordu. Onu şeyhin önüne koydum. Şeyh ondan üç lokma yedi. "Tepsiyi al, ailene yedir, biz onlar için istemiştik" dedi. Karısı, "Allah'a yemin olsun ki günlerdir bunu istiyordum" dedi. Tepsi onlara üç gün yetti.

220. ANLATI

128b Babamdan ayrılmayan bir kişi Şeyh Yusuf'la çokça görüşürdü. Şeyh onun evine gider gelir ve onun elinden yerdi. Bir gece ay ışığına, yıldızlara ve gökyüzüne, Dımaşk'ın dışındaki han ve binalardan görebildiği yere kadar baktı. Kendisinde sahih bir zikir, huşu, tövbe ve yalvarış ortaya çıktı. Sevinçle sabahladı. Şeyh Yusuf kendisine gelip üç kere, "Yalancıyı Allah kötü kılsın" dedi. O da "Âmin" dedi. Bir müddet sonra bir grup şeytan kılıklı insan onun aklını çeldi. Onu alıp bulunduğu yere geri götürdüler. Sabah olunca Şeyh Yusuf geldi. "Yazıklar olsun ey bahtsız! Biz sana ne dedik. Geçimini, malını, evini kaybedeceksin ve bir yıl da yatalak olacaksın" dedi. Adam, "Bu, çok kolay oldu" dedi. Bir yerim kırıldı felç oldum, eşim öldü, çocuklarıma baksınlar diye hayır ehline bıraktım. Bir yıl şiddetli bir hastalığa yakalandım. Sonra bir yakınıma, "Beni Şeyh Yusuf'un geçeceği yola at" dedim. Böyle yaptı. Şeyh yanımdan geçerken ondan yardım istedim, durdu. Sonra "Halini nasıl görüyorsun ey müdebbir" dedi. "Tövbe efendim" dedim. Şeyh, "Dönmek ister misin" dedi. "Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki hayır" dedim. Şeyh, **129a** "Allah'tan seni önceki iyi haline çevirmesini istedim" dedi ve gitti. Kalktım, yürüyerek evime geldim. Allah

hesap etmediğim kapıları açtı. Yine şeyh eskisi gibi yanıma geldi. Ahirete hazırlandım. Kendime Dımaşk'ın kuzeyinde Salihiyye diye bilinen Kâsiyûn Dağı'nda güzel bir kabir yaptırdım.

Deriz ki: Çocukluğumuzda bu adamı gördük. Mezarını yaptıktan yirmi beş yıl sonra vefat etti. Şeyh hakkında bize pek çok olay anlattı. Toplasaydık bir cilt ederdi.

221. ANLATI

"Eşkıya Şeref" denilen bir adamın babası, büyük bir tüccardı. Onu evlendirdi ve kendisine iyilikte bulundu. O, geceleri Dımaşk sokaklarına çıkıp güç ve cesaretine güvenerek insanların başlıklarını ve elbiselerini alıp kaçıyordu. Babası da onları geri veriyordu. Ama bu bir fayda vermiyordu. Babası şöyle derdi: "Bu miskin eli kesik ölecek." Sonra babası öldü. Oğlu eşkıya oldu. Avanesi de vardı. Reisleri, "Ey Şeref! Şu falan arkadaşın zayıf bir adamdır. Sultanın eline düşmesinden korkarız. O zaman bizi ele verebilir. Onu ortadan kaldır" dedi. Şeref, "Onu uygun bir yere kadar götürdüm sonra da öldürdüm" dedi. **129b** Geri dönünce reis, "Tanınmasın diye niye derisini yüzüp burnunu koparmadın" dedi. Onu tuttular, ben de denildiği gibi yaptım. Şehre dönünce evlatları ve eşi onu sordular. "Geliyor" dedim, ancak vicdanım sızladı. Sonra tövbe edip ahiret işlerine yöneldim. Daha sonra Şeyh Yusuf'a bağlandım, nereye gitse arkasından giderdim. O benden yüz çevirirdi. Ta ki bir gün yalnız kaldık. "Yazıklar olsun, bizi bir araya getiren nedir? Git, bıçakla böğrünün altına vur, yüzünün derisini yüz ve burnunu kopar gel sonra bana mürit ol" dedi. Ben tam bir gün baygın kalmışım, şeyh de benden ayrılmamış.

Bu Şeyh Yusuf el-Kamînî, ricalin büyüklerinden, evliyanın ileri gelenlerindendir. Onun pek çok harikuladelikleri ve parlak kerametleri vardır. Lakin o görünürde müvellehtir. Deriz ki: İlahi nurları, rabbani dehşetleri gördüğü için müvellehlik onun hakkıdır. Ancak Allah'ın başarılı kıldığı kimse bu olayların büyüklüğünü bilir. Sadece Allah'ın saptırdığı, kör ettiği kapısından kovduğu ve isyankâr yaptığı kimseler bu olaylar nedeniyle müvellehi kınar. Bu şeyhin güzel nazarı babamın ve dedemin (Allah ikisine de rahmet etsin) üzerine düştü. Sonsuz felaha erdiler. Üzerlerine çeşit çeşit rüzgâr, hayır ve başarı vererek bu mirastan kalan bereketten Allah bize de

tahsis etti. **130a** Bu şerefli yola girmekle çocukluğumda müvellehlerden pek çok nasibim oldu. Bizim onlarla yaşadığımız haller vardır. Bizim onların bereketiyle umutlarımız gerçekleşti. Onların bir kısmını inşallah, el-Kutbu'r-Rabbanî Şeyh Muhammed el-Mâristânî'yi zikrederken söyleceğiz.

Şeyh Yusuf, Dımaşk'ta 6 Şaban 657'de vefat etti. Kâsiyûn tepesindeki müvellehler türbesine defnedildi. Orası Salihiyye veya Salihler Dağı diye de bilinir.

YÛSUF B. EN-NEBHAN EL-EYLÛHÎ

222. ANLATI

Yusuf b. Nebhan el-Eylûhî (Allah rahmet eylesin) bir gün bir Türkmen taifesinin yanına geldi. Onlar dervişleri hiç sevmezlerdi. Neredeyse hiçbiri bir dervişi başka bir kimseden üstün görmezdi. Bunun sebebi, pek çoğunun hatta hepsinin dervişlerden nefret ettiği "danişmend" denilen fakihler idi. Onların bu durumu pek de hayra yorulmaz. Bu konudaki tavırlarını sürdürdüler, haddi aştılar. O kadar ki, kâfirler bile onların buğzuna ulaşamaz. **130b** Öyle ki, ben onlardan, "Kim dervişlere bir parça ekmek verse küfre girer" demeye kadar varan bir grup gördüm. Allah'ın dostlarının içinde bulunduğu taife hakkındaki şu cehalet ve taassuba bak! Akıllı kimse bundan asla şüphe etmez. Böyle sapıtan, doğru itikadı terk etmiş ve kendisini şeytanın avanesi kılan kimselerden ve benzerlerinden Allah bizi korusun.

Kader şeyh ile cahil, bağı, asi ve dik kafalılara uyan hak düşmanlarını bir araya getirince onlar, "Bu gece sema yapıp da durumunu açıklığa kavuşturman gerekir. Yoksa hak düşmanlarına yapılan gibi sana şöyle şöyle yaparız" dediler. Şeyh onların teklifini kabul etti. Tesadüfen bu mekânda boş keseler gördü. Üç tanesini istedi ve içlerine üfledi. Keseler havada bir mızrak boyu yükselip inmeye başladı. Bu iş gece boyu sürdü. Şeyh, "İnsanın canlıya tesiri hoş değildir. Makbul olan cansıza tesir etmektir" deyince Türkmenler bağrıştılar ve şehadet getirip tövbe ettiler. Onlardan erkek-kadın, küçük-büyük gelip İslamını yenilemeyen, tövbe edip Allah'a yönelmeyen kimse kalmadı. **131a** Onlar kalpleri eğri, şüphe içinde bulunanların inancından kurtuldular ve dervişlerin hizmetçisi oldular. Onların şimdiye kadar aynı hal üzere oldukları bana ulaştı. Bu olay yaklaşık 650'li yıllarda olmuştur.

223. ANLATI

Bu Şeyh Yusuf b. Nebhan el-Eylûhî (Allah rahmet eylesin), bir gün Eylûh'taki zaviyesinde öğleden ikindiye kadar çığlık atıp durdu. Sonra başını kaldırdı. "Onu benden alın, ben Yusuf b. Nebhan'ım" dedi. Cemaat, ailesinin ve etrafındakilerin âdeti olduğu üzere ısrarla ne olduğunu sordu. Şeyh şöyle dedi: "Şu anda Abda Feris'i yaraladım. Bunu tarihleyin." Abda Feris de etrafındakilere bu durumu haber verdi. Çok sayıda insanı şeyhin üzerine sevk ettiler. Abda Feris ele geçirilenlere bakıp "Aralarında yok" dedi. Sonra şeyhi, zann-ı galip üzere ve Abda Feris'in kendilerine öğrettiği hileyle yakalayıp Abda Feris'e gönderdiler. Abda Feris onu görünce "İşte bu, bizzat o" dedi. Tarih tarihle örtüştü. Bu cümle âlem için büyük bir olaydı. Onlar da bunu hak etmişti. Şeyhe pek çok ikramda bulundular. El-Melikü'l-Muazzam b. el-Melikü's-Salih, Eylûh Köyü'nü şeyh ve soyuna vakfetti. Bana ulaştığına göre, bu vakıf halâ devam ediyor.

Bu Şeyh Yusuf, ricalin büyüklerinden, evliyanın ileri gelenlerinden, tarikatın efendilerindendir. Bize göre sübut bulmuş usule uygun pek çok hali vardır. O Eylûh[49]'tandır. **131b** Bu köy Hasankeyf'e bir günlük mesafede batı tarafındadır. Onu imtihan eden Türkmenler Ceşârîn[50] Köyü'ndendir. Orası da Hasankeyf'in Batı tarafındaki en-Nesriyye'nin karşısındadır. Adı geçen yaralama olayı "Mansura Vak'ası" diye bilinen meşhur bir vakıada gerçekleşmiştir. Bu Abda Feris, Frenk krallarından biridir. O, genellikle "Frensis" diye adlandırılır.

MAHMUD EL-ATYÂRÎ

224. ANLATI

Şeyh Mahmud el-Atyârî (Allah rahmet eylesin) şöyle dedi: Yusuf b. Mühelhel kardeşinin oğlu Hişam'ı arpa hasadında öldürdü. Ailesi kanının diyetini istedi. Şeyh Mahmud "Hasadın bitimine kadar sabredin" dedi. Akşam namazı sonrası Aleviyye Köyü'nde katilin kardeşi Ahmed'i uyku bastı. Sonra uyandı. O anda kardeşi Yusuf'a dedi ki: "Şeyh Mahmud kılı-

49 Eylûh kelimesi: Fethalı ا, altta iki noktalı sakin ي, dammeli ل, و ve noktasız ح ile yazılıp okunur.
50 Ceşârîn kelimesi: Fethalı ج, noktalı خ, ا, altta iki noktalı ى ve ن ile yazılıp okunur.

cını senin başına koydu." Yusuf, "Biz neredeyiz, şeyh nerede!" diye cevap verdi. Bundan sonra adı Guneym olan Ebû Haybûs el-Bedevî'nin ekinine zarar vermesinden dolayı Süleyman Türkmânî'yle ağız dalaşı yaptı. Süleyman övendire ile ona vurdu ve üç gün sonra da öldü. **132a**

NOT: *Tayyârî* (imale ile): Hasankeyf'in batısında Eylûh yakınında bir köydür. *Aleviyye* ise, Harbis'e yakın Birecik'e bir günlük mesafededir. Biz, Guneymî ve oğlu Haybus'u tanıyoruz. Bu olaylar el-Melikü'l-Eşref Selahaddin'in Akka ve Sahil'i fethettiği 690 yılında cereyan etti. Biz bu durumu açık ifadelerle beyan ettik. Konuya uygun olduğu için burada anlatmayı uygun gördük. Böyle bilinsin.

BARAK ED-DIMAŞKÎ

225. ANLATI

Dımaşk kadısı bir gün Dımaşk'ta bir yere bineğiyle uğradı. Şeyh Barak'ı ayakta, önünde cübbe veya kaba bir kürkle gördü. Şeyh kürke kalın sopayla vuruyordu. Dövülen şeyden havaya kan sıçrıyor ve şeyhin etrafına dağılıyordu. Şeyh ise bundan rahatsız oluyor, bazen bağırıyor, bazen de şaşkın şaşkın dolaşıyor, bazen de sarhoş gibi oluyordu. Allah kadıya hidayet verdi, basiretini aydınlattı, kabuk ehli, donuk zahir ehlinin ve fakih geçinenlerin çoğunu inançlarından çekip çıkardı. Kâdı katırından indi, şeyhin yaptıklarını seyretmek için oturdu. Daha önceden onun halleriyle ilgili bir duyumu olmuştu. Tabii ki şeyh kendine gelip, zahir haline dönünce kadı, **132b** "Ne haber" diye sordu. Şeyh, "Şimdi Mansûra Vak'ası'ndaydım. Hepsi bu vuruş sırasında gözüküyordu. Kanın ortaya çıkması da bu olay nedeniyledir. Biiznillah, Müslümanlara yardım ettim, kâfirleri perişan ettim. Sen bu tarihi kayıtla. Eğer sözüm gerçeğe uymazsa ben dervişlikten ve dervişlerden uzak olayım" dedi. Bu olay gerçeğe uygundur. Kâdı olayı yaşayanlardan bir grupla görüştü. Onlar bir şahsın havada kalın bir odunla düşmanların başına vurduğunu anlattılar. Adamın vasıfları şöyle şöyle dediler. Böylece kadıda hiç şek ve şüphe kalmadı.

NOT: Bu olay 645 yılında oldu. Bana bunu önder Şeyh Bedrüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi'l-Hasan eş-Şafiî (Allah onu ve bizi güçlendirsin)

haber verdi. O da el-Melikü'l-Muazzam b. Beşâh[51] b. el-Melikü's-Salih Necmuddin Eyyüb'den Emir Cemaluddin Musa b. Yamer'e gelen mektupla olaya vakıf oldu. O zaman melik Dımaşk naibiydi. Mektubun içinde "Dimyat'ı fethettik." yazıyordu. Melun Frenklerden yüz yetmiş bin kadar öldürülmüştü. Deniz yoluyla yardıma gelen yetmiş bin kişi ise fırtınayla helak olmuştu.

Rivayet edildiğine göre kadı ölümüne kadar şeyhe hizmet etti, ona karşı alçak gönüllü davrandı, emirlerine ve talimatlarına saygıyla uydu. Kâdı, **133a** faziletlerin kendisinde olduğunu iddia eden başkaları gibi değil tam bir iman sahibiydi. Kendisini beğenmiş, bilgisini büyük gören, sadece kendi riyasetini ve kendi adının anılmasını isteyen kimselerden değildi. Bu tür kimselerin eleştirisinden ne bir âlim ne bir imam ne de bir şeyh kurtulabildi. Hatta bu düşmanlık tabiine, sahabeye ve onlardan pek çoğuna kadar uzandı. Şu imtihana bakın, şu afet hakkında düşünün, Allah'tan afiyet isteyin.

Bu Şeyh Barak,[52] evliyanın büyüklerinden, muhakkiklerin önderlerinden, seçkinlerin liderlerindendir. Onun birçok hali, parlak kerametleri vardır. Ben kendisini görmekle nasiplendiğim, onun neslinden bir şahıstan bunları aldım. Bana işitenin onları kabul edemeyeceği birçok şey anlattı. Allah keremiyle ondan razı olsun.

EBÛ MEDYEN EL-MAĞRÎBÎ

226. ANLATI

Fakih Ebu'l-Abbas Ahmed b. Kureyş el-Hazrecî et-Tilimsânî şöyle dedi: Şeyhimiz Ebû Muhammed Salih ed-Dekkâlî'yi (Allah rahmet eylesin) şöyle söylerken duydum: Müslümanlar ile Frenkler arasında bir keresinde Mağrib'te savaş çıkmıştı. Savaşın gidişatı Frenklerin lehineydi. Şeyhimiz Ebû Medyen kılıcı aldı ve arkadaşlarından bir grupla çöle çıktı. Onlar ayaktaydı, kendisi kum yığınının üzerine oturdu. Birden karşısına sahrayı dolduran domuz sürüsü çıktı. Sıçrayıp **133b** aralarına girdi, onların başları üzerinde yükseldi, çoğunu öldürdü. Onlar da perişan olup geri kaçtılar. Dönünce kendisine sorduk. Dedi ki: "Bunlar Frenklerdi. Allah onları yerin

51 Kelimenin doğrusu el-Melikü'l-Muazzam Turan Şâh olmalı. Muhtemelen müstensih hatası olarak böyle kaydedilmiş.

52 Barak kelimesi: Altta tek noktalı ب، ر، ve ق ile yazılıp okunur.

dibine geçirdi." Biz de bu olayı tarihledik. Frenklerin aynı tarihte kırıldığı haberi geldi. Mücahitler gelip şeyhin ayağını öpmek için yere kapandılar. Onlar, eğer şeyh kendi saflarında olmasaydı helak olacaklarına dair yeminler ederek, onun kılıcıyla süvarilerin başı üzerinde yükselip süvarileri ve atlarını yere çaldığını, düşmanlardan pek çok kişiyi öldürdüğünü ve kalanların da geriye dönüp kaçtığını, harpten sonra da onu görmediklerini söylediler. Şeyh ile savaşın yapıldığı yer arasındaki mesafe bir aydan daha fazlaydı.

Bu olaya bak. Allah'ın evliyasına verdiği şeyin büyüklüğünü düşün. Onlara tahsis ettiği ikramı, bağışladığı bol nimetleri tefekkür et. Bütün bunlar peygamberimizin (sav) bereketiyledir. Allah Teâlâ onun ümmetini yüceltti, şeriatını yükseltti. Peygamberine ikramda bulunması ve onun adına Allah'ın peygamberinin ümmeti içerisinde böyle evliya yaratması, ümmetini böyle seçkinlerle bezemesi –ki onlardan her biri İsrailoğulları zamanında olsalardı en büyük peygamberlerden olurlardı– Allah'ın elçisine verdiği ikramlardandır. İzzet ve isteğini onu göndermekle gerçekleştirmiştir. Bu konuda hemen hemen şüphe yoktur. Bundan, ancak anlayışsız olanlar şüphe eder. Günümüzde ilim ve fazilet iddiasında bulunan, kendini evliyayı tenkide adayan, onları çirkinlik 134a ve rezillikle anlatan kimseler zuhur etti. Evliyadan nakledilen faziletleri ya da onlar hakkında anlatılan iyilikleri her isteyeni istediğinin şeytani bir hayal, imkânsız bir iftira temenni etmiş gibi kılar. Kalemi böyle yazar dili böyle söyler. O, önce bunun kitap ve sünnete uymayan bir topluluk hakkında kötüleme olduğunu söyler, sonra herkesi kitap ve sünnet dışına çıkarır. Bu iddialı sözünü, halkla arasına giren bir kalkan yapar. Kim bu sözü duyarsa, bunu diyen kişi, "O mazurdur" der. İnsanlar onun bu iddiasıyla kendilerini batıla yönelttiğini ve kendilerini isyanla haktan uzaklaştırdığını bilemediler. Nasıl bizim dediğimiz gibi olmasın? Şiblî ve taraftarlarının eleştirdiği kimsler bu türdendir. Allah onlar gibisini yeryüzünden temizlesin, insanları ve memleketleri onlar gibilerin fesatlarından kurtarsın. Âmin.

227. ANLATI

Şeyhu'l-arif Ebu'l-Haccac el-Uksûrî şöyle dedi: Şeyhimiz Ebû Muhammed Abdurrezzâk'ı şöyle derken işittim: Şeyhimiz Ebû Medyen, batı tarafındaki köylerden birine gitti. Orada bir aslanın bir eşeği parçaladığını gördü. Sahibi de eşeğini kaybettiğinden dolayı fakirliğine sızlanıyordu. Şeyh

aslanın perçeminden yakaladı ve onu yedekledi, fakire de "Yaklaş" dedi. Adam aslanın yanına gelinceye kadar yaklaştı. Şeyh, "Al, onu eşeğin yerine kullan" dedi. Adam, "Ben ondan korkuyorum" deyince **134b** şeyh, "O sana bir zarar veremez" dedi. Bunun üzerine adam aslanı arkasında yedip götürdü. Akşam olunca onu geri getirdi ve aslanın süklüm püklüm kendisini takip etmekle birlikte ondan çok korktuğundan şikâyetçi oldu. Şeyh, "Bir sakıncası yok" dese de adam "Durum böyledir" dedi. Sonra aslana dönüp, "Git, ne zaman insanoğluna zarar verirseniz Allah onları size musallat kılar" dedi.

228. ANLATI

Yine aynı isnad ile: Bir gün sahilde yürürken bir Frenk grubu şeyhi yakalayıp onu esirlerin bulunduğu gemiye götürdüler. Geminin yelkenlerini açıp hareket etmek istediler. Gemi gitmedi. Engel olanın kim olduğunu öğrendiler ve düşmanın gelip yetişmesinden korkunca birisi dedi ki: "Bunun sebebi budur. Muhtemelen o, gizemli sır sahibidir." Ona "Gemiden çık" dediler. Şeyh, "Ben ancak bütün Müslüman esirler çıkarsa çıkarım" dedi. Onlar esirlerin hepsini bırakınca gemi yürüdü.

Deriz ki: Bu onların en basit kerametlerinden biridir. Fakih geçinen Şafiîlerden veya başkalarından bazıları bu olaya şahit olsaydı -ki onların kalplerinin üzeri örtülmüştür- şöyle derdi: "Bu şeytandır, ya da şeytanın arkadaşıdır. Gemiyi tutan da odur." Frenklerin onu tasdik etmelerine ve yalanlamalarına gelince, eğer onu yalanlarlarsa Allah'ın velisine olan yardımının gereği Allah onların hepsini yerin dibine batırır. Eğer onu tasdik ederlerse Allah sadece şeyhi utandırır. Frenkler bu hal üzere ona en iyi şekilde inandılar, Allahın evliyasını en iyi tanıyanlar oldular. Bunun gibi nice şeyler vardır. Allah'tan afv ve **135a** afiyet dileriz.

229. ANLATI

Aynı isnad ile: Şeyhin yanına doğulular geldi ve mevsimi olmadığı halde üzüm istediler. Şeyh hizmetçisine, "Bize bağdan üzüm getir" dedi. Hizmetçisi asmaları mevsimindeki gibi dolu buldu. Oradan en son ayrıldığında asmalarda hiç üzüm olmadığına dair yeminler etti. Onlar üzümden yediler. Üzümlerin hiç çekirdeği yoktu. Gelenler, "Bizim iştahla arzuladığımız şeyi senden başkasının bize veremeyeceğini biliyorduk" dediler.

230. ANLATI

Şeyh bir defasında bir grupla yola çıktı. Bir çöle vardılar ve orada konakladılar. Geceleyin bir ses duydular ve korkuya kapıldılar. Zifiri karanlıkta kendilerini kurtaracak bir ışık arzuladılar. Şeyh efendi bir ağacın altında iki rekât namaz kılıp, dua etti. Ağaç aydınlandı ve sabaha kadar her yeri aydınlattı. Onlar da emniyet içinde oldular.

231. ANLATI

Şeyhin müritlerinden birisi şöyle dedi: Şeyhimiz Ebû Medyen bir mecliste şeytanın hilesini anlattı. Gece olunca, "Ey falan! Şeytanın tuzağı Ebû Medyen'e işlemez. Çünkü o ummana dalmış adam gibidir, hiç onu pislik kirletebilir mi" diyen nurdan bir adam göründü. Şeytanın hilesi avam içindir. Ebû Medyen adil imam gibidir, halk onu sever, o da halkı sever. Sonra batı şeyhlerinden ve salihlerden büyük bir kalabalık gördüm. Ellerinde yanan kandilleri vardı. Ebû Medyen ve müritleri de onların arkasından gidiyordu. 135b Öğrencisi Abdurrezzâk elinde yanan büyük bir mum ile önde gidiyordu. Mumda bir çentik vardı. Ben bir adama çentiği sordum. "Bu mum ile birlikte gördüğün bu kalabalık bu çentikten kaynaklanmaktadır" dedi. Sonra onunla birlikte biz geldik ve doğu ile batı arasındaki kapı gibi büyük bir kapı gördük. Orada abdal ve sufilerden büyük bir kalabalık vardı. Ebû Medyen'e bunu sorduğumda şöyle dedi: "O abdalların kapısıdır, biz onun üzerinde perdeyiz. Kim ona iltifat ederse biz de onu isteriz." Sonra şeyh girdi, kalabalık da arkasından girdi. Orada nurdan büyük bir deniz vardı. İçinde de nurdan bir gemi vardı. Şeyh şöyle dedi: "Bu vusul denizidir, bu da emellerin gemisidir." Sonra şöyle devam etti: "Ona bininiz. 'Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır.'[53] Fikir dalgaları arasında zikir sahibine kadar şevk rüzgârlarıyla yürüyünüz." Görünen göründüğünde hep birlikte Allah'a secde ettiler. Sonra şöyle dedi: "Bu tür seferlerden nurlar elde edilir. İlim ve sırlar oradan gelir." Sabah olunca Ebû Medyen'in yanına geldim ve ona bu vakıayı anlattım, o da beni tasdik etti.

232. ANLATI

Şeyh Ebû Medyen (ra) şöyle dedi: Azîz ve Celîl olan Rabbim beni huzurunda tutup şöyle buyurdu: "Ey Şuayb! Sağındaki nedir" Ben, "Ey

53 11/Hud, 41.

Rabbim, senin ihsanındır" dedim. Sonra şöyle buyurdu: "Ey Şuayb, solundaki nedir?" Ben, "Ey Rabbim, senin hükmündür" dedim. **136a** Şöyle buyurdu: "İster bunu al, istersen seni affedeyim. Seni görene ve seni göreni görene ne mutlu."

232. ANLATI

Şeyh (ra) bir keresinde namazda "Orada kendilerine, katkısı zencefil olan içecekle dolu bir kâseden içirilir"[54] ayetini okudu. İki dudağını emdi. Namazı bitirince, "Ben ayeti okuduğumda kadehten içirildim" dedi.

234. ANLATI

Bir keresinde şeyhin yanında "İyiler muhakkak cennette, kötüler de cehennemdedirler."[55] ayetleri okundu. Şeyh Ebû Medyen (ra) şöyle dedi: "İki fırkanın da makamı gösterildi."

Bu Şeyh Ebû Medyen (ra) Şuayb b. Hasan el-Mağrîbî, evliyanın büyüklerinden, asfiyanın yücelerinden, tarikatın övünç kaynaklarından, muhakkiklerin imamlarındandır. Şeriati ve hakikatı kendisinde toplamıştı. İmam Malik b. Enes'in (ra) mezhebi üzerine fetva verirdi. Sohbetinde birçok kişi yetişti. Bunlar arasında Şeyh Muhammed b. Abdurrahîm b. Hacûn el-Mağrîbî, Şeyh Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. İbrahim el-Kureşî de vardır. İkincisi Ebû Medyen'in Ebu'l-Abbas Hızır (as) ile buluştuğunu bana söyledi.

Mağrib'deki Emiru'l-mü'minin kendisiyle bereketlenmek için onun getirilmesini emretti. Tilimsân'a ulaşınca "Bize **136b** ve sultana ne olacak? Gece ıhvanı ziyaret edelim" dedi. Sonra oturup kıbleye döndü, şehadet kelimesini getirip şöyle dedi: "Ey Rabbim! Sana iki kez geldim ve rızanı kazanmak için sana gelmekte acele ettim." Vefat etti ve Cebânetü'l-Ubbâd'a defnedildi. Öldüğünde seksen yaşına yaklaşmıştı. Orada türbesi ziyaret edilir (ra). Mağrib âlimlerinden birinin ona şöyle bir medhiyesi vardır:

Hüda ilminin işaretleri bize gerçekte malum oldu
Batımız din güneşi ile doğuya çevrildi
Onlardan batıp kaybolanlar ışık verdi

54 76/İnsan, 17.
55 82/İnfitar, 13-14.

Baht nuru bütün ufku kapladı
Allah muhabbet suyuyla
Kendisine tutkun kalpleri suladı. De ki: nasıl sulanmaz?
Allah'tan başkasından uzak durdular, onların nefisleri hep birden:
"Dünyalar uzak olsun" diye nida eder oldu
Onlar himmet sevgisinin denizinde boğuldular
Sana böyle bir deniz ve böyle bir boğulmak yeter
Onların efendilerine olan iştiyak sırları sır olunca
Onu görme arzuları arttı
Ordugâh halinde Hüda'ya doğru giden kalpler
Sevgi oklarını fırlatmayı sürdürür
Büyük tevhid ordusu geldi
Fani olanı yok etti, baki olanı yerinde bıraktı
Onlar dostlarının uzaklığı nedeniyle sızlanacak değiller
Onların yakınlığından haz alan bir kimse hoşnutsuz olur mu?
Ey Ebû Medyen! Bir grup adam senin dinine girdi
Sen onları çok sevdin ve onlara çok yumuşak davrandın
Ey! –Allah seninledir ki sen, din zayıf düştüğünde
Dinde karanlık hususların kendi ışığı ile aydınlandığı bir güneşsin.

137a

Sen, susuzluğun bitkin düşürdüğü kalplere su verensin
Üzerlerine Hüda ilminin suyundan bol yağmur yağdırdın
Ölmüş her şeyi dirilttin, çıkılamayan her yere çıktın
Onları her türlü cehalet ve zulmetten çıkardın
Gecenin karanlığı çökse de ona âşık olan parladı
Onları tevekkül kalesine koydun. Ve onlar buna boyun eğdi
Ey izzet sahibi! Onları urve-i vüskâ ile bağladın
Ey Şuayb! Kalplerimize bir ilimle şifa verdin
Senin ismin kalplerin odacığı anlamından türemiştir
Aşk sultanı, onu burnundan yedip
Zelil kıldı. Ve onu köleleştirdi
Onu bağışlayarak kölelikten âzâd ettin
Sen hayırla mükâfat verip, halka hürriyet bahşettin

Ariflerin atları yarıştığı zaman
Senin atın tevhid sayesinde yarışı kazandı
Onlar marifete doğru binitle giderken
Sen heva denizlerinde marifete boyun eğdin
Allah'ın nuruyla her bakıştan kurtulup yükseldin
Sen gayb hakkında ez-Zerkâ'nın göremediğini görür oldun
Sen ariflerin önderi ve ışığısın. Sen her ne kadar onları
Konuşturmak istesen de sen onların en iyi konuşanısın
Güneş parladıkça ve güvercin efendisine
Hüzünle tesbih ettikçe Sana selam olsun!
Yesrib halkından seçilmiş olana salat et
Ki o gerçeği açıklayan hakkı getirdi

SÎDÎ AHMED ER-RİFÂÎ

235. ANLATI

Adamın biri Sîdî Ahmed b. Ebi'l-Hasan b. er-Rifâî'nin yanına girdi. Kendisine yemek ikram edildi. Adam, **137b** "Vakit geldiğinde yiyeceğim" dedi. Sîdî Ahmed er-Rifâî, "Vakit ne zaman" diye sordu. O da, "Akşam" dedi. "Ne zamandan beri" deyince, adam "Altı aydan beri" diye cevap verdi. Yemek esnasında şeyhin de kendisiyle birlikte yemesini isteyince, şeyh adamın ilk söylediğini tekrar etti. Adam "Ne zaman" diye tekrar sorunca şeyh, "Altı ay sonra" dedi. Adam, "Ne kadar süre geçti" diye sorunca şeyh "Altı ay" diye cevap verdi. Daha sonra adam bunun sebebini merak edip sordu. Şeyh şöyle cevap verdi: "Çok sıcak bir günde evimize susamış halde girdim. Hamur suyunun fazlasını içmek istedim. Nefsim bana, 'Testideki soğuk suyu görmüyor musun' dedi. O anda geri çekildim ve Allah'a bir yıllığına yiyip içmeyeceğime dair söz verdim."

236. ANLATI

Şeyhu'l-arif Ahmed b. Hamîs (ra), Sîdî Ahmed doğduğunda yanında bulunan cemaate şöyle dedi: "Şu anda Ümmü Abîde'de Şeyh Yahya en-Neccâr'ın (kr) evinde Rabbi katında kıymetli, arkadaşları arasında kerim bir çocuk doğdu." **138a**

237. ANLATI

Şeyh Tâcu'l-Ârifîn Ebu'l-Vefâ'nın (ra) karşısına bir şahıs geldi. Şeyh ona "Tövbe et" dedi. Adam, "Ey efendim! Sen alınlarda yazılanı okuyorsun" dedi. Şeyh ona baktı ve bayıldı. Ayıldığı zaman cemaat kendisine sordu. Dedi ki: "Alnında 'Sîdî Ahmed b. er-Rifâî yakında garib bir tarikat, acayip bir sır sahibi ve halkın kendisine hayret ettiği bir zat olarak çıkacak' yazan bir mühür vardı." Şeyhe, "Bu adam Ahmed er-Rifâî zamanına kadar yaşayacak mı" diye sordular. Şeyh, "Evet" dedi.

238. ANLATI

Küçüklüğünde dervişlerden bir topluluk şeyhin yanına geldi. Bunlardan birisi, "La ilahe illallah Muhammedün Rasûlüllah, bu mübarek ağaç zuhur etti" dedi. İkincisi, "Yakında onun dalları da çoğalacak" dedi. Üçüncüsü, "Yakında gölgesi genişleyecek" dedi. Dördüncüsü, "Yakında meyvesi bol olacak, ışığı parlayacak" dedi. Beşincisi, "Yakında insanlar onda acayip şeyler görecek" dedi. Altıncısı, "Yakında şânı yücelecek, burhanı ortaya çıkacak" dedi. Yedincisi, "Yakında onun yüzünden nice kapılar kapanıp, onun müritleri çoğalacak" dedi.

239. ANLATI

Şeyhin müritlerinden Meâlî b. Yusuf ve Abdu'l-Munim birbirlerini Allah için çok seviyorlardı. Sonra ikisi çöle çıktılar. Abdu'l-Munim şöyle dedi: "Seninle arkadaşlığımdan ne hasıl olacak diye merak ediyorum?" Meâlî, "Allah'tan iste" dedi. Abdu'l-Munim, "Ey Mevlamız! Şu an ikimizin cehennemden kurtuluş beratının gökten inmesini istiyorum" dedi. Hemen gökten üzerlerine beyaz bir kâğıt düştü. Onu Sîdî Ahmed'e getirdiler. Sîdî Ahmed, kâğıda bakıp secdeye kapandı. Sonra, "Ahiretten önce müritlerimin kurtuluş beratını gösteren Allah'a hamd olsun" diye hamdu senada bulundu. "O beyaz bir kâğıttır.", denilince, "Kudret eli siyah ile yazmaz. Bu nur ile yazılmıştır" diye cevap verdi. Bu durumu başkasına söylemediler. Daha sonra Abdu'l-Munim kâğıdı kefenine koydu.

240. ANLATI

138b Ebû Zeyd Abdurrahman b. Sâlim b. Ahmed el-Kureşî, Şeyhu'n-Nâsık Ebu'l-Feth el-Vâsıtî'den o da Şeyhu'l-arif Ebu'l-Hasan Ali b. Uht Sîdî

Ahmed'den (kr) naklederek şöyle dedi: Ben dayım Sîdî Ahmed'in halvethanesinin kapısının önünde oturuyordum. Orada göremediğim bir adam olduğunu hissettim. İkisi uzun süre konuştular. Adam duvarın kovuğundan çıktı ve çakan şimşek gibi havaya uçup gitti. Dayıma sorunca, "Sen onu gördün mü" dedi. "Evet" dedim. O da "Allah'ın okyanustaki bir damlayı kendisiyle koruduğu zattır. O dört havastan biridir. Ancak üç vakittir ayrıdır, o görülemez" dedi. "Niçin görülmüyor" deyince şöyle cevap verdi. "O, okyanusta bir adada oturuyor, üç vakittir yağmur yağdı ve vadiler dolup taşınca o içinden şu sözü geçirdi, 'Keşke bu yağmur şehirlere yağsaydı.' Sonra bu sözünden dolayı istiğfarda bulundu. İtirazı sebebiyle oradan göç etti." "Bunu ona bildirmedin mi" dedim. Şeyh, "Ondan utandım" dedi. Ben de, "İzin ver ben bildireyim" dedim. Şeyh, "Hazırlan" dedi. Hemen hazırlandım. Sonra "Ey Ali! Başını kaldır" diye bir ses duydum. Başımı kaldırdığımda kendimi adada buldum. Şaşırıp kaldım ve kalkıp yürüdüm. Bu adama rastladım. Kendisine selam verip durumu bildirdim. Adam, "Allah aşkına, benim söylediğimi yapar mısın? Hırkamı boynuma koy, yüzümü ört ve bana, 'İşte Allah'a karşı gelenin cezası budur' diye bağır" dedi. **139a** Gökteki melekler ağlayıp sızlaştılar. Allah ondan razı olmuştu. Bir müddet baygın kaldım. Ayıldığımda kendimi dayımın halvethanesinde buldum. Allah'a yemin olsun ki nasıl gidip geldiğimi bilmiyorum.

Deriz ki: Bu kişileri inkâr edip, onlardan nakledilenlere itiraz eden kişi şayet Allah Teâlâ'dan utansaydı, böyle faziletleri olan varlığın efendilerine nasıl itiraz edebilirdi? Ancak onu itiraza kendi kötü nefsi ve hezeyanlı çirkin düşünceleri sevk eder.[56]

245. ANLATI

Sayrafî Oğulları onu el-Hümâmiye kadısına götürdüler. Onlar her ne zaman bir iddiada bulunsalar Şeyh, "O, onların iddiasıdır" derdi. Böylece söz uzadı. Nihayet kadıya geldiklerinde kadı, "Niçin geldiniz" dedi. Sîdî Ahmed, "Ben geçici ve hain dünya hakkında onlarla çekişmem. Vallahi onlar evimi isteseler verirdim" dedi. Hasımları başlarını açtılar ve şeyhin elinden tövbe ettiler.

56 Metnin bu kısmı 245. Anlatıya kadar her iki nüshada da eksiktir. İkinci nüshadaki tek satırlık metin anlam bütünlüğü olmadığı için çevrilmemiştir.

246. ANLATI

Sîdî Ahmed er-Rifâî hayattayken bir topluluk bütün çirkinliklerle ona iftira ettiler. O da onlar hakkında hayır dua etti. Şeyhu'l-kudve Abdurrahîm b. Osman (ra) bundan rahatsız oldu ve rahatsızlığını açıkça belli etti. Bunun üzerine Sîdî Ahmed şöyle dedi: "Bu durum seni rahatsız etmesin. **139b** Allah için, yeryüzü halkı bana dağlardan daha ağır kötü söz söyleseler yine de bir kılım bile kıpırdamazdı. Ben Allah'tan onlara yardım etmesinden ve bağışlamasından başkasını istemem. Onların hasedi Allah katında ne bizim derecemizi artırır, ne de onların kinini. Onlar, Allah'ın nimetlerini benim üzerimde her ne zaman görseler bunu nefsim için bir eksiklik kabul ederim. Bana ne onların övgüsü fayda verir ne de yergisi zarar verir. Allah'tan onların hallerinin ıslahını diliyorum."

247. ANLATI

Ebû Bekir b. Hasan şöyle anlattı: Efendimiz Ebû Bekir b. Sîdî Ebu'l-Hasan'ı Ümmü Abîde'deki mekânın kürsüsünden şöyle derken duydum: Sîdî Ahmed ve İbrahim el-Azeb birlikte yemek yemek üzere oturdular. Sîdî Ahmed elini yemekten çekti, bir süre kendinden geçmiş bir şekilde başını önüne eğdi. Kendine gelince şehadet getirdi ve "Ey İbrahim! Ye" dedi. O da, "Hayatına yemin olsun ki haberin ne olduğunu bana söyleyinceye kadar yemeyeceğim" dedi. Bunun üzerine ona engel oldu ve yemin ettirdi. Sîdî Ahmed şöyle anlattı: "Yedi denizin ötesinde içki müptelası bir adam vardı. Senin dayına -yani kendisini kasdediyor- gelip tövbe etme hissi içine doğdu. Eceli geldi ve kabrinde hesaba çekildi. Azap melekleri onu yakaladılar. Adam, "Ey Sîdî Ahmed! Medet" diye bağırdı. Allah Sübhanehu **140a** kulağıma bir kelime konuştu ve ona sahip çıkmamı söyledi. Onun kereminden onun bağışlanmasını istedim. O da bağış ve ihsanıyla onu affetti.

248. ANLATI

Salih Şeyh Abdu'l-Ahad b. Süleyman el-Makâlisî şöyle dedi: Şeyh İbrahim b. Ömer el-Fârûtî'nin meclisindeydim. Şeyhlerin faziletlerinden bahsetmeye başladı. "Şeyhimiz falan" diyerek Sîdî Ahmed'i zikredince dervişlerinden birisi itiraz etti veya şöyle dedi: "Hepsi salih oldukları halde Şeyh Mansûr, Şeyh Fulan derken nasıl olur da şeyhimiz Sîdî Ahmed dersin?" Şeyh

dedi ki: "Allah'ın elinde ölüyü diriltti̇ği bir zat hakkında nasıl böyle demem?" İtiraz eden derviş, "Bu nasıl olur" deyince şeyh şöyle anlattı: Babam Şeyh Ömer'in anlattığına göre Fârût'ta bir cenaze nedeniyle Sîdî Ahmed Cumayı ihya etti. Aynı gün ikindi vakti kavvâl ağıtlar yaktı. Sonra akşam namazını kılıp yemek yediler. Yatsıyı kılıp, dervişlerin ve kurrânın kaldığı ribata girdiler. Kurrânın uyuduğu sırada şeyhlerden birisinin çocuğu da bir örtünün altında uyuyordu. Dervişler âdetleri üzere seher vaktine kadar ilahi söyleyip sema ettiler, farkına varmadan çocuğu da çiğnediler, gece boyunca ezilene kadar üzerinde raks ettiler. Çocuğun yüzü çörek gibi olmuş, 140b tamamen tanınmaz haldeydi. Sabah namazı için çıktıklarında mukarribinin hizmetçisi yatakları kaldırmak üzere geldi. Örtüyü kaldırınca çocuğun pestil gibi cesedi yere düştü. Babam geldi ve olayı ona anlattılar. Göğsü daralıp sıkıldı. Arkasından Sîdî Ahmed geldi, durumu anladı ve şöyle dedi: "Ey Ömer! Kalk, önüme düş, ona bakalım." Geldiler. Çocuğun cesedi örtünün altındaydı. Vakit kuşluk olmuştu. Sîdî Ahmed yere bir hırka serdi, iki rekât namaz kıldı ve ellerini kaldırıp çokça dua etti. Sonra çocuğa seslenip "Otur, ses ver" dedi. Babam dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki, o sözünü bitirir bitirmez çocuk başını kaldırıp "Lebbeyk! Buyur geldim" dedi. Şeyh, "Ey evladım! Güneş yükseldi kalk" dedi. Sonra mübarek ellerini onun üzerinde gezdirdi. Çocuk kendisine hiçbir şey olmamış gibi kalktı. Şeyh babama, "Ey Ömer! Hayatıma ve Şeyh Mansûr'un hayatına yemin olsun ki bunu gizle, kimseye anlatma" dedi. Babam, "Başım, gözüm üstüne" dedi. Sîdî Ahmed Ümmü Abîde'ye döndü. Sonra İbrahim oradakilere şöyle dedi: "Ey efendiler, bu keramet verilmiş kişiye nasıl olur da 'efendimiz' demem." Bu keramet Rasûlüllahın (sav) mucizelerindendir.

249. ANLATI

Sîdî Ahmed bir cuma günü uyuyordu, elbisesinin yeninde bir kedi uyudu. Uyandığında yenini kesip 141a Cuma namazını kıldı. Sonra elbisesini dikti. Bu yaptığından dolayı onu kınadılar. O da buna şöyle cevap verdi: "Biz iyilik kazandık, bu bize kusur getirmez."

250. ANLATI

Sîdî Ahmed bir gece abdest almak için Dicle kenarına geldi. Nehirden geçen gemilerdeki görevli birisi ona, "Haydi bizimle avlan" dedi. İş

sabaha kadar uzadı. Gemideki bir derviş onu tanıdı ve diğerlerine tanıttı. Bu duruma çokça ağladılar ve özür dileyerek bağışlanma istediler. Şeyh bunun üzerine, "Önemli değil, sizin ihtiyacınızı giderdik, iyilik kazandık. Ne zaman isterseniz size yardım ederiz" dedi. Sonra ondan el almak istediler. O da onlardan razı olarak tövbe ettirdi. Şeyhi gemiye alan görevli "Ben şakîyim" deyince şeyh ona dua edip tövbe ettirdi ve onu kardeş edindi. O da dünyayı terk etti, ölünceye kadar itaatten ayrılmadı.

251. ANLATI

Şeyh el-Fârûtî (Allah rahmet eylesin) birçok kez şeyhin kabrini ziyaret etti. Bir keresinde kabrinde onunla konuştu. Ona açıkça, "İhtiyacın yerine getirildi" dedi.

252. ANLATI

Yine ondan nakledildiğine göre, Sîdî Ahmed havada iki melek gördü. Biri diğerine şöyle diyordu: "Allah Teâlâ Ebu'l-Hasan'ın oğluna bu yeri verdi." Diğeri, "Bu yer neresidir" diye sorunca o da "Kaf Dağı'ndan Kaf Dağı'na" diye cevap verdi.

253. ANLATI

Şeyh Ali b. İdris (ra) bir gün Sîdî Ahmed ile bir araya geldikten sonra kendisini güzelce övdü ve **141b** şöyle dedi: "Bu hiç kimsenin bilmediği, hiç kimsenin onu tanımlayamadığı bir adamdır. Bütün sufilerin halleri ve makamları bilinse de bununki bilinmez. Çünkü o, peygamberin (sav) ahlakına bağlıdır. Bundan dolayı Allah zahir ve batın olarak onunla birliktedir. O, onun nasibi ve payıdır."

254. ANLATI

Şeyh Ebû Muhammed b. Abd (ra) müritlerine, "Şayet bir kişi ben, 'Ahmed er-Rifâî'nin ulaştığı makamı biliyorum', derse ona inanmayınız. O, sadece onun gittiği yönü bilir, fakat amacını bilemez" dedi.

255. ANLATI

Sîdî Ahmed er-Rifâî Şeyh İbrahim Azeb'e (ra) şöyle dedi: "Bu baldırımda, bıçağıyla etimi kesip parçalayan bir adam olsa, diğerinin üzerinde de elinde yelpaze ile beni rahatlatıp bal yediren bir adam olsa,

ne bunun yaptığıyla bende bir şey eksilir, ne de onun yaptığıyla bir şey artar."

256. ANLATI

Şeyhu'l-imam Ebû Muhammed Abdullah el-Batâihî'den, Şeyhu'n-Nâsık Ebû İshak İbrahim b. Mahmûd el-Balî el-Mukrî'den Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ubâde b. Muhammed el-Ensârî el-Halebî (Allah hepsine rahmet eylesin) şöyle naklediyor: Seyyid Abdulkadir'in sağlığında **142a** Ümmü Abîde'ye gittim. Sîdî Ahmed'in revakında günlerce konakladım. Bir gün bana, "Abdülkâdir'in menakıbından ve sıfatlarından bir şeyler anlat" dedi. Ben de anlattım. Bu esnada bir adam geldi ve "Sus, bizim yanımızda bu zatın -yani Sîdî Ahmed- menakıbından başka menakıb anlatma" dedi. Sîdî Ahmed kızgın bir şekilde ona baktı. Adam ölü olarak şeyhin önünden kaldırıldı. Sonra Sîdî Ahmed, Şeyh Abdulkadir'i övüp methetmeye başladı.

Deriz ki: Bu Şeyh, Seyyid ve Şerîf Ahmed b. Ebu'l-Hasan er-Rifâî'dir (ra). Eğer biz onun hallerini, sıfatlarını ve usullerini anlatmaya kalksak dil yorulur, parmaklar aciz kalırdı. Onun hakkında âlimler, erbabınca meşhur olan ciltlerce eserler yazdı. *Teşvîku'l-Ervâh ve'l-Kulûb* adlı kitabımızın *Şâhidü't-Tasrîf* bölümünün *Fâidetü'l-Kübra*'sının başında ondan bahsettik. Yemek isteyen veliyi doyurmak için işaretiyle havadan kızarmış olarak düşen ördeği diriltmesi, dervişler için sofra açtığında sırf kılçıklarından pek çok balığı diriltmesi gibi. Yani ördek ve balıklar.

Bil ki o, sufilerin büyüklerinden, muhakkiklerin önderlerinden, salihlerin övünç kaynağı, ibadet ve taat ehlinin imamlarından, sülûk ehlinin öncülerindendir. Allah dillere onun "seyyid"liğini söyletti. **142b** O, ariflerin sultanıdır. Kutlu bir yolu, değerli himmetleri, yüce makamları, yüksek mertebeleri, fevkalade kerametleri, açık delilleri, parlak halleri, övülmeye değer nefesleri vardır. Kurb makamındaki yeri sağlam, huzurda doğru oturuş, marifette yetkinlik, tasarrufta etkili güç sahibidir. Allah'ın kendisine harikuladelikler bağışladığı, kendileri vasıtasıyla mahlukata fayda ve bereket verdiği büyük kimselerdendir. Allah onların ellerinden şaşılacak şeyler gösterdi. Onlarla ayıpları kaldırdı. Halkın ayanını onlara ram etti. Onların kerametleri akılları ve zihinleri dehşete düşürdü. Allah onları çeşit çeşit gayb haberleriyle konuşturdu. Onların güneşi dert bulutlarını dağıttı. Ev-

liyayı mevcudat hakkında tasarruf ehli, mahlukat hakkında hüküm sahibi kıldı. Kullar üzerinde huccet yaptı. Onlarla isyankâr ve inatçıların şüphelerini yok etti. Onların heybetiyle umumi hususi herkesi korkuttu, onlara tam bir kabul sağladı.

Sîdî Ahmed er-Rifâî, bu taifenin köşe taşlarından biridir. İlim, amel, zühd, tahkik, keşif ve beyan açısından önde gelen imamıdır. Bu Muhammedî batını yolun faziletli liderlerinden biridir. Bu yüce hal ve faydalı usulün kıymetli şeyhlerindendir. Allah ona, başkasına nadiren verdiği rızkı verdi. Onun sırlara vukufiyetini oldukça artırdı. **143a** Nihayetinde o biricik ve hep istenen oldu.

Allah kalpleri onun muhabbetiyle doldurdu. Gönülleri onu istemekle meşgul etti. Adı ufuklarda dolaştı. İhtilaf ve ittifak ehlinin kalplerini onun kararlarıyla doldurdu. İtaat ve isyan edenleri ona meylettirdi. Âlemi onunla faydalandırdı. Allah'a yönelenleri onunla Allah'ın rızasına ulaştırdı. Allah'a mütevekkil olanlara onunla yeniden hayat verdi.

Şunlar onun güzel sözleri arasındadır:

"Kim temeline zühd koymazsa, daha sonra yaptıklarının hiçbiri doğru olmaz."

"Fakr, şeref elbisesidir. Peygamberlerin giysisidir. Salihlerin gömleği, muttakîlerin tacı, ariflerin ganimeti, müritlerin arzusu, el-Cebbâr'ın rızası, velayet sahiplerinin kerametidir."

"Allah ile ünsiyet, temizliği tamamlanmış, zikri arınmış, kendisini Allah'tan alıkoyan her şeyden teferrüd etmiş kula mahsustur. Böyle olunca Azîz ve Celîl olan Allah onunla ünsiyet kurar. Kendisiyle tam bir ünsiyet gerçekleştirmek ister. Onu kendisinden başka hiç kimseden korkmaz hale getirir."

"Müşahede huzurdur. Yani kurb manasındadır. İlme'l-yakîn ve hakka'l-yakînin hakikatleriyle ilişkilidir. Tevhid, kalpten teşbih ve ta'tili gideren tazimin bulunmasıdır."

"İbadet dili çaba ve gayretin devamını ister. **143b** Muhabbet dili erimeye, mahviyete ve Allah aşkına çağırır. Tevhidin dili ise, ispat ve sahva/uyanıklığa çağırır."

"Kim edep gereği itirazdan kaçınırsa edepli hakîm olur."

Bil ki, şayet biz Allah Teâlâ'nın ona bağışladığı faziletlerin sebeplerinin tamamını ve çeşit çeşit menkıbelerini buraya almaya çalışsaydık, bu sayfalarca sürer, kalemler yetersiz kalırdı. Nasıl kalmasın? Ahlakının güzelliklerinin, sıfatlarının yüceliklerinin başı ve sonu yoktur.

Batâih topraklarındaki Ümmü Abîde'de ikamet etti. Batâihlidir. Orada 24 Cemaziye'l-evvel Perşembe veya 22 Cemaziye'l-evvel Salı günü 578'de vefat etti. Anne tarafından dedesi Şeyh Yahya en-Neccâr'ın türbesine defnedildi. Öldüğünde altmış dört yaşındaydı, ancak bu konuda ihtilaf vardır. Vasiyeti gereği onu Nehru Derbi fakihi olan Şeyh Takiyyüddin Mekkî yıkadı. Şeyh Ali b. Osman, onun ailesinden bir gruba cenaze namazı kıldırdı. Sîdî Ahmed'in kabri daima ziyaretgâhtır. Orada çok yıllar mücavir olarak kalanlar olurdu. Sanırım Mekke, Medine, Kudüs ve el-Halîl'den sonra revak ve türbe olarak buradan başka ziyaret edilen bir yer yoktur. İlim ve fazilet açısından iddia sahibi biri bunu inkâr edip zahiri bakımdan delil getirerek bizim sözümüze karşı koysa da 144a bu hakikati değiştirmez. Bu meselede şu anda kendisiyle amel edilen söz çoktur, laf boldur. Şehir imamları buna cevaz verdiler, hoş gördüler. Bizim söylediklerimize güven, muhalefet etme. Ona muhalefet edilerek hak ile beraber olunmaz, doğruya gidilmez, biz bunu keşf ve ilimle gerçekleştirdik. Sîdî Ahmed er-Rifâî faziletli bir Şafii'dir. Mecliste ne başköşeye, ne de seccadenin başına otururdu. Ölümünden önce şöyle dedi: "Ben şeyhi olmayanın şeyhiyim. Ben dünyadan uzaklaşan, Allah'a adananların şeyhiyim. Ben kaybolmuş, topal koyunların sığınağıyım."

Deriz ki: Bunun delili, salih Şeyh Hasan b. Şeyh Ali el-Harîrî'nin (Allah ikisinden de razı olsun) bize haber verdiği şeydir: Bir gece rüyamda kendimi inmek mümkün olmayan sarp bir dağın üzerinde gördüm. Orada çok sıkıntı çektim. Bir de baktım ki Şeyh Yûnus el-Kuneyyî yanında kalabalık bir toplulukla bana doğru geliyor. Dedim ki: "Bunlarla mı geldin?" Geçip gittiler. Kurtulamadım, derdim tasam artı. Bir de baktım ki Şeyh Adi b. Müsafir önceki kadar kalabalık bir toplulukla bana doğru geliyordu. Ona da aynı şekilde dedim. Yine kurtulamadım, derdim tasam daha da arttı. Derken baktım ki Sîdî Ahmed er-Rifâî 144b Allah'ın dilediği kadar bir kalabalıkla bana yönelmişti. Eliyle dervişlerine ve iki şeyhin dervişlerine işaret ederek, "Şöyle (gelin)" diyordu. Hepimiz kurtulduk. Neredeyse sevincim-

den ölecektim. Sonra kendi kendime şöyle dedim: İbn Rifâî'nin söylediği şu söz doğrudur: "Ben topalların, yolunu kaybetmişlerin şeyhiyim. Ben şeyhi olmayanın şeyhiyim. Ben Allah'a kendini adayanların şeyhiyim."

Biz bu İkinci Kısmı sahih bir gaye ile Ebû Medyen ve Sîdî Ahmed er-Rifâî'yi anlatarak bitirmeyi uygun gördük. Onun menkıbesini, bütün şeyhlerin başında anlatmak gerekmekle birlikte, böyle düzenledik. Hakikatte bunların hepsi aynı şey olsa ve kötü niyet sahibi biri bu konuda büyüklük taslasa olgu, bizim veya onun doğruluğuna şahitlik eder. Allah'a hamd olsun ki biz, hiçbir inatçının karşı koyamayacağı onun güneş kadar aşikâr vasıflarından bir kısmını anlattık. Bâtıla dalanlara yazıklar olsun. Allah onları kahretsin. Allah'ın velilerini nasıl inkâr ederler? Allah'ın seçkin kullarını nasıl tenkit ederler? Onun havassına nasıl saldırırlar? Onun sevdiklerini nasıl kovarlar? İşte onlara bir üzüntü ve hasretlik! Allah onlara hak ettiklerini verecektir.

İşte şimdi teberrüken Rifâî hırka nispetini veriyoruz:

Diyoruz ki: Bu kitabın musannifi bu kul, küçüklüğünden itibaren defalarca meşayihin büyüklerinden hırka giydi. Sonra büyüyünce onu tekrar giydi ve aynı şekilde tarikatın icâze-i kerime-i şerifine nail oldu. Müellif, ileri yaşta icazetle birlikte yeniden hırka giymesinin kayd edilmesini, **145a** âlimlerin anlayabileceği çeşitli sebepler nedeniyle daha uygun olduğunu düşündü.

Müellifin İcazeti

Bu, hırka nisbesini içeren mübarek icazetin suretidir. Onun kaydı böylece bilinsin.

Bismillahirrahmânirrahîm.

Ve's-salatü ve's-selâmü alâ seyyidinâ Muhammedin en-Nebiyyi ve âlihi'l-kirâm.

Allahım hayırla aç.

De ki: Allah'a hamd ve seçilmiş kullara salat ve selam olsun.

(Allah'ın rahmetine muhtaç, dervişlerin küçücük hizmetçisi ve onları hayra çağıran Ali b. Muhammed er-Rifâî).[57]

57 Burada icazeti yazanın kaydı metnin haşiyesine verilmiştir. Ancak müstensihler her iki nüshada da bu kaydı "ve ale'l-haşiyeti min taht" ifadesiyle birlikte metin içine almışlardır.

Salat ve selam, tahiyye, ikram, üstün kılma, nimet verme, Melik, Azîz ve Allâm olandan âlim önderler, faziletli imamlardan meşayih, dervişler, sultanlar, umera, bakan ve vezirler, önde gelenler, merhamet ehli güvenilir tüccarlar, efendiler ve reisler, cömert zenginlere kadar bütün Müslümanların üzerine olsun. Seyyidimiz ve atamız Allah Teâlâ'ya muhtaç büyük şeyh, arif, tasavvuf zümrelerinin örneği, dini ihya eden, ariflerin Sultan'ı Sîdî Ahmed b. es-Seyyid Ebi'l-Hasen b. er-Rifâî (Allah ruhunu takdis etsin ve kabrini nurlandırsın) **145b** vasıtasıyla velayet sahibi olan bütün inanmışlara olsun.

Muhammed ve ümmetlerin en şerefli ailesi vasıtasıyla Allah onlara nimetini bolca vermeyi sürdürsün. Onlara karşı iyiliğini ve ihsanını devamlı kılsın. Öfkesinin ve intikamının sıkıntılarından onları korusun.

Ben onların hepsinin farklı tabakalardan, değişik haller içerisinde olduklarını biliyorum. Nitekim kıymetli kardeşimiz Hacı Şihabeddin Ahmed ed-Devâdâr, Sîdî Ahmed el-Kebîr'in (ona selam olsun) kapısına gelip, kıymetli, biricik, âlim, fazıl, kâmil, âlimlerin şerefi, kadıların övüncü, mezheplerin müftüsü, şeriat hâkimlerinin süsü bu Seyyidin adını andı. Yani bu zayıf kul, Ebu'l-Mefâhir Muhammed b. el-Kâdı Kemâlüddin Ebi'l-Hasan Ali b. eş-Şeyhi'l-Ecel Zeynü'd-dîn Abdurrahman b. Safiyyü'd-din Ömer b. Abdi'l-Vehhâb b. Muhammed b. Tahir b. es-Serrâc el-Kureşî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî'nin adını andı. Allah ona uzun ömür versin, kalemlerine hayırlar yazdırsın, onu hayırla yad etsin. Biz onun siretinin güzel, konuşmasının akıcı, sözünün iyi olduğunu biliyoruz. Âlem onun kadılığına ve müftülüğüne muhtaçtır. Çünkü o, fazilet ve ilim ehlindendir. Biz ona kavuşmayı, hizmetinde bulunmayı ve onu görmeyi çok arzu ettik. Ancak onunla bir araya gelmek için vakit lazım! Kavuşma nasib işidir. Allah isterse onlarla görüştürür.

Dervişlerin küçük hizmetçisinden kendisi için ahd alma, hırka giydirme, **146a** saçı kısaltma, hizmetçilerden dilediğine zenbil taşıtmak içeren bir icazet yazdırmasını istedi. Biz onu buna ehil olarak gördük. Onun ve takatinin üstünde bütün bu yönlerden kendine isnad edilen her bir şey için biz ona izin verdik. Kendi isteği üzerine bu belgeyi icazet olmak üzere verdik. Bu konuda onun elini elimiz, sözünü sözümüz saydık. Kim ona itaat ederse bize itaat etmiş olur. Adı geçen sâdâttan kim kendisine iyilik yaparsa

-ki Allah onların ömrünü uzatsın, itaat izzetindeki güçlerini artırsın- bize iyilik yapmış olur. Çünkü vekile ikram, asile ikram gibidir.

Bu adı geçen, seyyid, âlim, fazıl (Allah ömrünü uzun etsin) kişi, sevgili peygamberimizin pak şeriat hükmü konusunda nâibidir. O, seyyidimiz ve büyük şeyhimiz arif, Muhyiddin Ahmed b. Ebi'l-Hasen er-Rifâî'nin de (Allah ondan razı olsun) nâibi oldu. Ben Rifâî hırka silsilesini ona öğrettim. Allah o hırka ile bütün velayet ehlini faydalandırsın.

Ben, Sîdî eş-Şeyh Necmuddîn Abdurrahîm b. Ahmed b. er-Rifâî'den (rahimehullah) icazet aldım.

O, kardeşi Sîdî eş-Şeyh Tâceddin Muhammed b. Ahmed b. er-Rifâî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, onun babası Sîdî eş-Şeyh Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. er-Rifâî'den (rahimehullah) icazet aldı.

146b O, dayısı Sîdî eş-Şeyh Necmuddin Ahmed b. Ali er-Rifâî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, amcasının oğlu Sîdî eş-Şeyh Kutbuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Abdurrahîm b. er-Rifâî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, kardeşi Sîdî eş-Şeyh Şemseddin Muhammed b. Abdurrahîm b. er-Rifâî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, amcasının oğlu Sîdî eş-Şeyh Muhyiddin İbrahim el-A'zeb b. Ali b. er-Rifâî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, amcası Sîdî eş-Şeyh Mühezzebu'd-Devle ve'd-Dîn Abdurrahîm b. er-Rifâî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, kardeşi Sîdî eş-Şeyh Seyfeddin Ali b. er-Rifâî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, dayısı efendimiz ve atamız eş-Şeyhu'l-kebîru'l-arif Kudvetü't-tavâif es-Seyyid Muhyiddin Ahmed b. Ebi'l-Hasan b. er-Rifâî'den (rahmetullahi aleyhi ve rıdvânihi) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Aliyyü'l-Kârî el-Vâsıtî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Ebu'l-Fazl b. Kâmih'ten (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Ebû Ali Gulâm b. Türkân'dan (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Ali b. el-Bâzbârî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Mümlî el-Acemî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Ebû Bekir eş-Şiblî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Ebu'l-Kâsım el-Cüneyd'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, dayısı eş-Şeyh Sîdî Seriyyü's-Sakatî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Marûf el-Kerhî'den **147a** (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Dâvûd et-Tâî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyh Habîb el-Acemî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, eş-Şeyhu'l-imâm Ebû Saîd el-Hasan el-Basrî'den (rahimehullah) icazet aldı.

O, Efendimiz ve Mevlamız el-İmâmu'l-Murtazâ kendisine itaatin farz olduğu Ali b. Ebî Tâlib'den (kerremallahu veche) icazet aldı.

O, Amcasının oğlu öncekilerin ve sonrakilerin efendisi Rahmet Peygamberi Mustafa ümmetine şefaati makbul olan şefaatçi Muhammed b. Abdilah b. Abdulmuttalib'den (salavatullahi aleyhi ve selâmuhu) icazet aldı.

O peygamber (as) şöyle buyurdu: "Rabbim beni terbiye etti, edebimi güzelleştirdi."[58] Bizim hepimiz, keremiyle bu hırka icazetinin hukukunu yerine getirmede başarılı kılmasını Allah'tan isteriz. Allah bize ve onlara bu silsilenin bereketinden tekrar tekrar faydalanmayı nasip etsin. Hepimizi yakınlık ve cömertlik yurduna yaklaştırmasını isteriz. Âmin. Ey Âlemlerin Rabbi! Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketi başlangıçta ve sonda onu isteyene olsun. Allah onların tümünün vekilidir.

Bu icazet 2 Cemaziye'l-ahir 708 yılında Ümmü Abîde'de yazıldı. Bir olan Allah'a hamd olsun. Allah, efendimiz Muhammed'e, ailesine ve ashabına ihsanda bulunsun. Ey Allahım! Hayırla sonlandır. Bi rahmetike ya erhamerrahimîn.

Deriz ki: Biz onu lafızlarıyla söyledik. Onun hakkında itiraza mahal yoktur. İcazetin kâtibinin, fazilet ve irfan sahibi olması gerekmez. Silsilede benimle **147b** Allah Rasûlü (sav) arasında yirmi dört zat vardır. Bana icazet veren Sîdî Ali b. Ahmed er-Rifâî ile Sîdî Ahmed el-Kebîr arasında dokuz zat vardır. Sîdî Ahmed el-Kebîr ve Allah Rasûlü (sav) arasında on üç zat vardır. İlim ve irfan sahibi olmayanlar bunun yazılmasını ve içindeki sözü inkâr edebilirler. Onlardan sakın, uzak dur. Allah onların şerrinden bizi korusun. İşte bu, İkinci Kısmın sonudur.

58 El-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, 1932: I, 170

Üçüncü Kısım

MÜTEAHHİRÛN

Bu kısımda günümüzdekileri ve onlara yakın olan sufileri anlatacağız. Bu kısım 241 menkul içerir.

ŞEMSEDDİN MÜSTACİL

üçüncü kısmın birinci anlatısı

257. ANLATI

Zamanının şeyhi Şemseddin Müstacil'den (Allah rahmet eylesin) anlatıldığına göre: Adını bilmekle birlikte, yanlış anlaşılmaması için adını vermeyeceğimiz devlet ricalinden biri, şeyhten, soruşturmaksızın devletin âdeti olduğu üzere vakıf ve başka gelirlerden vergi istedi. Her görüntünün her kalıba uymadığı meşhurdur. Şeyh, "Dervişlerden mi" diye sorunca adam "Evet" diye cevap verdi.

Böyle bir talep, kasten veya bilmeden içi aldatma dolu nahoş nasihatlerle makam sahiplerinin yanına gelen kötü kimselerin işidir. **148a** Şerefli dini ilimleri, akli bilgileri, siyasi terminolojiyi ve gerçek inancı kendisinde toplamış âlimlerle bir araya gelmekten yüz çeviren makam sahipleri de tamahkârlıkları ve cehaletlerinden dolayı işin sonunu düşünmedikleri ve hesap etmedikleri için onların sözlerini kabul ederler. Oysa gerçek âlimlerden uzak durulmaz, memleketlerin onlardan boş kaldığı duyulmaz, onların görüşlerinden çıkmak caiz değildir. Alışılmış âdetlere ve bilinen kurallara göre işler onların işaretleri doğrultusunda sürer. Onlarla saltanat en sağlam düzende ve en yeterli şekilde devam eder. Şimdiye kadar bazı dünya devletlerinde de durum böyle devam ede gelmiştir.

Adı geçen Şeyh Şemseddin içinde para dolu keseyle birlikte bir derviş gönderdi. Derviş yöneticinin huzuruna girmek için izin istedi. O, genelde önemli işler için izin vermesine rağmen gelen dervişe izin verdi ve makama kabul etti. Derviş keseyi yöneticinin önüne koyunca kese büyük bir yılana dönüştü, sarayı içindekilerle birlikte yutmaya kalkıştı. Saray erkânı kaçışıyor, kapıları kapatıyor, yardım isteyerek şöyle bağırıyorlardı: "Hak yerini bulunca-

ya kadar paranı al." Derviş yılana işaret etti ve başlangıçtaki gibi yılan keseye dönüştü. Vergi talep eden yönetici dervişin yanına gelip özür diledi, barışmak ve bağışlanmak istedi. Ancak şeyh konuyla ilgili sözünü Allah'ın izniyle **148b** gerektiği gibi kesin olarak söylemişti. Bu sözün etkileri büyük oldu. Ülkenin çoğu harap oldu, azgın düşmanların eline geçti. Bu haddini bilmeyen yöneticinin idraki kapandı, gelen aracıların alametlerini bilemedi, bu adam düşük, zâlim, cahil, hatalı, kötü ve önünü göremeyecek kadar basiretsizdi.

Benî İsrâil'li Bir Melik

Bu anlattığımıza İsrail Oğulları ile ilgili nakledeceğimiz şu olay uygun düşer: İsrail Oğullarından İhhab denilen bir kralı cahil bir topluluk tahakküm altına aldılar, inancını bozdular, onu düşünemez hale getirdiler. Aşırı gidip haddi aştılar ve zulmettiler, isyan ederek bidatlerini açıkça ortaya koydular. Onlardan dolayı gerçekler gizli kaldı. Bunun üzerine değerli bir şeyh kralla bir araya geldi ve şöyle konuştu: "Ey Kral! Allah Teâlâ ve Musa buyurdu ki: 'İnsanlar dünyada bozgunculuk yaptıklarında ve yasaklandıkları şeyi işlediklerinde onlardan yağmur kesilir. Allah onları kıtlık vb. şeylerle imtihan eder.' Bugün insanlar gördüğün gibidir. Onlar bu konuda bilgisiz değildir ve onlara bir musibet de gelmemiştir." Şeyh, "Fesadın içinizde bulunması, asilerin düşmanınız olması, rahmetin sizi kuşatmış ve cezanın da sizden ertelenmiş olması yetmez mi" der demez, kral bu sözleri beğenmedi. **149a** Yağmur yağmak üzereyken şeyh, "Ben gidiyorum" diyerek, kayboldu. Bundan sonra Allah yağmuru kesti, onları kıtlıkla imtihan etti. Öyle ki hareket eden, kımıldayan her şeyi yemek zorunda kaldılar. Dünya kurtuluşa erişmekten ümidini kesti. Bu durum uzadı. Zaman onların parlak ve ışıldayan yüzlerini kararartıp çatık bir çehreye dönüştürdü.

Bunun üzerine kral şeyhi aradı, dört yıla yakın bir süre onunla buluşmaya çalıştı. Nihayet bir şahıs dağdan geçerken, saçı başı dağınık, üzeri çıplak, zamanımızın müvellehlerine benzeyen bir kişiyle karşılaştı. Müvelleh ona, "Kralına söyle, kralın ve halkın itaat etmesi şartıyla sizi bu beladan kurtaracak kişi geldi" dedi. Durum krala ulaştırılınca hemen müvellehle görüştü. Müvelleh kralı azarladı ve kınadı, sonra şöyle dedi: "Seni tahakküm altına alan ve sana şeytanlıkla gelenleri bana getir." Onlar gelince şöyle dedi: "Bir kurban kesin, ben de bir kurban keseyim. Kimin Tanrısı hak ise onun

kurbanını kabul etsin." Onlar bir öküz kurban edip uzunca dua ettiler, fakat onlarınki kabul edilmedi. Müvelleh bir öküz boğazladı, kerametler gösterdi, ateş indi ve kurbanını yedi. İsrail Oğulları, "Allah gerçek tanrıdır" diye bağrıştılar. Sonra adam onları elleriyle boğazladı. Onlar sekiz yüz elli kişi kadar olmalarına rağmen şeyh ilahi güçle desteklendiği için onu engellemeye güçleri yetmedi. Şeyh onları yok edip hükümetten uzaklaştırınca **149b** Allah yağmur dolu bulutları gönderdi, onların izlerini sildi. Şeyh kralın hizmetine girdi, rahmetin inmesi ve belaların kalkmasından dolayı onu tebrik etti. Ona bazı kerametler gösterdi ve gerekli şeyleri tavsiye ettikten sonra ayrıldı. Bu kişinin Hızır (as) olduğu söylenir. O hayattadır ve nebidir. Bu olay Musa'dan (as) yaklaşık 700 sene sonra olmuştur.

Deriz ki: Günümüzün böyle büyük, övünç kaynağı, asil, derya gibi kişilere ne çok ihtiyacı var. Böyleleriyle dünya ıslah edilir. Bu ve benzeri şeyleri inkâr zâlim feleğin rezaletidir. Öyle ki, cehaleti yol edinenler, şeytan ve askerlerinin kefilliğine razı olanlar, hakkın ve hak ehlinin yolunu gözetmeyenler, Allah'ın, Rasûlü'nün ve evliyasının kefilliğine razı olmayanlar bunu inkâr etseler de, dünyanın ıslahı bu gibi insanlarla mümkündür. Allahım, bizi inkârcılardan koruman için sana yalvarıyoruz, sabah akşam dua ediyoruz. Bize onlardan dost yapma.

258. ANLATI

Sîdî Şemseddin Müstacil'e (ra) bir vergi memuru geldi ve dedi ki: "Sizin çok vergi borcunuz var, devletin alacaklarından üzerinizde çok şey birikmiş." Şeyh, "Siz, dervişlerden mi vergi istiyorsunuz" deyince, memur "Evet" dedi. Bunun üzerine şeyh, "Sus, dibin çıksın" dedi veya buna benzer bir şey söyledi. **150a** Şeyh sözünü bitirir bitirmez memurun bağırsakları aşağı düştü, görenler onun pisliği zannetti. Büyük abdestini bozunca aksi oldu, ters çevrildi. Memur şansını ve bahtını kaybetti.

259. ANLATI

Tüccarların denizde boğularak helak olmamak vb. tehlikelerle karşılaşmamak için dini saiklerle Ümmü Abîde'ye adadıkları adaklarla birlikte uğradığı denizdeki bir yerde dervişlerin emanetçisi bir adam vardı. Emanetçinin gönlüne tamah düştü. Onu mezkûr Şeyh Şemseddin'e (Allah rahmet

eylesin) şikâyet ettiler. Adam huzura getirildi. Şemseddin ona, "Dervişlerin mallarını vermek mi istersin yoksa Allah gözünü mü çıkarsın" dedi. Şehadet ve orta parmağını uzattı ve parmağından birini hızlıca kapattı. Açık olan parmağın karşısındaki göz düştü. Bu ve benzeri sebeplerle şeyh, istediğini elde etmedeki süratinden dolayı "Müstacil" lakabını aldı.

Ey okur! Bu olaylara bak ve anlamını düşün. Yaklaşana yaklaş ve uzaklaşandan uzaklaş. Erdemli bir topluluğun bir adamdan bize naklettiğine göre adam şöyle dedi: Medine'deydim. Peş peşe kerametler anlatılıyordu. Yakınımızdaki kör bir adam öne çıktı ve şöyle konuştu: Biliniz ki, benim çocuklarım ve kalabalık bir ailem vardı. Odun toplamak için Bakî mezarlığına çıkardım. Bir gün üzerinde **150b** keten gömlek bulunan bir genç gördüm. Ayakkabısı elindeydi. "Şaşkın" dedim ve elbisesini soymaya yöneldim. Ona "Elbiseni çıkar" dedim. "Allah'ın korumasıyla geç git" dedi. Üç defa aynı şeyi söyleyince, "Gerekli mi" diye sordu. "Evet" dedim. Uzaktan gözlerime işaret etti. İki gözüm de düştü. "Allah aşkına sen kimsin" diye sordum. "İbrahim el-Havvâs." (Allah rahmet eylesin) diye cevap verdi.

Deriz ki: Eğer halâ cahil nefsin teskin olmadıysa Müslim'den bir rivayet nakledelim: Sol eliyle yemek yiyen bir adama Hz. Peygamber "Sağ elinle ye" diye buyurdu. Adam "Yapamıyorum" deyince, buyurdu ki, "Yapamazsın, çünkü kibrin engel oluyor." Adam bir daha elini ağzına götüremedi.[59] Bu, Şeyh İbrahim ve benzerlerinin yaptıklarına cevaz veren bir delildir. Eğer hidayet ehlinden isen anla, Allah dostlarına karşı çıkmayı ve batılın üstünlüğüne dair inadını bırak.

260. ANLATI

Zenginlerden birisi, bu Şeyh Şemseddin'in elinden tövbe etti ve "Bana mecnunluk ver" dedi. Şeyh elini uzatıp havaya toprak saçtı ve onun mecnunluğunun ölçüsünü belirledi. Adam zamanının müvellehi oldu, dünyasını ve ailesini terk etti. Bir nehre gitti ve bir yıl veya daha fazla boğazına kadar suyun içinde kaldı. Komşuları ve arkadaşları şimdikinden anlatılamayacak kadar daha iyi olduğunu düşündükleri aklını geri getirmesi için şeyhe ricacı olmaya geldiler. Çünkü bu durum onlara göre hoş olmayan bir

59 Müslim, *es-Sahîh*, Kitâbu'l-Eşribe, 107.

mecnunluktu. **151a** Onlar bu tür deliliğin, bilen ve düşünen için akl-ı küllî ve istenilen gaye olduğunu bilemediler. Adam geldiğinde şeyh onların taleplerini adama anlattı. Adam, "Ey efendim! Sakın ha yapma, mecnunluğumun ölçüsünü daha da artır" dedi. Şeyh de artırdı. Adam nehirdeki yerine gitti ve ölünceye kadar orada kaldı. Allah rahmet eylesin.

Biz bunu *Kitabu't-Teşvîk*'de konuyla ilgili faydalı açıklamalarla birlikte anlattık. Kur'an'ın sahibine şefaatiyle ilgili Mücahid'den naklettik. Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Elini aç, onu rızvanıyla dolduruyor."[60] Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre, o şöyle dedi: "Ya Rasûlallah! Senden çok hadis dinliyorum ama unutuyorum" dedim. Rasûlüllah (sav) şöyle buyurdu: "Elbisenin eteğinin ucunu aç ve uzat." Ben de eteğimi açıp uzattım. Ebû Hureyre dedi ki: "Hz. Peygamber eliyle avuçladı, koydu. Sonra şöyle buyurdu: "Eteğini topla." Ben de topladım. Bundan sonra hiçbir şeyi unutmadım."[61]

Müttefekun aleyh olarak es-Sevdâu'l-Mecnûne'nin Hz. Peygamberden (sav) dua istemesiyle ilgili nakledilen hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurur: "İstersen sabret, senin için cennet olsun. İstersen Allah'a dua edeyim seni iyileştirsin." Kadın dedi ki: "Sabredeyim."[62] **151b** Bu konuda mucize hasıl olmuştur. Ebû Hureyre hadisi de *es-Sahîh*'de bulunmaktadır. Lakin sen bunu araştır. Düşünen kimse ne mutludur.

Bu "Müstacil" lakaplı Şeyh Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed er-Rifâî, sufilerin büyüklerinden, evliyanın önderlerinden, muhakkiklerin efendilerinden ve salihlerin seçkinlerindendir. O, açık tasarruflu, parlak keşifli ve yüce himmet sahibidir. Kerametleri, sayılamayacak kadar çoktur. Cömertliği sınırlandırılamaz, delilleri anlatılamaz ve toplanamaz. Ümmü Abîde'de yetişti. 28 Receb 671 Cumartesi günü orada vefat etti. 5 Receb Perşembe günü öldüğü söylenirse de birincisi daha doğrudur. Ümmü Abîde kadısı cenazesini yıkadı. Şeyh Ahmed suyunu döktü. Dedesinin türbesine, babasının yanına gömüldü.

60 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c. X, 496, H.nu: 30672.
61 Buhârî, *es-Sahîh*, Kitâbu'l-İlm, 42.
62 Buhârî, *es-Sahîh*, Kitâbu'l-Mardâ, 6; Müslim, *es-Sahîh*, Kitâbu'l-Birr, 54.

261. ANLATI

Şeyh İsa el-Kürdî'nin güvenilir arkadaşlarından ve hizmetçilerinden bir grubun anlattığına göre, şeyhe bir kadın geldi. Epeyce ağladıktan sonra şöyle dedi: "Oğlum Lazkiye burcunda lanetlenmiş Frenklere esir düştü. Allah Teâlâ **152a** sana güç vermiş, onu ancak sen kurtarırsın." Kadın bu konudaki ısrarını cuma namazından sonra da sürdürdü. Şeyh, "İnşallah oğlun cumartesi sabahı benim yanımda olur" dedi.

Kadın cumartesi sabahı şeyhin yanına gelince, oğlunu ayakları bukağılarla bağlı bir esir grubunun içinde buldu. Biz durumu esirlere sorduğumuzda olanları şöyle anlattılar: "Gece yarısı zindanın kapısı sarsıldı. Onlar, 'Ya bizi öldürecekler veya Trablus'a gönderecekler. Trablusa gönderirlerse işkenceler daha ağırlaşacaktır' derken kapıyı açanın Şeyh İsa olduğunu fark ettik. Bizi kaldırıp Lazkiye'ye üç saatlik mesafedeki büyük bir nehrin yanına bıraktı. Bize, 'Ben Şeyh İsa'yım, bu Sahyûn'a giden yolun yarısıdır. Cevsak'a gitmek için bana katılın' dedi. Biz de geldik." Kadın çocuğunu teslim aldı. Bu herkesin bildiği bir gündür.

262. ANLATI

Şeyh İsa Cevsakî'nin naibi hatip Şihabeddin Ahmed'in kardeşi Muhammed Saydah şöyle anlatıyor: Şeyh İsa, her gece yatsı namazından sonra ruhban kıyafetiyle dışarı çıkar ve sabah ezanı vaktinde geri dönerdi. Bir gece arkasından ben de çıktım. Bana doğru baktı. O dönünceye kadar ne ileri gidebildim ne de geri dönebildim. Sonra kulağımı büktü, gece kendisini takip etmek istediğim için beni azarladı, tövbeye davet etti.

Deriz ki: Bu Şeyh İsa **152b** el-Kürdî, büyük evliyadan, ileri gelen seçkinlerdendir. Onun burhan[63] gibi büyük kerametleri vardır. Babası Bezâa Kadısı Sadreddin'in (Allah rahmet eylesin) kayınbiraderidir. Lazkiye'de zaviyesi vardır. Biz oraya gittik ve içinde namaz kıldık. Sahyûn Emiri Seyfeddin, zaviyeyi Cevsak'a taşıdı. Şeyh, Sahyûn'un kuzey tarafındaki dış mahallesinde Erfak Vadisi'nde gezinti yapardı. Orası nispeten güzel bir yerdir, ancak buralara göre daha ıssızdır. Dımaşk'ta bulunan er-Rükniyyetü'z-Za-

63 Burhan: Rifâi tarikat geleneğinde vücudun çeşitli yerlerini şişleme şeklindeki uygulamadır.

hiriyye türbesine benzemektedir. Geniş bir bahçeye açılan büyük pencereleri vardır. Şeyh İsa, Cevsak yakınında 665 veya 666'da defnedildi. Sahyûn emiri Cevsak'ı şeyhten on bine satın aldı. "Allah birdir" de böyle bil.

Sahyûn emiri ve halkının, ona büyük inançları vardı. Öldüğü zaman ondan açık kerametler gördüğü için cenazesine yalın ayak, başı açık katıldı, "En uzak memleketler bile harab oldu" dedi. Olan oldu. Babam (Allah rahmet eylesin) Cevsak Kalesi'nde kadı'l-kudât olduğu için altı yıl boyunca biz şeyhin türbesinde uzun zamanlar geçirdik, hatimler okuduk. Emir Şemseddin Sungur el-Aşgârî'nin (Allah rahmet eylesin) 153a Dımaşk'ı ele geçirişinden yaklaşık elli gün sonra oraya gelinceye kadar kontrolündeki ülkelerde babam onunla birlikteydi. Sonra öncüleri Haleb-i Kebîr olan Mısır askeri kırıldı. Bundan sonra bazı olaylar cereyan etti. Sultan el-Melikü'l-Mansur Seyfeddin Kalavun es-Sâlihî (Allah rahmet eylesin) Murakkab Kalesi'ni ele geçirdikten sonra, babam (Allah rahmet eylesin) daha sonra kendisinin görevden alınacağını bildiği için özürlerini beyan ederek istifa etti. Böylece ikinci yıl iki düşman emir, Torumtay ve Lâçin geldi. Şehrin işgal edilmesinden sonra babamın halefi el-Hâkim bize şöyle haber verdi: Onlar şehrin üzerine her gün ve gece mancınıklarla altı yüz otuz taş atıyorlardı. Cuma namazı için camide toplandıklarında ay tutulması vaki oldu. Kalede üç kişinin dışında ölen olmadı. Düşünen insan için bunda ilahi korumayı dikkate aldıracak büyük bir fikir vardır. Sonra bu iki emir, Emir Şemseddin ile birlikte yürüdüler ve Lazkiye burcunu ele geçirdiler. Müslümanları kurtardılar. Biz burayı gördük. Büyük bir burcu küçük bir kalesi vardı. Denizin içinde dayanıklı bir şekilde yapılmıştı. Oklar ve benzeri şeyler ancak büyük gayretle ulaşabilecekti. Yanında Lazkiye'nin hayret uyandıran limanı vardı. 153b Bütün bu anlattıklarımız esrarlı ve tuhaf şeyler içerir.

MUHAMMED B. EBİ'L-MECD EL-HARRANÎ

263. ANLATI

Şeyh Muhammed b. Ebi'l-Mecd el-Harranî (Allah rahmet eylesin), Birecik Kalesi'ndeki bakımlı camisinde bir gün oturuyordu. Cemaatten biri ona, "Kalpler onunla mutmain olur."[64] ayetini sordu. Boş bir tas aldı ve Fı-

64 13/Ra'd, 28.

rat'la arasında iki kale miktarı mesafe olmasına rağmen tası Fırat'tan doldurdu.

264. ANLATI

Bu Şeyh Muhammed'e cemaatten birisi bir meseleden dolayı bir delil sordu. Şeyh ayağını mezkûr caminin penceresinden Fırat'a sarkıttı. Sonra ayağını ıslanmış olarak geri çekti.

265. ANLATI

Bu Şeyh Muhammed'e Birecik kâtibi olan bir kişi müritlik yapıyordu. Bu adam İslam diniyle şereflenmişti. Bir gün Fırat kıyısında beraber yürürken adam şöyle dedi: "Ey efendim! Müslüman oldum ama ne bir delilim var ne de beni buna sevk eden bir şey. Sen yetkin bir kişisin. Kalbimi mutmain edecek bir delil göstermen gerekir." Şeyh "Şart mı" dedi. Adam "Evet" deyince Fırat'ın ortasına kadar su üzerinde yürüdü, sonra geri döndü. Onun gidip-döndüğü yer yaklaşık üç yüz adım gelirdi. Sonra ayakkabısını çıkarıp silkeledi ondan tozlar yükseldi. Kâtip **154a** ayaklarına kapanıp öptü ve "İşte şimdi kalbim mutmain oldu. "Âlemlerin Rabbine teslim oldum."[65] dedi.

266. ANLATI

Nakledildiğine göre, şeyh bunu yapınca kâtibe şöyle dedi: "Senin hidayete ermen için bunu yaptım. Şeyhim Mücellâ b. Yasin beni öldürdü, onun süngüsünü kalbimde hissettim." Sonra hastalandı. Birecik'deki saltanat-ı muazzama naibi Emir Cemaleddin el-Muğîsî haber salıp, şeyh için başka bir beldeden şifacı bir adamı getirtti. Adam buraya yaklaşınca şeyh dedi ki: "Şifacı geldi, ancak faydasız, ben Allah'a gidiyorum." Sonra ağarmış saçlarını sıvazlamaya başladı. Gelen şahıs ona "Niçin böyle olduğunu biliyorum. Senin Allah'la olan halin ve sıfatın şöyle şöyledir" dedi. Şeyh, "Sus, umulur ki Allah merhamet eder" diye cevap verdi.

Deriz ki: Bu Şeyh Muhammed el-Harranî, sufilerin büyüklerinden, evliyanın seçkinlerinden, tarikat reislerinden, tahkik ehlinin önde gelenlerindendir. Birecik'e geldi. Üç aya yakın kaldı. Pek çok kerametler gösterdi. Cemaat onunla hidayete erdi. Orada öldü. Şam kuyusundaki mezarlığa,

65 2/Bakara, 131.

Şeyh Ömer eş-Şirazî'nin (Allah ikisinden de razı olsun) türbesinin kuzeyine gömüldü. Mezkûr kâtip, şeyh hayatta iken onun türbesini yaptırmak istedi, ancak mümkün olmadı. Israr edince şeyh, "Hatırın kırılmasın! **154b** Baş tarafıma küçük bir kubbe yap" dedi. O da yaptı. Bu olay 680'li yılların ortasında oldu.

Şeyhin, "Şeyhim beni öldürdü" sözünde halinin ve nasibinin mutlak değil şarta bağlı olduğunun ilamı vardır. Bu ve bunun dışındaki nedenlerle sufilerden bazıları hallerini açığa çıkarmaktan korkup gizlemeyi tercih ederler. İşin sırrı veya cehri oluşu sufilerin bazılarında herhangi bir değişikliğe yol açmaz. Onlardan bazıları, hallerini gizlediğinde azar işitir, cezaya müstahak olurlar, zorunlu olarak hicret ederler. Bütün bunlarda ehlinin bilebildiği, anlamayanın inkâr ettiği sırlar vardır. İnkârcıların arasında bilmediğinin farkında olmayanlar da vardır. Güç Allah'ındır.

İBRAHİM EL-CİÂNE

267. ANLATI

Şeyh İbrahim b. Saîd eş-Şâğûrî ed-Dımaşkî, "el-Ciâne" (ra) diye bilinir. Cehaletiyle bilinen, kendini evliya ve salihleri eleştiriye adayan, çoğu insanın yaptığı gibi gücü yetince halkı da şeyhe karşı kışkırtıp ona eziyet eden biri şeyhe musallat oldu. Şeyh bir gün ona, "Yeter artık, otur" dedi. Allah'ın izniyle onu yıllarca oturttu. Yoldan geçenler onun halini soruyorlardı. Müminlerden biri de ona halini sordu, **155a** onu kurtarmaya söz verdi ve adamla ilgili şeyhin rızasını istedi. Sonra şeyh geldi ve "Ya fail, ya sani! Kalk" dedi. Adam kalkıp yürüdü. Bu gün herkesçe bilinen bir gündür. Sonra bir adam onu tebrik edince cahil şöyle dedi: "Benim Şeyh İbrahim'in kerametiyle ayağa kalktığımı zannediyorlar. Oysa böyle değildir. Şeyh bana kızıp bağırınca soğuk terler döktüm, benden ifrazat boşaldı, ben de kalktım." Şu cahile ve zır cahilliğe bak! Doktorları aciz bırakan soğuk bir iltihaba düçar olmuş bir kral vardı. Hastalığına çare bulunmadı. Ağzı bozuk usta bir doktor huzuruna çıkıp bağırıp çağırdı. Kral kızdı ve kılıçla doktorun boynunu vurmak için ayağa kalktı. Doktor, "Ey kral! Otur, maksat hasıl oldu" dedi. Bu işin, bu rezil yolla ilgisi yoktur. Benzeri bir olayda hacamatçılardan biri, bir şahsın kanını alırken iğnenin ucu damarda kırıldı. Damarı açan kişi ona hafifçe vurunca

şahıs tedirgin oldu ve kırılan uç çıktı. Sonra bu yardımcı başka bir damar açtı ve yine benzeri şey oldu. Adam hastaya defalarca vurmasına rağmen fayda vermedi. Üstadı geldi ve damarı yarılan adamı (hastayı) kast ederek "Falanın karısını basmışlar, dostuyla birlikte valiye götürmüşler" dedi. Kırılan uç çıkıverdi. Sonra yardımcısına dönerek, "Vurmak, herkeste fayda vermez" dedi.

Konuyla ilgili biz de deriz ki: Akıllı olan kişi ibret alır, tefekkür eder, **155b** işlere basiret gözüyle bakar. İster âlim ister cahil olsun kimseyle inatlaşmaz. Gücü yettiğince ıslah eder, gücü yettiğince ihsan eder.

268. ANLATI

Saliha derviş bir kadın bana şöyle anlattı: Ben şarkı söylerdim. Yıllar sonra bu işten vazgeçtim. Bir gün Şeyh İbrahim'i ziyarete gittim. Beni görünce, "Ey filancanın kızı! Hadi bakalım şarkı söyle" dedi. "Ne söyleyeyim" dedim. O da dedi ki:

Gözüm sevgililerin yüzünü gördüğü zaman
Rağbet gecelerinde namazı terk ederim
Yüzlerin güzelliği ortaya çıktığı zaman
Onlara her yönden ışık vurur

Deriz ki: Bu iki beyit aşağıdaki üç beyitle birlikte Seyyid Abdulkadir el-Cîlî'den (ra) alınmıştır:

Kanımı akıtmadığım sürece rıza bana haram oldu
Savaşın kahramanlarına karşı pazularımızla mücadele ederim
Azimle ariflerin saflarını yararım
Benim şerefim bütün mertebelerin üzerindedir
Aşka hak ettiği değeri vermeyen kişi
Asla görevini yapmış olmaz

269. ANLATI

Şeyh Ömer es-Sincârî bize şöyle anlattı: Bir gün bir cemaatle birlikte Dımaşk'ın dışındaydım. Şeyh İbrahim el-Ciâne'yi beklerken gördüm. Bir kadın geldi **156a** ve ondan dua istedi. Kadın elini onun eski elbiselerinin üzerine sürüp sonra kendi yüzüne sürdü. Orada Anadolu'dan gelmiş

iki fakih vardı. Onlardan birisi dedi ki: "Ey kadın onun üzerine sürdüğün ellerin pislendi." Şeyh ona öfkeyle baktı. Sonra oturup büyük abdestini yaptı ve kalktı. Münkir fakih atıldı ve onun dışkısını kaşıklamaya başladı. Arkadaşı onun elbisesine yapışıp onu çekiyor ve şöyle diyordu: "Yazıklar olsun. Bu şeyhin dışkısıdır." Diğer fakih biraz toprağa karışmış kısmıyla beraber onun hepsini parmağıyla sıyırıp, yaladı ve dedi ki: "Vallahi ben bal yaladım."

Bu rivayet ve içeriğine bak. Arkadaşının ikazına ve uyarmasına rağmen nasıl şeyhin dışkısını parmaklayıp yalıyor. Bu durum ancak inkâr ve batıla daldıktan sonraki dilek ve temennileri kamçılar. Buna benzer olaylar başka yerler ve zamanlarda da ne çok yaşanmıştır.

Bu Şeyh İbrahim el-Ciâne, evliyanın büyüklerinden, tarikatın önde gelenlerindendir. Onun büyük kerametleri, kıymetli nükteleri, bol cömertliği vardır. 7 Cemaziye'l-evvel 680 Pazar günü Dımaşk'ta vefat etti. Salihiyye Dağı'nda Müvellehler Mezarlığı'na gömüldü. Yaklaşık yetmiş yaşlarındaydı. Allah onların hepsinden razı olsun.

EBÛ BEKİR EL-ARAVDEK EL-FIRÂTÎ

270. ANLATI

156b Büyük Kostantiniyye yakınlarında Şeyh Ebû Bekir el-Aravdek'in (Allah rahmet eylesin) arkadaşlarından bir grubun üzerine korsanlar geldi. Onların canlarını ve mallarını almak üzereydiler. Bunun üzerine Şeyh Ebû Bekir'den yardım istediler. Onlara bir parça toprak geldi havayı toprakla doldurup korsanları mahvetti. Onlar dönünce şeyhin arkadaşları haber verdiler ki, şeyh hasat zamanında o tarihte Fırat kıyısında bulunuyordu. Şeyh kendisinden yardım isteyenlerin adlarını söyleyerek, "Buyur ey filan, ey falan! Allah'ın izniyle size yardım geldi" diye bağırdı. Havaya bir parça toprak attı ve gözümüzden kayboldu.

271. ANLATI

Şeyh müritlerinden biriyle sufilerin halleri ve Allah'ın onlara verdiği mevhibeler konusunda konuşuyordu. Söz, evinde otururken Allah'ın şereflendirdiği Kâbe'yi tavaf eden sufi ile teşrif ve ikramla Kâbe'nin kendisini

tavaf ettiği sufiye kadar vardı. Şeyhin müridi "Bu konuda içimde bir şüphe oluştu" dedi. El-Firkâh diye bilinen zamanın Şeyhülİslamı Şeyh Tâceddin Abdurrahman el-Fizârî bir meseleyi tahkik için Şeyh Ebû Bekir'e gelmişti. **157a** Ben arkadaşlarıma şeyhin anlattıklarını söyledim. Bunu söyleyince başımdaki serpuş fırlayıp çıktı. Şeyh Ebû Bekir'in bu hali yaşayan kişilerden olduğunu anladım. Benim yanında gecelememi işaret etti. Gece yarısı olunca, "Kalk, şeyhin dediği şeye bak" diyen bir ses duydum. Kalktım ve bütün heybeti ve evsafıyla, bildiğim Kâbe'nin şeyhin evinin etrafında döndüğünü gördüm. Onun etrafında da sufiler güzel sesle bir şeyler terennüm ediyorlardı. Şu sözler bunlardandır:

Allah Sübhanehu ve Teâlâ'nın eşi benzeri yoktur
O bazı kişileri seçti ve onları delille destekledi

Bayıldım ve şeyhin şu sözünü duydum: "Bundan sonra inkâr etme, yoksa helak olursun." Sonra ayıldım. Müezzin sabah ezanını okuyordu.

Deriz ki: Bu ve benzeri şeyleri bazı zahir uleması inkâr ettiler. Muhakkiklerin yanında anlamsız deliller getirdiler. Onlardan birisi, "Rasûlüllah (sav) için böyle bir şey söz konusu değildir" demeleridir. Cevaben deriz ki: Ey miskin! Onun başına böyle bir şey gelmediğini sen nereden biliyorsun? Hz. Peygamber böyle bir tecrübe yaşamasa da bundan daha fazlası söz konusudur. Bunun ümmetinden bazılarında gerçekleşmesi Hz. Peygambere (sav) verilen bir ikramdır. Onun makamını yüceltmek içindir. Bunu iyi anla. **157b** Bu meseleyi Şeyh Ebû Bekir'den başkası için de şüpheye mahal bırakmayacak şekilde rivayet etmiştik.

272. ANLATI

Bu Şeyh Ebû Bekir'in kendisinde mecnunluk kokusu bulunan bir hırkası vardı. Onu aralarındaki günlerce mesafeye rağmen bir mecnuna gönderdiğinde mecnun ayılırdı.

273. ANLATI

Şeyh bir şeytanın boğazını iyice sıktı. O ve kabilesi Müslüman oluncaya kadar elinden kurtulamadı.

Dımaşk'ın kuzeyinde Sâlihiyye diye bilinen yerden Kâsiyûn Dağı sakinlerinin fakihlerinden veya fakih geçinenlerinden bazıları İbn Kâdı'l-Cebel diye bilinen Kâdı'l-Kudât Şemseddin el-Hanbelî'ye (Allah rahmet eylesin) geldiler. "Bu Şeyh Ebû Bekir dağdaki zaviyesinde def ve kavvâl ile sema yapıyor, biz buna katlanamıyoruz. Bu konuda onu ikaz etmeni istiyoruz" dediler. Kâdı'l-Kudât, "Gidin, ikaz edin" dedi. Onlar şeyhe gittiler. Şeyhin yanında asa, topuz, elinde nalın vb. şeyler vardı. Oraya vardıklarında onları sema ve raks ederken, vecd halinde başlarını sallayarak bağrışırken buldular. **158a** Meclis alışılmışın dışında günün sonuna kadar sürdü. Daha sonra Şeyh Şemseddin onlara durumu sordu, onlar da olanı biteni anlattılar. Şeyh uzunca bir süre ağladı. Onlar dışarı çıkınca çağırıp ne istediklerini sordu. Dediler ki: "Bizimki sadece bir rüyaydı. Bu nedenle rüyada büyük bir deniz gördük, bizi denize boğmaya götüren kişiler vardı. Denizde boğulunca lezzet, vecd ve gönül hoşluğu bulduk. Doğru düşüncelere dalıp kusurlarımızdan dolayı kaybettiklerimizden pişmanlık duyduk. Bu gibi şeyhlerle bir arada bulunamamanın elemini hissettik. Sözlerle anlatamayacağımız ve vasf edemeyeceğimiz bu gibi vakitlerde bulunmanın huzurunu yaşadık." Bunun üzerine Şeyh Şemseddin şöyle dedi: "Ey evlatlarım! Bu gibi insanların gizli sırları ve doğru işleri olduğunu biliyoruz ve onları inkâr düşünmüyoruz. Size karşı suskunluğumuz sizin bu konudaki cahilliğinizi bildiğimiz içindir. Siz, yakında sizi doğru yola ileten şeyi göreceksiniz. Şeyh Ebû Bekir bu konuda size yeter." Daha sonra şu anda zahiri ilim sahipleri hakkında yapmadığı kadar onu hüsn-ü senâ ile övdü. Zahir uleması, içlerindeki haset ve topluma önderlikte tek başlarına kalmak maksadıyla kendilerini evliyaya sövmeye, asfiyayı yok etmeye adamışlardır. Allah onları helak etsin.

Deriz ki: Bu Şeyh Ebû Bekir b. Fityân b. Mabed el-Şattî **158b** el-Fırâtî, velilerin büyüklerinden, seçkinlerin önde gelenlerinden ve tarikatın seyyidlerindendir. Onun yüksek mertebesi, yüce makamı vardır. Bazı şiir kusurları olsa da, coşkusu ve büyüsüyle çekip sürükleyen, tasavvufi literatürde önemli yeri olan güzel bir *Divan*'ı vardır. Biz onunla ve benzeriyle ilgili sadece ehlinin anlayacağı şeyler söylemiştik. Belli bir süre Dımaşk'ta Cebel-i Salihiyye'de ikamet etti. Orada zaviyesi ve belli zamanlarda ziyaret edilen türbesi vardır. Aslen

Arapların Nemiroğullarındandır, Hıbbâniyelidir[66]. Hıbbâniye, Fırat kenarında Menbic'e bağlı bir köydür. Ebû Bekir el-Aravdek[67] Cemaziye'l-ûlâ 672'de vefat etti. Onun vefatı bu kitabı yazışımızdan yaklaşık 43 yıl öncedir. Dedesi Mabed'in nesli üzerindeki batını fethinin başlangıcıyla ilgili şunlar anlatılır: Kendisi kayıp bir koyun buldu ve koyunu sahibine vermek üzere korudu. Ondan beş yüz koyun türedi. **159a** Uykusunda Ebu'l-Abbas el-Hızır'ı gördü. Hızır ona bu koyun ve ondan doğan sürüyü kastederek, "Sizde bir emanet var. Onunla Hıbbâniye'ye bakan Şehrâ Dağı'nda bir türbe yap" dedi. Bu ve takip eden ikinci gece de aynı rüyayı görünce bunun zor olduğunu söyledi. Hızır, "Bunun alameti temelin yerini kazılmış olarak bulmandır" dedi. Mabed sabah olunca söylenen yere gitti ve bir adam boyuna yakın kazılmış temelleri buldu. Koyunların parasıyla türbeyi yaptı. Fakat tavanına para yetmedi, tavanı kaldı. Anadolululardan kendi parasıyla tavan için kereste satın aldı ve tavanı ikmal etti. Biz bu türbeyi ziyaret ettik, orada namaz kıldık. Bu dağda bir kalenin kalıntılarını gördük. Oranın adının Şehrâ olduğunu söylediler.

NOT: *Şehrâ*.[68] Şeyh Ebû Bekir'in şu anlamdaki bir şiirinde dediğine göre, kim bu mabedin etrafında yedi tavaf yapar, toprağından alır ve gözüne sürerse gözünün iltihabına iyi gelir. Ziyaretçileri mihrabın yakınından toprak alırken gördük. Buna benzer mübarek türbelerle ilgili böyle şeyleri ancak hak düşmanı cahil kimse inkâr eder. Topraktan alıp fayda vermiyorsa bilsin ki buna engel yine kendisidir. **159b** Bu konuda ne ilmi ne de bilgisi olmayan şaşırmış topluluklar vardır. Bunları anlatsak söz uzar.

275. ANLATI

Menbic halkından bir topluluk bize şöyle anlattı: 680'de Tatarlardan kaçarken, ailelerimizle barış yurdunda Humus'a bir konak mesafede bir dağa ulaştık. Çarşamba günü ikindiden sonra yukarıda zikrettiğimiz salih Şeyh Muhammed b. Şeyh Ebî Bekir el-Aravdek hazırlandı. Kemerini taktı, eline çadır direği veya benzeri bir sopa aldı. Zahiren kendini kaybetmiş olarak havada savaşmaya başladı. Etrafındakiler ise onun böyle bir vakitte

66 Hıbbâniye kelimesi: Noktasız ve kesralı ح, altta noktalı ve şeddeli ب, sonra ا, kesralı ن ve altta iki noktalı fethalı ي ve muhaffef ه ile yazılıp okunur.
67 Aravdek: Noktasız ع, noktasız ve fethalı ر, sakin و, noktasız ve fethalı د ve ك ile yazılıp okunur.
68 Şehrâ kelimesi: Noktalı fethalı ش ve sakin ه, fethalı ر ve ا ile yazılıp okunur.

önemli bir işi olduğunu biliyorlardı. Bu durum ikinci kez perşembe günü saat üçe kadar sürdü. Sonra üzerindekilerle birlikte ölü gibi uzandı. Vücudundaki her bir şey ve sopası görünmeyecek şekilde kana bulanmıştı. Bir saat sonra uyandı. Etrafındakiler ağlıyorlar, ellerini ayaklarını öpüyorlardı. Olanı biteni kendisine sordular. Onlara Tatarların öncü birlikleriyle savaştığını, komutanlarını öldürdüğünü ve Tatarların bugün kırıldığını haber verdi. Müminler o gün çok sevindiler, münafıklar ise alay ettiler. Onlar bilmedikleri bir şeye daldılar. Allah'ın şu sözü tecelli etti: "Beyhûde lâf söyleyenler işte burada hüsrana düşmüştür."[69] **160a**

NOT: 680 yılı Recep ayının 15 veya 16'sında Humus topraklarında Tatar ordusu kırıldı.

276. ANLATI

Yine Menbiclilerin anlattığına göre Gazanlılar felaketinin ikinci yılı 700'de Menbic yakınlarında bir sığınağa[70] sığındıklarında yanlarında Şeyh Muhammed de vardı. Bir gün Şeyh, "Humus yılında Tatar komutanını öldürdüm. Yarın onların muhafız askerlerinden biri bu nedenle beni öldürmeye gelecek" dedi ve onun ve atının görünümünü anlattı. Ertesi günü bir grup geldi, içlerinde anlatılan kişi de vardı. Cemaatte bir şüphe oluştu ve şeyhe grubun gelişini haber verdiler. Bunun üzerine şeyh silahını kuşandı ve sığınaktan dışarı çıkmaya niyetlendi. Cemaat bu muhafız askerinin ok atarak geldiğini görüyorlardı. Şeyh içerden, "Beni öldürdü" diye seslendi. Önce kadınlar sonra erkekler onu taşıyıp yatağına bıraktılar. İki üç gün acı çektikten sonra bir gece dedi ki: "Şu an bir aslanın beni yediğini hissettim." Sonra sırtüstü düştü ve o an öldü. Kalenin üst kısmına gömüldü. Biz onun türbesini ziyaret ettik. Allah rahmet eylesin.

Bu Şeyh Muhammed'in yaklaşık altı yaşlarında Mabed adlı bir oğlu vardı. **160b** Bir gün cemaate, "Babamı öldüren adam az bir zaman sonra öldürülecek" dedi. Müslümanlar Dımaşk'ın kıblesinde bir konaklık mesafedeki Şakhab denilen yerde 702 yılının Ramazan'ında Tatarları kırınca, çocuk, "Babamın katili öldürüldü" dedi. Biz Mabed ile birlikteyken onu bu

69 40/Mümin, 78.

70 Metinde Kâtır olan geçen kelime, "içinde su kuyuları, sarnıçlar bulunan tarihi sığınak" anlamındadır. Burada "sığınak" kelimesini tercih ederek çevirdik.

konuda bazı şeyleri anlatırken gördük. Ancak bu olayı anlatan ravilerin hepsi de güvenilirdir. Ma'bed de şimdi babasının hali kadar iyi sufiyane bir hal içindedir. Bu olaylar, doğru bilinmesi için anlatılmıştır.

Bil ki, biz bu sığınağı gördük. O eski tarihlerde büyük korku zamanları için yapılmış nadir, büyük ve meşhur sığınaklardandır. Menbic'in kıblesinde üç saatlik mesafededir. İçerisinde pek çok su kuyusu vardır. Suyu kaynaktan gelir. Oldukça geniştir. Genişliğiyle ilgili, sığınağın bölge halkının tamamını içine alabileceğini söylerler. Sığınağın dehlizlerine gidenler şaşırır yolunu kaybeder ve ölür. Bu nedenle biz korktuğumuz için dehlizlere girmedik. Şeyh Muhammed el-Aravdek'in bulunduğu mekânı gördük. Onun üç yüz adım mesafede kale kapısına çıkan bir avlusu vardır. Muhafızın ok attığı yeri de gördük. Onunla sığınak kapısının arası yaklaşık yedi yüz adımdan fazladır. **161a** Ok kapıya yakın bir yere varmıştı. Buna bak ve üzerinde düşün. Bütün bunlar doğruluğuna inanılması gereken, takdir edenin kudretine hayranlık gerektiren ve yapanın hikmetini ifade eden dikkat edilmesi ve düşünülmesi gereken latif nüktelerdir. Bu şeyhin ertesi gün gelecek katilini hilye ve sıfatlarıyla tasvir ettiği şekilde geleceğini bildirmesini görmüyor musun? Onun gelişi haber verilince onu karşılamaya kalkmasına rağmen öldürülmesini düşünmüyor musun? Kendisi, bu mesafedeki okla karşı karşıya değildi, aksine kalenin içindeydi. Menfezciler oka bir menfez açsalar, ona bir yılda ulaşamazdı. Halâ bu işte ve muhafızların işinde tereddüt ve şüphe mi kalır? Bundan ancak Allah'ın kalbini kararttığı ve basiretini bağladığı kişiler şüphe eder. Günümüzde askerlerden, idarecilerden ve başka dostlarımızdan buna benzer kaç olay gördük ve duyduk. Gerçekleşmeden önce olayın nasıl olacağını bize haber veren ve haber verdiği şeylerde bir ihtilaf olmayan bu işin ehlinden şüphe edilmez. Fakat biz cahillerin saçmalıklarını, facirlerin eziyetlerini bildiğimiz için bunları zikrediyoruz. Allah bizi şüphe edenlerin bu hastalıklarından korusun, bu tür amaçlarından bizi uzak tutsun. Onların zümresiyle bizi haşretmesin. Onların güneşinin tutulması ve ayının tutulmasıyla bizi imtihan etmesin. Âmin.

161b Bu Şeyh Muhammed b. Ebî Bekir el-Aravdek (ra), sufilerin büyüklerinden, tarikat önderlerindendir. Tevatüren naklettiğim haberleri vardır. Kitabımızı kısa tutmasaydık onları da naklederdik (ra).

277. ANLATI

Bu Şeyh Muhammed bir keresinde Birecik'e geldi. Birecik içlerinde, Şeyh Müslim el-Cessâr'a misafir oldu. Orada başından şöyle bir şey geçti. Şeyhin yanında kadınlar toplanmıştı. Onları gören bir adam içinden bu durumu hoş görmedi. Şeyh onun yanına gelmesini istedi ve adamın kendisini gerçekten bir kadının tenasül uzvunun içinde gösterdi. Dedi ki: "Ey şaşkın! Biz kadınlarla işte böyle bir araya geliriz." Adam, "Tövbe ey efendim! Hayır. Allah'a sığınırım" diye özür diledi. Bu ve benzeri şeylerin onlarla muhalifleri arasında mücadele alanı olduğunu belirtmeliyiz.

OSMAN EL-MESÛDÎ EL-MISRÎ

278. ANLATI

Dımaşk eyaletinin Ba'lebek halkından iki güvenilir kişi şöyle dediler: Ba'lebek'te Şeyh Osman el-Mesûdî el-Mısrî denilen salih bir adam vardı. Zaviyesini mühendis Abdu'l-mevlâ yapmıştı. Şeyhin iyi bir şöhreti vardı. Gazan Mahmud Han 699'da Tatar ordusuyla gelip insanlar şeyhe durumu sorunca dedi ki: "Kalbinizi serin tutun." Müslümanlar gerileyince etrafındakiler korktu. Şeyh yine, "Düşmanın buraya giremeyeceğini ümit ediyoruz" deyince **162a** insanların çoğu tatmin oldu. Düşman kaleye giremedi. Şehri belli bir süre kuşattıktan sonra ele geçirmeye karar verdi. Yirmi beş bin kişilik orduyla şehrin beş kapısına karşı yürüyüşe geçtiler. Şehirde korku arttı. Şeyhin müritleri onun yanına geldiler. Şeyh onlara bir şey göstermedi, ancak şöyle dedi: "Kalkın, Allah'a doğru yürüyelim." Şehrin surlarına çıktılar. Şeyh, Bâbu'l-Hıcâra'ya kuzeydeki batıya doğru uzanan duvarın üzerinde yürüdü. Sonra hiçbir şey söylemeden oturdu. Şehrin girişinde Bedevi kılıklı, Bedevi aksanıyla konuşan ve elinde demir asası bulunan bir adamla karşılaştı. Adam Bedevi aksanıyla üç kere "Dağlayarak tedavi et" dedi. Şeyh sağ eliyle ona işaret edip "Devam et" dedi. Sonra, "Kalkınız" dedi. Koşarak zaviyeye gittik. Oraya ulaşınca Tatarların hepsi sanki hiçbir şey olmamış gibi gittiler. Biz bunu görmedik, ancak gerçek olduğunu düşünüyoruz.

Bu Şeyh Osman, velilerin önderlerinden, tarikatın liderlerindendir. Ekmek yememesi, su içmemesi ve yanı üzerine yatmaması onun sıfatlarındandır. Onun hakkında bize pek çok keramet ve mükemmel haller an-

lattılar. Batını işler konusundaki becerisi, tasarruf konusundaki yetkinliği, seyr-i sülûktaki övüncü bilinmektedir.

162b Kitabımızı kendisiyle süslediğimiz bir olayı şeyh iki kişiye anlattı. Buna göre, adamlarından biri şeyhe otuz yıldan fazla hizmet ettikten sonra, "Hizmetimi gözeterek, maksadıma uygun olarak sizden istenebilecek bir nasip istiyorum" dedi. Şeyh şöyle cevap verdi: "Şehri dolaş, gördüğün en pis şeyi bana getir. Allah senin nasibini açsın." Adam dolaştı, çirkin kılıklı, ihtiyar bir Yahudi buldu. Onu getirdi ve şöyle dedi: "Ondan daha pisini bulamadım." Şeyh dedi ki: "Farz et ki o henüz tam kararmamıştır." Sonra adam bir müddet daha sabretti. Sonra şehyten nasibini istedi. Şeyh ona daha önceki gibi dedi. Adam denileni yaptı ve yanları kurtlanmış uyuz bir köpek getirdi. Şeyh de daha önceki gibi dedi. Adam bir müddet daha sabretti. Sonra şeyhinden yine nasibini istedi. Şeyh de aynı şeyleri söyledi. Adam şehri dolaştı, sonra boynuna bir ip takarak gelip dedi ki: "Kendimden daha pis bir şey bulamadım." Şeyh, "Şimdi nasibine ulaştın, ne istiyorsun" diye sordu. Adam: "Ey efendim! İnsanın yiyip içmeden tek abdestle kırk gün kaldığı halvet istiyorum." Şeyh, "Bu büyük bir iştir" diyerek devam etti, "Bizde bundan daha iyi ve daha mükemmel bir halvet var. Her gün üç kap yemek yiyeceksin. Her kapta üç parça et ve çörek olacak. Tek abdestle kırk gün namaz kılacaksın." Sonra şeyh anlattığı gibi, mürit de istediği nasip için halvete başladı. **163a** Kırk gün sonra ibrik alıp şeyhle birlikte büyük abdestini yapmaya çıktı. Yediğine nispetle çok şey çıkaracağını zannediyordu. Ancak şeyhle beraber ibriği alınca kokusuz siyah iki tane fındık büyüklüğünde bir şey buldu. Bunları bir kavanozda sakladı. Şeyh ona, "Nasibin hasıl oldu, artık bizim yanımızda ulaşabileceğin bir makam kalmadı" dedi. Mürit kendisinin efsunlanmış ve zihni dağılmış olduğunu zannederek çıktı. Sonra Allah onun kalbine şeyhiyle ilgili bir töhmet verdi. O adam, şeyhin müritlerinden bazılarının, şeyhe kırk yıl hizmet edip, sonra ayrıldığı için kendisinin çektiği acı ve elemli durumunu dile getirdiklerini sanıyordu. Allah onu kendisine hikâyesini anlatacağı başka bir şeyhe yönlendirdi. Şeyh, "Korkma. Hani o iki fındık gibi şey" dedi. Mürit, "Onları ne yapacaksın" diye sordu. Şeyh, "Ben yiyeceğim" deyince mürit koştu onlardan birini yedi, o anda kendisine ferşten arşa, yerden göğe her şey keşf oldu.

Ey kardeş, şu olaya bak! Üzerine düşün ve inceliklerini keşfet. O büyük bir anlatı sayılmaya layıktır. Biz bu anlatıyı kendisine saygı ve hürmeten Şeyh Osman'la ilgili sunduğumuz anlatıların içine kattık. Fakih geçinenlerden ve benzerlerinden bu taifeyi inkâr edenlere şunu de: "Böyle niteliklerden bir şey sende var mı? Böyle bir şey yapabilir misin? Senin hocan veya **163b** doğru itikadından dolayı seni kınayan kimse böyle bir şey veya benzerini yapabilir mi?" Asla. Allah'a yemin olsun ki insanların çoğu onu görürler. Ancak, hepsi olmasa da kendi nefislerini gören ve benliklerini yüceltenler vardır. Onlar kendilerine benzer başka kimse görmezler. Ey ahmaklar! Keşke kendilerinde güzel bir nitelik, gösterişli bir görünüm olsa da tamahları yerini bulsa. Aksine razı olunmayan her şeye sahipler, uygunsuz her -şeye güvenirler. Sonra da çalışanı, gayret edeni, en güzele itaat edeni, güven konusunda en iyiyi yapanı, nefsini Allah için alçaltanı, Allah için çalışanı, Allah için ıslah edeni, Allah için yapanı, Allah için terk edeni inkâr ederler. Onun hallerinin tamamı Allah içindir, Allah'tadır ve Allah iledir. Şüphesiz bu anlattıklarımızın özü, orada bulunan fındık büyüklüğündeki şeyi yiyen müridin durumuna benzer. Onun en büyük arzuları ve istekleri gerçekleşti. Ruhların değiştiği, istekleri elde ederek gönüllerin eridiği, yüce haller ve latifeler olabildiğince kendisine gözüktü. Onu deneyen ve bilen, zamanını onun aşkına harcayan kazanır. Mutluluk ve salah onun olsun, işinde kurtulan ve övülen odur.

AMR EL-KÂRÎ EL-MAVSÎLÎ

279. ANLATI

Şeyh Haydar el-Bağdadî'nin dediğine göre, Şüheyb b. es-Safî el-Cezerî şöyle dedi: **164a** Şeyh Süveyd et-Telâferî'nin hizmetçisi Şeyh Abdulazîz'e Şeyh Amr el-Kârî hakkında soru sordum. Dedi ki: "Kâr'a git. Orada mezarlıkta bir adam göreceksin. Ona şeyhin kabrini sor. Sana gösterecektir." Gittim ve yün eğiren bir adam buldum. Bana önce "Amr el-Kârî'nin mezarını mı arıyorsun" diye sordu. "Evet" dedim. "Burası" dedikten sonra, "Onu buraya gömdüler, cemaat mezarlıktan ayrılınca iki öküz toslaştı, kabir düzlendi" dedi. Ben döndüğümde olayı Abdulazîz'e anlattım. Dedi ki: "O, Amr'ın kendisiydi." Ara sıra Kâr'a gidip geldim. Allah'tan onu bana göstermesini diledim. Bir kere daha gördüm, kendisinden dua istedim, o da dua

etti. Moğolların muhafızını göstermesini istedim. Bana dedi ki: "Orduya git, çadırların arasına bak. Orada kara ipli, kara direkli, kara bir çadırın altında, kara bir çula oturmuş, üzerinde kara elbiseler bulunan sol gözü olmayan bir adam göreceksin. Bil ki o, Moğolların muhafızıdır." Oraya varınca anlattığının hepsini gördüm. Bu adam bana ilk başta eliyle işaret ederek şöyle dedi: "Gel, bana Şeyh Amr el-Kârî hakkında bilgi ver." "Sana selamı var" dedim. **164b** Selamını aldı. "O her iki cihanda ebediliği kazanmış bir zattır. Bizim halimizi mi öğrenmek istiyorsun" diye sordu. "Evet" dedim. Ayağıyla çadırın direğini tekmeledi, çadır çöktü. Bir anda çadırların tümünü çökmüş gördüm. Onlar göçmeye niyetlendiler. "Gördün mü" dedi. "Evet" dedim. Sonra direği yerine dikti. Bütün çadırlar yeniden kuruldu. Kendisinden dua istedim ve ayrıldım. Geri dönünce her şeyi yerine iade etti.

Amr el-Kârî ölünceye kadar yirmi sene hiç konuşmadı. O, Kur'an'ı kıraat-ı seba üzere iyi bir şekilde okurdu. Onun ikameti Hıristiyanların hamamının yanındaydı. Allah ona merhamet etsin ve kendisinden razı olsun.

Allah Teâlâ'nın "Senden önce hiç kimseye ölümsüzlük vermedik."[71] diye buyurduğunu dikkate alarak "Bu nasıl olur" diye sorulursa deriz ki:

1. Ayetteki *min kablike* ifadesi bağlamında ümmetinden bazısına peygambere ikram olsun diye ölümsüzlük verebilir. Peygamberin kendisine ise, ona daha layık bir makam olarak yakışan refîku'l-âlâyı verir.

2. Ümmetin geneli için ise, burada maksat onun ölmezliğidir. Çünkü o havastandır. Allah havastan dilediğine, ölümlerinden sonra kendilerine mahsus özel bir hayat verir. Bize göre bu sabittir ve gerçekleşmiştir. Bu konuda cehaleti kesin olanların dışında kimse şüphe etmez. **165a** Bu konuda şahsımızda bulunan doğru olayları anlatmaya başlarsak söz uzar, onun için sözümüze güven. Allah'a hamdolsun biz kötü niyetlilerden, yerilmiş inançlılardan, çirkin âdetlilerden ve taassup sahibi olanlardan değiliz.

Netice olarak deriz ki: Burada sırlar ve derin anlamlar vardır. Mesela bunlardan birisi anlatıda geçen "karalık"tır. Bu karalık Zühal'e aittir. O da parlak yıldızdır. Allah'ın gücüyle ilahi hikmetleri bilen kişiye göre, Tatarların kaderi üzerlerini kaplamış Zühal'in esrarından kaynaklanır. Bundan dolayı yaratılışlarında yıkıcılık vardır. Onlar bir kaleyi hâkimiyetlerine aldıklarında,

71 21/Enbiya, 34.

onu yerli yerinde bırakmak isteseler bile, en azından kalenin burçlarını veya daha fazlasını yıkarlar. Onların sıcaktan hoşlanmayıp soğuğu sevmeleri, öldürme ve can alma arzuları varken başka türlü düşünmek mümkün olabilir mi? Eğer Allah'ın kudretiyle ve hikmetiyle bir de Merih ile ortaklıkları varsa.

Şayet kıt akılları ve cehaletleri nedeniyle kötülüğü çok olanların korkusu olmasaydı bundan daha fazlasını anlatırdık. Faziletli zatlar için bunlar çok da önemli değildir. Ancak zahirle uğraşan zihinler, bunun üzerinde dururlar. Bütün bunlar Allah'ın sırlarından ve gücünün işaretlerinden, onun sebeplerinin ve dilemesinin çeşitliliğindendir. **165b** Onun şanı ne yücedir. Ondan başka ilah yoktur. Zahir ehlinin bu ve benzer konular üzerinde durup, bunların kişiyi Allah'a şirke götürdüğünü söylemeleri şaşılacak bir durumdur. Allah onların söylediklerinden münezzehdir. Dünyayı ve içindekileri görmüyor musunuz? Bir kavmin bir kavme hükmetmesinin, bir kavmin bir kavmi idare etmesinin, bir kavmin bir kavmi etkilemesinin, bir kavmin bir kavmi tasallutu altına almasının çeşitli yollarını görmüyor musunuz? Bütün bunlar gerçekte bir olanın işidir. Allah'tan başka güç sahibi yoktur.

NOT: *el-Kâr*:[72] Musul'un doğusunda ve yakınlarında bir köydür.

Ordu: Manası meşhur olan Türkçe bir kelimedir. Melik veya daha aşağıdakilerin karargâhıdır. Muhafızlar hakkındaki bilgilerimize gelince, onlar azımsanamayacak kadar çoktur. İnşallah bu anlatıların sonunda muhafızlar hakkında bilgi vereceğiz.

MUHAMMED EL-HALÎK/BABA DAZLAK

280. ANLATI

Türkçe, "Dazlak Muhammed" veya "Baba Dazlak" denilen Muhammed el-Halîk, Mardin'in kasabalarından Habur Nehri'nin kaynağının başında ikamet ediyordu. Müritlerinden ve sevenlerinden bir cemaati vardı. Mardin emirinin de içinde olduğu halkın çoğu onun şeyhliğini kabul etmiyordu. Bir keresinde Mardin emiri şeyh ile bir araya geldiler. Şeyh ona sitem etti. Emir, "Ben mazurum, senin görünüşün müvelleh gibi, **166a** senden ve müritlerinden inkâr edilesi bazı şeyler zuhur ediyor. Bize açık keramet göster ki halinizi

72 Kâr kelimesi: ق kaf, ا ve ر ile yazılıp okunur.

kabul edelim" dedi. Şeyh dedi ki: "Allah'ın adıyla, ben şimdi öleceğim. Sen de beni istediğin gibi defnet. Ben yüz elli gün, yani beş ay sonra ortaya çıkacağım." Mardin emiri "Kabul ettim" dedi. O anda şeyh öldü. İstediğini yaptılar. Birkaç adam boyunda derin bir mezar kazıp en dibine onu gömdüler. Üzerine içinden çıkması hayli zor ve meşakkatli olacak taştan bir lahit yaptılar. Mezarın üzerini doldurdular ve üzerine de ahşap bir türbe yaptılar. Gece-gündüz uyumadan türbeyi bekleyen çok sayıda adam görevlendirdiler. Müddetin sonunda şeyh ortaya çıkmayınca, emir şeyhin cemaatini topladı ve çeşitli eziyetlerle intikam aldı. Küfür, lanet ve benzeri ağzına ne geldiyse söyledi. Emirin yaptığı görünüşte haklıydı. Sonra ikinci bir yirmi gün geçince şeyh ortaya çıktı. Mardin emiri zillet içinde özürler beyan ederek şeyhe geldi ve "Ey efendim! Sen belirlediğin tarihte ortaya çıkmadın" dedi. Şeyh cevaben, "Ey ahmak! Bu süre içinde yüce Allah'ın esiriydim. Arta kalan sürede senin esirin oldum. **166b** Bunun sebebi imtihan ve meşakkatte yaptığın şeylerin haram olmasıdır, ey miskin" dedi. Mardin emiri, "Ey efendim! Doğru söyledin" diyerek tövbe etti, bağışlanma diledi ve şeyhten ihanet eden cemaate ikramda bulunmasını istedi. Şeyhi en çok sevenlerden ve onun en düşük hizmetçilerinden biri oldu.

281. ANLATI

Baba Dazlak'ın dostlarından Hasan Say Lûran diye adlandırılan zat bize gizlice anlattı: Şeyh Muhammed el-Halîk'e emirin ve orada bulunanların üzerindeki halin geçmesinden sonra, durumu sordum. "Sen ortaya çıktığında kabir aynı şekildeydi. Siz daha cüsseliydiniz. Biz sizi zayıf gömdük, siz şişmanlamış olarak çıktınız." Bana gizlice dedi ki: "Peygamberin (sav) ve Hulefâ-i Raşidîn'in sofrasında yemek yediğimden dolayıdır."

Diyoruz ki: Biz bunu anlatmamayı düşündük. Fakat şeyhten bize batını bir işaret geldi. Görenlerin çoğunun anlayamadığını, düşünemediğini ve bunu anlamaya güçlerinin yetmediğini bildiğimizden dolayı bunu anlatmamız zorunlu oldu. Allahım bizi bağışla. Âmin.

NOT: *Say Lûran*:[73] İki kelimeden oluşan Türkçe bir kelimedir, taş atan veya buna benzer bir anlamdadır. **167a**

73 Say Lûran kelimesi: Fethalı ص, altta iki noktalı sakin ی, sonra fethalı ل, sonra sakin و, sonra fethalı ر, sonra ا, sonra ن ile yazılıp okunur.

282. ANLATI

Şeyh Muhammed, Mardin bölgesindeki Cemlîn Kazası'nın işgal edilmiş el-Mahîle Köyü'ne cuma günü namaza yakın geldi. Köyde şeyhi seven büyük bir topluluk ile şeyhi inkâr eden alçak bir adam vardı. Şeyh onu yola getirmek istiyordu. Şöyle dedi: "Hakkâri Dağları'ndan salih bir kişiden bize bir hediye geldi, ondan size ikram edeceğim." Yanında sanki dallarından yeni koparılmış, yaprağı ve çiçekleri bulunan dört nar çıkardı. Bu olay kışın ortalarında Erbaîn'de oldu. Bunun üzerine adam öpmek üzere şeyhin ayaklarına kapandı. Dedi ki: "Bütün mallarımı dervişlere dağıttım." O, Allah için çok şey harcadı. Bundan sonra şeyhi aşırı derecede sevenlerden oldu. Bu ona layıktır. Her müminin böyle olması gerekir.

283. ANLATI

Güvenilir bir şahıstan nakledildiğine göre o şöyle dedi: Bir defasında azgın bir kısrak aldım. Satıcı beni, "Ne zaman azgınlaşırsa zapt edilemez" diye uyardı. Allah'ın takdiri Harran çöllerinde bir gün elimden kaçtı. Kısraktan ümidi kestim. Allah bana şöyle dememi ilham etti: "Ey Baba Dazlak, Muhammed el-Halîk! Onu ancak senin vasıtanla bilirim." **167b** Çok geçmeden kısrağı karşımda gördüm. Kaçmasın diye yavaş yavaş onu tutmak için yürüdüm. Bundan dolayı şeyhe bir koyun adamıştım. Daha sonra şeyhi bir pınar başından gördüm. Beni görünce dedi ki: "Uzaktan gelen bu gürültü de ne? Bizi üzdüğün yetmez mi? Dervişler için adadığın şey nerede?" "Başım üstüne ey efendim!" dedim. Neredeyse aklım başımdan gidiyordu.

284. ANLATI

Halk Muhammed el-Halîk'in "Niçin açıkça namaz kılmadığını" soruyordu. Dedi ki: "Bizim bu konuda sırlarımız vardır." Gittikçe onun aleyhinde olanların sayısı arttı. "Bir keresinde iki rekât namaz kıldım, Harran Şehri, muhafızı Şeyh Hayyât b. Kays ile birlikte harap oldu" dedi. Halk, "Namaz kılman gerekir" dediler. Şeyh iki rekât namaz kıldı. Namazı biter bitmez Allah, vakitsiz bir bulut, bir şimşek, bir yıldırım ve güç yetirilemez bir afet gönderdi. Öyle ki, o anda hepsi helak olacaklarına inandılar. Aman dileyerek ve yardım isteyerek şeyhe geldiler. Şeyh, "Ey kavım! Allah'ın sırları konusunda bana karşı çıkmamanızı söylemedim mi" dedi. Onlar da "Bu azar vakti değil. Çocuklara ve canlılara merhamet et" dediler. Halkın ısrarı

artınca **168a** başını açtı. "Bizim helak olmamızı mı istiyorsun" dedi. Sözünü bitirir bitirmez Allah Teâlâ sanki hiçbir şey olmamış gibi havayı açtı, ortalığı düzeltti.

Deriz ki: Bunda Allah'ın başarılı kıldığı kimselerin anlayabileceği büyük sırlar vardır. Ariflere göre, buradaki şüphe konusu Abdulkadir el-Cîlî ile Adi b. Müsafir (ra) arasında elçilik yapan Musullu müvelleh Kadîbu'l-Bân problemidir. Nitekim insanlar Şeyh Abdulkadir'e, "Siz ilmiyle amil iki büyük şeyhsiniz. Kadîbu'l-Bân ise sizin ikinizin arasında gidip geliyor, namaz da kılmıyor" dedikleri zaman Şeyh Abdulkadir şöyle cevap verdi: "Onun namaz kılmadığını nereden biliyorsunuz? Allah'a yemin olsun ki o, bir vakit namazı kaçırmıyor ve namaz kıldığında Allah'ın şerefli kıldığı Kâbe'sinin kapısına secde ediyor." Bu konuda şahit olarak, şahitliği bin kişiye bedel Seyyid Abdulkadir yeter.

285. ANLATI

Şeyh Muhammed el-Halîk şöyle dedi: Bir keresinde koç kılığına girdim. Adamın birisi beni başkasına sattı. Bir kasaba vardım. Onun beni keseceğini anladım. Beni eve bıraktı ve biraz ot verdi. Sonra çıkıp kapıyı kapattı. Bedenimi kaplayan kıllar, şimşek gibi parlayan gözlerle insanların anlattıkları gulyabaniye **168b** benzeyen başka bir kılığa girdim. Kasap beni kontrol etmek için girince yerimi boş gördü. Ben, ürkütücü bir görünümle onun yanındaydım. Benden kaçtı ve "Ey Süleyman! Koç gulyabani olmuş" dedi. Sonra insan kılığına girip, kasaptan kırk gün et aldım ve her alışımda, "Ey kasap beni bilseydin!" diyordum.

Biz diyoruz ki: Bunda ehlinin bileceği büyük sırlar vardır. Bunlar imkân buldukları sürece bu güç kendilerine verilir. Bu konuda örnek çoktur. Konu zahir ulemasına uzak olduğu için onları anlatmıyoruz.

GULYABANİ HİKÂYESİ

Deriz ki: Halkın çoğunun gulyabaniler konusunda kafası karışıktır. Pek çok kişi onları inkâr ederler. Bu konuda, bize göre güneşin doğuşu gibi kesinleşmiş olanları anlatacağız. Bunlar yedi rivayettir.

1.Rivayet: Birecikli bir gruptan Muhammed b. Dukays rivayet etti: Tek başıma Birecik'e yakın meşhur bir zeytin değirmenindeydim. Eşiği sarsan

bir şey geldi. Kalktım, insan eline benzer bir şey gördüm. Ancak o, kara, kıllı korkunç bir şeydi. Ona keskin bir savaş baltasıyla vurup kestim. O da inleyerek gitti. Gecenin karanlığında kaldım. Sonra ertesi gün kesilmiş kısmı aldım, **169a** Birecik'e gittim ve Nâibü's-Saltana Emir Cemaleddin Akkuş el-Muînî'ye (Allah rahmet eylesin) haber verdim. Benimle birlikte atlılar, yayalar, nakkâreler vb. maiyetiyle birlikte yola çıktı. Kanın izini büyük bir dikenli ağaca kadar sürdük. Onu orada buldum ve onlara bildirdim. Orayı ateşe verdiler. Gulyabani kaçtı. Onu öldürdüler ve şehre getirdiler, insanlara teşhir ettiler. Son derece iri bir insan şeklindeydi. Kara kıllı, kırmızı gözlüydü. Bunu gören bir grup halâ hayattadır. Muhammed yaklaşık yirmi sene içinde vefat etti.

2. Rivayet: Ali el-Bâsilî rivayet etti: Bir gece bir değirmende yaklaşık yüz kişiydik. Vakit ürkütücüydü. Gece yarısı yukarıda anlatılana benzer bir şahıs bize saldırdı. Ateş yakmak üzere oturdu. Bizden hiç kimse ona yaklaşmaya cesaret edemedi. Neredeyse korkudan ödümüz patlıyordu. Sabaha yakın çıkıp gitti, biz de rahatladık.

3. Rivayet: Mardinlilerden bir grup ve başkalarının anlattığına göre, "gulyabani katili" olarak bilinen bir adam vardı. **169b** Ona böyle denilmesinin sebebi şudur: Mardin civarında gulyabani köyü olarak bilinen harap bir köy vardı. Kaderin cilvesi adam o köyde geceledi. O gece bir ses duydu. Araştırdığında yukarıda anlatılana benzer bir şahıs buldu. Ancak şahıs dört adam boyundaydı. Aralarında bir boğuşma hasıl oldu. Allah o insana cesaret verdi. Adam Allah'ın yardımıyla kılıçla gulyabaninin elini kesti ve ölünceye kadar bekledi. Kendisi de bir müddet baygın kaldıktan sonra ayıldı. Mardin'e gelip olanları sultana haber verdi. Sultanla birlikte bir grup halk da oraya geldiler ve dediğinin doğru olduğunu gördüler. İnsanlar etine derisine baksınlar diye gulyabaniyi getirdiler. O, mandaya benziyordu. Sultan onu öldürene geçimini sağlayacak bir görev verdi. Bir grup insan onu görmüştür. O, beldenin halkına bu hikâyeyi anlatır ve onların kendisini tasdik ettiklerini söylerdi. Kimi zaman bu konuda konuşur, uzun süre kaybolur, sonra gelirdi. Gulyabaninin öldürülmesiyle ilgili anlatılanlar budur. Gulyabaninin öldürülmesinden şimdiye kadar kırk yıl geçmiştir.

4. Rivayet: Şimdiki Rumkale'nin nakibi Bedrüddin Hasan, 710 yılında Besni'ye ikinci defa görevlendirildiğimde Rumkale'ye giderken Ha-

lep yakınındaki bir geçitte bana eşlik ettiği sırada bu olayı şöyle nakletti: Ben Sultan el-Melikü'l-Mansur Seyfeddin Kalavun es-Salihî'nin (Allah ona rahmet eylesin, yurdunu müreffeh kılsın) ülkesinde hamaldım. 170a Bir keresinde arkadaşımın bir işi için Dımaşk'ta kaldık. Sonra yürüyerek bir köye geldik, bir şahıstan su istedik. Adam, "Girin ve için" dedi. Fakat biz dediğini yapmadık. Bunun üzerine, "Benim yanımda dişi bir gulyabani var" dedi, sonra bizimle beraber kaldı. "Eğer gulyabaninin dişisi benim yanımda olmasaydı, erkeği olurdu" dedi. Durumu bize şöyle açıkladı: "Kuvvetli bir yağmur ve rüzgâr olmuştu. Bir iş için kamışlığa indim. Orada bir şahıs buldum. Onu inceledim. Sonra onu tuttum getirdim. Gördüğüm kadarıyla o güzel bir kadın şeklindeydi. Ancak ayakları ve bacakları eşeğe benziyordu. Anneme bununla evlenmek istiyorum dedim ve onunla evlendim. Ondan bir oğlum oldu. O bize bir yük üzüm getirmeye gitti. Vakti geldiği halde o konuşmuyordu. Yine bir başka gece yukarıdaki gibi şiddetli yağmur ve rüzgâr çıktı, kamışlıktan çirkin bir ses duydum, çıkıp baktım. Fakat sesin sahibi bize dönmedi. Onun ailesinden birisinin ikisi için geldiğini anladık. Bir müddet sonra insan kılığında onun erkeği geldi, ancak iki gözü çukurdu." Hazır bulunan köy halkı bu anlatılanları tasdik ettiler. Bunda şüphe yoktur. Bu dördüncü rivayet, tarz açısından üçüncü rivayetten farklıdır.

5. **Rivayet:** eş-Şeref b. Meânî el-Mavsılî'nin hanımı olan "Hasâviye" diye bilinen Fatıma bize şöyle haber verdi: 170b Bir keresinde üç kişiyle beraber Mardin'e gittim. Bizim yanımıza Bağdat giysisi vb. şeyler giymiş bir kadın yokuştan inerek geldi. "Oğlunu getir, taşıyayım" dedi. Gözlerinden birinin çok renkli ve güzel olduğunu, diğer yanağının eşek yanağına benzediğini gördüm. Korktum ve çocuğu ondan uzaklaştırdım. Gulyabani eşeğin kıçından bir şey aldı ve yedi, eşek düşüp öldü. Bağrıştık, ellerinde oraklarla çiftçiler geldi. Gulyabani kaçtı. Dediler ki: "Daha önce yediği beşer gibi, biz gelmeseydik gulyabani sizi de yiyecekti." Fatıma'nın kucağındaki çocuğunun adı Abdurrahman'dır. O şimdi babası gibi Birecik'de hamaldır. Yaklaşık otuz yaşlarındadır. Allah'ın kendisini gulyabaniden kurtarmasını inkâr etmez.

6. **Rivayet:** O kadın ve onun dışında güvendiklerimizin bize haber verdiğine göre, şöyle anlattılar: Çok kötü kavgacı bir kadın vardı. Eşi onu Musul'da yalnız başına ikamete zorladı. Doğumu yaklaşınca adam ebe ge-

tirmek üzere çıktı. Orada oturan bir kadını buldu ve durumunu anlattı. Kadın, "Ben ebeyim" dedi. Ebeyi eve getirdi ve ebe adamdan gerekli ihtiyaçları hazırlamasını söyledi. Adam gitti. Kadın ebeyi –yukarıda geçtiği gibi– korkunç şekilde görünce korkudan doğum sancısı başladı ve çocuğunu doğurdu. O da çocuğa iyi baktı. **171a** Sonra ebe, kadına "Taze et mi kuru et mi istersin" diye sordu. Kadın "Kuru et" diye cevap verdi. Ebe kuru et getirmek üzere çıkınca kapıları sağlamca kapadı. Kadın gelince kapıları açamadı ve dama çıktı. Damın penceresinden bir ölüyü kefeniyle attı. Kadının korkusu iyice arttı. Sonra eşi geldi ve karısını perişan halde buldu. Kadın olanları anlatınca adam, karısının kurtulmasına şükretti ve hemen onu başka bir yere nakletti. Bu anlatılanda ve benzerlerinde şüphemiz yoktur. Allah'a güven, zahiri ve batını gücünün genişliğinden emin ol.

7. **Rivayet:** Kendisine güvendiğim bir adam şöyle anlattı: Bir geçitten geçerken normal elbise gibi günlük giysilerini giymiş peçeli bir kadın gördüm. Kadın bana, "Hayvanını falan köye kadar bana kirala" dedi. Ben de kiraladım. Hayvana binince kadının ayaklarının eşek ayağına benzediğini gördüm. Duyduğum bir şeyden dolayı korktum. Kadın "Korkma" dedi. Sonra eşkıyaların bulunduğu bir yerden geçerken onlar karşımıza çıktı, haraçlarını verdik. Ancak onlardan ahlaksız zâlim bir Kürt, "Benim haraca ihtiyacım yok, bu kadınla birlikte olmak istiyorum, çünkü kadın beni cezp etti" dedi. Kadın bana, "Benim için korkma" dedi. Kürt onu arkadaşlarına yakın bir yere götürdü. Ben hayvanın üzerine binip hayvanı beklettim. Onların bulunduğu yere geldiğimde kadını adamın karnındakileri yerken buldum. **171b** Sonra kadın geldi, korkarak onu hayvana bindirdim. "Korkma" dedi. Beni Fırat'ın kenarına getirdi. "Burada otur" dedi. Suya indi, kendisine benzer bir diğerini getirdi ve "İşte bu kız kardeşim. Ailem de burada. Eğer bizimle birlikte kalırsan seni kimseye muhtaç etmeyiz" dedi. Ailemin yanına gideceğimi ifade ettim. Altı yüz dirhem kadar bir şey getirdi. "Her ihtiyaç duyduğunda buraya gel ve 'Ey filanca!' diye seslen. Ben senin karşına çıkar ve her türlü ihtiyacını gideririm" dedi. Onunla vedalaştım ve bırakıp kaçtım.

Bu rivayetlerden 1. ve 4.'sü tarz açısından diğer rivayetlerden farklıdır. Ancak bunların hepsi doğrudur. Bundan dolayı astrolojik sebepler ve zorunluluklar bazı vakitlerde herhangi bir şekilde bize haberi gelen, eski

çağlarda bilinen bilinmeyen kimi şahısların varlığını gerekli kılar. Bu haberler "bin bir gece" diye adlandırılan hikâyeleri içerir. Fazilet sahibi olduklarını iddia eden bazı kimseler onlarla alay ederler. Oysa bu fazilet değildir. Bu bilgilerin çoğu olmuştur. Bu konuda daha fazlası diğer bilimlerin alanına girer. Bir şahıs onlardan bir şeyi kabul etmeyebilir, ancak diğerleri tuhaflık olsa da onu bilirler. Bilen kimse için, onda öğretiler ve adaplar vardır. **172a** Bir inkârcı bunu inkâr ederse ona iltifat etme. O, peygamberden (sav) rivayet edilmiş sahih bir hadisi *es-Sahîh*'ten getirerek, "Salgın, sarılık, uğursuzluk yoktur." veya "Salgın, uğursuzluk ve gulyabani yoktur."[74] dese bile, onların inkâr ettiği şeyleri, bu kitabın dışında, başka bir yerde düşünenler için ibret olsun diye anlattık. Âlimlerden biri bu hadisin şerhinde şöyle der: "Araplar diyorlar ki, çeşitli şekillerde ve renklerde şahıslar bulunur. Onlar insanı öldürür. Bu haber batıl görülür ve onların uydurması olarak açıklanır." Gulyabani hakkında Ömer (ra) şöyle dedi: "Allah'ın yaratıklarından biri diğerini değiştiremez. Ancak cinler sizin yaptığınız gibi sihir yapabilir. Cinleri gördüğünüzde namaz için ezan okuyun."

NOT: *et-Tayratü*, *tehayyara* gibi *tetayyara* fiilinin mastarıdır. Aslı *et-tayrân*'dır. Çünkü insan sevmediği şeyden kaçar. Hadiste, "Hasta olan, sağlıklı olanın yanına girmesin."[75] şeklinde gelmiştir. Bazıları dedi ki: Birincisi ikincinin hükmünü kaldırdı. Doğrusu ikisinin arasını telif etmektir. Deriz ki: Birinci rivayet ile cahillerin, hastalığın tabiatı eziyet veriyor şeklindeki inancı ortadan kaldırılır. İkinci rivayet ile hastaya yakınlık ile Allah'ın sünnetine göre zarar meydana gelir sonucuna ulaşılır.

Sonuç olarak: Gulyabani hakkındaki, "onun bizzat kendisine zarar vediği", şeklindeki inanç ortadan kalktı. Bu konuda âlimlerin yorumladığı birçok hadis, haber ve söyledikleri söz vardır. **172b** Âlimler aslında, çelişki ortaya çıkmasın diye ravileri tenkit eder hatalı bulurlar. Gulyabani bize göre anlatıldığı gibi gerçektir. Bu hadis başka bir gulyabaniyi nefy etmiş olabilir. Onların Ömer'den getirdikleri sözü alırız veya reddederiz. Bize göre bu durum salihlerden bir grubun rivayetiyle sabittir. Bu grup Hindistan'a gittiler. Aralarından bir dervişi kaybettiler, sonra onu sütçü bir kadının yanında

74 Buhârî, *es-Sahîh*, Kitâbu't-Tıb, 19-45; Müslim, *es-Sahîh*, Kitâbu's-Selâm, 113.
75 Buhârî, *es-Sahîh*, Kitâbu't-Tıb, 53-54; Müslim, *es-Sahîh*, Kitâbu's-Selâm, 113

eşeğe dönüştürülmüş olarak buldular. Onlar kadının yanına gelince kadın onu eski haline çevirdi, ancak kuyruğu kaldı. Günlerce onu yalnız bıraktılar, sonra kuyruğunu kestiler, adam öldü.

Besni'de Osman el-Türkî denilen bir şahsın karısının onu eşek, tilki veya ayıya çevirdiği, hatta dişiye çevirdiği bizce bilinmektedir. O, şehrin ileri gelenlerinden yardım istedi. Kadın da onu bıraktı. Adam bana vücudundaki yırtıcı hayvan izlerini gösterip dedi ki: "Kadının öfkesi artınca beni korumasız olarak kıra çıkardı. Tilkilerle beraber oldum. Sonra beni eski halime döndürdü, her tarafım yaralıydı. Öfkesi geçince ya beni evde bırakıyor veya dışarı çıkamayacağım bir yere kapatıyordu." Devamla, "Bir keresinde beni eşeklerle birlikte Besni'ye bir günlük mesafedeki Adıyaman'a götürdü. Sonra kendisinden özür diletti ve hemen eski halime çevirdi. Ve bana 'Kendini nasıl buluyorsun' dedi. Dedim ki: 'Kalbim ben insanım diyor, ama eşek cinsine ait bir eşeğim.'" **173a** Bir keresinde de adamı ayıya çevirdi. Besni süvarilerinden iki güvenilir kişi onu görmüşler. Gündüzleri Türkmen revaklarına yaklaşırken köpekler onu kovalıyor fakat o kaçmıyordu. İki süvariye göre bu haber kesindir. Onlar dediler ki: "Bu Osman'dır, bunun için köpeklerden kaçmıyor." O ikisi indiler ve onu aradılar ve bir tekkenin ortasında buldular. Tekkeye misafir oldular ve o da eski haline döndü. Şüphesiz bu olmuştur. Bunu incelediğini iddia eden bazılarının, "Bu bir hayaldir gerçekliği yoktur" şeklinde söyledikleri gibi değildir. Bunu bil ve güven. Allah'ın gücünü, saltanatının genişliğini, mahlukatın çeşitliliğini ve sayılamayacak kadar çokluğunu tasdik et. Mizacı bozuklara, tasarruftan yoksun, tabiatları donuklaşmış olanlara uyma. Hayal iddiasını dile getiren kişi, Osman'ın hanımının bir şey yediğinde yumurtlayıp evi yumurtayla doldurduğuna, onları pazarcılara ve diğerlerine sattığına şaşıp kaldı. O kadın bir gün kayboldu. Osman da onun gibi yumurtladı ve sattı. Sonunda satmaktan aciz kaldı ve oturdu. Neredeyse yumurtayla boğulacaktı. Eşi yetişti ve şöyle söyledi: "Yazıklar olsun. Bu ne hal!" Ona yiyecek bir şey verdi ve yumurtlaması kesildi. Kadına göre bu durum adamın günahındandır. Dediğimize ve yaptığımıza güven. **173b** Akıl sahipleri için bu hiç şüphe olmayan bir gerçektir. İnsanlar kadının yanında tavuk görmemelerine rağmen ondan yumurta alıp yediler. Onların bize anlattığına göre, kadının sattığı yumurta bin tavuğun yumurtladığı kadardır.

286. ANLATI

Şeyh kalabalık bir gruba, "Ülkede birlik sağlanıncaya kadar bu Tatarlar ya teslim olacaklar, ya da perişan olacaklar" dedi. Bunu söylediklerinde şeyhin muhalifleri inkârda inat ettiler. Bunu böyle bil. Şeyhin dediği gibi oldu. Yakinen gördüklerimizden dolayı bu yüce veliye tasdikin artması gerekir ki, er-Rakîb ve el-Mucîb olan Allah'ın dilemesiyle halk ona daha fazla hayran olsun.

287. ANLATI

Şeyh, Ra'sü'l-ayn halkına şöyle dedi: "Bizim evimiz Ra'sü'l-ayn'ın harabelerindeydi. Şimdi onun yerinde su göleti var. Bizim orada bir şeyimiz[76] vardı. Gelin oradan size bir şey çıkarayım." Onunla beraber bu harikuladeliği görmek için kalabalık bir grup da çıktılar. Şeyh erkenden suya girdi ve suda çok kaldı. Bunun üzerine kalabalığın bir kısmı, "Bunlar sır sahipleridir" derken bir münafık, **174a** "Fâil ve Sâni olan Allah'ın lanetine uğrasın!" diyordu. Hezeyan ve böbürlenme arttı. Akşam yaklaştığı halde şeyh görünmedi. Derken şeyh elinde bir şeyle sudan çıktı ve "Beni mazur görün, labirent gibi sokaklar arasında işler karıştı" dedi. Müminler buna sevindi, münafıklar susturulmuş oldu. Bunun gibi olaylar çoktur. Bu aşikâr olaya bak. Bu sufileri seçen ve onları diğerlerine karşı son derece üstün kılan Allah'ın işini düşün.

Şeyh Muhammed el-Halîk, bu yüce fakr yolunda kahraman ve sağlam adamlardandır. Fakr'da derinlik sahibiydi. Onun neredeyse hiç kimsenin benzerine inanamayacağı, ortaya koyamayacağı halleri ve haberleri vardır. Bu nedenle onları zikretmekten vazgeçtik. Onun yediklerinin çoğu kara taşlar ve benzeri şeylerdi. Doğru sözlülerden bir zat onun hakkında bize şöyle dedi: Ona, "Allah için yediğin şeyden bana da ver" deyince bana bir taş verdi. Sanki onu tatlı bir helva gibi yedim. Biz bundan daha fazlasını da biliyoruz. Benzeri bir durumu bizzat gördük. Halep kantarından daha ağır içine pamuk doldurulmuş yaygı gibi bir elbise giyiyordu. **174b** Ancak onun üzerinde daha hafif duruyordu. Vefat edince bu elbise satıldı, parasıyla ona bir türbe yapıldı. Bu olayın geçtiği zamandan

76 Mükessah diye kullanılan kelimenin lügatte karşılığı, kötürüm ve süpürge demektir. Ancak bu anlamlar metin akışına pek uymamaktadır.

bu kitabın yazılışına kadar yirmi beş yıl geçti. Ölümüyle Allah'ın rahmetine ve cennetine ulaşsın.

EBÛ RIDVAN ABDULLAH

288. ANLATI

el-Melikü'l-Mansur Seyfeddin Kalavun es-Salihî (Allah onun devrini uzatsın) zamanında veya ona yakın zamanda bir defasında Safed saltanat naibi Emir Alaaddin el-Kebkebî Minye-Zâfir Köyü'nden Ebû Rıdvân Abdullah'a uğradı. Ondan dua almak istedi ama içinden de onu inkâr etti. Şeyhe kırk dirhemlik bir elbise hediye etti. Şeyh oğlu Rıdvân'a şöyle dedi: "Biz gizliyken açığa çıktık. Şu duvarın yanına bir mezar kaz." Sonra gece yarısında öldü ve oraya gömüldü. Ölmeden önce, "Bu gömleği mezarın üzerine örtü yapın" dedi. Eşkıyadan biri gece onu çalmak için geldi. Şeyh efendi elini mezardan çıkardı ve hırsızın elini sıkıca tuttu. Ertesi günü kalabalık bir cemaat geldi ve hırsızı imdat isterken buldu. Hep beraber elini bırakıncaya kadar şeyhe yalvardılar. El mahvolmuştu. Bu yüzden iki üç gün sonra adam öldü.

175a Bu olay bize göre kesindir, sufilerin iki cihanda da yaşadıklarının delillerindendir. Zamanımızdaki fazilet ehli bazı kişilerin ısrarları, hasetle konuşmaları, kibirlenmeleri ve bencil tavırları bunun aksinedir. Görevlendirilmiş her âlim veya âmil için bu tür arzular vardır. Bununla birlikte onlar, halk arasında muhalefet etme, türlü münakaşalar, ihtilaflı problemleri seçip çıkarma, onlarla meşgul olmayla tanınırlar. Onlar meclislerde hizmetinde kullanılan gulam ve küçük çocuklar için uygun olmayan, beğenmediğimiz bazı şeyleri işlemekte, insanlar arasında yayılması uygun olmayan sözleri dillendirmektedirler. Aslında bu doğru olsa da, görünüş ve anlam bakımından batıl hale gelmiştir. İlkinin zıddına onun aksinden uzaklaşmak gerekmez. Allah bizi ve diğer Müslümanları affetsin.

Bu Şeyh Ebû Rıdvân, salihlerin büyüklerinden, evliyanın yücelerinden, tarikatın göz bebeklerindendir. Bildiğimiz kerametlerini sözü uzatmamak için buraya almadık. Onun Minye-Zâfir Köyü, Belbîs'in kuzeyinde yarım günlük mesafededir. Belbîs ise Mısır'ın kuzey tarafındadır. Allah Teâlâ oradakileri kıyamet gününde korusun ve hepsinden razı olsun.

289. ANLATI

Şeyh Ebû Bekir el-Yafûrî ed-Dımaşkî'ye **175b** (Allah rahmet eylesin) kalabalık bir topluluk lanetli Akka Frenklerinin zulmünden şikâyetçi oldular. Şeyh, "Orayı ve sahilin kalan kısmını fethedeceğiz" dedi ve fethedilecek beldelerin adlarını saydı. Bu fetih el-Melikü'l-Eşref Salahaddin Halil b. el-Melikü'l-Mansur Seyfeddin Kalavun es-Sâlihî tarafından gerçekleştirildi. Bir müddet sonra o, Akka'yı kuşattı. Başlangıçta şehrin dışında muzaffer İslam ordusu düşmanla yüz yüze şiddetli şekilde savaştı. Daha sonra askerler şehre girdiler. Düşman tarafı büyük bir sabır, kararlılık ve güç gösterince büyük ordulara, kalabalık gruplara sahip Müslümanlar mahsur duruma düştüler. Bilge kişiler eski ve meşhur bir savaş hakkında söylenen şu beyitle durumu dile getirdiler. -Biz bu şiirdeki edebî kusurları *et-Teşvîk* adlı kitabımızda anlattık-:

Dağları örten bulutlar gibi Akka'yı ordular kaplayacak
Şehrin surları savaştan kaçarak gelen halkın kanıyla bulanacak

Şeyhin dediği gibi oldu. Ancak şehrin direnmesinden dolayı muhasara kırk gün sürdü. Şehrin kapılarından sadece birisi açıktı, diğer kapılar bazı vakitlerde açılırdı. Bu şehir Müslümanların ele geçirdiği bir bölgede bulunmasına rağmen Müslümanlar oradan çıktıklarında gece-gündüz büyük bir belayla karşılaşırlardı.

es-Sahib Şemseddin b. es-Sülûk (Allah rahmet eylesin) **176a** orada bulunan şeyhin adamlarına şöyle dedi: "Şeyhin vaadini anladık, şeyhinize gidin ve 'Sıkıntı son haddine vardı' diye hatırlatın." Onlar Akka'ya bir günlük batı tarafında bulunan Safed Şehri'nin kıblesindeki Benî Mübeşşir Dağı'ndaki Kefer Kenâ Köyü'ndeki şeyhe gittiler ve durumu haber verdiler. Şeyh "yanık kırmızı" anlamındaki "Ramîd"[77] adlı atına bindi. Bu atla ilgili şaşılacak haberler vardır. Ümmü Kürûm denilen köye ulaştılar. Burası Akka'nın doğusunda dört saatlik mesafedeydi. Oradan Fusul tepelerine vardılar. Buradan Akka'nın manzarasını ve güzelliğini gördüler. Şeyh, "Ey evla-

77 Ramîd: م, altta iki noktalı ى ve noktalı ض ile yazılıp okunur. Kızarmış et kırmızısı demektir.

dım! Bana üç taş ver" dedi ve sonra ilk taşı "Allahuekber, ya Muhammed!" diyerek attı. İkinciyi de böyle attı. Sonra "Kale inşallah yarın fethedilecek, haydi dönün" dedi. Bu perşembe günü olmuştu.

Biz muhasarayı, yaşayan kişilerden naklettik. Onlar bu mesele ve iki taş atımının tarihini şöyle bildirdiler. Her bir taş atıldığında büyük bir çığlık meydana geldi, surların üzerinden parçalar düştü. Bu durum insanlar için ibret oldu ve "Onlara gökten bir bela geldi" diye bağrıştılar. Bak, şu işle sonucu arasındaki uyuma! Allah'ın bu taifeye verdiği ihsana hayret et! **176b** Allah'tan seni onların dostu yapmasını ve düşmanlarının ve muhaliflerinin belasını senden uzak tutmasını iste.

Yine bize nakledildiğine göre onlar, şeyhe "Üçüncü taşı at" dediler. O da, "Onu atarsak bütün denizi mahvederiz, bize bu konuda izin verilmedi" dedi. Bu nüktelere göre melun Frenkler Müslümanların gafletinden istifade ederek kapıları kapattılar. Pek çok halkı öldürdüler, mallarını gasp ettiler. Düşmanlık ve zulüm yaptılar. Onların arasını açtılar. Sultan el-Melikü'l-Mansur Seyfeddin Kalavun es-Salihî (Allah rahmetine kavuştursun) şehirlere, "Bulundukları yerin halkından olmayanlar ve yanlarındakiler için hukuki iyi hal kâğıdı yazılmasını." emreden fermanlar gönderdi. Sultan oraları feth niyetiyle çıktığında seferdeyken 6 Zilkade 689 Cumartesi gecesi Kahire'nin dışında vefat etmiştir. Onun saltanatı 678 Şaban'ında başlamıştı, on iki yıl, üç ay sürdü. Oğlu el-Melikü'l-Eşref'e gazaya çıkmasını ve ülkeleri fethetmesini vasiyet etti. El-Melikü'l-Eşref de 4 Rebiulahir 690 yılında Akka'nın üzerine yürüdü ve aynı yıl 17 Cemaziyelevvel Cuma günü şehri fethetti. Bu bölgeye tabi olan yerleri de fethetti. Daha sonra Şam sahillerinden lanetli Frenklerin elindeki **177a** Beyrut, Sayda, Sur, Hayfa, Aslîs'i fethetti. Aslîs buradaki şehirlerin en büyüğüdür. Şehir bir süre direndi. Şeyh bu şehrin fethine işaret etmişti. Sahib Şemseddin şöyle demiştir: "Eğer buna şeyh işaret etmişse bu şehir bizim olacaktır." Oradakiler, "Evet, şeyh işaret etmişti" dediler. Allah sanıldığından fazla yardım ederek şehrin fethini kolaylaştırdı. Allah'ın yardımı ve evliyanın bereketiyle şehir fethedildi. Bu müminleri sevindirip kâfirleri öfkelendiren bilinmesi gereken gerçek olaylardandır.

Sultan el-Melikü'l-Eşref Sîs Kralına Akka'nın fethiyle ilgili İslamın gücünü, cahil, zalim ve azgın düşmanlarına karşı zaferini bildiren önemli bir mektup yazdı. Mektubu burada naklediyoruz:

"Bu, Sultan el-Melikü'l-Eşref es-Seyyidü'l-Ecel el-Âlim el-Âdil el-Müeyyed el-Muzaffer el-Mansur Salâhuddünya ve'd-din, İslamın ve Müslümanların sultanı, iki dünyada adaleti ihya eden, mazlumları zâlimlere karşı koruyan, Arap Acem ve Türklerin Sultan'ı Melik'in varisi, şehirlerin fatihi, Frenk, Ermeni ve Tatar ordularının başkomutanı, zamanın **177b** İskender'i, iyiliğin Mevlası, iki denizin sultanı, iki kıblenin sahibi, Hâdimü'l-Harameyni'ş-Şerîfeyn, kralların ve hükümdarların efendisi Ebu'l-Feth Halil b. Sultan el-Melikü'l-Mansur Seyfuddünya ve'd-din Kalavun es-Sâlihî, Emiru'l-müminin'in ortağının (Allah onun yardımcılarına güç versin) mektubudur.

Mektup

Bismillahirrahmanirrahim.

Büyük Kral Corman'a bildirilir. Allah onu gizli ve aşikâr muvaffak kılsın, zamanında halkının başına üstesinden gelme imkânı olmayan musibetler geldiğinde sabırla karşı koyabilenlerden eylesin.

Yakın zamanda Haçlıların başkenti Akka'yı fethettik. Şehrin surlarını yerle bir ettik. Daha önce fethinde tereddüt edilmişken şimdi kesin olarak fethedildi. Sen, onun her derin hendeğinin doldurulduğunu, her sağlam burcunun yıkıldığını, hendek ve sokaklarındaki atlıların perişan olduğunu, çarşıların yıkılıp yere çarpıldığını, "İçi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün."[78] Şimdi onlardan arkaya ne kaldı! Muzaffer atlılarımız, Allah'ın yardım ettiği askerlerimiz, surların şehri kuşattığı gibi onları kuşattı. Onlar savaşta kahramanlık gösterdiler. Mancınıkla gülleler attılar. Ok attılar. Ayetteki "Onlar kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı."[79] hükmünce düşmanlar bunların kendilerine bir zarar vermeyeceğini ve korunacaklarını zannettiler. **178a** Onlara ne zırhları ve diğer harp techizatları ne de sayılarının çokluğu fayda verdi. Sivri uçlu

78 69/Hakka, 7.
79 59/Haşr, 2.

mızraklarımızla ölüm her yerden onlara geldi. Kahramanca hamlelerimiz gerçekleşip Allah'a olan güvenimiz güçlenmiş bir halde surlardan onların üzerine vardık, bileziğin bileği kuşattığı gibi her yandan onları kuşattık. Önümüzde hezimete uğrayıp kaçsalar, yaptıklarına pişman olsalar da onlardan yaralanmamış, esir edilmemiş veya öldürülmemiş kimse kalmadı. Kılıçlarımızdan çok az kimse kurtuldu. Her türlü belanın onları sardığı Deynûniyye'yi görseydin! Keskin kılıçlarımızın siperlerini yok ettiğini görseydin! Cenevizlilere ne paralı askerleri ne kendi akrabaları ne de muhafız birlikleri bir fayda verdi. Onlarınn fidye ve bağışla kurtulma talepleri de kabul edilmedi. Bizim güçlü ve karşı konulmaz saldırılarımızı görünce zındık Venedikliler kendilerini denize attılar. Oradaki her kabile ve aşiretin ne büyüğü kaldı ne de küçüğü. Onların bazı öncülerini ve süvarilerinin ellerini kollarını bağladık. El-Betüd harabesinde onları uzun süre tuttuk. Onlar başlangıçta esarete razı olsalardı kendilerini ve memleketlerini harap etmeyecektik. Sen ey Kral! Eğer Akka halkının başına gelenleri dikkate almazsan seni, ülken ve diğer şeyler için ağlatırız. Varlığını yokluğa götürürüz. Akka halkına **178b** fayda vermeyen bir pişmanlık gibi sen de pişman olursun. Bunun karşılığı birinci ve ikinci tımarını yüce kapımıza getir. Muhalefette şeytana uyarsan Sîs ülkesiyle ilgili hüznünü uzatırız. Sonunda her biriniz şöyle der: "Akka'dan sonra sadece biz kaldık." Pişmanlık ve sıkıntıya düşmeden önce kendini kurtar. Senin için verdiğimiz karara güven. Selam."

Bu mektubu Reîsü'l-Küttâb Fethuddin b. Abduzzahir'in yazdığını söylerler. Mektup Sîs kralına ulaşınca üç gün ağlayarak keder içinde saklandı. Sonra şöyle diyerek elçiye mazeret bildirdi: "Düşmanları Mısır'ı Müslümanlardan alsalar, Müslümanlar büyük bir mateme girmezler mi" Elçi, "Evet" dedi. Kral, "Biz de aynı durumdayız" dedi. Sonra karara itaat etti ve barış için haremini ve her şeyini getirdi. Onların âdeti bir yere hâkim olduklarında mahsülleri ve nesilleri mahvetmektir –ki Allah onları hüküm sahibi yapmasın. Onlar mahkûm olduklarında ise zillete düşerler. Mahremlerini hâkim olanın haremine sığıntı olarak takdim ederler. Elhamdülillah, Müslümanların kalpleri incedir, merhametleri boldur, her insan onların korumasındadır. Allah Müslümanların zaferini daim kılsın, mülkünü işgal ve zulümden korusun.

290. ANLATI

Bu Şeyh Ebû Bekir, **179a** Dımaşk'a bir günlük mesafedeki Banyas es-Sabîbe (Allah o şehri korusun) halkına şöyle dedi: "Benî Kantura, yani Tatarlara karşı neredesiniz? Onlar bu toprağa geldiler, burada bir müddet kaldılar, ağaç ve kamış barakalar diktiler, cahiller onlarla alay ettiler." Dediği gibi bir müddet sonra bu olay 699'da meydana geldi. Bu topraklarda yaklaşık dört ay kaldılar.

291. ANLATI

Şeyh Ebû Bekir bir gün Beytü'l-Elihe'ye geldi. Burası şimdi Beytü Lihye denilen, Dımaşk'ın (Allah o şehri korusun) bahçeleri arasında, Bâb-ı Tuma tarafında bir köydür. Vaktin iyi geçtiği esnada bir Acem dervişi geldi. Şeyhe şöyle dedi: "Niçin hizmetçini terbiye etmedin? Edeb sahiplerinin aksine ibriği kıbleye uygun olmayan şekilde koymuş." Şeyh Ebû Bekir ibriğe baktı, ibrik kıbleye döndü, hizmetçiye baktı hizmetçi düşüp öldü. Önce dervişi sonra şeyh çıktı. O ikisinin arkasından topluluk da çıktı. Her bir dervişi, gördüklerinin büyüklüğünden dolayı şeyhlerin izlerinden giderken karşılaştıkları heybetten dolayı bir yol izlerler. En iyisini Allah bilir.

292. ANLATI

Şeyh Ebû Bekir ve âdetim üzere adını vermek istemediğim tasarruf ehli şeyhler bir keresinde **179b** kalabalık bir mecliste hazır bulundular. Buradaki amaç tahkik erbabının bildirdiği gibi kalpleri tatmin edecek kerametlerin gösterilmesidir. Her şahıs bir burhan gösterdi. Sonra Şeyh Ebû Bekir'in yanına girdiler. Şeyh, "Benim de göstermem gerekli mi" dedi. "Evet" dediler. Maiyetiyle gelen büyük olanı, onların kendisini rahatsız etmemelcri için kapısını kilitlemişti. Şeyh Ebû Bekir başka bir meclisten eliyle işaret etti, kapıya seslendi, kapı parçalanıp yere düştü. Maiyeti tövbe, inâbe ve istiğfar ederek çığlıklar içinde geldiler. Meclis sarsıldı. Sonra şeyh eliyle işaret edince duvar yarılıp tavan açıldı, yıldızları gördüler. Bu burhan onları çok korkuttu. Sonra Şeyh Ebû Bekir dedi ki: "Ey Meşayih! Haydi bakalım, bunları eski haline döndürün." Onlar, "Allah, Allah! Bunu yapmaya bizim gücümüz yetmez" dediler. İki avucunu çırptı ev eski haline döndü. Bunda düşünülecek ibretler vardır.

Bu Şeyh Ebû Bekir, kendisi ve ricalden bir grupla Dımaşk yakınlarındaki Menîn Köyü'nde (Allah bu köyü korusun) Şeyh Ebû'r-Ricâl'in yanında toplandılar. Yanlarına Şeyh Nâsıruddin b. Şeyh Şehâbeddin el-Makdisî (Allah rahmet eylesin) geldi. Bana dedi ki: "Bir zaman dünyamı yoluna **180a** koymak için size uğrayacağım. Şu anda bana karşı taassup artmış durumda, her gün sabahleyin Emevî Camii'nde okunan *Divânu's-Seba*'ya bakarım. Ya beni bu işten alacaklar veya alma niyetindeler. Artık sabrım kalmadı." Şeyh Ebû Bekir ve Ebû Ricâl, "Biz senin hakkında Allah'a dua edebiliriz. Fakat bize, istenilenin elde edilmesinin mümkün olmadığını, söylediler. Bu, dünyada önemli bir iştir. Ancak başını verirsen elde edebilirsin. Buna razı mısın" dediler. Şeyh Nâsıruddin, "Razıyım" dedi. Bu sözüyle mertebede öne geçti. Şeyh, "Ben gitmiyorum, bizim aklımız sende" dedi. Şeyh Nâsıruddin bahçe ve diğer şeylerini altı bin dirheme sattı, hiç malı kalmadı. Onunla çeşitli hediyeler aldı. Akka fethinden önce Şam vilayetinin idaresini üstlenen Emir Alemuddin Sencer eş-Şücaî'ye gitmek üzere yola çıktı. Emir onu Mısır'da görünce karşıladı ve "O benim Şam'daki vekilim olur mu" dedi. Sonra durum, belli başlı görevlerle ilgili ferman yazmak üzere Sultan el-Melikü'l-Mansûr Seyfeddin Kalavun'un huzuruna çıkmayı gerektirdi. Onu görünce, "Ya Sencer! Bu adam bizim vekilimiz olsun" dedi ve sultan onu vekil tayin etti. "Bu onun için yeter" dediler. Sultan, "Dımaşk'taki mali işlere kim bakıyor" diye sordu. "Şeyh el-Allâme Zeyneddin b. Murahhil" dediler. Sultan, "Onu görevden alın diğerini atayın" dedi. Sonra "Dımaşk'taki Emevî Camii'nde kim görevli" diye sordu. **180b** "Görev es-Sahib Muhyiddin b. en-Nühhâs'ın üzerindedir" dediler. Sultan, "Onu azledin diğerine verin" dedi. Sonra "Bakın bakalım, Bâbu Ferâdis'deki Akîbe'de Câmiu't-Tevbeti'l-Eşrefî'l-Mûsevî'de kim var" dedi. "Özel kalem kâtibi[80] Şeyh Şemseddin b. Gânim'in üzerindedir" dediler. Sultan, "Onu alın diğerini atayın" dedi. Sonra aynı şekilde el-Bimâristan en-Nevrî işine ve Hısbe'ye, sonra dışarıdaki mescitlere ve hatırımda kalmayan pek çok şeye baktı. Bu görevlerle ilgili bir tenkit ve şikâyet yok iken ve bu makamlarda yeterli memur bulunmakta iken belli görevleri ona yüklediler. Sonra onun

80 Kâtibü dürcü'ş-şerîf: Kelime karşılığı, "Şerefli ferman kâtibi" demektir.

için güzel bir atama kararı yazdılar. "Atama yazısında kendisi için bir övgü olsa bile kararlara karşı çıkar" dediler. Böyle de olması gerekir. Uzak yerleri kastederek "Büyük külfete ihtiyaç mı var, ne gerek vardı" diye sordular. Ve aslında Genel Sadakalar Divanı, Şafii baş kadısının uhdesindedir. O vakte kadar baş kadı Mısır ve Şam bölgesi sorumlusu Şehâbeddin el-Cüveynî'ydi. Şimdi bu görev Şeyh Nâsıruddin'in yetkisine verildi. Bu göreve nakliyle ilgili karar çıkarıldı. Bu Divanın miktarı yaklaşık seksen bine ulaşıyordu, diye belirttiler. Sonra şunu eklediler: Bunlar istisnasız erbabından alınmış görevlerdir. Bunların her birine bakan kişi **181a** ve yardımcıları vardı. Görevden alınanlar, onun kendileriyle olan ilişkisi düzelmemesi umuduyla buğz, karşı çıkmak ve onunla uğraşmak için toplanıyorlardı. Bundan sonra sultan da kendisine sultanlık hasekilerinden iki memlukun yardımcı olması için karar çıkarttı. Her kim Şeyh Nâsıruddin'e karşı çıkarsa bu iki memluka o adamın boynunu vurma veya benzeri bir yetki verildi. Şeyh, Ümmü Salih türbesinde bir yer yaptırdı. Divanlar her gün orada toplandı, öyle ki burası Nâibü'l-Melik'in evinden daha büyük hale geldi.

Şeyhin başından haller geçti. Çoğu insan onu kıskandı, hakkında büyük hesaplar yaptılar ve ona tuzak kurdular. En başta söyledikleri şuydu: "Bu iki köle sana yüktür. Kararlarına kim karşı çıkarsa gereken yapılsın." Buna benzer sözler kendisine iletildi. Sultan o iki memlukun geri dönüşüne karar verdi ve şeyhin etrafı zayıfladı. Sonra kinleri yenileyen, nefisleri isyan ettiren pek çok söz söylediler. Bazıları el-Melikü'l-Ümera Hüsameddin Lâçin el-Mansûrî'ye, "Onun hakkında bir şey yap" dediler. Bunun üzerine kırbaçla ölünceye kadar onu dövdüler. Sonra divanları yeniden istediler. "Hiç kimsenin şahitlik yapacağı bir dirhem hesap yok. **181b** O eşi benzeri olmayan güvenilir bir adamdır" denildi. Düşmanları onlara ihanet ettiler, onları tehdit ettiler ve hesapların değiştirilmesini, onun yalan yere hainliğini gösterecek başka şeylerle de kendisini düşürmeyi emrettiler. Sonra durumu sultana arz ettiler. Onu dövmeye başladılar ve sonra da sürükleyerek merhemle tedavi için Medresetü'l-Azrâviyye'ye götürdüler.

Emir Alemuddin Erçuvaş (Allah ona merhamet etsin) Dımaşk Kalesi komutanı olarak ona aşırı derecede muhalifti. Aralarında meşhur olaylar oldu. Sultana yazıp durumu bildirdi. Nihayet sultan, cuma gecesi dört

postacı gönderdi. Gelenler dediler ki: "Yanımızda ferman var, biz inmeyelim, Şeyh Nâsıruddin bizimle beraber gelsin." "Cuma, erkenden şeyhe gidersiniz" diyerek onları bineklerinden indirinceye kadar ayrılmadılar. Şeyh Nâsıruddin'e gelince, kendisiyle ilgili talebe sevinerek feraciye ve imamesini tasadduk etti. Sonra onu boğacak birilerini gönderdiler. Şeyh bunu hissedince son yatsı namazından sonra Azrâviyye imamının yenini tuttu, yanında fukahalar da vardı, "Kanım boynunuzadır, onlar beni öldürmek için geldiler" dedi. Sabah namazını kılıncaya kadar uyanık kaldılar. İşin bitirilemeyeceğini anladıklarında, yanında bulunan aile fertlerini ve diğerlerini **182a** çıkarmak üzere bir adam gönderdiler. Fukahanın hanımlarının gözleri önünde onu cuma sabahı boğdular. Sonra da imamesiyle kendisini pencereye astığını açıkladılar. Bu konuda kadılara ve diğer güvenilir kişilere haber verdiler ve ölüm ilamı, "Ölüm emrinden korktuğu için kendisini astı" diye yazıldı. Yakınları, "İyi haber bekliyordu. Haberin gelişiyle tasaddukta bulundu. Bu nasıl olur? Biz bu ilamı beğenmedik" dediler. Kale komutanı olanı biteni olduğu gibi yazmıştı. Bunlar bu konuyu abarttılar. Nihayet sultanın şu cevabi yazısı geldi: "Biz bu davayı biliyoruz. Muhtevasına da hâkimiz. Şam'a vardığımızda inşallah size ayrıntılı olarak açıklayacağız." Böyle bir durumda hiçbir topluluğun kurtulup kendilerine ayrılan yere ulaşmalarına imkân yoktur.

Olanı biteni bu konuyla ilgisi olan bir hizmetçisi bana şöyle anlattı: Kendisiyle ilgili durum kötüleşince beni Şeyh Ebû Rical'e, "Bu konuda Allah'a dua etmesini istemek üzere." gönderdi. Ona vardım. Bana dedi ki: "Vallahi ey oğul! Üç gecedir Allah'a dua ettim." "Bilindiği gibi şart yerine gelmedi mi" diye sordum. Üç defa, "Öldü, öldü, öldü" dedi. Şeyhe döndüğümde sözü yumuşatarak süsledim. Dedi ki: "Bunun doğru olması gerekir." Bana yemin ettirdi, ben de doğruyu söyledim. Şeyh yapması gerekeni yaptı. Mushafı göğsüne koydu, **182b** mescide gidip gelmeye başladı, bayılıncaya kadar yalvarıp yakarıp yardım diledi. Bu iş dünyanın şaşılası hallerindendir. Onun bir seccade, kıldan bir cübbe, yünden bir takkesinden başka hiçbir şeyi yoktu. Onun bunları giydiğini, geceleri teheccüde kalktığını, halinin de bunu gerektirdiğini anlattılar. Böyle olmasaydı mal mülk dolu hazinesini bulurlardı. Allah Teâlâ'dan razı olmadığı her şeyden af ve bağışlanma, ne zahiri ne

de batını olarak dünyaya meyl edenlerden kılmamasını dileriz. Bu Allah'tan daim dileğimizdir. Fakat Allah içimizdeki her türlü çirkinliği bütün halleriyle ilahi takdir gereği daha iyi bilendir. Yaşadığımız her türlü musibeti bazen mihnet bazen de tecrübe sayarız. Ey Gavs! İmdat et, yardım et, yetiş! Kadere bağlı olarak Allah'ın dilemesinin asıl istenen olduğunu biliyorsak da işlerin zorunlu kıldığı bir gecede bunu söylemeyiz. Ancak bizim burada istediğimiz, neûzübillah ona muhalefet etmek değil, aksine daha mükemmelini istemektir. Olmayacağını bilmemize rağmen böyle olsun isteriz. Bizim bu konuda söylenecek sözümüz çoktur. Bunların bir kısmı öğretmeye, hidayete ve örnek almaya yönelik hikâyelerimizdir. Allah bize yeter.

294. ANLATI

Şeyh Ebû Bekir ölümünden önce Nemra[81] **183a** Köyü'ne geldi. Gömüleceği yeri belirledi, kabrini yaptırdı. Bir müddet sonra Nemra'dan üç saatlik mesafedeki es-Selciyât'a geldi. Orada öldü. Ölmeden önce yanındakilere, "Cemaati, 'Şeyh yorgundur' diyerek uzaklaştırın. Ben öleceğim. Beni gizlice atın sırtında Nemra'ya götürün. Sevenlerimden kimse beni bilmesin ve bana ulaşmasın" dedi. Şeyh, Kâbe'ye doğru çevrilerek yatırıldı. Onlardan birisi saat başı şeyhi yokluyor, onunla konuşuyordu. Son defasında şeyh eliyle işaret etti, "Biraz sabret" dedi. Bekleyip içeri girdi. Onu, daha önce yapmadığı bir halde sırtını duvara dayamış olarak buldu ve öldüğünü anladı. Onu Nemra'ya götürdüler. Şeyh şöyle demişti: "Beriyye'den beni yıkamaya ve defnetmeye bir şahıs gelecek." Nemra'ya vardıklarında civardan sevenleri geldiler. Önünde herkesin gördüğü parlak bir nur taşıyan bir adam geldi ve "Onun velisi kim" diye sordu. "Sensin, gerekeni yap" dediler. Şeyhi defnettikten sonra o kişiyi bir daha gören olmadı. Cemaatin güngörmüş ihtiyarları, "Onun Ebu'l-Abbas Hızır (as) olduğunu" söylediler. Sonra es-Selciyât sakinleri ve diğer sevenleri onlara yetişti. Herkes onu kendi mezarlarına defnetmek istiyordu. Sabîbe Kalesi'nin Nâibü's-Sultân'ı Emir İzzeddin **183b** Aydemir ez-Zerdekâş, maiyetiyle ve techizatıyla, nakkâreleriyle onlara yetişti. Yoksa bazıları bazılarını öldürmüştü. Emir dedi ki: "Eğer siz şeyhin kararına muhalefet ederseniz, kılıçlarımızla sizin hakkınızdan geliriz." es-Selciyât'ın âkilleri, "Kılıç da ne

81 Nemra kelimesi: Fethalı ن, sakin م, fethalı ر, ve ا ile yazılıp okunur.

oluyor! Bizim arkadaşlarımızdan iki kişi, diğer salih insanlardan da iki kişi belirleyeceğiz ve onlar mezarda geceleyecekler. Şeyhin onlara şöyle demesi gerekir: 'Allah'ın izniyle güvendiklerine kefilim'" dediler. Emir Zerdekâş, "Şeyhin bundan daha büyük olduğunu biliyorum" dedi. Hep beraber geceledilər. Sabaha karşı ikisi şöyle dedi: "Mezardan bir yırtıcı hayvanın çıktığını gördük. 'Beni mezarımdan çıkaranı Allah kahretsin' dedi." es-Selciyât'tan iki güvenilir kişi "Biz de bu yırtıcı hayvanı gördük, onun sözünü işittik" dediler. Bu durum hayra dönüştü. Şeyhe, "Nemra halkının su kıtlığından veya susuzluktan göç ettikleri" söylendi. Şeyh, "Bahçelerini sulayabilecekleri, Mustafa ve Halil'in bereketiyle nasibime bir pınar çıkacaktır" dedi. O defnedildiğinde şeyhin dediği gibi oldu ve su çıktı. Suyun bolluğundan dolayı Nemra'ya "Sulak yer" denildi. Bu olaylara bak ve düşün. İnşallah Allah sana hidayet eder, yolunu bulursun.

NOT: *es-Selciyât*: **184a** Banyas-ı Sabîbe'nin kıblesinde, güneydoğusunda yarım günlük mesafededir. Sabîbe de Dımaşk'a bir günlük mesafededir. Nemra ile Sabîbe arası iki saatlik mesafedir. Müşeyrika, Nemra'ya bir saatlik mesafededir. Bütün bu mesafeler tahmini olarak verilmiştir.

Bu Şeyh Ebû Bekir el-Yafûrî, evliyanın büyüklerinden, şeyhlerin ulularından, tarikatın önderlerindendir. Onun açık hallerinin ve etkileyici kerametlerinin izahı uzun sürer. Müvelleh gibi dolaşır, tuhaf bir elbise giyerdi. Onu gören kendisini atın üzerine binmiş bir ayı sanırdı. Dımaşk yakınlarındaki Yafûr Köyü'ndendir. Yeri geldiğinde onun iki müridi hakkında bilgi vereceğiz. Bu iki müridi zikredince onun makamı daha aşikâr olacaktır. Daha sonra Şeyh Hasan el-Katanânî ile aralarında geçen bir olayı anlatacağız.

Şeyh (ra) ile el-Melikü'l-Eşref Selahaddin Halil birbirine yakın zamanda vefat ettiler. El-Melikü'l-Eşref, gayet heybetli, çok sert, büyük bir hükümdardı. Müneccimleri ona, "Sarışın bir adamın aleyhinde bulunmasından korkulduğunu" söylediler. Ekâbirden dört sarışın adamı yakalattı ve boğdurdu. Fakat onlardan biri sağ kaldı. Onun hakkında şefaatçi oldular, ona dokunmadı. Onu görevinden almıştı. O kişi de hükümdarın aleyhine çalışmıştı. Sanki son hastalığına yakalanmıştı. Hükümdar, 8 Muharrem 693 Cuma günü Yukarı Mısır bölgesindeki Said'de Teravce'de[82] öldürüldü.

82 Teravce kelimesi: Üstte iki noktalı ت, fethalı ر, sakin و, fethalı ج ve ه ile yazılıp okunur.

184b Bundan sonra onun ölümünden sorumlu oldukları gerekçesiyle Mısır ümerasından bir grup öldürüldü, elleri kesildi. Bu olay, o (ra) ve diğer Müslümanlar için büyük bir fitneydi. Şeyh Ebû Bekir (ra) onun muhafızıydı.

EBU'R-RİCÂL

295. ANLATI

Şeyh Ebu'r-Ricâl'in yüce halleri vardı. Vefatından sonra onun gizli hallerini hanımından sordular. O da şöyle cevap verdi: "Ona Nebî (sav) ve sahabesi misafir suretinde çok kere geldi." Deriz ki: Bu büyük bir mertebedir. Bazı cahiller ve fakih geçinenler bunu inkâr edebilir, ama bu inkâr edilecek bir durum değildir. Bazı sahih hadisler buna cevaz verir. Büyük âlimlerden kendisine öğrenci olan zamanın önderi Şeyh Sadreddin b. el-Vekîl ona öğrencilik yapanlardandır. Şöyle diyorlardı: Şeyh gelip Şam Valisi Emir Şemseddin el-Eazz'ın korumasını yapardı. Onlar ise, bunu hoş görmüyorlardı. Bunun üzerine o, "Kâfirleri mi koruyor? Hoşnutsuzluğa gerek yok" dedi. Yine Şeyh Sadreddin'e gördüğü bir sır nedeniyle, "Katırlara binme" dedi. O da şeyhine itaatinden dolayı katırlara binmedi. Oysa katırlar âlimlerin binitiydi. Bunu iyi anla **185a** ve buna tutun.

Bu Şeyh Ebu'r-Ricâl, evliyanın büyüklerinden, tarikat önderlerindendir. Onun büyük kerametleri vardır. O, Dımaşk yakınlarındaki Menîn Köyü'ndendir (Allah orayı korusun).

EŞ-ŞÜCÂ EL-YAFÛRÎ

296. ANLATI

Bu Şeyh Ebû Bekir'in öğrencilerinden eş-Şücâ diye bilinen sâlih şeyh ile ilgili bize bildirildi ki, şeyh özel bir gecede Sabîbe Kalesi mescidine geldi. Şeyh Muhammed es-Saltî diye biliniyordu. Cemaat dedi ki: "Şam tatlısı yemek istiyoruz." Şeyh çuvalları ve kürekleri aldı, cemaatle beraber çöp, çakıl, taş vb. şeylerin bulunduğu çöplüğe gittiler. Çuvalları doldurup güle-rek mescide geldiler. Cemaatin önünde çuvaldan çeşitli tatlıları boşalttılar. Onlar da yediler ve şeyhe imanları arttı. Münafık ve yalancılar ise üzüntüler içinde, hor ve hakir olarak öldüler. Orada bulunup bunu anlatanlar arasında büyük kadılardan biri de vardı. Allah en iyisini bilir.

297. ANLATI

Ba'lebek yakınlarındaki Lübnan Dağı'nda gayb erenlerinden büyük Seyyidler vardı. **185b** Günümüz havâsından bazıları onların halini bilmekleri için inkâr etmişlerdi. Onlar mezkûr Şeyh eş-Şücâ'yı kaçırdılar ve dediler ki, "Sen bizimsin ve bizim himayemizdesin." Şeyh gelince onların büyüğü, "Buyur Seyyid" dedi. Ancak arkasında onu bırakmayan bir aslan vardı. Bunu gören insanlar gördüklerinden dolayı ona bağlandılar, ondan yardım istediler. Üç ay kadar sonra kurtulunca şeyhe sordular. Şeyh eş-Şücâ şöyle cevap verdi: "Üzerimize kartal suretinde indi. İnsanlar ondan korktu, hiç kimse onunla karşı karşıya gelemedi. Pençesiyle beni yakalayıp, bulunduğu köyün yakınına kadar taşıyıp sonra indirdi ve kayboldu. Ben geldiğimde onu, topluluğun içinde sırtını dayamış ve yılanın ayağa dolanması gibi ayaklarını ovalarken buldum."

ŞEYH KASIM

298. ANLATI

Salih Şeyh Kasım, Ebû Bekir'in talebelerindendir. O, şeyhi Ebû Bekir ile birlikte bir bahçede semaya katıldı. Dervişler hoşnut oldular. Salih Şeyh Kasım çıktı ve bir kuşu bile taşıyamayacak bir asma yaprağının üzerine oturdu. Durumu şeyhine haber verdiler. Şeyh çıkıp, "Ey Kasımcık! Buraya, Mısır'a gel" dedi. O da Mısır'a gitti, bir daha kendisinden haber alınamadı.

MUSA EL-YAFÛRÎ

299. ANLATI

Şeyh Ebû Bekir el-Yafûrî'nin hizmetinde bulunan Şeyh Musa **186a** (Allah rahmet eylesi) şöyle anlattı: Bir ihtiyar yol güzergâhında bulunmamasına rağmen onun türbesine uğradı. Atı düşüp öldü. Dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki bunu anlayamadım." Sonra derviş yoluna girip yolun gereğini yaptı.

300. ANLATI

Bu Şeyh Musa'nın koyunları şimdiye kadar çobansız güdülüp geliyorlardı. Kim ondan bir koyun çalsa, pişiremiyor, dolayısıyla sahibine geri veriyordu.

NOT: Musa, şeyhinden bir müddet sonra vefat etti. Türbesi, Dımaşk'a yürüyerek bir günlük mesafede, Mecdel-i Ayni'l-Cur'a yakın harap bir köydedir. Halen meşhur olarak bilinmektedir. Allah rahmet eylesin.

HASAN EL-KATANÂNÎ

301. ANLATI

Hasan el-Katanânî (ra), bu Şeyh Ebû Bekir ile bir araya geldi ve aralarında bazı konuşmalar geçti. Durum şeyhin şöyle demesini gerektirdi: "Dervişliği gösteren bir şey yapmak gerekir." Şeyh Hasan dedi ki: "Ben senin oğlunum. Ancak vereceğin karara itaatten dolayı bunu yaparım." Şeyh, "Evde altı kandil yak, ben de bu zaviyeden üfleyip onları söndüreyim" dedi. Öyle yaptılar. Şeyh onları söndürdü. Sonra Şeyh Hasan'ın ailesinden bir kadını gönderdi ve dedi ki: **186b** "Dama çık, ayağınla kandillere denk gelecek şekilde yere vur." Allah'ın izniyle onlar tekrar yandı.

302. ANLATI

Şeyh Ebû Bekir Şeyh Hasan'a: "Dımaşk'a yarım günlük mesafedeki Berda Vadisi'ndeki falan köy benim iktamdır, oraya girme" dedi. Şeyh Hasan, "Peki" dedi. Fakat bu köyün halkı Şeyh Hasan'ı seviyordu ve kendisine büyük bir teveccüh vardı. Bunun üzerine oraya yakın başka bir köye geldi. Damda dizleri üzerine oturdu ve köye yöneldi. Ellerini dönme dolap gibi döndürmeye başladı. Köy halkı kendilerini Şeyh Hasan'ın huzurunda buldular. Birisinin elinde toprak, birisinin elinde balta, birisinin elinde çomak, kadınların kimisinin eli hamurlu, kimisinde ip, kimisinde kirman her birisi bulunduğu hal üzere geldiler. İçlerinden kendilerini hareket ettiren gizli bir saikle işin dehşetinden palas pandıras geldiler. "Efendimiz bu ne hal" dediler. "Sizi getirmeye mecbur kaldım ve beni görmeniz için getirdim" dedi.

303. ANLATI

Katanâ Köyü'nün iktasının sahibi olan bir emir haram olan içkiye müptela olmuştu. Şeyh kendi köyünde defalarca onu yaptığı şeyden, içki içmekten men etmişti. **187a** Emir bazı günler bir odada içiyordu. Yine içerken adamın biri ona, "Şeyh Hasan bunu sana yasaklamadı mı" deyince emir, "Onu anmaya gerek yok," dedi. Adam, "Onların başında bugün ortaya çıka-

cak bir hal varsa" diye cevap verdi. Söz uzayıp şunu demeye geldi, "Onlar ateşe hükmettiklerini iddia ediyorlar. Ben buna inanmıyorum. Ben evliya, ulema ve diğerlerini inkâr etmeyen meşhur filan âlimin mezhebindenim." Böylece adam sadece kendi durumunu ifade etmişti. Mesele Şeyh Hasan'a anlatılınca dedi ki: "Ona söyleyin, istediği bir ateşin yanmasını emretsin. Biz onun ve onun taklit ettiğinin inancını ortaya koyacağız." Şeyhin dedikleri emir'e ulaşınca denemek için odada bir ateş yaktı. Dervişler ateşe girdi, onlardan hiçbirisine ateş zarar vermedi. Rabbani işler galip geldi. Bu, orası için mühim bir gündü. İnsanların haykırışlarından oda sarsıldı, köşe bucak dağıldı. Emir ve yanındakiler "el-Eman, el-Eman!" diye bağrıştılar. O gün iman ehli için sevinçli bir gün oldu. İnkârcılar öfkelerinden kahroldular. El-Mennân ve el-Melîk olan Allah'a hamd olsun.

304. ANLATI

Bu işlerin olması Şeyh Ebû Bekir'de büyük tesir bıraktı. **187b** Bir gece onun dervişlerinden üç kişi, Halil İbrahim'i (as) nurdan bir taht üzerinde oturmuş ve etrafında da nurdan kimselerle birlikte gördüler. O, Şeyh Hasan'ı çağırmak üzere bir adam gönderdi ve dedi ki: "Bu ülke bizimdir, Şeyh Ebû Bekir'in hükmüne verdik. Sen haddi aştın, pek çok şeye tamahkârlık yaptın. Bizim yanımızda edeplenmen şart oldu." Sonra onun arabuluculuğunu emretti. Şeyh Ebû Bekir gelip onları uyardı ve "Kalkın oğlumuz Şeyh Hasan'ın cenaze namazını kılalım" dedi. Buna bak ve düşün! Onlardan her biri bu rüyadaki içine düştükleri korkudan ve şeyhin kendilerini uyarmasından dolayı ölecek kadar hasta oldular. Allah'tan bizi ve diğer müminleri doğru yola iletmesini isteriz. Âmin.

Bu Şeyh Hasan el-Katanânî kıymetli, halleri çok, açıkça tasarrufları bulunan bir şahıstı. Onun menkıbelerini anlatmak uzun sürer. O Dımaşk'a batı tarafından bir günlük mesafedeki Katanâ Köyü'ndendir. Efendimiz Şemseddin el-Müstacil onu rüyasında gördü, ona yüce haller bahşetti ve onu düzgün bir yola koydu. Aralarında mektuplaştılar. Maiyeti çoğaldı. Ona nasıl yüce faziletler ulaşmasın! Zira Allah onu hidayete erdiren, yol göstericisi ve yardımcısıdır. **188a** Reziller ne kadar haset etseler, hor ve hakir görenler ne kadar karşı çıksalar da böyledir.

305. ANLATI

Şeyh Dâvud b. Şeyh Müslim es-Sımâdî el-Busrâvî (Allah rahmet eylesin), Akka'nın alındığı sırada hizmetçisine şöyle dedi: "Elime su dök, yıkayayım." Hizmetçi ellerinin dirseklerine kadar kanlı olduğunu gördü ve "Bu ne haldir" diye sordu. Şeyh, "Ey evladım! Şimdi Akka'yı fethettik" dedi. Daha sonra Akka'nın fethinin şeyhin dediği tarihde gerçekleştiği ortaya çıktı.

306. ANLATI

Şeyh Dâvud es-Sımâdî bir keresinde müritlerine, "Bu gece rabbani bir sebeple gayb erenleriyle saf tutacağız. Savaş hazırlığı yaparak geliniz" dedi. Semaya kalkılınca kalabalık cemaat, aralarında büyük gürültüler ve silah şakırtıları duydular. Oturduklarında darbelerin tesiriyle elbiselerinin param parça olduğunu gördüler.

307. ANLATI

Şeyh Dâvud es-Sımâdî'nin huzurunda bir şarkıcı tövbe etmişti. Ona Busrâ ve civarında "davulcu" diyorlardı. Şeyh teberrüken ona bir misvak verdi. Bu adam günler sonra **188b** bir grup tüccarla çıktı. Busrâ'nın dışındaki Deyru Ebî Selâme'ye doğru giderken yolda bu misvakı gördüler. Onlardan biri atın üzerindeyken, "Misvağı bana ver" dedi ve misvağı aldı. Alay ederek bir kısmını kendi makadına soktu. Hayvanı yeden bir başka adam, "Onu bana at" dedi. O da misvağı ona attı fakat ulaşmadı. İkincisi, su isteyerek öldü. Basurdan öldüğü de söylenir. Birinciye gelince, karnı büyüdü. Kadınların hamilelik müddeti olan dokuz ay boyunca başına geleni bilemedi. Üç gün doğum sancısı çekti. Memeleri süt akıtıyor, etrafı ıslatıyordu. Bundan sonra kedi eniği kadar bir canlı doğurdu. O, insan şeklindeydi. Yüzü tüysüzdü, ama vücudunun kalanı tüylüydü. Dişleri ve serçe parmağı kadar kuyruğu vardı. Onu bir siniye koydular üzerini örttüler. Vali ve Busrâ'nın önde gelenleri örtüyü açıp ona sopa ile dürtünce, kızgınca dişlerini göstererek hırlıyordu. Sokak göstericilerinden birileri gelip onu üç yüz dirheme satın aldılar. Acayip bir varlık olduğu için sokak sokak gezdireceklerdi. **189a** Doğuranın büyük çocuklarından kızı içeri girdi ve sinideki canlıyı ezdi. Bundan sonra doğuran da öldü. O günden sonra onunla ilgili tek bir söz

duyulmadı. Bu meşhur bir olaydır. Bu olayı onu gören güvenilir şahitlerden bize nakledildiği için anlattık.

308. ANLATI

Şeyh Dâvûd'un Seyyide Rukiye adlı bir kızı vardı. –Genelde kadınlar hakkında bilgi sahibi olmak zordur.- Ancak bu kadın şeyhin yanından ayrılmadığı için adı bilinir. Güvenilir bir gruptan nakledildiğine göre, onlar o kadının evinde güzel bir semaya katılmışlardı. O da kapıda bekliyor, onlar için zamanı gözlüyordu. Gece bitince, "Ey dervişler! Çabuk çıkınız" dedi. Onlar çıkınca kilimler indi. Adamların altında, ülkedeki âdetlere uygun döşemelerin arasına uzatılmış taşlardan yapılmış dam vardı. Kadın adamlara, "Bazı adamlar benim halimi bozmaya geldiler. Onlara her taraftan engel oldum, fakat damı unuttum. Onu yıktılar ve dam çöktü. **189b** Üzerinde raks ettiğiniz kilimleri Allah'ın gücü ve seleflerimin (Allah onlardan razı olsun) bereketiyle bugünün sabahına kadar tuttum" dedi.

Diyoruz ki: Bu Şeyh Dâvûd es-Sımâdî ve babası Şeyh Müslim evliyanın büyüklerinden ve seçkinlerinden, tarikat önderlerindendir. Onun birçok menkıbesi ve pek çok kerameti vardır. Busrâ'ya yakın Sımad Köyü'ndendir. Bu köy, Dımaşk sınırından iki saat uzaklıkta kıble tarafındadır. Onun böyle olması gerekir.

Anlatıldığına göre onun tuhaf bir dervişliğe intisab hikâyesi vardır. O çocukken babasının zaviyesine Acem diyarından bir adam geldi ve orada üç gün kaldı. Babası oğluna, "Dervişe ihtiyacını sor" dedi. Ona ihtiyacını sordu. Misafir cevaben, "Ben seninle aynı yatakta çıplak olarak yatmak istiyorum" dedi. Şeyh oğluna, "Onun istediğini yap" dedi. İkisi üzerlerini çıkarınca adam onun sırtını göğsüne dayadı ve onu kendine çekti ve sonra bıraktı. Daha sonra onu görmedi. Babası sabahleyin çocuğa olanları sordu. Oğlu dedi ki: "Bana sarılınca elini karnımda hissettim. Elini bağırsaklarımın içinde dolaştırdı. Bir an kendimden geçtim." Babası, "Bu adam sana nasibini vermek için geldi" dedi.

Bir müddet sonra başka bir yabancı geldi. Babası oğluna öncekinin aynını söyledi. Misafir, "Ey Dâvûd! **190a** Parmağımla senin gözünü çıkarmak istiyorum" dedi. Babası ona misafire itaat etmesini söyledi. O misafirin yanına oturdu. Misafir onun gözünü çıkardı ve kayboldu. O, bu hallerin

kat kat fazlasını hak ediyordu. Ancak bu durum zahiri hükme uygun değildir. Bu güruhun makamından gafil olanlar ve tuğyan içinde olanların bu konuda sözleri bitmek tükenmek bilmez, ancak ne konuştuğunu bilmeyen kimselerin sözüne itibar edilmez.

Onun gördüğümüz iyi hasletleri vardır. Bir defasında kışın açıkta kalmış dervişlerden bir grup onun zaviyesinde gecelediler. Hizmetçi sabahleyin onların yaygıları kesip örtündüklerini gördü. Bu yaygı beş yüz dirhemden daha fazla değerdeydi. Şeyhe haber verdiler. Şeyh bundan son derece mesrur oldu ve şükran olarak yaygının değeri kadar da infakta bulundu. Dedi ki: "Bu, dervişlerin bizim ailemizden oluşundandır. Böylece yaygılarımız onlara elbise oldu." Uzun ömrü boyunca riyâzet ve sülûk iddiasında bulunan hasetçilerden bazılarının şöyle dediğini görmüştüm: "Şeyh Dâvûd'un, onun adına iş yapan şeytanları vardır. Onlardan bir kısmını hata eden kimseye gönderiyor, onlar da onu alaşağı ediyorlardı." Bu iddiada bulunana dedim ki: "Vallahi yanılıyorsun. Aslında bu rabbani bir hal, ilahi bir vergidir. Lakin sen ömrünü heba ettiğin için bu vergi ve gücün kokusunu alamadın. Sen ve senin gibilerin elde edemediği şeyi Allah'ın kendisine tasadduk edip **190b** verdiği kişiler hakkında bu tarz sözler söylersin." Şayet biz, "Allah onun emrine şeytanlar verdi" deseydik, bu bile büyük bir mertebe, kıymetli bir menkıbe olurdu. Nasıl böyle olmasın? Allah bunun benzerini kendisinden sonra hiç kimse için mümkün olmayacak bir mülk isteyince Süleyman b. Dâvûd'a (as) vermişti. Ey ince fikirli adam! Sevgili dost ve mümin kişi! Bunu bil ve üzerinde düşün.

Bu anlatılan gariplik ve tuhaflıklardan sen örnek alıp bu ve benzerlerini doğrular, sana anlatılan bu kerametleri kesin olarak tasdik edersen onların sayısız bereketine nail olursun. Dünyada ve ahirette saadete ulaşırsın. Allah da biliyor ya, ben senin için nasihat edenlerden birisiyim. Benim inandıklarıma muhalefet edenler alçak ve rezil adamlardır. Allah bizi onların sapık mezheplerinden uzak tutsun. Nefislerimizi onların pis ve hasetçi nefisleri gibi yapmasın. Âmin. O şeyh halâ yaşıyor. Allah uzun ömür versin, makamını artırsın. "Matruf/Tek gözlü Şeyh" olarak bilinir.

309. ANLATI

Sultan el-Melikü'z-Zahir Rükneddîn Ebu'l-Feth Baybars b. Abdullah es-Salihî (Allah rahmet eylesin) bir gün Şeyh İzzeddin **191a** b. Musa Naîm'in (Allah rahmet eylesin) ziyaretine geldi. Sultan maiyetine şöyle dedi: "Şeyhten, bizi bugün ateşsiz pişmiş etli pirinç pilavıyla doyurmasını isteyelim." Sultanın adamları bunu büyük bir olay olarak değerlendirdiler. Sultan, "Böyle bir adam için bu önemli bir şey değildir" dedi. Onlar şeyhin yanına ulaşınca şeyh önlerine bir çukur kazılmasını emretti. Sonra onlara yetecek kadar bir tencere koydu ve onun toprakla örtülmesini, bir saat sonra da çıkarılmasını istedi. Çok sıcak, pişmiş güzel bir yemek vardı. Yemek o kadar sıcaktı ki yemeye çekiniyorlar, yiyenlerin ağzı yanıyordu. Şeyh, "Güven içinde yiyiniz" deyinceye kadar böyle oldu. Sonra sultan ona, "Dile benden ne dilersen ey şeyh!" dedi. Şeyh bir şey istemedi. İnsanların dervişlere olan inancı arttı, bunun meliklerin ve ümeranın âdetlerinden olduğunu anladılar.

NOT: Sultan el-Melikü'z-Zahir, Müslümanların büyük idarecilerindendir. Büyük fetihler yapmıştır, güzel menkıbeleri vardır, zekâsı ve anlayışıyla meşhurdur. Tarihler onun güzel haberleriyle doludur. Kitapların anlatamayacağı kadar meşhur halleri vardır, güzel vasıflarında ihtilaf yoktur. **191b** O güneş gibidir. Kalpleri mühürlü, gözleri kör olanlara dahi zahirdir. Onu lekeleyecek hiçbir şey yoktur. Onun zeki planları ve ustalığı, devlet idaresinin inceliklerindeki engin derinliğini gösteren şu durum meşhurdur: Öyle ki ölmesine rağmen insanlar, senelerce onun yaşadığına talakla yemin verdiler. Sadece 658 yılının sonlarından itibaren Müslüman Şam ve Mısır (Allah oraları korusun) ülkelerinin maslahatı ve bazı yeni şeyler kazanabilmesi için siyaseten bir hile olarak ortadan kayboluyordu. Dımaşk'ta şehrin batı tarafından dışında kendi yaptırdığı Yeşil Meydan'daki Eblak sarayında 676 yılında Muharrem ayının sonlarında vefat etti (Allah rahmet eylesin). Saltanatı yaklaşık on yedi sene sürdü. Aylar sonra Dımaşk'taki türbesine ve medresesine defnedildi.[83] Allah onu rahmetiyle kuşatsın.

83 Baybars vefat edince cenazesi tahnit edilerek kalede bir odaya kaldırılmıştır. Medrese ve türbe onun vefatından sonra yapılmış, buralara vakıflar tahsis edilmiş ve lahit buraya nakledilmiştir. (Bkz., *Baybars Tarihi*, 113-115).

310. ANLATI

Bu Şeyh İzzeddin b. Musa Naîm'in zaviyesindeki semaya katılan bir kişi, onun sema esnasında kadınlarla erkekleri bir arada bulundurduğunu Hama melikine ulaştırdı. Melik huzurunda bulunanlardan biri de onların aleyhine duyduklarını anlattı. Bunun üzerine melik "Demek aralarında ayıplanacak insanlar varmış" diyerek bazı haddini bilmezlerin yönlendirmesiyle hayvanlara şarap yükleyerek şeyhin zaviyesine gönderdi. Şarap yükü geldiğinde şeyh, "Yükün bağlarını çözünüz" dedi. "İçinde hâlâ şarap olduğunu zannederek 'Efendimiz, dökülür' dediler. Şeyh "Çözün" dedi. Yükleri çözdüler, içlerinden hiçbir şey çıkmadı. **192a** Şeyh "Onları çiğneyin" dedi. Yükleri çiğnediler sonra açtılar, dünyanın en leziz balı çıktı. Balın bir kısmını dervişler yedi. Kalanını da şeyh, köz ve pamuğun üst üste konduğu bir kutuyla beraber Hama melikine gönderdi. Hediyeler melike ulaşınca şeyhe şarap yükü gönderilmesine neden olanları kınadı. Onların zâlimlerden, onlara tabi olanların da sapıklardan olduğunu anladı.

Bu olayda kalp gözüyle durumu bilmek vardır. Bizimle her ne hemhal olursa, ilk hali üzerine kalmaz; Allah'ın izni, dervişlerin bereketi ve hüsn-i niyetle tabiatları değişir. Ateş ile pamuğun bir arada bulunabilmesi bu anlattığımızı güçlendirir. Ne ateş sönmüş, ne pamuk yanmış. Bu, bizimle hemhal olmanın böyle sonuç verdiğini gösterir. Tabiatlar değişmese bile, birbirlerine zarar vermezler. Kısaca, bu konudaki sırrı bilen bilir. Bu türlü meclislerle ilgili konuları anlatmak uzun sürer. Sahabenin hallerini anlatarak bize karşı delil getirmelerine de şöyle cevap veririz: Sahabede bu tür haller yok idiyse, onların zamanı teşri zamanıydı. Benzeri birçok durumda da olduğu gibi, şeriat bir şeyin bir dönemde belli bir sıfat ve hal üzere olmasını uygun görmüştür. **192b** Bu şey, başka bir dönemde farklı bir surette bulunabilir. Benzerin meydana gelmesi ya da bir engelin ortadan kalkması gibi durumları kabul etmemek söz konusu değildir.

311. ANLATI

Şeyh İzzeddin bir defasında Hama'ya dört yüzden fazla müvelleh müridiyle beraber geldi. Sabun, çöven, hünnap vb. şeyler yediler. Hama meliki, "Bu sıkıntılı bir iştir" dedi ve onu imtihan etmek istedi. "Bana çokça reçine yapın" dedi. Ondan dört kantar ekmek istediler ve onu reçineye çe-

virdiler. Sonra reçineyi satmalarını emredince reçine çöpe dönüştü. Şeyh, "Dervişlerin sırrı satılmaz" dedi. Bil ki, müvellehler bir şeyi en güzeliyle değiştirmedikçe yemezler, çoğu bunu rabbani sır olarak tecrübe ederler.

312. ANLATI

Şeyh İzzeddin kalabalık bir grupla sultanın arkadaşlarının yanında iken bir şeyh geldi. İki şeyh yarıştılar. Şeyh şöyle dedi: "Sîdî İzzeddin! Ey Hama şehrinin şeyhi! İstersen sen çevir, biz eski haline döndürelim veya aksini yapalım." Bunun üzerine Şeyh İzzeddin şaşırıp kaldı ve şöyle dedi: "Bundan daha kolayı var. Şu kalbur yaklaşık bir Dımaşk çuvalı, iki mekkuk (yaklaşık 40 kg) kadar alır. Ben onu yiyecek ile doldurayım, bu insanlar yesin, yedikçe bitmesin. **193a** Sen buna başka bir şeyle mukabele edersin." Sonra Şeyh İzzeddin bunu yaptı. Sonra diğer şeyh onun yemeğine işaret edince yemek una dönüştü. Şeyh İzzeddin işaret edince o kuma dönüştü. Sonra dedi ki: "Sen bizim kadar temekkün ehli olsaydın biz onu kuma dönüştürmezdik."

313. ANLATI

Harûriyye'nin altındaki Hamrîn Dağı tarafında Bâkûbâ'nın doğusuna düşen Bağdat'a bir günlük mesafede Behrâde Köyü'nde Ümmü'n-Naîmiyye'nin dedesi Sîdî Ali'nin türbesi vardır. Buradaki selamlıkta sema yapılınca oradaki bir hurma sarsılır ve içinden kan akar. Yaprakları insanların üzerine zaferan saçar. Hummalıya buhur olarak fayda verir. Kapının eşiğinde büyük bir ağaç kökü vardır. Kısır kadın ondan bir yaprak yerse istediğine hamile kalır.

314. ANLATI

Şeyh İzzeddin'in hatibi yanında dervişlerden bir grup vecd halindeyken bir namaz için kıyama durdu. Onlar bağrışınca hatip namazı terk etti. Şeyh, "Niçin böyle yaptın" diye sordu. Hatip cevaben, "Çünkü onlar hali bozdular, cahillere uydular" dedi. Şeyh ona, "Yazıklar olsun! Bu doğru bir vecd ve rabbani bir haldir. Bilen onu inkâr etmez" dedi. Sonra işaret parmağıyla başının ortasına iki kere vurdu. **193b** Hatip onlar gibi müvelleh oldu, ilim adına ne varsa bütün bildiklerini unuttu. Bu durum yaklaşık iki yıl sürdü. Sonra bir grup onun için şefaat istedi. Ona bir kez daha vurdu. Eskisinden daha fazla bilgiyle önceki haline döndü. Ancak, "Beni vecd ve fukaranın halinden ayırma" deyince şeyh onun talebine uydu. O da ruhani,

rabbani, vecd sahibi bir âlim oldu. Ölünceye kadar mübarek zamanlarda ağlayıp sızlamada ve vecd hallerinde müvellehlerle yarışıyordu.

Bu ve bunun gibiler bu meseleyi zemmedilen bir mecnunluk sayan cahillerin ta'nından neredeyse kurtulamaz. Oysa o, ilimde rusûh sahibi olanların ve bildikleriyle âmil olanların şehadetine göre bu durumdan uzaktır. Dervişlik ve etkileri bunu yapmaya sevk eder. Osman b. el-Âsî es-Sakafî'den (ra) şöyle nakledilir: "Hz. Peygamber (sav) kendisine dedi ki: "Kalk, kavmine imamlık yap." "Kalbimde bir vesvese buluyorum" dedim. Bana, "Yaklaş" dedi. Yaklaştım. Karşısına oturttu, avucunu göğsümün ortasına koydu, sonra şöyle buyurdu: "Dön." Elini omuzlarım arasına koydu sonra, 'Kavmine imamlık yap.' buyurdu."[84] Bu ve benzerini yapan kişiye bu hadis delildir. **194a** Ehlinin bileceği nebevi bir mirastır. Onu ancak, nasibine haddi aşarak buğz ve isyan edip karşı çıkanlar ve cahiller inkâr ederler. Bunu bil ve düşün, inşallah Allah'ın hidayetine erersin.

Deriz ki: Bu Şeyh İzzeddin b. Musa Naîm er-Rufâsî evliyanın büyüklerinden, tahkik ehlinden, tarikat önderlerindendir. Zahiri halleri, benzeri çok az görülen olağanüstü kerametleri vardır. Onun makamı Selemye'dedir. Türbesi, Selemye'nin batısına, bir saatlik mesafede Hama'nın kıble tarafında yarım günden fazla mesafedeki Sılla[85] Köyü'ndedir. Türbesine gömülüdür. Kabri şimdi ziyaretgâhtır. Her yıl ölüm gününde büyük bir anma töreni yapılır. Onun pek çok müridi, müritleri arasında büyük şeyhler ve onların da müritleri vardır. Onların doğru ve görünür, bilinir halleri vardır. Güçlerine delalet eden güzel kerametleri vardır. Onun kerametleri ve benzerleri ancak az kişi tarafından tasdik olunur. Biz onun takipçilerinden pek çok kimseyle tanıştık, görüştük (Allah hepsinden razı olsun). 675 senesinde el-Melikü'z-Zahir'in ölümünden birkaç ay önce vefat etti (Allah ikisine de rahmet eylesin).

SALTUK ET-TÜRKÎ

315. ANLATI

Aralarında Seyyid Behramşah el-Haydarî'nin de bulunduğu güvenilir bir topluluktan anlatıldığına göre, **194b** –biz bir gruptan Saltuk et-Türkî

84 Müslim, *es-Sahîh*, Kitâbu's-Salât, 37.
85 Sılla kelimesi: Noktasız kesralı ص, şeddeli fethalı ل ve ه ile yazılıp okunur.

ile ilgili bir anlatı naklettiğimizde Seyyid Behramşah rivayet edenlerden biridir- Şeyh Saltuk et-Türkî'nin (Allah rahmet eylesin) bulunduğu beldeden sayıları binin altında bir grup Müslüman, küffâra karşı sefere çıktı. Aradan birkaç gün geçince şeyh yerinden kalktı, üzerindekileri çıkarttı ve ayakta çıplak olarak rahatsız edici bir şekilde sanki düşmanla savaşıyor gibi hareket etmeye başladı. Vücudundan kanlar akıyor, dervişler onu ardı ardına siliyorlardı. Bu hal gündüz, yaklaşık üç saat boyunca sürdü. Sonra oturdu, sakinleşti. İçlerinde adı geçen Seyyid Behramşah'ın da bulunduğu dervişleri ona bunun sebebini sordular. Şöyle cevap verdi: "Sefere çıkan Müslüman askerlerin karşısına otuz bin kişilik büyük bir düşman topluluğu çıktı –bu topraklarda bu sayı için üç tümen denilir, bir tümen on bin kişiden oluşur. Onların, düşmanlarından çok zayıf olduklarını görünce Allah'ın verdiği güçle kendilerine katılarak düşmanlarıyla savaştım ve onları kendileri için seçtiğim yola sevk ettim. Böylece çok azı hariç helak olmaktan kurtuldular. Helak olanlar ise seçtiğim yoldan başkasına yönelenlerdi, sayıları üç kadardı. Kurtulan topluluğun öncüleri yedi gün sonra **195a** geri kalanı ise on gün sonra buraya ulaşacaktır."

Şeyhin müritleri, "Şeyhin daha önceki hallerinde olduğu gibi bunu da tarihledik" dediler. Onların öncüleri yedi gün sonra evlerine gitmeden önce zaviyeye gelerek, çocuğu ölen kadınlar gibi ağlaşarak kendilerini şeyhin önüne attılar: "Ey Allah'ın velisi! Senin kıymetini bilemedik, emrini tutamadık" diye pişmanlıklarını dile getirdiler. Durum kendilerine sorulunca şöyle anlattılar: "Biz bin kişiden azdık, üzerimize otuz bin kâfir geldi. Helak olacağımız kesinleşince bu Şeyh Saltuk gelip, onlarla savaştı, biz onu düşmanı savıp bizi kurtarırken gördük." On gün sonra arkada kalanlar da geldiler. Bunlar da aynı şeyi haber verdiler. Onlardan Şeyh Saltuk'un seçtiği yoldan başka yola giden çok az kişi kayboldu.

Bu olayın azametini ve Muhammed ümmetinin yüceliğini düşün. Allah Teâlâ bu ümmete bütün iyilikleri verdi, mükerrem kıldı. Onların en güzel vasıflarıyla düşmanlarının çekiciliğini ortadan kaldırdı, düşmanlarını zelil etti. Onların açık fesahatleriyle kendilerine buğz edenlerin dilini kesti, sağır ve dilsiz etti. Ümmetin burhanlarının ateşiyle kendilerini sevmeyenlerin kalplerini yaktı, ciğerlerini parçaladı, acı verip elemlerini çoğalttı. Bu

durum zamanımız âlimlerinin söylediklerinin aksinedir. Onlar ve onlar gibi
195b şeytanlar, yöneticiler ve ahali nezdinde revaç gören çeşitli eserler yazdılar. Dediklerinin en hafifi, "Ben sadece, kitap ve sünnet üzere olmayan kişiyi tenkit ettim" sözüdür. Dinleyen de onun sözüne kulak verir, sonra hüküm koymaya başlar ve velayetleri üzerinde ittifak edilen büyük şeyhler de dâhil herkesi tenkit eder. Halbuki onlar bu ümmetin rabbanileri olmuştur. Bir şahıs kendisine düşmanlık yaptığı zaman, onu kitap ve sünnetten çıkarmak için onun günahını ortaya çıkarır, ona hata ve kusur isnad eder. Oysa bu konuda söylenenler çok olsa da bu kusurlar onları kitap ve sünnetten çıkarmaz. Peygamberler (as) dışında herkes günaha düşebilir, kimse masum değildir. Bu nasıl bir görüş, nasıl bir takrir ve nasıl bir amel-i fasiddir ki, ümmeti salah u felahtan mahrum görür. Âlimlerde ve dervişlerde velayetin olacağını reddeder. Kâfirleri ve diğer her türlü muhalif olanları aramıza sokar. Yine bu konuda evliya ve salihlerin varlığına inanan Yahudi ve Hıristiyan dinini bizim dinimizden daha uygun görür. İçimizden bu şekilde nitelenen herkes onu tenkit eder, onu gerçekleşmesini muhal, şeytani düşünce olarak görür. Şayet gerçekleşirse, "Biz Allah'ın kullarıyız ve biz ona döneceğiz."[86]

196a Bil ki, bu olayda İsa Mesih (as) peygamberle ilgili probleme benzeyen bir mesele var. Bir gece onun başına bir şey geldi. Onun düşmanları, yöneticilerden ve adamlarından onun hırsızlar gibi çarmıha gerilmesi ve vücudundan kan akması gibi bir istekte bulundular.

316. ANLATI

Şeyh Saltuk'un müritlerinden güvenilir birinin dediğine göre, "Hatırıma şöyle bir olay geldi. İbrahim b. Edhem'den (ra) işittiğime göre o, 'Balıklara denizden kendi iğnesini getirmelerini emretti, onlar da getirdi.' Bu meşhurdur." Dediler ki: O gecenin sabahında, "Kalkın, canımız balık çekti" diye bir nida duyuldu. Denize geldik. Şeyh dedi ki: "Ey su! Geri çekil." Deniz suyu ok atımı geri çekilip durdu. Pek çok balık ortaya çıktı. Dervişler onlardan ihtiyaçları kadar aldılar. Günün sonunda şeyh, "Ey su! Yerine dön" dedi. Su da döndü. Şeyh bana baktı ve "Ey filan! Bütün bunlar dervişlere kolaydır" dedi. "Estağfirullah efendim" dedim. Bir başka rivayette ise şeyh, "Bu, denizden iğne getirtmekten daha büyük bir keramettir" dedi.

86 2/Bakara, 156.

317. ANLATI

Şeyh Saltuk müritlerinden birisine dedi ki: "Filanca yerde benim sahabeden (ra) bir grupla gömdüğüm altın, gümüş ve seçkin mallarla dolu büyük bir küp var." **196b** Müritleri, "Yerini bildir, çıkaralım" dediler. Onlara yerini gösterdi. Onlar birkaç arşın kazdılar. Defineyi çıkarıp boşaltınca içindeki güzelliği gördüler ve kötü nefisleri onları kavgaya sevk etti. Şeyh ve seçkin arkadaşları onlara yakındı. Şeyh silah çıkardıklarını görünce onlara doğru yöneldi. Onlar şeyhin heybetinden korkarak defineden uzaklaştılar. Onun aralarında malı taksim etmek üzere geldiğini zannettiler. Şeyh mallara bakıp üzerine tükürdü. Böylece mallar toprağa dönüştü. Dediler ki: "Ey efendim! Bu nedir?" Şeyh, "Bu gerekliydi. Ben size faydalı olsun diye istedim, siz ise kavga ettiniz. Ne bizden ne de Allah'tan hayâ ettiniz" diye cevap verdi.

318. ANLATI

Anlatıya göre şeyh şöyle dedi: "Benim ölümümden beş yıl sonra, İstanbul hükümdarlarından birisi benim naaşımı teberrüken ülkelerine gömmek üzere talep edecektir. Sizin onları defetmeye gücünüz yetmeyecektir. Şayet bu olursa 'Yarın yapacağız' deyin. Beni geceleyin çıkartın, mezarımın yakınındaki falan yere gömün. Sonra mezardan bir ölü alın ve onu benim yerime koyun. **197a** Sabah olunca da bu ölüyü kendilerine verin." Şeyhin ölümünden beş yıl geçince bu talep geldi ve onun dediğini yaptılar. Onu çıkardığımızda defnettiğimiz halde bulduk, ne var ki onun alıştığımız güzel sakalının beyazları artmıştı.

Bizim güvenilir kişilerden naklettiğimiz şu olayı da bil: Hıristiyanlar aldıkları naaşı zincirlerle asarak yüksek bir yere koydular. Şeyh bu ölüye büyük bir saygı kazandırdı. Onların bu naaşa sağlam bir inançları vardı. Adak[87] onun türbesine getirilir, krallar onun bereketinden yardım beklerdi. Onların yanında fazlasıyla hürmete ve sonsuz şöhrete sahipti. Onun dininden olmayan Hıristiyanların bu tavrına karşı Müslümanların ona gösterdikleri olumsuz tavır tam bir rezilliktir. Zira onların arasında onun kendi âlimlerinden biri olduğunu iddia edenler, hatta kendilerinden fazıl bir kişi olduğunu söyleyenler de vardır. Bunu dillendiren kalben ve

87 Kelime "Menzur"şeklinde ism-i mef'ul kalıbıyla yer almaktadır. Özel bir ad karşılığı da kullanılmış olabilir.

lisanen, "Şeyh Saltık ve benzerleri şeytan veya şeytanın tasallutundadır." gibi aşağılayıcı sözler söyler. Allah onun layığını versin. İslamı ondan ve benzerlerinden uzak tutsun. Âmin. Hıristiyanların şeyhe olan sevgileriyle ilgili bize pek çok şey anlatıldı. Ancak biz bunlardan birisini anlatıyoruz ve diyoruz ki:

319. ANLATI

197b Bir Hıristiyan, şeyhe gelip şöyle dedi: "Ey efendim, Frenkler, Hıristiyan olmakla birlikte kardeşimi dükkânından esir aldılar. Kaldı ki Hıristiyanlar da çeşit çeşittir." Şeyh, "Esir alanı öldürürsem Müslüman olur musun" dedi. Adam, "Evet" dedi. Şeyh o anda bir çığlık attı. Sonra hırkasının yeninden veya arkasından esir alan kişinin başını kanlar içinde çıkardı. Birkaç gün sonra esir alınan kişi dükkânına döndü. Olanları şöyle anlattı: "Falanca gün biz oturuyorduk. Beni esir alan adamın üzerine boz bir şahin saldırdı ve adamın kafasını kopardı. Sonra, "Ben Şeyh Saltuk'um" dedi. Onlar bunu görünce beni ve yanımdakileri serbest bıraktılar." Bundan dolayı iki kardeş, aileleri ve pek çok insan Müslüman oldular, kendileri için hakkı seçtiler. Onlara hidayet veren ve "O, şeytandır veya şahin kılığında bir şeytan gönderdi" diyerek övünmeyi seven âlimlerin şerrinden bizleri koruyan Allah'a hamd olsun. "Biz Allah'ın kullarıyız ve biz ona döneceğiz"[88] Şayet o, muhaliflerin inandığı gibi şahin kılığında bir şeytan göndermiş olsaydı şüphesiz bu daha büyük bir iş olurdu.

320. ANLATI

Şeyhin iki yüz taneli bir tespihi vardı. Ölmeden önce müritlerine şöyle dedi: "Tespihi bir kutuya koyun ve koruyun. Ölümümden yedi yıl sonra falan kral yanında iki yüz kadar emiriyle birlikte ordusuyla gelip bu tespihi isteyecektir. Ona, 'Şayet bu tespihi alırsanız, **198a** ülkede savaş, katl, fesat, pahalılık, sıkıntı vb. şeyler olacak' deyin. Eğer tespihi almaktan vazgeçmezse tespihi kendisine verin." Yedi sene sonra şeyhin dediği gibi bir kral geldi. Krala şeyhin söylediklerini anlattılar, fakat kral, "Onu almam şart" dedi ve tespihi aldı ve emirlerine tane tane paylaştırdı. Çok geçmeden şeyhin söylediği her şey cereyan etti ama pişmanlık fayda vermedi.

88 2/Bakara, 156.

Şeyh Saltuk (ra) dağda uzletteyken teferrüd halinden sonra seccadesine oturduğu sırada bir adam geldi. Şeyh kendisine şöyle dedi: "Falan dağda ben müvelleh haldeyken bana geldiğin zamanı hatırla. Beni, ekmek niyetine inek dışkısından yapılma bir çörekle doyurmuştun." Adam, "Evet, hatırladım" dedi. Şeyh dedi ki: "Sen Allah dostlarıyla alay edenlerden birisin. Sana öyle bir şey yapacağım ki, senin gibi olanlar ders alsın." Şeyh sözünü tamamlamadan adama yaklaştı, cahil adamın karnı korkunç bir şekilde yarıldı. Bu, ona takdir edilen cezaydı. Allah'ın dostlarına karşı gelen ve onların durumlarıyla alay eden Allah'ın saptırdığı 198b ve isyankâr kıldığı insanların cezası, hükmü ve müstehakkı budur.

Şeyh Saltuk, evliyanın büyüklerinden, tarikat önderlerinden ve seçkinlerden olup, pek çok kerametleri, açık burhanları, muazzam halleri, sayısız ve her zaman geçerli güzel menkıbeleri vardır.

Bil ki, Şeyh Mahmud Ümmü Abîde'ye gitti. Efendimiz Sultanu'l-Arifin Seyyidü's-Sıddıkin Ahmed b. Ebi'l-Hasen er-Rifâî'nin (Allah nurunu takdis etsin, mezarını nurlandırsın) türbesinin karşısında durdu. Bu bekleyiş, kendisine seçkin bir hal açılıncaya, bol nasip ve pak talih gelinceye kadar, ikisinin arasında vasıtasız bir şekilde sürdü. Ahmed er-Rifâî'nin (hasetçilerin ve muhaliflerin öfkesine rağmen Allah onun şanını yüceltsin) şerefli revakında vaktin sahibi de vardı. Şurası aşikârdır ki, efendimiz Şemseddin Ahmed el-Mustacil (ra) zamanının gavsıydı. Şeyh Mahmud'un veliliğe ulaştığı ve keramet nurlarının yayıldığı zaman Şeyh el-Mustacil ona bir adam gönderdi. Adam şeyhe şöyle dedi: "Nasibinden bize ne bıraktın?" Şeyh cevaben, "Dörtte bir." veya bu anlamda 199a bir söz söyledi. Denilir ki: "Şayet böyle demeseydi nasibinin hepsi gidecekti." Şeyh Mahmud onun halini kesin olarak kabul etti ve şeyhte iyi tesirler bıraktı. Sonra Şeyh Saltuk ona yoldaş oldu ve ondan nasibini aldı ve zamanının seçkinlerinden oldu. Küffar diyarında büyük yol kat etti. Orada çeşitli gruplar kendisine teslim oldu. Allah onun sayesinde pek çok insana hidayet verdi. Rabbani gücü ortaya çıktı, ilahi ve rabbani burhanı şöhret buldu.

NOT: Saltuk,[89] sarışın, orta boylu idi. Çoğu kere göğe bakardı. Kardeşimiz Şeyh Allâme Takıyyüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim b. Abdisselâm b. Teymiye el-Harrânî ed-Dımaşkî el-Hanbelî'ye yaşça ve ilme hizmet bakımından görünüşte en çok benzeyen kişi idi. Sarışınlığı hariç ondan farklı değildi. Bize göre batınen de ondan farklıydı. Çünkü onun bütün muhalefeti kendisi hakkında takdir edilen ve kendisinin başına gelen bütün mahrumiyetleredir. Bizim kanaatimize göre, eğer o bu Seyyidlerden olsaydı büyük liderlik elde eder mutlulukların tümüne ulaşırdı. Buna ancak zirvenin mahrumiyeti denilir. Allah onu başarılı kılsaydı, **199b** tevazu yoluna girerdi. Çünkü o, öne geçmek istedi, baştan sona her şeyi reddetti, kimseyi saymadı ve tekebbüre meyletti. Alay edenden sihirbaza kadar kim varsa Allah'tan bizi onların yoluna koymamasını ve o kişilerin niyeti, eylemi ve keşmekeşliklerinden bizi uzak tutmasını dileriz. İnsanın kendini küçük, bütün dünyayı gerçekten büyük görmesi ne güzeldir. Birçok yolu olan fazilet budur. Bu yolların en önemlisi, büyük küçük her şeyi içine alan bir kitaptır. Bizim dediğimize güven, Allah ve Rasûl'ü seninle olur.

Gençliğinde kendisine Dımaşk'ta çok nasihat ettik. Kendisine kuzey ülkelerindeyken sayısız mektup gönderdik. Allah için aramızdaki eski dostluğun hatırına kendisine fayda veren işlerle meşgul olmasını emredip, bunun aksini yasakladık. Ne bunu kesb ederek açıkça ortaya koydu, ne de temelde inkâr etti. Allah'ın kendisi için takdirini beğenmedi. Onun yanında değerimiz olmasa da biz ona değerini verdik. Muhtemelen, "Ancak helak olan helak olur" sözünü kolayca ifade etmekteydi.

Es-Seyyid Behramşah el-Haydarî'ye gelince, onunla 703 Şaban'ında Besni'de bir araya geldik. Bir müddet sonra da Dımaşk'ta görüştük. 704'te müritleriyle Hicaz'a yöneldi. **200a** Hicaz geçidinde vefat etti (kendisine Allah'tan rahmet dileriz). Sağlam dini ve aşikâr faziletiyle çok salih bir kişiydi.

Şeyh Saltuk, Kıpçakça "Sakçı" denilen küçük bir şehrin surlarında oturdu. Bu kelimenin Arapça karşılığı "pamuk dokunan yer"dir. Şehirde yaklaşık üç yüz dükkân vardır. Kayaların dibinden çıkan bir pınarları vardır. Dervişler şeyhten bunu ortaya çıkarmasını istediler. Şeyh eliyle kayaya

89 Saltuk kelimesi: Noktasız fethalı س, sakin ل, dammeli üstte iki nokta ت ve sakin ق ile yazılıp okunur. Ancak ص ل ط و ق ile yazılışı da meşhurdur.

vurdu, o anda su fışkırdı. Bu olay onların girişine cevaben devam etti. Bu belde, Akçakerman'ın batısında büyük bir şehirdir. Halk batılıdır. Yirmi günü denizden kalanı karadan olmak üzere bir aylık mesafededir. Şeyhin türbesi Sakçı'ya yaklaşık üç saatlik mesafededir. Ona binlerce kişi ve kırk kız tabi oldu. Şeyh ölünce kızlar Hama'da ikamet ettiler. Bazıları evlendi, kızlar doğurdu. Çocuklarını getirip onları kulluğa ve çeşitli mücâhedelere bağlı kalmak üzere murabıtların mekânına, kendilerinin yerine koydular.

Şeyh yaklaşık 70 yaşlarında 697 civarında vefat etti. Onun vefatıyla bu kitabın yazılması arası yaklaşık on sekiz yıl kadardır. Bu kitabı 715'te yazdık. **200b** Onun vefat ettiği gün, o güne şahit olan güvenilir kişilerin anlattığına göre meşhur bir gündür. Onların arasında es-Seyyid Behramşah da vardır. Öldüğünde üzerindeki gömleğini ve cenazeyi taşıdıkları tabutunu Müslümanlar aralarında paylaştılar. Bundan bize de bir pay düştü. Bunu bir zayıflık olarak gören âlimlerin zayıf inancının aksine bereketinden istifade etmek ve kefenlerimize koymak üzere payımızı sakladık. Allah rahmet eylesin.

Yine güvenilir bir gruptan naklettiğimize göre şeyhin vefatı yaklaşınca memleketinin dışından onu kendi beldelerine gömmek isteyenler oldu. Bunun üzerine Şeyh şöyle dedi: "Beni buraya gömün. Şu yerlerde de mezar kazın ki beni arayanlar her yerde bulsunlar." Böyle yaptılar. Dediği gibi oldu. Böylece bil. Halkın ona en güveneni sen ol.

Bir şahıs hakkında, birinin muttali olup rivayet ettiği ve diğerinin bilmeyip inkâr ettiği ravilerin ihtilafı seni aldatmasın. İncelediğimiz ve anlattığımız pek çok şeye biz muttali olduk. Bu nedenle kimi zaman konuyu bilmeyen ve incelemeyen kimsenin itiraz etmemesi için sorumluluğu üstlenerek beldelerin, mekânların ve şahısların adlarını belirtmiyoruz. Dediğimiz şeyleri doğrulayan Hz. Aişe'nin şu sözüdür: **201a** "Siz Peygamberinizin sünnetini ne çabuk unuttunuz. Peygamber İbn Bureysa'ya sadece mescitte cenaze namazı kıldırdı."[90] Bunu bil, bu delil olarak yeterlidir. Şeyhin zamanımıza kadar gelen zaviyesi üç yüz kişi alacak kadar büyüktü. Zaviyeye çok yardım gelir. Zaviyeyi şeyhin müritlerinden Talak-ı Mukaddem Kebir yönetiyordu. Talak Kıpçakça'da "beyaz" anlamına gelir. Zaviye el-Meliki'l-Muazzam'ın, himayesindedir. Şeyhin halleri vb. şeyler konusun-

90 Müslim, *es-Sahîh*, Kitâbu'l-Cenâiz, 34.

da *Teşvîku'l-Ervâh*'ın ikinci kısmının başında, cüzün başlamasından üç yaprak sonra bundan başka şeyler de söyledik. Bu kitap onun kısımlarından birisidir. Böyle bilinsin. Şeyh Saltuk'un arkadaşlarından iki kişiyi zikredeceğiz. Onlardan şeyhimiz Muhammed el-Maristani ve Şeyh Barak'dan ilerde bahsedeceğiz. Burada Şeyh Saltuk ve Mevlâna Ahmed ile ilgili müşterek bir anlatıyı nakledeceğiz.

MEVLÂNA AHMED

322. ANLATI

Es-Seyyid Behramşah'ın dediğine göre, onun ülkesiyle Şeyh Saltuk'un ülkesi arasında bir yıllık mesafede olan bir yerde **201b** Mevlâna Ahmed denilen büyük bir zat vardı. Kendisine ilm-i ledün verilmişti. Şeyh Saltuk'tan izin alıp ona gittim. Onun ilm-i ledünden söylediği şeyleri âlimlerin büyüklerinin beş yüzden fazla okka ile yazdıklarını gördüm. Mevlâna Ahmed bizimle beraber zikreder, sonra susar, fakat kalbi zikretmeye devam ederdi. Biz de onu duyardık. Teberrüken bana bir takke verdi. Döndüğümde Şeyh Saltuk "Ahmed'in takkesini getir" dedi. Ben, "Onu nerede unuttuğumu bilmiyorum" dedim. Günler sonra Şeyh Saltuk, "O Kur'an-ı Kerim'in yaprakları arasındadır" deyince, hemen hatırladım ve onu getirdim ama içimden de bir üzüntü duydum. Şeyh üç gün sonra bana, "Onun bereketiyle" diyerek, takkeyi geri verdi. Es-Seyyid Behramşah Besni'ye gelince bu takkeyi bizden başka birisine verdi. Sonra pişman oldu. Ben takkeyi, "O bizimdir" diyerek o şahıstan geri istedim. Adam inanmadı. Allah da takkeyi kendi himayesi ve ihtiyatı çerçevesinde adamın elinden aldı. Adam bu duruma pişman oldu. Bu olayda düşünenler için deliller vardır. Buna çok az insan itibar eder. En iyisini Allah bilir.

HASAN B. ALİ EL-HARÎRÎ

323. ANLATI

Dımaşk'ın güvenilir, adil dört şahsından (Allah onları korusun) nakledildiğine göre, şöyle dediler: **202a** "Isâf b. Hacı Meliki'l-Arab ile kendisinin Hıristiyan kâtibi arasında vuku bulan davaya şahitlik için Zer kadısına

başvurduk. Biz dedik ki: "Şeyh Hasan b. Şeyh Ali el-Harîrî'yi Besirlenrîc el-Bereket Köyü'nde ziyaret ediyorduk. Belirli dervişlerde görünen müşterek bir arzu bize de galip geldi. Muhtemelen bu bir hikmete mebnidir. Hepimizin canı bir şey çekti. Şam'daki el-Hükmü'l-Azîz'in kâtibi Şeyh İzzeddin b. Abdulhak şöyle dedi: "Ben de arzumun esiriydim. Canım, Karaniç'in nar tanelerinden yapılan, ezilip süzülen ve şekerle tatlandırılan bir şerbet çekti." Zaviyeye varır varmaz şeyh hizmetçilerine, "Dostlarımıza yanınızda olanları getirin" dedi. Sonra her bir şahsın önüne canının çektiği şey koyuldu. Şeyh İzzeddin'e gelince, onun canı şehir kültürüne ait bir şey çekmişti. Ama dervişlerin bereketiyle ikram kesilmedi. Onun isteği de geldi. Konuşmamızdan hesapladığımıza göre ikramların gelmesi bir saatten az sürmüştü. Buna şaştık kaldık. Şeyh bunu daha önce veya orada bulunduğumuz zamanın üçte birinde hazırlamıştı. Bu anlatıyı dervişlerin bir sınavı olarak naklettik.

Deriz ki: Ey kardeşim! Allah bizi ve seni aydınlatsın. Akıllı bir kimse, evliyanın Allah'a ittisal etmesi, ilahi unsurların **202b** ve rabbani inayetlerin onlar için filizlenmesi konusunda şüphe etmez. Zahir ulemasından bazıları bundan sıkılıp rahatsız olsalar bile bu iş böyledir. Ancak insanların bazısına göre onlar, bu hallerden bir zerre dahi tahsil etmediği ve ittisal kokusu almadığı için mazurdur. Bilakis onlar ömürlerini, sabah akşam hayalleriyle yaşayıp, gelip gitmekte, ister istemez sıradan zatlarla yetinerek geçirmiştir. Onlardan bu taifeyi inkâr eden ve zalimce ve düşmanca var güçleriyle erkânlarını yıkan bir grup var. Onlar arasında bazısı itiraflarda bulunmuş olup, birden kendisinin güç sahibi ve onların tarikatının büyüklerinden olduğunu iddia eder. Oysaki o, kötü ahlaklıdır ve dalalet yolundan ayrılmaz. Allah onlarla bizim aramızı ayırsın. İnşallah hakkı söyleyenlerden oluruz. Cahiliyye taassubu olmaksızın, bunların ve başkalarının işleri hakkında önyargısız olarak konuşan ve hidayete erenlerden kılsın. Allah bizi razı olmadığı şeylerden keremi ve yardımıyla korusun.

Bu Şeyh Hasan b. Şeyh Ali el-Harîrî, evliyanın büyüklerinden, seçkinlerin önde gelenlerindendir. Onun meşhur halleri ve **203a** nakledilmiş kerametleri vardır. Onun hakkında Şam'da zamanın şeyhi, şeyhimiz Zeynuddin el-Ârifî'nin (Allah rahmet eylesin) şu sözü yeter: "Ömrümde sadece iki adam gördüm. Onlardan biri Şeyh Hasan b. Şeyh Ali el-Harîrî'dir." Gü-

venilir bir gruptan naklettiğimize göre Dımaşklılar uzun zaman onun için Dımaşk'taki Dâru'l-Fülûs'de (darphanede) çalıştılar. İnsanlar onda gözleri kamaştıran bir heybet ve güzellik görürlerdi. İşin sonunda bilinen halinin dışında kendisinde bir hal ve ona layık bir hareket hasıl olduğu etrafındakilere malum oldu. Sonra bu konuda bir şey göremeyen kişilere bakıp hepsinin zorla hareket ettiğini gördüler. Bundan önce kendisi hakkında ne bilgisi ne de âdeti olan şeyler şeyhte zuhur etti. Onların hepsi veya çoğunluğu şöyle yemin etti: "Biz gece hareket ettiğimizde daha önce bizde asla görülmeyen şeyler zuhur etti. Biz büyük bir neşve bulduk. Bize alışkın olmadığımız batını hilatler giydirildi. Bunun sebebi nedir bilemedik." Onlara, olan şeyler anlatılınca anladılar.

Biz de deriz ki: Bu durum bazı büyüklerden naklettiklerimize bağlıdır. Bunlardan birisi insanları hatırlayarak şu şiiri inşad etmiştir **203b**:

> Daha önce beni alıştırdığın gibi bana yalnız içirme
> Ben onu meclis arkadaşlarımdan kıskanırım
> Sen cömertsin, nedimlerin kâseyi sırayla dolaştırması
> Senin cömetliğine sığar mı?
>
> Not: *Ezanne* kelimesi ض'lıdır. "Cimrilik" anlamındadır, böyle bil.

Şeyh Hasan (ra) Gazan felaketinden birkaç sene önce 10 Rebiulahir 697 tarihinde vefat etti. Bunu tarih yazsın diye kaydettik. 621 yılında doğdu. Şeyh Ebû Bekir adlı bir oğlu vardır. Şeyh Ebû Bekir iyi bir adamdı, doğru yolda ilimle meşgul, dinini araştıran bir zattır. Onun menkıbeleri ve iyilikleri çoktur. Bildiğimize göre babası öldüğünde kırk yaşlarındaydı. Allah akibetini güzel eylesin.

Isâf'ın hikâyesine gelince, onun Hıristiyan kâtibinden bazı işler zuhur etti. O, Isâf'ın şöhretinden istifadeyle Kâbe'yi ve peygamberin kabrini (en iyi salat ve selam oradakine olsun) taşlamaya niyetlendi. Bu konuda çok şey söylenmiştir. Dımaşk'ta büyük bir fitne ve pek çok dedikodu çıktı. Dünyalık arzusu ve kâtibin, Isâf'ın yanına girmesi, Isâf'ın bazı yetkililere çeşitli hediyelerle yaklaşması büyük bir hizipçiliğe sebep oldu. **204a** Bu durum Naibü's-Saltanati'ş-Şerîfe el-Melikü'l-Emr İzzeddin Aybek el-Hamevî'nin,

düşmanlık ve zulümlerinden dolayı Şeyh Zeynüddin el-Ârifî'yi şiddetle dövdürmesine, yine Şeyh Takiyyüddin b. et-Teymiye'yi ondan daha az dövdürmesine yol açtı. Bu Dımaşk için zor bir gündü. Hükümet daireleri kapatıldı. Bununla birlikte onlar makamlarını kaybetme endişesiyle bulundukları hal üzere kaldılar. Dımaşk'ın en büyük emiri diye bilinen Çalık, Melikü'l-Umera'nın huzuruna çıktı ve ona, "Bunu yapman gerekmezdi. Onları döveceğine niye Azrâviyye Medresesi'ne hapsetmedin" dedi. Emir cevaben dedi ki: "Sus, konuşursan onları idam ettiririm." Sonra yapılanları onaylamayan Sultanîyye yazışmaları geldi. Ancak iş işten geçmişti. Hamevi'nin dindarlığı aşikârken, Kur'an okumasına, Buhârî ve Müslim mütalaa etmesine vb. şeyler yapmasına ve kendisine "Türk kadısı" denilmesine rağmen yaptıklarıyla İslamı alçalttı. Allah onun belasını versin.

Isâf'a gelince, Allah ona, kardeşinin oğlunu musallat etti. O, feci bir şekilde onu öldürdü. Dünyası ve ahireti perişan oldu. Yüce peygamberimiz aleyhine çalışan herkesi ve başkasına yöneleni Allah böyle yapar. **204b** Böyle insan çoktur. Onlardan kimisi bir sebeple açığa çıkar, kimisi gizli kalır. Allah yeryüzünü onlardan temizlesin ve izlerini yok etsin.

OSMAN ES-SURÛCÎ

324. ANLATI

Şeyh Osman es-Surûcî (Allah rahmet eylesin) Simat'ta, zaviyesinin yapıldığı günlerde, büyük bir yılan zaviyenin ortasındaki havuza düştü. Hizmetçi onu çıkarmak için "kımaş" veya "kamaş" denilen çengelle gelip uğraştı fakat o çıkmadı. Şeyhe şikâyet ederek bundan hoşlanmadığını ve havuza giremeyeceğini söyledi. Şeyh, "Bu defalık onu bırak" dedi. Hizmetçi onu bıraktı. Şeyh mihrapta otururken elleri çengelle birlikte yılanı çıkarıncaya kadar uzandı. Ben de zaviyenin ortasındaydım.

325. ANLATI

Güvenilir kişilerin Muhammed b. Şibl el-Bîrî'den naklettiğine göre, o dedi ki: Güvercin avlamaya çıktık. Her birimiz bir kuyuyu tuttu. Ben kuyuya indim ve içinde ne varsa boğazladım. Duvarın doğu tarafında alaca bir kuş gördüm ve ona doğru geldim. O da uçtu ve üç kere ışığımı söndür-

dü. Üçüncüsünde yaptığı şeyden korktum. **205a** Kuyuda kalacağım zannettim. "Ey Şeyh Osman! Bu kuyudan beni kurtar" diye yardım istedim. O esnada onun elini başımda hissettim ve elini tuttum. Beni kuyunun başına çıkarıp attı. Bir süre baygın kaldım. Arkadaşlarım beni ne yapacaklarını bilememişler. Şaşkınlıkla ayıldım. Onlara hiçbir şey söylemedim. Kendi kendime, "Şeyh Osman'a yirmi tane kuş vereceğim. Şehre varıp ayağını öpeceğim" dedim. Şehre dönünce güvercinleri satın alacak kişiyi çağırmak üzere gittim. Daha sonra Şeyh Osman zaviyenin kapısından beni görünce "Ey Muhammed!" diye çağırdı. Derhal ona gittim ve ayağını öptüm. O, "Ey kardeşim! Dün bizi çok üzdün" dedi. "Ey efendim! Allah iyiliğinizi versin" diye karşılık verdim. "Bize ait yirmi kuş nerede" diye sorunca, "Ey efendim! İnşallah gelecek" diye cevap verdim. "Onları getir" dedi. Bu olaya ve mahiyetine bir bak ve Allah'ın ayrıcalıklı kıldığı topluluğu ve kendilerine tahsis ettiği şeyleri incele.

326. ANLATI

Güç yetiremeyeceği bir işin sorumluluğunu üstlenerek hakir bir şekilde ölen güvenilir birinden anlatıldığına göre, adam şöyle dedi: Şeyh Osman Birecik'te yanımızdayken onun bir şeye sahip olmadığına inanıyorduk. Bir defasında Rumkale'ye **205b** doğru bir günlük yola çıktım. Bir Kürtle karşılaştım. Bana Şeyh Osman'ı sordu ve ondan medet uman, yardım isteyen bir tavırla, büyük bir hürmet ve sevgiyle ona selam söyledi. Ona, "Bu şeyhi büyüttüğünü ve yücelttiğini görüyorum" dedim. Dedi ki: "Benim ona sevgimi kınama. Onunla aramda şöyle bir şey geçti. Bir keresinde yüz adam boyu bir yardan düştüm. Düşerken havada onun bereketiyle yardım diledim. Mübarek eliyle beni tuttu ve salimen yere indirdi." Ben bunu inkâr ettim ve hakarete başladım. Kürt ısrarla dedi ki: "Ben evliyanın kerametine inanırım. Sana anlattığım şeyi de ispat edeceğim." Sonra Fırat kenarındaki Birecik'e kayıkla döndüm. Zaviyesinin kapısında otururken onunla karşılaştığımda uzaktan bana seslendi: "Ey falan! Dervişlerin hali böyledir. Kimileri salihlere inanmazlar, sonra onlara inananları ve kerametlerini kabul edenleri de inkâr ederler." Dedim ki: "Allah'tan bağışlanma dilerim ve ona tevbe ederim." Sonra kayıktan indim ve elini ayağını öptüm, kusurumu ve cehaletimi itiraf ettim.

Şeyh Osman b. Şeyh Yûnus b. Şeyh Âmir b. Şeyh Nâsıruddin el-Caberî es-Surûcî'nin bu kitapta daha önce zikri geçmişti. Hayatının sonunda Birecik'e yerleşti. **206a** Biz onun makamını 710 yılında defalarca ziyaret edip bereket ve duasını aldık. Onun meşhur pek çok kerameti vardır. 9 Muharrem 698'de vefat etti. Şam topraklarında Birecik yamacına defnedildi. Ziyarete açık, güzel bir türbesi var. Birecik'te nesli devam etmektedir.

ŞEYH MANİ ED-DIMAŞKÎ

327. ANLATI

Şeyh Mani'nin (Allah rahmet eylesin) her cumartesi sema yaptığı bir zaviyesi vardı. Müritlerinden birinin vazifesi su dolu testiyi taşımaktı. Adam şeyhin semaya başladığını gördüğünde testiyi taylasanının içine boşaltırdı. Ne sema esnasında ne de semadan sonra suyun bir damlasını kimse görmezdi. Şeyh ölünceye kadar böyle devam etti. Bunu yapan benim arkadaşlarımdandır ve genellikle o bizimle beraber olurdu.

328. ANLATI

Şeyh Mani semada hazır bulunanların kavvâl hakkında kusurlu davrandıklarını görünce üzüldü. Sonra hızlıca elini boynunda gezdirmeye başladı. Ardından boynundan oradaki deflerin üzerine art arda yeni basılmış dirhemleri döktü. **206b** Orada bulunanların idraki neredeyse bunu kaldırmayacaktı. Bundan dolayı da mazurdurlar.

329. ANLATI

Şeyhe muhabbet duyan ve kendisini sığınak kabul eden yaklaşık yirmi kişilik bir grup bir gece şeyhin yanına geldi ve "Biz şeyhten alışık olmadığımız bir şey görmek istiyoruz" dedi. Şeyh, "Ne istiyorsunuz" diye sorunca, "Hamam" dediler. Şeyh, "Ey evlatlarım! Nereye istiyorsanız gidelim" dedi. Kalktılar, Dımaşk'ta Bab-ı Tuma civarında uzun yıllardır harabe olan bir hamama yöneldiler. Hamamın harabesini insanlar korumaya almadığı için hamam yerle bir olmuştu. Şeyh ve arkadaşları oraya varınca hamamın kapısının açık olduğunu ve içerden ışık sızdığını gördüler. İçeriye girince kandilin ışığında oturan hamamcıyı gördüler. Havuz soğuk suyla doluydu ve kurnalardan su akıyordu. Çalışanlar âdet olduğu üzere kese, lif, tarak,

sabun vb. şeylerle dolu kaplarla etraflarında toplandılar. Onları iyi ve güzel bir şekilde karşıladılar ve onlara hizmet ettiler. **207a** Âdetlere uygun olarak ne istedilerse yaptılar. Havuzdan çıkınca kendilerine güzel ve temiz havlular getirdiler. Onlar elbiselerini giyip tamamen rahatlamış olarak çıktılar. Sonra onlar aralarında, "Geldiğimiz yer konusunda hata yapmış olabiliriz" diyerek taş vb. şeyler alıp duvarların üzerini renk renk işaretlediler. Sabah olup tekrar oraya gidince hamamı harabe olarak buldular. İşaretledikleri şeylerden bir kovuktan görülebilecek kadar bir şeyler kalmıştı. Hata yaptıklarını anladılar ve yaptıklarından pişman oldular. Onların içinde kendileri gibi günahkâr, eksik arayan, kötü ahlakları nedeniyle büyüklere saygısız ne kadar adam varsa ortaya çıktı. Allah onları kahretsin. Şeyhe özür dilemek üzere gittiler ve onu yatarken buldular. "Allah için, hata ettik bizi bağışla" dediler. Şeyh dedi ki: "Tamam affedelim, ama ey evlatlarım! Allah beni sizden ayırmasın." Epeyce ağladılar. Sonra şeyhin türbesinin yanına defnedilmek üzere şeyhten izin istediler. Onlarda halâ dünya sevgisi, dünyaya bağlılık vardı. Her biri dedi ki: "Ben şöyle şöyle güzel bir türbe yapacağım." Şeyh, "Allah iyiliğinizi versin, bu benim için değildir" dedi. "Nasıl olmaz" dediler. Şeyh, "Hamalların durduğu yerde defnedilirim" deyince sustular. **207b**

330. ANLATI

Şeyh ölünce naaşını taşıyan hamallar, onu Kabe'ye bakan burca kadar götürdüler. İnsanlar Dımaşk şehrinde maruf olduğu üzere surun yanında duruyor ve dua ediyorlardı. Hamallar da durdular. Onlara, "Yürüyün" denildi. "Ayaklarımız tutuldu" diyerek oradaki topluluğa ve diğerlerine karşı büyüklendiler. "Onlar, zamanımızdaki zahir fakihlerin bazı sözlerine istinaden, şeytani inatları ve cahillikleriyle burada durmaları muhtemeldir" dediler ve onları kovdular. Cenazeyi kendileri yüklendiler ancak onlar da aynı duruma düştüler. Pişman oldular ve şeyhi oraya gömdüler. Kabri bilenler tarafından ziyaret edilir. Vefatında altmış küsür yaşlarındaydı (ra).

331. ANLATI

Dımaşk çöllerinde hırsızlığa ve eşkıyalara karşı gece devriye gezen "et-Tûfiyye" denilen bir grup adam vardı. Özellikle durumun çok kötüye gittiği zamanımızda bazen kendileri de haramilik yaparlardı. **208a** Onlar

insanları güven içinde alır ve sanki acıyormuş gibi "Sen kimsin ve nereye gidiyorsun? Şefkatli olanlardan korkmaz mısın" derler. Sonra adama istediklerini yaparlardı. Derbentlerde bu ve benzeri gözcülerle ilgili pek çok örnek vardır. Aralarında Şeyh Mani'nin müritlerinden birisi vardı. Bazen onlardan ayrılırdı. Bir gece onlar Dımaşk'a iki saatlik mesafedeki Yeldan Köyü topraklarındayken çeşitli sancaklar ve bayrakları bulunan askerlerle karşılaştılar. Halleri değişti ve endişelendiler. Sonra bunların kim olduğunu sordular. Bunların, Şeyh Mani'nin askerleri olduğu, onun büyük bir sultan olduğu, türbesinin başında sancaklarının bulunduğu söylendi. Onun tarafına koştular, denildiği gibi orayı açıkça görünce, kendilerinden geçtiler, her biri kendi nefsiyle ve başına gelen musibetle uğraştı. Onların içindeki Şeyh Mani'nin müridi, dehşetli bir çığlık attı ve çölde giderken olduğu yerde dönüp dolaşmaya başladı. Onu arayıp çokça soruşturdularsa da bir haber alamadılar. Bu topluluğun ise kendilerine faydaları olmadı. Onlardan kimisi uzun süre hasta oldu, kimisi öldü, **208b** kimisi de dünyevi geçimden uzaklaştı. Zaten bu ve fazlası onlara haktır.

Bu Şeyh Mani b. İsmail b. Ali el-Hamevî ed-Dımaşkî, tasavvufun büyüklerinden, evliyanın önde gelenlerinden, tarikatın efendilerindendir. Onun büyük ve kıymetli kerametleri vardır. O, es-Seyyid Şeyh Ahmed es-Sayyâd el-Hüseynî er-Rifaî'nin arkadaşlarının önde gelenlerindendir. Makamı bilinmektedir. Neslinin makamı Müdkin'dedir. Burası Hama'nın batısında şehre bir günlük mesafede büyük bir köydür. Şeyhi es-Sayyâd ve neslinin yüce halleri vardır. Dediler ki: "Rifâîyye'nin beyaz evi onundur."

Şeyh Mani'nin adı Yusuf'tur. Büyük şan ve şöhret sahibi Arap emirlerinden birisi Hama'ya onun köyüne geldiğinde Yusuf ailesine, "Ben bu emirin adıyla adlandırılacağım" demişti. Çocuk, emirin büyüklüğü karşısında kendisini küçük görmüştü. Bu gizli bir saltanat ve mülk idi. Bu ikisi büyüklük olarak sana yeter. Ne büyüklük! Şeyhin evi ve zaviyesi Bâb-ı Tuma içindeydi. Kuşak ve örtü dokur ve görünüşte onunla geçinirdi. Benim ve onun özel hizmetçiliğimizi yapan bir kişi şöyle anlattı: "Şeyh hastalanıyordu, çalışmadan pek çok masraf yapıyordu. Hatırıma onun birikimi, bir şeylerinin olabileceği geldi. Bunu anlayıp bana şöyle dedi: 'Ey evladım! Elbiselerimi karıştır, **209a** orada bir zırnık bile bulamazsın.' Ben istediğim

gibi elbiselerin altını üstüne getirdim. Bir şey bulamadığım gibi gizli bir yer de bulamadım. 'Ey evladım! Allah'tan bağışlanma dile' diyordu." Bil ki, "Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır."[91]

ŞEYH SAFİYYUDDİN

332. ANLATI

Şeyh Safiyyüddin, Şeyh Mâni'nin yaşca ondan büyük ve ana-baba bir kardeşiydi. Busrâ'da dokumacı bir arkadaşı vardı. Fakirlik ve ihtiyaçtan dolayı kendisinin ve hanımının tek bir elbisesi vardı. Evde dokumaya oturduğu zaman ev işlerini yapmak için hanımı elbiseyi giyerdi. Kendisi bir ihtiyaç için dışarı çıktığında aynı elbiseyi giyer kadın evde bir arı kovanının içine girerdi. Şeyh onların halini anlayınca bir gün gelip evlerine oturdu. Adama, "kapının önünde seni bekleyenle konuş" dedi. Adam dışarı çıkınca bir dirhem buldu ve aldı, sonra bir tane daha buldu ve aldı. Yürüdükçe bulduklarını kucağına koydu. Bu durum adam ayağa kalkıp eteği açılıncaya kadar devam etti. Dirhemlerini eteğine koymuştu. Şeyh ona, "Gel" diye seslenince ayağa kalktı ve eteğinden dirhemler döküldü. İçeri girip dirhemleri şeyhin önüne koydu. Tarifsiz bir sevinç duyuyordu. Şeyh dirhemleri üçe ayırdı ve dedi ki: "Bu kısım evin işlerini yapmak üzere hanımınındır. Şu senin sermayendir. **209b** Kalanı ise bitinceye kadar buradaki dervişlerin güzel vakit geçirmeleri içindir." Bu bilinen meşhur kerametlerden, nakledilen ve anlatılan kıymetli işaretlerdendir. Bunda müminlerin beğenisini kazanan, münafıkları da öfkelendiren dersler, öğütler, hatırlatmalar, yasaklar ve kısıtlamalar vardır.

Şeyh Safiyyüddin, büyük evliyadan, seçkin kişilerden, seyyidlerden ve Şeyh Seyyid Ahmed es-Sayyâd'ın yakın arkadaşlarındandır. Dımaşk yakınlarındaki Busrâ'da ikamet ederdi. Bu kitabın yazılmasından yirmi yedi yıla yakın bir süre önce yetmiş yaşlarında vefat etti. Bazı vakitler elbise yokluğu çekti. Fakirliği herhangi bir sebepten kaynaklansa da bu gerçek değildir, sadece zahiri görünüştür veya benzeri bir şeydir. O, Allah'ın kendi fazlı keremiyle zengindir. Allah bizi ve müminleri her iki dünyada onların bereketine nail etsin.

91 51/Zariyat, 58.

ŞEYH ABDULLAH

333. ANLATI

Güvenilir müritlerimizden birisi şöyle anlattı: Türkmen şeyhlerinden Abdullah adlı 210a bir şahsı tanıyorum. Onun dört hanımı vardı. Çok misafirperver, dervişlere ve başkalarına ihsanı bol bir adamdı. Bir keresinde yanına genç fakir bir adam geldi ve misafirliği fazlaca uzadı. Şeyh onun halini bâtınen bildi ve "Evladım ihtiyacın nedir? Söyle. Biz dervişler afv ve setr ehliyizdir" dedi. Genç, "Efendim, ben eşiniz falana güzelliğinden dolayı âşık oldum" dedi ve o kadında bulduğu güzellikleri saymaya başladı. Şeyh, "Önemli değil, ben bu gece ona, 'Falanca kişi bu gece senin yanında olacak' diye söylerim. Sen yatsı namazından sonra onun yanına git." Genç buna çok sevindi, vakit gelince kadının yanına gitti. Kadın onu, "Bismillah, ey derviş! Gir, hoş geldin" diye karşıladı. Genç ayaklarından birini kapının iç tarafına bastı, diğerini ise sokamadı. Göğün üzerine yıkıldığını hissetti. Kemikleri kırıldı. Allah'ın izniyle ölüm sarhoşluğuyla mücadele ederek ayakta durmaya çalıştı. Allah üzerine şiddetli bir yağmur ve dayanılmaz bir soğuk gönderdi. Hatırladığı kadarıyla genç sabaha kadar bin kere belki daha fazla öldü. 210b "İçinde bulunduğum sıkıntıdan kurtulmak için ölümü arzu eder oldum" diyordu. Tan atınca Şeyh, "Ey falan! Gel" diyerek kendisini çağırdı. Genç ölü gibi geldi ve kendini baygın bir vaziyette şeyhin önüne attı. Böylece öğleye kadar kaldı. Şeyh kendisini uyandırıp sıcak su verdi. Sonra bir dervişe emretti, o da adamı kendisine gelinceye kadar örttü. Genç kendisine gelince şeyh ona durumu sordu. O da gece başına gelenleri anlattı. Bunun üzerine Şeyh, "Evladım, biz sana engel olmadık, ancak Allah engel oldu. İstiğfar et" dedi. Genç istiğfar etti, özür diledi, pişman oldu ve tövbe edip dedi ki: "Dervişliği anladım ve onlara inandım." Şeyhe veda edip kendi yoluna gitti.

Bu halleri ve kerametleri olan Şeyh Abdullah'tır. Allah Müslümanlar arasında onun gibilerin sayısını artırsın. Onlara uyulur ve onların vesilesiyle hidayete erilir. Allah onların hepsine rahmet eylesin.

EMİR NÂSIHUDDİN AHİ EL-KERMÛNÎ

334.ANLATI

Emir Nâsıhuddin Ahi el-Kermûnî (Allah ona uzun ömür versin) şöyle anlattı: Konya'nın dışında görünüşte müvelleh bir adam vardı. Âlimlerin

çoğu onu beğenmezdi. Kâdı'l-Kudât Mevlâna Sirâceddin Urmevî ile beraber ona uğradım. Onun durumu hakkında konuştuk. Sirâceddin kendisine çeşitli ilmi meselelerden sordu. 211a O da sorulara olağanüstü cevaplar verdi. Sirâceddin bana dedi ki: "Bu, yeryüzünün en âlim kişisidir. Kendisine ilm-i ledün verilenlerdendir. Namaz kılarken ve oruç tutarken görülmediği için bunun gibileri eleştirmekten Allah'a sığınırım. Ey Allahım! Beni ve hırkamın ehli olanların tövbesini kabul et. Onlar bilmiyorlar." Daha sonra onun ziyaretine gider ve ondan bereketlenirdi ve hidayete muhtaç olanları ona yönlendirirdi.

335. ANLATI

Yine el-Kermûnî şöyle dedi: Bir gün –melik mi, naip mi tam emin değilim– Konya'nın bir büyüğüyle bu müvellehe uğradık. Onu büyük bir kısmı kurtlanmış ölü köpek eti yerken gördük. Onun böyle şeyler yaptığı anlatılırdı. Ona dedik ki: "Yemeğinden bize de yedir." Ondan bize verdi. Biz de bir torbaya koyduk, alıp eve getirdik. Eve gelince pislendiğimize dair bir inanca kapıldık. Torbayı boşalttığımızda çok güzel kızarmış et ve sadeyağında pişirilmiş pirinç pilavıyla karşılaştık. Ondan daha güzel bir şey yememiştik. Ona olan inancımız ve teslimiyetimiz arttı. Aklımızdan geçenden dolayı tövbe istiğfar ettik.

Emir Nâsıhuddin, 211b bizden biri hayır, salah, kerem ve afiyet sahibiydi. Tatarların ikinci seferlerinde ve Hama'ya geldikleri 700 yılında Ravendan Kalesi'nde biz onunla bir müddet beraber olduk. Sultan el-Melikü'n-Nâsır (Allah onu yardımlarıyla yüceltsin) Gazze yakınlarındaki Arîş sahiline kadar gelmişti. Sonra her iki sultan da savaşmadan memleketlerine döndü. Kendilerini âlim ve fâzıl sayan din düşmanlarının (ki Allah onları yeryüzünden temizlesin) taassupları yüzünden ve başka sebeplerle ailemizle birlikte onların gelişinde Halep'te idik. Onun kardeşi Emir Hüsâmüddin el-Kermûnî Halep'te saltanat naibiydi. Sonra başka bir yere naip oldu. Halep'te Bâb-ı Meliki'l-Umera'ya geldi. O yüce makamda, Karasungur el-Cünkendâr el-Mansûrî (Allah onu güçlendirsin) Hüsâmüddin el-Kermûnî'ye şöyle diyordu: "Sizin yanınızdaki filan bu zamanda imkânlar ölçüsünde şer-i şerifin doğruladığı bütün hükümleri reddediyor. O şöyle şöyle bir adamdır, yani zayıf bir kuldur.

Ravendan kadısı falana gelince, **212a** onun dersleri ve kararları ne alınır ne reddedilir." Ya da bu anlama gelen sözler söyledi. Bu konuda ben derim ki: "Şüphesiz ben vallahi'l-azîm, ne bunu ne de benzerini tercih ederim. Ancak bu konuşma doğrudur. Bu kadı, büyük bir ihtiyat ve sağlam bir din sahibi olduğunu iddia etse de yetki verdiği kişilerin kötülüklerini görmezden gelir. Yine, bu yazışmadan dolayı onun makamdan ayrılıp Şam'a gitmesi ve Emir Sârimüddin Özbek ve başkalarıyla Hama'da buluşması, dervişlik ve dürüstlük iddiasında bulunması da tuhaf şeylerdendir. Onu Maarratu'n-Numân'ın kadılığına getirdiler. Orada bir medrese vardı. Onlara *el-Mühezzeb*'den ders okutuyordu. Bu kitap çetin üslubuyla tanınır. O okurken heylele[92] ifadesinde hata yapınca cemaat, buna çokça gülerdi. Çünkü onun cahilliğini anlamışlardı. O şöyle diyordu: "Efendiler! Şu konuda ne diyorsunuz?" Öyle ki adama "Sâdâtî" lakabını takmışlardı. Felaketten sonra onun görevlendirdiği kişiyle bir araya geldim. Onun, Ravendan'da yaptığı kötü işler ve çirkin âdetleri anlattım ve onun gibisine görev verilmesi veya eski haline dönse de göreve kabul edilmesine bir delil bırakmamak için aramızdaki ahdi kaldırdım. Bunun üzerine onun **212b** Dımaşk naipleri hakkındaki cevabi sözü, "Onların kendisinden daha cahil olduğunu!" söylemek oldu. Böylece onun, asla bir dine bağlı olmadığını anladım. Ben bu ve benzeri şeylerden bazılarına teselli, bazılarına ders, bazılarına tenbih olsun diye söz ettim. Yoksa gerçekte böyle şeyler için kitabımı karalamazdım. Bunu bir Müslüman için gıybet olsun diye da söylemedim. Neûzübillah, bundan Allah'a sığınırım.

Bunun anlatımında Müslümanlar için faydalar vardır. Bu idarecinin (Allah onu affetsin) ziyafeti çok sevmesi, açıkça ihsanda bulunması bunlardan biridir. Vakti daraldığı zaman Bedevi kılığında çıkar ve zorluklara katlanarak yol alır, kendisini bu konuda feda ederdi. Onun hakkında Derbend bekçileri şöyle anlatırlar: "Bir gece naibin yanına gelmişti. Âdet olduğu üzere kapı tokmağını çaldı. Naip, 'Başıma bir vecd hali doğdu' dedi. Sonra kalktı onu evine götürünceye kadar niyâbet makamında raks etti." Onun haline uygunsa bu konu araştırılabilir. Olayı en doğru bilen nakîb şöyle anlattı: Bir defasında mübarek Ramazan bayramından bir gün önce onun yanına geldim. "Bayram sofrası için bir şeyim yok, bana biraz borç ver" dedi. "Yüz

92 Heylele: Şaşkınlık ifadesi olarak "Allah Allah" demektir.

dirhem karşılığı mahkeme kâtipliğini bana ver" dedim. "Sana garanti ediyorum" dedi. Sonra ahkâm vergisi almaya başladı. **213a** İkindi ezanı okunurken yanımda yüz otuz dirhem birikti. "Kazanılanlar bana ait" dedim. "Evet, senin" dedi. Sonra hepsini ona verdim. O gün mahkemeye gelenler arasında bir adamın elinde mahsur kaldığını iddia eden kişi de vardı. Onun için bir müzekkere yazdırdı. Altına da, hiçbirisinin gelmediği pek çok şahidin adını kendi el yazısıyla yazdı. Ben o adamı getirdim ve mahsur kalan kişinin mahrumiyeti ortadan kalktı. Mahkemelerde insanın anmaktan haya edeceği başka şeyler de vardı. Bu durum onu tayin edene ulaştığında ne onu nehyetti ne de azletti. Bu durum yirmi beş yıl sürdü. Nerede din, nerede ilim, nerede fazilet! Güç ve kuvvet ancak Allah'ındır.

TÂCEDDİN B. ER-RİFAÎ

336. ANLATI

Muhammed b. Verşâne adlı bir şahıs Hasankeyf'te bir vakıfta dervişlerin sorumlusuydu. O dervişleri getirince Sîdî Tâceddin b. er-Rifaî kendisine, "Dervişler senden çok şikâyetçi" dedi ve şöyle devam etti, "Ey falan! Eğer onlar yalan da söylüyorlarsa doğru da söylüyorlarsa sen bilirsin." Şeyh sözünü tamamlar tamamlamaz İbn Verşâne **213b** ölü olarak yere yığıldı. Bu hak düşmanlarından intikamın alındığı bilinen bir gündür.

337. ANLATI

Adı geçen Sîdî Tâceddin bir gün, geçerli bir sebeple adını vermediğim bir köye iyi niyetlerle uğradı. Onların bazılarının dervişlere karşı hoşnutsuzluk içinde olduğunu anladı. Cimriliğiyle tanınan bir şahıstan bir tavuk istedi. Mazeret beyan ederek tavuğu sadece kendisi yedi. "Tavuğun civcivlerinin olduğunu" söylediler. İçinde kemikler bulunan bir kaba işaret etti. Kabın kapağını açtılar ve tavuk canlıydı. Tavuk civcivlerinin yanına gönderildi. Orada olanlar için bu ne büyük vakıadır, bu apaçık bir kerametttir. Şeyh insanlar arasında değer kazandı ve anında oradan ayrıldı.

338. ANLATI

Sîdî Tâceddin her yıl âdet olarak yapılan törenler için Ümmü Abîde'deki merasim alanına geldi. Orada beş gece çalıştı. Kendisinden tu-

haf haller sadır oldu. Bir adam dedi ki: "Ey Sîdî Tâceddin! Âdet olduğu üzere ölüsü dirisi bütün şeyhlerin bu gece burada toplanacağı söyleniyor. Benim şeyhim nerede? O ölmüştü, onu bana göster." Şeyh adama şeyhini gösterince o düşüp öldü. **214a** Bunun benzerini şeyhin babası Şeyh Şemseddin Müstacil'de de anlatmıştık (Allah rahmet eylesin). Soru soran bakınca, ricali ve şeyhini oradakilerin başları üzerinde dua için ellerini kaldırmış vaziyette görmüş ve düşüp ölmüştü. Bu iki rivayet gerçektir, inkâr etmiyorum. Onların iyilikleri bundan daha büyüktür. Buna benzer konularda ancak bunları bilmeyen kişi şüpheli davranır.

339. ANLATI

Dımaşk'ta, Bâb-u Tuma'daki geçitte, bildiğimiz ancak geçerli bir sebeble adını vermediğimiz, bir yerde Sîdî Tâceddin yaklaşık yirmi yaşlarında bir kadına uykuda uygun bir nasip verdi. Sonra kadın Murakkab Kalesi'nde oturdu. Dervişler onun evine gidip geliyorlardı. Kadının yanına iki derviş geldi, bir süre kadının yanında kaldılar. Onlara büyük haller ve pek çok keşifler gösterdi. Sonra onlardan birisinin nefsi, kadının sevgi ve ihsanına tamah etti. Kadınlardan istenen şeyi istedi. Kadın görünürde, "Evet" dedi adam gafletinden dolayı kabul edildiğini zannetti. Gece kadınla beraber yatınca onu kuru odun olarak buldu. **214b** Nefs-i emmaresine şöyle dedi: "Göğüsler, kadının en yumuşak yeridir." Onlara dokundu ve yuvarlak bardak gibi buldu. Onun burnuna dokununca nefesini hissedemedi. O zaman korkudan tir tir titredi. Şayet hoşgörü ve nezaket olmasaydı kendisinin helak olduğuna inanacaktı. Allah'a istiğfar üzere bağışlanma ve af dileğiyle bir köşeye çekildi. Seher vakti gelince kadın âdeti üzere namaz için kalktı. Adama karşı hiçbir şey olmamış gibi davrandı. Sonra adam özür dilemeye başladı. Kadın, "Zararı yok, sen batına uygun olmayan bir işe inandın. Biz de nimetlendirdik. Allah engel oldu" dedi. Sonra onun talebinden dolayı tövbe etmesini istedi, ona ikramda ve daha fazla iyilikte bulundu. Adam kalan ömrünü şaşkınlık ve düşünceler içinde geçirdi. Adamın bu cüret ve cesaretinde bilen ve ders alan kimseler için bir hikmet, anlamaya çalışanlar için de ibretler vardır. Böylece daha önce dervişlerin halleri konusunda hiçbir görüşü olmayan kimsenin imanı artmıştır. O tövbe ve inabe içindedir. Bunu bize Şeyh Muhammed el-Mazgirdî adamın kendisinden naklederek

anlattı. Şeyh son zamanlarda birlikte oturduğumuz biridir. Biz adamın adını doğru bir gaye ile vermiyoruz. Allah bizi ve onu ıslah etsin.

340. ANLATI

Sîdî Tâceddin (Allah rahmet eylesin) velayetiyle meşhur Şeyh Kutub el-Çâkır (ra) **215a** türbesinin yakınına vardı. İki müvellehi türbe görevlilerine gelişini bildirsinler diye gönderdi. Türbe görevlileri gelenleri iyi karşılayıp onlara pek çok yiyecek ikram ettiler. Onlar yediler, doymadılar ve açlıklarını gidermek için tekrar yiyecek istediler. Görevliler, "İki kişiye bu kadar yetmezse daha çoğu nasıl olur ki!" diyerek istediklerini yapmadılar. Bu onların hakkının engellenmesidir. Allah'ın kör ve sağır kıldığı birçok insan gibi yaptılar. Sonra kapıları kapattılar. Daha sonra Sîdî Tâceddin geldi. Onlara ait yel değirmenine işaret etti, değirmen bozuldu. "Eski haline dönme" dedi. Değirmen şimdiye kadar düzelmedi. Genç müvellehlerden bazıları kuyuya tükürdü. Su tuzlandı, şimdiye kadar da tuzludur. Orada tuz bulunan bir yer vardı. Sîdî Tâceddin oranın iptaline niyet etti. İnsanlar bu konuda ricacı oldular, "Orada insanlar için büyük bir fayda ve gelir vardır" dediler ve epeyce bir gayretten sonra şeyh orayı iptalden vazgeçti. Türbe hizmetlileri yaptıklarından pişman oldular ama pişmanlık fayda vermedi. Bunlar kaba saba insanlar olarak bilinir. Bize ulaştığına göre o günden itibaren onların işler geriledi ve bozuldu. Şeyh Çâkır bu kötü ahlaktan ve beğenilmeyen hareketlerden uzaktır.

NOT: Burada iki fayda vardır:

1. Fayda: Seçkinlerin hepsi veya çoğu **215b** *mahsûs ve mahsûsât*ın duyu organlarıyla kavranılacağını söylerler. Bu yanlıştır. Bu kelime rubai fiilden alınmadır. Açıklamasına göre denilir ki: *Ehasse bikezâ yuhissü ihsâsen.* Mef'ûlü ise *muhassün ve muhassâtün* şeklinde gelir. Sülasi fiilden gelen *hasse* kelimesine gelince, onun üç anlamı vardır: Yüzünü yaralamak için atılan kızgın taş kişiyi öldürdüğünde *hassehu* denilir. Ayette şöyle gelir, "Allah'ın izniyle düşmanlarınızı öldürdüğümüzde..."[93]

Hayvan sıvazladığında, *hasse yahıssü hassen* sülasi fiilden gelir. Mef'ûlü *mahsûs mahsûsâtün*'dür. "Onların muhalefetlerinin sebepleri nedir" denilse, doğrusu derim ki, zahirde burada bir genişlik vardır, onlar

93 3/Ali İmran, 152.

bunu sınırlandırdılar. Bunların sebebi tümüyle idrak konusundaki müştereklikten dir. Biz bu faydaların yerlerini 697'de Dımaşk'ta (Allah onu korusun) yazdığımız *Kitâbu'l-İltimâs*'ta belirtmiştik.

2. Fayda: "Tuzlu" kelimesi Kur'an'da "çok tuzlu" *milhun ucâc* [94] diye geçer. *Mâlih* kelimesi ise Ömer b. Ebî Rebîa el-Mahzûmî'nın beytinde şöyle geçer.

Sevgili denizin suyuna tükürse
Denizin suyu onun tükürüğüyle tatlanır

216a *Melîh* kelimesi Halid b. Yezid b. Muaviye'nin beytinde şöyledir:

Tuzlu suya bir sevgili gelse
Biz o suyu soğuk ve tatlı olarak içeriz

NOT: Bu anlatılan şey Remle bt. ez-Zübeyr b. el-Avvâm (ra) hakkındadır. Burada üç lehçe vardır, bu konuda bilgisi olmayanların bazıları inkâr edebilirler.

341. ANLATI

Kendisine Hasan el-Kürdî denilen Rifai bir şahsa Sîdî Tâceddin (ra) şöyle dedi: "Şam'a git. Sınır şehri Besni'nin fethiyle ilgili bizde bir tarih var. Besni'yi kendisine Halil b. el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun es-Salihî (Allah ona merhamet etsin) denilen güçlü bir melik fethedecek ve orayı lanetli Ermenilerin elinden kurtaracaktır." Burası mübarek bir şehirdir. Peygamber (sav), ashabıyla birlikte her cuma gecesi oranın camisinde namaz kılıyordu. Şehri Ermeniler işgal ettiğinden beri yaklaşık otuz yıldır buraya uğramadı. Hasan, orada mübarek halleriyle bilinen salih Şeyh Muhammed b. eş-Şevî ile Dımaşk'ta bir araya geldi. Şeyh ona, "Hoş geldin, ey Şeyh Hasan el-Behisnevî!" dedi. **216b** Öyleki ona Sîdî Tâceddin "Besni'yi falan fethedecek" demişti. Şeyhin söylediği her şey gerçekleşti. Çok az bir süre geçmişti ki Allah bu şehrin fethini kolaylaştırdı. Hasan'ın orada güzel bir zaviyesi oldu. Biz onu orada mukim iken gördük. Bak, düşün, ders al ve hatırla.

NOT: O şehir, el-Melikü'l-Eşref Salahaddin Halil tarafından fethedilmiştir. Şeyhin dediği gibi muhasarasız ve yorulmadan Şaban 692'de gerçekleşen fetih bu kitabın yazılışından yaklaşık yirmi iki sene öncesine denk gelir.

94 25/Furkan, 53.

342. ANLATI

Sîdî Tâceddin Anadolu'da Köprü'l-Hayyat (Yılanlar Köprüsü)[95] denilen yere geldi. Burada Ermeniler meskûndu. Onlar hallerini önce Allah'a sonra şeyhe şikâyet ettiler. Şeyh, "Size, kurtlara hükmedeceğiniz bol nasip verdim" dedi. Onlardan biri Ahmedî el-Karîb'in tasarrufu gibi bu konuda tasarruf sahibiydi. Şimdiye kadar Sîdî Tâceddin'in hayatı üzerine yemin ediyorlar. Onların çoğu, Müslümanlarla bir arada yaşadıkları için İslam gönüllerinde yer etti. Ancak atalarının dinine tabi olmanın etkisiyle bunu açıkça söyleyemiyorlardı. Bu durum hiçbir şart olmaksızın hal vermeyle ilgili işaret ettiğimiz bir hususdur. **217a** Bunu anla ve hatalı kimselere uymayı bırak.

343. ANLATI

Sîdî Tâceddin, iri gözlü Şeyh Aceb Seyr ile Tokat'ta bir araya geldi. O, dünyevi arzuların gereklerine karşı nefsini hor gören biriydi, kendini aşağılardı. Ancak bu durumu tecrübesizce yapardı. Ondan batını olarak edebi gerektiren bir iş sadır oldu. Sîdî Tâceddin iki günlük mesafedeki Sûsa'ya gidince semaya katıldı, hoş vakit geçirdi. Üç kez, "Ya Aceb Seyr" dedi. Şeyh üç kere bulunduğu yerdeki ateşe düştü. Gözünün biri uçtu. Bu edeplendirmenin nereden geldiğini bildi ve üç defa şöyle dedi: "Beni ateşe atan ve başımı şiddetle sıkan bir el hissettim." Haber, Sîdî Tâceddin'e ulaştığında, "Bela ülkeye yaklaştı, düşman şehrin yarısını ele geçirecek" dedi. El-Hâcekî baş koyup tövbe etti, şeyhe teslim oldu ve dedi ki: "Biz bağışlanma diliyoruz, hepimiz kusurluyuz. Ey Sîdî Tâceddin! Bize eman ver."

344. ANLATI

217b Sîdî Tâceddin (Allah rahmet eylesin) yine Anadolu'ya geçmişti. Eşyanın hakikatini bilmeyen, öğrenmeyi de düşünmeyen zahir uleması bunu işitti. Hemen toplandılar. Ülkenin önde gelen ulema ve umerası ona geldiler. Umera daha fazlaydı ve aralarında Anadolu'nun Nâibü'l-Melik'i de vardı. Şeyhe dediler ki: "Ey Efendimiz! Sizin büyük bir eviniz, yüce şanınız, yaygın şöhretiniz var. Oldukça makbul bir kişisiniz. İlim, fazilet, asıl ve fürûdan ne var ise hepsi sizde mevcut. Biz sizden faydalanmak ve sizden naklettiklerimizle bereketlenmek istiyoruz." Şeyh onların kendisini imtihan ettiklerini anladı ve

95 Mezkûr yer o dönemde Ermenilerle meskûn Ceyhan yakınlarındaki Yılan Kale olabilir.

onlara bir cevap verme durumu hasıl oldu. Orada bulunanlardan bazıları durumu hafife alıp "Bu, seçkinlerin bazısı için bir meşguliyet ve öğrencilik olur" diyerek şeyhe saygı göstermediler. Şeyh cemaat içinde yaş ve makamca en küçük olan bir gence işaret edip dedi ki: "Bu size cevap verecek." Şeyh başını eğip sustu. Oradakiler gence ne kadar zor soru varsa sordular. Genç, sorulara büyük imamlardan bile beklenilmeyecek cevaplar verdi. Onlar afalladılar ve kovulmuş mahrumlar gibi mağlup ve mahcup bir şekilde oradan ayrıldılar. Allah bizi dünya ve ahirette onlardan uzak tutsun. Bizi parlak ışıkları göremeyenlerden eylemesin. Bizi övünç kaynağı haberleri işitemeyenlerden eylemesin.

NOT: Cevap veren genç **218a** İbrahim b. Müseyne'dir. Müseynâ[96] da denilir. O genç, kendisine bütün ilimlerin nazmen ve nesren verildiğini güvenilir kimselerden bize haber verenlere anlattı. O, ölünceye kadar bu hal üzere kaldı. Evliya düşmanları ve bu ilahi nimete ve vergiye haset edenlerin " o bir âlimdi ancak şeyhlerinin namını yürütmek için kendisini gizledi" dememesi için böyle bir durumun insanlardan saklanması söz konusu olmaz.

Esasen İbrahim b. Müseynâ âlimdi. Ancak şeyhlerinin namını yürütmek için kendisini gizledi. Bu gerçekten derin bir konudur. Bunu ancak cahiller inkâr eder. İbrahim, "Gaybdan bana bir şeyler ilka ediliyordu" dedi. Ben, "Bunun asıl sebebinin Bervâyâh'ın uzattığı büyük sofra." olduğunu söylerim. Sîdî Tâceddin de "Lakin o sofranın tuza ihtiyacı var" dedi. Bunun üzerine Bervâyâh sofra hizmetçilerine yaptıklarını beğenmemiş gibi baktı. Sîdî Tâceddin, "Tuz, dervişlerin hazinesidir" dedi ve sepetini getirtti ve sofrayı dervişlerin hazinesiyle süsledi. Zahir ehli bunu anlamasa da, bunda ehlinin yanında değerli olan sırlar vardır.

İbrahim b. Müseynâ'nın büyük bir olayını **218b** *Kitâbu't-Teşvîk* adlı eserimizin *Kitâbu Nuru'l-Hâdî*'nın başlarında zikrettik. Bu kitapla dört kısımlık *Teşvîk*'in bir kısmını tamamladık. Böylece bil.

Deriz ki: Bil ki, o vakitte gençten ziyade şeyh de bu ilimlere sahip değildi. Ancak Allah Teâlâ evliyasına zafer için, havassını güçlendirmek için bu ilimlere bir kapı açtı. Fıkıh ve ilim iddiasında bulunup şeyhi, dervişleri, salihleri, zahidleri, salihleri ve diğerlerini imtihana kalkışan bu şahıslar ve

96 Müseynâ kelimesi: Dammeli م, fethalı س, iki nokta altta ى, ون ve ا ile yazılıp okunur

benzerleri hataya düştüler. Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Allah cahil bir veli edinmedi."[97] Onlar bu sözü anlamının dışında yorumlarlar. Bu hadisin anlamı, Allah Teâlâ'yı tanımamak veya zarurât-ı diniyye'den Müslümana lazım olanı yakinen bilmemektir. İnşallah bu durum çoğunlukla hasıl olur, bir şahısta artarken diğer şahısta eksilir. Bunda bir mahzur yoktur. Pek çok imamın sözü olsa bile, bunların dışında bir şey asla işitilmez. Bu söylediğimiz şeyin delili, temellendirdiğimizin hakikati vardır. Onlardan birisi *Sahîh-i Müslim*'deki Üveys el-Kârânî (ra) hadisidir:

Kendisine İbn Cabir de denilen Üseyr b. Amr'dan: Yemen halkından orduya destek kıtası geldiğinde, Ömer b. el-Hattab (ra) onlara **219a** "İçinizde Üveys b. Âmir var mı" diye soruyordu. Sonunda Üveys geldi. Ona, "Sen, Üveys b. Âmir misin" diye sordu. O da, "Evet" dedi. "Murad kabilesinin Karan kolundan mısın" dedi. "Evet" dedi. "Sen alaca hastalığına yakalanıp, sonra bir dirhem kadar yer dışında bu hastalıktan iyi oldun, değil mi" dedi. "Evet" dedi. "Senin annen var mı" dedi. "Evet" dedi. Bunun üzerine Ömer, Rasûlüllahı (sav) "Yemen halkından orduya destek kıtası ile birlikte gelen size Murad kabilesinin Karan kolundan Üveys b. Âmir gelecek. Kendisinin alaca hastalığı vardı, sonra bir dirhem kadar yer dışında iyi oldu. Onun bir de annesi vardır. Kendisi annesine karşı çok iyi davranır. Bu kimse Allah'a yemin etse yemin ettiği şeyde haklı çıkar. Eğer kendine bağışlanma duası ettirebilirsen bunu ettir" diye buyururken işittim. Bunun üzerine "Bağışlanmam için dua et" dedi. O da, dua etti. Ömer ona, "Nereye gitmek istiyorsun" diye sordu. "Kûfe'ye" dedi. "Kûfe âmiline senin için yazayım mı" deyince "Halkın garibanları içinde olmayı daha çok severim" diye cevap verdi. Ertesi yıl Kûfe halkının ileri gelenlerinden bir kimse hacca gitti ve Ömer ile karşılaştı. Ömer ona Üveys'i sordu. O da "Onu bırakıp gelirken evi köhne, eşyası azdı" dedi. Ömer ona, daha önceki gibi Rasûlüllahtan (sav) işittiği şeyi "fe'al" kısmına kadar tekrar etti ve geri dönünce ondan dua istemesini söyledi. Adam Üveys'e geldi ve "Bağışlanmam için dua et" dedi. O da "Sen mübarek bir yolculuktan yeni döndün, sen benim bağışlanmam için dua et" dedi. Ona Ömer'le karşılaşmasını haber verince Üveys dua etti. Kim olduğu anlaşılınca Üveys burayı terk etti." Bu rivayetin, Müslim'de yer alan farklı isnadları vardır.[98]

97 Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, II, 180.
98 Müslim, *es-Sahîh*, Kitâbu Fezâili's-Sahabe, 55.

NOT: *Üseyr.*[99] *Ğabrâu'n-nâs:*[100] **219b** İnsanların fakirleri ve muhtaç olanları, yarın endişesi taşımayanlarıdır.

Emdâd: *Medd* kelimesinin çoğuludur. Cihad yoluyla İslama yardım edenlere denilir.

İşte Veysel Kârânî bu vasfa sahip birisidir. Hz. Peygamber (sav), Ömer (ra) gibilere şöyle buyurdu: "Ona söyle sana dua etsin." Bilinmelidir ki o ne bir âlim, ne cedelci bir araştırmacı, ne de bunlarla uzaktan yakından ilgisi olan biridir. Şüphesiz o, Allah'ın dostlarındandır. Bununla birlikte bazıları dervişlik için en az dört şart vardır der: Metodunu bildiği bir ilim, kendisini koruyan verâ, güzelleştiren yakîn, can yoldaşı olan zikir. İster âlim, ister âbid, ister zâhid, ister tüccar vb. ne olursa olsun gerçekten de her takvalı mümin Allah'ın dostlarından biridir. Aralarındaki tüccarı, zengini, fakiri ile sahabenin (ra), evliyanın en büyüklerinden olduğunu görmez misin! Allah Teâlâ Müzzemmil suresinde şöyle buyurur: "Rabbin bazılarınızın hasta, bazılarınızın Allah'ın rızkını aramak için seferde, diğer bir kısmınızın da Allah yolunda cihadda olduğunu biliyor."[101] Şayet, "İlmiyle âmil olan âlimler **220a** Allah dostu olmaz ise kim Allah dostu olacak diyorlar" denilirse deriz ki: "Bunun anlamı velayetin onlara tahsisi değildir. Aksine onlar Allah'ın dostlarıdır, onların büyüklerindendir." Biz bu görüşteyiz. Sen buna uy ve güven, doğru yolu bulursun. Fakih geçinenlerden ve seçkinlerden biri gelir de veli denilen kişiyi, onun veli olmadığını ortaya çıkarmak için imtihan etmek isterse, biz bu kişinin sorusunu alıp çeşit çeşit ilimler havuzuna daldırırız. Sonuçta o saf bir cahildir, hatalıdır, haddi aşmıştır ve kusurludur. Çünkü böyle şeyler asla bir veliye yapılamaz. Bu konudaki sözü açıklamaya kalksak konu uzar ve bizi kitabın sınırları dışına çıkarır. Sen bizim sözümüzden başkasına kulak verme, sadece bizim naklettiğimiz şeylere tabi ol ki inşallah başarılı bir şekilde anlarsın.

345. ANLATI

Tatar Meliki Hülâgu, peşine takılan kâfirlerle birlikte insanları helak etmek için yaratılmıştır. Onların küfürleri, zorbalıkları ve haddi aşmaları

99 Üseyr kelimesi: Zammeli ا, noktasız fethalı س ile yazılıp okunur.
100 Ğabrâu'n-nâs: Noktalı fethalı غ, altta tek noktalı ve sakin ب, ve ر uzatma ا'i ile yazılıp okunur.
101 73/Müzzemmil, 20.

meşhurdur. Onlar ölü, diri ne varsa yiyen bir topluluktur. Öyle ki onlardan bir kadın ilk çocuğunu doğurduğunda onu kızartıp kocasıyla birlikte yemiştir. Onlarla ilgili bu ve benzeri haberler yakin derecesinde kesindir. Onlar, Yahudilik, **220b** Nasranîlik, Mecusîlik, güneşe, aya, puta tapma gibi çeşit çeşit din ve mezheplere sahiplerdir. Onların ülkeleri, tahrifi ve bozgunculukları anlatılmaz ve tarif edilemez boyutlara ulaşmıştır. Bir keresinde Hülâgu kendisine gelen Hıristiyanların etkisiyle medrese ve mescitlerin yıkılması, ezan vb. İslami sembollerin yasaklanması, âlimler ve dervişlerin öldürülmesiyle ilgili buyruklar çıkardı. Beş yüz kadar âlim, Müslümanları kuşatan beladan kurtarması için yardım talebiyle Efendimiz Şemseddin Müstacil'in (ra) yanına geldiler. İslamın durumunu düşünmesini isteyerek, "Ey Mevlâna! Şimdi söz zamanı değil. Ey hal sahibi! Bize yetiş" dediler. Şeyh, kendisine güvenilecek şeyler hakkında tavsiyelerde bulunarak oğlu Tâceddin'i de onlarla birlikte gönderdi (Allah ikisinden de razı olsun). Sîdî Tâceddin onlarla birlikte hazırlandı. Kendisine zamanımızın ulemasından bazılarının (Allah onu kahretsin), "şeytanlar" diye nitelendirdiği müvellehlerden büyük bir grup eşlik etmişti. Oraya ulaşınca halleri Hülâgu'nun üzerinde onu derinden sarsacak kadar büyük bir tesir bıraktı. Hülâgu o vakitler henüz bir genç olan Sîdî Tâceddin'e, "Ne buyurursunuz" dedi. Sîdî Tâceddin şöyle dedi: "Sen **221a** sapkın ve batıl oldukları halde bu Hıristiyanlara kucak açtın. Sen ilim bilmezsin, eğer bilseydin bu âlimlerin karşısına gerçek sorularla çıkardın. Şu halde onlarla bizim aramıza bir ateş koy. Öyle ki ateş mülküne ve azametine yakışır madenlerden yakılsın. Biz de, onlar da ateşe girelim. Kim haklıysa kurtulsun, kim batılsa helak olsun." Hülâgu, "Başım gözüm üstüne" dedi. Sonra askerlere, kötü insanların –ki onlar sihirbazlardı– önerdiği şekilde büyük bir çukur kazmalarını ve içini odun, demir, bakır, kurşun vb. şeylerle doldurmalarını söyledi. Sonra ateşin, bir saatlik mesafeden daha uzaktan görülecek şekilde körüklenmesini emretti. Askerler âlimleri, dervişleri ve Hıristiyanları kuşattı. Sonra Sîdî Tâceddin birkaç adım öne çıkarak iki rekât namaz kıldı. Dervişlerine işaret ederek "Gelin" dedi. Onlar kıldıkları namaz sayesinde çukurun başında durabildiler. Sonra şeyh ve dervişler çokça ağladılar. Ardından şeyh dervişlere mübarek eliyle işaret etti ve "Giriniz" dedi. Onlar da çukura indiler. Her birinin elinden tuttuğu bir keşiş, rahip ve sihirbazla çukura daldılar, öbür ta-

raftan sağ salim çıktılar. Her bir dervişin elinde girerken tuttuğu Hıristiyanın parçaları vardı. Ya ayağı, ya başı, ya eli, **221b** geri kalan kısımlar ise eridi veya bir parça demir ya da bakır olarak kaldı. Bazıları katılaşmış, bazıları yüzüyle, gözüyle, ağzıyla ve sair vücuduyla eriyiğe karışmış haldeydi. Bu iş Hıristiyanlardan az bir grup kalıncaya kadar sürdü. Kalanlar büyük bir mal karşılığı kendilerini kurtarmak için sultana yalvardılar. Sultan ve devlet erkânı bu işe şaşıp kaldı. Dervişlere boyun eğip zillete düştüler. Muhammedi nübüvvetin büyük mucizesini gördükleri için akılları başlarından gitti. Zira her velinin kerameti gerçekte peygamberin bir mucizesidir. Sonra devlet ricali dervişlere büyük ihsanda bulundular, onların kadir ve kıymetlerini yükselttiler. Hıristiyanların başına büyük felaketler geldi. Daha önceki buyrukların iptaline ve ulema ve dervişlere iyi davranma, İslami mabetlere saygı gösterilmesine dair yeni buyruklar çıkarıldı. Sultan İslamın gücünü ve dervişlerin burhanlarının devamlılığını kavradı.

Farklı bir rivayete göre şeyh oğluyla beraber kardeşi Ebû Bekir'i de göndermişti. O ateşe doğru gitti ve peştamalını ateşin üzerine örttü, ateşin alazı hafifledi. O, Hıristiyanların aczinden sonra keskin bir zehir içmişti, terledi ve zehrin tesirinden peştamalı parçalandı. **222a** Bu durum, "Allah'a, Rasûl'üne ve evliyasına düşmanlık amacıyla, şeytan, içenin ağzına zehrin girmesine engel olur" diyen batıl görüşlülere cevap olmak üzere hasıl oldu. Çünkü onlar, Müslümanlardan nakledilen her doğru işi batıl kılmak ister ve kendisini onların en doğrusu, en nasihat ehli olanı, en ilmiyle âmil olanı ve en âlimi olduğunu iddia eder. Allah onun belasını versin.

Bu iki rivayetin doğruluğu muhtemeldir. Bir topluluk için bir hal, diğer bir topluluk için başka bir hal vardır. Bunların birleştirilmesi önemlidir ve zaman dehşet vaktidir. Burada hepsi de kendi konusunda doğru olan pek çok örnekler vardır. Sîdî Tâceddin bir taraftan, Sîdî Ebû Bekir diğer taraftan geldi. Sîdî Tâceddin ateşe girdi, Sîdî Ebû Bekir zehir içti. Bazıları bunu bilemediler. Bu konuyu âlimlerden eleştiren de yoktur. Özetle bu Allah Teâlâ'nın düşmanlarına karşı, onların öldürücü işlerinin görülmesini sağlayan büyük bir olaydır. Özellikle Sîdî Tâceddin ve Sîdî Ebu Bekir'in ateşe tedricen üstünlük sağlamaları onlara birçok faziletler ikram eden, büyük kazançlar ihsan eden Allah'ın izniyle ateşin onların hükmünde olduğunun bilinmesi içindir.

Allah onlara bu asırlarda dini güçlendirsinler, Müslümanlardan muhasaranın zorluklarını kaldırsınlar **222b** ve kerametleriyle peygamberlerin sünnetlerini ihya etsinler diye en üstün ikramları verdi, onlara en büyük hediyeler ihsan etti. Onlar kerametlerinden habersiz olanlara, kerametlerin doğruluğunu gösterdiler. Allah İslam ülkelerinde onlar gibilerin sayısını çoğaltsın. Yeryüzünün her tarafına yaysın. Onlar büyük velayet ve şöhret sahibidirler. Allah yeryüzünü onların düşmanlarından temizlesin ve onların karşılaştığı müthiş cezalardan birini en kısa zamanda bize göstersin. Âmin.

346. ANLATI

Sîdî Tâceddin (ra) bir keresinde Hülâgu'ya acil bir iş için geldi. Yanında aslanlara binen ve yılanları kamçı olarak kullanan müvelleh dervişlerden bir grup da vardı. Moğol atları bunlardan ürktü. Gürültüyü duyan Hülâgu kızgın bir şekilde çadırından çıktı. Sîdî Tâceddin "Bir şey yok, vakti geldi aslanlara yemek verin" dedi. Her bir aslana atlardan yiyeceği bir şey verdiler, onlar yediler ve sakinleştiler. Sonra Sîdî Tâceddin Hülâgu'yla bir araya geldi ve şöyle dedi: "Müvellehlerin halini gördün. Şimdi sana başka bir keramet göstereceğim. En keskin zehrini hazırlat." Hemen içerisinde zehir bulunan bir kap getirdiler. Şeyh, "Suyla karışmak üzere istediğin kadar zehri leğenin içine koy" dedi. Hülâgu bir miktar zehri koydu. Sîdî Tâceddin, **223a** "Yetmez" dedi. Hülâgu, "Bilakis yeter" dedi. Sonra bir parça yiyeceğin üzerine bir damla zehir damlattı ve köpeğe verdi. Köpek onu yer yemez öldü. Hülâgu sonra: "Boynumda sizin kanınızdan hiçbir şey kalmadı" dedi. Sonra dervişler zehri içip güzel bir sema yaptılar. Bütün iyilikler hasıl oldu. Bunun üzerine Hülâgu "Ne ihtiyacınız varsa bildirin, hepsi başım üzerine, yerine getireyim" dedi. Ona diyeceklerini dediler ve bazı tekliflerde bulundular. Sultan da onlara uyup, isteklerini yerine getirdi ve kendilerine ikramda bulundu. Zehir kabını getiren sâki aslen Halepliydi. Sonra Hülâgu'nun sakisi oldu. Biz onunla tanıştık. O edepli bir dervişti. Kendisine Hacı İbrahim denilir. Allah yolunda mücahit olarak öldü (Allah rahmet eylesin).

347. ANLATI

Sîdî Tâceddin bir defasında Cenâb-ı Ahmed diye bilinen Hülâgu'nun oğlu Sultan Ahmed Gazan Han'ın (Allah rahmet eylesin) yanına geldi. Onun

ve devlet erkânının huzurunda dervişler büyük bir sema yaptılar. Devlet erkânı, "Hülâgu zamanındaki ateşe benzer bir ateş görmeliyiz" dediler. Dervişler, "Bismillah" deyip işe başladılar. Devlet erkânının istediği gibi ateş yanınca dervişler ateşe girdiler ve gözden kayboldular. Sîdî Tâceddin, **223b** sarayın odalarından birinde sultanın oğlu veya kardeşi olan küçük bir çocuğu tutup birlikte ateşe girdiler. Sonra dervişler çıktılar ve ateş söndü. Fakat küçük çocuk çıkmadı. Tatar keferelerinden bazıları "Eğer çocuk sağ salim çıkmazsa dervişleri ve Müslümanların tamamını öldürürüz" dediler. Din düşmanları, ay yüzlü çocuk sebebiyle Sultan Ahmed'in öfkesini fırsat bildiler. İki saat sonra şeyh çocukla birlikte en güzel şekilde ateşin içinden çıktı. Onların sandığının aksine üzerlerinde bir parlaklık ve ışıltı vardı. Beraberlerinde de çeşit çeşit meyveler vardı. Din düşmanları, ikisi dışarı çıktıklarında üzerlerinin toz toprak olacağını zannediyorlardı. Sonra durumu küçük çocuğa sordular, dedi ki: "Biz bahçeler, meyveler, nehirler ve reyhanlar içerisindeydik. Ne ateş ne de başka bir eziyet gördük." Halk buna son derece şaşırdı. Hak kazandı batıl kaybetti. Bundan dolayı dervişler vasfedilemeyecek izzet ve ikrama nail oldular. En iyisini Allah bilir.

348. ANLATI

Sîdî Tâceddin (Allah rahmet eylesin) haklarında babalarının adına verilen bağışları **224a** ve vakıf mallarını yedikleri için soruşturma açılan ve babalarının zaviyelerinden istifade hakkını talep eden meşayih çocuklarıyla birlikte geldi. Sultan Ahmed Gazan'a göre onlarda dervişlik vasfı yoktu. Batını hallerinin yokluğundan dolayı hata edip, pişman oldular ve "Bizim Sîdî Tâceddin'den başka kimsemiz yok" deyip onun huzuruna geldiler. Şeyh, "Önemli değil, hepimiz yekvücuduz" dedi. Sonra Gazan Han'ın huzuruna çıktı ve şöyle dedi: "Senin dervişlere karşı çıkmana gerek yok. İster Müslüman, ister kâfir olsun bu taifenin düşmanlarının anlattığı şeyler seni aldatmasın. Bundan sonra bize bir zehir getir içelim. Eğer hayatta kalırsak hak üzereyizdir. Ölürsek yeryüzü bizden kurtulur." Hülâgu zamanında olduğu gibi imtihan gayesiyle zehri bir leğende karıştırarak hazırlattılar. Dervişler onu içti, hayırdan başka bir şey olmadı. Gazan Han onlar hakkındaki fikirlerinden vazgeçti ve onların düşmanlarını aşağıladı. Hakkında, hayatları boyunca onlara karşı çıkılmaması, saygı gösterilmesi ve ikram edilmesiyle ilgili buyruklar yazdırdı.

Sîdî Tâceddin (Allah rahmet eylesin) **224b** bir keresinde öncekine benzer bir sebeple Gazan Han'ın yanına geldi. Huzurda bulunan bir şahıs Gazan Han'a gizlice şöyle dedi: "Şeyhe söyle şu anda bir keramet göstersin." Şeyh, "Bismillah" diyerek zamanı olmadığı halde yeninden sarı bir kavun çıkardı. Görenler şaşırıp kaldı. Bu bilinen bir gündür.

Şayet, "Hülâgu kâfir olduğu halde kendisinden buna benzer şeylerin anlatılması ve özetle 'artık sizin kanınız benim boynum üzere değildir' sözü nasıl olur" denilirse, deriz ki: O bir kâfirdi. Bununla birlikte sultanlar Müslüman veya farklı din mensuplarının âlimlerini ve seçkinlerini toplarlar. Ayrıca sultanlar, ülkeleri yönetmeye yetecek büyük akıllı bilginlere sahiptirler ve genellikle hak onlara aşikâr olur. Ancak benlikleri ve sahip oldukları güç, bazı sultanları ehl-i hakka tabi olmaktan alıkoyar. Nitekim iktidara kapılan nefisleri sebebiyle Müslüman yöneticilerin bazen farklı tavırlar sergilediklerini görürüz. Bu konuda az da olsa söylenecek söz var. Hülâgu karısı Zafer Hatun sebebiyle Hıristiyanların tesirinde kaldı. Karısı Hıristiyanlığı kabul etmişti. Türkler karılarından çok etkilenirler. Hülâgu karısına, "Hıristiyan ruhbanından bir şey görmek istediğini" söyledi. Zafer Hatun Hıristiyanların bir bayramında **225a** ruhbanın, âlimlerinin ve diğerlerinin resmi kilise elbiseleriyle katıldığı büyük bir tören düzenlenmesini istedi. Sultan geceleyin kiliseye gitmek için çıktı. Zangoç çanı vurmaya başladı. Kilisenin karşısında Müslümanların mescidi vardı, minaresinde meşhur bir müezzin ezan okuyordu. Hülâgu aynı anda onun ezan sesini ve çanın vuruşunu duydu. Aralarında büyük fark vardı. Dedi ki: "Hak olan budur." ve geri döndü. Eğer kiliseye gitseydi Allah bilir neler olacaktı. Çünkü ruhbanlar dinlerine büyük özen gösteriyorlardı. Keşişleri ve papazları ilahiler okuyorlar, ergol[102] çalıyorlardı. Ergol, büyük bir çalgı aletidir. Onu çaldıklarında duyanlardan alışık olmayan çığlıkla yardım isteyerek kendinden geçer. Ancak bir müddet sonra kendine gelebilir. Allah güzel sesli müezzini tevfikine araç kıldı. Bu nedenle Müslümanlar camilerini kilisenin yanına yaptırırlar. Kötü sesin aksine işitenin kabul etmesi için müezzinin güzel sesli olması gerekir. Kötü ses kalbi katılaştırır.

102 Söz konusu çalgı "harp" olabilir.

Bu konuda birçok hikâye vardır. Bunlardan biri şöyledir: Bir memlekette güzel sesli bir müezzin vardı. **225b** Onu dinleyen gayrimüslim birisi onun sesinden dolayı Müslüman olmuştu. Gayrimüslimlerin büyükleri müezzinin ezan okumadığı her gün için bir dirhem veya daha az para verirlerdi. Müezzin öldüğünde yerine çirkin sesli oğlu geçti. O da kendisine para verilmesini bekledi fakat ona bir şey vermediler. Bunun üzerine gayrimüslimlerle konuştuğunda onlar şöyle dediler: "Senin sesini işitenin kalbi katılaşıyor. Bu nedenle ezan okuyasın diye para vermemiz gerekir, okumayasın diye değil."

Hülâgu 656 yılında Bağdat halkını kırk gün katlettikten sonra kılıcı bırakıp bir eve geldi. Sabah olunca evden çıktı, bir Müslüman ölüsü gördü. Nakipleri çağırdı, çok geçmeden oraya kimin geldiğini öğrendiler, onu getirtti ve itiraf ettirdi. Adamın ortaya getirilmesini ve ölünün ona yüklenmesini emretti. Ölüye hitaben şöyle dedi: "Biz kılıcı bıraktık, bu adam sana zulmetti. İşte onu öldürdük, seni onun sırtına yükledik. Kıyamet günü böylece onun üzerine binip gel ki Allah aranızda hükmetsin."

Hülâgu 658'de Haleb'i aldığında Şeyh Nebhân'ı (ra) rüyasında gördü. Şeyh ona bazı emir, yasak ve tavsiyelerde bulundu. O da "Baş göz üstüne" deyip şeyhe itaat etti. Aynı şekilde Harran'a geldiğinde **226a** rüyasında Şeyh Hayyât b. Kays'ı (ra) gördü. Şeyh ona emir ve yasaklar buyurdu ve dedi ki: "Ben bu şehrin bekçisiyim." Hülâgu korku içinde sabahladı. Etrafındakilere "O topal bir adam mıdır" diye sordu. "Evet" dediler. Bunun üzerine onun her sözüne itaat etti.

Kardeşi Abaka'dan sonra tahta geçen Sultan Ahmed ise iyi bir Müslümandı. Müslümanlarla yazıştı ve mektuplaştı. Onun bu konumu kaderi engelleyemedi. O, dervişlere ve salihlere karşı derin bir muhabbet içinde oldu. Sema sırasında kendisine karşı eylem yapanlar kardeşinin oğlu Argun Aga'ya destek oldular. Bunun üzerine Sultan Ahmed öldürüldü yerine Argun Aga sultan oldu. Bu Gazan Mahmud'un oğlu Argun Aga ve Harbende zahiren Müslüman oldular. "Harbende", eşek sıpası demektir. Sultan olunca sikkesine "Hudâbende" yazdırdı. Anlamı, "Allah'ın kulu"dur. İkisinin arasında anlam bakımından çok büyük fark vardır. Ancak lafızları birbirine yakındır. Allah daha iyisini bilir.

350. ANLATI

Bir şahıs Sîdî Tâceddin'e eziyet ediyordu. O da adamın yaptıklarına sabrediyor, bunu yapmaması için uyarıyordu. Adam uyarıları dikkate almadı. Bu adam âdeti üzere Dımaşk yöresine gitti, iyi vakit geçirdi. Ancak vücudunda uyuz çıktı. **226b** Öyle ki uyuz olan kısım bir şeye sürtünce kanayıp ölmesine sebep oldu. Irak'taki Ümmü Abîde'de Sîdî Tâceddin anında bunu haber verdi. "Bu vakit onu defnettik, olan oldu" dedi. Biz buna tarih düşürdük, onun dediği gibi çıktı. Biz bunu sadece gerçeği rivayet için naklettik. Allah ondan razı olsun. Allah en iyisini bilir.

Bu, *Tuffâhu'l-Ervâh ve Miftâhu'l-İrbâh*'ın değerli bölümünün sonudur. O, *Teşvîkü'l-Ervâh ve'l-Kulûb ilâ Zikri Allâmi'l-Guyûb* kitabının muhteviyatındandır. Her ikisi de kulların en fakiri, Latîfü'l-Azîm Allah'a kıyamet gününde en muhtaç olan Muhammed b. Ali b. Abdurrahman b. Ömer b. Abdi'l-Vehhâb b. Muhammed b. Tâhir b. es-Serrâc el-Kureşî ed-Dımaşkî eş-Şafiî'nin eserlerindendir. Allah ona rahmet etsin. Onu, şeyhlerini, ana-babasını, kardeşlerini ve diğer müminleri bağışlasın. O, bu eserin yazımını Cemâziye's-Sânî 715'te tamamladı.

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Allah'a hamd olsun bu kitap tamamlandı. Bu nüshanın aslının yazımının bitişi 13 Muharrem 895 Pazartesi gündüzüne denk geldi. Bu nüshanın yazımının bitişi **227a** 9 Şaban 997 Cuma gündüzüne denk gelir. Nüshayı istinsah eden Allah'ın kullarının en zayıfı, en hakiri, gaffâr ve latîf olan Allah'a en muhtaç Ahmed Şihâbuddîn b. Muhammed Bedrüddîn b. el-Hafâcî'dir. Allah sonunu hayr eylesin. Ana-babasına, Müslüman kardeşlerine merhamet eylesin. Bizim hepimizi ve onları azaba uğramadan cömertlik sofrasında toplasın. Âmin.

Allah'a şükürler olsun. Salat ve selam efendimiz Muhammed'e (sav), ehline ve ashabına olsun.

Bitti (temmet).

Ek: Eserlerin Nüshalarından Bazı Yapraklar

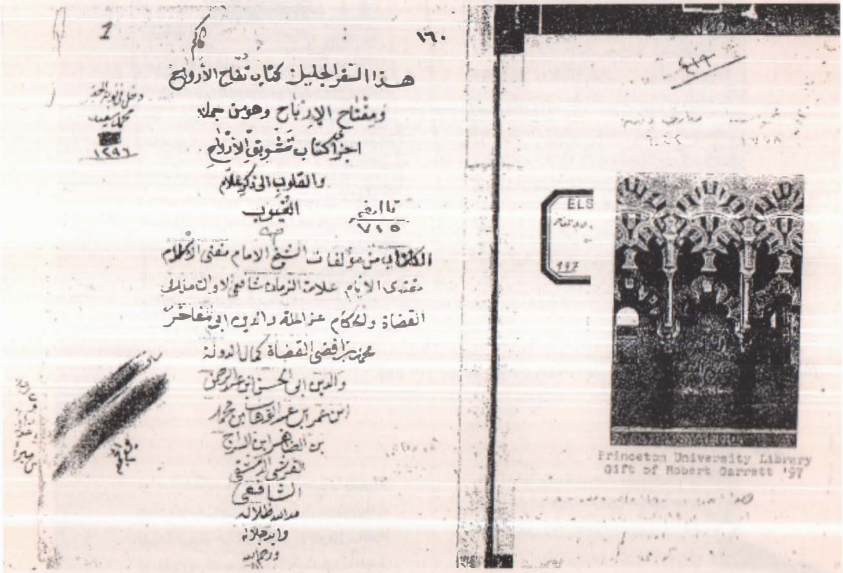

Tuffâhu'l-Ervâh'ın Prinston Ünv. Nüshası kapak Yaprağı

Tuffâhu'l-Ervâh Prinston Ünv. Nüshası ilk varakları (1b-2a)

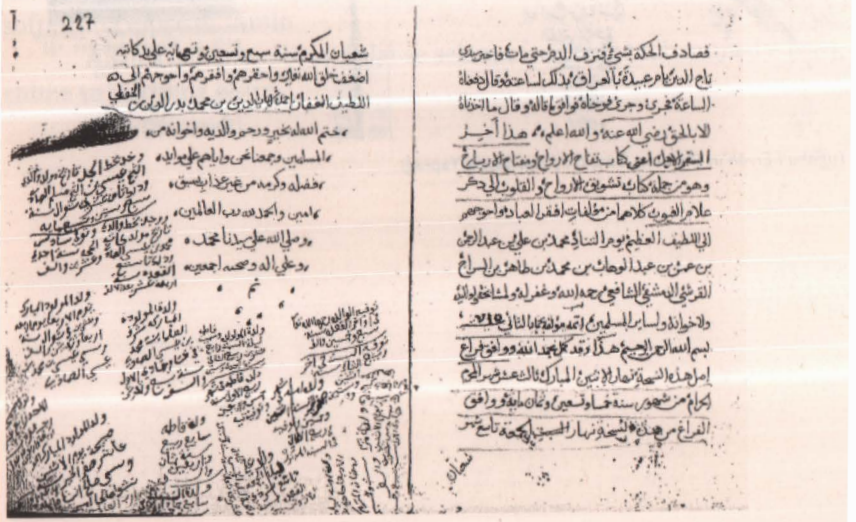

Tuffâhu'l-Ervâh'ın Prinston Ünv. Nüshası son yaprağı (226b-227b)

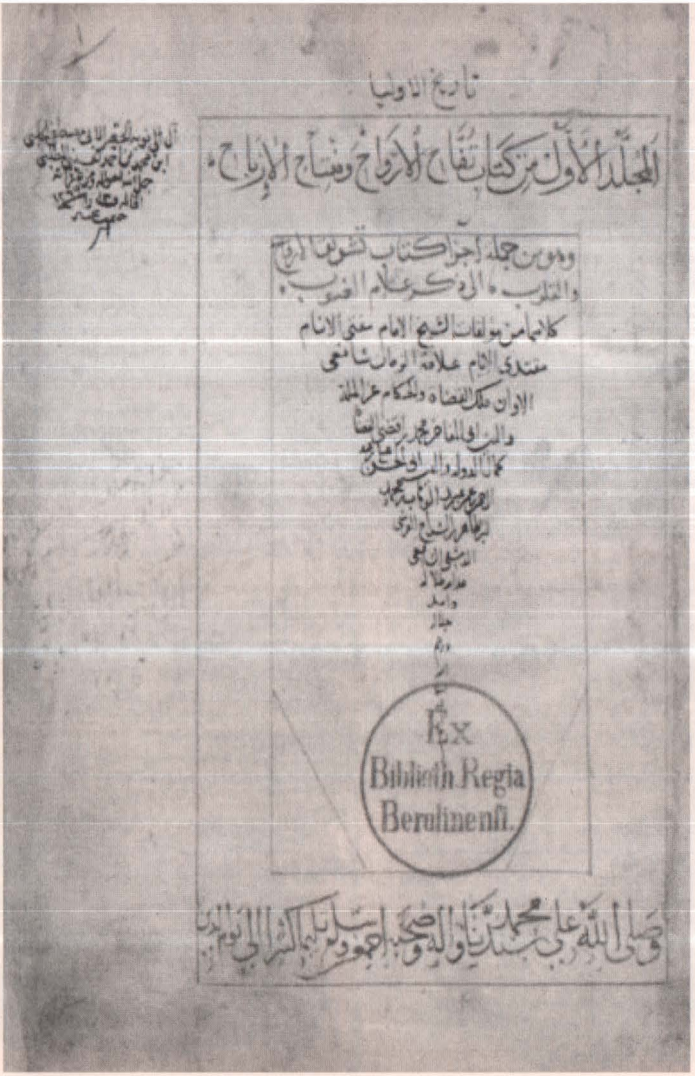

Tuffâhu'l-Ervâh'ın Berlin Devlet Kütüphanesi Nüshası kapak yaprağı

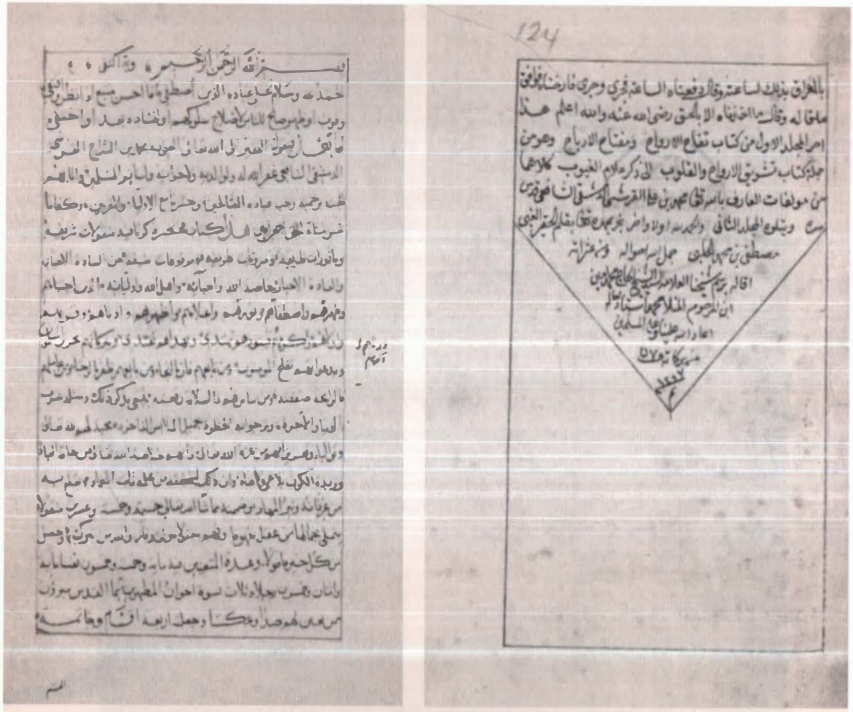

Tuffâhu'l-Ervâh'ın Berlin Devlet Kütüphanesi Nüshası ilk yaprağı (2b)

Tuffâhu'l-Ervâh'ın Berlin Devlet Kütüphanesi Nüshası son yaprağı (124a) (sağda)

Teşvîkü'l-Ervâh"ın Süleymaniye Nüshası kapak yaprağı

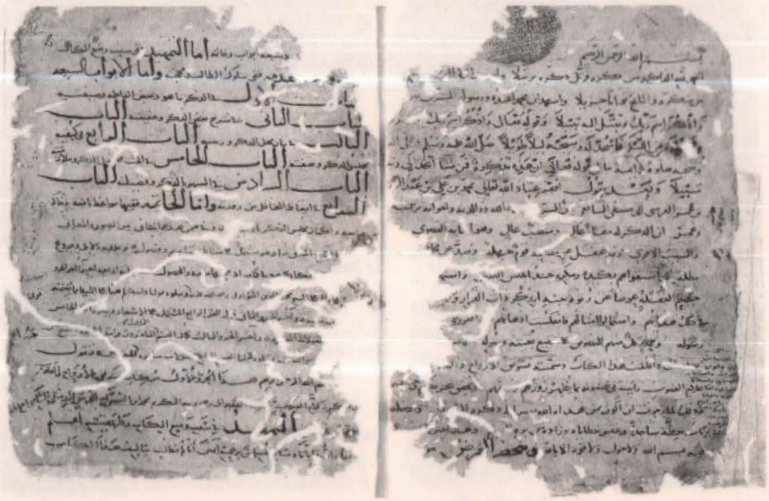

Teşvîkü'l-Ervâh'ın Süleymaniye Nüshası ilk yaprakları (1b-2a)

Teşvîkü'l-Ervâh"ın Süleymaniye Nüshası IV. Kısmının başlangıcı (316a).

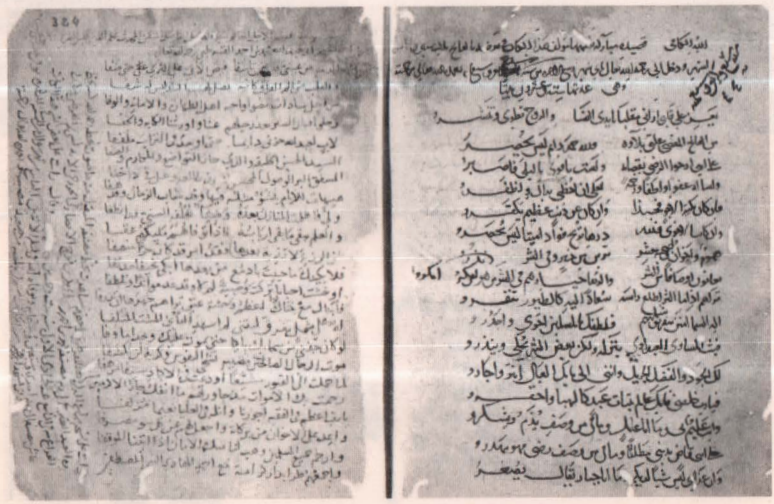

Teşvîkü'l-Ervâh'ın Süleymaniye Nüshası son yaprağı (323b-324a).

Dizin

Ab

Abadan 159
Abaka Hülâgu 216-217, 352
Abda Feris/Frensis 247
Abdu'l-Ahad b. Süleyman el-Makâlisî 258
Abdu'l-mevlâ (Mühendis) 284
Abdulazîz, Şeyh 286
Abdulkadir el-Cîlî 19, 143-154, 156, 160, 165, 182, 185, 189, 209-210, 277, 291
Abdullah b. el-Ferec el-Âbid 104, 107
Abdullah b. Muâz el-Usrî
Abdullah el-Acemî 222-225
Abdullah el-Ermevî 228-229
Abdullah el-Hüseyin el-Mevsılî 147
Abdullah el-Yûninî 218-222
Abdullah İbnü'l-Mübarek 31, 74, 114-115
Abdurrahîm (Şeyh İbrahim el-Azeb'in amcası) 204
Abdurrahîm b. er-Rifâî 14, 266
Abdurrahîm b. Osman 258
Abdurrahman b. Mehdî 115
Abdurrahman el-Behîsnî 223
Abdurrahman et-Tafsuncî 64, 140-141, 163-164
Abdülkerim el-Kuşeyrî 23, 57-58
Aceb Seyr 343
Acem(ler) 140, 162, 301, 303; **diyarı** 149, 158, 182, 314
Adak 322
Adana/Sis 68, 302; **kralı** 301
Adıyaman 22, 72, 296
Adî b. Müsafir 64, 130, 158-161, 182, 227, 263, 291
Ağlebek er-Remlî 133
Ahmed b. Abdullah ibnü'l-Cellâ 100, 113-114, 121
Ahmed b. Berekât es-Sâdî el-Mukrî 173
Ahmed b. Ebi'l-Hasan er-Rifâî 14, 20, 63, 66, 74-75, 140, 184, 204, 255-256, 258, 260-261, 264-266, 324
Ahmed b. Hamîs 255
Ahmed b. Hanbel 24, 117, 121, 174
Ahmed b. Muhammed el-Kürdî eş-Şeybânî el-Yahyalâvî 177
Ahmed b. Muhammed es-Sülemî 100
Ahmed b. Şeybân 11
Ahmed b. Tîbe b. Ebi'l-Havârî 120, 133
Ahmed Eflakî 58
Ahmed el-İslâf (Habbâz) 145
Ahmed es-Sayyâd el-Hüseynî er-Rifaî 334
Ahmed Gazan Han (Hülâgu'nun oğlu) 349-352
Ahmed Şihâbuddîn b. Muhammed Bedrüddîn b. el-Hafâcî 354
Ahmed Şihabüddîn b. Muhammed Bedrüddîn b. el-Hûlî 18
Ahmed Teküder 71
Ahmed, Şeyh 272
Ahmedî el-Karîb 343
Ahmed-i Yesevî 56, 77
Aişe (Hz.) 17, 326
Akçakerman/Byelgorod-Dinyestrovski 65, 326
Akîbe 304
Akîl [b. es-Surici] 64
Akîl el-Menbicî 74, 130, 132-134
Akka 69, 248, 299-302, 304, 313; **kalesi** 68
Akşehir 67
Alaaddin el-Kebkebî 298
Alemuddin el-Menfelûtî 193, 195
Alemuddin Erçuvaş, Emir 70, 305
Alemuddin Sencer eş-Şücaî, Emir 69, 304
Alevilik 60-61
Aleviyye Köyü 247-248
Ali (Hz.) 17, 34
Ali (Kişi) 196
Ali (Şeyh İbrahim el-Azeb'in babası) 204
Ali (Şeyh İbrahim'in oğlu) 130
Ali b. Alîm 133
Ali b. Bedr er-Remlî 125
Ali b. Ebû Bekir b. el-Fellâh el-Irâkî 222
Ali b. el-Bâzbârî 14, 266
Ali b. el-Hîtî 64, 145, 150-151, 153, 160-162, 169, 185, 189, 197, 200
Ali b. er-Rıza 116-117

Ali b. İdris 196-197, 260
Ali b. Muhammed er-Rifâi 14-15, 264
Ali b. Osman 263
Ali b. Vehb 197-198
Ali el-Bâsilî 292
Ali el-Kürdî 50
Ali Harîrî ed-Dımaşkî 236-242
el-Âlim el-Mukrî 191
Aliyyü'l-Kârî el-Vâsıtî 267
el-Â'meş 115
Amr b. Utbe 120
Amr ed-Doğânî 218
Amr el-Kârî el-Mavsılî 286-288
Anadolu 7, 22, 50, 57, 59-61, 63, 65, 67, 77, 79, 277, 343
Anadolulu(lar) 281
Antakya 125
Arafat 103, 177
Arap(lar) 7, 61, 113, 216, 281, 295, 301, 334
Argun Aga 352
Arîş sahili 337
Artuklu(lar) 7
Asaf b. Berhiyâ 54
Aslis 68, 300
Atâ b. Müslim 104, 115
Atâ es-Sülemî 127
Atâyî 14
ateşe hükmetme 114, 169-170, 198-199, 316, 346-350
Attâr, Feridüddin 57
Aya tapma 347
Ayyâş el-Mecnûn 125-127
az bir suyu farklı ihtiyaçlarda kullanma 122-124, 167-168
az bir şeyi bereketlendirme 118-119
Azrâviyye imamı 306
Azzâz b. Müstevda el-Batâihî 139-140

Ba

Ba'lebek 219-222, 284, 310
Bâaşkâ 218
Baba Dazlak/Muhammed el-Halîk 72, 288-298
Baba Maristânî/el-Kutbu'r-Rabbanî Şeyh Muhammed el-Mâristânî 61, 67, 246, 327
Baba Saltuk [Şehri] 65
Babailer 56
Bâb-ı Meliki'l-Umera 337
Bâb-ı Tuma 179, 303, 332, 334, 340
Bâbu Ferâdis 304
Bâbu'l-Hıcâra 284
Bâbu'n-Nasr 222
Bâbu't-Tâk 211
Bâbu'z-Ziyâde çarşısı 242
Bagalı 120
Bağdat 74, 76, 113, 118, 120-121, 123-124, 132, 140, 143, 146-147, 150-152, 155-158, 162, 185-187, 197, 199-201, 206, 211, 216-217, 234, 293, 318, 352
Bağdatlı(lar) 116, 186
Bahâuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Fezâil Hibetullah el-Himyerî 190
Bâine 158
Bakî mezarlığı 271
Bakûbâ 196-197, 318
Balkan Bektaşiliği 59
Banyas es-Sabîbe 303
Banyas-ı Sabîbe 308
Barak Baba/Şeyh Barak/Barak ed-Dımaşkî 61, 67-69, 80, 248-249, 327
el-Bârî 152
Basra 121, 170, 172-173
başkasına keramet kuvvetiyle üstün gelme 151, 182-183, 303, 343-349
Batâih 136-137, 140, 183-184, 204, 263; **şeyhleri** 142, 202, 205
Batıni 285, 350
Batıni Karmatilik 48
Batıniyye 94
Bayezid Bistami/Ebû Yezid 25, 42, 53, 210
Bayram, Mikail 15-16, 58-59
bazı maddeleri yiyeceğe veya yiyeceklerini başka maddeye dönüştürme 173-174, 277-278, 309, 317-318, 337-339

Bâzray 166-167
Bedevi Köyü 187
Bedevi(ler) 105, 146, 149-150, 182, 284, 388
Bedriye 197
Bedrüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi'l-Hasan eş-Şafiî 69, 248
Bedrüddin Hasan (Rumkale nakibi)
Behrâde Köyü 318
Behram 17
Behramşah b. İzzeddin Ferahşah b. Şâhinşah b. Eyyüb 221
Behramşah Haydarî/Seyyid Behramşah el-Haydarî 61, 64, 66-67, 319-320, 325-326
Bekâ b. Battû 64, 75, 153, 164-165
Bekre b. Abdullah 104
Belbîs 298
Belh 100, 104-105, 107, 112, 171
Belkıs 54
Benî Hanzale 115
Beni İsrail, Beni İsrailli/İsrail Oğulları/İsrailoğulları 236, 250, 269-270
Benî Mübeşşir Dağı 299
Benî Şeybe 171
Beradâ Nehri 229
Berda Vadisi 311
Beriyye 307
Berze Köyü 220
Besirlenrîc el-Bereket Köyü 328
Besni 11-13, 22, 61, 68, 111, 292, 296, 325, 327, 342
el-Betüd harabesi 302
Beyrut 68, 170, 300
Beyt-i Fâr 162, 192
Beytü'l-Elihe 303
Beytü'l-Makdis 105, 144, 179
Beyzâ Köyü 211
Bezâa 273
Bilal el-Habeşî 38
Bilâl el-Havvâs 121
el-Bimâristan en-Nevrî 304
Birecik 11-12, 22, 61, 68, 77, 111, 135, 222-224, 226-227, 248, 275, 284, 291-293, 331-332; **kalesi** 274
Bişr b. el-Hâris 120-121
Buhârî, Muhammed bin İsmail 216, 330
el-Bukâu'l-Azîz 161
bulutla gölgelenme 120-121
Buncerd 157
Bursalı, Mehmed Tahir Efendi 58
Busr/Busrâ 236, 240, 313-314, 335

Ca

Ca'fer ed-Debîlî 120
Caber 134-135
Caberli(ler) 135
Câbir en-Nahvî 195-196
Câbir er-Rahbî 122
Cafer b. Süleyman 104
Cafer el-Huldî 103
Cafer-i Sâdık 49
Cahiliyye 126, 328
Cami-i Kebîr 104
Câmiu'r-Rasâfe 186
Câmiu't-Tevbeti'l-Eşrefi'l-Mûsevî 304
cansıza hükmetme 93-95, 100, 123, 133-134, 140-141, 146-148, 151-154, 165-166, 179, 184-185, 226-227, 229-230, 237, 246, 251, 311, 314-315, 330, 332-333
Cavlaki 50
Cebânetü'l-Ubbâd 253
el-Cebbâr 262
Cebele 72, 107-108
Cebel-i Arc 125
Cebel-i Salihiyye 280
Cehlân el-Kürdî 76, 214-216
Cehmiyye 94
el-Celîl el-Halîl b. Ahmed es-Sarsarî 166
el-Cellâ (baba) 113
Cemaleddin Akkuş el-Muînî, Emir 222, 292
Cemaleddin b. Yûnus 181
Cemaleddin el-Muğîsî, Emir 275
Cemaluddin Musa b. Yamer, Emir 69, 249
Cemlîn Kazası 290
Cenevizli(ler) 302
cenkname(ler) 55

el-Cerîrî 124
Ceşârîn Köyü 247
Cevsak 187-189, 273; Kalesi 274
el-Cevherî, İsmail b. Hammad, 215-216
Ceyhan 343
Cil 154
Cize 101
Cizre 227
Corman, Büyük Kral 301
Coşan, M. Esad 61
Cüneyd b. Muhammed 240
Cüneyd el-Bağdadî 26, 34, 37, 53, 74, 114, 117-120, 123-124, 176, 206, 240
el-Cüveynî/İmamu'l-Harameyn el-Cüveynî/Ebu'l-Meâlî el-Cüveynî/Şehâbeddin el-Cüveynî 20-21, 157, 305
Çalık (Emir) 330
Çin 169, 191
çok hızlı yürüme 95-96, 104-105, 171-173, 175

Dâ
Dâreyyâ Köyü 122
Dâru'l-Fülûs 329
Dâru's-Saâde 222
Dâvûd es-Sımâdî 312-315
Dâvûd et-Tâî 14, 267
Dehşe 221
Derbend bekçileri 338
dervişlik 137, 248, 311, 314, 319, 336, 338, 346, 350
deşt-i Kıpçak 65
Devâbbe 191
Deynûniyye 302
Deyr-u Nâis Köyü 110
Dımaşk 12, 17, 20, 22, 50, 65, 68-69, 98, 105, 107, 110-111, 113-114, 122, 125, 133, 135, 143-144, 146, 161, 173, 178-179, 204, 216-217, 219-222, 228-230, 233, 236-237, 239-240, 242-246, 248-249, 273-274, 276-278, 280, 282, 284, 293, 303-306, 308-309, 311-312, 314, 316, 325, 327-329-330, 332-335, 338, 340, 342, 353; camisi 232;
Dımaşklı(lar) 12, 156, 177, 329
Dicle 7, 187, 206, 259
Dimyat 69, 249
Doğan (Köy) 218
Dolab Köyü 185
don değiştirme 178-179, 181, 291, 322-323
düşmanlarla taş, değnek, vb. şeyle savaşma 178-179, 247-250, 281-286, 310, 319-321

Eb
Ebi'l-Hasan b. es-Sabbâğ 180, 192-193
Eblak sarayı 316
Ebû Abbâs Seyyârî 53
Ebû Abdullah el-Busrî 113
Ebû Abdullah el-Mağribî 114
Ebû Abdullah el-Marizî 181
Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. İbrahim el-Kureşî 253
Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. İbrahim el-Kureşî el-Hâşimî 190
Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Sinan el-Kureşî 193
Ebû Abdullah Muhammed b. Ebi'l-Feth el-Herevî 152
Ebû Abdullah Muhammed b. Hafîf eş-Şirâzî 53, 124, 205-206
Ebû Abdullah Muhammed b. Şeyhu'l-imam Mecduddin Ebû'l-Hasan Ali b. Vehb el-Kuşeyrî 180
Ebû Abdullah Muhammed el-Belhî 171
Ebû Abdullah Muhammed el-Kureşî 189-190
Ebû Abdurrahîm Asker b. Abdurrahîm en-Nusaybînî 203
Ebû Abdurrahman es-Sülemî 57
Ebû Ahmed el-Meâzilî 120
Ebû Ali el-Hasan 240
Ebû Ali Gulâm b. Terkân 14, 266
Ebû Ali Gulâm b. Türkân 267
Ebû Amr ez-Zeccâcî 118
Ebû Amr Osman b. Aşûr es-Sincârî 177
Ebû Amr Osman b. Merveze el-Batâihî 183-184
Ebû Amr Osman b. Merzûk b. Humeyd b. Selâme el-Mısrî el-Kureşî 173-174

Ebû Amr Osman es-Sarifînî 149
Ebû Atâ Saîd 128
Ebû Bekir (Tâceddin b. Er-Rifaî'nin kardeşi) 348
Ebû Bekir b. Fityân b. Mabed el-Şatti el-Fırâtî 280
Ebû Bekir b. Hasan 258
Ebû Bekir b. Hevâra 64, 74, 135-139
Ebû Bekir b. Sîdî Ebu'l-Hasan 258
Ebû Bekir b. Şâfî' el-Kûsî 194-195
Ebû Bekir b. Şâzân 114
Ebû Bekir el-Aravdek el-Fırâtî 278-284
Ebû Bekir el-Aravdek/Muhammed b. Ebî Bekr el-Aravdek 77, 80, 278, 281, 283
Ebû Bekir el-Yafûrî ed-Dımaşkî 68-69, 80, 299-309
Ebû Bekir es-Sıddîk 197-198, 201
Ebû Bekir eş-Şiblî 14, 123-124, 176, 250, 267
Ebû Bekir Vâsıtî 53, 63
Ebû Bekir, Şeyh (Hasan b. Ali el-Harîrî'nin oğlu) 329
Ebû Bekir, Şeyh 303, 309, 312
Ebû Berekât b. Sahr müsâfir el-Emevî 190-192
Ebû Cafer b. Berekât 122
Ebû Cafer el-Aver 100
Ebû Hafs Amr b. Şeyhu'l-arif Hayyât b. Kays el-Harrânî/Hayyat b. Kays el-Harrânî 75, 174-176, 290, 352
Ebû Hafs Ömer b. Muhammed/Şeyhu'l-arif Carullah Ebû Hafs Ömer b. Muhammed el-Mağribî 75, 159-160, 170, 190
Ebû Hâtim el-Attar el-Mısrî 121
Ebû Haybûs el-Bedevî/Guneym 248
Ebû Hâzim 107
Ebû Hureyre 215, 272
Ebû İshak el-Kırmişînî 114
Ebû İshak es-Sebî'î 107
Ebû İshak eş-Şîrâzî 112, 157
Ebû İshak İbrahim b. Edhem b. Mansûr 54, 105-107
Ebû İshak İbrahim b. Mahmûd el-Bali el-Mukrî 261
Ebû İsrail Yakub b. Abdulmuktedir b. Ahmed el-Humeydî el- Erbilî es-Sâih 159
Ebû Medyen Şuayb b. Hasan el-Mağribî 158, 249-255
Ebû Muhammed Abdulhak el-Harimî 149
Ebû Muhammed Abdulhalık b. Ebû Bekâ Salih b. Ali b. Zeydân el- Kureşî el-Emevî eş-Şafiî en-Nahvî 190
Ebû Muhammed Abdullah b. Şeyhu'l-arif Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Şeyhu's-Salih Ebu'l Feth Nasrullah b. Ali el-Humeydî eş-Şeybânî el-Haklârî 191
Ebû Muhammed Abdullah el-Batâihî 261
Ebu Muhammed Abdurrahim b. Ahmed el-Mağrîbî 179-180
Ebû Muhammed Abdurrahman b. Ceyş el-Bağdâdî 187
Ebu Muhammed Abdürrezzâk b. Muhammed el Cezûlî 179, 250, 252
Ebû Muhammed b. Abd 170-171, 260
Ebû Muhammed el-Harîrî 37
Ebû Muhammed el-Kâsım b. Abd el-Basrî 170-173
Ebû Muhammed eş-Şenbekî 64, 74, 135-136, 138-139, 141
Ebû Muhammed Muhyiddin Abdulkadir b. Ebî Salih Musa el-Cilî 152, 162
Ebû Muhammed Müferric b. Nebhân eş-Şeybânî 151
Ebû Muhammed Numan b. Musa el-Cibrî 99
Ebû Muhammed Salih ed-Dekkâli 229
Ebû Musa 42
Ebû Müslim 120
Ebû Müslim el-Havlânî 133
Ebû Nasr el-Eyâdî 205
Ebû Nuaym el-İsfehanî 57
Ebû Osman Mağribî 37
Ebû Recâ el-Herevî 106
Ebû Rıdvan Abdullah 298
Ebû Sâ'd Abdullah b. Muhammed b. Hibetullah b. Ali b. el-Mutahhar b. Ebî Asrûn et-Temîmî eş-Şâfiî 143
Ebû Sad el-Mübarek, Kadı 154
Ebû Saîd el-Hasan el-Basrî 14, 267
Ebû Said el-Kaylûbî 75, 165-166, 186
Ebû Saîd Süfyân el-Harrâz 133
Ebû Süleyman ed-Dârânî 45, 122-123, 125, 133
Ebû Şâme el-Makdisî 49

Ebû Tâlib Abdullatîf b. Muhammed b. Ali el-Harrânî/İbnü'l-Gaytî 176
Ebû Türâb en-Nahşebî 36, 113, 121-122
Ebû Ubeyde 103
Ebû Vehb Behlûl b. Amr b. el-Muğire el-Mecnûn el-Kûfî 128
Ebû Yâkûb Yûsuf b. Eyyûb b. Yûsuf b. Hasen b. Şuayb el-Buncerdî el-Hemedânî 156
Ebû Yâkûb Yûsuf el-Buncerdî 75, 156-157, 252-253
Ebû Yazâ el-Mağribî/Yelnur 157-158
Ebû Zekeriya Yahya b. Ali et-Tebrîzî 154
Ebû Zer 28, 40, 46
Ebû Zeyd Abdurrahman b. Sâlim b. Ahmed el-Kureşî 256
Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Atlânî 190
Ebu'l-Abbas Ahmed b. Kureyş el-Hazrecî et-Tilimsânî 249
Ebu'l-Abbas Ahmed b. Muhammed er-Rifâî 272
Ebu'l-Abbas b.Süreyc 118
Ebu'l-Abbas Hızır (as)/Hızır (as) 78, 121, 152, 173, 253, 270, 281, 307
Ebû'l-Bişr el-Harîrî 205
Ebu'l-Ceyş 242
Ebu'l-Edyân 114
Ebu'l-Fazl b. Kâmih 14, 266-267
Ebu'l-Fazl İsmail b. Şeyh Nâsik Ebu'l-Kâsım Nasrullah b. Ahmed el-Esnâî 192
Ebu'l-Fazl Muhammed b. Abdullah el-Konevî 15-16, 59
Ebu'l-Fazl Salih b. Yakûb el-Gîmî el-Yakûbî 196
Ebû'l-Ferec Abdulmecid b. Meâlî b. Hilâl el-Abadânî 202
Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Şeyh Ebi'l-Alâ Necm b. Şerefi'l-İslâm Ebi'l-Berekât Abdi'l-Vehhâb el-Hazrecî/-İbnu'l-Hanbeli 178
Ebu'l-Feth Nasr b. Rıdvan b. Servân ed-Dârânî 191
Ebu'l-Fidâ İsmail İbrahim b. Zeri' b. Ebi'l-Hasan el-Münzirî el-Makkârî el-Mağribî 65, 199
Ebu'l-Ganâim el-Hüseynî ed-Dımaşki el-Bağdâdî 150
Ebu'l-Haccâc el-Uksurî 179-180, 194, 250
Ebu'l-Hasan Ali b. Abdi'l-Cebbâr 170
Ebu'l-Hasan Ali b. Ebû Bekir b. İdris el-İdrîsî er-Ravhavî el-Yakubi 197
Ebu'l-Hasan Ali b. Humeyd b. es-Sabbâğ 195
Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman (Habbâz) 145
Ebu'l-Hasan Ali b. Uht Sîdî Ahmed 256-257
Ebu'l-Hasan Ali b. Yûsuf el-Kureşî el-Mısrî el-Müezzin 193
Ebu'l-Hasan Ali el-Fırnıtî 165-166
Ebu'l-Hasan Ali el-Kureşî 181, 204
Ebu'l-Hasan Ali el-Muhammedî 153
Ebu'l-Hasan b. es-Sabbâğ 192-196
Ebu'l-Hasan b. Mansur ed-Dımaşkî er-Rebîlânî 239
Ebu'l-Hasan b. Tantana 151
Ebu'l-Hasan el-Cevsakî 75, 184, 187-189
Ebu'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed el-Kelvezânî 154
Ebu'l-Hüda es-Sayyâdî 58
Ebu'l-Hüseyin Ali b. İbrahim el-Haddâd 118
Ebu'l-Hüseyin en-Nûri 120, 205-206
Ebu'l-Hüseyin Muhammed b. el-Kâdî Ebî Yalâ 154
Ebu'l-Kâsım el-Cüneyd 14, 267
Ebu'l-Kâsım en-Nasrâbâzî 37, 206
Ebu'l-Kâsım Kuşeyrî 156
Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ubâde b. Muhammed el-Ensârî el-Halebî 261
Ebu'l-Meâlî Abdurrahîm b. Muzaffer b. Mühezzeb el-Firnitî 196
Ebu'l-Meâlî Âmir b. Mesud el-Irâkî et-Tâcir el-Cevherî 202
Ebu'l-Muzaffer el-Hasan b. Temîm b. Ahmed el-Bağdâdî et-Tâcir 146
Ebu'l-Vefâ Ali b. Akîl 154
Ebu'l-Vefâ, Tâcu'l-Ârifîn 63, 139, 141-142, 155, 161-162, 167, 169, 256
Ebû'r-Ricâl, Şeyh 69, 304, 306, 309
Ebu's-Suûd el-Harîmî 186
Ebûbekir el-Huzâî 228-229
Ebûbekir ez-Zâhir el-Birî 226-228

Ehl-i Sünnet 54
Emdâd 346
Emevi Camii 69, 237, 242, 304
Emîniyye Medresesi 237
el-Emîru'l-Kebîr Gazi Cemalüddin Akkaş el-Muînî 222, 292
Endülüs 190
Enes b. Malik 21, 104, 253
Ensar 215-216
Erfak Vadisi 273
Ermeni(ler) 7, 61, 68, 74, 111, 128, 226-227, 301, 342-343
Esdeşeneli 123
Eşrefiyye Dâru'l-Hadis 239
Evrem Köyü 226
Evtas savaşı 44
el-Evzaî 115
Eylûh 247-248
Eyyubi(ler) 7
Eyyûb 104
el-Ezdî 119

Fa

el-Fa'âl 152
Fahreddin Râzî 21
el-Fakih Muhammed b. Ali el-Harîrî, Salih Şeyh 238
Fars 7
Fârût 259
Fas 158
Fatıma bt. Ahmed b. ebi'l-Hasan er Rifâî 204
Fatıma/Hasâviye 293
Fenek Köyü 227
el-Feth b. Sâlim 128
Fethuddin b. Abduzzâhir 68, 302
Fığlalı, E. Ruhi 61
Fırat 7, 74, 111, 132-133, 135, 226-227, 235, 274-275, 278, 281, 294, 331; **havzası** 12, 22 61
Firnit 196
Frenk(ler) 7, 61, 69, 72, 74, 107-108, 128, 156, 178, 219, 223, 247, 249-251, 273, 299-301, 323
Fudayl b. İyâz 107, 115
Fulan, Şeyh 258
Fulat b. el-Hâc Mahmûd b. Ahmed b. Melek Şah 110
Fustat 101, 128
Fusul tepeleri 299
el-Fûtî 206
Fütüvvet teşkilatı 17

Gâ

Gânim b. Ya'lâ et-Tikrîtî et-Tâcir 175
Gavs 52, 66, 143-144, 307
gaybı bilme ve haber verme 120, 124, 140-144, 146-148, 161-162, 168, 170, 181-182, 199-200, 202, 206-211, 217-218, 222-223, 230-233, 238-242, 244-246, 252-256, 258, 282-283, 303, 322, 331-332, 342
gaybı ve gayb erenlerini görme, gösterme 135-136, 160-161, 163, 174, 176, 181, 186-187, 203-205, 220-222, 252, 256-257, 260, 278-279, 339-340
gayrimüslimlere hükmetme ve hidayete erdirme 162, 171-173, 200, 236, 275, 279, 322-324, 343
Gazan Mahmud Han 284, 352
gazavatname(ler) 55
Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed 20-23, 232-233
Genel Sadakalar Divanı 305
el-Geylanî, Abdülkadir 17, 50, 63, 74
gökten yiyecek-içecek inme 96-97, 158-159, 190 191
Gölpınarlı, Abdülbaki 56, 60-61
Güneşe tapma 347
Güzel, Abdurrahman 57

Ha

Habeşistan 158
Habeşli 158
Habîb el-Acemî, eş-Şeyh 14, 267
el-Habîr 128
Hâbis 150
Habur Nehri 288
Haccac b. Yusuf 17
Hacı Bektaş Veli 67; **menakıbnamesi** 56, 62, 77
Hacı Şihabeddin Ahmed ed-Devâdâr 265
Haçlı(lar) 301
Haddâdiye 139

Hafîran 162
el-Hâkim 274
Hakkâri 22; Dağları 160-161, 290
Haleb-i Kebîr 274
Halef b. Temim 106
Halep 12-13, 133, 139, 146, 170, 222, 228-229, 337, 352; garnizonu 68, 111; kalesi 70
Halep kantarı 297
Halepli(ler) 234, 349
Halid b. Yezid b. Muaviye 342
Halîfe b. Musa en-Nehru melîkî 185-187
Halife el-Müstencid Billah Ebu'l-Muzaffer Yûsuf 74, 147
el-Halik 152
Halil (Hz.) 308
el-Halîl 263; makamı 220
Halîl b. el-Melik el-Mansur Seyfeddin Kalavun es-Salihî 293, 342
el-Hallâk 152
Halveti(ler) 58
Hama 12, 65, 77, 317-319, 326, 334, 337-338
Hamedanlı 156
Hammad b. Mesleme ed-Debbâs 154-156
Hammâd ed-Debbâs 146
Hammârîn Köyü 234-235
Hamrin 167; Dağı 168, 318
Hanbelî 152
Hanif dini 127
Harbende 352
Harezm Gölü 125
Harezmli(ler) 115, 236
Harîra 240
Harîrîzade, Mehmed Kemaleddin 58
Hâris el-Muhâsibî 118
Harran 22, 75, 130, 174-176, 290, 352
Hasan (Hz.) 229
Hasan b. Ali el-Harîrî 263, 327-330
Hasan el-Katanânî 310-312
Hasan el-Kürdî 342
Hasan Kadîbu'l-Bân el-Mavsılî 182, 291
Hasan Say Lûran 289
Hasankeyf 247-248, 339
el-Hasîb 152
hastalıkları ve yaraları iyileştirme 99-100, 115, 139, 150, 154-155, 162, 165-167, 171-174, 176-177, 184, 187-188, 190, 194, 196, 199, 202-203, 243-245, 279, 318
Hâtemü'l-Asam 41, 112-113, 121
hatiften ses işitilme 103, 171-173, 186-187, 278-279
havada uçma 93-95, 125-127, 132, 150-151, 166, 177, 179, 310
Havârîc 216
Haybus (Guneymî'nin oğlu) 248
Haydar b. Ebi'l-Hüseyin b. Haydar el-Caberî el-Bağdadî, Salih Şeyh/Şeyh Haydar el-Bağdadî 231, 286
Haydari 50
Hayfa 68, 300
hayvanlara hükmetme 106-111, 119-122, 125-129, 133-134, 139, 157-158, 163-164, 166, 177, 183, 193, 198, 202, 227-228, 250-251, 310-311, 349
hayvanlarla konuşma 120, 135-136, 200
Hayyât b. Kays el-Harrânî 176
Haznevî 135
Hemedân 157
heretik 60-61
heteredoksi 60
Hevvâriyyûn 137
Hıbbâniye 281
Hıbbâniyeli 281
Hıristiyan(lar) 71-72, 116, 144, 152, 167, 173, 200, 243, 287, 322-323, 327, 329, 347-348, 351; dini 321
Hıristiyanlık 7
hırka-i Ömeriyye silsilesi 133-134
Hısbe 304
hızır ile buluşma, konuşma 120-121, 151-154, 307-309
Hicaz 167, 325
hiç görmediği kimseyi tanıma 96-97
hilye(ler) 57, 283
Hindistan 50, 295
Hint Okyanusu/Hind Denizi 159, 168-169, 175
Hira mağarası 31

Hîre 107
Hişam (Yusuf b. Mühelhel'in kardeşinin oğlu) 247
Hişam b. Urve 115
Hît 115
Horasan 7, 50, 112, 202, 231
Hubbu'l-câh 42
Huccetü'l-İslam 232
el-Hucvîrî, Ali b. Osman Cüllâbî 57-58
Hud (Hz.) 26
Hulûlî 212
el-Hulvî, M. Cemaleddin 58
Humeyd et-Tavîl 103, 115
Humus 125, 217-219, 281-282
Huneyn savaşı 44
Hûrân 240
Hûranlı 161
Huzâalı 229
el-Hükmü'l-Azîz 328
Hülâgu, Tatar Meliki 70-72, 346, 347, 349-352
el-Hümâmiye 257
Hüsameddin Lâçin el-Mansûrî, el-Melikü'l-ümera 70, 305
Hüsâmüddin el-Kermûnî, Emir 70, 337
Hüseyin b. Ali, Hüseyin (Hz.) 17, 108
Hüseyin el-Hallâc/Hallâc-ı Mansûr, 17, 49, 53, 58, 205-206, 205-211

Ir
Irak 7, 118, 137, 139-140, 142, 147, 153, 163-164, 166-170, 185, 187, 189, 197, 204, 211, 224, 233, 353; Irakeyn müftüsü 201
Isâf b. Hacı Meliki'l-Arab 327, 329-330
İbn Atâ 124
İbn Batûta, Muhammed b. Abdullah 65
İbn Bureysa 326
İbn Debîkî 188-189
İbn Ebi'l-Havârî 120
İbn Fâris 123, 216
İbn Hanbel 8
İbn Kâdı Şühbe, Ebu's-Sıdk Takiyyüddin Ebû Bekir b. Ahmed 11
İbn Mahbûb 114
İbn Müseyyeb 216
İbn Ömer 104
İbn Süreyc 206
İbn Uyeyne 115
İbn Zübeyr 104
İbnu'z-Zekî, Kâdı'l-Kudât 233
İbnü'l-Cellâ Şeyh Ebu'l-Hasan Ali b. Süleyman 100
İbnü'l-Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalanî 11
İbrahim (Şeyh Nime'nin oğlu) 130
İbrahim b. el-Kassâr 114
İbrahim b. es-Sımme el-Mühellebî 103
İbrahim b. Müseynâ 344
İbrahim b. Ömer el-Fârûti 258-260
İbrahim b. Şeyban 114
İbrahim Edhem 72, 74, 104-111
İbrahim el-Azeb 201-205, 258, 260
İbrahim el-Ciâne 242
İbrahim el-Ciâne/ İbrahim b. Saîd eş-Şâğûrî ed-Dımaşkî 76, 243, 276-278
İbrahim el-Havvâs 114, 119, 271
İbrahim el-Herevî 125
İbrahim el-Müvelleh 243
İbrahim Nûnî 100
içkiyi su, bal vb. şeye dönüştürme 138, 201, 317
İmâdüddin el-Bekrî 190
el-İmâmu'l-Murtazâ kendisine itaatin farz olduğu Ali b. Ebî Tâlib 267
İran 7, 202, 211
İsa (Hz.) 184, 321
İsa el-Kürdî 12, 273-274
İskender 301
İskenderiye dağları 105
İsmail b. Ali b. Muhammed el-Kûrânî 240
İsmail Paşa (Bağdatlı) 11, 21
İsrâil 121
İstanbul 58; hükümdarları 322; krallığı 65 ayrıca bkz. Kostantiniyye
istimdat isteyene yardım etme 149-150, 159, 202, 216-217, 225-226, 258-260, 270-271, 278, 317, 330-333

İzzeddin Aybek el-Hamevî, el-Melikü'l-Emr 329
İzzeddin Aydemir ez-Zerdekâş, Emir 307-308
İzzeddin b. Abdulhak 328
İzzeddin b. Musa Naîm 77, 316-319
İzzeddin ed-Dengânî el-Horasânî 231

Kâ

Kâbe 50, 75, 99, 116, 176, 183, 278-279, 291, 307, 329, 333
Kadîbu'l-bân el-mavsîlî 50, 180-183, 291
Kaf Dağı 155, 162, 171, 260
Kahire 68-69, 100, 179, 300
Kâhta 11-13, 22, 61
Kalenderi(ler) 50, 59, 67
Kalenderîlik 15, 67
Kalminyâ 141
el-Kâr 286, 288
Karamustafa, Ahmet T. 57
Karan kolu 345
Karaniç 327
Karasungur el-Cünkendâr el-Mansûrî 70, 337
Kâsyûn 50, 246; Dağı 229, 233, 245, 278, 280
Katâde 104, 154
Katanâ Köyü 311-312
Kavvâl 178-180, 1187, 194, 203
kaybolanın bulunması için dua etme ve kaybolanı bulma 116, 129, 134, 161, 198, 273, 290
Kaylûbe 165-166
Kays eş-Şâmî, Şeyh 198
Kefer Kenâ Köyü 299
Kefertaş 222, 225; vakfı 223
Keldanilik 7
Kemaleddin b. Yûnus el-Mavsîlî 182
kemiklerden diriltme 148, 339
kendine zarar vermeye çalışanı, inanmayanı veya sözünü dinlemeyeni cezalandırma 120, 144-145, 154-156, 161-165, 167-168, 174, 177, 179-182, 184-185, 187, 194-195, 201, 211-212, 214-220, 228-233, 237-248, 261-271, 273-277, 280-281, 284, 303, 311-313, 324-327, 333-335, 339, 341-343, 353
Kerh 201
Kınâ 179-180, 193-195, 198
Kırmîşînî 114
Kızıl Deniz 175
Kiel, Machiel 59
Konya 230, 337
Kostantiniyye 278 ayrıca bkz. İstanbul
Köprü'l-Hayyat (Yılanlar Köprüsü) 343
Köprülü, M. Fuad 56, 60
Köprülü, Orhan Fuad 56
Kubbe-i Şerîf 204
Kudüs 54, 105, 164, 171, 190, 197, 223, 263; Dağları 99
Kûfe 104, 345
Kuneyye Köyü 214
kuru ağacın meyve vermesi 125-127
Kûs bahçeleri 194
Kutbuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Abdurrahim b. er-Rifâî, Sidî eş-Şeyh 14, 266
Kürt(ler) 7, 61 137, 139, 142, 167-168, 170, 182, 214, 227, 294, 331
Kürtler Kalesi 218-219

Lâ

Lâçin 274
Laleş 159-161, 191-192
Lazkiye 12, 107, 273-274
Lübnan 125
Lübnan Dağları 125, 161, 221, 310
el-Lükâm (Amanos) 125

Ma

el-Mahîle Köyü 290
Ma'tûk el-Bâaşkî 216-218
Ma'rûf el-Kerhî 14, 115-117, 176, 267
Maarratu'n-Numân 70, 338
Mabed (Ebû Bekir el-Aravdek'in dedesi) 281
Mâcid el-Kürdî 75, 167-168
Mağrib 158, 181, 190, 192, 249, 253; Dağları 98
Mağribli 158, 180
Mahmud (Hayrânî) 66-67, 247, 324
Mahmud el-Atyârî 247-248
Makâm-ı İbrahim 171
Malatya 125

Maliki mezhebi 123, 173, 233
Mâlikî(ler) 217
Mamer Ebu'l-Muzaffer el-Mansur b. el-Mübarek b. el-Fazl el-Vâiz el-Vâsıtî 202
Mansur Batâihî 140-141
Mansûr Seyfeddin Kalavûn es-Sâlihî 68, 107, 111, 258-259, 274, 293, 298-301, 304
Mansûr, Şeyh 258
Mansura Vakıası 69, 247-248
Mardin 22, 75-76, 198-199, 211 214, 218, 288-290, 292-293
Markab 107
Marûf el-Kerhî 267
Masisa Dağları 125
Maşrık 192
Mataru'l-Bazrâî/Kul Matar 64, 166-167
Maverâunnehr 104
Meâlî b. Yusuf ve Abdu'l-Munim 256
Mecdel-i Ayni'l-Cur 161, 311
Mecdüddin Ebu'l-Hasan Ali b. Dakîk el-Îd 195
mecnunluk verme 271-272
Mecusîlik 71, 347
Medresetü'l-Azrâviyye/Azrâviyye Medresesi 70, 305, 330
Mekârim en-Nehru Halisî 184-185
Mekke 31, 44, 97, 105, 107, 116, 121, 125, 167, 171-172, 174, 233, 263
el-Melikü'l-Azîz b. el-Melikü'z-Zahir 228
el-Melikü'l-Emced Muhammed 218-219, 221-222
el-Melikü'l-Eşref Selahaddin Halil 248, 300-302, 308
el-Melikü'l-Muazzam b. Turan Şâh 249
el-Melikü'n-Nâsır 337
Memluk(lar) 7, 65, 71
menakıbname(ler) 55-57, 63, 77, 79
Menbic 12, 132-133, 235, 281-283
Mengüdemür 216
Menîn Köyü 304, 309
Merih 288
Meryem (Hz.) 54, 184
Mesleme es-Surûcî el-Havlânî 64, 74, 128-133
Meşgarâ 110
Mevlâna Ahmed 327
Mevlâna Sirâceddin Urmevî 337
Mevlevi(ler) 58
mevsimsiz meyve bulma 121-122, 147-148, 191, 251, 290, 327-330, 351-352
Mezopotamya 7
Mısır 50, 69, 100, 108, 170, 173, 174, 179-180, 190, 193, 240, 274, 298, 302, 304-305, 308-310, 316
Mina 189
Minye-Zâfir Köyü 298
Moğol(lar) 70-72, 287, 349; hanlığı 7
Molla Câmî, Abdurrahman 58
Muhammed (Hz.) bkz. peygamber, Muhammed Mustafa, Resûl, Nebî (Hz.)
Muhammed b. Abdilah b. Abdulmuttalib 267
Muhammed Ebû. Abdurrahîm b. Ahmed el-Mağrîbî 179-180, 195
Muhammed b. Abdurrahîm b. Hacûn el-Mağrîbî 253
Muhammed b. Dukays 291
Muhammed b. Ebi'l-Mecd el-Harranî 274-276
Muhammed b. eş-Şevî 342
Muhammed b. Mansur et-Tûsî 116
Muhammed b. Mübarek es-Sûrî 125
Muhammed b. Şibl el-Bîrî 330
Muhammed b. Verşâne 339
Muhammed b. Yusuf el-Bennâ 121
Muhammed el-Fidî 166
Muhammed el-Kalansevî 134
Muhammed el-Maristani 327
Muhammed el-Mazgirdî 340
Muhammed es-Sekkâ el-Bîrî 75, 143-144, 225-227
Muhammed Saydah (Şihabeddin Ahmed'in kardeşi) 273
Muhammed, Şeyh 228
el-Muhît 152
Muhyiddin Abdulkadir 162
Muhyiddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî et-Tevhîdî 153

Muhyiddin ibnü'l-Arabî 74, 229-233
Muhyiddin İbrahim el-A'zeb b. Ali b. er-Rifâî, Sîdî eş-Şeyh 14, 266
Muîn 102
Muktedî bi-Emrillah 140
Murad kabilesi 345
Murakkab Kalesi 274, 340
Murtazâ Ali b. Ebî Tâlib (kerremallahu veche) 14, 267
Musa (Hz.) 25, 207, 269-270
Musa b. el-Meliku'l-Âdil Ebû Bekir, el-Meliku'l-Eşref 212, 239
Musa b. Tarîf 106
Musa el-Yafûrî 310-311
Musa ez-Zûlî 75, 130, 198-199
Musa-Hızır kıssası 17, 54, 147
el-Musavvir 152
el-Mustazhiriyye 155
Musul 161, 181-183, 214, 218, 288, 293
Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şıhhîr 154
Mutezile 54, 94, 216
Müberred el-Muhâribî 187
Mücahid 272
Mücellâ b. Yasin 374
Müdkin 334
Mühezzebu'd-Devle ve'd-Dîn Abdurrahîm b. er-Rifâî, Sîdî eş-Şeyh 266
Mümli el-Acemî 14, 266-267
Mürcie 216
Müsennâ (Abdullah b. Muâz el-Usrî'nin kardeşi) 196
Müslim el-Cessâr 284
Müslim, Şeyh (Şeyh Dâvûd es-Sınâdî'nin babası) 314
Müslüman(lar) 26, 32, 34, 44, 53-54, 66, 69-73, 75, 80, 91, 110-111, 116, 129, 147, 167, 173, 178, 187, 200, 206, 223, 226, 243 248-249, 251, 265, 274-275, 279, 282, 284, 298-302, 309, 316, 320, 322-323, 326, 336, 338, 343, 345, 347-352, 354
el-Müsterşid (Halife) 154
Müşeyrika 308
Müvellehler Mezarlığı 278
en-Nadr 123
Nâibü'l-Melik 305
Naibü's-Saltanati'ş-Şerîfe el-Melikü'l-Emr İzzeddin Aybek el-Hamevî 329
Nâsıhuddin Ahi el-Kermûnî, Emir 336-339
Nâsıriyye Devleti 110
Nâsıruddin b. Şeyh Şehâbuddin el-Makdisî 69, 304-306
Nasıruddin Mansur el-Banyâsî 13
Nâsıruddîn Nasr el-Ca'berî/es-Surûcî 134-135
Nâsıruddin, Şeyh 305
Nasranilik 71, 347
Nebâc 121
Nebhân, Şeyh 352
Neccaroğulları 215
Necîbüddin es-Sühreverdî 156, 201
Necmeddin Kübrâ 237
Necmuddîn Abdurrahîm b. Ahmed b. er-Rifâî 14, 266
Necmuddin Ahmed b. Ali er-Rifâî 14, 266
Nedî, Şeyh 134-135
en-Nefîs (Sarraf) 223
Nehhâs oğulları (Halepli) 234
Nehru Derbi 263
Nehru'l Cebel 189
Nehru'l Halis 185
Nehru'l-Melik 161-162, 164-166, 187
Nemiroğulları 281
Nemra Köyü 307-308
en-Nesriyye 247
Nesturilik 7
en-Nevevî, İmam 11-12
Neyf/Cîlan/Gîlân 146, 154
Nihavend 152
Nihavendli 118
Nil 173, 179, 193
Nime (Mesleme es-Surûcî el-Havlânî'nin oğlu) 130
Nime (Şeyh İbrahim'in oğlu) 130
Ninevâ 165
Nisâbur157
Nizamiye 143, 201
Nureddin Mahmûd eş-Şehîd, Sultan 144, 152, 179

Oc
Ocak, Ahmet Yaşar 50, 56-57, 59, 61-62, 67, 79
Orta Asya 77
Osman (Hz.) 17
Osman b. Ebî Âtike 120
Osman b. el-Âsî es-Sakafî 319
Osman b. Hasan b. Abîle 204
Osman el-Adevî 110
Osman el-Mesûdî el-Mısrî 76, 284-286
Osman el-Türkî 296
Osman es-Surûcî 330-332
ölü hayvanı diriltme 138, 149, 183-184, 198
ölümünden sonra mezarda canlı kalma 103, 107-111, 286-289, 322-323
ölümünden sonra tasarrufa devam etme 176, 178-179, 206-211, 220-222, 334-235, 260, 298, 307-310, 323, 333
ölüyü diriltme 136, 161, 258-259
Ömer (Hz.) 17, 24, 38, 46, 133, 154, 196, 215, 295, 345-346
Ömer es-Sincârî 277
Ömer eş-Şirazî 276
Öztürk, Eyüp 13, 16, 59

Pa
peygamber, Muhammed Mustafa, Resûl, Nebî (Hz.) 13-14, 23-25, 27-28, 30-35, 37, 39-44, 46-48, 52, 79, 91, 115, 118, 127, 137, 141, 147, 164, 173, 186, 196, 199, 216, 220, 227, 235, 238-240, 250, 260, 266-267, 271-272, 279, 287, 289, 295, 308, 319, 321, 326, 329-330, 342, 345-346, 348, 354
peygamberler 16, 24-25, 33, 52-54, 103, 128, 141, 148, 150, 190, 207, 236, 250, 262, 321, 349, 132
puta tapma 347

Ra
er-Rabb 152
rabbinden berat kâğıdı gelme 99, 256
Rafizi(ler) 17, 165
Rafizi, Rafizilik 165; hareketleri 17
Rahbe 122, 174
Raslan ed-Dımaşkî 80, 130, 177-179
Ravendan (Şam Mardin'i) 70, 139, 337-338
Ravba 197
Ravi 102, 154, 185, 217
Remle 113, 342
Remle bt. ez-Zübeyr b. el-Avvâm 342
Rey 119
Rifai(ler)/Rifaiyye 13-15, 17, 20, 22, 47-48, 50, 54, 58, 62-63, 66-67, 71, 74-75, 140, 178, 184, 204, 255-256, 258, 260-267, 272, 324, 334, 339, 342; hırka nispeti 264; tarikatı 17, 47, 62, 67, 273, 334; tarikat silsilesi 13-14, 266-267
Rukiye, seyide 314
Rum: erenleri 67; kralı 144
Rumkale/Kalatür-Rûm/Kalatü'l-Müslimîn 68, 110-111, 292
Ruveym 34, 124
Rükneddîn Ebu'l-Feth Baybars b. Abdullah es-Salihî, el-Melikü'z-Zahir 224-228, 316, 319
er-Rükniyyetü'z-Zahiriyye türbesi 274
rüyada el alma 136-137
rüyada veya yakaza halinde peygamberi görme 145-146, 186-187, 196-197, 235, 238, 309

Sa
Sabîbe Kalesi 307, 308-309
Sabiilik 7
Sâbit el-Benânî 74, 103-104, 109
Sad es-Sâlihî, Şeyh 198
Sadaka el-Bağdâdî 74, 144
Sadreddin (Bezâa Kadısı) 273
Sadreddin b. el-Vekîl 309
Sadreddin el-Konevî 233
Sadûn el-Mecnûn 127-128
Safed 298-299
Safiyüddin ibn Ebi'l-Mansûr 49
Sahabi Talha b. Ubeydullah el-Ensârî 172
es-Sahib Muhyiddin b. en-Nühhâs 304
es-Sahib Şemseddin b. es-Sülûk 299
Sahil 248
Sahyûn 273-274
Said 308
Sakçı [Şehir] 65, 325-326

Salahaddin Halil b. el-Melikü'l-Mansur Seyfeddin Kalavun es-Sâlihî, el-Melikü'l-Eşref 299, 301, 342
Salih Ahmed b. Berekât es-Sâdî el-Mukrî 173, 191
Sâlihiyye 280
Salihler Dağı, Salihiyye bkz. Kâsiyun
Samsat Dağları 125
Sarı Saltuk/Baba Saltuk/ Saltuk et-Türkî 59-61, 64-67, 69, 80, 319-326
Sârimüddin Özbek, Emir 338
Say, Yağmur 57
Sayda 68, 273, 300
Sayrafî Oğulları 257
Sehl b. Abdullah Tüsteri 26
Selahaddin Yusuf b. Eyyûb 223-226
es-Selciyât 307-308
Selçuklu(lar) 7, 56
Selemye 319
Selman b. Şeyh Mâcid el-Müsemmâ 167-178
Selmân-ı Fârisî 38
Servet el-Kürdî 139
Sevâdî, Şeyh 200
es-Sevdâu'l-Mecnûne 268, 272
Seyfeddin Ali b. er-Rifâî, Sîdî eş-Şeyh 266
Seyfeddin Kalavun es-Salihî, el-Melikü'l-Mansur 274, 298-300
Seyfuddin Ali b. er-Rifâî 14, 266
Seyyid Zeynüddin el-Hüseynî el-Hâmirî el-Bağdâdî 231
Seyyidler 310
Seyyidü's-Sıddıkîn Ahmed b. Ebi'l-Hasen er-Rifâî 66
Sıffîn vak'ası 135
Sılla Köyü 319
Sımad Köyü 314
Sîdî Ahmed el-Kebîr bkz. Ahmed b. Ebi'l-Hasan er-Rifâî
Sidi Ali'nin türbesi 318 (Ümmü'n-Naîmiyye'nin dedesi) 318
Sîdî Seriyyü's-Sakatî 14, 117-118, 120, 267
Simat 330
Sinan b. Cezz 103
Sincâr 176-177, 198
es-Siyûlîfli 110
sofra boş iken dolup taşma 138-139, 167-168
su içinde ıslanmama 132, 275, 297-298, 332
su üzerinde yürüme ve namaz kılma 132, 168-169, 275
es-Sûfî, Derviş Müslim 130
es-Sûfî, Muhammed b. Mübarek 105
Suheyb er-Rûmî 38
Sultan Çarşısı 146
Sultan Pazarı 200
Sur 68, 72, 107-108, 300
Suriye 58, 65, 71, 170
Surıuc/Surıuç 12, 22, 74, 128, 130, 134-135
Sûsa 343
Süfyân es-Sevrî 31, 107, 115
Sühreverdî-i Maktûl 50
Süleyman (Hz.)/Süleyman b. Dâvûd (as) 54, 209, 291, 315
Süleyman er-Rûmî 116
Süleyman Türkmânî 248
Sünni, Sünnilik 17, 60-61
Süveyd es-Sincârî 176-177
Süveyd et-Telâferî 286
Şâfiî(ler) 204, 251, 263, 305
Şâfiî, İmam 24, 121; kabri 174
Şam bkz. Dımaşk
Şam kapısı 116
Şam kuyusu 275
Şam Mardin bkz. Ravendan
Şam sahilleri 300
Şamlı(lar) bkz. Dımaşklı(lar)
eş-Şâûr 242
Şebîb el-Bastî 130
Şebîb el-Fırâtî 234-235
Şehâbeddin Ebî Hafs Ömer b. Muhammed es-Sühreverdî el-Basrî 170
Şehâbeddin Ebû Abdullah Ömer b. es-Sühreverdî 199, 201
Şehrâ 281; Dağı 281
eş-Şehîd 152

Şemseddin b. Gânim 304
Şemseddin el-Eazz 309
Şemseddin el-Hanbelî, Kâdı'l-Kudât/İbn Kâdı'l-Cebel 280
Şemseddin Muhammed b. Abdurrahîm b. er-Rifâî, Sîdî eş-Şeyh 266
Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Şibl el-Mâlikî el-Cezerî el-Bağdâdî 217
Şemseddin Sungur el-Aşgârî, Emir 274
Şemsuddin Muhammed b. Abdurrahim b. er-Rifâî 14, 266
Şemsuddin Musta'cil Ahmed b. Muhammed b. er-Rifâî 14, 66-67, 71, 266-272, 324, 340, 347
eş-Şeref b. Meânî el-Mavsılî 293
Şerîf 166, 229-230
Şerîf Ebu'l-Ganâim el-Hüseynî ed-Dımaşkî el-Bağdâdî 150
Şeyh Abdullah 336
Şeyh Çakır/Şeyh Kutub el-Çâkır 64, 75, 168-170, 341
Şeyh Kasım 310
Şeyh Mani ed-Dımaşkî 332-335
Şeyh Safiyyüddin 335
Şeyhu'n-Nâsık Ebu'l-Feth el-Vâsıtî 256
şeytanlara hükmetme 150, 192
Şiilik 60
Şu'be 115
eş-Şûnîzî kabristanı 156
eş-Şücâ el-Yafûrî 309-310
Şüheyb b. es-Safî el-Cezerî 286

Ta

Taberistan 154
tabiat varlıklarına hükmetme ve onlarla konuşma 105-107, 123-124, 140-142, 159, 163, 165, 168-173, 176, 188-189, 191-192, 194-195, 198-200, 223-225, 242-243, 252, 290-291, 321
Tâceddin b. er-Rifaî 339-353
Taceddin b. el-Firkâh 12, 279
Tâceddin Muhammed b. Ahmed b. er-Rifâî 14, 63, 71, 266
Tafsunç 163-164
Takıyyüddin Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim b. Abdisselâm b. Teymiye el-Harrânî ed-Dımaşkî el-Hanbelî 64, 325, 330
Takıyyüddin Muhammed b. Ebi'l-Berekât b. Ebi'l-Fazl b. Kadîseti'l-Balî el-Ensârî, el-Hanbelî el-Kâdirî 110
Takiyyüddin b. es-Salah, Şeyh Allâme 238, 240
Takiyyüddin Ebû Amr Osman b. Abdurrahman b. Osman b. Musa eş-Şehrezûrî el-Fakîh eş-Şâfiî 238-239
Takiyyüddin Mekkî 263
Taşköprülüzade, Ahmed b. Mustafa 58
Tatar(lar) 70-71, 132, 139, 281-282, 284, 287, 297, 301, 303, 346, 350
tayy-i mekân, tayy-i zaman 129-132, 149-150, 156-157, 159-160, 171-173, 177, 179, 181-183, 193, 202, 220-222, 225-226, 247, 249-250
Tell Hermel 129
Teravce 308
Tevbeles 234-235
tezkire(ler) 57
Tih Çölü 121
Tilimsân 253
et-Tirmizi, Ebû İsa Muhammed/ Hakîm Tirmizî 53
Togan, Zeki Velidi 56
Tokat 343
Torumtay 274
Trablus 273
et-Tûfiyye 333
Tûr Dağı 114
Türk(ler) 7, 56-57, 59, 61, 77, 115, 296, 301, 351
Türkiye 60-61
Türkmen revakları 296
Türkmen(ler) 246-247, 336

Uk

Ukab Geçidi 220
Ukkâşe 36
Urfa 22, 59
uzun süre aç kalabilme 124-127, 173-174, 183, 186-187, 222-223, 255
Ümmü Abîde 13, 66-67, 136, 178, 203-204, 255,

258-259, 261, 263, 267, 270, 272, 324, 339, 353
Ümmü Kürûm Köyü 299
Ümmü Salih türbesi 305
Ümmü'l-Kurûn 158
Ümmü'n-Naîmiyye 318
Üseyr b. Amr/İbn Cabir 345
Üveys el-Kârânî 345-346

Va
varlığıyla etrafını bereketlendirme 102, 105-106, 127-128, 157-158, 166-167, 178-179, 183, 196-197, 199, 228-229, 242-243, 251, 253-255, 257, 277-278, 318, 324-327, 332, 335
Vâsıt 211
el-Vâsıtî, eş-Şeyh Aliyyü'l-Kârî 14, 266
el-Vâsıtî, Şeyhu'l-arif Ebû'l-Mecd Sâdullah b. Sadân 201
Venedikli(ler) 302
Vessâb 174

Ya
Yafûr Köyü 308
Yahudi(ler) 123, 167, 173, 200, 223, 243, 285; dini 321
Yahudilik 7, 71, 347
Yahya b. Muaz er-Râzî 29, 32, 53, 111-112
Yahya en-Neccâr 255, 263
Yakubilik 7
Yecûc ve Mecûc seddi 171
Yemen 54, 175, 345
yerden ve kayadan pınar, su çıkarma 95-96, 103, 125-127, 133-134, 173-174, 189-190, 324-327
Yeşil Meydan 316
Yılan Kale 343
Yıldırım, Rıza 57
Yûnîn 221
Yûnus b. Ubeyd, el-A'meş 104
Yûnus el-Kuneyyî 20, 76, 211-214, 263
Yunus Emre 67
Yusuf (Hz.) 23, 41
Yusuf b. Atiyye 103
Yusuf b. en-Nebban el-Eylûhî 80, 246-247
Yusuf b. İsmail en-Nebhânî 20, 58
Yusuf b. Mühelhel 247
Yûsuf el-Gassânî 133
Yûsuf el-Kamînî 15, 51, 242-246
Yüksel, Müfid 59

Za
Zafer Hatun 72, 351
ez-Zahir (el-Meliku'z-Zahir'in babası) 228
Zahir Muhyiddin b. Dâvûd 223
ez-Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed/Zehebî 51
zehirden zarar görmeme 346-350
Zemzem 105
Zer 327
Zerdüştlük 7
Zeriran 161-162
ez-Zerkâ 255
Zeyneddin b. Murahhil 304
Zeynep bt. Ahmed b. Ebi'l-Hasan er Rifâi 204
Zeynuddin el-Ârifî 330, 328
Zeynüddin Reşid el-Hıllî 231
Zeytun Nehri 223
Zirkal Dağı 226
Ziyâuddin Ebû Necip es-Sühreverdî 199-201
Zuğayb, Şeyh 174
Zü'l-Huleyfe 113
Zühal 287
Zührî 216
Zünnûn Mısrî/Zünnûn el-Mısrî/Ebu'l-Feyz Zünnûn el-Mısrî 25, 28, 36-37, 53, 63, 74, 95-101, 128

İbnü's-Serrâc'ın 715h./1315'de yazılan bu kitabı dönemin sufileri hakkında ilk elden bilgiler veriyor. Bu sufiler arasında 15. yüzyılda menakıbı yazılan Sarı Saltuk'un gerçekten yaşadığını ifade eden tarihi bilgiler dikkat çekici. Müellif, bizzat gördüğü Sarı Saltuk ve halifeleri Behramşah Haydarî, Barak Baba ve Baba Maristânî hakkında kendi gözlemlerini aktarıyor. Eser, şimdilik Sarı Saltuk hakkında bilgi veren en eski kaynak konumunda olmasından dolayı Türkiye Aleviliği tarihi içinde önemli bir yere sahip. Birecik, Besnî ve Kâhta gibi şehirlerde kadılık yapmakla birlikte aynı zamanda bir Rifâî şeyhi olan İbnü's-Serrâc, tarikat kurucusu Ahmed er-Rifâî'den başlayarak kendi zamanına kadar gelen Rifâî sufileriyle ilgili bilgiler de veriyor. Dönemindeki Rifâî şeyhlerinden Şemsüddin Musta'cil ve oğlu Ahmed'in devlet ricaliyle ilişkilerine dair naklettiği bilgiler de ilgi çekici. Tasavvuf tarihinde öne çıkan İbrahim Edhem, Zünnûn-ı Mısrî, Cüneyd-i Bağdâdî, Hallac-ı Mansur, Abdulkâdir Geylânî, Ebu'l-Vefâ, İbnü'l-Arabî gibi pek çok meşhur sufinin yanı sıra Fırat havzasında yaşayan Adiyy b. Müsafir, Şeyh Musa ez-Zûlî, Mesleme es-Surûcî ve oğlu Akîl, Ebu Bekir b. Hevâra, Ebu Muhammed eş-Şenbekî, Ali b. el-Hîtî, Bekâ b. Battu, Mataru'l-Bazraî, Şeyh Çakır, Dazlak Baba gibi sufilerle ilgili halk arasında dolaşan çeşitli anlatıları naklediyor. Bunlara kendi tecrübelerini de katan İbnü's-Serrâc'ın anlattıkları dönemin sosyal ve dini yapısının ortaya konulması bakımından çok değerli.

Süleyman Demirel Üniversitesi öğretim üyeleri Nejdet Gürkan, Mehmet Necmettin Bardakçı ve Mehmet Saffet Sarıkaya İbnü's-Serrâc'ın eserini Arapçadan çevirdi ve bir inceleme yazısıyla yayına hazırladı.

İNSAN VE TOPLUM DİZİSİ

Kitap YAYINEVİ

ISBN 978-605-105-141-3

9 786051 051413

₺ 23,50